

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 10809

DRAMATISHE SHRIFTN

Sholem Aleichem

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שאַלעם-אלייכעם

געזאמלטע ווערק

פאנד XIX

מעלוכע-פארלאג פאר די נאציאנאלע מינדערהייטן אין אוסטרײַך

קײַע

1932

כארקא

Printed in USSR
(Russia)

ארויסגעגעבן בא דער מיטהילפ פונעם אינסטיטוט
פאר יידישער פראלעטארישער קולטור

שאָלעם-אליינעם

דראמאטישע שריפטן

ערשטער בוך

אריינפיר און קאמענטאר
פון נ. אויסלענדער

מעלוכע-פארלאג פאר די נאציאנאלע מינדערהייטן אין אוסטרײַך

קײעוו

1932

כארקאוו

די ביבליאגראפישע פארצייכען
 בונג פונעם בוך און די שיטער
 פאר ביבליאטעק-קאטאלאג זי-
 בענ אפגעדרוקט אינ צייטשריפט
 פון דרוק און אינ דעם קארטן-
 רעפערטואר פון דער איקראן-
 גיטער ביכער-פאלאטע.

פאראנטו. רעדאקטער — מ. דעכט
 טעכנישער רעדאקטער — כ. ליומקיס
 קארעקטער — כ. לייבאוויטש
 הילע און טופער-הילע — אי. פלעטשניבסקי

אדוקר. פאליגראפ. פאריניקונג
 אינסערנאציאנאלע דרוק. קלעוו,
 דייטער פלאצ, 2. באשט. — 768
 טיראזש 3.000 דרוק-בויגן.
 שטאטליע — 593.

וועגן דער סעריע „דראמאטישע שריפטן“

(אריינפיר)

אינ דער סעריע „דראמאטישע שריפטן“ גייען אריין דראמאטישע ווערק, וואָס שפּילעמאָלייכעם האָט געשאפן אין פארשיידענע צײַטן, באַ פארשיידענע אומשטאנדן און מיט פארשיידענע קינסטלערישע דערפאָלג. נאָך גאָר אין דער אָנהייב־צײַט פון זײַן שאפן — סאכאקל פיר יאָר נאָך זײַן ליטערארישע דעביוט אין יידיש — טרעט שפּילעמאָלייכעם ארויס מיט זײַן ערשטן פרוו צו שרייבן אין דער דראמאטישער פאָרם — „א דאָקטער“ (1887), און אין מעשעכ פון אלע קארגע דרייסיק יאָר פון זײַן ווייטערדיקער ליטערארישער טעטיקײַט הערט ער ניט אופ זיך אָפצוגעבן מיט דער דראמאטישער פאָרם, פארטרויענדיק איר צו פארקערפערן די הויפט־מאָטיוו און הויפט־געשטאלטן פון זײַן שאפן. טעויע דער מילכיקער, מענאכעמ־מענדל, די גרויסע גאלעריי אמכאָגעשטאלטן, אָנגעהויבן מיט רעב אלטער דעם פאקטורעגער פון „מאולטאָוו“ און פארענדיקט מיט שימעלע סאָראָקער פון „גרויסע געווינס“, די שארפ־געצייכנטע געשטאלטן פון דער יידישער בורזשואזער סוויווע — אלע די דאָזיקע צענטראלע שפּילעמאָלייכעם געשטאלטן — בלויז מיטן אויסנאם פון די קינדער־פערסאָנאַזשן, וועמען שפּילעמאָלייכעם האָט קיינמאָל ניט געוואָלט אריינפירן אין א דראמאטישע ווערק¹) — זעען מיר, ווי זיי גייען דורך פאר אונדז אין שפּילעמאָלייכעם פיעסעס.

שפּילעמאָלייכעם אליין האָט זײַנע דראמאטישע ווערק ניט אופגעזאמלט אין פעסטע, שטייפ־געפלאנירטע בענדער. פונקט אזוי ווי א גרויסע צאָל דערציילונגען שפּילעמאָלייכעם האָט מען ערשט נאָך

1) צווישן שפּילעמאָלייכעם בריוו געפינען מיר נאָר איינע אַ געוויינטלעכע אַ פיעסע, וואָס וועט זײַן „א סכירע פאר קינדער, ווי געווינטשן“ (זע „שפּילעמאָלייכעם בוך“ ז. 202). נעהאנדלט האָט זיך אין רעם בריוו וועגן דער פיעסע „דער ראָוו מיט דער רעגעצן“. דער יידישער אָריגינאל פון דער פיעסע איז, ווי מע טיילט מיט איין „שפּילעמאָלייכעם בוך“, פארלאָרב געבאנענע. די פיעסע איז דערשינען נאָך איין א העברעאישער איבערזעצונג.

זיין טויט אָנגעהויבן אופזאמלען איז גרעסערע בענדער, אזוי זינגען אויך די דראמאטישע ווערק ערשט איז דער פאָלקס-פאָנד-אויסגאבע, וואָס האָט אָנגעהויבן דערשיינען אין 1918-טן יאָר, צום ערשטן מאל ארויסגעגעבן געוואָרן געזאמלטערהייט, איז דריי גרעסערע בענדער. שאלעם-אלייכעם האָט בא זיין לעבן געמאכט בלויז איין פרוי אופצוזאמלען און אויסרעדאגירן זיינע דראמאטישע ווערק. דאָס איז געווען אין יאָר 1905, בעשאס דער פארלאג „ביכער פאר אלע“ האָט אָנגעהויבן ארויסגעבן שאלעם-אלייכעם ווערק איז דער פאָרמ פון קליינע ביכלעך. דער פארלאג האָט דעמאלט איז זיין אנאָנס אָנגעזאָגט דעם לייענער-אויילעם, אז צווישן די ווערק שאלעם-אלייכעם, וואָס וועלן דערשיינען אין פארלאג „ביכער פאר אלע“, וועט זיין א באזונדער-דער סעריע דראמאטישע ווערק. אָט איז דער אנאָנס, וואָס איז דער מאָלט געדרוקט געוואָרן :

„ביכער פאר אלע“

אונטער דעם נאָמען גיבן מיר ארויס פארן סאָלק שייב און ביליק, איז קליינע ביכלעך, דערציילונגען, מיסעס, דראמאטן און סצענעס פונעם יידישן לעבן אלע וואָס א ביכל.

דערווייל דרוקן מיר:

(א) דערציילונגען, מיסעס און מאָנאָלאָג פון שאלעם-אלייכעם⁽¹⁾.

(ב) דראמאטן, קאָמעדיעס און סצענעס פון שאלעם-אלייכעם:

(1) צעזייט און צעשפרייט

(2) סטעמפעניו

(3) דער געט

(4) די בערזע

(5) מאזלטאן

(6) א דאָקטער

(1) מיר לאָזן דורכ א גאנצ גרויסע רעשימע דערציילונגען — 14 נומערן — ג. א.

פון דעמדאָזיקן אנאָנס דערוויסן מיר זיך, אז שאלעמאלייכעם האָט
 אינ יאָר 1905 געפלאַנרט זיין סעריע „דראַמאַטן, קאָמעדיעס און
 סצענעס“ גאנצ ברייט. מיר זענען דאָ נישט נאָך די קליינע איינאקטערס
 („דער געט“, „מאָלטאָוו“, „א דאָקטער“), נאָך אויך די פיעסע „די
 בערזע“, וואָס מוז, קאָנטיק, זיין אן איבערארבעטונג פון דער גרויסער
 פיראקטיקער קאָמעדיע „יאקנהאַז“ (צום ערשטן מאל דערשינען 1894),
 און אויך די פיעסע „סטעמפּעניו“, וואָס שאלעמאלייכעם האָט אָנגע-
 שריבן אינ יאָר 1905 לויטן ראָמאַן „סטעמפּעניו“.

אינ דעם אויפנציטירטן אנאָנס ציט צו אונדזער אופמערקזאמקייט
 נאָך איין וויכטיקער מאָמענט. דער אנאָנס איז געדרוקט אפ דער הילע
 פון די ערשטע ביכלעך, וואָס זינען דערשינען אינ פארלאג „ביכער
 פאר אלע“ אינ מעשעכ פונעם יאָר 1905.¹ דער טעמפ פונעם דרוקן
 שאלעמאלייכעם ווערק אינ פארלאג „ביכער פאר אלע“ איז געווען
 א גאנצ אינטענסיווער (אלע וואָס א ביכל—ווי ס'ווייזט אָן דער אנאָנס).
 דערפון לאָזט זיך דרינגען, אז אינ יאָר 1905, ווען דער אויפנציטירטער
 אנאָנס האָט זיך אָנגעהויבן רעגלמעסיק דרוקן, האָט דער פארלאג
 „ביכער פאר אלע“ שוין געמוזט האָבן אינ זיין פאָרטפּעל שאלעמא-
 אלייכעם דראַמאַטישע ווערק, וואָס זינען איבערגעציילט אינעם אנאָנס.
 מיר האָבן דאָס פולע רעכט אָנצונעמען, אז דאָס צוגרייטן צום דרוק
 די איבערגעציילטע דראַמאַטישע ווערק האָט שאלעמאלייכעם דורכגע-
 פירט נאָך אינעם זעלבן יאָר 1905, האגאמ אייניקע פון די אנאָנ-
 סירטע פיעסעס זינען דערשינען אינ יאָר 1906 און אפילע 1907.²

וואָס האָט צו יענער צייט סטימולירט שאלעמאלייכעם, ער זאָל
 אָנהייבן זאמלען פון פארשיידענע זשורנאלן און זאמלביכער זינען
 עלטערע און נײַערע דראַמאַטישע ווערק, וועלכע ער האָט געוויס נישט

(1) אזוי, לעמאַשעל, געפינען מיר דעם אנאָנס אפ דער הילע פון שאלעמאלייכעם
 דערציילונג „פישל דער מעלאַטער“, וואָס איז דערשינען אינ 1905-טן יאָר אלס דריטער
 נומער אינ דער סעריע „ביכער פאר אלע“. דעמזעלבן אנאָנס טרעפן מיר אויך אפ דער
 הילע פון שאלעמאלייכעם דערציילונג „האָדל“, וואָס איז דערשינען אלס נײַנטער נומער
 אינ זעלבן יאָר 1905.

(2) אז אזוי האָט עס געקאָנט זיין, באווייזט דער פאל מיט דער פיעסע „צעווייט און
 צעשפרייט“. צו דער פיעסע איז צוגעגעבן געוואָרן א האקדאָמע. די האקדאָמע איז דא-
 טירט: קיער, מײַ 1905. דערשינען איז אָבער די פיעסע אינ פארלאג „ביכער פאר אלע“
 מיט אן אופצייכענונג: 1906.

צופעליק אינגאנצן אויסגעמיטן אריינצונעמען אין דער ערשטער אויס-
גאבע פון זיינע געזאמלטע ווערק אין 1903-טן יאָר? א געוויסן ענטפער
גיבן דערפֿון די איינצלנע צופעליקע יעדִיעס, וואָס ווארפֿן זיך דורכ אין
שאַלעם־אלייכעם בריוו פון יענער צײַט. פון דידאַזיקע בריוו אין צו
זען, אז ארום 1905-טן יאָר הייבט שאַלעם־אלייכעם אָן אלץ אַפּטער
און אַפּטער קומען אין באַריר מיטן ייִדישן טעאטער. אויב וועגן דער
פּיעסע „צעזײט און צעשפּרייט“, וואָס אין צום ערשטן מאל דערשיינט
אין 1903-טן יאָר, האָט שאַלעם־אלייכעם געהאט רעכט צו זאָגן: „הא-
גאט דידאַזיקע בילדער זײַנען געשריבן אין א דראַמאטישער פאַרמ,
דאָך האָט זיך מיר אפּילע נישט געכאַלעמט, אז איך וועל אמאָל וויכע
זײַן צו זען זיי אופּגעפירט און דער בינע“, — האָט מען דאָסזעלבע
שוינ נישט געקאָנט זאָגן וועגן די דראַמאטישע ווערק, וואָס שאַלעם־
אלייכעם האָט געשריבן שפּעטער, אָנהייבנדיק פון זעם יאָר 1905.
צו דער צײַט זענען מיר קוידעמקאַל, ווי שאַלעם־אלייכעם הייבט
אָן אָנקניפֿן פּעסטע באַציונגען מיטן ייִדישן טעאטער אין אמעריקע.
פון זײַנע בריוו צום ד״ר מאָריס פישבערג, געשריבן אין 1905-טן יאָר,
איז צו זען, וויאזוי שאַלעם־אלייכעם זוכט מיט פארשיידענע מיטלען
צו שאפֿן פאר זיך א וועג צו דער ייִדישער בינע אין אמעריקע. ער
שרײַבט צוליבן אמעריקאנישן ייִדישן טעאטער א ספּעציעלע פּיעסע
„דער לעצטער קאַרבן“ אָדער די בלוטיקע טעג¹⁾, וואָס דארף בא-
קאנט מאכען דעם אמעריקאנישן אושויער מיט די געשעענישן אין
רוסלאנד אין די אזויגערופענע קאנסטיטוציע־טעג פון אַקטיאָבער
1905-טן יאָר. שאַלעם־אלייכעם דראַמאטיזירט ספּעציעל פאר דעם
אמעריקאניש־ייִדישן טעאטער דעם דאָמאן „סטעמפּעניו“, וואָס באַקומט
דערפֿון א טענסאַציאָנעל־צוגעווייזטן נאָמען „דער ייִדישער פאגאניזם“;
אויך די פּיעסע „יאַקנעהאַז“, וואָס שאַלעם־אלייכעם ארבעט איבער
צוליב דעמזעלבען צוועק, באַקומט א ספּעציפֿישן נאָמען: „דער אויס-
ווארפֿ אָדער שמועל פּאָסטערנאַק“. דאָסזעלבע קומט פאַר אויך
מיט דער פּיעסע „צעזײט און צעשפּרייט“, וואָס ווערט באַט אַרײַ-

(1) דער טעקסט פון דער פּיעסע איז, ווי ס'ווערט מיטגעטיילט אין „שאַלעם־אלייכעם-
זוכ“, פארלאָרן געגאנגען. מיר דרוקן וויטער אין די „צוגאַנג“, ז. 316, שאַלעם־אליי-
כעס א בריוו, ווי עס ווערט אָנגעגעבן אייניקע יעדִיעס וועגן דערדאַזיקער פארלאָרנע-
גאנגענער פּיעסע.

בערשיק קיין אמעריקע באטיטלט מיט א נייעם נאָמען „מייער-שאלאנט“⁽¹⁾.

ס'איז געווען מעגלעך, אז דיראָזיקע פארבינדונג מיטן יידישן טעאטער איז אמעריקע האָט דערוועקט בא שאלעם-אלייכעמען דעם פארלאנג אופצוזאמלען אלע עלטערע און נייערע פיעסעס און אפסטיי ארויסגעבן זיי. נאָך מער האָט אָבער דערביי מיטגעוויקט שאלעם-אלייכעמען נאָענטע באקאנטשאפט מיטן יידישן טעאטער אין רוסלאנד, יענע אומיטלעכער פארבינדונג, וואָס איז שיר נישט איבערגעגאנגען אין דירעקטער מיטארבעט אין דעמדאָזיקן טעאטער. אזא פערזאָן פון אומיטלעכער פארבינדונג מיטן יידישן טעאטער אין רוסלאנד זעען מיר בא שאלעם-אלייכעמען ארום 1905-טן יאָר.

1905 איז דאָס יאָר, ווען דער יידישער טעאטער הייבט אָן, נאָך צוואנציק יאָר אומלעגאלער עקזיסטענץ, ווידער זיך באווייזן פאר דער עפנטלעכקייט.

באגלייכ מיט י. ל. פערעצן ווערט אויך שאלעם-אלייכעמען אריין-געצויגן אינעם יידישן טעאטראל לעבן פון יענער צייט. בא שאלעם-אלייכעמען נעמט דאָס אפילע אָן א גאָר מאמאָשעסדיקן כאראקטער. עס האלט דערביי, אז שאלעם-אלייכעמען זאָל שליסן אן אָפמאכ מיט א גע-וויסן יידישן טעאטער, אן אָפמאכ, וואָס שטעלט אוועק שאלעם-אלייכעמען אין דער ריי פון די, וואָס האָבן גענומען אפ זיך די איני-ציאטיוו צו בויען דעם נייעם יידישן טעאטער ארום 1905⁽²⁾.

מאכמעס די אלגעמיינע סאָציאל-פאָליטישע אומשטאנדן, אין וועל-כע עס אנטוויקלט זיך צו יענער צייט דער יידישער טעאטער, ווערט דערשטיקט אויך שאלעם-אלייכעמען אינציאטיוו. דער אָפמאכ מיטן טע-אטער ווערט צונישט⁽³⁾. אָבער דער פאקט גופע, וואָס שאלעם-אלייכעמען

(1) דער טעקסט פון די פיעסעס „דער יידישער פאגאניזם“ („סטעפּעניו“), „מייער-שאלאנט“ אין „דער אויסחורף אָדער שמועל פאָסטערנאק“ איז נאָך ביז אהער נישט פאר-עפנטלעכט געוואָרן. ס'איז אפילע נישט באוויסט, צי געפינט זיך דער טעקסט פון דיראָ-זיקע פיעסעס אין שאלעם-אלייכעמען ארכיוו.

(2) מאכמעס דעם אינטערעס, וואָס ס'האָט דערדאָזיקער עפיואַר אין שאלעם-אלייכעמען באצונגען מיטן יידישן טעאטער אין רוסלאנד, ברענגען מיר ווייטער אין די „צוגאָבני-שאלעם-אלייכעמען א בריח, דער איינציקער קוואל, פונדאנען מיר באקומען איינציקע יעדנעס וועגן דעם אָפמאכ מיטן טעאטער.

(3) בערקאָוויטש דערציילט וועגן דעם:

דער אָפמאכ איז שוין געווען אונטערגעשריבן (דער דאָקומענט געפינט זיך אין

איז צום ערשטן מאל געקומען אין ענגל באריר מיטן יידישן טעאטער, האָט געהאט זייער פיל צו זאָגן סאר שאלעמ-אלייכעמס ליטע-רארישער טעטיקייט.

שוין אינגעם ערשטן בריוו, ווו שאלעמ-אלייכעמ באשרייבט עדשט דעם פראַיעקט פון זיין אָפּטאק מיטן אָדעסער יידישן טעאטער, ליי-ענען מיר:

„פארן ערשטן טעזאָן האָב איך צוגעגרייט (און ארבעט נאָך איצט) צוויי גרויסע און פיר איינאקטיקע פיעסעס (עס זינען געבוירן אין קאָפּ נאָך א צוויי-דרײַ גרויסע, פיר-און פינפאקטיקע פיעסעס).“ פון די בריוו, וואָס שאלעמ-אלייכעמ שרייבט אין די יאָרן 1905—1907, איז צו זען, אז די באגריפּ „פיעסעס“ און „טעאטער“ גייען בא אימ איצט שטענדיק באנאנד. זינע ליטערארישע פלענער ווערן אפ א געוויסער צייט ענג פאדבונדן מיט דער ארבעט פארן יידישן טע-אטער —

„מיין גוירל און אייער צוקונפט — שרייבט שאלעמ-אלייכעמ אין א בריוו צו זיין טאכטער —... זינען ענג פאדבונדן צוזאמען מיטן יידישן טעאטער“⁶¹.

ס'איז גאנצ פארשטענדלעך, אז צוליב אָט די אלע סיבעס האָט שאלעמ-אלייכעמ זיך פארניטערעסירט מיט די אלע דראמאטישע ווערק זינע, וואָס זינען געווען צעוואָרפן איבער פארשיידענע זשורנאלן און זאמליכער; פונדאנען האָט געשטאמט אויך דער סטימול אפסגלי אויסרעדאגידן און ווידער ארויסגעבן די עלטערע און ניערע דראמא-טישע ווערק זינע.

שאלעמ-אלייכעמ האָט די ווערק גרינטלעך איבערגעארבעט, זיי בא-פרייט פון איבעריקן „ליטערארישן“ באראסט, וואָס שטימט ניט מיט דער ספעציפישקייט פון דער דראמאטישער פאָרם, ווי שאלעמ-אלייכעמ פארשטייט זי. טיילמאל בויט שאלעמ-אלייכעמ איבער גאנצע סצענעס פון זינער א פיעסע, דערביי קאָריגירט ער באזונדערס די אידעאָלאָגישע איינ-שטעלונג פון זינע פרייקע דראמאטישע ווערק, שטדענדיק צו ברענגען זי צום איינקלאנג מיט זיין געדאנקענגאנג ארום 1905.

שאלעמ-אלייכעמס ארכיוו), נאָר פון דער גאנצער זאך איז גאָרנישט געוואָרן: עס האָבן זיך געפונען קאָנקרעטע, וואָס האָבן איבערגעגעבן אהין, „ווי מע דארף“, אז דאָס גליי-געפאלטע טעאטער באהאלט אין זיך א רעוואָלוציאָנערע טענוענצ, און די רוסישע רע-גירונג האָט די אונטערזעמונג דערשטיקט (שאלעמ-אלייכעמ-בוכ“ ז. 64).

⁶¹ „שאלעמ-אלייכעמ-בוכ“ ז. 62.

עס קאָן קיין סאַטעק נישט זיין, אז דערדאָזיקער פרוו אופצוואַמלעג
און אויסרעדאגירן זיינע דראַמאטישע ווערק האָט פאר שאַלעם-אלייכע-
מען, אלס א דראַמאטורג, געהאט גאָר א גרויסע באדײַטונג. אָבער
דער פרוו איז פארבליבן נישט מער ווי א פרוו. אונדז איז נישט בא-
ווסט די סיבה, פארוואָס שאַלעם-אלייכעם האָט נישט דערפירט ביזן סאַט
די ארבעט, וואָס ער האָט אָנגעהויבן טון פאר דער אויסגאבע „ביכער
פאר אלע“. ס'איז אָבער א פאקט, אז פון די אנאָנסירטע פיעסעס איז
דערשינען נאָר א טייל — די פיעסע „די בערזע“ איז נישט דערשינען,
די פיעסע „סטעמפּעניו“ איז אויך נישט דערשינען. אזוי ארום האָט זיך
שאַלעם-אלייכעם נאָר טיילווייז אָנגעגעבן צו פארוויקלעכן זיין
פרוו ארויסצוגעבן אפ א סיסטעמאטישן אויפן אלע זיינע עלטערע
און נייערע פיעסעס אינ פארלאג „ביכער פאר אלע“.
מער קיין פרווון אזעלכע האָט שאַלעם-אלייכעם, ווי ווייט אונדז איז
דערווייז באוואוסט, נישט געמאכט.

אינ דער אמעריקאנער פאָלקס-פאָנד-אויסגאבע, וואָס האָט די ערש-
טע נאָכ שאַלעם-אלייכעם טויט גענומען אופצוואַלען זיינע דראַמאטישע
ווערק, פיגורירן די דאָזיקע ווערק אינ דריי סעריעס. איינ סעריע —
דער פערטער באנד — הייסט „דראַמאטישע שריפטן“. אהער גייט אריין:
(1) דער געט, (2) צעזייט און צעשפרייט, (3) א דאָקטער, (4) מענטשן,
(5) דאָס גרויסע געווינס. די צווייטע סעריע הייסט „קאָמעדיעס“ (דער
24-טער באנד). אהער גייט אריין: (1) די אסיפע, (2) יאקנעהאָז, (3)
מאזלעטאָו, (4) פארביטן די יאָצערעס, (5) אגענטן, (6) קעניג פיק, (7)
שראגע, (8) אוילעמהאבע, (9) מיסטער בוים אינ קלאָזעט, (10) אינצוויינע
א זעקס-אונדזעכציק. די דריטע סעריע הייסט: „פון צוויי וועלטן“
(דער 25-טער באנד). אהער גייט אריין: (1) שווער צו זיין א ייד, (2)
טעוויז דער מילכיקער.

די נישט-באגרינדעטקייט פון דערדאָזיקער אַנטטיילונג אפ דריי סע-
ריעס ווארשט זיך גלייך אינ די אויגן. מיט דעמועלבן רעכט, ווי דער
איינאקטער „מאזלעטאָו“ שטייט צווישן די „קאָמעדיעס“, וואָלט דאָ
זיכער געקאָנט שטיין אויך דער איינאקטער „מענטשן“. מיט דעם-
זעלבן רעכט, ווי „א דאָקטער“ פיגורירט צווישן די „דראַמאטישע
שריפטן“, וואָלט אינ דערדאָזיקער סעריע געקענט אריינגעשטעלן
ווערן אויך די פיעסע „יאקנעהאָז“.

וואָס שײַנעכ דעם נאָמען פון דער סעריע „פון צוויי וועלטן“ — דארט מען באמערקן, אז אוא נאָמען איז, ווי ווייט אינדרז איז באוויסן, בא שאלעמאלייכעמען איז ערגעץ נישט אָנגעגעבן. קאָנטיק, דעם נאָמען האָבן צוגעטראכט די ארויסגעבער פון דער פאָלקס-פאָנד-אויסגאבע. אינעם נאָמען „פון צוויי וועלטן“ הערט זיך א באשטימטער אקצענט: די ארויסגעבער זיינען מיט דעם נאָמען אויסן געווען אונטערצושטרעכן, אז איז די ווערק פון דער סעריע, ד. ה. איז די פיעסעס „שווער צו זיין א ייד“ און „טעויער דער מילכיקער“ שטייען קעגנאנאנדער צוויי וועלטן — די „ידישע וועלט“ און די „קריסטלעכע וועלט“. די ארויסגעבער פון דער פאָלקס-פאָנד-אויסגאבע האָבן זייער זאָרגעוויק אָפגעקליבן דאָס אורטרא-נאציאנאליסטישע איז שאלעמאלייכעמען פיעסעס, זיי האָבן ספעציעל צוליב דעם צוועק אופגעשטעלט א סעריע „פון צוויי וועלטן“ — פאר אנדערע מאַטיוון פון שאלעמאלייכעמען דראמאטישע ווערק — די מאַטיוון פון סאָציאלן אנטא-גאָניזם — האָבן די ארויסגעבער קיין באזונדערע סעריע נישט געהאלטן פאר נייטיק אופצושטעלן. דערמיט האָבן זיי אפ זייער נאציאנאליסטישן אויפן געוואלט „אַריינטיירן“ דעם דייענער פון שאלעמאלייכעמען ווערק. קעדיי צו כאראקטעריזירן דעם אויפן, וויאזוי די ארויסגעבער פון דער פאָלקס-פאָנד-אויסגאבע פירן דורך דעם אָפּקלייבן פון שאלעמאליי-כעמען דראמאטישע ווערק, וועלן מיר דאָ אָנווייזן נאָך אפ איין פאקט. די ארויסגעבער פון דער פאָלקס-פאָנד-אויסגאבע האָבן צווישן די פרייקע דראמאטישע ווערק שאלעמאלייכעמען נישט פארזען „די אסיפּע“, וואָס איז דערשינען אין 1890-טן יאָר אין צווייטן באנד „ידישע פאָלקס-ביבליאָטעק“. „די אסיפּע“ איז דערמיט אינטערעסאנט, וואָס דאָ האָבן מיר א געלונגענעם פרוו צו געבן אין א דראמאטיזירטער פאָרמ א פעריעטאָן אפ א פאָליטיש-אקטועלער טעמע. אָבער אוועלכע פעליע-טאָנען איז דראמאטיזירטער פאָרמ האָט שאלעמאלייכעמען נישט אופגע-הערט צו דרוקן אויך שפעטער, באזונדערס אָפט הייבט ער אָן נוצן דעמדאָויקן זשאנר צו דער צייט, ווען עס באווייזט זיך א טעגלעכע פרעסע אפ יידיש. אפ די שפאלטן פון די צייטונגען „דער וועג“, „דער פריינד“ א. א. האָט שאלעמאלייכעמען אָפגעדרוקט גאָר א היפשע צאָל אזעלכע מעליעטאָנען, געשריבן אין דערוועלפער פאָרמ און טיילמאָל מיט דערוועלפער קינסטלערישקייט, ווי „די אסיפּע“. דער גרעסטער טייל פון אָס די דראמאטיזירטע פעליעטאָנען איז אפילע פארציכנט אין דער ביבליאָגראפישער רעשימע אין „שאלעמאלייכעמען-בוכ“, און

דאָך ווערט קיין איינציקער פון אַט די פעליעטאָנען אין דער פאָלקס-
פאָנד-אויסגאבע ניט אריינגענומען.

דידאָזיקע אויג נאָך אנדערע דעפּעקטן פון דער פאָלקס-פאָנד-אויס-
גאבע פארשוועריקן זייער די אופגאבע אויסצוגעבן א מער-ווייניקער
פולשטענדיקע אויסגאבע פון שאַלעם-אלייכעמס דראמאטישע ווערק. מע
דארף דערביי ניט פארגעסן, אז אייניקע דראמאטישע ווערק שאַלעם-
אלייכעמס, ווי לעמאַשל, די פיעסע „דאָויד בען דאָויד“, וואָס געפינט
זיך אין שאַלעם-אלייכעמס ארכיוו, איז פונקט ווי אטאכ אנדערע מאטע-
ריאלן (וואריאַנטן, עסקיזן, סכעמעס), וואָס האָבן א שניכעס צו דער
סעריע „דראמאטישע שריפטן“, ביז צום היינטיקן טאָג ניט דערגאנגען
צו דער עפנטלעכקייט. אין אזעלכע אומשטאנדן איז, פארשטייט זיך,
אומעגלעך צו געבן אן אויסשעפנדיקע אויסגאבע פון שאַלעם-אלייכעמס
דראמאטישע ווערק, און אזא אופגאבע האָבן מיר זיך אין אונדזער
אויסגאבע ניט געשטעלט. אונדז איז געגאנגען נאָר אין דעם, אז אויך
בא די איצטיקע באדינגונגען, וואָס וועגן זיי האָבן מיר אויפן גערעדט,
זאָל געמאכט ווערן דער ערשטער פרוו אפ א קריטישן אויפגאבע איבער-
קוקן דעם סעקסט-מאטעריאל פון שאַלעם-אלייכעמס דראמאטישע ווערק,
ווי ווייט מעגלעך קלאָר מאכן די געשיכטע פון איטלעכען איינציקן
ווערק, זיין באהאנדלונגדיקע עוואָלוציע, וואָס איז פארבונדן מיט
שאַלעם-אלייכעמס אידעאָלאָגישער עוואָלוציע. און אין איינציקע פאלן,
ווען דאָס שטעלט פאָר א באזונדערן אינטערעס פאר דער באלייכטונג
פון שאַלעם-אלייכעמס אידעאָלאָגישן וועגן אפ א געוויסן עטאפ פון
זיין אנטוויקלונג, אריינעמען אין אונדזער אויסגאבע אויך אזעלכע
דראמאטישע ווערק שאַלעם-אלייכעמס, וואָס זינען אין דער פאָלקס-
פאָנד-אויסגאבע ניט אריין.

דערפאר האָבן מיר געהאלטן פאר נייטיק אריינצונעמען אין דער
סעריע „דראמאטישע שריפטן“ אייניקע פעליעטאָנען אפ פאָליטיש-
געזעלשאפטלעכע טעמעס, געשריבן אין א דראמאטישער פאָרם⁽¹⁾. מיר
האלטן פאר נייטיק איינשליסן אהער אויך שאַלעם-אלייכעמס „קאָמעדיע
בראקא“ (א פאראָדיע אפ יושקעוויטשעס קאָמעדיע מיטן זעלבן נאָמען).
פונעם ערשטן וואריאַנט „צעווייט און צעשפרייט“ נעמען מיר אריין

(1) איבער געוויסע סעכנישע סיבעס וועלן דידאָזיקע פעליעטאָנען, ניט געקוקט אפן די
נאָלאָגישן סיידער, געדרוקט ווערן ערשט אין צווייטן באנד פון דער סעריע „דראמאטישע
שריפטן“.

אינ אונדזער אויסגאבע דעם פערטן אקט, וואָס שטעלט מיט זיך פאָר
קימאט א זעלבשטענדיקן איינאקטער (אינ דער פאָלקס-פאָנד-אויסגאבע
איז ער נישט איבערגעדרוקט). אויך בענעגייט אנדערע דראמאטישע ווערק
גיבן מיר פון צייט צו צייט אייניקע אויסצוגן פון די ערשטע ווארד-
אנטן, וואָס אילוסטרירט רעם פראָצעס פון שאַלעם-אלייכעמס ארבעט
אפ זיינע דראמאטישע ווערק.

נישט געבנדיק קיין אקארעמיש-אויסשעפנדיקע אויסגאבע פון שאַלעם-
אלייכעמס דראמאטישע ווערק, רעגיסטרירן מיר נישט איין קאָמענטאר
די ווייניקער-באדייטנדיקע ענדערונגען, וואָס שאַלעם-אלייכעמס האָט
אריינגעטרעגן אין רעם אָרער יענעם ווארנאנט פון זיינעם א ווערק.
מיר פארצייענען נאָר די ענדערונגען, וואָס האָבן אן אויסגע-
שפראַכן פרינציפיעלן באטייט אין דעם זינען, וואָס זיי ווארפן א גע-
וויסע שיינ אפ שאַלעם-אלייכעמס קינסטלערישער עוואָלוציע. אזעלכע
ענדערונגען פרווירן מיר פון מאָל צו מאָל רערקלערן — ווי ווייט דאָס
לאָזט זיך טון אין די ראמען פון א קאָמענטאר — אופרעקן זייער צוזאמענהאנג
מיט רעם געגעבענעם עטאפ פון שאַלעם-אלייכעמס אנטוויקלונג, נישט
געבנדיק — איבער מאנגל אין פלאצ — קיין ברייטערע כאראקטעריסטיק
פונעם גאנצן קינסטלערישן סטיל שאַלעם-אלייכעמס, ווי ווייט ער
ווייזט זיך ארויס אינעם געגעבענעם ווערק און אין די שפעטער
געמאכטע ענדערונגען.

עס פארשטייט זיך, אז די סעריע „דראמאטישע שריפטן“, וואָס
כאפט ארום אלע עטאפן פון שאַלעם-אלייכעמס שאפן און גיט און
ארום איין א מינאטור-פאָרם די געשיכטע פון שאַלעם-אלייכעמס גאנ-
צער ליטעראטור-אנטוויקלונג, רוקט ארויס א גרויסע צאָל פראָבלעמעס,
וואָס קענען באהאנדלט ווערן בלויז אין רעם באנד מאָנאָגראפיעס, וואָס
וועט צוגעגעבן ווערן צו רער גאנצער שאַלעם-אלייכעמס-אויסגאבע. אין
אונדזער קאָמענטאר האָבן מיר זיך נישט געשטעלט קיין אופגאבע צו
בארידן די ברייטערע פראָבלעמעס, וואָס שטייען פאר דער שאַלעם-
אלייכעמס-פאָרשונג.

די ווערק פון רער סעריע „דראמאטישע שריפטן“ ווערן דאָ גע-
רוקט לויטן כראָנאָלאָגישן סידער. בעייסן איינטייל אפ באזונדערע
בענדער זיינען מיר ארויסגעגאנגען בלויז פונעם טעכניש-עריצאָנעלן
שטאנדרונקט.

נ. אויסלענער

דראמאטישע שריפטן

ערשטער בוך

א ד א ק ט ע ר

א ש פ א ט א י נ א י י נ א ק ט

(געשריבן אין יאָר 1887)

די פארשוינענ:

כאָמ-לייב קרענדעלמאנ. אן אוטגעקומענער גוויר פון א יאָר פוסציק. א ייִד מיט א קאפאָטע, נאָר אַן א היטל.

כאַנע-לייע. זיין הייב. קיין יאָרנ וויסט מען נישט. האלט זיך יונג, ריכט זיך צווישן „הינטיקע“. באהאנגען מיט נאָלר, דימענט, בריליאנט און פערל.

ווייעראָטשקע. וייער טעכטערל. א שיין מיידל פון „הינטיקער וועלט“.

אבראמטשיק. וייער זון. א גיטליק באַכערל, א „מאסקיל“.

רעפ שאָלעם שאדכני. א ייִד א שארכנ מיט א יארטעלקע און מיט א גרינער קאפאָטע.

זלאטקע דאָס מיידל. א פאָקאָווע בא די קרענדעלמאנס.

ברינע די ייִדענע. א קעכנ בא די קרענדעלמאנס. א ייִדענע מיט וואָנצעס.

א גרויסער זאל. טייער מעב? מיט סאטעס באצויגן. גוטע דיווא-
נעס, ברענדענע שפיגלען. אסאך טישן מיט קליינע טישעלעך. גלעזערנע
שאטעס, קעגנשטעלט מיט טיל זילבער, קויסעס, טעצעלעך, געגילטע לע-
טעלעך, בריינע און רויטע גלעזער. די פאטעלנ פארזארגט מיט פיל פאר-
שירענע, זיידענע און סאמעטענע דאמענ-קליידער. אסאך טיש—א בלאט
לאקשני. אסאך מענצטער א גרויסע קופערנע קווארט מיט צוויי אויערן.
פארטריקנטע, נאך טייערע וואונדער, אפ וועלכע עס הענגע א פאך אויס-
געבערשטלעטע הויזן מיט א ווייסן זשילעט. אפ א גוטער עטאשערקע מיט
טאקייט וואלגערן זיך אסאך קעגנשניטענע שטיקלעך קוילעטש מיט א טלוי
אינגעמאכטע. אסאך פארטעפיאנ—א קישן. רורכ—א זעלטענער „פארקאנדעק“.

ערשטע סצענע

כאָמ־מ־ל־יִיב (טאכט מיט די הענט און לויפט ארום איבער רער שטוב). וואָס
דולט ער מיר מיין קאָפּ?
רעב שאַלעם שאדכן (לויפט אים נאָך מיט א בריוו אינ די הענט).
נאט, זעט אליינ, וואָס מע שרייבט מיר וואָס; איך וועל אייך אָפּמארן
וועל איך אייך?
כאָמ־מ־ל־יִיב. אָבער אז איך בעט אייך ניט! איך דארף ניט קיין
שידעך! איך וויל ניט! וואָס דולט ער מיר מיין קאָפּ?
רעב שאַלעם שאדכן. אז איך פארלאנג אָבער פונ אייך גאָר-
ניט, בלאיז? וואָס איר זאָלט זיך נאָך מאטריעך זיין איבערלייענען אָט
דאָסדאָזיקע בריוועלע, וואָס מע שרייבט מיר וואָס.
כאָמ־מ־ל־יִיב. וואָס האָט איר צו מיר? אָבער טשעפעט זיך אָפּ פונ
מיין לעבן! איך האָב קיין צייט נישט מיט אייך צו רעדן! איר וועט קו-
מען אן אנדערש מאָל, איך בעט אייך! וואָס דולט ער מיר מיין קאָפּ?
רעב שאַלעם שאדכן (צו זיך אליין) עס פאסט אים ניט האָרען
פאסט אים ניט... ער וויל ניט געבן קיין נאדן, דער דאָווער-אכער!
(צו כאָמ־לייבן) הונדערט און צוואנציק יאָר זאָלט איר מיר לעבן! עטלעכע
שורעס, עטלעכע ווערטער, געציילטע דריי ווערטער, רעב כאָמ־

סערדצע, וואָס ארט איינע עס וואָס? טוט מיר צוליב טוט מיר! גלויבט מיר, איך זאָג איינע בענעמאָנעס זאָג איך איינע, ס'איז א גליק, א זעטענע זאך, כלעבנ. איינע מאָל איז צען יאָר מאכט זיך אזא גליק. נאט, טוט, זינט מויכל, א קוק אליינע מיט איינע אריג, זעט, אָט-אָ... כא? מ'ל יי ב (כאפט זיך מיט ביידע הענט פארן קאפ) גוואלד! גוואלד! וואָס איז דאָס פאר אן אומגליק? וואָס איז דאָס פאר אן אָנשיקעניש אפ מיר? וואָס דולט ער מיר מיין קאפ? גוואלד!... גוואלד!... גוואלד!... (עס לויפט אריין כאטש ע-ל יי ע).

צווייטע סצענע

כאטש ע-ל יי ע (א דערשטענע). שא! וואָס איז דאָרט? כא? מ'ל יי ב (ווייל רעדן, לָזט אימ נישט רעב שטעמט שאדנ. ער האלט אימ צו מיט איינע האנט דאָס מויל, און איז דער אנדערער האלט ער דאָס ברייחל). מ'מ-מ... רעב שטעמט שאדנ. פארשטייט איר מיך, כאטש-לייט קרוינ, געזונט זאָלט איר מיר זיין, איך ווייז זי דאָס ברייחל ווייז איך זי; לעמט זאָלן מיר זיך נארן לעמט? איך מיין טאקע בעעמעט מיין איך, א גליק, א גליק פאר איינע טאָכטער, איך זאָל אזוי געזונט זיין מיט איינע איינעמע! אָט נעמט, נאט, ליינעט, ליינעט, וועט איר זעען, אז איך זאָג איינע נישט קיין ליגן זאָג איך איינע! צו וואָס טויג עס מיר, איך זאָל איינע אריינפירן כאָלילע זאָל איך איינע? אָט זעט, נאט, ליינעט, נאט, נאט...

כאטש ע-ל יי ע (נעמט דאָס ברייחל און גיט דאָס איינע דעם מאַן איז די הענט אריין). פאר וואָס זאָלסטו טאקע נישט איינעלענענע, כאטש-לייט? וואָס ארט דאָס דיך? עס קאָסט דיך געלט, צי וואָס?

כא? מ'ל יי ב (נעמט דאָס ברייחל; טוט אָן א פאָר זילבערנע ברייחל אפ דער נאָז; זעצט זיך אנדער און הייבט אָן צו ליינענע הויכ, אפ א קאָל. כאטש-לייט זעצט זיך בעסן אימ, און רעב שטעמט שאדנ שטייט און שטעלט צו מיטן קאָפּ נאָך יעדן וואָרט און מאכט מיט די ליפּן; עס קומט אימ צו א שטיק געזונט). „לכבוד ידידי היקר הנכבד והמומלג הנגיד והקצין איש חסיד וירא שמים כשית מוהר"ר שלום נ"ס! ריישיס אויף-אכעמ⁽¹⁾, אז איך בין באַרויך אשעמ בעקאו האכאיימ וועהאשאלוימ⁽²⁾, געב גאָט דאָס נעמט לעכע פון איינע צו הערן אפ ווייטער נישט ערגער, אָמיין. וועהא-שייניט, זינט וויסן, אז האשידעכ אימ האגויר. שעלאַכעמ⁽³⁾, וואָס איר

האָט מי רגע האַט געשריבן, וועלכע האַנדליר שולאָנז, האָב איך מוירע
וועט ניט גיין, מאכמעס, ערשטנס, האָט איר מיסטאמע געהערט די
מיסטע, וואָס האָט זיך געטרעפן מיטן מעכונטן שול האַנדליר שולאָנז,
וואָס זיין עלטערע טאכטער האָט זיך... צו וואָס טויג עס מיר? צו
וואָס דארף איך עס וויסן?

רעב שולעם שאדכן (כאט אימ בארער האנט). וואָס ארט עס
איך וואָס? ליענט, וועט איר זעען ווייטער וועט איר זעען.
כאנעליי. אנו? ליענט, ליענט, וואָס האָט זיך דאָס אזעלכעס
געטרעפן מיט איר? עס קער זיין א שיינע מיסטע.

כאמיליי (ליענט ווייטער). "...זיין עלטערע טאכטער האָט זיך
אָנגעקלעפט, ראכמאנע ליצלאָנ, איך א לערער און איז מיט אימ מעכילע
אנטלאָפן איז א שטאַט אריין און האָט דאָרטן געוואלט שטעלן א כופע.
איז ער געקומען מיט זיין פלינעסטע צום ראָדן שטעלן א כופע. האָט
אימ דער ראָדן מיסטאמע נישט געוואלט געבן קיין כופע אוקעדושן.
איז ער אוועקגעגאנגען צום קאזיאָנע ראָדן שטעלן א כופע, האָט אימ
דער קאזיאָנע ראָדן געזאָגט... וואָס קערט זיך דאָס אָן מיט אונדז,
איך בעט אייך?..."

רעב שולעם שאדכן. וואָס ארט איך וואָס? אָט ליענט
ווייטער, ליענט!

כאנעליי. נו, מיילע, ליענט שוין, אז דו ליענסט.

כאמיליי (רויט ווי פיער פאר קאט. ליענט ווייטער). "... האָט אימ
דער קאזיאָנע ראָדן געזאָגט: וואָס ווילט איר? האָט ער אימ געזאָגט:
איך וויל, איר זאָלט מיר געבן כופע אוקעדושן. האָט אימ דער קאזיאָנע
ראָדן געזאָגט: וואָס הייסט איך זאָל אייך געבן כופע אוקעדושן? איך
קען אייך? האָט ער אימ געזאָגט... האָט אימ דער קאזיאָנע ראָדן גע-
זאָגט... האָט ער אימ געזאָגט... טפו זאָלט איר ווערן! "האָט אימ ער
געזאָגט! האָט ער אימ געזאָגט!" צו וואָס טויגט מיר די אלע זאָ-
געכצן? וואָס ווילט איר האָבן פון מייןע יאָר און טעג? (ער טוט א
שמיד ראָס ברייטל און וויל אנטלויפן. רעב שולעם שאדכן לאָזט אימ גיט. ער האלט אימ
צו בארער האנט און נעמט אליין ליענען דאָס ברייטל).

רעב שולעם שאדכן (ליענט גיך און פארלוינעט זיך). "...אי-אי-אי!
אָט דאָס האָט איר פון היינטיקע לערערס מיט היינטיקע דאָקטוירים...
אלקאָלפאָנעם... יא... "איז האַנדליר שולאָנז ניט קיין מעכונטן פאר האַנדליר
שולאָכעם; אלקיין האָב איך א בעסער, א שענער, א פיינער און

א גרעסערן שידעך באוויר האגוויר שלאָכעם⁹ אינ אלע אויסאנימ, היינע:
 עס איז דאָ אינ דער שטאָט ליפעוועז זייער א פלינע אלמאָנע מאָראס
 ביילע שעטיכע¹⁰, ביילע גאָלדשפינער, אונ האגאמ זי איז ניט אזוי ריכ,
 ווי האגוויר שלאָכעם, דערפאר שטאמט זי אָבער פֿונ גאָר א הויכ
 אָרט, פֿונ רעב פינכעסל ליפעוועצער, אונ איבערהויפט — וואָס זי האָט
 א זון, א בעניאָכיד, אונ אַנטיקל, וואָס מע קריגט דאָס ניט בעכאָל קאצוויי
 ערעצ¹¹, היינע: שיינ, פליי, שויעקלעך געבילדעט מיט סאקאָנעס נעפֿאָ-
 שעס! א געשטודירטער, פארשטייט איר מיכ, אפֿ אלע לעשוניעס, גע-
 בילדעט קימאט ווי א דאָקטער, אונ עפֿשער נאָך מער ווי א דאָקטער,
 וועט פארשטעקן אלע דאָקטוירימ אינ גארטל... (צו כאנע-לייען). נו?
 וואָס וועט איר עפעס זאָגן אפֿן שידעך? איר זענט דאָך, ווי זאָגט מען,
 קיינ איינהאָרע, א קלוגע יידענע, א כאכאָמע...

כאנע-לייע (דרייט מיט דער גאָז). ניינ, ניט דאָס מיינען מיר.

כאמ-לייב. ניט דאָס האָבן מיר געמיינט.

רעב שאָלעם שאדכנ (צו זיכ). אָט האָסטו דיר! הייב זיכ אָן
 מיט די אופגעקומענע נעגידים! דאָס טעלערל פֿונעם הימל איז זיי
 קארג! (צו זיי ביידיג). וואָס דען האָט איר געוואָלט וואָס?

כאנע-לייע. מיר האָבן געוואָלט, ס'זאָל זיינ עפעס... עפעס...
 אוועלכעס וואָס... אונ אַנטיק!

כאמ-לייב. עפעס אונ אַנטיקל זאָל זיינ!

רעב שאָלעם שאדכנ. פאר צען טויזנט ווילט איר האנדלען
 מעציקעס ווילט איר?

כאנע-לייע. צען טויזנט? צוואנציק טויזנט!

כאמ-לייב. צוואנציק טויזנט? צען טויזנט!

רעב שאָלעם שאדכנ (צו זיכ). היינט דערגיי א טאָלק! צען
 טויזנט, צוואנציק טויזנט! צוואנציק טויזנט, צען טויזנט!

כאנע-לייע (הויכ). אז מע זאָגט אייכ צוואנציק טויזנט, איז
 צוואנציק טויזנט!

רעב שאָלעם שאדכנ. צוואנציק טויזנט!

כאמ-לייב (הויכ). אז מע זאָגט אייכ צען טויזנט, איז צען
 טויזנט!

רעב שאָלעם שאדכנ. צען טויזנט!

כאנע-לייע (נאָך העכער). צוואנציק טויזנט!

רעב שאָלעם שאדכנ. צוואנציק טויזנט!

כא? מ'ל' י' ב. (נאָכ העכער). צען טויזנט!
רעב שאלעם שאדכנ. צען טויזנט! (צו זיך), דול און מעשווגע
קאָן מען פון זיי ווערן!

(עס קומט אָן אבראמטשיק מיט א פאק ביכער אונטער די הענט, גייט
צו דער שאפע).

דריטע סצענע

כא? מ'ל' י' ב. פונוואנען קומט דאָס אָן אזא ייד, ווי דו?
אבראמטשיק (קוקט גישט אפ קינעם), אזא ייד, ווי איך, קומט אָן
פון דער ביבל'יאָטעקע... פו! א היצ! (דערנעב רעב שאלעם שארכט), א?
רעב שאדכנ? וואָס טוט איר דאָ? ווידער א שידעכ? ווידער
שידוכים? גוואלד, ביז וואנען וועט איר האנדלען מיט לעבעדיקע
מענטשן? ביז ווי לאנג וועט איר מארקויסן קאלעס מיט כאסאנים? איר
זענט דאָך ערגער פון אזיאטן, ווילדע מענטשן, דעספאָטן!

כא? מ'ל' י' ב. (לייגט צו אן אויער, קוקט אפן שארפ מיט גרויס גארלעס).
הא, וואָס האָסטו געזאָגט?

רעב שאלעם שאדכנ. וואָס האָסטו געזאָגט וואָס?
אבראמטשיק. אז איך וועל אייך זאָגן, וועט איר שוין וויסן?
כאנעל'ייע, פארוואָס ניט? רעב שאלעם זענען דען אזא בע-
היימע?

אבראמטשיק. ווער זאָגט דען, אז ער איז א „בעהיימע“? איך
זאָג נאָך, אז ער ווייסט ניט, וויל'ס איז א „אינאָסטראנע“ וואָרט.

רעב שאלעם שאדכנ. אונאָסער וואָרט זאָגסטו?
אבראמטשיק (בייגט זיך צו צו רעב שאלעם שארכט). אינאָסטרא-
נע — ווייסט איר שוין? אינאָסטראנאָיע סלאָוואָ!

רעב שאלעם שאדכנ (פינגלט מיט די אויגן). אהא! (פאָטער און
מושער קוועלג).

אבראמטשיק. אהא? וואָס אהא? אייד זאָגט דיר באלד „אהא!“
רעב שאלעם שאדכנ. איך מיינ דאָס וואָרט מיינ איך. הייסט
עס, אפאָנעם, אזא וואָרט, וואָס דער פּשאט אין דערפון... (ער מאכט מיט
די פינגער). ע-ע-ע...

אבראמטשיק (כאפט זיך מיט ביידע הענט באמ בוים). כא-כא-כא!
אוי, פאנאטיקער! אוי, פאנאטיזם! אוי, כאסידיוזם! אינאָסטראנע ווער-
טער ווערן אָנגערופן פרעמדע ווערטער, ווערטער פון פרעמדע שפראכן,

דעמאָש, „דעספּאַט“, „דעספּאַטנ“. פונדאנען נעמט זיך דאָס, ווייטט איר?

רעב שאַלעם שאדכנ. אדעראבע, פונדאנען, אדעראבע? איך בין איך א פראָסטער בין איך, איך די שקאַלעס האָב איך נישט געלערנט און איך די אוניווערסטוטן בין איך נישט געגאנגען... געב מיר נאָר א פאפיראַס געב מיר (נעמט בא אימ א פאפיראַס).

אבראמטשיק (מיט באדלעס). דאָס וואָרט „דעספּאַט“ נעמט זיך פון דעספּאַטיזם... היינט ווייטט איר שוין?

רעב שאַלעם שאדכנ (שקאַלט מיטן קאפּ). אזוי? פס!!!... וואָס-זשע הייטט דאָס „דעספּאַטיזם“?

אבראמטשיק. דעספּאַטיזם איז דאָס זעלבע, וואָס דעספּאַט. רעב שאַלעם שאדכנ. אהא, אויב אזוי ווייט איך שוין! עפֿ-שער האָסטו א שוועבעלע? (נעמט בא אימ א שוועבעלע). וואָס-זשע הייטט דאָס דעספּאַט? (פּיסקעט דעם פאפיראַס). אדעראבע, מאכ מיר קלאָר, אדעראבע!

אבראמטשיק. א דעספּאַט הייטט אזא מענטש, וואָס פירט זיך דעספּאַטיש, און שוין!

רעב שאַלעם שאדכנ. איך פארשטיי, איך פארשטיי! (רויכערט דעם פאפיראַס און בלאָזט מיט די ליפּן). איז וואָס-זשע הייטט דאָס דעספּאַטיש? אבראמטשיק, דעספּאַטיש הייטט, אז ער פירט זיך ווי א דע-ספּאַט, און א דעספּאַט הייטט א טיראן, דעספּאַט און טיראן איז קימאט אלציינס, און לאָזט מיך צורו! (קוקט איין ביכלעך אריין און מישט בלעטלעך). רעב שאַלעם שאדכנ. איך פארשטיי שוין, איך פארשטיי שוין! עס הייטט, דער שוירעש דערפון איז אזוי, נאָר דער פּשאט איז אן אנדערער. אלפֿי דיקדעק¹², הייטט עס... (מאכט מיט די פינגער). זאָג-זשע מיר, אבראמטשיק, זאָסט מיר געזונט זיין זאָסטו מיר, פון וואָסער א שפראך נעמט זיך דאָסדאָזיקע וואָרט פון וואָסערער? פון דייטשעס, צי פון פראנצויזישעס?

אבראמטשיק (קוקט איין ביכלעך אריין). הא? דעספּאַטיזם? פון לאטיין. רעב שאַלעם שאדכנ. אזוי? טאַט-טאַט-טאַט! אזש פון לעטיין! (צו רעב כאַט-לייב מיט זיין ווייב). א? זעט איר? אָט דאָס הייטט געקענט שפראך אָט דאָס! אָט דאָס הייטט היינטיקע וועלט אָט דאָס! איך און-דערע יאָרן, רעב כאַט-לייב, זאָבן מיר עפעס אסאך געוואוסט פון א שפראך מיט א לעטיין? הא? (דער פאָטער נישט רער מוטער קוועלן).

אבראמטשיק (קוקט פונינג ארץ). וואָס איז דער כאָסן איינערער, וואָס איר רעדט מיין שוועסטער: א דאָקטער מעדיצין, צי א יוריסט? צי עפּשער גאָר א אינושענער־טעכנאָלאָג?

רעב שאָלעם שאדכן (בלאָז דעם פאפיראָס). נישט דאָס און נישט יענע און נישט גאָרנישט.

אבראמטשיק. נישט דאָס און נישט יענע און נישט גאָרנישט? טאָ וואָס דען איז ער? א קופּטשיק? א טונעיאדעצ?

רעב שאָלעם שאדכן. כאטש וועכאַלע! ער איז א גויריש קינד, וואָס איז שיינעכ — א קענער, א מוירעדיקער קענער! לעשונינעס מיט שפראכ, מיט יידיש, מיט רוסיש, מיט דייטש, מיט פראנצויז, מיט סאקאנעס נעפאָשעס!

אבראמטשיק. זענט איר דאָס דער מיינונג? גוטע יאָרן! אומ־זיסט איינער טירכע! מיין שוועסטער וועט ניט נעמען קיינעם, אכוצ א דאָקטער, און דאפּקע א דאָקטער מעדיצין.

כאי־מ־יב. ווער פרעגט דיר? וואָס ביסטו פאר א מעכונט אהער אפּ זאָגן דייעס?

אבראמטשיק. וואָרעם אזוי! איך ווייס, אז וויער־אַטשקע וועט ניט נעמען קיין אנדער כאָסן, אכוצ א דאָקטער מעדיצין.

כאי־מ־יב. יאָ. אָבער וואָס ביסטו פאר א שילאט־שאמעס? דיין געשעפט איז ביכער און ביכלעך. גיי געזונטערהייט!

כאנע־ייע (שטעלט זיך אַײַג). וואָס ארט דיר, אז דאָס קינד רעדט? כאי־מ־יב. איך האָב פֿינט אן אזעס־פאָנעם! ס'איז ניט זיין באפעס דייע!

אבראמטשיק (לאָזט זיך גיין, בלומבט שטייג אפּ א ווילע אינ א טראגישער פאָזע, שאָקלט מיטן קאָפּ. און רעדט צו זיך אַײַג). אָ, דעספאָט־זומ, פאנא־טיזם, כאסיד־זומ, אָבטקוראנטיזם! ... (גייט אוועק. דער פאָטער און די מוטער קוועלג).

פערטע סצענע

רעב שאָלעם שאדכן. אָט דאָס הייסט א מושלעם¹⁸! אָט דאָס הייסט געקענט אָט דאָס! האקיזער, איז וואָזוי בלייבט דאָס וואָזוי? איר האָט מיר פארשלאָגן די פאָמערקעס האָט איר מיר... יאָ! קלאפּ איך, הייסט עס, אוועק א דעפּעש, אָדער איך שרייב אריין אן אָטקריטקע צו מיין שוטעפּ וועגן דעמדאָזיקן שידעך, אז...

כאנעל ייע (שלאגט אים איבער). זינט זיך נישט מאטריקע, קלאפט נישט קיין
 דעפעשט אונ שרייבט נישט קיין אַטקריטקעס—דער שידעך איז נישט פאר אונדז.
 כא?מל ייב. ס'איז נישט פאר אונדז דער שידעך.
 רעב שאַלעם שאדכנ. פארוואָס איז?
 כאנעל ייע. דערפאר, וואָס מיר ווילן א דאָקטער. היינט ווייסט
 איר שוין? איינמאָל פאר אלע מאָל—א דאָקטער.
 רעב שאַלעם שאדכנ. א דאָקטער? מיילע, אויך די אייגענע
 מיסטע! איר זאָגט א דאָקטער? לאָז זיין א דאָקטער לאָז זיין.
 כא?מל ייב (צו כאנעל-ייע). א דאָקטער? אנדערש לוינט דיר נישט?
 כאנעל ייע. אנדערש לוינט מיר נישט.
 כא?מל ייב. נו, וויל איך דאפּקע א סויכער. איך האָב דיר וויפּל
 מאָל געזאָגט, אז איך וויל נעמען א סויכער, נישט קיין דאָקטער! א
 טייערע מעצנע א „יאָקטער“! ער האָט געשטודירט אונ געשטודירט,
 קוימ אויסגעשטודירט—אונ פונדעסטוועג ווער קומט צו וועמען, אונ
 טוט אים ווי דער בויך? ווער נעמט בא וועמען א קערבל? איך בא
 אים, צי ער בא מיר? ניין, אדער אבע, זאָגט שוין איר אליין, רעב
 שאַלעם! האקיזער, איך נעם נישט פאר מיין טאָכטער קיין דאָקטער!
 איך נעם איר א סויכער! פארשרייבט אייך, רעב שאַלעם, א סויכער!
 רעב שאַלעם שאדכנ. א סויכער? מיילע, אויך די אייגענע
 מיסטע! איר זאָגט א סויכער? לאָז זיין א סויכער לאָז זיין.
 כאנעל ייע. איז דאפּקע וויל דו ווילסט א סויכער, וויל איך
 א דאָקטער.

רעב שאַלעם שאדכנ. א דאָקטער.
 כא?מל ייב (הויכ). איר הערט, רעב שאַלעם? א סויכער!
 רעב שאַלעם שאדכנ. א סויכער.
 כאנעל ייע (הויכ). א דאָקטער!
 רעב שאַלעם שאדכנ. א דאָקטער.
 כא?מל ייב (נאָך העכער). א סויכער!
 רעב שאַלעם שאדכנ. א סויכער.
 כאנעל ייע (נאָך העכער). א דאָקטער!
 רעב שאַלעם שאדכנ (צו זיך). מעשווע צו ווערן פון זיי!
 (צו זיי ביידן). ווייסט איר גאָר וואָס? איך וועל אייך געבן א סויכער
 וועל איך אייך געבן אזעלכע, וואָס היילט, אָדער א דאָקטער, וואָס
 האנדלט, אונ לאָז דאָס האָבן אן עק לאָז דאָס, אונ הייסט עפעס דער-

לאנגען צום טיש, דורכשווענקען דעם גאָרל, טרוקן געוואָרן אינ האַלדז
רעדנדיק מיט אײַך, אונ טאַקע...

(כאנע-לייע טוט א קלונג. מע טראָגט ארומ לעקעכ מיט בראנפן.
עס קומט אָן מיט רער גאט וויער אַט ש ק ע מיטן היטעלע, מיטן זאָר
טיקל אונ מיט די הענטשקעלעכ).

פינפטע סצענע

וויער אַט ש ק ע (צום שארכ). באַנזשור, מאַנסיע!
רעב שאַלעם שאדכנ. מע רופט מיכ רעב שאַלעם, ניט מאַסיי.
וויער אַט ש ק ע. כא-כא-כא! אַט א ניעוועשדא! „באַנזשור מאַנ-
סיע“ הייסט — גוט מאַרגן אײַך, מיין הער.
רעב שאַלעם שאדכנ. א שיינער גוט מאַרגן אפּ איר; שוין
באָד נאכט... א גוטער אָוונט זאָל דיר זײַן! לעכאָמ, רעב כאַמ-לייב!
לעכאָמ, כאנע-לייע! נו, לאָז גאָט געבן בא איר צו דער כופע.
וויער אַט ש ק ע. כא-כא-כא! אַט א קאָמיק! וואָס טוט איר דאָ?
אלץ מיקויעכ כאטאנימ? אומזיסט אײַער מי, אומזיסט ברעכט איר פיס.
רעב שאַלעם שאדכנ. די פיס זענען מייןע, ניט קיינעמס.
וויער אַט ש ק ע (גייט אויס פאר געלעכטער). כא-כא-כא! כא-כא-כא!
כאנע-לייע. וואָס לאכסטו אזוי, טאָכטער?
כאָמ-לייב. וואָס איז דער געלעכטער?
וויער אַט ש ק ע (צו רער מוטער). א קאָמיטשעסקע פיגור! כא-כא-כא! פונ-
וואנען נעמען זיכ אזעלכע ניעוועשדעס? וואָס טוט דאָ בא אײַך דער שאדכנ?
כאנע לייע. וואָס טוט א שאדכנ? ער רעדט שידוכים.
וויער אַט ש ק ע. וועמען רעדט ער דאָס שידוכים?
כאָמ-לייב. וועמען? מיר!
כאנע-לייע. זיי רעדן דיר א באָסן, וויער אַט ש ק ע.
וויער אַט ש ק ע. וואָס הייסט, ער רעדט מיר א באָסן? א באָסן
דארפ זיכ רעדן אליין. (שט אויס די הענטשקעלעכ). וועמען, אשטייגער,
רעדט ער מיר?
כאנע-לייע. זיי רעדן דיר א דאָקטער.
כאָמ-לייב. א סויכער רעדט ער דיר.
כאנע-לייע (הויכ). א דאָקטער, ניט קיין סויכער! (רעב שאַלעם שארכ
רעדט נאָך: „א דאָקטער“).

כאַ?מֶלֶךְ יִיב (הויכ). א סויכער, נישט קיין דאָקטער! (רעפּ שאַלעם שאדכנ זאָגט נאָכ: „א סויכער“).

כאַנע־לֵייע (נאָכ העכער). א דאָקטער! (רעפּ שאַלעם שאדכנ: „א דאָקטער“).
כאַ?מֶלֶךְ יִיב (נאָכ העכער). א סויכער! (רעפּ שאַלעם שאדכנ: „א סויכער“).
רעב שאַלעם שאדכנ (צו זיכ). יאָ! עס הייבט זיכ שוין אָן א טרעיאטער! (צום פאָטער אונ מוטער). שאט! ווייסט איר גאָר וואָס? לאָמיר פּרעגנ בא איר אַליין לאָמיר. (צו וויערעג). וואָס ווילסטו בעסער, מיידל, א סויכער, צי א דאָקטער?

וויער אָט שקע. איר זענט א נאכאל!

רעב שאַלעם שאדכנ. א וואָס?

וויער אָט שקע. א נאכאל!

רעב שאַלעם שאדכנ. ניין, דו האָסט א טאָעס, מיידל, איכ בין א שאדכנ בין איכ, נישט קיין נעכאל; איז אויב דו ווילסט, קאָן איכ דיר געבן אפּ אויסצוקלויבן קאָן איכ דיר; רעב שאַלעם שאדכנ האָט באַרוכאשעם גענוג. איכ קאָן דיר געבן א סאָכרישנ דאָקטער, אָדער א דאָקטערשנ. סויכער. די בריירע איז בא די בריירע.

וויער אָט שקע (קליכט פאר געלעכטער). כאַ-כאַ-כאַ! א סאָכרישער דאָקטער, אָדער א דאָקטערשער סויכער! כאַ-כאַ-כאַ!..

רעב שאַלעם שאדכנ (צו זיכ). דאָס מיידל איז מיר עפעס פּריילעכ דאָס מיידל... (צום פאָטער אונ מוטער). לעכאָמ, רעב כאַמ־לייב! לעכאָמ, כאַנע־לייב! נו, לאָז גאָט געבן אינגיכנ צו דער כופע!...

כאַנע־לֵייע. וואָס שווינגסטו, טאָכטער? זאָג אימ, דעם טאטנ דינעם, דעם טיראנ, דעם דעספאָט, אז דו וועסט נעמען א דאָקטער, נישט קיין סויכער! (רעפּ שאַלעם שאדכנ זאָגט נאָכ: „אדאָקטער, גיט קיין סויכער“).
כאַ?מֶלֶךְ יִיב. א סויכער וועט זי נעמען, נישט קיין דאָקטער! (רעפּ שאַלעם שאדכנ זאָגט נאָכ: „א סויכער, נישט קיין דאָקטער“).

כאַנע־לֵייע (הויכ). א דאָקטער! (רעפּ שאַלעם שאדכנ זאָגט נאָכ: „א דאָקטער“).
כאַ?מֶלֶךְ יִיב (הויכ). א סויכער! (רעפּ שאַלעם שאדכנ זאָגט נאָכ: „א סויכער“).
כאַנע־לֵייע (א טופ מיטן פוס). א דאָקטער! א דאָקטער! א דאָקטער!

רעב שאַלעם שאדכנ (זאָגט נאָכ). א דאָקטער! א דאָקטער!
א דאָקטער! לעכאָמ, רעב כאַמ־לייב! לעכאָמ, כאַנע־לייבני!
וויער אָט שקע (קאטשעט זיכ פאר געלעכטער). כאַ-כאַ-כאַ! א דאָקטער!
א דאָקטער! א דאָקטער!

(פון יענער זינט וואנט הערט זיך א קאָל פון אבראמטשיקן: „א דאָקטער!
טער! א דאָקטער! א דאָקטער!“ — עס עפנט זיך די קיכטיג אונטער
לויפט אריין אן איבערגעשראקענע זלאטקער אָס רינסט מיידל
מיט א האנטעכ אונט מיט א פלעדערוויש, אונט נאָך איר ברענגע די
יידענע מיט א האנטשערקע אונט מיט א דאהאטש).

זעקסטע סצענע

זלאטקע דאָס מיידל. א דאָקטער? וועמען איז א דאָקטער?
וועלכע דאָקטער? אָס לויפט איך ברענגענע דעם דאָקטער!
ברענגע די יידענע. א מאקע איז מיר א גרויסע! א דונער
האָט מיך דערשלאָגן! וואָס איז דאָ? מע כאַלעשט? ווער כאַלעשט?
פאר וועמען דארף מען דאָס דעם דאָקטער?

(ווערנאָטשקע הערט ניט אונט צו קאטשען זיך פאר געלעכטער).

כאנעליי (לאָזט זיך צו די רינסטן מיט ביידע קולאקעס). א בייזער! א
וויסטער! א פינצטערער כאַלעם צו איינער קאָפּ אונט צו איינער הענט
אונט פיס! וואָגן, שלימאזלען! ארויס פונדאנען, דראנקעס! כצופעס!
(ביידע רינסטן לאָזן זיך צו דער טיר, באַגענענע זיך מיט רעב שאלעם
שאַדנען, צעבוצקען זיך מיט די נעז).

רעב שאלעם שאַדנען. ביז עפעס וואָס, קאָגן מען דאָ כאַפּן
צווישן יאָ אונט ביי א פאָר פעטש קאָגן מען... א שטוב פונט גאָלע
מעשוואַל, כלעבנ... זיי דארפן אלע א דאָקטער דארפן זיי... ווי אינ
לעבן אריין א דאָקטער!

(פאָר אונט)

דער געט

סצענעס פונעם אמאָליקן ייִדישן לעבן,
אין .איינ. אקט און דרייַ בילדער.

(געשריבן אין יאָר 1887)

די פארשוינען:

סאָדע כאנצי. אאן איישעס כאָל"1).

רווונ-הערש. איר מאג, א יודייע טיפער 2).

עטל. זייער טאָכטער, א יונג ווייבל.

מאָטל. זייער איירעם, א פיינער יונגעראנטשיק.

לייווי-ביניאָמינ. א יונגעראנא א מאסקיל 3), מאָטלס א כאדער.

רעב שאָלעם שאדכנ. א ייד א שארכנ.

רעב אָדקע. דער ראָז פונ שטעטל.

פרומע-ליבע. די רעפערענ.

רעב זכאריע. א טיפער, א ייד מיט א גרינער שאץ.

יידל דער שאמעס. א ריזעווריק יידל מיט איינ אויג.

צוויי איידעס.

א מיניענ יידן.

די געשיכטע קומט פאר איינ א קלייב שטעטל אינעם פאָרויקן יאָרהונדערט.

דאָס ערשטע בילד

אינ א געוויינלעך צימער, פאָשעט מעבלירט, אפ דעם אלטן יידישן אויפן, זיצט בא א גרויסן פידעקעכיקן טיש, אפ א בענקל, דווייגה ערש איבער א סיפער פון די הייבט יקע ספארימ, שטארק פארטיפט. בא דער הויבע זיצט סאָרע-כאנצי און ארבעט א זאָק מיט גרויס מעהירעס (4), און דאָס קנעלעכען בוימחאָל קאשעט זיכ בא אירע פיס אפ דער ערד; זי איז פארטיפט אינ דער ארבעט און קוקט אפ, די דרעטלעכ, וואָס טאנצן ארום אינ אירע פינגער.

1.

סאָרע-כאנצי און ריוויגה ערש.

סאָרע-כאנצי (ציילט די אייגלעך פון זאָק). איינס, צוויי, דריי, פיר, פינף... ריוויגה-ערש! זעקס, זיבן, אכט, ניין, צען... ריוויגה-ערש! ריוויגה-ערש (הייבט אופ די אויגן פונעם סימער). וואָ?
סאָרע-כאנצי. האָק דיר אינ קאָפּ אריינ! צען מאָל דארפּ מען דיכ רופּן, ביז דו וועסט זיכ אמאָל אָנרופּן.
ריוויגה-ערש. וואָס-וועט איז דאָרט?
סאָרע-כאנצי. וואָס זאָל זיין? גאָרניט! ער האָט זיכ אָנגערעדט מיטן געניידעם⁵, מע זאָל מיכ א לעבעדיקע אריינטרייבן, סאָנע-ציענ⁶, אינ דער ערד אריינ—און גענוג.
ריוויגה-ערש. שא, א נייעס! וואָס נאָכ וועסטו זיכ אויטטראכטן?
סאָרע-כאנצי. אויטטראכטן? איכ טראכט זיכ אויס? אינ, ריוויגה-ערש? ווער איז גערעכט? דו מיט דעם געניידעם דיינעם! ווער איז א הולטיקע? איכ! ווער ווערט אויסגעריסן, אויסגעריסן זאָלט איר ווערן? ווער פרוירט א גאנצן טאָג אינ קלייט, אויסגעפרוירן זאָלט איר ווערן אלע איינציקווייז?—אלץ איכ! אלץ איכ! און אז סע קומט צו עפעס, בינ איכ די שלעכטע! גיי, האָרעווע, קריכ אינ דער ערד! א שיינעם קאָוועד קאָן מען זיכ פון איינע דערלעבן, ברענען זאָלט איר אפן פייער, ווי מיר ברענט דאָס פאָנעם, ריבוינעשעלילעם! אז טאָג

ווי נאכט ווייסט מען נאָר זיצן איבער די שיינע ביכלעך און פאטשקען
 אין די גאזעטן! און אז איך קומ פון מארק, קוקט מען אפ מיר, ווי
 אפ דעם הונט, און מען סוידעט זיך מיט דגל ווייב, און מען שושקעט
 זיך מיט איר — שושרשו, שושרשו... וואָס שושקעט ער זיך מיט
 איר? הא? דו מיינסט, איך ווייט ניט, אז ער רעדט סוף מיר? האָסט
 מוירע, איך הער ניט? וואָס פאר סוידעס איז דאָ פאר א שוויגער? איך
 פרעג דיך, וואָס האָט זיך אן איידעם צו באהאלטן פון א שוויגער?
 רוונהערש? רוונהערש! (מיט א קוועטש) רוונהערש!

רוונהערש (כאפט זיך אום). הא?

סאָרעכאנצזי. האק דיר אינ מויעכ! איך רעד און דעד, ווער
 צעזעצט רערנריק, און ער „האקעט“ און „האקעט“, גלייך ווי א הונט
 בילט! אינ מיר ווערט מיינ גאל צעפלאצט, מיינ בלוט ווערט איבער-
 געזאָט, ווי אן אָקריפ — און ער זיצט זיך מיט א גלאטן לונג און לע-
 בער איבער די ספאָרימלעך, און איך האווקע און האווקע, טאָמער ווייסטו
 וואָס? אפאָנעם, די ספאָרימלעך זענען בא דיר טייערער פונעם
 ווייב? דאָס איז דאָך אינגאנצן דיינ כניעס! און ווער פאָרט אפ א
 יאָריר? — סאָרעכאנצזי! ווער ווארגט זיך מיט א קארטאָפלי פאר א גאנצן
 טאָג, דערוואָרגט זאָלסטו ווערן, ליבער גאָט? — סאָרעכאנצזי! ס'זאָל
 אים אָנהייבן, אשטייגער, ארנ, וואָס דער שיינער געניידעם זינער,
 בורענען זאָל ער, פאטשקעט מיך אפ די גאזעטן... רוונהערש! (גיגט
 זיך אָן צו אים, אינ אויער ארמ). רוונהערש! רוונהערש!

רוונהערש (ריסט זיך אָפ פונעם סייסער). הא? הא? הא?

סאָרעכאנצזי. קוק אָן אביסל א האקען — האק דיר אינ מויעכ!
 איך רעד פון דיינ טאכטיט, פונעם געניידעם דײַנעם רעד איך, פאר-
 כאפט זאָל ער ווערן!

רוונהערש. וואָס האָסטו צו אים? וואָס האָט ער דיר געטאָן?
 סאָרעכאנצזי. וואָס, האָסטו געוואָלט, זאָל ער מיר טון? ער
 זאָל מיך שלאָגן? ס'איז גענוג דאָס, וואָס ער באשרייבט מיך אפ די
 גאזעטן!

רוונהערש. ווער האָט דיר געזאָגט, אז ער באשרייבט דיך אפ
 די גאזעטן?

סאָרעכאנצזי. וואָס דען ליגט ער טאָג ווי נאכט בא לייע-
 דוואָס געניידעמל, וואָס שרייבט אינ אלע בלעטער? צונויפגעקאָמפא-
 ניעט זיך מיט א שארלאטאן א שרייבער, און נאָר מע לאכט, און נאָר

מע רָהֶאָטשעט זיך, און אז מע דערזעט מיך, ווערט מען אנשטומט,
שטומ און קרומ זאָלן זיי ווערן פאר קאַל-ייִטראָעל!

רווֹנֶה ערש. כלעבן, דו טשעפעסט זיך אומזיסט. מאָטל איז
א יונגערמאן א גאָלד! אזא יאָר אפ מיר.

סאָרע־כאַנצִי. אַמיינ, אזא יאָר אפ אייך ביידן!

רווֹנֶה ערש. ער איז א יונגערמאן, וואָס קאָן גוט לערנען, און
לייענען, און שרייבן, אונ... אונ... אונ...

סאָרע־כאַנצִי. אונ... אונ... אונ! איך דארף ניט האָבן קיין
שרייבער, וואָס זאָל מיך באשרייבן! באליאפען!

רווֹנֶה ערש. טשעפע זיך אָפּ, ער האָט דיך ניט אפילע אינ זינען.

סאָרע־כאַנצִי. וואָס איז! סע שטייט אימ עפשער ניט אָן? איך
דארף אפ קאפאָרעס אן איידעם, וואָס קען צופיל און פארשטייט צופיל
אונ-ווייסט צופיל!

רווֹנֶה ערש. וואָס-זשע ארט עס דיך, אז ער קען צופיל און
פארשטייט צופיל און ווייסט צופיל?

סאָרע־כאַנצִי. ארן ארט מיך ניט: לאָז ער זיך אָנצינדן! אבי
ער זאָל מיך לאָזן צורן. ניט פאטשקען מיך אפ די גאזעטן!

רווֹנֶה ערש. ווער האָט דיר געזאָגט, אז ער פאטשקעט דיך אפ
די גאזעטן?

סאָרע־כאַנצִי. וואָס דען טוט ער טאָג ווי נאכט בא לייער-
דוואָסיס געניידעמל, וואָס אלע ווייסן, אז ער פאטשקעט אפ די קרויט-
בלעטלעך, מיינ איך אפ די גאזעטן?

רווֹנֶה ערש (ארויס פון די קיידים). א מייסע אָן אן עק מיט דיר!
סע וואָלט טאקע געווען א מיצווע, כלעבן, מע זאָל דיך טאקע באשרייבן
אינ די גאזעטן, און גוט באשרייבן, אוי אז דו זאָלטסט האָבן צו זינגען
און צו זאָגן!

סאָרע־כאַנצִי (רויט פאר קאס). ניט דערלעבן וועט איר דאָס ביידע!
נא דיר א מאטאָנע! (טראָגט אימ אונטער א פּיג).

רווֹנֶה ערש. עס געזונט!

(נעמט דעם סייפער אונטער דער האנט און גייט אוועק, טוט א זעב מיט
דער טיר. פונעם אנדערן כיידער לויפט אריין עס.)

סאָרעכאַנצִי און עטל.

עטל (איבערגעשראָקט). וואָס איז דער טאטע אזוי אינ קאט?
סאָרעכאַנצִי. וויסט אימ דער שוואַרצער יאָר! דו קענסט אימ
ניט, דעם קוהענ? ער וויל ניט ליידן, לעממ דינ מאָטל איז געפֿעש-
אכאס? מיט דעם שאַרלאַטאָן.

עטל. מיט וואָסער שאַרלאַטאָן?

סאָרעכאַנצִי. אָט מיט לייע-דוואָסיס געניידעמל, מיט לייווי-
בינאָמינענ.

עטל. מיט וואָס איז לייווי-בינאָמינ אַ שאַרלאַטאָן?
סאָרעכאַנצִי. איכ ווייס, מיט וואָס? ער וויל ניט, דער טאטע
דיינער, און דינ מאַן זאָל זיין באַקאנט מיט אַ שלימאָזל, וואָס פאַטשקעט
אפּ די קרויטבלעטלעך, שרייבט אפּ די גאָזעטן מיינ איכ... ער וויל ניט
ליידן, דער טאטע דיינער, וואָס די שטאָט האַלט דיכ אינ מויל, דיכ
און דינ מאַן.

עטל. מיינ מאָטלען?

סאָרעכאַנצִי. דינ מאָטלען! וואָס, מיינסטו, איז דינ מאָטל?
אַ באַסאָר וועדאָס⁸ גלייכ מיט אלע.

עטל. וואָס-זשע זאָגט מען אַז מיינ מאָטלען?
סאָרעכאַנצִי. מע זאָגט... וואָס אַ שטאָט קאָן זאָגן! מע שמועסט,
אז ער ליגט טאָג ווי נאכט באַ לייע-דוואָסיס נישט אזוי צוליב דעם
איידעם, ווי צוליב עמעצן אנדערש.

עטל (אופגערעגט). לעמאָשל, צוליב וועמען?

סאָרעכאַנצִי. איכ ווייס צוליב וועמען? וויסט זיי דער רועכ
אלעמען!

עטל (זאכט מיט יאשטשערקעס). כאַ-כאַ-כאַ! ליידיקויערס, פּוּטטעפּאָסנ-
קעס, רעכילעטניקעס! האָבן שוין ניט וואָס אויסצוטראַכטן!
סאָרעכאַנצִי. אז מע קלינגט, איז אַ כאָגע... ווענט האָבן אויערן,
גאסן האָבן אויגן!...

עטל (אויסער זיכ). הערסטו, מאמע? אָט די, וואָס זיי קאָנען זאָגן
אזא זאכ, מעג זיכ זיי שטעלן דאָס מויל אפּ אַ זיט! אַ כידעש איז
מיר נאָר אפּ דיר, מאמע, אז דו זאָלטסט קאָנען גלויבן אַזעלכעס אפּ
מיינ מאָטעלען...

סאַר-עכאַנצִי. זע נאָר, ווי זי פארציט אימ אביסל אפ א שטרי-
קעלע: מאָטעלע! מאָטעלע! וואָס איז דאָרט אועלכעס! דו מיינסט,
אז ער גייט טאקע אויס נאָך דיר, טאָכטער, אזויווי דו נאָך אימ?
עטל. מאמע, דו האָסט אינ אימ א גרויסן טאָעס, מאמע! דו קענסט
אימ ניט! ער איז...

סאַר-עכאַנצִי. אזוי? הייסט דאָס, ווייטטו מער פונ מיר? גוטע
יאָרן! אז אָב אונ וויי דער מאמע! ניטאָ וואָס צו רעדן! מיינ טאָכטער
ווייסט מער פונ מיר! זי איז די כאַכאַמע! זי ווייסט אלעס! נאָר איך
ווייס גאָרניט! איך בין דער נאר! איך בין די בעהיימע!...
עטל. ווער זאָגט דעם, מאמע? איך זאָג נאָר, אז אזא יונגערמאן,
ווי מיינ מאָטל...

סאַר-עכאַנצִי (נעמט די הענט פאָרבאַקאָמ). נו?
עטל. אזא יונגערמאן, ווי מיינ מאָטל, דארפ מען אויספאָרן די
גאנצע וועלט, וועט מען נישט געפינען...

סאַר-עכאַנצִי (קאטשעט זיך). כאַכאַ-כאַכאַ-כאַכאַ! אזוי? דאָס
האָט ער דיך אזוי איינגערעדט? אינאָ? נו, גלויב אימ, טאָכטער! ער
האָט דיר עפּשער געשוואָרן אויך? כאַכאַ-כאַכאַ! האָסטו זיך אינ אימ
אביסל צומיל איינגעגלויבט, פירט ער דיך בא דער נאָז. ווען דו זאָלסט
זיך צו אימ אזוי צוקוקן, ווי איך קוק זיך צו, וואָלסטו עפּשער אויך
געזעען דאָס, וואָס איך זע.

עטל. וואָס זעסטו אפ אימ אועלכעס, מאמע?
סאַר-עכאַנצִי. איך זע? האלעוויי וואָלט קיינער ניט זעען! מע זעט שוין!
עטל (דערשראָקט). וואָס זעט מען? ווער זעט? וואָס האָט מען געזעען?
סאַר-עכאַנצִי. מע האָט געזעען דאָס, וואָס קיינער דארפ ניט זעען.
עטל (צעקאָכט). מאמעניו! הארצעניו! לויבעניו! איך בעט דיך,
זאָג מיר, וואָס האָט מען געזעען?

סאַר-עכאַנצִי. אזוי? ווילסטו טאקע, אז איך זאָל דיר זאָגן? א שיינער
קאָוועד פאר דער מאמע דיינער! לאָז דיר אנדערע זאָגן, טאָכטער מיינע!
עטל (וויינט). דו מוטשעסט מיך, מאמע! איך בעט דיך, זאָג מיר
כאָטש איין וואָרט, כאָטש א האלב וואָרט! איך בעט דיך, מאמעניו!
הארצעניו! נעשאַמעניו!

סאַר-עכאַנצִי. וואָס זאָל איך דיר זאָגן, וואָס? וואָס האָסטו זיך
צוגעטשעפּעט צו מיר? גיי, לאָז ער דיר זאָגן, ווהינ גייט ער אלע
טאָג נאָכן דאווענען?

עטל. וואָס הייסט ווהינ? צו לייווי-בינאָמין, צו לייע-דוואָסיס
איידעם: דאָרט לערנען זיי צוזאמען, לייענען באזעטנ...

סאָר-עכאנצ. כא-כא-כא! אזוי טאקע? ווער האָט דיר געזאָגט?
מע לערנט דאָרט איינעם און מע לייענט באזעטנ?!

עטל. וואָס-זשע דענטוען זיי? אדעראבע, זאָג, מאמע, לאָמיק אויך וויסנ!
סאָר-עכאנצ. פונדאנען זאָל איך וויסנ? איך גיי אימ נאָך, צי
וואָס? איך האָב מער נישט וואָס צו טון, נאָר נאָכקוקן דעם געניידעם
מיינעם, ווהינ ער גייט — איך זאָג דיר! פראָמענע⁹ מען ער גייט נישט נאָר
צו לייע-דוואָסיס טאָכטער — אפילע אינ דער ערד ארעני, ארט מיכ אויך
ניט, אבי מיר און מיינ קינד זאָל נישט שאטנ!

עטל. מאמע! דו ווייסט גאָרניט וואָס דו רעדסט! וואָס יענער
וועט דיר דערציילן פיזמוינעס¹⁰, נעכטיקע טעג...

סאָר-עכאנצ. (מיט פֿייער). הער נאָר, טאָכטער מיינע, שוין לאנג
ביסטו געוואָרן אזא פרעסטארעצ¹¹, וואָס דו דערציילסט מיר מייסעס?
וואָס מאכסטו מיר אוועק מיט דער האנט: „פיזמוינעס“! איך דארף זיך
בא קיינעם נישט נאָכפרעגן! איך פרעג נישט בא קיינעם; מע קומט צו
מיר אינ קלייט ארעני און מע דערציילט מיר — זאָל איך מיר פארשטעלן די
אויבער? מאָל דיר, אז אָב און וויי איז מיר, אז איך זיצ און הער אויס
אָט די אלע שיינע מייסעס! איך בין דאָך מער נישט ווי א מענטש. נו,
א מאמע איז מיסטאמע נישט אינגענומען, אז מע רעדט אפ איר קינד.
יענעם דאָס מויל פארשטעלן קאָן איך נישט, און גייט זיך אָפקריגן מיט
יעדן באזונדער בין איך אויך נישט מוישע-מעכוינען. ווי זאָגט מען: „שניצ
די נאָז און שמיר דעם פאָנעם“... ס'איז מיר אוואווע גוט, זאָג איך דיר!
עטל (אויסער זיך). עמעצער האָט דיר אויסגעקלערט א נעכטיקן טאָג,
אוואדע א שויןע מיינער, און דו גלויבסט!

סאָר-עכאנצ. (הייס). אויסגעקלערט? א טוינע? אָ, קאָשערע בער-
היימעלע! גיי הער, וואָס מע רעדט אפ דער גאט, אינ אלע הייזער! די
גאנצע שטאָט האָט צו טון מיט מיר — זאָגט זי א טוינע! מיר ליגן בא
יעדן אינ מויל, קינד און קייט ווייסט פונעם סאָד. יעדער באזונדער ווייזט
אפ מיר אָן מיטן פינגער, און אינ שול הער איך הינטער מיינע פלייצעס,
ווי מע שושקעט זיך און מע לאכט — און זי זאָגט מיר, אז עמעצער האָט
אויסגעטראכט! יענער הענגט זיך לייע דוואָסיס טעכטערל אפן האלדז,
און זי זאָגט: אויסגעטראכט!

עטל (וויינט). ס'א ליגן, מאמע, ס'א ליגן! ס'א ליגן!

דיזעלבע אונ זשאטל.

מאָטל (לויפט אריינ א רערשראָקענער). וואָס איז? וואָס שרייטסטו, עטעלע? דו וויינסט? וואָס וויינסטו, עטעלע? (נעמט זי אָן בא דער האנט קוקט ביז אס רער שוויגער).

סאַרעכאנציי (שטייט אופ). קוק אימ אָן אביסל, ווי ער מאכט דעם אָנשטעל! א נעבעכל, גאָט די נעשאַמע שולדיק... געמאכט א טעל פון מיינ קינד, אוועקגעקוילעט, אראָפגענומען דעם קאַפּ—און האָט א פאַ-טעפאלנעסט פרעגן, וואָס זי וויינט? רעצייעכ! קוילער! מאלכא-מאָוועס איינער! זאָג מיר, מיט וואָס אָטוועטשאיעסטו מיר פאר מיינ קינד? פאר מיינ קינד, פאר מיינ אויג אינ קאַפּ? וויינ, טאָכטער, וויינ! ווי איז דער מאמע דיינער! (כאפט די ארבעט, גייט ארויס און טוט א קלאפ מיט דער טיר).

מאָטל אונ עטל.

מאָטל (געמט אָן עטלעך בא ביזנעס הענט אונ וויל איר געבן א קוש; זי לאָזט זיך ניט אונ הערט ניט אופ צו וויינען). עטעלע! טייערע מיינע! זאָג מיר, וואָס איז דאָ אַזעלכעס? וואָס וויינסטו? איך בעט דיר, נעשאַמע מיינע! זאָג מיר! נו, זאָג כאָטש איינ וואָרט! כאָטש איינ וואָרט! עטל (צעגייט זיך פאר געווייגן). אוי, לאָז מיך! לאָז מיך! אוי, גיי אוועק פון מיר! אוועק! אוועק! אוועק! (שטופט אימ אָפּ פון זיך).

מאָטל (טרעט אָפּ אביסל, בלייבט שטיין, לאָזט אראָפּ דעם קאַפּ, לייגט צוגויס די הענט אונ בלייבט אינ א טראגישער פאָזע). ריבוינעשעלוינע! ריבוינעשעלוינע! (גייט צו בענטער צום ווייב). עטל! עטל! האָב ראכמאַנעס!... עס ווײַזט אויס, אז די שוויגער האָט שוין ווידער אָנגערעדט אפּ מיר... עטל! לעממ! זאָלסטו פונ מיר פארבאָרגן? ערשט נעכטן האָסטו מיר געשוואָרן, אז וואָס מע וועט דיר זאָגן, וועסטו מיר באלד דערציילן... אז דו וועסט שוין מער קיין שלעכטס אפּ מיר נישט גלויבן... אז צווישן אונדו וועט טאָמיר זיין א הייליקע ליבע אפּ אייביק... און אצינד, מיינ טייערע, שטיי איך פאר דיר און בעט ראכמיים, זאָלסטו כאָטש איינ קוק טוב אפּ מיר, כאָטש איינ וואָרט מיר זאָגן, ווילסטו נישט, עטל! וווּ זענען דינע שוועס? וווּ זענען דינע נעכטיקע האוטאָכעס, עטל? (ער כאפט זי ארום און טוט זי א קוש. זי רייסט זיך אויס פון זינע הענט מיט קאס).

עט ל. אוועק! אוועק צו לייע-דוואָס טעכטערל? אוועק פונ מינע אויגן!

מאָטל (ערשטוינט). צו לייע-דוואָס טעכטערל? וואָס הייסט דאָס און וואָס באַטייט דאָס? וואָס איז דאָס פאַר אַ נייעס, האָ?

עטל (מיט האַרצ). אַ נייעס, זאָגסטו? גיי הער, וואָס די שטאָט רעדט! מאָטל. די שטאָט רעדט! וואָס רעדט די שטאָט? אדער אבע, לאָ-מיכ אויך וויינט?

עטל. דו פרעגסט נאָך? האָ? וואָס גייסטו אהינ אלע טאָג? דו מיינסט, דו נארסט מיכ אָפּ? מיינ ניט, און איך בין אזא נאר, ווי דו מיינסט. אָ, איך ווייס שוין! איך ווייס שוין! צו לייווי-בינאָמינענ גייסטו? אינאָ? צו איר, צו לייע-דוואָס קראַס אווע צע מיט דער רויטער נאָז... אָ אָ אָ!!! (זי רייסט אפ זיך די האָר און איז אויסער זיך).

מאָטל (כאפט זי באַ די הענט, בעמט זי ארום מיט ווייטע פלאַמ-פֿערדיקע קושט). עטל! ליובעניו! וואָס רעדסטו? איך? איך? צו לייע-דוואָס טאָכטער? צו אָט דערדאָזיקער? איך וועל דיכ פאַרבײַטן אפּ לייע-דוואָס טאָכטער? דיכ? מיין קעצעלע? מיין נעשאַמע? מיין לעבן? מיין... איך... אָ, איך ווייס שוין, פונ וועמענ דאָס וואַקסט! איך ווייס שוין! דאָס האָט זי אויסגעטראַכט! זי! די שוויגער! יאָ, איך ווייס שוין! איך ווייס שוין! אָ, זי וויל אונדז צעשיידן! זי וויל מיכ אינ דער ערד אריינשרייבן אַ לעבעדיקן! זי האָט זיך גענומען אפּ מיר! ערשט היינט אינדערפרי האָט זי מיר דערציילט און אָנגערעדט אפּ דיר קאָל האַצאָ-רעס! אז דו האָסט זיך איר געקלאָגט אפּ מיר, אז דו קאָנסט מיכ ניט אָנקוקן, אז לייווי-בינאָמינ האָט אַ שיינ קאָל און קאָן זינגען און איך ניט; אז לייווי-בינאָמינ... נאָר איך גלויב ניט, און דו גלויבסט! איך זשאלעווע דיכ, און דו מיכ — ניט. איך האָב דיכ לייב און בין דיר געטרײַ ביז לעצט, און דו האָסט אפּילע קיין קאפּ ראַכמאַנעס ניט אפּ מיר!... דו האָסט מיר געגעבן אַ שווע, אז דו וועסט מיכ אייביק לייב האָבן, טאָמיד גלויבן, צום סאָפּ ווילסטו אפּילע אפּ מיר קיין קוק ניט טון... אָ! איך בין דער אומגליקלעכסטער מענטש אפּ דער וועלט! (פאלט אפּ אַ בענקל און וויינט).

עטל (גייט צו צו אים און וויל אים טוב אַ קוש; ער לאָזט ניט). מאָטעלע! באָט איז מיט דיר! טו אפּ מיר אַ קוק — דאָס בין איך! דו ווילסט מיכ ניט? מאָטעלע! מאָטעלע!

מאָטל (פאלט איר אפּ דעם האַרץ). עטעלע!...

עטל (מע קושט זיכ). מאַטעלע!...
 מאַטל (קושנדיק). קעצעלע!
 עטל (קושנדיק). קאַטעקל!
 מאַטל (קושט זי). נעשאַמע מיניע!
 עטל (קושט אימ). לעבנ מיניס!
 מאַטל (קושט זי). מינ ענגעל!
 עטל (קושט אימ). מינ הארצ!
 מאַטל. אונ דו האַסט זיכ אפ מיר אועלכעס געגלויבט, הא?
 עטל. אָ, זי מיר מויכל, מאַטעלע! דאָס לעצטע מאַל!
 מאַטל. זע-זשע, עטעלע, דאָס לעצטע מאַל!
 עטל. דאָס לעצטע מאַל! דאָס לעצטע מאַל!
 מאַטל. שווער מיר!
 עטל. איכ שווער דיר!
 מאַטל. בא דינ לעבנ?
 עטל. בא מינ לעבנ!

(ענרע פונעם ערשטן בילד)

דאָס צווייטע בילד

1.

רווון-הערש זיצט איבער א טייפער אינ רעמזעלבן צימער און איז צעקאָכט. רעב שאַלעם. שאַדכנ קוקט אימ גלויב אינ די אויגן אריין.

רווון-הערש און שאַלעם שאַדכנ.

רעב שאַלעם שאַדכנ. וואָס זענט איר אזוי צעטראַגן וואָס?
 מיילע, וואָס סע מאכט זיכ וואָס? אייער טאַכטער איז ניט די ערשטע
 אינ זי! איר האָט מוירע האָט איר, זי וועט נישט קרייגן קיינ אנדערן
 וועט זי? בראָד איז נישט אויסגעשטאַרבן בראָד!
 רווון-הערש. וואָס רעדט איר? איר ווילט מיר איינרעדן א קינד
 אינ בויכ? מאַטל איז א זעלטענער יונגערמאן; א זעלטן קינד, כלעפּנ,
 א זעלטן קינד!
 רעב שאַלעם שאַדכנ. נו, ווער זאָגט דען ווער! ער איז
 אוואדע נישקאַשע פון א יונגערמאן איז ער; נאָר מיסטאמע איז דאָס
 ניט איר זיוועג¹² מיסטאמע...

רוונה-ערש. נישט איר זיוועג, זאגט איר? וואָס איז? וואָס גייט
 אים אָפּ? איך פרעג אייך, רעב שאַלעם, מיט וואָס איז דאָס נישט גלייך?
 אדעראבע, זאגט איר אליינ! (רוקט זיך צו צו אים).
 רעב שאַלעם שאדכנ (רוקט זיך אָפּ). וואָס קאָנ איך זאָגן וואָס?
 גאָט איז דער מעזאוועג זיוווגימ (18) איז ער. וואָס קאָנ וויסן א מענטש וואָס?
 רוונה-ערש (כאפט אָן רעב שאַלעם פאר די דאצן און טרייסלט אים).
 גאָט איז מעזאוועג זיוווגימ, זאָגט איר? איר קאָנט מיר אזעלכעס
 זאָגן? איר ווייסט דאָך יא, וואָס דאָ טוט זיך, און ווילט מיך אָפּ-
 נארן? מיך???

רעב שאַלעם שאדכנ (רייסט זיך אויס פון זיינע הענט א דערשראקענער).
 לאָזט מיך צורו לאָזט מיך! וואָס קער זיך מיט מיר אָן וואָס? איך
 דארפ קריכן צו יענעם אינ קעשענע דארפ איך? איך ווייס גאָרניט איך!
 רוונה-ערש (גייט ארום היי און צוריק). אוי, ווייסט איר ניט! איר
 ווייסט גאנצ גוט פון מיין שלאק, פון מיין צאָרע! איר מאכט זיך נאָר,
 אז איר ווייסט ניט!

רעב שאַלעם שאדכנ. יא, אָבער וואָס קער זיך דאָס מיט מיר
 אָן וואָס? מע האָט מיך געשיקט רוסן האָט מען מיך — בינ איך גע-
 קומען בינ איך; מע זאָגט א געט, לאָז זיין א געט לאָז זיין...

רוונה-ערש (שטעלט זיך אָפּ). א געט, זאָגט איר?
 רעב שאַלעם שאדכנ. (קאלטבולטיק). נו, פארשטייט זיך, א געט.
 רוונה-ערש (א זעצ מיט דעם קולאק אינ טיש ארעין). איך וויל ניט
 קיין געט! איר הערט, רעב שאַלעם? איך וויל ניט קיין געט! איך וויל
 ניט! איר הערט, צי ניין?

רעב שאַלעם שאדכנ. איך הער, איך הער: פארוואָס זאָל
 איך ניט הערן פארוואָס? „זי" וויל אָבער, „זי"!
 רוונה-ערש. ווער איז די „זי"? וואָס איז פאר א „זי"? וואָס
 מיר זי, ווער מיר זי?...

רעב שאַלעם שאדכנ. איך מיינ, סאָרע-כאנצי מיינ איך;
 אייער סאָרע-כאנצי אייערע.

רוונה-ערש. סאָרע-כאנצי? נו, און ווו בינ איך?
 רעב שאַלעם שאדכנ (באראבאנעט מיט די פינגער אינ טיש ארעין).
 דאָס ווייס איך ניט דאָס.

רוונה-ערש. וואָס הייסט, איר ווייסט ניט? איך וועל דערלאָזן
 אזעלכעס בא זיך אינ שטוב? אזא רעציקע איז נאָך נישט געהערט

געוואָרן אפּ דער האַלבער וועלט! מע זאָל נעמען קינדער, אועלכע צוויי טייערע קינדער, וואָס האָבן זיך ליב ראָס כײַעס מיט דער גע- שאַמע, און פּלוצים אינמיטן דרינען אָפּגעטן זיי, צעשיידן זיי, צע- רייסן זייער גליק אפּ אייביק! פאר וואָס? פאר ווען? פאר וועמענס זינד? (ער טרייסלט רעב שאלעמען פאר די לאצן).

רעב שאלעם שאדכן (רייסט זיך אויס). וואָס בין איך שולדיק וואָס? וואָס האָט איר צו מיר וואָס?

רוונהערש (מיש גרויס פניער). אזא צאצקע! אזא יונגערמאן! נו, און איך וועל דאָס צווען און אָפּשווינגן? הא? וואָס מיינט איר זיך? איך בין דאָך א פאָטער! איך בין דאָך דער פאָטער! איך האָב עפעס אויך א שטיקל דייע, צי ניינ? הא? איך וועל לאָזן, מע זאָל מיין קינד טירן טאר א קאָרבן? און וווּ בין איך — פּרעג איך איינע, רעב שאלעם, וווּ בין איך? (ער וויל אָנכאפּן רעב שאלעמען פאר דער לאצ).

רעב שאלעם שאדכן (רוקט זיך אָפּ). איר זענט גערעכט איר, וואָס עמעס איז עמעס, רעב רוונהערש. איר זענט אוואדע גערעכט זענט איר. הייסט געבן אביסל פראָנפן און עפעס פארבײַטן אויך. איך האָב נאָך היינטיקן פרימאָרגן אין מיין מויל ניט געהאט האָב איך. (מע טראָגט אריין א פּלעסל ווייניג מיט פארבײַטן. רעב שאלעם שאדכן גיסט זיך אָן א קויסע). לעכאײַם, רעב רוונהערש, לעכאײַם! לאָז גאָט געבן בעסערע געשעפטן לאָז ער... לעכאײַם! לעכאײַם! (ער מאכט א קויסע).

רוונהערש (גיסט זיך אָן און געמט א קאפּ). לעכאײַם, רעב שאלעם! לעכאײַם טויהימ אולעשאלוימ! עכ, ברודער, א פאהאנע וועלט! פע, כלעבן, א פאהאנע וועלט! פע!... (טרינקט נאָך א קאפּ).

רעב שאלעם שאדכן (א קויסע). פע, רעב רוונהערש, פע, פע! רוונהערש (טרינקט נאָך א קאפּ). אָבער גאָר אפּ אן אנדער אויסן פע, רעב שאלעם!

רעב שאלעם שאדכן (טרינקט). זייער פע! זייער פע! רוונהערש (נאָך א קאפּ). אָבער טאקע, רעב שאלעם, וואָס פע הייסט! רעב שאלעם שאדכן (נאָך אביסל). פע, פע, פע! ביזן עק אריין פע!

רוונהערש (אביסל פארשמאכט). וואָס ווייסט איר, רעב שאלעם, ווי פע דאָס איז! הייפל איר ווייסט פע, איז אפילע קיין שמינים (שעבעשמינים¹⁴), קיין צען טויזנט כילעק אפילע! דאָס איז אזא מיין פע, וואָס זינט די וועלט שטייט איז נאָך אזא פע ניט געווען!

רעב שאלעם שאדכנ (מארע קויהענ 15); שפאלט צו מיטן קאפ און שמייכלט. איך ווייס, רעב רוונהערש! ס'איז שטארק פער! איר דארפט מיר ניט דערציילן איר. איך האב איך די אייגענע מאקע איך, פונקט אזא צאָרע פונקט, און עפּשער נאָך ערגער עפּשער...

רוונהערש. דאָך איז מיט א גאנג; ניט אזוי ווי בא מיר. אוי, וואָס ווייסט איר, וואָס ווייסט איר? קיינער ווייסט ניט, רעב שאלעם! אָט דאָ ליגט דאָס בא מיר. (ווייזט מיטן פינגער אפּ דעם הארצן) אָט דאָ, טיפּ-טיפּ!... און פאר וואָס? פאר ווען? (בייגט איין דעם קאָפּ). שוין עטלעכע און צוואנציק יאָר, אז איך קומ אָפּ אפּ דער וועלט... עטלעכע און צוואנציק יאָר בין איך אינ גענעם... שווער מעדורי גענעם... (16) אפּ הייסע סקאוועדעס בראָטן מיינ לייב... קאָליסטראָי (17), רעב שאלעם, קאָליסטראָי טרייבט זי מיך דריי מאָל אינ טאָג... אָן א שוין דאכמאָנעס... קיינ גוט וואָרט קימאט פון דער ערשטער שפּאַ... א ווערטעלע אויסצורעדן — עטלעכע און צוואנציק יאָר!... אָט וווּ מע דארט א געט, רעב שאלעם! (קוקט זיך ארום מיט שרעק). אָט וווּ מע וואָלט באדארפט ארוםפירן אפּ א געט!...

רעב שאלעם שאדכנ. אוואדע געט! (גיט אָן א קויסע). בא מיר איך די אייגענע צאָרע בא מיר...

(עס קומט אָן טאָרע-כאנצזי).

2.

דיזעלבע און טאָרע-כאנצזי.

סאָרע-כאנצזי (פליט אריין, ווי א וויכער, און בלייבט שטיין אינמיטן. שטוב א פליעסן מיט די הענט). רוונהערש! וואָס איז דאָ בא דיר פלוצים פאר א יאָנטעוו? גאָט איז מיט דיר, רוונהערש! וועסט צייט האָבן נאָך דעם געט פארטרינקען... (קוקט איין דעם דרייקן פלעש אריין). געמעגט איבערלאָזן אביסל אפּ שפּעטער... וועסט נאָך האָבן גענוג צייט צו טרינקען. און איר איך, רעב שאלעם! אימירצעשעם, צום צווייטן קנאט-מאָל און צו דער אנדערער כאסענע בא אונדזער טאָכטער... נאָר לאָז שוין גאָט געבן מיט מער האצלאָכע, ניט אזא געניידעם, ווי איר האָט מיר געגעבן, רעב שאלעם!...

רעב שאלעם שאדכנ (דעפּעטשעט מיט דער צונג). איך בעט אייך, סאָרע-כאנצזי... איר וועט דאָך... א... איך מיינ טאקע בעמעם

ליי ווייב יניאָ מיין. איך זאָל זיין אפּ דיינ אָרט, לעקיש, וואָלט
 איך מיך אפּן דריטן טאָג געגעט און געפאטערט אן אַל פונעם קאָפּ!
 איינמאָל פאר אלעמאָל! (ער שפאנט ארום איבער דער שטוב).
 מאָטל (פארטראכט). זיך געגעט? ... נו, אונז עטל? אכ, לייז-ביינאָ-
 מיין! וואָס ווייסטו, וואָס ווייסטו, ווי טייער, ווי ליב זי איז מיר! ...
 ליי ווייב יניאָ מיין (שפאנט ארום הייב און צוריק). קוק אימ אָן אביסל,
 ווי ער מאכט דאָס האוויזעס, די ליבע האָט זיך אינאיינעם צעמאקערט!
 ווער מיר ליבע? וואָס מיר ליבע? וואָס האָסטו זיך איינגעפילדעט, מע-
 שוגענער? א שיינע ליבע, אן די מאמע קאָן זי ארופירן צען מאָל אינ
 טאָג אפּ געט? אויך מיר א ליבע! כא-כא-כא!
 מאָטל. מעגסט דיר לאכט וויפל דו ווילסט. און דאָס, וואָס דאָס
 הארץ פילט? (ער כאפט זיך באמ הארצג).

ליי ווייב יניאָ מיין. כא-כא-כא! וואָס פילט דאָס הארץ? וואָס?
 ער האָט זיך אָנגעלייגט מיט ראָמאנען, ווי א פויק, און שרייט אפּ אלע
 גאסן „ליבע!“ גראט, סע ווילט זיך דיר שפילן א ראָמאן, נעמסטו אליין
 אפּ זיך צאָרעס מיט שלעק! ... נו, ווילסט נישט קיין געט? ווי דו ווילסט
 זיך! זיצ דאָ! אָט וועט באלד קומען דער אשמעדיגער, די שוויגער דיינע,
 און וועט דיך אריינלייגן נישט אייל אינ דער ערד אריין און וועט אָן-
 שטעלן די טאָכטער, אז זי זאָל דיר ווארפן דעם געט פאר די פיס;
 און נאָכדעם וועט איר זיך איבערבעטן, צעקושן, און שפעטער מיט
 צוויי טעג ווידער דיזעלבע געשיכטע, ביז פון דיינ געליבטער וועט
 ווערן א מיין סאָרע-כאנצי און פון דיר א מיין רווין-הערש סאָרע-כאנציס...
 א לעמעשקע... א שיינער סאָפּ!.. שעם זיך! (לייז-ביינאָ מיין רוקט אָן מאָטלעך
 דאָס היטל ביז איבער די אויערן). א פלינער יונגערמאן! א יונגערמאן ביסטו?
 א ווייבל ביסטו! א יידענע! מאָטל די יידענע! „סענדערל די יידענע“,
 כא-כא-כא! דו געדענקסט „סענדערל די יידענע“ בא אבראמאָוויטשנ?
 כא-כא-כא! „שעהאַיאָ יוישעו אל האסאפסל“ — אז סענדערל די יידענע
 איז געזעסן אפּן בענקל אונטערגעפונדן מיט א טיכל די ציין, „ווייקור-
 לעם קארטאָפליס“ — און האָט געשיילט קארטאָפליס — כא-כא-כא!
 מאָטל. גוט איז דיר צו לאכט! דו האָסט זיך אריינגעכאפט אינ

א שטוב צווישן לייט, נישט צווישן אועלכע, ווי איך בין אריין...
 ליי ווייב יניאָ מיין. האָסט א גרויסן טאָעס, מאָטל, איך האָב שוין
 דיר טויזנט מאָל געזאָגט, אז סע ווייזט זיך דיר אויס. גלויב מיר, ברור-
 דער, אז איך קום גענוג אָפּ. נישט אויפיל, וויפל דו, פארשטייט זיך,

אָבער קיין האָניק לעק איך אויך נישט... ס'ע ווילט זיך מיר אזוי זיצן
און קוועטשן די באנק, אזוי ווי דיר גלוסט זיך אצינד גיין טאנצן. נאָר
וואָס זאָל מען טון? מיר זענען איידעם, מאָטל, מיר זענען
איידעם!... מע האָט אונדז גענומען סאָר א צירונג אינ שטוב אריין,
מע האָט אונדז געגעבן ווייבער און מע זאָגט אונדז: גייט, קינדערלעך,
צוויי מאָל אינ טאָג אינ שול אריין! טוט אייך דאָרט וואָס איר ווילט,
אבי לאָזן לייט זאָגן, אז איר זענט שיינע איידעמלעך, זיידענע יונגעלייט;
און מיר, קעלבלעך, לאָזן זיך פירן פארן שטריקל. טונ טוען מיר גאָר-
נישט, עסן לאסקאווע ברויט, טונעיאדזשעס, פוסטעפאסניקעס! און אזוי
גייען אוועק טעג מיט יאָרן, עס ווערט א קינד און צוויי... און מיר,
קאָן זיין, וואָלט זיך גאָר געגלוסט אצינד זיין ווייט-ווייט פונדאנען,
ערגעץ אינ אדעס, אָדער אינ א פייטערבארג... שטודירן... עכ, ברוי-
דער, נישט וואָס צו רעדן, מאָטל, מיר זינען ביידע גוט אינ דער נעצ.
מיר איז אביסל בעסער, דיר איז ערגער — גיי, זאָע, נאדעלע, פלאַנטע
זיך ארויס, ביז דו קאָנסט נאָך, — ווייל שפעטער, גאָט ווייסט? ... קומ
שוין, קומ, מאָטל, מאכ זיך נישט נאָרש!... (ער נעמט אַן מאָטלעך בא דער
אנט, זיי גייען אָפ).

(ענדע פונעם צווייטן בילד)

דאָס דריטע בילד

קומט סאָר בא רעב אָרקע דעם ראָוו אינ שטוב, וואָס איז
איבערגעצאמט מיט א רעדנע אפ צוויי צימערן: א „זאלי“ מיט א „קיכ“.
אינ „זאלי“ שטייט א שאפע מיט ספאָרימ, אפ דעם טיש ליגט א „וירע-
דייע“ (20) מיט אפ „עווענ-האָעזער“ (20). א קאנאפע, באצויגט מיט קעסטלדיקן
ציץ; א „מיזערעכ“ אפ דער וואנט; א זייגער מיט א קוקשקע; א טיזליק
מיט א טולעפל פון פיי מיט וויידעלעך; א שטריימל; אב אטלאסענע קא-
פאָטע מיט א געלבן אובטערשלאק; די רעבעצנט יופע אפ וואטע; א גרויסע
קוואַרט מיט א פיטש-באטן האנטעך מיט א פאָמונעצע און מיט א בעזעמ.

1.

פרומע-ליבע די רעבעצן און סאָר-עכאנצי.

רעבעצן. זיצט, סאָר-עכאנצי, זעצט זיך צו, וואָס שטייט איר?
סאָר-עכאנצי (מיטן בורנעס אפ אייבן ארבל). נישקאָשע, איך קאָן בא-
שטיין. (זי סמאָרעט מיט דער גאָז).

רעבעצן. וואָס אַרט אייך, סאַרעכאנצזי? אָט שטייט אַ בענקל, נעמט, זעצט זיך צו. ביז דער געט וועט נאָך פארטיק ווערן, וועט אביסל געדויערן. אַכְּ-אַכְּ-אַכְּ! (שפארט אונטער די באק אפ צוויי פינגער און שטאַלט זיך).

סאַרעכאנצזי. אַכְּ-אַכְּ-אַכְּ! (מאכט פליטקעס אפ צו וויינען און זעצט זיך צו מיט א זילט אפ דעם שפיץ בענקל).

רעבעצן (מיט ראכטמאָנעס). לעמיי זאָלט איר זינדיקן, סאַרעכאנצזי? מיסטאמע איז דאָס א באַשערטע זאך. מיסטאמע הייסט דער אייבערשטער, האקאָדויש-באַרוך-הו, באַרוך הו אובאַרוך שמוי! מיסטאמע איז דאָס נישט קיין זינדיג...

סאַרעכאנצזי (ווישט זיך די אויגן און שניצט די נאָז). נישט קיין זי-וועג, זאָגט איר? איר, פרומעניו, נעשאַמעניו! איר קענט מיך דאָך ניט פון נעכטן און ניט פון פאראיאָרן... איך קאָן דאָס אייך גאָר אזוי-פיל נישט לעמנאצייעכ זיין.²¹ איך בעט אייך איבער ווי אן אייגענע שוועסטער. וועג איר זאָלט וויסן, וויאָזוי ער באַגייט זיך מיט מיין טאָכ-טער, מיט מיין לייב און פלייש, וואָלט איר אליין געזאָגט, אז... אז עס איז אפ מיר א „מאכזער נעשאַמעס“²¹, עפעס א מיין פוראַניעס פון זיין ליבן נאָמען, עפעס א „אויטער-יסראָעל“²¹ איז ער, נאָך ערגער פון א מעשוּמעד, ניט דאָ געדאכט. איך ווייס? אן אויסוואַרפלינג, א „נישמאס קאָל כיי“²¹, א ווילדע כיי ראָע, א וואָוקעלאַקע...!

רעבעצן (שמוצערט מיט די ליפן און מאכט מיט דעם קאָפּ). מע זאָל נאָר באהיט ווערן, ריבוינעשעלוינעם פון דער גאנצער וועלט, באַרוך הו אובאַרוך שמוי! סע איז דאָך עפעס גאָר אן אַנשיקעניש איז דאָס! א מאַקע בכורע פון מיצראַיִם!

סאַרעכאנצזי (מיט היצ). פון מיצראַיִם, זאָגט איר? פון סדאָם זאָג, איך אייך! פון סדאָם! עפעס א מיין, א מיין... „וועראַכצו“²¹!... א פיפער-נאָטער, וואָס איז דוירעס²² מיטן קוק, א לינדענוואָרעם, וואָס ליגט אין כריין און מיינט, אז סע איז גאָר קיין זיסערס נישטאָ אפ דער וועלט! ער ליגט און טאָטשעט, ווערימ זאָלן טאָטשען זיין ליב אינדער-פינצטער, ליבער גאָט!

רעבעצן. באַהיט מיך גאָט, באַרוך הו אובאַרוך שמוי! (זי הייבט אופ די אויגן מיט די הענט צו דער סטעלי). איך ווייס? איר דארפט נאָך דאָס-קען און לויבן דעם וואָס לעבט אייביק, באַרוך הו אובאַרוך שמוי, וואָס איר ווערט פאָטער פון אזא צאָרע שעלוי טאָווי! אָט נעמט,

אשטייגער, כאימ-מייער ליפע-כאזקעלס איידעם, מע זאל באהיט אונ
 באשירעמט ווערן, ריבוניגעשעלילעם, בארוך הו אובארוך שמוי!
 סאָרע-כאנצי. וואָס איז דען מיט כאימ-מייער ליפע-כאזקעלס
 איידעם?

רעבעצן (פארגלעצט די אויגן, שפּיט אויס אונ טוט זיך א וויש דאָס מויל).
 ס'זאל מיר נאָר נישט פארעכנט ווערן פאר קיין לאַשנהאָרע כאַלילע.
 שוין זינט כאימ-מייער ליפע-כאזקעלס האָט געבראכט דעם איידעם,
 האָבן אָנגעהויבן צו פאלן קליינע קינדער, ניט היינט געדאכט, אזוי ווי
 שטרוי. גאָט זאל זיך דערבארעמען, באַרוך הו אובאָרוך שמוי!

סאָרע-כאנצי (שמוצערט מיט די ליפן, שאַקלט זיך מיטן גאנצן קערפער).
 וואָס רעדט איר, אוי, פרומעניו, נעשאַמעניו? וואָס-זשע איז מיט אימ
 אוועלכעס, לעמאַשל? וואָס האָט ער געטאָן, דער יימאכשמויניק, פאר-
 כאפט זאל ער ווערן?

רעבעצן. וואָס האָט ער געטאָן, פרעגט איר? פרעגט בעסער,
 וואָס האָט ער ניט געטאָן? א קלייניקייט — יענער האָט אָפּגערעדט די
 לעוואָנע!

סאָרע-כאנצי. א, פארכאפט זאל ער ווערן! וואָס הייסט ער האָט
 אָפּגערעדט די לעוואָנע?

רעבעצן. ווייסט אימ דער גוטער יאָר! מיט אזא קישעפ, צי
 וואָס! זינט ער האָט אימ געבראכט צו פירן, איז ניט געווען איינ לעוואָנע.
 סאָרע-כאנצי. א, פארכאפט זאל ער ווערן! ווו איז אהינגעקומען
 די לעוואָנע?

רעבעצן. איך ווייס ווו זי איז אהינגעקומען? וואָס ווייס א אישע?
 איך ווייס נאָר, דער ראָוו האָט מיר געזאָגט, אז ס'איז נישטאָ קיין
 איינ לעוואָנע מעכאדעש צו זיין; ביז כאימ-מייער ליפע-כאזקעלס האָט
 נישט אָפּגעגעט דעם איידעם, איז נישט געווען קיין לעוואָנע. אונ אז
 מע האָט אימ אָפּגעגעט, האָט גאָט באַרוך הו אובאָרוך שמוי א געס
 געטאָן. ס'איז שוין ווידער דאָ אלע כוידעש א לעוואָנע... דאָס אייגענע
 איז מיט אייך, סאָרע-כאנצי: אָט ווערט איר פון אימ פאָטער, איר-
 מירצעשעם, מיטן אייבערשטנס הילף, באַרוך הו אובאָרוך שמוי...

סאָרע-כאנצי. איך ווער פאָטער? סע קאָסט מיך קארג בלוט?
 וואָס רעדט איר, פרומע לעבן? א ווערטעלע, א שידעכ געטאָן, כאסענע
 געמאכט, אָנגעטויטשעט זיך — אונ וואָס, איך בעט אייך? אצינד, גיי טו
 נאָכאמאָל א שידעכ, ווידער אונ איידעם, א צירונג איז שטוב אריין, אן

אוויידע-זאָרע²³, א לאסויס-נעקאָמעניק¹, א בייזער שטערנ... ששא, אָג
גייט ער, דער טאכשיט מיינער. לאָמיק זיכ באהאלטן, פרומע לעבן,
בא איינ אינ קיכ. מיינע אויגן זאָלן אימ נישט אָנקוקן אינ זיין טויי-
פענעם פארצעפ. א סיפע אימ אינ פאָנעם אפ דריי יאָר מיט א האלבן!...
(זי גייט אדעק אינ צווייטן צימער).

2.

רעב אָרקע רער ראָו קומט אריין געשווינד, וואשט די הענט,
זאָגט „אשער יאָצער“ אפ א קאָל און זעצט זיכ אויבאָג אפ דער קעסטל-
ריקער קאנאפע מיט גרויס פאראר. נאָכ אימ גייט אריין רעב זכאריע
סויפער און שטעלט זיכ אָן א זיט. נאָכ דעם סויפער גייען נאָכ צוויי
איינעס, און דער שאמעס טראָגט אריין רעט געט מיט א גרויסן
גלעזערנעם טיגלעך, אינ דעלכט סע שטעקט א געווענע פערער. עס הייבט
אָן אריינצוקומען איינציקווייז אלערליי יודן: הויכע און גירעריקע, אלטע
און מיטעלע, שווארצע און געלע — ביז עס קלויבט זיכ צונויט א מיניענ.
ליידיגונג מיין, רעב שאָלעם שארכן און ריווידיע ערש
קומען אָן באזונדער. פרום-לייב די רעבעצן הייבט אפ רעם פאָר-
האנג פון רער קיכ-טיר און לאָזט אריין עטלעכע, וואָס גייט טריט בא
טריט, אָנגערוקט דאָס טיכל ביז דער נאָז. פונ דער טיר קומט אריין
מאָטל, בלאס און צעטראַגן. דער שאמעס ווייזט זיי זייערע ערטער.
רעב אָרקע דער ראָו אַללט זיכ און שנייצט אויס רי נאָז און איז
זיכ מיכנ צום סירער האגעט²⁴.

רעב אָרקע דער ראָו, רעב זכאריע סויפער, יידל דער
שאמעס, ריווידיע ערש, מאָטל, ליידיגונג מיין, די רע-
בעצן, עטל, צוויי איידעס און א מיניענ יידן.

דער ראָו (נעמט רעם געט). דו סויפער זכאריע בר²⁵ טווייע, איז דאָס
דער געט, וואָס דו האָסט דאָ געשריבן, האָסטו געשריבן?

דער סויפער (קראצט זיכ אינ דער געדיכטער גאָר). יאָ.

דער ראָו. קענסטו דעם געט און האָסט דאָ א סימענ מוויזעק²⁶?
דער סויפער. יאָ.

דער ראָו. האָט דיר דער בעל²⁷, מוישע מאָרדכע בר עפראימ
מענאשע, געגעבן דאָס פארמעט, דעם טיגל און דאָס טיגלעך און
דאָס גאנצע שרייבגעצייג פאר די איידים²⁸?

דער סויפער. יאָ.

דער ראָו. האָט דיר געהייסן דער בעל, מוישע מאָרדכע גר
עפראימ מענאשע, אז דו זאָלסט דעם געט שרייבן לשמו ולשמה
ולשם גירושין²⁹?

דער סויפער. יא.

דער ראָוו. האָסטו אזוי גערעדט, אז דער געט, וואָס דער בעל, מוישע מאָרדכע בר עפראַיִם מענאשע, האָט געשריבן, איז געשריבן לשמו ולשמה ולשם גירושין?

דער סויפער. איך האָב גערעדט, אז דער געט, וואָס דער בעל, מוישע מאָרדכע בר עפראַיִם מענאשע, האָט געשריבן, איז געשריבן לשמו ולשמה ולשם גירושין.

דער ראָוו (צו די איירעס). האָט איר געהערט פונעם מגרש³⁰, מוישע מאָרדכע באר עפראַיִם מענאשע, אז ער האָט מעוואטל געווען אלע מוידאַעס, אונז אז דער געט, וואָס ער האָט געשריבן, איז געשריבן לשמו ולשמה ולשם גירושין?

די איידעם (ביידע צוזאמען, איינער אפ א גראַבער אונז דער אנדערער אפ א דינער שטימע). יא.

דער ראָוו. האָט איר געזעען, אז דער מגרש, מוישע מאָרדכע בר עפראַיִם מענאשע, האָט מויסער געווען³¹ דעם טינט אונז פֿען אונז דאָס טינטער, ביכורי דער געט, וואָס ער האָט געשריבן, זאָל זיין געשריבן לשמו ולשמה ולשם גירושין? די איידעם. יא.

(מע דעקט אָפּ עטלעכע די פאטשיילע).

דער ראָוו. דו, כײַע עטל גענענדל באס³² ריוון הערש, ווילסטו מעקאבל זיין דעם געט פֿון דיין מאנ מוישע מאָרדכע בר עפראַיִם מענאשע פֿון גוטן ווילן, אָן אונס³³ אונז אָן טניי? ... זאָג: „יא“.

עטל (שוויגט א היפשע ווילע, ביז יידל דער שאמעס טוט זי א טאָק באמ ארבל). יא.

דער ראָוו. האָסטו געטאָן א ניידער, אָדער א שווע, אָדער אן איסער? זאָג: „ניין“.

עטל (שקלט מיטן קאָפּ). ניין, ניין!

דער ראָוו. האָסטו גערעדט מעולם³⁴ א דיבור אָדער א שווע, אָדער אן איסער, ס׳זאָל דעם געט ניט מאזיק זיין? ... זאָג: „ניין“.

עטל (מיט טרערן). ניין!

(יידל דער שאמעס פירט צו מאַטלען).

דער ראָוו. דו, מוישע מאָרדכע בר עפראַיִם מענאשע, ווילסטו געבן דעם געט דיין ווייב כײַע עטל גענענדל באס ריוון הערש פֿון דיין גוטן ווילן, אָן אונס אונז אָן טניי? זאָג: „יא“.

מאָטל. (דרייט אויס רעם קאָפּ צו עטלעך אונג זיפצט. ייִרל רער שאַמעס טוט אימ
א שטורכ פון הינטן מיטן עלנפויגן. ער שאַקלט מיט דעם קאָפּ אפּ „ניינ“ אונג יאָגט
„יאָ“.) יאָ!

דער ראָוו. האָסטו גערעדט מעולם א דיבור, אָדער א שווע, אָדער
אן איסער, ס'זאָל דעם געט נישט מאַזיק זיין? זאָג: „ניינ“.

מאָטל (רוקט זיך צו נענטער צו עטלעך. דער שאַמעס נעמט אימ אַ פאר די
אקסלענ אונג פירט אימ אַפּ אפיסל ווייטער.) ניינ! איך האָב געוואָלט זאָגן... (ער
וויל עפעס זאָגן ווייטער, טוט אימ דער שאַמעס א צי באַ ווער האנט).

דער ראָוו (גיט אימ איבער דעם נעט אל פי דינ). נא דיר דעם געט,
האלט אימ, ביז איך וועל דיר זאָגן... (דער ראָוו ווענדעט זיך שוין צו עטלעך).
גיב אימ אַפּ די קסובע³⁵, אָדער זיין אימ מויכל. טו אויס דאָס פינגערל,
ס'זאָל נישט זיין קיין שום חציצה³⁶. אונג דער ארבל זאָל נישט אָנרירן, די
הענט הייב אונג אונג זאָלט זיין נישט פארמאכט, ביז איך וועל דיר זאָגן...
(צום אוילעם). ווער עס האָט עפעס א פסול אפּן געט — זאָגט!... (דער
אויסעם שווענט מיט שטילשווענדיג. דער ראָוו צו מאַטלעך). דו, מוישע מאַרדכע
בר עפראימ מענאשע, הייב אונג די הענט העכער פון דיין ווייב.
(מאָטל רוקט זיך צו צו עטלעך אונג פארקוקט איר אונטערן טיכל; ביידע יונגע מענטשן
וויינען אונג שלינגען די טרערן. דער ראָוו צו מאַטלעך). דו, מוישע מאַרדכע בר
עפראימ מענאשע, זאָג מיר נאָך וואָרט אינ וואָרט, זאָג: „הרי זה גיטך“...

מאָטל (ער וואַרט זיך). „הרי זה גיטך“...

דער ראָוו. „והתקבלי גיטך“...

מאָטל (מיט א קחיטש). „והתקבלי גיטך“...

דער ראָוו. „ובו תהיי מגורשת“...

מאָטל. „ובו תהיי מגורשת“...

דער ראָוו. „ממני מעכשיר“...

מאָטל (מיט א יאָמערדעך געוויינ). מממממני מעכשיר...

דער ראָוו. „והרי את“...

מאָטל (כליפּעט ווי א קליין קינר). וההרי את...³⁷

(דער געט פאלט פלוצים ארויס פון זינגע הענט. מאָטל פאלט עטלעך

אפּן האלדז — אונג דאָס פאַרפאַלן ווערט אומנעריכט צונויפגעגאָסן אינ א

לאנג, הייסן, פלאם-פּיערדיקן קיש).

דער אוילעם. (פלייבט לעכאטכילע ערשטוינט, אָפהענגיק, אָן לאָשן, קוקט איי-

נער אפּ דעם אנדערן אונג אלע צוזאמען אפּ דעם ראָוו). אייִ-נרפּע!...

דער ראָוו (אינ אייניקע מינוט ארום). נו, נו! א מייסע! א מייסע!

(קנייטשט מיט די פלייצעס). איך בין שוין דאָ, באַרוכאשעם, באלד זיבן

אונ דרייסיק יאָר ראָוו, אונ האָב שוין אפּ מיין לעבן גענוג פאַרלעכ
אַפגעגעט, — האָט זיך מיר נאָך אזא מיסע נישט פארלאָפּט! א מיסע!
א מיסע! נו, נו!...

די רעכעצן (קוקט נישט אפּ קיינעם). מיין האַשאַמאַימ³⁸! מיסטאמע איז
דאָס א זיווען מיין האַשאַמאַימ³⁸, פונ האַשעם ייִסבאַרעכ, באַרוך הו אר-
באַרוך שמוי...

רעכ שאַלעם שאדכנ. מאולטאָוו! יידן, זאָנט מאולטאָוו, יידן!
אונ שטעלט מאשקע שטעלט!

דער אוילעם (איינער דעם אנדערן). מאולטאָוו! מאולטאָוו! מאול-
טאָוו!

דער סויפער. רעכ רווינהערש! רעכ רווינהערש! שיקט נאָך
מאשקע, וועלן מיר טרינקען „לעכאָימ“.

דער אוילעם. נאָך מאשקע! נאָך מאשקע! יידל, מאשקע ברענג
צו טראָנן!

יידל דער שאמעס. אָט גיי איך! אָט לויפ איך! וואָס זאָל
איך ברענגען אפּ צו פארבייסן?

רעכ שאַלעם שאדכנ. ברענג קיכלעכ ברענג, אונ הערינג
ברענג, אונ אביסל דארע קישקע אביסל...

רווינהערש (צו שאַלעם שאדכנ). נו, רעכ שאַלעם! וואָס האָב איך
אייך געזאָגט? אינאָ? ווער איז גערעכט, רעכ שאַלעם? הא, רעכ שאַ-
לעם? נא דיר גאָר געטן זיך??

רעכ שאַלעם שאדכנ. אָבער מיין רח"ש³⁹? מינער? רעכ רווינ-
הערש, מיר קומט רח"ש קומט מיר! א שאדכנ, אז ער שטייט אפילע פונ
דער זייט א שאדכנ, קומט אימ שוין אויך שאדכאָנעס קומט אימ! וואָס
זאָנט איר, רעכ אָרקע, נישט אזוי, וואָס? עלעהיי א גייער שידעכ עלע-
היי!... (צום שאמעס). אונ פארנעסט נישט, רעכ יידל, דארע קישקע,
לעמאנעשעם, קישקע דארע!

דער אוילעם (אסאך קוילעס). ווו איז אהינגעקומען דאָס פאַרפאָלק?
ווו זענען זיי? האָסטו געהערט אן אַקציע? כאַכאָכא! א קאָמעדיע!
א ריינע קאָמעדיע! (האלטן זיך בא די זיטן לאכנדיק).

ליי ווייניג מיין (צו מאָטלעך). מאולטאָוו דיר, מאָטל! ווער ס'איז
דיר מעקאנע, דער זאָל אליינ נישט האָבן... איך האָב דיר שוין פאר-
זאָגט אפּ אייביק... (צום אוילעם). א קאָמעדיע, זאָנט איר? ס'איז טאקע
צו מאכן פונ אייך א קאָמעדיע! ס'וועט זיך שוין געפינען אזעלכער,

וואָס וועט פון אייך אמאָל באשרייבן, מאכט פון אייך א קאָ-
מעדיע...

סאָרע-עכאנציי (ערשטנסט פון יענער זייט פארהאנג. צום מאן). ריווג-הערש,
דו הערסט? האָב איך דיר געזאָגט, אז ער וועט אונדז באשרייבן אפ
די גאנצעט, אָט דער קאָלבוניק!? (באווייזט מיט די קולאקס אפ לייזוי-בינאָמי-
נענ אונדז אפ מאַטלענ אונדז לאַזט זיך צו דער טיר).

(סאָרהאנג)

די אסיפע

א „ריינע קאמעדיע“

(געשריבן אין יאָר 1889)

די נעמען פון די פארשוינענ:

ראפינער. נאָכ גאָר א יונגערמאן, געענדיקט פיר קלאסן, טראָגט פלייע פויילן.

ראפינערשע. זיין ווייב. א יונג ווייב.

באָרעכ-הערש. א כאלהאלווע (1). נישט גאָר קיין יונגערמאן, אָבער אויך נישט קיין אלטער ייד. ריכט זיך צווישן יונגעלעך.

סימכע. א בעגרישער יונגערמאן. האלט די טאקע.

אורעמל. א יונגערמאן א מאסקיל (2). גיט וואָכער.

ארצי. באַר-וואָס אראָפ פון קעסט. שטופט זיך צו די גרויסע.

בענצי. זיצט נאָך אפ קעסט. קוקט ארצינ אינ די צייט אריין.

{	מאַטל
	יאנקל
	יאָסל
	הערשל
	בערל
	אנשיל
	איצל

לייבקע. א שאמעס.

די סצענע קומט פאָר אינעם סאָפ פונעם ניינצנטן יאָרהונדערט, אינ א קליין שטעטל, פונקט צווישן מאקארעווקע און צווישן סטריטש, אינ דער סוויזע פון מאזעווקע, באט ראפינער אינ שטוב, שאפעס-צונאכטס נאָך האוראָלע.

דער אוילעם גייט ארום איבער דער שטוב. מע רויכערט, מע רערט.
עס איז א געפילרער ביזנעס הימל. דער ראבינער זעצט זיך אוועק באמ טיש.

ראבינער, ששטא! שא! איך ביט מיינע ליבע געסט זיך זעצן
ארום טיש און אויסהערן קוידעמקאל דעם „דאקלאד“, וואס איך וועל
אייך דא פארלייענען, ביכדיי מיר זאלן זיך קאנען גוט פארשטיין, צו
וואס האבן מיר זיך דא צונויפגעקלויבן. זעצט זיך, זעצט זיך. (נעמט ארויס
א פאפיר פון דער זינט-קעשענע און לייענט). „העיויס...“

סימכע. ריישיס כאכמעס⁸), איר זענט דאך עפעס, ווי זאגט ער, א
ראבינער בא אונדז; הייסט דעם שאמעס, לאז ער אקארשט ברענגען
דעם ביטערן טראפן און טאקע פארבייטן אויך.

ראבינער (צום שאמעס). רעב לייב! ווייסט איר וואס? טוט א
שפרונג אפ איין פוס... שא! (צום ווייב). קומ נאך אהער, מיינ הארץ!
הערינג האסטו דאך מיסטאמע? הייס, נעשאמע מיינע, דערווייז צו-
גרייטן פארבייטן און...

באָרעכערש. איך האָב געמיינט — אייפּע, א כאַרפּע, א בושע,
כלעבן! נא דיר גאָר הערינג אינמיטן שאַבעס-צונאכטס! בא לייטן
ב איך געזעען אפ אן אסיפּע...

אורעמל. ע! שלאַגט-זשע נישט איבער אינמיטן! מע לייענט
דאך עפעס, דאכט זיך, הא?

סימכע. מאָלט אייך, קיין אוועק וואָלט נישט געווען, אז די רע-
בעצן זאָל געווען צוגרייטן א באַרשטש, אָבער אזוי, א וואָלכעש טאקע,
ווי זאָגט ער...

ראבינערשע. אָט האָסטו דיר די אנדערע טעג יאָנטעוו, טאָמער
איז קארג! ווער האָט זיך געקאָנט ריכטן, אז פלוצים, אינ מיטן מיט-
וואָכ שאַבעס-צונאכטס...

ראבינער. שא! שלאָגזשע נישט איבער, מאמעטשקע! זעסט דאָך, אז מע טוט עפעס! (לייענט ווייטער) „העיויס...“
דיי בקע. נו, ווער גיט געלט? מע באדארף דאָך עפעס געלט אפּ מאשקע, צי ניין?

באָרעכערש. נו, יונגעלייט, וואָס שווייגט איר?
א ר צ י. כעוורע באָכורִים, רוקט זיך אקאַרשט ארויס מיט די מעזומאַנימ!..
בענצִי. מיט די מעזומאַנימ אקאַרשט!
באָכורִים (אלע אייניגעם). לאָמיר שוין ווערן עפעס! מיר זענען נישט געקומען אהער בראָנפֿן טרינקען. מע טוט דאָך עפעס! אינאָן איניענ! לאָז מען אָפֿלייענען, וועט מען נאָכדעם האָרנ וואָס, ווער, ווער מען! (מע רוקט אריין דעם שאמעס עטלעכע זילבערנע מאטבייעס).

ראבינער. (הוסט און לייענט). „העיויס...“
ראבינערשע. ניטאָ קיין הערינג, אויסגעגאנגען! וואָס טוט מען?
ראבינער. נו, קויפט מען, אז ס'איז נישטאָ! אָבער לאָז צורו!
שוין וויפל מאָל אָנגעהויבן — א מייסע אָן אַן עק! (לייענט) „העיויס...“
קעפי אזוי ווי 4) היינטיקע צייטן אָט דאָ זענען מיר ייִדן נעבעכ מוטשען זיך פאַשעט, ווערן אויסגעריסן!...

באָרעכערש. וואָס לייענט ער דאָס?
סימכע. ווייס איך! א „רעטש“, אפּאָנעם.
א ר צ י. שא! לאָז זיין שטילער אביסל! מע לייענט דאָס עפעס!
בענצִי. איר זעט דאָך, אז מע לייענט, זעט איר דאָך!
באָכורִים (איע). שא! ששא! ששאאא!

ראבינער. (הוסט און לייענט). „העיויס...“ ניין, ווו האלט איך? יא...
„אויסגעריסן, קיינ פארנאָסע איז נישטאָ, מע שלאָגט, מע יאָגט, מע רייסט, מע בייסט, מע סיפעט, מע ציפעט — ס'איז שלעכט! מענטשן פאלן אין די גאסן, מע גייט אויס פאר הונגער, נעבעכ. אומעטום, אינאָלע ערטער, האָבן זיך געפונען, ווי ס'איז איינ באקאנט, מענטשן אָרנטלעכע, געביידעטע מענטשן, געלערטע מענטשן, מענטשן, קאָן מען זאָגן, מיט א פארשטאנד, מענטשן גוטע, הומאנע מענטשן, מענטשן, וואָס זאָגן לעטיוועס האקלאָל, מענטשן, וואָס טוען זייער פיל פאר זייערע אָרעמע ברידער, יעדער העלפט ווי ווייט מעגלעך, מיט וואָס ער קאָן. מע מאכט אסיפעס, מע קלויבט געלט, מע טיילט צדאָקעס — האקלאָל, מע טוט, מע ארבעט, מע שלאָפט נישט. אומעטום הערט בען: קאָמי טעט, עמיגראציע...“

באַרעכערש. יא, איכ ביט איינכ, הער ראבינער, מאכט מיכ קלאָר, וואָס איז דער איינענ פון דער עמיגראציע? איכ הער, מע רעדט אלץ: „עמיגראציע, עמיגראציע!“ ארציק אכ, שלאָגט ניט איבער! קאָזט קאָנטשענ, וועט איר נאָכדעם פרעגן!

בענציק. פרעגן וועט איר נאָכדעם פרעגן. סימכע. ס'איז דיר גאָר אַן אקציע מיט א יידן! יענער פרעגט, ער וויל וויסן — פרעגט ער! א ווערעמל. יא פרעגן — מע דארף דאָ אָבער אויסהערן פריער! לייענט, לייענט!

ראבינער (לייענט ווייטער). „עמיגראציע, אמעריקע, פאלעסטינע. אומעטומ טוט מען לעטוועס האקלאָ. אפ די גאזעטן לייענען מיר: דאָ איז דאָס, דאָרט איז יענצ, כעוורעס זינען פאראן שוין קימאט אפ דער גאנצער וועלט — אינ מאקארעווקע, אינ קאשפעראָו, אינ יאמ-פעלע, אפילע אינ סטרישטש איז אויכ דאָ א כעוורע. א כארפע, א בושע — אזא שטאָדט, ווי אונדזער שטעטל איז, יידן, אָן איינהאַרע, אזויפיל, זאָלן זיכ נאָר מערנ...“

באַרעכערש. זאָלן זיכ מערנ? גאָר קיין נאר נישט אונדזער ראבינער, כלעבן!

א ווערעמל. בעקיצער, ווערטלעכ אָן א זייט — מע לייענט דאָכ עפעס! באַכורים (אלע). אָבער קאָז האָבן אַן עק! לייענט! לייענט! ראבינער. „אזויפיל יידן, אָן איינהאַרע“... המ... המ... איכ מיינ טאקע בעעמעס... „צייט עפעס אָנהייבן צו טון אונדז אויכ, עפעס אינ זינען האָבן טויוועס האקלאָ...“

באַרעכערש. בעכיינ, נו, איז וואָס? א ווערעמל. בראַש⁶ האָט איר מער קיין צייט נישט פון דער גאנצער וועלט!

באַכורים (אלע). לייענט, לייענט! ראבינער. „אלקיינ איז געבליבן בעהעסקעמ... בעהעסקעמ פון אונדזערע יונגעלייט און באַכורים, מאסקילימ, געבילדעטע, יינגלעכ, וואָס האָבן ליב האסקאָלע⁶, וואָס לייענען א בלאט און וואָס ווייסן וואָס אפ דער גאָרער וועלט טוט זיכ, וואָס נעמען זיכ אָן, וואָס פארשטייען, וואָס פילן, וואָס...“

באַרעכערש. נו, בעקיצער, לאַמיר שוין הערן וואָס?

א ו ו ר ע מ ל. האסטו געזעענ? א ייד איז דיר קיין קאטאָוועס נישט!
 האָט קיין צייט נישט אביסל!
 באַכורִים (אלע). נו לייגענט, לייגענט!
 ראַבינער. וואָס פארשטייענ, וואָס פילן, וואָס געבן אכטונג,
 וואָס זעענ, וואָס הערן, וואָס וויסן, ווי ווייט שלעכט ס'איז אונדז היינט
 טיקע צייטן, — לאַכיינ איז געבליבן, אז מיר זאָלן זיך היינט צונויפֿ-
 קלויבן דאָ באַ מיר און אלע אייניגעמ דאָ עפעס אָנהייבן צו קלערן
 און טאקע טון אויך עפעס לעטוועס האקלאָל, ווי באַ לייטן, ביכדיי
 מיר זאָלן זיך נישט דארפן שעמען פאר די איבעריקע שטעט ארום און
 ארום, און מע זאָל זעענ, ריישים כאַכמע...
 סימכע. נו, אדעראבע, ס'איז טאקע א יווישער.
 באַרעכערש. איך פארשטיי נישט וואָס? ס'איז באַ אונדז
 דען נישט קיין כעווערס? קארג צדאָקע ווערט צעטיילט באַ אונדז א
 יאָר? וויפל פאלט אריין אונדז מאַעס־כייט? (היינט די טאקסע?)...
 סימכע. אכ, לאָזט צורו! נישט דאָס מיינט מען!
 באַרעכערש. וואָס דען מיינט מען? לאַמיכ וויסן.
 ארצי. איר האָט דאָך געהערט! אָט זאָס, וואָס דער ראבינער
 האָט געלייענט.
 בענצי. איר האָט דאָך געהערט, וואָס מע לייגענט וואָס!
 באַרעכערש. וואָס טויג מיר וואָס ער לייגענט! הערט צו, וואָס
 איך וועל אייך זאָגן!
 א ו ו ר ע מ ל. וואָס טויג מיר דאָס זאָגן איינערס, וואָס איר וועט זאָגן!
 איך ווייס פריער, וואָס איר וועט זאָגן! אייך און סימכען ליגט אין
 קאָפּ די טאקסע. וואָס כאַלעמט זיך א הונ? — פראַסע!
 סימכע. א מאַש! דאָס איז יאָ, ווי מע זאָגט: אז ציבעלע איז
 ציבול, איז קנאָבל קנאָבול... ווער פרעגט דיך ווער?
 באַכורִים (אלע). אָבער שלאָגט נישט איבער! לאָזט א יידן רעדן!
 ארצי. וואָס ווערט פון דעם רעדן? מע דארף עפעס טון!
 בענצי. טון באדארף מען!
 ראַבינער. און מע זאָל זעענ, ריישים כאַכמע...
 באַרעכערש. נו? געלט מיסטאמע? וואָס איז דאָ פאראן וואָס
 צו טיינען אסאך?
 סימכע. הערסטו? געלט? אָט דאָס מיינט דער פאַסעק? טא
 קאטאָוועס!!!...

אורעמל, נו, און אז געלט, איז וואָס? וואָס־זשע האָט איר זיך
 דאָ אזוי דערשראָקן?
 ארצ'י. מע באדארפֿ אָבער באקלערן, וויאזוי געלט? ווי ארום
 געלט? ס'איז קיין קונץ. נישט גלאט אזוי — „זשיד, דאוויז הראָשע!“
 דערופֿ האָבן מיר דאָך געמאכט אן אסיפע, אז מע זאָל באקלערן דעם
 איניענ אקוראט!
 בענצ'י. פארשטייט זיך, מע באדארפֿ באקלערן דעם איניענ
 אקוראט!
 אורעמל. אז מע לאָזט אָבער נישט רעדן. איינער דעם אנדערן
 שלאָגט איבער, טויג דאָך אפֿ קאפּאָרעס! לייענט, לייענט ווייטער!
 באַכור'ים. לייענט, לייענט!
 ראבינער. „באדארפֿ מען זעען, ריישיס כאַכמע, אז...“
 באַרעכערש. אז וואָס?
 אורעמל. הארט שוין אויס א וויילע!
 ראבינער. „ריישיס כאַכמע, אז אונדזערע נעגידים...“
 סימכע. אונדזערע נעגידים? באלד עפעס — טוט מען זיך א וואָרפֿ
 צו די נעגידים!
 ארצ'י. איי, לאָזט צורו! פארוואָס זאָלט איר איבערשלאָגן
 אלע מאָל?
 בענצ'י. לעמיר זאָל מען איבערשלאָגן לעמיר?
 ראבינער. „אז אונדזערע גוהיר'ים מיט די נעגידים מיט די באַ-
 לעבאטימ, מע זאָל זיך צונויפֿלייגן, מאכט אז...“
 באַרעכערש. נו, דאָס האָב איך געוואָלט פֿרעגן! אופגעטאָג א
 נייעס! פונקט דאָסזעלביקע, וואָס פאראיאָרן אינ דער צייט!
 אורעמל. א היסטאָריע דיר מיט דעם יידן! לאָזט נישט רעדן
 יענעם א וואָרט!
 באַרעכערש. ווייסט איר וואָס, רעב ראבינער? וואָס טויג די
 אלע מאסע־אומאטנס¹⁰ — זאָגט בעקיצער, וואָס באדארפֿ מען טונ?
 סימכע. בעקיצער? מע באדארפֿ קוידעמקאָל אויסקלויבן דאָ אפֿ
 דער אסיפע גאבאָימ, א נעמאָג¹¹, טשענעס הייסט דאָס.
 אורעמל. טשענעס? מי ומי ההלכים¹²?
 ארצ'י. וואָס הייסט ווער? מיר טאקע אליינ.
 בענצ'י. טאקע. מיר אליינ טאקע!
 סימכע. שא! לאָזט זיך דינען! קוידעמקאָל דארפֿ מען...

מאָט 5. ניין! מע באדארפ פריער גוט אָנקלערן...
יאנק 5. וואָס אָפקלערן?
יאָס 5. דאָס הייסט, אופשריבן דאָס אלץ אפ פאפיר און...
הערש 5. אינ סטרישטש איז אנדערש. דאָרט האָבן זיי פריער
אוועקגעשריבן א בריוו קיין פייטערבארג...
בער 5. ער דערציילט מיר סטרישטש! איך קום ערשט צו פאָרן
פון סטרישטש פאר יאָנטעוו, זאָגט ער גאָר דאָס!
אנש 5. מיילע וואָס איז די נאפקעמינע — צי אזוי, צי אזוי?
איצ 5. ס'א גרויסער כילעק, נאר! איך וועל דיר ווייזן דעם לעצטן
בומער „המגיד" (13) (שלעפט פון קעשענע דעם בומער „המגיד", און צווישן די
באָכורים ווערט א גערעדערין).
באָרעכערש. לאָז זיין שטיל, יונגעלייט! אז עלטערע דערנ,
באדארפן יונגעלייט שווייגן.
יאנק 5. ס'איז א סוואַרע, אן אינאָנימ האָבן די יונגעלייט
פונקט אזא דייע, ווי די אלטע ייִדן.
סימכע. אינ באָד וועט איר זאָגן א דייע, ניט דאָ, דערעכערעצ!
יאָס 5. (צו די איבעריקע באָכורים). נו, האָב איך דען ניט געזאָגט,
ס'וועט אזוי זיין?
סימכע. שא! ווייסט איר וואָס? אָט הערט מיכ אויס. איך וועל
אייך זאָגן נאָר צוויי ווערטער! (קריכט אפן טיש).
אורעמ 5. שלשה דברים (14) — צוויי ווערטער אפ פיר זייגער-שאָ.
ארצי (אסנ טיש). אז איר ווילט מיכ פאָלגן, וועל איך אייך זאָגן
גאָר אן אנדער פלאן.
בענצי. גאָר אן אנדער מין פלאן גאָר.
באָכור ימ (אלע). נו, אדעראפּע, זאָגט, זאָגט!
באָרעכערש (האלט צו סימכע דאָס מויל מיט דער האנט). לאָז א ייִדן
וועדן!
סימכע (רייסט אראָפּ די האנט און שרייט). לאָז מען קלויבן גאבאָימ
אלפֿי גוירל!...
ארצי. ווייס איך וואָס — גוירל! רעדסט ווי א דולער!
בענצי. ווי א דולער רעדט ער!
אורעמ 5. ניין, לאָז אויסרעדן! האָסטו געהערט, ווי מע לאָזט נישט
וועדן קיין וואָרט? ס'איז דיר נאָר א קאָמעדיע מיט א ייִדן!
סימכע. סע טויג ניט! דאָס בעסטע איז, ווען איר זאָלט מיכ פאָלגן!

באַרעכע ערש. פאק איכ מיינ. איכ מיינ גאָר אן אנדער מינ מיינ.
ראבינער. לאַמיק שוין ארויסזאָגן מיינ מיינ, וועט איר נאָכ-
דעם ארויסזאָגן אייער מיינ!

באָכורִים (אלע). דער ראבינער! דער ראבינער לאָז זאָגן!
באַרעכע ערש. וואָס וועט ער זאָגן? מע ווייסט פריער, וואָס ער
וועט דאָרטן זאָגן: ער וועט זאָגן — „געלט“, מע ווייסט דאָס!
אוורעמל. וואָס טויג מיר מייסעס, רעב באַרעכע ערש? איר זענט
א גוטער נודניק. לאָזט אויסדעדן א וואָרט, וועט איר אייכ נאָכדעם
זאָגן!

באַרעכע ערש. מיינע, נו, געפוינעלט, געפוינעלט! (מאכט צו דאָס מויל
מיט דער האנט אונ שווינגט).

ראבינער. „מע זאָל אָנהייבן זאָרגן לעטוועס האקלאָל...“
באַרעכע ערש. וואָס פאר א טויוועס האקלאָל? א גאנצע נאכט
„טויוועס האקלאָל“!

אוורעמל. ע! מע האָט דאָך גערעדט, ס'זאָל זיין שטיי!
באַרעכע ערש. נו, נו! בעקיצער! געפוינעלט, געפוינעלט.
ראבינער. „אונ מע זאָל טאקע אָנהייבן עפעס טונ אויכ לעטו-
וועס האקלאָל...“

באַרעכע ערש. אָבער...
אוורעמל. שא! האָסטו געהערט, א ייד קען זיכ נישט איינהאלטן
א מינוט? ס'איז דיר נאָר א קאָמעדיע אונ גענוג!
ראבינער. „ביכדיי מע זאָל קאָנען עפעס טונ לעטוועס האקלאָל,
איז נישט דער איקער די טשענעס, טשענעס וועלן זיין גענוג...“
באַרעכע ערש. וואָס פאר א טשענעס? אן אופראווע בא אייכ,
צי וואָס?

ארצי אונ בענצי. נו, לאָז זיין גאבאָים.
באָכורִים (אלע). ניינ, טאקע טשענעס! פארוואָס נישט קיין טשע-
נעס טאקע?

אוורעמל. בעקיצער, טשענעס, גאבאָים — ס'א נאפקעמינע אביסל!
סימכע. וויאזוי וועט וועלן מיר דאָס קלויבג די גאבאָים?
ארצי אונ בענצי. וואָס הייסט, וויאזוי? מיר וועלן נעמען אונ
וועלן אויסקלויבן טאקע צווישן זיכ, אָט דאָ-אָ.
מאָטל. ווייסט איר וואָס? איכ וואָלט געזאָגט אזוי: איכ האָב געליינעט
יענע וואָכ אינ בלאט, שרייבט דאָרט איינער...

י א נ ק ל (שטופט אָפּ מאַטלענ). שא! ניין, דאָס טויג ניט! איך וועל
אייך זאָגן, וויאזוי!

י א ס ל. אָט האָט זיך געפונען א באלייזעצ — ער וועט זאָגן!
ה ע ר ש ל. נו, זאָג דו, לאַמיר הערן, אדעראבע!
ב ע ר ל. פאראן עלטערע דאָ, לאָזן זיי זאָגן.
א נ ש ל (שפּרינגט ארויס). עלטערע, יונגערע, — זאָגן מעג זיך איטלע-
כער זאָגן. דערום איז דאָס אן אסיפע!
א י צ ל. (שלעפט דעם „המגיד“). דער „המגיד“ זאָגט... אינ „המגיד“
שרייבט איינער א קאָרעספּאָנדענציע...
ב אָ ר ע כ־ה ע ר ש. „שבעה דברים בגולם“⁽¹⁵⁾! יונגעלײַט האָבן דיר
קיינמאָל קיין צייט נישט!

ס י מ כ ע. נו, זאָגט-זשע איר, וויאזוי?
א ו ו ר ע מ ל (אפּן טיש). איך וואָלט געזאָגט גאָר אנדערש. מע באדארף
גאָר בא די עלטערע באלעבאטימ נישט פרעגן; זיי מאכן טאָמיר קאליע.
לאַמיר אויטקלויבן דאָ צווישן זיך טאקע גאבאָימ. מיר זענען דאָך אלע
דאָ, לאַמיר נעמען אונ ווארפן גוירל, ווער ט׳וואָל זײַן גאבע, ווער
נעמאָן, ווער א רויע-כעשב⁽¹⁶⁾...
ב אָ ר ע כ־ה ע ר ש. אלע? נא דיר גאָר אלע! גאנצ קעקעלע-קאָהאַל?
א שײַנדעלע.

ב אָ כ ו ר י מ (אלע). פארוואָס ניט אלע?
ב אָ ר ע כ־ה ע ר ש. עפשער יונגע צוצעקלעך אויך? „יעמוד עם כל
הנערים“⁽¹⁷⁾ הייסט דאָס?
ב אָ כ ו ר י מ (אלע). פארוואָס דען ניט? זײַנט פירן די וועלט נאָר
די יונגעלײַט. לײַענט אפּן בלאט, וועט איר זעען.
ר א ב י נ ע ר. צו וואָס טויג דאָס שפארן, וואָס איר שפארט זיך
דאָ, אז איר ווייסט נאָך גאָרניט וואָס אונ ווען? וואָס וועט ארויסקומען
פון די גאבאָימ, אז מיר האָבן קיין געלט נישט?
א ר צ י. ניין, סע טויג ניט אזוי!
ב ע נ צ י. אזוי טויג עס ניט!

א ו ו ר ע מ ל. פארוואָס? פארוואָס טויג ניט? האָסט נאָך גאָרניט גע-
הערט, אונ זאָגסט שוין, אז סע טויג ניט? ס׳איז א ריינע קאָמעדיע!
ס י מ כ ע (אפּן טיש). פאָלגט-זשע איר מיך, וואָס איך וועל אייך זאָגן!
ב אָ ר ע כ־ה ע ר ש (שלעפט אים). לאַזט-זשע זיך דינען! הערט, וואָס
איך וועל אייך זאָגן!

סימכע (רײַסט זיך אויס). נײַן, שמואָיני, הערט מיך צו!
 באַרעכענערש (כאפט סימכע פאר א האנט). וואָס איז פאר א העפֿ-
 קירעס — נישט לאָזן יענעם אויסרעדן א וואָרט, הא?
 סימכע. ווער לאָזט אייך נישט רעדן? רעדט אייך געוונטערהייט!
 באַרעכענערש. לאָז מען קוידעמקאל אויסקלויבן גאנצן פון די
 עלטערע יונגעלייט, וואָס זענען דאָ.

אריי. וואָס עפעס פון די עלטערע גראָד?
 בענציי. באלד עפעס די עלטערע?
 באַרעכענערש. איטלעכער באלדארשן דארשעט פון זינעטוועגן.
 אוועק. ס'איז דיר אָפּער טאקע נאָך א ריינע קאָמעדיע! לאָזט
 מיך אויסרעדן, נאָכדעם וועט איר אייך זאָגן וואָס איר ווילט!
 ראבינער (שטייט אום, טוט א פאטש מיט דער האנט איבערן טיש). שאט!
 עלטעכע ווערטער, נישט מער! וואָס האָבן מיר זיך דאָ צונויפגעקויבן?
 זיך קריגן? שריינען? פילדערן? צי טאקע עפעס אין זינען האָבן אן
 איניען, הא? איך האָב געמיינט, אז מיט יונגעלייט קען מען עפעס
 מאכן, צום סאָפּ — ווער? וואָס? נאָך ערגער ווי מיט עלטערע מענטשן!
 וואָס פאר א פאָנעם האָט דאָס? — פרעג איך אייך! א פרעמדער מענטש
 זאָל שטיין. דאָ בא דער זיט, וואָלט ער דאָך פון אונדז כויעק געמאכט,
 באשרייבן אפ די גאזעטן!

באָכורימ (אלע). גערעכט, גערעכט!
 סימכע. באשרייבן אפ די גאזעטן? (קוקט אפ איינעם). אנו, לאָז זיך
 נאָך עמעסער פרווון פון אונדזערע באָכורילעך באשרייבן דאָס אפן
 בלאט!

איציל (שפרינגט ארויס). וואָס-זשע האָט איר אזוי אָנגעשראָקן? אז
 מע וועט וועלן, וועט מען אייך טאקע באשרייבן פון קאָפּ ביז די פיס,
 אז איר וועט זיך מיט קיינ צען וואסערן נישט אָפּוואשן!..
 באַרעכענערש (צו איינעם). א, דו שנעק איינער! די נאָז וויש
 אָפּ! וואָס זאָגסטו אפ זיינ טאטן דעם אָנזעצער?! ער וועט אונדז בא-
 שרייבן אפ די גאזעטן! א רייכער געוואָרן גאָר! איך כוידער אריין,
 דו שקאצ איינער!

מאטל (צו איינעם). מיט א פראָצענטניק שטעלסטו זיך אוועק אויס-
 טינען! דו קענסט זיי נישט — די פאנאטיקער, די פיאוקעס?
 סימכע. די פיאוקעס? א, דו שייגעצ איינער, אזעס-מעכוצעפֿ-
 פאָנעם! א יידן מיט א באַרד שטעלסטו זיך זידלען? דו מיינסט, סע

איז די טאקסע, וואָס איר האָט זי באשריבן אפן בלאט? (עס ווערט צווישן אוילעם א סומאטאָכע, דער ראבינער האלט זיי אונט).

ראבינער. אינ גאָטעס ווילן! עס וועט דאָך זיין א כאַרפּע, א בושע פאר לייט, אז מיר וועלן זיך אזוי צעגיינן! מע וועט זאָגן: יונגעלייט האָבן קיין סיכל נישט פון דאנען אהיין. האָבן מיר זיך שוין צונויפגעקלויבן, באדארפן מיר עפעס מעסאקן זיין¹⁸.

א ווערעמל. נו, אדעראבע, נו? לאָז מען עפעס טון!

אריי. (צו באַרעש-הערשט מיט סימכען). איר זענט דאָך עפעס עלטערע! נו, זאָגט איר, לאָמיר האַרעכט.

בענציי. נו, אדעראבע, נו, לאָמיר האַרעכט לאָמיר.

באַרעכ-הערש. האָב איך דאָך אייך געזאָגט! נו, מישן זיך אריין די ינגלעך אינמיטן. איך זאָג: עס וועט גאָרנישט זיין דערפון, מאכמעס... סימכע. ס'איז א טאָעס, רעב באַרעכ-הערש, כלעבן, א טאָעס! אָט הערט מיך אויס, וואָס איך וועל אייך זאָגן.

אריי. נו, זאָגט-זשע איר, אז איר לאָזט יענעם נישט זאָגן.

בענציי. נו, אדעראבע, אדעראבע?

סימכע. לאָז מען קוידעמקאָל קלויבן גאבאָימ; נאָכדעם וועט מען שוין וויסן וואָס צו טון.

ראבינער. וואָס-זשע, גלאט גאבאָימ? מע באדארפן דאָך פריער אַפּקלערן ארום וואָס צו טון!

א ווערעמל. ניינ, סימכע איז גערעכט: פריער באדארפן מען קלויבן גאבאָימ, טשענעס.

באָכורימ. טשענעס, טשענעס!

אריי. מי ומי האטשענעס¹⁹?

בענציי. ווער זינען די טשענעס ווער?

ראבינער. טשענעס וועלן זיך געפינען. נישט דאָס איז דער איקער. איך האָב געוואָלט פריער איבערזיינענען אייך דעם דאָקלאר... באַרעכ-הערש. ווידער "דאָקלאר"? ער האָט דאָס צו טון מיטן דאָקלאר!

א ווערעמל. אָבער שלאָגט נישט איבער! ס'איז דיר נאָך א קאָמעדיע אונגענוג!

באָכורימ (אלע). לאָזט רעדן דעם ראבינער א וואָרט. וואָס טוט זיך דאָ? ראבינער. איך וואָלט געוואָלט אזוי. קוידעמקאָל, אזוי ווי מיר זענען אלע דאָ, וואָלט געווען א יוישער, אזוי...

באַרעכע-ערש. דוואַרימ בעטיילימ (20)!

ראַבינער (קוקט אפּ דער ראַבינערשע, בעשאַס יענע גרייט צום טיש, שטעלט
בראָנפּ מיט פארבלייבן). אַ ריינער אומגליק! מע לאָזט נישט אויסרעדן קיין
וואָרט! אפּרעדן איז איטלעכער אַ באלד, נאָר הערן וויל קיינער נישט...
איז דאָס נישט קיין קאָמעדיע? זאָג שוין דו אליינ, נעשאַמע
מינע!

ראַבינערשע (קנייטשט מיט די פלייצעס). אַ ריינע קאָמעריע!
סימכע (קריכט אפּן טיש). מיר האָבן דאָ אַ גאנצע, אַ נעמאַנ, אַ
קאָנאָטשע מיט טשענעס. וואָס באַדארף מען נאָך?
אַרצי. מי וואָס?

בענצי. ווער איז ווער?
אורעמל (אויכ אפּן טיש). סימכע, באַרעכע-ערש און דער ראַבינער
זענען די גאנצליכע, און...

אַרצי. נו, און ווייטער?
בענצי. און ווייטער וואָס?
אורעמל. היינט אַ נעמאַנ... צוויי נעמאַנים...
סימכע. טאקע אַרצי מיט בענצי? נו, און אורעמל?
באַרעכע-ערש (שלעגט אָפּ סימכע מיט דער האנט). אז ס'איז יאָ אזוי,
איז איינער אַ נעמאַנ, דער אנדערער אַ רויכע-שפּנס.
סימכע (רייסט זיך אויס פון באַרעכע-ערש'ס הענט). ניינ, צוויי נעמאַנים
און איינ רויכע-שפּנס, אָדער איינ נעמאַנ און צוויי רויכע-שפּנס;
אורעמל דער נעמאַנ און אַרצי מיט בענצי די רויכע-שפּנס.

באַכורים (שטייען אפּ). נו? נו?
ראַבינער. און די באַכורים?
באַרעכע-ערש. יונגע צאפּעקלעכ.
אַרצי. די באַכורים וועלן זיין די טשענעס.
בענצי. טשענעס! טשענעס!
סימכע. האָבן מיר, הייסט דאָס, דריי גאנצליכע, צוויי נעמאַנים, איך
מיינ איינ נעמאַנ מיט צוויי רויכע-שפּנס...
ראַבינער. ששא! וואָס-זשע ווערט דערפּון? וואָס ווערט פון די
גאנצליכע מיט די נעמאַנים מיט די רויכע-שפּנס?
אורעמל (אפּן טיש ארום). און זעקס טשענעס.
אַרצי. ניינ, זיבן טשענעס, זיבן באַכורים — זיבן טשענעס.
בענצי. זיבן! זיבן!

באַרעכיהערש (נעמט זיך צום פלעשעל מיטן גלעזל). הייסט דאָס, אינ
א גוטער שאַ? מעג מען שוין טרינקען לעכאָימ, האָ?
סימכע. ניין, האָט צייט, כאפט זיך ניט! מע באדארף דאָס אלץ
פארשרייבן אפ פאפיר, אינ א בוך אריינשרייבן.
ראפינער. וואָס פארשרייבן? מע באדארף דאָך פריער עפעס
אָפּקלערן וואָס צו טון! ניט גלאט הולאָם--אפ דער קאָרעבוקע, גאָ
באָימ, טשענעס...
סימכע. אָט דאָס זאָג איך דאָך, אז מע באדארף דאָס אלצדינג
אריינשרייבן אינ א בוך אריין. מיט וואָס איז אונדזער כעוורע ערגער
פון אלע כעוורעס?
אורעמל. נו, מאכט מען א פינקעס²²). א טייערע מעציע א פינקעס מאכט?
ארצי. מי ומי האמאכערס²³?
בענצי. ווער מאכט דעם פינקעס ווער?
סימכע. דערום זענען דאָך די באַכורימ באשאפן.
ארצי. כעוורע באַכורימ, וואָס שווינגט איר?
בענצי. וואָס שווינגט איר וואָס?
מאָטל (צו יאנקענ). נו?
יאנקל (צו יאָסענ). נו?
יאָסל (צו הערשענ). נו?
הערשל (צו בערענ). נו?
בערל (צו אנשלענ). נו?
אנשל (צו איצלענ). נו?
איצל (האלט דעם „המגיד“ און איז שטארק פארטיפט אינ די מאכשעוועס).
המ... המ... אאא... (ציילט אפ די פינגער).
באַכורימ (אלע צו איצלענ). וואָס האָסטו זיך אזוי פארטראכט,
איצל? א שווערע זאדאטשע פאר דיר? וואָס קלעקט דיר א פינקעס
מאכט? עט איז בא דיר דאָס ערשטע מאָל, וואָס?
איצל (אלץ פארטיפט). ניין, ווייס איכ... איך קלער אלץ דעם פראט...²⁴)
וואָס פאר א פאָסעק מע זאָל צוטראכטן, סע זאָל זיין ווי געוונטשנ²⁴).
אורעמל. נו, מיילע בעקיצער, דאָס איז שוין א שפעטעריקע
דייגע! איר מאכט נאָר א פינקעס, סע זאָל זיין ווי עס געהער צו זיין,
אונדזער כעוורע זאָל ניט פארשעמט ווערן קעגן אנדערע כעוורעס.
ארצי. וויאזויזשע וועט הייסן אונדזער כעוורע? מע באדארף
דאָך איר געבן א נאָמען? צי ניין?

בענצזי. א. כעוורע באדארפ דאָס האָבן א נאָמען א כעוורע.
ראבינער. וואָס ווערט דערפֿין — יאָ א נאָמען, ניט א נאָמען?
דער איקער איז דאָך, אז...
א ווערעמל. ע, זאָגט דאָס ניט, ראבינער! יערע זאכ מוז האָבן א
באוונדערן נאָמען.

באַרעכערש. שטוסערני.
סימכע. בא אייכ איז אלץ שטוסערני.
באַרעכערש (האלט זיך באמפלעסל). א נאָמען זוכט איר? כעוורע
רעס האָבן מיר שוין גענוג, דאכט זיך. (ציילט אפ די פינגער). כעוורע
מישניקס, כעוורע טילימ, כעוורע מאלביש-ארוימ, סוימעכ-ניפלימ,
רויפער-כילימ, מאטיר-אסורנימ... טאָמער וואָלט דאָס געהייסן „כעוורע
נאראָנימ"? הא?

א ווערעמל. בא אייכ איז אלץ ווערטלעכ.
ראבינער (שטעלט זיך אים). הערט-זשע אויס, וואָס איך וועל
אייכ זאָגן.

סימכע (קריכט אפן טיש). ניין, הערט בעסער, וואָס איך וועל
אייכ זאָגן!

באַרעכערש (שלעפט אים פאר דער האנט). וואָס טויג מיר דאָס
זאָגן, וואָס דו וועסט זאָגן?
א ווערעמל (קריכט אפן טיש). לאָזט אויסרעדן א וואָרט יענעם אויך
אמאָל! ס'איז דיר נאָר א קאָמעדיע מיט א יידן!
ראבינער. איך פארשטיי גאָרניט, וואָס שפארט מען זיך דאָ?
דאָס קינר איז נאָך גאָרניט געבוירן געוואָרן, און איר טראכט שוין
מיקויעכ א נאָמען!

באַרעכערש. איר פאָלגט מיך! מע דארפ דעם נאָמען אז
סימ טאָט קאפאָרעס! אבי א כעוורע — וואָס טויג דער נאָמען? לאָמיר
בעסער נעמען צו קאפּעלעכ. זיך אָנגעשריגן, ס'איז אויף טרוקן אינ
האלרו געוואָרן. לעכאָימ, יירן! יונגעללייט, לעכאָימ! לעכאָימ! (טרינקט).
אלע. לעכאָימ, לעכאָימ טויווימ אולעשאָלעם!

(מע טרינקט. מע פארבייסט. אלע שרייען, פילדערן. אריינפאָרן ריק
איינער צום אנדערן אינ די רער אריין. דער ראבינער וויל עפעס
ארויס-ערן זייערע אַ בייטיקע זאכ, נאָר מע לאָזט אים נישט. באָרעכ-הערש
פארבייסט. די יונגעללייט האַלטן זיך איינס דאָס אנדערע צו די מיטלער.
די באַכורים אמפערן זיך צווישן זיך. איצט לייכט דעם „המגיד", אינ
באָרעכ-הערש קוקט אפ אים פון דער ווינטנס און לאכט, ווי איינער

רעדט: "קוק אימאָן, דעם שיינעם פאָנעם, מיט דעם בלאט וי... מע רעדט,
מע לאכט, מע שפארט זיך, אלץ שרייענדיק און פילדערנדיק, צוקלערנדיק
א נאָמען דער כעוודע. ביז מע צעגייט זיך. — דער ראבינער נישט דער
ראבינערשע בלייבט אליין).

ראבינערשע. נו? מיט וואָס איז מען זיך צעגאנגען?
ראבינער. מיט וואָס? מיט גאָרניט.
ראבינערשע. וואָס הייסט, מיט גאָרניט? נאָך אלע געשרייען?
ראבינער. לעסאטע האָט מען אויסגעקלויבן גאבאָים, נעמאָים
און טשילענעס.

ראבינערשע. נו, און ווייטער וואָס?
ראבינער. און ווייטער גאָ... (טוט אויס די גרילע און רייבט זיך די אויגן).
און ווייטער... לעסאטע גאָרניט.

ראבינערשע. לעסאטע גאָרנישט? (כאפט זיך מיט ביידע הענט בא די
זיטן און ווערט שוין נישט צעגאנגען פאר געלעכטער). כא-כא-כא. ס'איז
נאָך א באשרייבונג מיט אייערע אסיפעס און גענוג! כא-כא-כא! א קא-
מעדיע, א ריינע קאמעדיע!!!

(פאָר האַג).

י א ק נ ע ה א ז

אָדער

דאָס גרויסע

בערזענשפּיל

א קאָמעדיע אין פיר אַקטן

(געשריבן אין יאָר 1894)

א גוטן פּרעזנט און א גוטן מענטשן,

י. א. כורגין,

ברענגט דאָס ווערק א מאַטאָנע

דער מעכאבער.

יאקנהאָז*) באשטייט פון פינף איינעם, ראַשע־טייוועס פון פינף
ווערטער: יין, קידוש, בר, הברלה, זמן — די פינף סימאָנים פונעם יידישן
יאָנטעוו. דאָס וואָרט אליינ פאר זיך האָט קיין שום באדייטונג נישט.
עפעס איז דאָס, נאָך פאָרט גאַרנישט; נישטאָ באַ וואָס אָנצונעמען. דער
וואָס איז באקאנט אפּ דער בערוזע מיטן מיסכער פון אקציעס, פאר
פירן, קורסן אובעדוימע — דער וועט באַלד פארשטיין דעם טאב פון
יאקנהאָז; אוב דער, וואָס איז פון דעם אייניקל ווייט, וועט דאָס
דעמט צעקלענע ערשט נאָכדעם, אז ער וועט האָבן דאָס גאנצע ווערק
דורכגעליינעט ביזן סאָם.

*) יקנהאָז איז דער העברעישער טראנסקריפציע. (רעד).

די פארשוניענ פונ דער קאָמעדיע:

שמועל פאָסטערנאָק. אַן אופגעקומענער אוישער. א ייִד פֿונ דער אלטער וועלט.

מאדאם פאָסטערנאָק. זיין ווייב. א ראמע מיט בערוון. לייענט ש פֿיקער-וויט ש עס ראָמאנע און דאָקטערט זיך קעסיידער.

איזאבעלע. זייער טעכטער. א קאלע מיט פערציק טויזנט.

ווילהעלם פֿיפער. א יונגער באַנקיר. א שיינער יונג מיט וואָנצעס. שאַרונט זיך צו איזאבעלע.

מאַרקוס. אַן אָרעמער סטורענט. שטורירט אפֿ דאָקטער. שאַרונט זיך צו איזאבעלע.

פֿינקוגל. א קלונער ספעקוליאַנט. שפּילט א פרומע ראָליע. האָט נישט פֿינט קיין קערטל.

כִּינקיס. א פֿייעריקער ספעקוליאַנט. פארברענט אינ די קאַרטן.

בייגעלמאַן. א שטייער ספעקוליאַנט. א פראָסטער געפּעש. ריזנט זיך צווישן אַריסטאָקראַטן.

קנאַקניסל. א געהיטער ספעקוליאַנט. אַן אַינגעגעסן ייִדל.

מאדאם פֿינקוגל. אַן אַריסטאָקראַטקע. פאַרט אלע יאָר קיין אויסלאַנד. אינ די "מאַקענ"1).

מאדאם כִּינקיס. א ראמע פֿונ "קאָמעדיע". א מעסוקענע רעכילעסניצע.

מאדאם בייגעלמאַן. שטאַמט פֿונ גרויסן ייִכעס, שפּיגלט זיך אינ דער "מישפּאָכע".

מאדאם קנאַקניסל. נישט אזא מעיוכעסעס, נאָר גלאַט א גראַבע יידענע.

גרינגער. א הייסער ספעקוליאַנט. א גירעריקער, א גראַבער, מיט א רויטער באָר.

מענאכעם-מענדל. א קליינשטעטליקער ספעקוליאנט. געהאנדלט אמאל אינאדעם מיט „לאָנאָן“.

פֿיוול פאָנמאטש. } צוויי „שפענעליאנטן“, האנדלען
זייוול זאָקע. } בעשוטפעס „יאקנהאָז“.

שמעלקע קאפצן. א מעקלער מיט א ראכמאָנעס-פאָנעם. אָנעשטאָפּט מיט געלט.
די קאפאָטע. א מעקלער מיט א לאַנער קאפאָטע און מיט א רויטער פאטשיילע.
דער קאפעליוש. א מעקלער מיט א צונערטראָנענעם קאפעליוש.

פלידערזאק. אן ארוואָקאט מיט באַקנער. רערט העכער האַלב רוסיש.

ציפערבלאט. בוכהאלטער באַ פֿיפערן אין קאנטאָר. נייט אונטערנעבונדן די אויערן.

פלעדערוויש. קאַרעספאָנרענט באַ פֿיפערן אין קאנטאָר. א יונגערמאן א שטשאַנאָל.

זילבערמינצ. קאסיר באַ פֿיפערן אין קאנטאָר. א בייער ייד.

די יידענע. אן אלמאָנע „פון רער סלאבאָרקע“.

קלארא. א מאָריסטקע.

סאַסל. א פאָקאָיאָווע באַ רי פאָסטערנאקעס. א שוואַכיינעוויק מירל.

ווייטער גייען יונגע ספעקוליאנטלעך, אלערהאנט מעקלערס, א נאנצע כליאסטער.

די נעשיכטע קומט פאָר אין דער נרויסער שטאָט יע הו פ ע צ, אין אונדזערע צייטן.

ערשטער אקט

בא די פאסטערנאקעס איז א זשורפיקס. — א גרויסע זאל, אן אויס-
געפוצטע. רימב מעגל, גרויסע שפיגלען, א פארטעפיאנע מיט נאָטן, גרינע
טישלעך, זעכטערלעך מיט ליכט, קרימלעך, בערשטעלעך, פרישע פעשלעך
קארטן. — פאסטערנאק און מאדאם פאסטערנאק זיצן גרייט
אופצונעמען געסט: ער, א שווער יידל מיט א גאנצ שיינער לייטנע, ליגט
אינא פאטעל, ציט זיך און גענעצט; זי, אויסגעפוצט, באהאנגען מיט גאלד,
פערל, ברייליאנטן, זיצט באמ טיש ווי א גאסט און בלעטערט אן אלבום.

ערשטע סצענע

פאסטערנאק (גענעצט). א-א-א! א-א-א!
מאדאם פאסטערנאק. טפו, טפו, טפו! זע נאָר, ווי ער גע-
נעצט, דאָס מויל ווערט אימ שיר ניט צעריסן. א גליק, וואָס ס'איז
נאָך קיינער ניטאָ. אינא געזעלנשאפט ווען דו טוסט דאָס, קאָן מען
כאלעש בלייבן.
פאסטערנאק (גענעצט). וואָס זאָל איך טון, אז באנאכט טאָר מען
ניט שלאָפן? טאָ היינט, טאָ הער. מען איז שטענדיק פארנומען מיט וועטשע-
רינקעס, זשורעכלינעס.
מאדאם פאסטערנאק. זשורפיקס! טויזנט מאָל האָב איך דיך
געלערנט, זאָלסט זאָגן זשורפיקס, ניט קיין זשורעכלינעס. ווען דו
זאָגסט דאָס, כאָלילע, אינא געזעלנשאפט, קאָן מען כאלעשן.
פאסטערנאק. מיילע בעקיצער, אלקאָלפאָנעם, לאָז זיין זשור-
פיקס. פאראן בא אונדז א געמאָרע: „יאק ריידעלע טאָ ריידעלע, אבי
דאָברע מיינעלע“. איך שמועס עס אקעגן דרינען, וואָס מען שלאָפט. ניט
קיין נעכט, מען גייט איינער צום אנדערן קלוימערשט מיט ווייזטן, און
מיינען מיינט מען יענע מייסע. (ער ווייזט מיט די אויגן אפ די גרינע טישלעך).
מען פלעג אמאָל אויך מאכן וועטשערניקעס. וואָס-זשע האָט מען גע-
טאָן? האָט מען געקאָכט וועטשערע, פרישע ווארעניקעס מיט קעז, צי
געבראָטענע פופקעס מיט רעטשענע לאטקעס, און ס'איז טאקע געווען,
פארשטייטו מיך, ווי אינא דער הייליקער טוירע שטייט געשריבן:
וואויכילא, דאָס הייסט מען האָט געשטופט אינא פאָנעם אריין. און היינט,

זינט ט'אז געוואָרן אַ מאָדע זשורעכלי... מיינ איכ זשורפיקסן, עסט מען מאַקעס. מען איז גאָר מעכאבעד מיט אַ גלָאָז וואַסער און מיט אַ מאַאָנצ, וואָס אַז מע זאָל אים וועלן פאַרזוכן, קאָנ מען דערנענטן קראַקע מיט לעמבעריג. און אַז מע וויל שוין גאָר יוצע זיין, פאַרבלענדט מען די אויגן מיט אַ טייטל און מע ווייזט אַ פליג...

מאדאם פאָסטערנאָק, פּע, סאַמויל, דו רעדסט עפעס אַזעלכע ווערטער, וואָס אינ אַ געזעלשאפט וואָלט איכ געפאלן כאַלאַשעס.

פאָסטערנאָק. איכ שמועס עס אַקעגן דריינען, וואָס מען איז היינט געוואָרן סטעקראַטן; איידל געפאַצקעט. אַ גאַנצ יאָר עסט מען קאַדאַכעס; דאָס מעג מען, דאָס טאָר מען ניט, דאָס שאַט, דאָס הייסט ניט דער דאָקטער. און אַז סע קומט דער זומער, פאַרט מען מאַכן די קור — אָדער קיין באדענקראַנצ, אָדער קיין מראנצענזאַלצ.

מאדאם פאָסטערנאָק. גראַמ-שטראַמ, מאַכ מיר אַ האַרמירער.

מע רעדט מיט אים כריינ, ענטפערט ער פעטרישקע. וואָס ביסטו פלוצים אַרופ אפ דער קור מיט די בעדער?

פאָסטערנאָק. גלאַט אזוי. איכ שמועס עס אַקעגן דריינען...

מאדאם פאָסטערנאָק. דו שמועסט טאַמיר אַקעגן דריינען.

דאָס איז יאָ — מע זאָגט דער טאַכטער און מע מיינט די שנור. די מאַדאם פיינקוגל איז אַביסל געזינטער פון מיר, מעג זי יאָ פאָרן אלע יאָר אינ די „מאַלקענ“. צי די מאַדאם קנאַקניסל, וואָס וועט אינ דער טיר ניט אַרײַן, מעג פאָרן אלע זומער קיין אדעס אפן לעמאַנע, און דער מאַן וועט איר אפילע די צונג נישט איבערקערן. צי די מאַדאם כינקיס מעג אַרומפאָרן פון „ניטצ“⁽⁴⁾ קיין „נאַסאַליע“⁽⁵⁾, און פון „נאַטאַליע“ קיין „ניטצ“ — און דער מאַן וועט איר אפילע ניט זאָגן „קרום גייסטו“. און, פרעג דעם דאָקטער קעבעבע, צי קאָנ איכ מיכ באַגיינ אפילע אַ מינוט אָן פאָרן קיין אויסלאַנד אינ די בעדער אַרײַן?

פאָסטערנאָק. דער דאָקטער קעבעבע? הערסטו, אָט דאָס איז

דאָכ מיינ טיינע, וואָס איכ טיינע שוין לאַנג, אַז דער דאָקטער קעבעבע פירט אַייכ, אלע יעהופעצער סטעקראַטקעס, אינ באַד אַרײַן... נאָר גאָר ניט; אל תפל דבר — כאַטאַ פאַקרישקע⁽⁶⁾. איכ שמועס עס אַקעגן זיין גען. מע זאָל זיכ נאָר וועלן צולאָזן צו די דאָקטוירן, וואָלטן זיי אַ געזונטן קראַנק געמאַכט, אַ לעבעדיקן — טויט, און אַ קלאָרן — מעשוּגע. מאַדאם פאָסטערנאָק. זע נאָר, ווי ער איז דאָס אַביסל אופֿ געטראָגן קעגן די דאָקטוירן, גלייכ ווי זיי וואָלטן אים געקוילעט די

קאפאטע. מיר דאכט, אז דו האָסט נאָך קיין דאָקטער נישט באנוצט, זינט דו ביסט א יעהופעצער?

פאָסטערנאק. האלעוויי וואָלסטו אזוי באנוצט א דאָקטער, ווי איך, וואָלט גאָר אנדערש געווענ... איך שמועס עס אקעגן דרינען, ווי זאָגט ער: אל תפל דבר — כאטא פאָקרישקע... וויסטו, וואָס איך קלער? מאדאם פאָסטערנאק. איך זאָל אימ גיין זאָגן, וואָס ער קלערט! איך ווייס, וואָס דיין קאָפּ קאָן אויסקלערן?

פאָסטערנאק. איך קלער: אזוי ווי ס'איז היינט בעמיילע בא אונדז זשורעכלי... מיינ איך זשורפיקסן, עס וועלן זיין געסט, פייטער וועט אויך זיין, מע וועט זיצן שפעט, — עפשער וואָלט געווען א סוואָרע, אז מיר זאָלן שוין איין איין וועג אָפּקלאפן דאָס קנאסמאָל, ווי איין פאָטעק שטייט: זבין ותתחרט? — א וואָרט און צוויי און א מאָהאריטש?... מאדאם פאָסטערנאק (א פלעק מיט די הענט). וואָס סע האָט זיך מיר געכאַלעמט יענע נאכט און היינטיקע נאכט און אלע נעכט פון א גאנצ יאָר זאָל אויסגיין צו מינע סאַנימס קעפּ!

פאָסטערנאק. שא-שא-שא! איז לוי פידאָלטי — האָב איך נישט געטאנצט מיטן בער!

מאדאם פאָסטערנאק. פארשטיסט א מאָשל? מע מאכט א זשורפיקס, זאָל מען שוין איינעם אָפּקלאפן א קנאסמאָל! פלוצימ איין מיטן מיטוואָך שאבעס-צונאכטס! אומגעריכט, קיינעם נישט גערופן, מיט קיינעם נישט גערעדט — א שטילע וועטשערע! וואָס איז אזוי? די קינדער האָבן דיך באפאלן? און וואָס וועלן לייט זאָגן? וואָס וועט זאָגן די מאדאם כינקיס, די בארעדערן, די ספליעטניצע, טאָמער האָט זי מיך נאָך ווינציק בארעדט איין שטאָט?..

פאָסטערנאק. מיילע בעקיצער, אלקאָלפאָנעם, לאָז זיך דיר דאכטן, עלעהיי איך האָב גאָרנישט געזאָגט!

מאדאם פאָסטערנאק. וואָס הייסט, דו האָסט גאָרנישט געזאָגט, אז דו האָסט יאָ געזאָגט?

פאָסטערנאק. געזאָגט איז פארפאלן, ווי איין פאָסעק שטייט: אל תפל דבר — כאטא פאָקרישקע.

מאדאם פאָסטערנאק. וואָס טויג מיר דיין פאָסעק? איך האָב קיין פאָסעק נישט געלערנט. אז מע שמועסט פון א קנאסמאָל, באדארפּ מען דאָך פריער עפעס רעדן, פרעגן די טאָכטער, צי וויל זי גאָר פייפערן פאר א כאָטש. טאָמער וויל זי איין גאָרנישט?

פאָסטערנאָק. אונ וווּ זיין איך? עפעס האָב איך דאָך אויך א שטיקל דייע בא א שידעכ טונ מיט מיין טאָכטער, צי ניין? עפעס געב איך דאָך נאדן אויך, פערציק טויזנט קארבן, צי ניין?
מאדאם פאָסטערנאָק. א גליק האָט מיך געטראָפן! כינקיס גיט אביסל מער נאדן די קינדער, אונ מאכט גאָרנישט אזא טארעראם! פאָסטארנאָק. בא כינקיסן איז גרינגע טויזנטער. ער האָט זיי געמאכט פון קאָרטן.
מאדאם פאָסטערנאָק. ווילסטו, הייסט דאָס, אָנהענגען איזא- בעלען א כאַסן מיט גוואלד?
פאָסטערנאָק. ווער זאָגט דען מיט גוואלד? גלאט איך שמועס עס אקעגן דרינען...

מאדאם פאָסטערנאָק (הערט ניט). גאָרניט. עס ווילט זיך אימ פארשלייערן די טאָכטער, פונקט אזוי ווי יענער מערדערשער פאָטער, וואָס איך לייען גראדע אצינד בא שיקעוויטשן אין א ראָמאן; ער האָט געזאָלט, אז די שיינע, די קלוגע, די ענגלשע אנטוואַטע מיט די שיינע בלויע הימלאַויגן, וואָס האָט געראַמאנסירט מיט דעם ערלעכען, גוטן, ליכטיקן העלד סאלאָמאָן, זאָל כאַטענע האָבן פארן ווילדן שקאַנטיסט מיט די בלויע ברילן, וואָס קוילעט ווייבער און באהאלט זיי אין א קעלער...
פאָסטערנאָק (פארשטעלט די ארערג. מיט א ניגן). טע-טע-טע! האָסטו שוין אָנגעהויבן מיט דײַנע „ראָמאנסן“, מיט א הימלשן סאלאָמאָן און מיט א ווילדן שקאַנטיסט, וואָס קוילעט ווייבער. — א געשריגענע מיטע, ארויסגענומען פונעם סיפער פראלניק?
מאדאם פאָסטערנאָק (ארויס פון די קיילימ). דעספאָט! מערדער! טיראן!

(זי טוט א וואָרפ רעם אלבום אפן טיש מיט קאס און אנטוויפט אין אנדערן כירער).

פאָסטערנאָק (צו זיך אליין). א ריינער אומגליק! אמאָל, איידער איך האָב געהאט געלט, איז מיין ווייב געווען א מענטש, גלייך מיט אלע מענטשן. היינט, זינט דער זאָקטער קעבעבע האָט זיך איינגערעדט, אז זי האָט נערוון, קאָן מען מיט איר קיין צוויי ווערטער ניט רעדן. באדד עפעס — ווערט זי אָנגעצונדן...

(מע קלינגט. פאָסטערנאָק שרייט: „סאָס! סאָס!“ — און גייט אדעק איין אנדערן כירער צום ווייב, — עס קומט אריין סאָס, א שווארצ-כיינעוויק מירל, מיט א פלעדערוויש און מיט א בארשט).

"סאָס" (קוקט זיך ארום אפ אלע זיטען). איך וואָלט געמעגט שווערן, אז עמעצער האָט מיך דאָ גערופן, געשריגן: "סאָסל". א שטוב — טפּו וואָלן זיי ווערן, איינער ווייסט ניט פונעם אנדערן! קומט דער טאָן, הייבט זיך אָן: סאָסל געב, סאָסל דאָס, סאָסל יענצ, סאָסל אהין, סאָסל אהער — מעשוּגע צו ווערן און גענוג! די מאדאם מיט אירע גערוון, עסט פאר דריי און דאָקטערט זיך קעסיידער... אלע טאָג דעם דאָקטער קעבעבע — ווייסט שוין ניט וואָס אויסצוראכטן פאר גרויס ראָסקאָש... א שיינע גענידעס: האלט דאָס ברויט אונטערן שלאָס, ציילט וויפל שטיקלעך צוקער עס נייט אין פונט, וועגט איבער די גרויפן פונעם מארק... א פערטל אָפּ לאָז בלייבן פונעם טיש, וועט מען דאָס באַ האלטן אונטער זיבן שלעסער. עס זאָל פארפּוילט ווערן — און יענעם נישט אוועקגעבן! צי אביסל איינגעמאכטס פון די געסט — וועט מען עס צונעמען, עס זאָל כאָלילע ניט אָנקומען דער דינסט... און אַרעמאן, אז עס קומט אמאָל צו גיין, הייסט מען טרייבן מיט שטעקנס... אנומלטן האָט זיך מיט גוואלד דורכגעשטופט איינער, עפעס א ייד, וואָס מאכט ביכלעך, איז מען דאָס אפ מיר אָנגעפאלן: "די שלעפּערס! וואָס לאָזט מען אריין די שלעפּערס?" יענעם איז געבעטן פּינצטער געוואָרן אין די אויגן פון אזא באַרעכאבע. גלויבט מיר, זאָגט ער, איך בין כאָלילע ניט פון די שלעפּערס. איך האָב אייך געבראכט א מאטאָנע, טאקע מיינס א ביכל. קויפט, איר וועט, אימירצשעם, האָבן האנאָע, לעקן די פינגער... ער האָט אזוי לאנג געארבעט, ביז מע האָט אים געמוזט ארויסשיקן א געדאָווע און בעטן, ער זאָל גיין געזונט טערהייט. נאָך א נליק, וואָס מע האָט ניט געהייסן אים אראָפּווארפן פון די טרעפּ... דאָס טעכטערל — אויך א טייערע געשעמע! ניט אומ-זיסט זאָגט מען, אז דאָס עפעלע פאלט ניט ווייט פונעם ביימעלע. זאָדסט זאָגן — אמאָל א קליידל אן אלטס אוועקשענקען, צי א פאָר שיך אָן אָפּצאסן, צי זאָקנבענדלעך, וואָס מע דארף זיי שוין ארויסווארפן אפּן מיסט, — ווער? וואָס? וועמען?.. און דער באלעבאָס אליין? פארכאפט זאָל ער ווערן! א באלעבאָס זאָל זיך נאָר קנייפן, רייסן שטיקער פלייש, נישט לאָזן די שטוב איבערגיין! מיר דאכט, איך וועל אים אמאָל צו-שטעלן א בענקעלע צו דער מאדאם, אז דער רועק וועט אים צונעמען... (עס הערט ויב א קאָל: "סאָסל, ווי ביסטו? מע קלינגט!") איך הער, איך הער,

אז מע קלינגט. עס האָט מיר נאָכ ניט פארלייגט! דאָס קלינגענ שוין מיסטאמע די געסט. שיינע געסט! נישט מער זאָלן די סאָנימ פארמאָגן, וואָס מע האָט זיך אָן פון די געסט! אז פון די קאָרטן, וואָס עס מאכט, נעמט צו די מאדאמ אליינ, און אונדז קומט אָן אפן שפיץ מעסער... (עס הערט זיך ווידער א קאָל: „סאָסל, סאָסל!“) איך גיי, איך גיי! בראַש איז דאָ אלצדינג מיט דער מינוט. א וויטטער פראָסט אפ זיי!

(זי לאָזט די באַרשט אינמיטן זאל און לויפט עפענענ די טיר. עס קומט אריין פֿי פֿער — א לעפּעדיקער, א פרישער, אן אויסגעפּוצטער, און כאלד נאָכ אימ — סאָסל).

דריטע סצענע

סאָסל (כאפט זיך צו דער באַרשט). איר, א מאַקע איז מיר! שלאָפּ אינ שלייער... אינמיטן שטוב אינ א ווינקעלע... טיז טאָפּי דורענ... פֿי פֿער (גייט צו צו איר נאָענט, טוט איר א קניפּ אינ בעקל). וואָס איז, טייבעלע מיינס? צו וועמענ רעדסטו דאָס? סאָסל. איי! גייט אייך צו אלדי גוטע יאָר! פֿי פֿער (וויל זי כאַפּן). פייגעלע מיינס! איינ קוש אינ בעקל. סאָסל (לאָזט זיך גישט). קושנ וועט איר — זאָל איך אייך זאָגן וועמענ! פֿי פֿער (כאפט זי פאר א האנט). גיינ, קעצעלע מיינס, דיך, נאָר דיך! סאָסל (גייט אימ מיטן פלעדערוויש איבערן פאָנעם). אלע בייזע, וויסטע, פינצטערע כאלוימעס, שלימאול! אָן גייט די קאלע אייערע! (זי רייסט זיך אויס פון זינע הענט און אנטלויפט. עס קומט אריין פונעם אנדערן בידער איז א בעלע).

פערטע סצענע

פֿי פֿער (צעלאָזט זיך, מאכט א פויג-כעשקלעם), מיינט איינ דער קאָפּ און וויסטע זיך זייער עלענאנט). גוט, וואָס איר זענט אָנגעקומענ. כלעבנ, איך שטיי אָט דאָ די גאנצע צייט אינ איינע יעסורימ. איך קדער צו זיך אליינ! אכ, ווי גוט עס וואָלט געווענ, ווען איר קומט ארויס אהער אליינ און מע קאָן זיך מיט אייך אויסשמועסן, ווי עס רעדט זיך, אונטער פיר אויגן, און ארויסזאָגן אייך אלצדינג, וואָס איך קלויב מיך שוין לאנג צו זאָגן אייך... מיט איינעם וואָרט, איר ווייסט שוין, וואָס איך וויל אייך זאָגן? איז א בעלע. פונדאנען זאָל איך וויסן, וואָס איר ווילט זאָגן?

פֿיפּער. איר שטויסט זיך, איך האָב אייך שוין וויפל מאָל געגעבן
אַנצוהערעניש.

איזאבעלע. איך ווייס נישט קיין אַנצוהערענישן. איך פארשטיי
נישט אפּן ווונק.

פֿיפּער (מיט א טרויעריקער מינע). א מינדסט קינד, דאכט מיר, קאָן
אויך פארשטיין. מע באדארף נאָר א קוק טון מיר אינ פאָנעם אויף,
איז שוין גענוג.

איזאבעלע (קוקט אים אינ פאָנעם אריין). אפּן שטערן איז בא אַר
נישט אַנגעשריבן גאָרנישט, כאַכאָכא!

פֿיפּער (טראגיש). אפּן שטערן? עמעס. אָבער דאָ? בא מיר אַר
הארצן? ... אָ, איזאבעלע! ביז ווי לאנג נאָך וועט איר זיך שפּילן?

מיין הארץ? איינמאָל פאר אלע מאָל, זאָגט מיר: יא, אָדער ניין -
לאָמיק וויסן, לאָמיק מיך אופהערן צו פּלאַגן אומזיסט, ארומ'ן
מיט כאלוימעס. איינס פון די ביידע: אָדער איך בין איינער זיין
גליקלעכסטער אפּ דער וועלט, אָדער מיין לעבן איז נישט קיין לעבן!...

(ער פאלט איר צו די פיס, עס עפנט זיך די טיר און עס קומט אריין
מאָר קוּס. איזאבעלע אנטלויפט.)

פֿינפטע סצענע

פֿיפּער (צו מאָרקוס נאָר פרייטלעך). א? הער מאָרקוס? וואָס מאכט
מען? ווי גייט'ס? פארוואָס זעט מען אייך עפעס נישט?

מאָרקוס. וווּ זאָלט איר מיך זעען, אז איר זענט א פארנומען ר
מענטש? איר האלט שטענדיק אינ איינ שפּילן: אָדער איר שפּילט א
דער בערזע, אָדער אינ קאָרטן, אָדער גאָר אינ „ליבע“...

פֿיפּער (מאכט זיך טאטעוואַזע). כאַכא, איר זענט געדעכט. איך בין
א פארנומענער מענטש, זייער א פארנומענער מענטש... איך האָב קיין
מאָל קיין צייט נישט אפּילע אינ א ביכל אריינקוקן... אמאָל פלעג איך
לעזן ביכער אסאך. ס'איז נאָך בא מיר היינט אויך פאראן א גוֹזע
ביכער, א גאנצע ביבליאָטעקע. איר האָט געזעען מיין ביבליאָטעקע?

מאָרקוס. נישט געזעען און אפּילע נישט געהערט.

פֿיפּער (דרייט די וואַנצעס). שאדע, שאדע (10). עס וואָלט קערן זיין
ווען, איר זאָלט אַנקוקן מיין ביבליאָטעקע, כלעפּן. איר קאָנט געפּויען
בא מיר ביכער אועלכע, וואָס איר האָט זיי קיינמאָל נישט געזעען. ביכער
איז בא מיר דאָס לעבן. מער פון אלצדינג אפּ דער וועלט האָב א

ליב די ליטעראטור. ליטעראטור און מוזיק — וואָס זענען די צוויי זאכן, וואָס זענען באַ ביר טייערער פון אלץ אפּ דער וועלט. איר האָט מיכ געהערט אמאָל שפּילן פיאנע?

מאַרקוס. אינ „ווינט“ — ווייס איכ, און איר שפּילט גוט; נאָר פיאנע האָב איכ אייך דערוויילע נאָכ נישט געהערט שפּילן.

פּיטער. שאדע, שאדע. ווען איכ זאָל נאָר געווען וועלן, וואָלט איכ איצט געקאָנט אָפּגעבן קאָנצערט. גרויסע מעזוינימ האָבן דאָס מיר געזאָגט, ארטיסטן. איכ בין באקאנט מיט אלע גרעסטע ארטיסטן אין יערושלים. איכ האָב ליב ארטיסטן. ארטיסטן און סטודענטן זענען באַ מיר דאָס כּייעס! וואָס מיכ קאָסט. אָפּ אַ יאָר ארטיסטן און סטודענטן — איז אַ גוואלד! וויפל מיינט איר?

מאַרקוס. ארטיסטקעס — ווייס איכ, און זיי קאָסטן אייך אָפּ גענוג. נאָר ארטיסטן און סטודענטן — דאָס הער איכ דעם ערשטן מאָל פון אייך.

פּיטער. ארטיסטקעס? כא-כא! וואָס-זשע מיינט איר — עס קאָסט טאקע נישט וואָלוויר. וואָס זאָל מען טון? דערום איז מען אַ יונגער מענטש. עס ווילט זיך אמאָל רוען. און טאָג ווי נאכט איז מען אין דער ארבעט. מע האָט אינזיגען געשעהט! און נאָכ וואָסערע געשעהט! אפּ הונדערטער טויזנטער — וואָס זאָג איכ? אפּ מיליאָנען! אפּ מיליאָנען!

(עס קומען אָן פּאָסטערנאק, מאדאם פּאָסטערנאק מיט איזאכעלען; נאָכ זיי — געסט: פּינקוול, כינקיס, בייגל-מאן, קנאקניסל מיט זייערע ווייפער. די פּאָסטערנאקס נעמען אופּ די געסט זייער פריינטלעך. מע זעצט זיך אויס ארום טיש. איזאכעלע זעצט זיך צו רער פיאנע. מארקוס נעבן איר).

זעקסטע סצענע

פּאָסטערנאק (טאנצט ארום די געסט). זיצט, זיצט, מיינע ליבע געסט. איר האָט היינט אביסל אויווער קרישמע געווען¹¹, נאָר נישקאָשע, עס מאכט נישט אויס. איכ האָב מיכ מיט גאָטס הילף אויסגעשלאָפּן באטאָג, ביכדיי איכ זאָל מיכ זעצן צום סיידער מיט אַ קלאָרן קאָפּ. עס זאָל זיין, ווי אינ פאָטעק שטייט: אמור אל הכהנים¹² — לאָזן זאָגן די קויהאנימ צו די קליינע קויהאנימלעך, און די קינדער זאָלן נישט דרימלען באַ דער האגאָדע (צו פּיטער). עפעס האָב איכ געכאפט אַ וואָרט פון אייך — „מיליאָנען“. אפּאָנעם, איר האלט שוין באַ די מיליאָנען? נאָר

וואָס איז דאָס כידעש, אז מע שארט בא איינאם אפ דער בערזע גאָלד מיט לאָפּעטעס, ניט אזוי ווי נאש בראט באל-האלוואָע, וואָס דארפ ארויסקוקן אפ פראָצענט. איך שמועס עס אקעגן דרינען... (צו די געסט) וואָס הערט זיך עפעס בא איינאם ניט? ווי טייער שטייט יאקנהאָז? פֿינקוּגל. פֿרעגט שוין גאָרניט. דאָס יאקנהאָז ליגט מיר שוין אינ הארצן! ס'איז נאָר א קאדאָכעס אונ גענוג.

פאָסטערנאק. צו וואָס-זשע טויג עס איינאם, אז עס לוינט איינאם ניט? מע נויט איינאם פונ קאָהאָל?

פֿינקוּגל. וואָס דעג טוט מען? אזוי ווי די יידענע מיט די בייגל: „עס פארדינט זיך עפעס?“ — „מינע סאָנימ זאָלן אזוי לעבן!“ „צו וואָס-זשע טויג איינאם ארומטראָגן בייגל?“ — „פונוואָנען דעג וועל איך לעבן?“... פֿיפּער (דרייט די וואָנצעט). איך ווייס ניט, וואָזוי בא אנדערע איז; איך האָב אפ יאקנהאָז געמאכט א פארמעגן. איך טיינע איינאם: די בערזע דארפ מען פארשטיין.

כינקיס. איך פארשטיי ניט, וואָס איז דאָ פאראן צו פארשטיין? אָט בין איך אויך מיט גאָסטס הילף א ספעקוליאנט, דאכט זיך, ניט פונ נעכטן אונ ניט פונ אייערנעכטן. נאָכ מיין סייכל קומט אויס, אז די בערזע איז א קאָרט. קאָלומאן די קאָרט גייט, איז גוט; הערט זי אופ צו גיין — איז כאָטש נעם אונ טו זיך אָן א מיסע!

פאָסטערנאק. ווי איז פאָסעק שטייט: למנצח על הגחית¹⁸; גייט דאָס — גייט דאָס, וועג ניט — שטייט דאָס.

בייגעלמאן. ווערקמירדיק¹⁴ מיט כינקיסן! פונ וואָס איר זאָלט ניט רעדן, קומט ער איינאם ארום אפ די קאָרטן.

פאָסטערנאק. וואָס כאָלעמט זיך דער הונ? — פראָסע.

קנאקניסל. כינקיס איז אָבער גערעכט. די בערזע איז נאָר א קאָרטנשפיל. זי איז מיר אזוי נימעס, אז וועג איך געפינ מיר עפעס אנ אנדער געשעפט, טו איך א שפּיץ אפ דער בערזע — אונ רופט מיך קנאקניסל! פאָסטערנאק (צו קנאקניסלען). ווי דער שפּאָלער זיידע אָלעוור

האשאלעם מיטן שויפער: לאָן איוואן בלאָזן! איך הער דאָס שוין פונ איינאם א יאָר דריי. איר שרעקט די גענדן, אונ גייט פאָרט אפ דער בערזע. א כידעש איז דאָס אפילע, וועדליק מיר קענען איינאם, זענט איר ניט קיינ ייד פונ געבן געלט. היינט ווי קומט דאָס, אז איר זאָלט זיך איינשטעלן גיין אפ דער בערזע אונ גאָר קיינ מוירע ניט האָבן פאר דערלייגן?

פֿינקווגל. וואָס איז דאָ מוירע צו האָבן? א ייד, אז ער גייט ארויס אפֿ דער בערווע, האנדלט ער מיט א מימאָנעפֿשעכ, ווי דער העלאמעד קופֿט א ציג: „מימאָנעפֿשעכ, זאָגט ער, וועט די ציג געבן מילכ, איז זי דאָך טאקע ווערט זיבן קערבלעכ, איינ וואָס? טאָמער גיט זי ניט קיין מילכ? פֿארוואָס זאָל זי ניט געבן קיין מילכ?“

(דער אוילעם לאַכט: „אם אלץ האָט אייך פֿינקווגל א מאָשל“.)

פֿינקער (דרייט די וואַנצעס). זאָגט אייך וואָס איר ווילט — די בערווע זאָרפֿ מען פֿארשטייט. איך האָב ארויסגעזעען נאָך פֿריער מיט דריי האַדאָשימ, אז אפֿ יאקנעהאָז מוז קומען א האָס¹⁵.

פֿאָסטערנאָק. וואַזוי זאָגט איר? א וואָצ? בא אונדז הייסט זאָס א העצקע. מע העצקעט יענעם אָן א ווירוסט-מענדאָס...

מאדאם פֿאָסטערנאָק (פֿונ דער ווייטן צום מאן). סאמויל! דו וועסט עפעס, מיט רעשפֿעקט צו מעלדן, אזעלכע ווערטער... (צו די דא-מ. געניסט עפעס, פֿארוואָס זאָלט איר עפעס ניט געניסן? אָט שטייען ניס, מאראנצן, איינגעמאכטס.

פֿאָסטערנאָק. איך שמועס עס אקעגן דרינען, וואָס זיי זאָגן: „יאקנעהאָז האָט זיך געהייבן... וואָס איז מיט דעם, איך בעט אייך, אזוי ווער ייִכעס? ס'איז טאקע אזא סכּוירע, וואָס מע קריגט זי ניט, צי גלאַט אזוי, די ספֿעקוליאַנטן זענען מעשווע געוואָרן? מאכמעס פֿארא-יִיִרן, געדענקט איר, האָט מען געמאכט פֿונקט זאָס אייגענע שפּיל מיט זי אקציעס פֿונעם „יעהוּפֿעצער דעליושאַן“. ספֿעקוליאַנטן האָבן זיך צעהעצקעט. קאניווער און שפּאַלער ייִדלעכ האָבן דערהערט, אז דער „יעהוּפֿעצער דעליושאַן“ ברענט, האָבן זיי צעלאָזט די פּאַלעס און זענען געפֿלויגן נאָך די אקציעס, ווי נאָך מאצעדאָסער, — אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז מע האָט געבראָכן האַלדז און נאָך. איך האָב אויך געכאפט זעמאָלט א שמיצ. אלע האָבן זיך דעמאָלט אָפֿגעברייט. עס איז געווען, ווי אינ פֿאָסעק שטייט: ביום ההוא אברו עשתונותיו¹⁶ — מען איז זעמאָלט געבליבן אָן הויז...

פֿינקווגל. דאָס געשעפט פֿונ דער בערווע גייט אזוי: מע מוז אַהאַל דערלייגן אויך. איך וועל אייך דערציילן א מאָשל...

כינקיס. דעם מאָשל לייגט אָפֿ אפֿ שפעטער. שוין צייט זיך געמען צום טיילמל...

(דער אוילעם זעצט זיך שפילן אין קארטן: פאסטערנאק, פינקט, בייגעלמאן — בא איין טישל; פיפער, כינקיס און קנאקניסל — באמ אנדערן טישל).

מאדאם פאסטערנאק (צו די ראמען). אכ, איך בין די לעצטע צייט, מיט רעשפעקט צו מעלדן, אזוי געוועזן, אז איך קאן מיר גאָר קיין אָרט ניט געפינען. דער דאָקטער קעבעבע האָט מיר פארשריבן נײַע פילן צום אָפּעטיט. געניסט עפעס. פארוואָס זאָלט איר עפעס ניט געניסן? אָט שטייען ניס, מאראנצן, איינגעמאכטס...

מאדאם כינקיס (צו די איבעריקע ראמען). דער דאָקטער קעבעבע טרעט, אפּאָנעם, נישט ארויס פון איר שטוב! (צו דער מאראם פאסטערנאק). עס קער זיין די אייגענע פילן, וואָס דער דאָקטער קעבעבע האָט מיר פארשריבן פאראיאָרן.

מאדאם פאסטערנאק. דער דאָקטער קעבעבע האָט מיר אָנגע-זאָגט, אז וויבאלד איך שטיי אופ, מיט רעשפעקט צו מעלדן, פון בעט, זאָל איך באַלד איינשלינגען א פיל, פארטרינקען מיט א האלבע גלאָז וואסער, אָפּווארטן א האלבע שאָ און ערשט נאָכדעם עסן פרישטיק. געניסט עפעס, פארוואָס זאָלט איר ניט געניסן? אָט שטייען ניס, מא-ראנצן, איינגעמאכטס...

מאדאם כינקיס (צו די איבעריקע ראמען). מיר דאָכט, ס'איז די אייגענע ניס מיט די מאראנצן, וואָס פאראכטאָגן אין דער צייט. קוקט זעכ צו... (צו דער מאראם פאסטערנאק). אז מע שלינגט פילן מוז מען אָבער האלטן דיעט. עכ האָב אמאָל אויך, ניט היינט געדאָכט, געהאט צו טון מיט די נערוון, האָט מען מעכ געהאָלטן אפ אוא דיעט, אז עכ בין שיר ניט אויסגעגאָנגען פאר הונגער.

מאדאם פאסטערנאק. איך ווייס, וואָס הייסט דיעט. דער דאָקטער קעבעבע האלט מיך אויך, מיט רעשפעקט צו מעלדן, אפ דער דיעט. איך בין שוין אָבער אויס מענטש. עס טרעפּ אָפטמאָל באנאכט זאָל זיך מיר פלוצים פארגלוסטן, מיט רעשפעקט צו מעלדן, עפעס נעמען אין מויל אריין — און דערצו איז נאָך בא מיר א כאראקטער, אז פארן שלאָפ מוז איך עפעס איבערכאפּן. געניסט עפעס, פארוואָס זאָלט איר עפעס ניט געניסן? אָט שטייען ניס, מאראנצן, איינגע-מאכטס...

מאדאם בייגעלמאן (צו דער מאראם קנאקניסל). מע זעט נאָך די באקן, ווי די ציינער קנאקן... (צו דער מאראם פאסטערנאק). מיר פארשפאָרן

גאָר האלטן דײַט. אונדזער מישפּאַכע זענען אלע זייער ווינציקע עסערס.
אונדזער מישפּאַכע עסט קימאט גאָרניט.

מאדאם כינקיס (צו די איבעריקע דאמען). שוין, זי איז שוין דאָ
מיט איר מישפּאַכע! איר האָט עפעס ליב, אז זי צערעדט זעכ וועגן
איר מישפּאַכע?..

מאדאם פאָסטערנאק (צו דער מאדאם כינקיס). אקעגן דעם, וואָס
איר זאָגט: האלטן דײַט. איר מעגט מיר גלויבן, אז אזא ווינציקע
עסער, ווי איכ ביין, האָט איר דעם די צווייטע אפּ דער גאנצער וועלט?
דאָס פלייש האָט זיכ מיר, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, אזוי צוגעגעסן,
אז איכ קאָן שוין אפּ דעם ניט קוקן. עס גלוסט זיכ איבערבײַטן אמאָל,
מיט רעשפּעקט צו מעלדן, אפּ א קרעפל, א טייגעכצ, א מלינצע, צי
ווייס איכ וואָס. איכ פרעג דעם דאָקטער קעבערע: וואָס קאָן שאטן
צו דער דײַט, אז מע עסט אומ א צוויי־דריי קרעפלעכ מיט קעז, מלינ-
צעס א פאָר, צי צאָרעס-קניידלעכ עטלעכע, צי א מיכיקן באָרשט?
מיילע אינ אויסלאנד, בעשאס מע טרינקט די וואסער, איז עפעס אנ-
דערש; אָבער דאָ, בא זיכ אינדערהיים!—געניסט עפעס. פארוואָס זאָרט
איר עפעס ניט געניסן? אָט שטייען ניס, מאראנצן, איינגעמאכטס...

מאדאם כינקיס (צו די איבעריקע דאמען). ווי געפעלט אייכ איר
דײַט מיט קרעפלעכ? (צו דער מאדאם פאָסטערנאק). איר דאָרפט זעכ היטן
פונ פארקילן. דאָס וועטער איז איצט אזוי שלעכט, אונ איר גייט אָנ-
געטאָן זומערדיק (צו די איבעריקע דאמען). עט פאָסט איר דאָס לעכטיקע
זיידענע קאָפּטל מיט די אופגעשניטענע אָרבל, ווי מײנע צאָרעס!
עפעס קומט זי גאָר אויס האָרבאטע!.. אָט קוקט זעכ צו... (צו דער מאדאם
פאָסטערנאק). ווער האָט אייכ אופגענייט דאָס קאָפּטל? עט קליידט אייכ
אזוי צום פאָנעם, אז ס'איז מעכניע צו קוקן, כלענע. בא אונדז איז
קאָמענע צו גייט מען נאָר דעקאָלטירט.

מאדאם פאָסטערנאק. איר ווייסט ניט, ווער מיר נייט? מיר
נייט שטענדיק קלארא. קיינער קאָן מיר ניט אזוי צוטרעפן צו מײנ כא-
ראקטער, ווי קלארא. זי איז שוין אזוי געניט, מיט רעשפּעקט צו
מעלדן, אינ מײנ פיגור, אז זי פארשפּאַרט מיר נעמען א מאָס. זי
טרעפט אינ דער פינצטער. נאָר וואָס דעם איז איר כיסאָרג? זי איז,
מיט רעשפּעקט צו מעלדן, א גרויסע גאנעוועטע. פונ צוועלף ארשינ מא-
טעריע קאָן זי אראָפּכאפּן דרייצן. אונטער די הענט ווערט בא איר

פארברענט... געניסט עפעס. פארוואס זאלט איר עפעס ניט געניסן? אָט שטייען ניס, מאראנצן, איינגעמאכטס.

מאדאם כינקיס (צו די איבעריקע דאמען). וואָס מע קען זעכ שוין בא איר אָנגאנווענען! (צו דער מאדאם פאסטערנאק). פארוואָס זאָלט איר זעכ בעסער ניט גייען בא דער מאדאם אונטערשלאַק? אלע יעהופעצער דאָמען גייען זעכ בא דער אונטערשלאַק. זי איז טאקע אונדזערע א קאָמענעצערן.

מאדאם פינקרול. איכ ניי מיר נאָר אינ אויסלאנד. מיר זאָל מען אופנייען א מאלבעש הי, ניט אינ אויסלאנד, וואָלט איכ דאָס נישט געקענט אָנטון אפילע.

מאדאם בייגעלמאן. אונדזער מישפאָכע גייען זיכ אלע בא דער קאראַלינע. זי נעמט טאקע טייער, נאָר אז זי גייט אופ א מאלבעש, זינגט דאָס! אונדזער מישפאָכע ווייסט ניט קיין אנדער מאָדיסטקע אינ יעהופעצ, כוז דער קאראַלינע.

מאדאם קנאקניסל (צו דער מאדאם כינקיס). איר מישפאָכע איז טאקע אנדערש ניט געווינט געוואָרן... וואָס זאָגט איר אפ אזא גאָלעס?

מאדאם כינקיס (צו דער מאדאם קנאקניסל). פארשטייט זעכ, ווי קאָן מען אָנדערש, אז מע שטאַמט פון בייגלטרעגער? .. (צו די איבעריקע דאמען). וואָס טויג אייכ רעדן פון מאָדיסטקעס? הערט זעכ צו, עכ וועל אייכ בעסער דערציילן א גיט פון דער מאדאם מייערצימעס מיט איר טעכטערל. מיר דאָכט, אז מיר וועלן אינגיכט האָבן א מאָזלטאָוו... אלע דאמען. א קנאסמאָל?

מאדאם כינקיס. נאָכ ערגער פון א קנאסמאָל...

אלע דאמען. א כאסענע?

מאדאם כינקיס. נאָכ ערגער פון א כאסענע...

אלע דאמען. (קוקן זיכ איבער פארוואנדערט). אוי! וואָס הייסט? טאקע אנ עמעס? (א פלעסך מיט די הענט). וואָס-זשע האָט איר געשווינגן ביז אהער? דערציילט-זשע אונדז, נעשאָמעניו, הארצעניו, ליובעניו! (מע כאפט זי ארומ, מע קוועטשט איר די הענט, מע בעט זי רערציילן).

מאדאם כינקיס. דערציילן וועל עכ אייכ, נאָר ביטניי, אז צווישן אונדז זאָל דאָס בלייבן. קיין פויגל טאָר נישט וויסן! איר געדענקט זומער, בעשאס מיר זענען געקומען פון דעם אויסלאַנד, האָב עכ אייכ גע-פרעגט, ווי איז דאָס אהינגעקומען די מאדאם מייערצימעס מיט דער

טאכטער? קיינער האָט נישט געוואוסט: דער האָט געזאָגט — אינ ווינ;
 דער — אינ בערלין; אנדערע האָבן געדונגען — אינ פאריזש. עכ האָב
 מיר אלץ געבראָכן דעם קאָפּ, וויאזוי ווערט מען דאָס געוואָר
 אקוראט? עכ האָב מעכ אמילע א פאָר מאָל באגעגנט מיט איר אינ רי
 קלייטן, נאָר צוגיינ צו איר און אָפּגעבן איר פּרִיעַר דעם גוט־מאָרגן —
 צופיל קאָוועד פאר איר. יענע האָט אזוי פאריסן די נאָז, אז זי מיינט,
 קיינער איז צו איר ניט גלעכ. עכ געדענק נאָך, אז זי איז געווען אן
 אָמ בא אונדז אינ קאָמענעצ... עכ זאָל אזוי לעבן!

מאדאם פֿינקר גל. וואָס ראפּט איר מער? אז איכ באגעגן זיכ
 מיט איר אפּ דער גאס, א נאָז קעגן א נאָז, פארדרייט זי דעם קאָפּ
 אינ א זיט און מאכט זיכ ווי זי זעט ניט. וואָס זאָגט איר אפּ איר
 טאטן?

מאדאם בייגעלמאן. מיר שטייט גאָרניט אָן צו גריסן זיכ
 מיט איר. אינ אונדזער מישפּאָכע געפינען זיכ אביסל שענערע דאמען
 פון איר. אונדזער מישפּאָכע האָבן פֿיינט, אז מע בלאָזט פון זיכ...
 מאראם קנאקניסל (צו דער טאראם כינקיס). זי איז שוין ווי
 דער ראָ מיט איר מישפּאָכע!

מאדאם כינקיס. גרנו, ווי מיינט איר? עכ וועל דאָס עפעס
 דורכלאָזן גלאָט אזוי? עכ האָב מעכ מעיאָשעו געווען און רעד איבער
 מיט מיינ עלטערער טאכטער און זאָג איר: ווייסטו וואָס, טאכטער
 מינע? אזוי ווי דו האָסט א מאָן א ראָקטער, און דער מאָן ריינער
 איז באקענט מיטן דאָקטער קעבעבע, און דער דאָקטער קעבעבע איז
 דאָרט א היימישער, — א דאָקטער מיט א ראָקטער, — לאָז ער זעכ מיט
 אימ פאנאנדערערן, ראָס, יענצ, אויסטאָפּן ווערטער — איר פארשטייט?
 אלע דא מען. נו, נו? וואָס־זשע האָט ער אימ געזאָגט?

מאדאם כינקיס (לייגט א פינגער אפּ דער נאָז). כאָפּט־זשע נישט! עכ
 האָב געזעען, אז ס'איז בלאָטע, עכ וועל רורכ מיינ איירעז גאָרנישט
 מאכן, — האָב עכ מעכ מעיאָשעו געווען, לאָמעכ מעכ קאָרשט דורכגיין
 אליין צו איר. אן אויסרייר האָב עכ געהאט א טייערן: עכ מאכ
 עטלעכע קערבלעכ אפּ א געפּאָלענער מישפּאָכע; ווי וועט מיר רי
 מאדאם מייערצימעס — פאָרט א נעגירעס און א מעיכעסעס — ניט געבן
 קיינ שיינע נערצווע, און אינ איינוועגס טאקע מעכ אופנעמען פאר א
 גאָסט אויכ, און זיצן מיט איר כאָטש א האָלבע שאָ? עכ ראָפּ מער ניט
 ווי זיצן א האָלבע שאָ און קוקן... וואָס טוט גאָט? שיקט זי מיר

ניט ארויס זאָגן, אז זי איז ניטאָ אינדערהיים? אזא נידעריקע זאכ!
אזא גאדלנטע! אזא ווייצידיקאָסכאָ (17)! בא אונדז אינ קאָמענעצ וואָלט
עכ אפילע ניט געוואָלט קוקן אפ איר, עכ זאָל אזוי לעבן! בא אונדז
אינ קאָמענעצ...

אלע דא מען. איר האָט זיכ אונדז צוגעזאָגט דערציילן א מיסע
פון דער מאדאם מייערצימעס מיט איר טאָכטער — צום סאָפּ זענט איר
פארפאָרן קיין קאָמענעצ...

מאדאם כינקיס. כאָפּט-זשע ניט! עכ קומ צו גיין אהיים א
צעקאָכטע, מיט א קאָפּווייטיק, א מיגרענ, — מע זאָל באהיט אונ בא-
וואָרנט ווערן! דערווייל הער עכ — מע קלינגט. ווער איז? די אונטער-
שלאָק! גוט-מאָרגן, גוט-יאָר. „וואָס איז אייכ? דער מיגרענ האָט זעכ
שוין אייכ ווידער אָנגערופן?“ קערצ אונ גוט, עכ האָב איר אויס-
דערציילט מיין גאָנצ ביטער האָרצ. „איר גיט מיר, זאָגט זי, אייער
הייליק וואָרט, אז קיין פויגל זאָל ניט וויסן, וואָס עכ וועל איי-
דערציילן?“ זי האָט מעכ באשוואָרן מיט מיין מאָן אונ מיט מיין
קינדער, אונ האָט מיר דערציילט א גאָנצע מאנסע.
אלע דא מען (שפרינגענ אונטער אפ די ערטער) נו? נו? לאָמיר שוין
הערן די מיסע?

מאדאם פאָסטערנאָק. געניסט עפעס דערווייל. איר האָט נאָכ
גאָרניט געזאָגט. אָט שטייענ ניס, מאראנצן, איינגעמאכטס...
מאדאם כינקיס. הערט-זשע אויס! די מאנסע איז אזוי. א כא-
דאָשימ צוויי פאר אונדזער אוועקפאָרן קיין אויסלאנד אינ די בעדער
אריין, האָט די אונטערשלאָק אופגענייט דער מאדאם מייערצימעס א
ראָטאָנדע, אונ דער טאָכטער א ראָטאָנדע. איז איר ניט געפעלן גע-
וואָרן די ראָטאָנדעס, גייט זי אונ פארקויפט ביידע ראָטאָנדעס פאר
האָלב געלט אונ הייסט זעכ מאָכן קערצע זשאָקעטלעכ, אזוי ווי מע
טראָגט בא אונדז אינ קאָמענעצ: דאָ ארומגעכאָפּט (וי ווייט מיט די הענט
אונ דרייט זיכ), פוננטן געהאָקט, פונפאָרנט קיילעכיק, די אָרבל אָנגע-
בופט, א קאלנער א הויכער מיט שטערנדלעכ, לאָצן גרויסע, אָפּגע-
לייגטע, קאָקאָסענע קנעפס...

אלע דא מען (ויצן קוים איינ אפ די ערטער). נו? נו? בעקיצער.
מאדאם כינקיס. כאָפּט-זשע ניט! קערצ אונ גוט — די אונטער-
שלאָק האָט אופגענייט די זשאָקעטלעכ, אָפּגעבראכט די זשאָקעטלעכ, זי
נעמט אָנמעסטן די זשאָקעטלעכ, פרייער דער מאדאם מייערצימעס — גוט!

זי נעמט אָנמעסטן דער טאָכטער— א צאָרע, א שלאָק, אן אומגליק!
איר פארשטייט?... (זי בייגט זיך צו צו דער מאדאם פאָסטערנאָק און ווימט איר
אײַג א סאָר אינ אײער).

מאדאם פאָסטערנאָק (א פלעקס מיט די הענט). אײ, איך האלט
דאָס ניט אויס! מע באדארף, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, כאלעשנ!
(זי בייגט זיך צו צו דער מאדאם פּינקוגל און ווימט איר אײַג אסאך אינ אײער).

מאדאם פּינקוגל (שפּרינגט אונטער אפּן בענקל, ברעכט די הענט).
אײ, איך וועל זיך א מײַסע אָנטונ! עס איז דאָך אזוי רעכט! אזוי רעכט!
ווען איך זאָל מיך נאָך נישט שעמען, גײ איך טאנצן!.. (זי כאפט ארומ
די מאדאם בייגלמאן און ווימט איר אײַג א סאָר אינ אײער).

מאדאם בייגעלמאן (פאטשט די מאדאם קנאקניסל אינ די פלייצעס)
פארוואָס הערט איר ניט? וואָס שווינגט איר? וואָס שווינגט איר? אינ
אינדזער מישפּאָכע וועט זיך אועלכעס ניט טרעפן, כא-כא-כא!..

מאדאם קנאקניסל (צו דער מאדאם כינקיס). אומעטומ איז זי דאָ
מיט איר מישפּאָכע!.. זאָגט זשע אָבער, איר וויסט דאָס פאר געוויס?
טאָמער איז דאָס א פיזמען¹⁸? די אונטערשלאָק, פארשטייט איר מיך
האָט ליב אמאָל אויסטראכטן א זאך, וואָס ניט געשטויגן, ניט געפלוויגן.

מאדאם כינקיס (לייגט ביידע הענט אפּן הארצן און פארגל'אנצט די אויגן
ארום). גאָט זאָל מיר אזוי העלפן, עכ זאָל אזוי האָבן נאכעס אינ מײַנע
קינדער, מיר זאָלן אזוי אָלע אויסגעלייזט ווערן פונ צאָרעס, עכ זאָל
אזוי נישט וויסן פונ קיין שלעכטס ווייל עכ וועל לעבן, עכ זאָל. אזוי
הערן אלדאָס גוטס מיט אײַך אינניעם, מיר זאָלן אזוי גיב אָלע אופגער-
רעכט ווערן, עכ זאָל אזוי רעדן מיט וועמען מיר איז ליב, עס זאָל
מיר אזוי זײַן א רעפּוע צו מײַן קאָפּווייטיק, עכ זאָל אזוי גיב פארגעסן
פונ מײַן מיגרען, ווי גיב מיר וועלן האָבן א מאָולטאָו בא מייערצי-
מעסן אינ שטוב...)

אלעדאמען (קוועלן, קניפּן אײַנס דאָס אנדערע). וואָס זאָגט איר?
וואָס זאָגט איר דערפּ? עס איז דאָך ווערט גאָלד! גאָלד איז דאָס
ווערט! אזא מאפּאָלע! אזא נעקאָמע!..

פּיפּער (פונ דער ווייט). מע דארף בעטן די דאמען, זיי זאָלן מויכל
זײַן רעדן א ביסל שטילער, מע הערט ניט א וואָרט.

פּינקוגל. איבער זייער געשריי הערט מען ניט אונדזער געפילדער.
פאָסטערנאָק. לאָז זײַן שטילער! נשים דעתן קלות¹⁹— ווייבער
זענען גענזד...)

מאדאמ פאסטער נאך. א שיינע מינסע נאך א קורצע! א גליק, וואָס איזאבעלע איז נישטאָ... (זי קוקט זיך ארום אפ אלע זיטן). די מאמע איז געפאָרן קיין אויסלאנד מאכן די קור, און די טאָכטער האָט גע- האט די רעפוע... פארוואָס געניסט איר עפעס נישט? אָט שטייענ ניס, מאראנצנ, איינגעמאכטס... איר האָט מיך עפעס היינטיקע נאכט גאָר מעווייעש געשטעלט. צי עפשער ווילט זיך אַינז, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, א סטוקעלקע? אלע דא מען (הייבט זיך אופ ווי איינ מענטש). א סטוקעלקע? אכ, פארוואָס נישט?

(מע מאכט נישט קיין שניעס, מע פארכאפט ערשער, מע נעמט ארויס די ביטעלעך און מע גיט קאָרטן. לעכאטכילע איז שטיל. עס הערן זיך נאָר פארשיידענע איינציקע קוילעס פון די מאנצ- בלעט: „פאס!“ „א קליינער שלעמ!“ „א גרויסער שלעמ!“ „אָג צוויי!“ „אָג דריי!“... איר פונ די דאמען! „וואָס איז יאָנטעו?“ „וועמענס שלייפ?“ „איך האָב א לעוויי!“ „איך בין דעמיז מיט דער צווייטער מאלקע!“ „וועמענס פאָרהאנט?“ „טויז מילעך קאָזער!“ „עס קומט מיר פון אַינז א גילדן! פארגעסט נאָר נישט, א גילדן!“ „נאָר וואָס ווייטער ווערן די קוילעס אלץ העכער. די פענעמער, פלאמען די אויגן ברענגען. מע הייבט זיך אָן אונטער- קריגן. די מאנצבלעט ווארפן זיך אויס איינער דעם אנדערן, אז זיי פארשטייען דאָס שפיל מער פון א טויטן. פֿיפער היצט זיך. בא די דאמען איז אויך נישט אומעטיק. מע זאָגט זיך איינער דער אנדערער שטעכווערטלעך, אז בא קאָרטן טאָר מען נישט זיין גער- ווען. איזאבעלע זיצט בא דער פאָרטעפיאנע און שפילט שטילער- הייט, מארקוס זיצט הינטער איר און שעפטשעט איר אפן אויער. איזאבעלע לאכט).

מאָרקוס (דרייט אויס דעם קאָפ צום אוילעט). באטראכט נאָר אקאָרשט, ווי מען איז דאָס פארטיפט אינ דער ארבעט. עס איז זיי שוין נישט אָפצורייסן אצינד פון די קאָרטן. זיי זעען נישט און הערן נישט, וואָס עס טוט זיך ארום זיי. כאָטש נעם און טראָג זיי ארויס... און די דא- מען? זעט נאָר, ווי זיי ברענגען! זיי זענען גרייט, זיי זאָלן זיך נישט שעמען, איינס דאָס אנדערע אויסרייסן די אויגן, אָפּפרייסן די נעזער, איינשלינגען לעבעדיקערהייט... (ער שטייט אפ, לייגט צוגויפ די הענט אפן הארצן) גליקלעכע מענטשן! אינ דער מינוט זענען זיי אויסגעטון פון דער גאנצער וועלט. אינ דער מינוט איז פאר זיי נישטאָ קיין שום טייערערע אָדער הייליקערע זאך אפ דער וועלט. א קאפאָרע דאָס ווייב פאר א „גרויסן שלעמ“, א קאפאָרע דער מאן פאר א „טויז קאָזער“, א קאפאָרע

קינדער, א קאפאָרע אלצדינג פאר א קערטל... אומגליקלעכע נעפאשעס!
וואָס פאר א לעבן קאָן בא זיי זיין? וואָס פאר א וועלט? ווען רעדט
דער מאן מיטן ווייב, דער פאָטער מיט די קינדער, אז א גאנצן טאָג
איז מען אפ דער בערוע, און באנאכט בא די קאָרטן? ווען זענע זיך
די קינדער מיט זייער פאָטער? וואָס הערן זיי, וואָס ווייסן זיי און
וואָס טראכטן זיי פון אימ? ווו איז ער, דער גלאנצ פון אונדזער אומע,
אונדזער גרעסטע, אונדזער שענסטע און עפּשער איינציקע מילע, מיט וועל-
כער מיר שטאַלצירן קעגן אנדערע פעלקער—דאָס יידישע פאמיליענ-לעבן?
איז אַ בַּעַר (הערט זיך איינ ווי מארקוס רעדט). אכ, מארקוס! ווי שיינ
ער איז בעשאס ער רעדט! פערל שיטן זיך פון זיין מויל. און די
אויגן—פלאמען פייער. ליבער מארקוס! זיסער מארקוס! די נעשאַמע
וואָלט איך אימ אוועקגעגעבן בעשאס ער צערעדט זיך! (ווי שיקט אימ א
קוש אינ דער לופט). דאָס הארץ רייסט מיר אָבער, אז איך דערמאן זיך,
וויאזוי ער וועט נעבעכ לייַדן און וואָס פאר צאָרעס ער וועט איבער-
טראָגן, אז ער וועט דערהערן, אז איך בין א קאלע געוואָרן פאר אן
אנדערן... אכ, וואָס וואָל איך טון, אז איך בין, צו מיינ פינצטער מאול,
געבוירן בא ריכטע עלטערן? וואָס קאָן איך העלפן, אז איך שטיי איינ
בא א דעספאָט, וואָס וויל נישט פארשטיין, אז ליבע שטייט העכער
פון געלט?.. אנטלויפן? כאטענע האָבן קעגן דעם טאטנס ווילן? וואָס
וועט זיין דעמאָלט פון אונדז ביידן דער טאכלעס, אז ער איז אזוי
אַרעם און עלנט?.. אַרעמער מארקוס! ווי גליקלעכ וואָלט מיר ביידע
געווען, ווען ער איז אינ פייפערס שטאנד, כאָטש האלב פון אימ! איך
וואָלט געווארט ביז ער וועט ענדיקן דאָקטער מעדיצין... נאָכדעם כא-
טענע געהאט... געפאָרן איינינעם קיין בערלין, אָדער קיין ווין, אזוי
ווי כינקיסעס טאָכטער מיט איר מאן... געקומען, אויסגעמעבלט א שיינע
דירע אינ יעהופּעצ, אזוי ווי כינקיסעס טאָכטער... אימ א גרויסארטיקן
קאפינעט, מיר א פראכטשולן בודואר... מיר האָבן זיך אונדזער אייגענעם
עקיפאזש מיט גומעלאסטיקענע רעדלעכ... אלע וואָך זשורפיקסן... אלע
נאכט אָדער צו גאסט, אָרער איינינעם אינ טעאטער... „ווער זיצט דאָס
אינ יענער לאָזשע-בענוואר, אזא גליקלעכ פאָרפאָלק? — „דאָס איז
דער דאָקטער מארקוס מיט זיין פרוי איזאבעלע...“

(פּלוצים כאפט זיך אום כינקיס, טוט א וואָרפ די קאָרטן אפן טיש).

כינקיס. לאָז דאָס ברענען אפן פייער! איידער אזוי שפילן אינ
קאָרטן, איז שוין גלייכער זיצן אינדערהיים און שרייבן ספאָרימ!

קנאקניסל. וואָס גייט אייַכ אָן, וויאָזוי איכ שפּיל? איכ וויל
מיר אַרויס מיט קאָזער — און רופ מיכ קנאקניסל!

פּאַס טערנאָק (פּונדעם אנדערנ טיש). ער איז גערעכט, ווי אינ פּאָד
סעק שטייט: בגפּו יבוא בגפּו יצא²⁰) — איטלעכער שפּילט זיכ, ווי
ער פארשטייט.

פּיפּער. ניין, שולדיק איז גאָר כינקיס: ער האָט געמאכט אזא
גאנג, אז מע מעג אימ אָפהאקן הענט און פיס. נאָר כינקיס איז דיר
אנאנטיק: ער האָט א טעווע, אז טאָמער מאכט ער א פעלער, פאנגט
ער אָן אפּ יענעם.

כינקיס (צו פּיפּער). איר זענט א אידיאָט! איר פארשטייט אזוי
בא קאָרטנ, פונקט ווי איר פארשטייט די בערוזע!

פּיפּער. ע, איר זידלט זיכ שוין? וועל איכ דאָך אייַכ דערציילן,
ווער איר זענט, קארטיאָזשניק! זשוליק!

(ער כאַפּט א פעשל קאָרטנ און ווארפט כינקיסן אין פּאָנעם אריין.
כינקיס נעמט אימ אָן בא רי וואָנצעס... קנאקניסל פאָרט אריין
כינקיסן אין רער פאָר. פּאַסטערנאק שרייבט: „אל תפל רבר —
כאטא פאָקרושקע! לאָז זיין שטיל! ס'איז א פּיואָיענ פאר רי
ראמענ!"... מאראם פּאַסטערנאק פאלט כאלאָשעס. רי ראמענ
שרייבט: „וואסער! וואסער!"

צווייטער אקט

אינ א פאָר כאַראַטימ ארום. בא פּיפּער איז קאנסאָר. שיינע טיש-
לעכ. נעטאָקטע גראטעס. אייזערנע שאפעס. — ציפּער בלאט, רער
כוכהאלטער, אונטערנעבונדן רי אויערן מיט א וויס טיכל, און פדער-
וויש — רער קאָרעספּאָנדענט, א פראנט מיט פלוצע ברילן, זיצט אפּ הויכע
שטולן, סקריפענ מיט די פערערן און ווארפן אפּ ביינורלעכ. זילבער-
מינצ — רער קאסיר, זיצט אינ די גראטעס בא רער קאסע, ציילט בעלט
געשווינד, קנאקט מיט רי פינגער. פּיפּער אליין זיצט אויפּגאָן באמ טיש
און ררייט די וואָנצעס. בא רי זיטנ זיצט ספּעקוליאנט: פּינקווגל,
כינקיס, בייגעלמאן, קנאקניסל. אביסל ווייטער שטייען עטלעכע
יונגע ספּעקוליאנטלעך און מעקלערס. אלע רערן, מאכט מיט רי הענט, היצט
זיכ. עס לאָזט זיכ הערן פארשיידענע קוילעס: „יאקנעהאָז!" „פעסט!"
„יאקנעהאָז!" עס קומט אָן גרונער מיט א כאליאסטערע מעקלערס.

ערשטע סצענע

גריןגער (האלט זיכ מיט ביידע הענט פאר די זיטנ). „יאקנעהאָז? אר-
מעטום, ווי מע קומט, הערט מען נאָר יאקנעהאָז און יאקנעהאָז!"

יעהופעצ — אויב מיר א בערזע, אז אָכ אונ וויי איז די יאָר! כאפט מען זיכ
אָן אינ עפעס אן ארטיקל, איז זיי ניט אָפצורײַסן. פרעגט זיי בעכירעם,
וואָס יאקנעהאָז? ווער יאקנעהאָז? ווייסט ניט פון זייער געזונט. איינער
קוקט אפּ אַנדערן, גייען ווי שאַמ אינ דער טשערעדע. נאָר איכ איינער
האלט מיכ אָפּ פון יאקנעהאָז. אדער אבע, איכ פארקויפ גאָר יאקנעהאָז. אָט
האָב איכ ערשט נעכטן אָפגעלייזט פאר א רייטהאלבן הונדערט שטיק
יאקנעהאָז זיבן הונדערט צוואנציק אפ קאָנטראַקטן, איכ זאָל אזוי לעבן
מיט איינ איינינעם. לאָז זאָגן עמעצער. אָט שטייען ייִדן. (ער ווייזט אָן אפ
רער כאַליאטערע מעקלערס).

ר י כ א ל י א ס ט ר ע (שיסן אויס אלע מיטאמאָל). עמעס, עמעס, ווי
מערידנ (21) זענען!

פֿײַנ קו ג ל (קוקט זיכ איבער מיט דער קאָמפאניע ספעקוליאַנט. צו גרינגער)
אז די נאסע ביימער ברענען, היינט וואָס זאָלן שוין זאָגן די טרוקענע?
אז איר האָט מוירע צו האלטן זיכ מיט יאקנעהאָז, היינט וואָס זאָלן מיר
שוין זאָגן? ... פונדעסטוועגן וואָלט איכ זייער געוואָלט וויסן, צי פאר-
קויפט איר נאָכ עפעס יאקנעהאָז צו דיזעלבע פרייז?

ג ר י ג ע ר (אופגעבראכט). איר ווייסט דאָכ, אז איכ האָב פֿינט אייערע
יעהופעצער אָפּשניצלעכ, אויבערקעפלעכ און האמצעלעכ. בא מיר איז
אן אָפּנער זעקס-אונ-זעכציק — וואָס אפּ דער לונג, דאָס אפּ דער
צונג. אז מע רעדט, זאָל מען רעדן אייסעק. פאָעזיע האָב איכ פֿינט
(צו פֿיפער). זעט איר, מיט אייכ מאכט מיר א געשעפט. מיט אייכ האָב
איכ ליב צו האנדלען, ווייל איר זענט דער איינציקער גֵיטשער סויכער
אינ יעהופעצ אפּ רער בערזע. מיט איינעם וואָרט, איר זענט א דושענ-
טעלמען — איכ זאָג דאָס אפּ אייכ אלעמאָל, ווי גאָט איז הייליק. פרעגט,
אָט שטייען ייִדן.

ר י כ א ל י א ס ט ר ע. עמעס, עמעס, ווי מערידנ זענען!
פֿײַ פ ע ר (רייט די וואָנצעס). וואָס-זשע ווילט איר מאכט, פאני גריי-
גער? לאָמיר הערן.

ג ד י ג ע ר. איכ וויל... איכ וויל מיט אייכ מאכט אַזא געשעפט: איר
שטעלט מיר אפּרייז אפּ הונדערט שטיק יאקנעהאָז, ווי טייער איר קויפט
און ווי טייער איר פארקויפט, גערוקט אינ צען קערפלעכ, און איכ מוז
אויסקלויבן איינס פון די צוויי: אָדער איכ וועל בא אייכ צונעמען
הונדערט שטיק יאקנעהאָז, אָדער איכ וועל אייכ אוועקגעבן הונדערט
שטיק יאקנעהאָז. נו, וואָס טראכט איר אזוי לאנג? האקט א צאדעק!

פֿינקוגל (צום איבעריקן אוילעם). גרינגער וויל אימ מאכט די שפיל...
פֿיפער (טראכט). ניין. מיר לוינט בעסער, הער גרינגער, אז איר
זאָלט מיר שטעלן א פרייז אהינ אָדער אהער, און די ברייטע זאָל זיין
בא מיר.

פֿינקוגל (צום איבעריקן אוילעם). דער קליינער זאָל זיך ניט פירן
אינ כידער אריין.

גרינגער (מיט הייז). אָט דאָס איז די מיסע מיט א יעוהפעצער
ספעקוליאנט: געב אימ פיר א געשעפט, ענטפערט ער דיר בויבעריק!
נו, בעקיצער, זאָל זיין אזוי ווי איר ווילט. בא מיר פויעלס איר אלץ-
דינג אינ דער וועלט. דערפון בין איך גרינגער. איך האָב שוין אפ
אזעלכע ספעקוליאציעס מינע ציין אופגעגעסן. איך האָב שוין גע-
פרווט אמאָל אינ איין האלבע שאָ דערלייגן זיבן און זיבעציק טויזנט
קערבלעך—און אפילע זיך נישט פארקרימט, ווי מיר שטייען און-
טער א הימל (ער ווייזט אפ דער סטעליע). פרעגט וועמען איר ווילט, אָט
שטייען יידן.

די כאליאסט רע. עמעס, עמעס, ווי מעדידן זענען!
גרינגער (מיט גארלעס). געלט איז בלאָטע. דעריקער איז—אן
ערלעכער מאן, דאָס וואָרט זאָל זיין א וואָרט, און געוויינטלעך—מוז
מען דערצו האלטן קאָפּ אויך (ער טוט זיך א פאטש אינ שטערן). גרינגער
האָט א קעפעלע, דער רועה האָט אימ ניט גענומען!... אלזאָ, הער
פֿיפער, הערט זיך צו מיט קאָפּ. (ער ציילט די ווערטער). הונדערט שטיק
יאקנעהאָז אפ קאָנטראקטן. אפ זיבן הונדערט פער-
ציק, מיט פערציק קערבלעך האנטגעלט—קויפ איך בא אייך,
און אפ זיבן הונדערט פופציק, מיט א פופציקער
האנטגעלט—פארקויפ איך אייך. היינט קלייבט אייך אויס.
פֿיפער (טראכט א ווילע). האָב איך אייך אָפגעגעבן הונדערט שטיק
יאקנעהאָז. (צום בוכהאלטער). הער ציפערבלאט! פארשרייבט הונדערט שטיק
יאקנעהאָז, אפ זיבן הונדערט פערציק מיט פערציק.

ציפערבלאט (רייסט זיך אָפ פונ די ביכער). הא? וואָס? יאקנעהאָז?
וויפל? ווי טייער? געקויפט צי פארקויפט?

פֿיפער. שאַלעמ-אלייכעם, פונואנעט איז א ייד? (צום קאָרעספאָנ-
דענט). הער פלעדערוויש! דערציילט אימ, וואָס ס'איז דאָ גע-
מאכט געוואָרן. (צום קאסיר) הער זילבערמינצ! נעמט צו פונ הערן
גרינגער פיר טויזנט רובל.

ר. נקוגל. פאני גרייגער, אפ איינ איז מעקויעמ געוואָרן דאָס
וואָרט: „אז מע זוכט א גלעזער, געפינט מען א סטאַליער“. איר האָט
אזוי געוואלט קויפן יאקנעהאָז, אזוי ווי איך וויל טאנצן.

כינקים. איר האָט זיך אליין געשטעלט אינ א רעמיו.

ביי עלמאן פארנוצט געוונט!

קנאקניסל. ווערטלעך אפ א זינט. מיילע, אז גרייגער האָט זיך
ארויסגעכאפט מיט א וואָרט, וואָס קומט אימ דערפאר? ווען עס טרעפט
א מיר, דריי איך מיך ארויס, און רופ מיך קנאקניסל!

גרייגער. פלאָטע! איך טו דאָס ניט, אָבער גאָר לוי מיט א לאנד-
גער נוג! איך הייס גרייגער! איך שווער אייך בענעמאָנעס, ווי ס'איז
אן שחל פונ גאָט²²). (ער ווייזט אפן טיש), — מיין גאנצער ארויסקוק איז גאָר
געווען צו קויפן יאקנעהאָז. אפ יאקנעהאָז פרעגט מיך, וועל איך
איך דערציילן וואָס דאָס איז. ס'איז א סוואָרע, אז מע קויפט אויס דאָס
גאנצע יאקנעהאָז פונעם מארק. ס'איז טויזנט קארבן א שטיק, ווי איר זעט
מיר לעבן! וואָס מיינט איר, גרייגער איז עפעס א יינגעלעך? שוין
באלד א כוידעש, אז איך האלט אינ איין קויפן יאקנעהאָז. איך האָב שוין
אנגעקויפט ביז היינטיקן טאָג עפּשער זיבן הונדערט שטיק. פרעגט,
צו שטייען יידן. (צו דער כאליאסטער). וואָס שווייגט איר?

די כאליאסטער. עמעס, עמעס, ווי מערידן זענען!

א קאָל פונ דער זינט. סטינטש, פאני גרייגער, איר האָט דאָך
וואָרט געזאָגט און געשוואָרן זיך, אז ערשט נעכטן האָט איר פאר-
קויפט דריטהאלבן הונדערט שטיק יאקנעהאָז!

גרייגער (מיט קאס). נאכאל! ווער פרעגט אייך? א ייד איז דיר
קיינ קאטאָוועס ניט! מענטשן רעדן אייסעק, מישט ער זיך אריין. ווער
האָט דען געזאָגט „פארקויפט“? איך? מיסטאמע האָט מיר אזוי גע-
פאסט. איך זאָג טאָמיד וואָס מיר פאסט. לעמני זאָל איך לייקענען?
איך האָב פיינט די יעהופעצער כאָכמעס. בא מיר איז אן אָפּענער
זנקט-אונזעכציק. — וואָס אפ דעך לונג — דאָס אפ דער צונג. פאָעזיע
דאָ איך פיינט. (צו פייפערן). א סימען האָט איר, אז איך בין אפּעסטער
קוינע אפ יאקנעהאָז — אָט פרוווט זיך, שטעלט איין, גיט מיר אוועק אפ
זיבן הונדערט פופציק, מיט א צענערל האנטגעלט, נעמ איך בא אייך
יר נאָך א מייע שטיקלעך יאקנעהאָז.

פֿיפער (ניט לאנג געטראכט). האָב איך אײַך אוועקגעגעבן נאָך הונ-
דערט שטיק יאקנעהאַז (צום קאַרעספּאַנענט). הער פלעדערוויש! מאכט
א בריוו אפּ נאָך הונדערט שטיק יאקנעהאַז.
נײַנקוגל (נעמט זיך בא דער באַרד). אימקײן, אז דער צאר פון
טראַגן איז יאָ אזוי גרויס, בין איך דאָך אויך א קײנע אפּ א מייע
שטיקלעך יאקנעהאַז צום זעלבן פּרײַז, אויב מיט א צענערל האנטגעלט!
פֿיפער (צום קאַרעספּאַנענט). הער פלעדערוויש! מאכט נאָך א בריוו
אפּ הונדערט שטיק יאקנעהאַז.

כײַנקײס. נו, און וווּ בין איך? מײַן געלט איז קײן געלט ניט?
עלעהיי איך האָב געשפּילט אין „בעזיק“. די בערזע איז דאָך ניט מער
ווי א קאַרטנטפּיל, הייסט מיר אויך מאכט א בריוול אפּ א מייע
שטיקלעך יאקנעהאַז.

בײַגעלמאַן. ווערקמירדיק! בא כײַנסטן איז דיר אלדזינג גע-
גליכט צו א קאַרט (צו פּיפער). זײַט אזוי גוט און הייסט, זײַט מויכל, מיר
אויך מאכט א בריוועלע אפּ א האלבע מייע יאקנעהאַזלעך.

קנאַקניסל. איך האָב אפּילע געגעבן דאָס וואָרט מײַן ווײַב, אז
איך וועל מער קײן געשעפטן אפּ דער בערזע ניט מאכט; נאָר אז איך
זע אלע קײפּן, לאָזט דאָס מיך ניט אײַנזיצן, ווי זאָגט ער: „אחרי רבים
להטות“²⁸ (צו פּיפער). הייסט שוין, זײַט מויכל, מיר אויך מאכט א בריוול
אפּ יאקנעהאַז, און דאפּקע אפּ א גאנצע מייע — און רופּ מיך קנאַקניסל!
פֿיפער (צו קנאַקניסלען). אפּ אײַך איז מעקײעם געוואָרן דאָס
ווערטל: „יאק יעיצעהאַרע נאפּאדני, טאָ טקיעס-קאפּ נע פּאַמאָזשע“...
פֿיפער (צום בוכהאלטער). הער ציפּערבלאט! פארשרײַבט נאָך צוויי
הונדערט פּופציק שטיק יאקנעהאַז. (צום קאַרעספּאַנענט). הער פלעדערוויש!
מאכט נאָך דרײַ פּרישע בריוולעך. (צום קאסיר). פארשרײַבט אין דעבעט
נאָך דרײַ טויזנט פּינפּ הונדערט רובל.

(ציפּערבלאט ווארפט אפּ די ביינרלעך. פלעדערוויש שרײַבט בדיוולעך. זילבער-
מינצ צײלט געלט, קנאַקט מיט די פּיננער. צווישן אײַלעם ווערט א
מורעדיקער גערודער. אלע שרײַענ: „יאקנעהאַז! פּעסט! פּעסט!“ מעק-
לערס רופּן היי און צוריק פון אײַנעם צום אנדערן, רוימען אײַן אלע מאָך
פּיפער א סאָד אפּן אויער, נעמען אַן אָרדער און ברענגען געלט).

גרינגער (גרויס). נו? ווער האָט אָנגעמאכט א האָס אפּ יאקנעהאַז?
גרינגער! ווער קײפט אין אײַן קלאָפּ דרײַ הונדערט שטיק יאקנעהאַז?
גרינגער? אלץ גרינגער! אפּ מיר קוקנדיק האָבן זיך שוין אלע

צעל'אָזט קויפּן יאקנעהאָז. וווּ זענט איר געווען ביז אהער, בערעס, יעהופּעאָר?
 ספּעקוליאַנט? ספּעקוליאַנט זענט איר? — אידיאָנאָ, גיט קיינ ופּע-
 קוליאַנט! איר ווייסט גיט, ווער עס האָט אײַכ געשלייערט! איר זעט,
 יענער קריכט — קריכט איר אויכ. וואָס קריכט איר? וואָס האָט איר
 געקויפט? יאקנעהאָז? איר ווייסט, וואָס יאקנעהאָז איז? מע האָר עס
 דען נעמען אינ די הענט אריין אפּילע?
 א קאָל פון דער זײַט. סטייטש, איר האָט דאָך נאָר-וואָס גע-
 זאָגט?!...

גרייגער. איכ האָב געזאָגט? נו, איז וואָס? האָב איכ געזאָגט,
 מיסטאמע האָב איכ באדארפט אזוי זאָגן. איכ לייקן מיכ גאָרניט. איכ
 האָב ליב זאָגן דעם עמעס. בא מיר איז אן אָנענער זעקס-אונד-זעכציק, —
 וואָס אפּ דער לונג, דאָס אפּ דער צונג. פאָעזיע האָט איכ פּינט. איכ
 גיין אריינגעקומען אהער, טאָמער וועט גאָט ראכמאַנעס האָבן, איכ וועל
 קענען פאָטער ווערן פון א שמאטע! איכ טראָג מיכ שוין ארום מיט
 יאקנעהאָז פון א וואָך זיבן. פרעגט וועמען איר ווילט, אָט שטייען יידן
 צו דער כאליאסטער. וואָס שווינגט איר?

דיכאליאסטער. עמעס, עמעס, ווי מערידן זענען!
 פּינקוגל (זיכ אינ באָר אריין). גאָט שיקט צו דעם טרינקער זײַן
 ווייב און דעם שפינער זײַן פלאקס. אזעלכע יאָר-איידעס, ווי בא
 גרייגער, זענען ווערט דאָס גאנצע געלט.
 גרייגער. א סימען האָט איר, גיט מיר א בעס²⁴ אפּ צוויי הונדערט
 שטיק יאקנעהאָז אפּ קאָנטראַקטן, אז איר זענט מעכועוויי בא מיר נע-
 מען אפּ זיבן הונדערט קערבלעך, געב איכ אײַכ צו צען קערבלעך
 אפּ יעדן שטיק.

פּיפּער. האָב איכ אײַכ פארקויפט א בעס אפּ צוויי הונדערט
 שטיק יאקנעהאָז. (צום קאָרעספּאָנענט). הער פלעדערוויש! מאכט א בריוו אפּ
 צוויי הונדערט שטיק יאקנעהאָז, אז איכ דארט נעמען אפּ זיבן הונדערט
 רובל איבעראינאַר קאָנטראַקטן. (צום קאסיר). פארשרייבט אינ דעבעט פון
 הערן גרייגערן נאָך צוויי טויזנט רובל.

גרייגער. (נעמט דאָס בריוול, ציילט אָפּ געלט, שטייט א ווילע, שפּיט אויס),
 טו וואָל דאָס ווערן! וואָס האָב איכ דאָ אָנגעמאכט? אפּ זיבן הונדערט
 פופציק געקויפט... אפּ זיבן הונדערט פארקויפט... נאָר איר מיינט דאָך,
 אז גרייגער איז עפעס א יינגעלע און וועט וואלט ארויסווארפן געלט
 אפּ דער גאס? בלאָטע! אָבער גאָר לוי מיט א שטריימל! עס וועט

איך קאסטן געלט! איך וועל איך אויסטון ביזן לעצטן העמד, ווי איר זעט מיך לעבן! איך וועל איך אלע מאכן פאר קאפצאָנימ, ווי ס'איז היינט יום רביעי⁽²⁶⁾! — דינסטיק אפ דער גאנצער וועלט! (ער גייט אוועק, טוט א זעצ מיט דער טיר, רי כעליאסטערע — נאָך אימ).

צווייטע סצענע

פֿינקוגל (צום איבעריקן אוילעם). וואָס זאָגט איר אפ אימ? דער קויעכ פון געלט? אזא'ן אזעס! איך האָב אימ אָבער געוואָלט דער-צוילן א מאָשל פון שלוימע האמילעכ מיטן האָב. איר האָט געהערט דעם מאָשל פון שלוימע האמילעכ מיטן האָב?

כִּינְקִיס. אצינד, אז גרינגער איז שוין אוועקגעגאנגען, האָט איר זיך דערמאנט אינעם מאָשל פון שלוימע האמילעכ מיטן האָב! פונקט אזוי ווי נעכטן בא די קאָרטן...

פֿינקוגל מאַן. ווערקמירדיק! פון וואָס איר זאָלט ניט רעדן מיט כִּינְקִיס — אפ די קאָרטן מוז ער ארופקומען! קנאקניסל. כִּינְקִיס איז גערעכט. צו וואָס זאָלן מיר זיך נארן? יידישע טקיפעס איז שטעלן א פֿיג אונטער דער פּאָלע — און רופ מיך קנאקניסל!

פֿינקוגל. (טוט זיך אָן). ווייטט איר, וואָס עס וואָלט גוט געווען צו טון אצינד? (אלע שוועגן. כִּינְקִיס כאפט זיך ארויס).

כִּינְקִיס. מאכן א „פראפעראנס“...

אלע דריי. בראוואָ, כִּינְקִיס! בראוואָ! כִּינְקִיס האָט נאָך קיינמאָל אזוי גלייך ניט געזאָגט. בראוואָ! בראוואָ!

(פֿינקוגל, כִּינְקִיס, פֿינגעלמאן און קנאקניסל גייען אוועק. צווישן די יונגע ספעקוליאנטן און מעקלערס איז א טומל, א געפילדער. אלע רעדן: „וואָס הערט זיך מיט יאקוועהאָז? ... „פלאו! 26) „געפאלן. וואָס טוט מען? קויפן צי פארקויפן?“ „קויפט איך יאקוועהאָז און מאכט אייך א בעס“... „איך האָב א האָס אפ יאקוועהאָז! ווער קויפט א האָס?“... „האלט זיך מיט אייער האָס, ריכט אימ אויס מיט זאמר“... „אז מאכן זאָל מען מאכן א סטעלאזש?“... „גייט זשע מיר א ברייטעלע, עס זאָל גיין מיט פיס, עס זאָל קענען גיין“... „פֿינטערס א ברייטעלע איז פרימא“... „פרימא, פרימא! ער נעמט, זאָגט מען, הונדערט טויזנט רובל נארג“... „פאָסטערנאקס טאָכטער... פאָסטערנאק איז רייכ“... „א מיליאָנער, זאָגט מען, א דאָוועריאכער, נאָר א מיליאָנער“... עס עפנט זיך די טיר און עס שטעקט זיך אריין א קאָפ פון א יידל, און נאָכערעם דאָס יידל אליין).

דריטע סצענע

דאָס יידל. דאָ פארקויפט זיך דאָס... (א שמאָרע מיט דער נאָז
וואָזוי הייסט דאָס... יאקנעהאָז?
עטלעכע קוילעס. אָט האָסטו דיר די אנדערע טעג יאָנטעו!
א נײַער סויכער אפּ יאקנעהאָז!
דאָס יידל. ווי טײַער איז באַ אייך דאָס... (א שמאָרע מיט דער נאָז).
וואָזוי הייסט דאָס... יאקנעהאָז?
עטלעכע קוילעס. ווער זענט איר? וואָס דארפט איר?
דאָס יידל (ווערשראָקט). אליין ביין איך אזוי גרויס ווי א קאסרי-
לעווקער אליין. פאָרן פאָר איך, הייסט דאָס, פון אדעס, און הייסט
הייס איך מענאכע-מענדל.
עטלעכע קוילעס. זענט איר עפּשער יענער מענאכע-מענדל,
וואָס האָט געהאנדלט אין אדעס אפּ דער בערזע מיט „לאַנדאָג“?
מענאכע-מענדל (גייציק). יא, דאָס ביין איך טאקע אליין, טאקע
יענער מענאכע-מענדל, וואָס פאראיאָרן אין אדעס, ניט היינט געדאכט,
בא פאנקאָני, יינאכ-שמוי, א האָס⁽¹⁵⁾, א בעס⁽²⁴⁾, און א דאָס... (א שמאָרע
מיט דער נאָז) א סטעלאזש⁽²⁷⁾.
עטלעכע קוילעס. קומט דאָך אייך שוואַלעם. שוואַלע-אלייכעם
אייך, רעב מענאכע-מענדל, וואָס מאכט א ייד?
מענאכע-מענדל. וואָס זאָלן מיר מאכן וואָס? אדעס איז טויט
אדעס. אויס „לאַנדאָג“, אויס פאנקאָני, אויס מאראָזשענע... אלע
אדעסער קומען אהער קיין יעוהופּעז קומען זיי, און דאָ הער איך, יידן,
אָן איינהאָרע, מאכן גאָר ניט שלעכט מאכן זיי. האָב איך מיך מעיאשעו
געווען, וואָס ביין איך ערגער פון אלע וואָס? אגעו, האָב איך, פאָרן-
דיק פון אדעס אהערצוצו, דורכגעשלאָגן אין זשמערינקע א דאָס...
א שידעך דורכגעשלאָגן, פארדינט מיט גאָטס הילף עטלעכע קערבלעך,
גלוסט זיך עפעס מאכן, שפּעגעלירן גלוסט זיך, ווי זאָגט ער: פארוזכט
פונעם אייז-האדאס⁽²⁸⁾ פארוזכט... אייז זי, די פלוינעסטע, הייסט דאָס,
וועט שרייען גוואלד וועט זי? עט, ווער איז זי מעכויגעו צו האָרן
א נעקיווע ווער? ... שאט, וואָס-זשע האָב איך אייך אָנגעהויבן צו זאָגן
וואָס? יא, כ'האָב מיך דערמאָנט: איך האָב בעדייע צו מאכן עפעס
מיט דאָס... (א שמאָרע מיט דער נאָז) וואָזוי הייסט דאָס? ... יאקנעהאָז...
(דער אוילעם לאכט. דער קאפּעל יוש און די קאפּעלע און אויך שמעלע קעלן
זיך צו איימ).

שמעלקע (רעדט טיפ לייטוויש). יאקנהאָז? אדעראבע, גיט עפעס צו פארדינען.

דער קאפעליש (שטופט אָפּ שמעלקען). וואָס ווילט איר מאכן? זאָגט, אָט לויפ איך אייך מאכן.

די קאפאָטע (שטופט אָפּ דעם קאפעליוש). אנו, לאָזט מיך!... (שניצט אויס די נאָז, נעמט ארויס פון הינטן א רויטע פאטשיילע). נאט אייך אָפּעט שאַלעם, רעב מענאכעם-מענדל. הייסט דאָס, קעפי איך זע ארויסעט אָט-א-דאָ-אָ פון אייער שמועס, פארשטיי איך, אז איר האָט כיישעק, איך בעט איבער אייער קאָוועד, צו שווינדלען מיט יאקנהאָז. זאָגט-זשע מיר, זאָלט איר מיר געזונט זיין, איר קלערט, וואָס איז שנייעכ, קויפן, צי, איך בעט איבער אייער קאָוועד, פארקויפן?

מענאכע-מענדל. פארקויפן אוואדע נישט. זעט איר, קויפן — דאָס וואָלט עפּשער געווען א שטיקל פלאנ עפּשער. נאָר וואָס-זשע דען איז דאָ דער גאנצער דאָס? (א שמאָרע מיט דער נאָז) איך ווייס נישט, מיט וואָס עסט מען דאָס ווייס איך נישט.

שמעלקע (שטופט זיך דורכ). יאקנהאָז ווייסט איר נישט?

דעה קאפעליש (שטופט אָפּ שמעלקען). איר ווייסט נישט, וואָס הייסט יאקנהאָז? די גאנצע וועלט קויפט יאקנהאָז.

די קאפאָטע (שטופט אָפּ דעם קאפעליוש). לאָזט מיך, איך וועל אייך קלאָר מאכן, וואָס איז שנייעכ, אקוראט דעם איניענפון יאקנהאָז. מיקויעכ וויסן וואָס דאָס איז, מוז איך אייך זאָגן דעם רעכטן עמעס, אז מיר אליינעט אָט-א-דאָ-אָ ווייסן אויך נישט, איך בעט איבער אייער קאָוועד, מיט וואָס מע עסט דאָס. וואָרעם דאָס איז א זאכ, וואָס אלע האָבן דאָס און קיינער זעט דאָס נישט. א בלינדער עסרעג, איר פארשטייט? מענאכע-מענדל. כ'פארשטיי, פארוואָס זאָל איך נישט פאר-שטיין פארוואָס? דאָס איז, אפּאָנעם, אן איידעלע מאטעריע איז דאָס? (ער ווייזט אפּ די פינגער). נישט! בא וואָס אָנצוטאפן נישט? ס'איז אזא מינ, וואָס איז גאָר לאכלוטן נישט! אפּ דער וועלט, אזוי ווי דאָס "לאַנדאָן" איז אדעס?

די קאפאָטע. כאַלילע! וואָס איז שנייעכ, ס'איז נישט! בא וואָס אָנצו-טאפן? ווי געשיקט זיך עס, מע זאָל קויפן און פארקויפן א מינ, וואָס איז גאָר אפּ דער וועלט נישט? נאָר אז מע וויל שמועסן נאָכאמאָל טאקע דאָס אייגענע ווידער צוריק, איז דאָס פאָרט נישט! אינערגעז נישט, וויל ארקויפן פארקויפט זיך דאָס, איך בעט איבער אייער קאָוועד, בלאנקא,

דאָס הייסט, מע פארקויפט דאָס איינע אים איבעראיארעט קאָנטראַקט
מיט א ברירע: פאלט דאָס — האָט איר פארשפילט נאָר דעם אדערופ;
עלע טאָמער הייבט זיך דאָס — געמט איר אָפּ בא יענעם צער און רפוי
אונ שבת און בושח²⁰), עס געהערט צו איינע מיט האקל-באקל-מיקל-פלעקל
און אפילע די קאפאָנעס זינען אויך אייערע. פארשטייט איר שוין?
מענאכע מ'מענדל. כ'פארשטיי, פארוואָס זאָל איך ניט פארשטיין
פארוואָס? איך קומ צו יענעם און זאָג אים: „פעטערל! אָדער געלט,
אָדער די געשאַממע... נאָר וואָס-זשע דען, האָט מיר קיין פאריבל ניט,
איינ זאך איז מיר אביסל פריקער: איך פארשטיי ניט דעם דאָס... (א שמאץ-
רע מיט רער נאָז) דעם פשאט פון לאָשע קאפאָנעס פארשטיי איך ניט.
שמעלקע. קאפאָנעס ווייטט איר ניט? (ער ווייזט אים די פינגער). קא-
פאָנעס, וואָס מע שניידט קאפאָנעס.
דער קאפאָליוש (ווייזט אים די פינגער). קאפאָנעס איז... איז...
איז... קאפאָנעס אפּ געמען דיחידענדיג.
די קאפאָטע (שטופט אים דעם קאפאָליוש). לאָזט זיך דינען! (ער ווייזט
אפּ די פינגער). קאפאָנעס — דאָס ווערט אָנגערופן, לעמאַשל, די קאפאָנעס,
די איסקע, דאָס פרעצענט, וואָס עס וואקסט אָן... היינט פארשטייט
איר שוין?
מענאכע מ'מענדל. כ'פארשטיי, פארוואָס זאָל איך ניט פארשטיין
פארוואָס? איך זיך מיר אינדערהיים זיך איך מיר, און דאָרט וואקסט
דערווייל אפּ מיר פרעצענט. וויבאלד אזוי, איז דאָך עס טאקע,
אפאָנעם, נישקאָשע פון א דאָס... פון א געשעפטל איז דאָס... מאכט-
זשע מיר קלאָר, איך בעט אייך, ווי איז, לעמאַשל, דער דינ,
אז איך וויל מאכע דערופּ א האָס, צי א בעס, צי עפּשער טאקע
מעכילע א גאנצע דאָס... (א שמאץע מיט רער נאָז) א סטעלאזש מיינ איך?
דער קאפאָליוש. אָב, מיט גרעסטע קאָוועד! גיט מיר אן
אָדער, טו איך א שפּונג און ברענג אייך א סטעלאזש א פרימא:
פּיפּערס א בריוועלע.
שמעלקע (שטופט זיך דורכ). צו וואָס גוצנ אייך קונצן, סטעלאזשן?
אמער קויפט אייך בעסער מעזומענעם יאקנעהאָז אביסל. אָט האָב איך
אן אָדער פון לאָזערן און פון מאשע יענע...
די קאפאָטע (שטופט אים שמעלקע). לאָזט זיך דינען! וואָס דולט איר
זיי א יארמעלקע מיט מעזומענעם יאקנעהאָז, אז זיי ווייסן נאָך
גאָרניט, וואָס פאר א פאָנעם דאָס האָט?

מענאכע-מענדל. עט-נו, מיידע, איר מיינט, אז טאמער טאקע
 כאלילע ניט אזוי דאָס? ... (א שמאָרע מיט דער נאָז). בע! א טימעג האָט
 איר, אָט האָב איך אָפּגעהאנדלט א זומער אינ אדעס, ניט היינט
 געדאכט, מיט „לאַנדאָנ“, געמאכט אלע מאָד א „האַז“, א „בעס“, א
 „סטעלאזש“, מיט א „נאָכ“, מיט א „בלינדע רעכט“, מיט אלע שא-
 לעמויזן, אונ פרעגט מיכ בעכירעם פרעגט מיכ, צי האָב איך ראָס
 ווען אָנגעקוקט אינ מיניע אויגן אפילע? פונרעסטוועגן, עס זאָל נאָר
 געווען זיין אביסל מער דאָס... (א שמאָרע מיט דער נאָז) האצלאַכע, וואָלט איך
 דען אצינד ניט געקאָנט זיין א שטיקל אוישער אצינד? אָט נאט איינ
 הערשעלע. הערשעלע איז ניט געווען א שאמעס אינ א בעסמערדעש,
 איז ניט ארויס מיטן שטעקל אינ גרעצק⁸⁰ אונ האָט ניט געמאכט אינ
 איינ שמא-ייסראָעל דרייסיק טויזנט? שאט! אונ יאָסעלע? איר קענט
 יאָסעלע? יאָסעלע האָט ניט געמאכט קיין פארמעגן פון לאַנדאָנ?
 עמעס, זיי האָבן דאָס נאָכדעם אָפּגעגעבן צוריק מיט רעוואַכמ האָבן
 זיי; פינדעסטוועגן...

די קאפאָטע. ע, רעב מענאכע-מענדל, איר זאָלט אוועלכעס
 זאָגן? ווי קומט דאָס צו אַיך? איר גלייכט „לאַנדאָנ“ צו יאקנעהאָז?
 וואָס איז שנייב „לאַנדאָנ“, איז, איך בעט איבער אייער קאָוועד, „לאַנ-
 דאָנ“, אונ „יאקנעהאָז“ איז, פארשטייט איר מיכ, טאקע „יאקנעהאָז“.
 מענאכע-מענדל. דעהיינע וואָס? דאָס געשעפט גופע איז טאקע
 אזוי ראיעל איז דאָס?

די קאפאָטע. וואָס איז שנייב ראיעל? ס'איז אפרויס זאָהאָווי!
 ס'איז גאָר א סוואָרע, אז רי גרויסע אונרווערע קויפן דאָס אויס פון
 דער בערזע, אונ עס קאָן זייער שיינ געמאָלט זיין, אז אפ איבעראינאָר
 קאָנטראַקטן זאָל דאָס זיין מיט גאָלד גלייכ, אָדער עס זאָל, איך בעט
 איבער אייער קאָוועד, ליגן ניינען איילן אינ דער ערד. דערפאר איז גוט,
 פאז מע באוואָרנט זיך מיט א סטעלאזש, וויבאלד איר האָט א סטעלאזש
 זענט איר א גליקלעכער מענטש.

מענאכע-מענדל. אָ, א סטאלאזש איז אוואדע זייער א גע-
 שמאקער ביסן א סטעלאזש! איך געדענק עס נאָכ פון אדעס געדענק
 איך. נאָר וואָס-זשע דען איז דאָ רער גאנצער דאָס? דער קוועטש איז
 דאָ: מא יאָקאָר? וואָס קאָן עס מיכ קאָסטן וואָס?

די קאפאָטע. וואָס איז שנייב קאָסטן? עס ווענדט זיך, וואָס
 אר א סטעלאזש איר ווילט מאכן. פאר א געוויינטלעכע סטאלאזש וועט

איר דארפן באצאלן בראָדסקיס פארמעגן; נאָר אויב איר ווילט, עס זאָל אייך קאָסטן אינ גלייכב געלט, וואָלט איך זיך געהייסן מאכן, איך בעט איבער אייער קאָוועד, א „גערקטן סטאלאזש“, דעהינע: דער בעס זאָל זיין געשריבן אפ זעקס הונדערט און זיער האָס אפ אכט הונדערט; איז דאָך מימאָנעפּשעכ (מיט א ניגן) — וועט דער פרייז האלטן העכער פונ אכט הונדערט קערבלעך, וועט איר נעמען יאקנהאָז, עלע וואָס דען, טאָמער פאלט דאָס? — וועט איר, איך בעט איבער אייער קאָוועד, געבן יאקנהאָז. ס׳זי אהינ, ס׳זי אהער — איז אלץ די בריירע בא אייך. האָט איר דאָס צעקניט?

מענאכעמ־ענדל. פארוואָס זאָל איך עס ניט צעקניען פאר- וואָס? אינ אדעס איז אויך אזוי אינ אדעס: אָדער איך נעם, אָדער איך געב; דאָס הייסט, איך טאנצ אפ ביידע כאסענעס טאנצ איך. וואָס פאר א זיט עס זאָל ניט אוועקגיין — בינ איך אלץ אינ דרויסן בינ איך. בא גרויסע וואראציאָנענ²⁸ איז מען אינ אדעס, זאָגט מען, גליקלעך געוואָרן מיט אזעלכע סטעלאזשן. מע דערציילט, אז עס פלעגט אוועקגיין אן עפאָכע, פלעגט מען אָנשיסן זעק מיט גאָלד פלעגט מען. ביסמארק זאָל זיך ניט געווען צוקילן ביסמארק, און עס זאָל זיך ניט געווען איבערקערן די גאנצע שפיל מיט דער פוטער ארץ, וואָלט הערשעלע געווען דער אייגענער הערשעלע, וואָס פריער, און יאָסעלע וואָלט טאקע געבליבן יאָסעלע, און איך וואָלט איצטערטאָ געווען גאָר בעגילופן וואָלט איך. נאָר מיסטאמע איז דאָך. ניט באשערט מיסטאמע... האקיצער, וואָס פאָרט וועט מיך קאָסטן א גערקטער דאָס... א סטעלאזש מיינ איך?

די קאפאָטע. וואָס איז שיינעך? מע דארפ דאָך זעען, עס זאָל אייך קאָמפּענירן. צוליב אייך, און וויל מיר מאכן דאָס ערשטע גע- שעפט, וועט דאָס אייך קאָסטן א צענערל א זיט. אָרנטלעך?

מענאכעמ־ענדל. נו, אוואדע קאָנ מען ניט זאָגן, אז ס׳איז טייער אוואדע. נאָר אויב ס׳איז מעגלעך עפעס אָפּדאָסן... אָפּרייסן מיינ איך, אויסדינגען, איז מאכניסע; ווי זאָגט ער: וואָס ווינציקער איז געזינטער... נאָר טא, אויך די אייגענע מייסע — אז גאָט זאָל געבן א שטיקעלע האצלאָכע זאָל ער, איז גאָרניט, ווי זאָגט ער: א רענדל אראָפּ, א רענדל ארום, מיר וועלן זיך ניט קריגן וועלן מיר.

די קאפאָטע. האָב איך, וואָס איז שיינעך, פונ אייך א פעסטן אָרדער און קאָנ, הייסט דאָס, מיט מאזל-בראָכע שליסן דאָס געשעפט?

מענאכע מ'מענדל. בעפירעש אן אָרדער! בא אונדז אינ
אדעס איז א וואָרט אן אָרדער און אן אָרדער איז אן אדערופ. מיר
פלעגן דאָרטן האנדלען קימאט נאָר אפן דאָס... אפן וואָרט פלעגן
מיר...

די קאפאָטע. וואָס איז שנייט אפן וואָרט? בא אונדז איז יעהר
פעצ איז אויך דאָס נעמלעכע; דאָס וואָרט איז טאקע א וואָרט, נאָר
פונדעסטוועגן זענען מיר זיך דאָ נויט צו נעמען אן אדערופ באמ
גרעסטן שפגעלאנט. מאכמעס עס טרעפט דאָ אָפּמאָל, אז פון אן
אָרדער זאָל זיך, איך בעט איבער אייער קאָוועד, אויסלאָזן א בוי-
דעמ. איר פארשטייט?

מענאכע מ'מענדל. כ'פארשטיי, פאר וואָס זאָל איך ניט פארשטיין
פארוואָס? עס קומט אויס ווי מע זאָגט: „נויסן בעצימבל, הוילעכ בער-
טענצל" (83)... נאט אייך דערווייל אזא פופציקער נאט אייך, און לאָז זיין
איך א גוטער שאָ איך א מאזלדיקער. נאָר וואָס דען וועל איך אייך
בעטן וואָס? טאָמער איז באשערט, עס זאָל זיין וואראציאָנען, און עס
וועט זיין אפ מיינ זיט א גרויסער דיפערענצ, זאָל זיך כאַלילע נישט
אויסלאָזן אזוי ווי איך אדעס כאַלילע, דאָס הייסט, מע זאָל ניט קאָמפער-
זירן מיט פעטש... האקיצער, איר דארפט זעען דארפט איר, אז דאָס
בריוועלע זאָל זיין א דאָסיקס... א פרימא זאָל דאָס זיין.

די קאפאָטע. וואָס איז שנייט פרימא? פרימא אליין איז קארג
(א קוועטש מיטן גראָב פינגער). פרימא דעפרימא! טאקע פינפערס אליין.
פינפערס בריוועלע — דאָס איז א מעזומענע מאטבייע. קיין בעסערס
דערפון קריגט איר שוין ניט, איך בעט איבער אייער קאָוועד, איך גאנצ
יעדופעצ!...

(די קאפאָטע לאָזט זיך גיין. דער קאפאָטע יאָגט אימ נאָך און
טינעט, אז אלפי יוישער און אלפי מענטשלעכקייט קומט דאָס קורטאזש (84)
פונעם געשעפט אפ דער העלפט. די קאפאָטע וויל ניט הערב, ניט זעען,
דער קאפאָטע בלייבט שטיין בא דער טיר טרויעריק).

דער קאפאָטע ליוש (צו זיך אליין). לייט האָבן גליק. ער וועט דאָ
כאפן גוטע זיבן מיט א האלב קערבל! און עפּשער טאקע אלע צען?
ארווא! פון די הענט ארויסגעלאָזט א געשעפט. וויפל קוקט מען ארויס
דערופ, איידער גאָט שיקט צו א פרישן „קונד"? אז בעסאכאקל זענען די
קליינע שפגעלאנטן גאָר אליין מעקלערס, און פון די גרויסע קאָנמען

אויכ גאָרניט כאפּן. צום ביישפּיל, פּינקוול: טאקע א שיינער ייד מיט א
 טיינער באָרד; נאָר ער וועט בעסער מאכט אליינ א געשעפט און וועט
 איבערצאָלן, אבייט געבט צו פארדינען דעם מעקלער... צי, לעמאָשל,
 כינקיס: באַ כינקיסן קאָן מען מאכט א געשעפט טיידן באַ די קאָרטן.
 פאר די געהויבענע מעקלערס איז כינקיס א טייערער „קונד“. זיי מאכט
 מיט אימ בעשאס-מיסע די גרעסטע געשעפטן, נאָר ווייל זיי פארדינען —
 לייגט זיי דאָרט אוועק באַ די קאָרטן... באַ בייגעלמאנען מאכט מען
 יאָ אמאָל א געשעפט; נאָר ווען טרעפט זיך וואָס? איינמאָל איז
 א שמיטע⁸⁵, אי דאָס דארף מען זיך פריער גוט אָנגייין, צערייסן דריי
 פאָר שטיינער, שטייט באַ דער טיר, כאנפּענען די מאדאם בייגעלמאנען,
 אויסהערן זי, אז זי קומט ארויס פון א גרויסער מיטשפּאַכע, כאָטש אלע
 ווייבן, אז זי האָט נישט לאנג ארומגעטראָגן א קאָשעק מיט בייגל...
 און אז גאָט גיט, מע שלאָגט שוין יאָ אמאָל דורכ באַ אימ מיט צאָרעס,
 מיט יעסורימ א שטיקל געשעפט און עס קומט צום קורטאזש, דארף מען
 זיך אוועקדינגען מיט אימ א שאָ זעקט... דערפאר איז שוין קנאקניסל
 מער סויכער פון אלעמען: באַ אימ אז מען מאכט א געשעפט, זאָגט
 ער לעכאטכילע, אז פון מעקלערס האלט ער נישט, קיין קורטאזש צאָלט
 ער נישט — און רופ אימ קנאקניסל!.. בלייבט איבער איינ גרינגער. ער
 איז דער בעסטער פון אלע שפּעגעלאנטן אינ יעהוּפּעצ און האָט דאָס
 ליב געבן א יידן צו פארדינען א קערבֿל; נאָר וואָס דען איז דער
 טיטאָרן? מען קאָן אימ נאָכגיין א יאָר קעסיידער מיט כאלוימעס, און
 ערשט נאָכדעם כאפּט פוג אימ א פּטאק, אז עס זאָל ווערן פינצטער
 אינ די אויגן... היינט גיי צאָל דירע-געלט, זיצ ווי א מענטש, גיי ווי
 א מענטש, האלט אויס א שטוב אינ יעהוּפּעצ, לערן קינדער — א שווערע,
 ביטערע פארנאָסע! אוי, ריבונישעלילעם, זאָרצדיקער פאָטער!
 ווער האָט דאָס אויסגעטראכט אָט דאָס מעקלערן, אָט דאָס
 יעהוּפּעצ, אָט די בערזע — די וויסטע, פינצטערע, פארשאַלטענע
 בערזע!?!...

(ער זיפּט געשמאק און גייט אוועק. שמעלקע בלייבט שטיין אינמיטן
 קאנטאָר, אָנגעשפּאַרט אפּ א שטעקן, דער קאָפּ אביסל אפּ אַזמט, די
 אייגעלעך האלב צוגעמאכט, ווי א יידענע בעשאס זי טראכט).

ש מ ע ל ק ע (רעדט צו זיך אליין). אַן אומגליק מיט די מעקלערס!
 קומט א קרינע, באפאלט מען עס, ווי די הינט! אמאָל איז געווען יאָרן
 איכ בין מיר געווען איינער אפּן יאָרד, זיך געארבעט פאָוואָלינקע,

שטילערהייט געמאכט די גרעסטע געשעפטן אין יערושע, פארדינט גאָלד—
אביסל פון מעקלערין, אביסל פון דער זיט, פון שפּעגלעלעך... היינט —
פינף און צוואנציק מעקלערס פאר איינעם. מע דארף זיך היינט גוט
אונטערגארטלעך, מע זאָל זיי אריבערזעצן! מע לויפט זיך אָן דעם
גאנצן טאָג ווי א הונט; מע עסט ניט, מע טרינקט ניט, מע גייט ווי
א בעטלער (ער באטראכט אים זיך די האלבגאָשע). וואָס זאָל מען טון? די
הויצאָע איז גרויס, „גילדזשע“ מוז מען צאָלן... א גליק, דאָס יאקנעהאָז
האָט אביסל די אויגן געעפנט. די גאנצענע שטאָט האָט זיך א נעם
געטאָן צו יאקנעהאָז. וואָס האָט מען אין דעם אזעלכעס דערוועגן? דער
שוואַרצ יאָר ווייסט זיי! איך האָב אלע מיינע „קונדן“ באַטיילט מיט
יאקנעהאָז. נעבעכ בעדאלעס געשטעלט לאזארן מיט מאשענע, כע־כע!
(מיט א שניצנדיק פאָנעם). אוועקגעקויפט בא זיי קימאט דעם גאנצענעם
מעזומענעם יקנעהאָז אים זיבן הונדערט רובל... נישקאָשע, איך האָב, ניט
צו פארזינדיקן, אויך געכאפט דערפון א שיינ קערבל, כאס וועשגאָלעם נישט
בעגנייזע, נאָר גלאט אזוי פונויבן א פארדינסט, ווי אלע יערושעצער
מעקלערס... זיי מעגן אלץ: גאנצענע, גאנצענע, קיילענע, און שמעלקע
דארף האָרעווען פון אוילעם-האבע וועגן... זיי זינען גרויס געוואָרן
בא זיך — פיסס! קאנטאָריסטן! באַנקירן! און שמעלקע איז אלץ דער
אייגענער שמעלקע — עכ־עכ! פונדעסטוועגן, דאנקען גאָט דערפאר,
איך דארף צו קיינעם ניט אָנקומען: פראַן אביסל געלט, און סכירע
אביסל איז פראַן (ער רעדנט אים די פינגער). פראַן „שפאנעווער“ מעזומענע...
(ער טוט זיך א טאפ אין איין קעשענע). פראַן „כארקעווער“... (ער טוט זיך א
טאפ אין דער אנדערער קעשענע). און „וויגרישנע בילעטן“, און אפ „טעקור
שצעם שצאָט“ אביסל, און אביסל אקציעס פונעם „יערושעצער דע-
ליזשאַן“ איז פראַן. גאָט זאָל נאָר געבן, דאָס געשעצט פונעם
„יערושעצער דעליזשאַן“ זאָל זיך אביסל פארבעסערן, וועט שוין זיין
וואָס צו טון, אימירצעשעם, בא לאזארן און בא מאשענע... (מיט א שניצנדיק
דיק פאָנעם). אַלץ, קוינימ!... אזעטיקע קוינימ וואָלט איך וועלן האָבן
אסאך! בארליאנטענע קוינימ!.. (ער קוקט אים דער וואנט). אָהאָ, שוין צוועלפ
דער זיגער! פונקט די צייט, ווען לאזער פאָרט פרישטיקן. מע דארף
לויפן כאפן עמ בא דער טיר — טאָמער וועט גאָט ראכמאַנעס האָבן
און וועט אים אריינשיקן א געדאנק עפעס מאכן א געשעפטל...
(ער גייט אוועק).

דריטער אקט

אינ עטלעכע כאראַקטערן ארום בא מיטערן אינ קאנטאָר. — ציפּער-בל אט זיצט אויבאָג, אפּ מיטערס אָרט, די אויערן אונטערעבונדן מיט א ווייס טיכ? אונ שטאַבט זיכ דיגעל מיט א קליינ מעסערל. בא רער זינט שטייט פלעדער וויש, פניג אויסגעפּוצט, האלט א קליינ שפיגעלע אינ דער האנט אונ קעמט זיכ דאָס בערדל. זיכ בערמיג צו זיצט פארשטעלט אינ די גראטעס, האלט אונטער דעם קאפּ מיט ביידע ווענט, פארצאָונט, אָנגעברויגענט אפּ דער גאנצער וועלט.

ערשטע סצענע

ציפּערבל אט. וואָס קאָן דאָס זיין מיט אונזער שטעם, וואָס ער איז היינט אזוי שפעט נאָכ ניטאָ אינ קאנטאָר?
פלעדער וויש. קער נאָכ שלאָפּן. מיסטאמע אופ געווען היינטיקע נאכט אינ קלוב.

ציפּערבל אט. הא? וואָס? מיט וויזיטן? געפונען א צייט צו מאכנ וויזיטן. וואָס רעדט איר? איר ווייסט, וואָס איר רעדט? בא אונדז איז דאָכ עפעס היינט קאָנטראַקטן, רעאליזאציע. איר הערט? רע-אלי-זאציע!

פלעדער וויש. וואָס-זשע שרייט איר אזוי? איכ ווייס גלייכ מיט אייכ, אז ס'איז בא אונדז היינט רעאליזאציע.

ציפּערבל אט. הא? וואָס? פארשטייט זיכ, רעאליזאציע. מיר דארפן היינטיקן טאָג נעמען אונ געבן עפּשער פינף טויזנט אקציעס. א ווערטעלע אויסצורעדן? יאקנעהאָז אליינ פאדארפן מיר רעאליזירן — וויפל מיינט איר?

פלעדער וויש. איכ מיינ... איכ מיינ, אז דעם כעשבנ פונ יאקנעהאָז דארפט איר וויסן בעסער פונ אונדז אלעמען. דערופ זענט איר ביכהאלטער.

ציפּערבל אט. הא? וואָס? א פאָר טויזנט, זאָגט איר? פע, איר האָט א גרויסן טאָעס. העכער דריי טויזנט שטיק. איר הערט? דריי טויזנט שטיק, אכוצ סטעלאזשן, אזעלכע, וואָס מע קאָן ניט וויסן, צי מע וועט אונדז געבן, צי מע וועט בא אונדז נעמען יאקנעהאָז. איר הערט, וואָס מע זאָגט אייכ?

פלעדער וויש (פאר זיכ). בראַש⁸⁶ מיינט ער, אז אלע הינקען אונ-טער אפּן לינקן אויער, אזוי ווי ער... (הויכ) איכ ווייס גאָרניט, וואָס מיר

וועלן טון; אָט זעצ איך מיך און ווייני, טאָמער וועט פֿיפּער כאַס-ווע-
כאַלילע צולייגן געלט.

זילבערמינצ (פון די גראַטעס אַרויס). וועדליק ער איז יויצע קעגן
אונדז, וואָלט ער געמעגט ווערן די קאפּאַרע היינטיקן טאָג אפּילע.
פלעדער וויש. באַ לייטשע באַנקירן פארדינט מען אַ קערבל
פון דער זייט גאָר, מע שאַרט זיי צו אַ געשעפטל, און אַקציע.

ציפּערבלאַט. האָ? וואָס? וווּ וועלן מיר נעמען אַקציעס, פּרעגט
איר? מיר וועלן מוזן צאָלן דיפּערענצן.

פלעדער וויש (פאר זיך). גוט מאָרגן, געלי, רעטעכ טראָג איך.
ציפּערבלאַט. האָ? וואָס? אַ ברידע וועלן מיר האָבן? און,
טוט נאָר אַ פּרעג דעם קאַסיר, איך דעד ניט מיט אימ, אסאך האָבן
מיר עפעס געלט אינ דער קאַסע?

זילבערמינצ (צו פלעדער וויש). קאדאַכעס!
ציפּערבלאַט (צו פלעדער וויש). האָ? וואָס? עטלעכע טויזנט?
פלעדער וויש. קאדאַכעס, זאָגט ער!
ציפּערבלאַט (צו פלעדער וויש). קאדאַכעס? וואָס הייסט קאדאַכעס?
ווּ איז דאָס געלט? וווּ איז עפעס פאפירן, סעריעס, קופאָנעס? און,
פּרעגט אימ אַקאַרשט, איך רעד מיט אימ ניט.
זילבערמינצ (צו פלעדער וויש). פאפירן? זאָגט אימ, אז די מיינ
האַבן אופגעגעסן.

ציפּערבלאַט (צו פלעדער וויש). האָ? וואָס? וויפל, זאָגט ער?
פלעדער וויש. די מיינ, זאָגט ער, האָבן אופגעגעסן!
ציפּערבלאַט (אויסער זיך). צי ער איז מעשווע, צי ער איז כאַסער-
דייע, צי ער איז גלאט אזוי פונעם זינען?
זילבערמינצ (צו פלעדער וויש). זאָגט אימ, אז ער איז אליין
אי מעשווע, אי כאַסערדייע, אי פונעם זינען. ער ווייסט ניט, וואָס מיט
אימ טוט זיך, דער שיינער „בויכהאלטער“.

ציפּערבלאַט (צו פלעדער וויש). האָ? וואָס זאָגט ער?
פלעדער וויש. ער זאָגט אפּ אייך, אז איר זענט אַ בעהיימע;
איר ווייסט ניט, ווער עס האָט אייך געשדייערט...

(ציפּערבלאַט שפּרינגט אונטער אפּן בענקל; ער ווייסט ניט וואָס צו טון פאר
קאַס. עס עפנט זיך אופ די טיר און עס קומען אָן מעכאנישע מיטעל
און זינען צוויי מעקלערס: דער קאפּעלירש און די קאפּאַטע.)

מענאכע-מענדל (צו דער קאפאטע), נו, וואָס זענט איר געבליבן שטיין וואָס? גייט צו צו אים, ווײַזט אים די דאָס... די סטעלאזשן אפ יאקנהאָז ווײַזט אים, לאָז ער זיך מיט אייך צערעכענען לאָז ער זיך. די קאפאטע (צומ קאפעליש). זיי זענען גערעכט. גייט, זייט מויכל, צו צום קאסיר, זאָגט אים אזוי און אזוי, לאָז ער אייך, איך בעט אייך איבער אייער קאָוועד, ארויסצאלן, וואָס עס קומט אפ די צוויי טא-לאזשן מיטן האָס.

דער קאפאטע-יוש. וואָס איז עפעס געפאלן דער גוירל אפ מיר? דאָס געשעפט האָט איר דאָך געמאכט, גיט אייך.

די קאפאטע. קאָט דאָס הייבט זיך אָן מיט א יידן! באמ נעמען "קארטאזש" האָט ער געטוישט, "יאכדאָוו"³⁷, און אז עס קומט צו עפעס, האָט ער כיישעק צו בלייבן פונג הינטן. (ער שטופט אים אונטער). פאָלגט מיך, גייט, אייך פאסט בעסער.

דער קאפאטע-יוש. פארוואָס פאסט מיר בעסער?

די קאפאטע. וואָרעם אזוי: איר גייט, איך בעט איבער אייער קאָוועד, אייך א קאפעליש און רעדט רוסיש.

מענאכע-מענדל. איך האָב מוירע, אז פונ דעם דינגען זיך וועט גאָרנישט ארויסקומען האָב איך מוירע. מע דארף זיך פרווונ אליינ דארף מען, ווי זאָגט ער: "מע שיקט דעם שאמעס און מע גייט אליינ". (ער טוט אויס דאָס היטל, גייט צו צום קאסיר און רעדט צו אים דורכ פונצטעיל אפ רוסיש). יא סאמ מענאכע-מענדל איז קאסרילעווקע... אוו נאם יעסט דווא ספאָלאָווינע סטעלאזשן נא יאקנהאָז פרימא דעפרימא...

זיל בערמינצ (מיט קאס). זאָגט אפ יידיש, וואָס דארפט איר?

מענאכע-מענדל. מאדאָסוי³⁸ באדארף אפ מיר קיינ פאריבל גיט האָבן, וואָס איך האָב לעכאטכילע אָנגעהויבן אפ רוסיש, ווײַל, ריישיס, איז דאָ אזוי דער דאָס... דער איינפיר, און וועהאשייניס, פאסט טאקע גיט פאר אזא נעפעש, ווי איך, זיך ארומדרייען אינ יעהופעצ אפ דער בערזע און נאָך רעדן יידיש; מע קאָן מיך כאס-וועשפאָלעם דערקענען, אז איך ביג א דאָס... א ייר, מיינ איך, און מיך מעכילע ארויסדאָסן פונדאנען מיט קאָוועד אהיימ מעכילע.

זיל בערמינצ (בייז). האקיזער, וואָס ווילט איר?

מענאכע-מענדל. האקיצער, די מיטע דערפונ איז אזוי. איך
 בין מענאכע-מענדל פון קאטוילעווקע בין איך. איך האב א שטיקל
 דאס... א שעם אפ דער וועלט האב איך, דורך אדעס, דורך „לאנדאָן“,
 כ'האב אמאל געהאנדלט מיט „לאנדאָן“ אמאל, היינט האנדל איך מיט
 דאס... וויאזוי הייסט דאס... מיט יאקנהאָז.

ויל בער מינצ (מיט קאס). יאקנהאָז? אזוי-זשע רעדט! גייט אהיין
 (ער ווייזט אפן בוכהאלטער מיטן קארעספאָנענט). דאָרט וועט מען אייך געבן
 יאקנהאָז.

פלעדער וויש (מיט א שטייכלע צו מענאכע-מענדלען). וואָס וועט איר
 עפעס זאָגן גוטס?

מענאכע-מענדל (מיט הענט). וואָס פאר א גוטס זאָל איך אייך
 זאָגן זאָל איך? כ'האב געדרייט האָב איך, געשווינדלעך, געפלוטעט מיט
 דאס... וויאזוי הייסט דאס... מיט יאקנהאָז. אהער, אהיין, א האָס, א בעס
 א לאָקש, בוידעם, ציבעלע — בלאָטע! אז ט'איז נישט באשערט צו פארדיי-
 נעג א קערבל, העלפן נישט קיין בעריעשאפטן! האלעוויי איך זאָל אויס-
 קומען גלייך זאָל איך, ווי זאָגט ער: „דער אָרעמאָן איז גערן, א
 ער בלייבט באמ קערן“.

פלעדער וויש (פריינטלעך). איך פארשטיי נאָך אייערע רייד, אז
 איר האָט מיט אונדז כעשבויעס אפ יאקנהאָז. זינט-זשע זיך מאטרעכט,
 אָן זיצט אונדזער בוכהאלטער, ער וועט זיך מיט אייך צערעכענען
 ער פירט צו מענאכע-מענדלען צום בוכהאלטער און שרייבט אפ א קאָל. הער ציי-
 פערבלאט! דער ייד האָט דאָ א כעשבן מיט יאקנהאָז!
 ציפער בלאט. הא? וואָס? וואָס שרייבט איר אזוי? איך בין נישט
 טויב (צו מענאכע-מענדלען) זיצט.

מענאכע-מענדל (זעצט זיך צו אפן עק בענקל). בעקיצער, די מיטע
 דערפונ איז אזוי. כ'האב דאָ אביסל געשווינדלעך מיט דאָס... וויאזוי
 הייסט דאָס... מיט יאקנהאָז האָב איך, געמיינט, איך וועל עפעס מאכן,
 אריינגעבראָקט די עטלעכע קערבלעך אריינגעבראָקט, און געבליבן
 זיצן אפ די דריטהאלבן סטעלאזשן געבליבן, ווי א הונד אפ די אייער,
 ביז קאנטראקטן. אן אָרט פון מיסכער, פון סטעלאזשן, וואראציאָנען
 איז טאקע נאָר אדעס. הערט איר? יעהופעצ מעג טאקע זיין די קאפאָרע
 פאר אדעס מעג עס זיין.

ציפער בלאט. הא? וואָס? אן אָנווייזונג פון אדעס? אנו,
 ווייזט אהער?

מענאכע מ'מ'ענדל. דאָס אָנווייזונג איז טאקע אפּ איינע איז דאָס,
נאָר ניט פון אדעס; נאָר פון איינע אליינ טאקע, אפּ דאָס... וויאזוי
הייסט דאָס... אפּ יאקנעהאָז. (ער נעמט ארויס פון בוזעם-קעשענע א פאפיר און
גיס דאָס איבער דעם בוכהאלטער).
ציפער בלאט (נעמט דאָס פאפיר, זאָלט אָן די נאָז מיט א פאָר ברילן און
דייענט הויכ).

Милостивый Государь! По уплате Вами мне 15-го
февраля будущего... года суммы... рублей серебром,
имею сдать Вам или приказу Вашему десять акцій
товарищества „Якнеуз“ с текущими купонами. После-
же 15-го февраля сие письмо теряет свою силу без
всяких друг к другу претензий. С совершенным
почтением В. Файффер *).

(צו מענאכע-מענדלעך) אהא? יאקנעהאָז? ווילט איר, הייסט דאָס,
רעאליזירן, נעמען אקציעס?

מענאכע מ'מ'ענדל. אקציעס לאו דאפּקע. ווי זאָגט ער: „מע
מיינט נישט די האגאָדע, מע מיינט די פאלירטשויקעס“. וואָס טויג מיר דאָס
דאָס... וויאזוי הייסט דאָס... יאקנעהאָז? איך וויל מיט איינע קאָמפּעני
וויל איך. עס וועט מיר ארויסקומען פון איינע, נאָך מיין כעשענע נאָך,
א קערבלעך דריטהאלבן הונדערט וועט מיר. נאָר אויב עס וועט גיין
בא אונדז אינ א פופציקער, בין איך ניט אזא ייד, וועלכער קאטאָרי...
דער קאפּעל יוש (מישט זיך אריין). מע מיינט דעם דיפּערענצ, וויפל
עס באטרעפט, זאָלט איר ארויסצאָלן.

די קאפּעלע (שטופט אָפּ דעם קאפּעלע). לאָזט זיך דינען! דער ייד
איז, וואָס איז שנייע, א פרעמדער, און האלט בא אוועקפאָרן אהיימ
קיינ קאסרילעווקע. ער האָט, איך בעט איבער אייער קאָוועד, א ווייב,
א-גוטע באַכערטע, לאָזט זי אימ ניט אָטעמען, אַדקיינ האָט ער איינע
געוואָלט בעטן, איר זאָלט זיך מיט אימ צערעכענען, און טאקע, איך

(*) געערטער הער! נאָכדעם ווי איר וועט מיר איינצאָלן דעם 15-טן פעברואַר
פונעם קומענדיקן... יאָר א סומע... דופל, בין איך זיך מיטכענען ארויסצוגעבן איינע אָדער
צו אייער אָדער צען אקציעס פון דער געזעלשאפט יאקנעהאָז מיט די לויפנדיקע
קופאָנעס. נאָכן 15-טן פעברואַר אָבער פארלירט אָט דער בריוו זיין קראפט, אָן קיינ
שום טויקעס פון איינעם צום צווייטן. מיט פולער אכטונג

ו. פייפער.

(איבערזעצט פון דעראקציע)

בעט איבער איינער קאָוועד, ארויסצאלן די עטלעכע קערבלעך אלץ
 כעשב. היינט פארשטייט איר שוין, צי גיין!
 מענאכע-ממענדל. טאקע. באלד טאקע, מאכמעס מאלאסוי
 באדארפ וויסן זיין, אז איך זיצ דאָ אפּ א דאָס... אפּ א פרעמדן וואָג
 זיצ איך דאָ. ריישיס, טאָר איך דאָ גיט זיין, און וועהאשייניס, לאָזט
 מיך מיין פלוינעסטע גיט לעבן. זי זעצט מיט בריוו זעצט זי. אָט זעט,
 וואָס זי שרייבט מיר זעט. (ער באקומט ארויס פון ברוצמ-קעשענע א בריוו).
 ציפער בלאט (נעמט דעם בריוו, טוט אָב די ברילב און לייענט אַז א קאָד).
 „דכבוד בעלי הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר״ר מנחם-מענדל
 נ״י (89)! ערשטנס, קומ איך דיר צו מעלדן, אז מיר זענען אלע,
 געלויבט אין האשעם יסבאָרעכ, אין בעסטע געזונט. געב גאָט
 דאָס נעמעלעכע פון דיר צו הערן אפּ ווייטער גיט ערגער,
 אָמיינ. — צווייטנס, פרעג איך דיך, א מיסע מעשונע זאָל אפּ דיר
 קומען, הארצעדיקער, געטרייער...“

(פלעדרוויש, דער קאפעליוש און די קאפאטע שטעלן אופ מויל און
 אויערן. זיבערמינצ שטעקט ארויס דעם קאָפּ פון די גראטעס, דויכערט
 א פאפיראָס, מאכט צו די אויגן, הערט זיך צו מיט איין אייער. ציפער-
 בלאט ווישט אויס די ברילב, הוטט זיך אויס און לייענט געשטאק,
 מיט קאוואָנע).

„צווייטנס, פרעג איך דיך, א מיסע מעשונע זאָל אפּ דיר קומען,
 הארצעדיקער, געטרייער! איך ליג אָפּעט אזא ווינטער און קאָג נאָכ
 אדייעם צו מייןע קויכעס גיט קומען, אכוצ וואָס דאָס עלטערע קינד
 האָט געפאָקט און געמאָלט און דאָס קלייניטשקע האָט די „דאָר“, איך
 האָב דאָס שוין געבאָדן אין זאלצ און אין קליינע, געזעצט אין זאמד,
 געשפראָכען, געשטאָכען, געטאָגן, וואָס מע טוט קיין יידן גיט, גאָט ווייסט
 אויב עס וועט דערלעבן גרינע אוגערקעס, — און ער, גאָרניט, זיצט זיך
 דאָרטן אין געהאקטע ווונדן, ווי א גראפ, א געדולע אפּ אימ, א יאָג-
 טעוו! פארשטערט זאָל אימ ווערן, ריבוניגעשעלילעם! אז גיט אדעס,
 איז יעהופעצ. דאָצ א טויכער! פרייער „לאַנדאָג“, היינט „יאקנעהאָז“, לאָמיך
 אזוי וויסן פון דיר און פון קאָל האצאָרעס, צי איך הייב אפּילע אָג צו
 וויסן, וואָס דאָס איז אפּ מיר פאר א נייער אומגליק אָט דאָס שמאקנעהאָז!
 דינע גליקן ווייס איך שוין, אז אָכ און וויי איז מיר! פון אדעס,
 גיט היינט געדאכט, — געדענקסטו? — האָסטו מיר אויך געשריבן גיל-
 דענע פייגעלעך, האָב איך דיר דען גיט געשריבן דעמאָלט. נאָכ: אנט-

לויפ, מענדל, ווי גאט איז דיר ליב! אָרעמער דאך, וואָס קנאקסטו?
איך שיק אימ נאָך ארויס אפּ הויצאָעס, ער זאָל קומען אהיים, לעטאָפּ
וואָס טוט ער? טראָגט ראָס אימ אוועק צו אלדי שוואַרצע יאָר קיין
יעהופּעצ!..."

(עס עפנט זיך די טיר און עס שטעקט אריין א קאָפּ פונ א ספּעקול-
דיאנט: "ניטאָ פּיפּערנ אינ קאנטאָר?" רער קאסיר טוט א מאכ מיט דער
האנט. די טיר מאכט זיך צו. ציפּערפלאט ליינעט ווייטער).

"דערופּ האָט זיך טאקע טאטע-מאמע אויטגעבראכט, אז איך זאָל
זיצן דאָ א יוגנט אינ קאסרילעווקע מיט פיצלעך קינדער פיסקליאטעס,
און ער, דער שיינער ברויטגעבער מינער, וועט זיך ארומשליינען ראָרט
מיט אלע שאַרלאטאנעס, וואָס א ווייב, משטיינס-געזאָגט, האָט בא זיי
א שיינע ווערער, און מיט מיר זאָל האָבן צו טונ א וועלט! קיין גוטן
מיטוואָך נאָך נישט געהאט פונ דער כאטענע אָנ, אז, משטיינס-געזאָגט,
נאָר געטראָגן אימ אונ געהאט, און ווידעראמאָל אימ געטראָגן אונ
געהאט, און אַבעראמאָל פארגאנגען אימ אפּ טראָגן. אוי, רי מאמע
מיינע אינ טאקע. א כאכאָמע! "הערסטו, טאָכטער מיינע געטרעיע,
פלעג זי מיר זאָגן באלד נאָך דער כאטענע, עפעס געפעלט מיר ניט
דאָס מאנעכען דיינס, דאָס באשטענדיקע קוצעניר-מוצעניו זיינס מיט
דיר, ווי זאָגט מען: זיי מיר ניט צו זייס, איך זאָל זיך ניט
איינשלינגען; זיי מיר ניט צו ביטער, איך זאָל זיך ניט אויסשפּיינען..."
אָט זע, בא לייט א ווייב, אשטייגער, בליומע-זלאטע, פארשטערט
זאָל דאָס איר ווערן, ווי זי לעבט דאָס אָפּ די וועלט בא איר מאַן!
ווען רו האָסט בליומע-זלאטע, ניט רעהארן זאָלסטו, פאר א ווייב, וואָלסטו
שוין געוויסט, וואָס פאר א גאָט מיר האָבן. איך וועל מיך ניט שטעלן,
ווי בליומע-זלאטע, א מאקע דיר א גרויסע, שעלטן דיך און קארענינען, ווי
דו ביסט ווערט, — מוז איך מיט גוטן, א בריירע האָבן איך? זאָג איך דיר
טאקע מיט גוטן, מענדל-סערדצע, אז טאָמער קומסטו ניט צו פאָרן,
אימירצעשעם, אפּ פייסעך אהיים, זאָלסטו זיך רעכטן אפּ א פאָהיבעל. איך
קאָן טרעפן צו דיר קיין יעהופּעצ אויך און דאָרטן מאכט דיר א וויסטן א
סינצטערן סאָפּ..."

(עס עפנט זיך די טיר און עס שטעקט זיך אריין ווידער א קאָפּ פונ
א ספּעקוליאנט: "נאָך ניטאָ פּיפּערנ אינ קאנטאָר?" דער קאסיר טוט
א מאכ מיט דער האנט. די טיר מאכט זיך צו. ציפּערפלאט ליינעט ווייטער).

"...א וויסטן א פינצטערן סאָפּ..." איך זע פונ דיינע ברייטלעך, אז
דאָס יעהופּעצ האָט דיך, אפּאָנעם, רעכט פאליובעט, א סיבע ריר אינ

פאָנעם! ס'איז דיר געפֿעלן, זאָגסטו, וואָס וואסער צאפט זיך דאָרטן פֿון דער וואנט, לאנטערנעס צינדן זיך דאָרטן אָן אליינ פֿון דער העלער הויט, איינבאנען לויפֿן אַרומ מעשוגענערווייז הייב און צוריק אינמיטן שטאָט, אוכעדימע אַזעלכע כידושים מיט באַבע־מיסעס פֿון טויזנט־איינ־נאכט — מיינסט, וועסט מיך דערמיט נעמען? אוואדע באדארפֿ איך גענייטיק האָבן דינגע יעהופֿעצער געפלאסטערטע גאסן און „טארעטארנ“! וואסער, קאָן איך באשטייגן, זאָל באַ מיר זיינ איך דער דייזשע, און לאנטערנעס באדארפֿ איך אפֿקאָרעס, איך גיי מעמיילע נישט באדערנאכט אינערגעצ נישט, און אז עס מאכט זיך אמאָל, מע דארפֿ יאָ גיין ערגעצ איך אַן אָרט אריין, קען מען גיין פֿארפֿרי... פֿאָלג־זשע מיך, מענדל...”

(עס עפנט זיך די טיר און עס שטעקן אריין צוויי קעפֿ מיטאמאָל : „ניטאָ פֿיפּערן איך קאנטאָר זיך דער קאסיר טוט אַ מאַכ מיט דער האנט. די טיר מאכט זיך צו, ציפֿערבלאט לייענט ווייטער).

....פֿאָלג־זשע מיך, מענדל, אַ ווייב דארפֿ מען פֿאָלגן, הער אָפֿ צו האנדלען מיטן פֿאראיאָריקן שניי. לאָז זיך דיר נישט גלוסטן צו ווערן גוירד איז איין שמאַי־סראָעל, ווי זאָגט מען: פֿלי נישט הייב, וועסטו נישט פֿאלן נידעריק. שנייד אָפֿ פֿון דיין יאקנעהאָז, ווי ווייט דו קאָנסט, און קומ צו פֿאָרן אהיים, וועסטו זיינ אַ גאסט באַ דינגע קינדער. נאָר, לעמאנעשעם, פֿלעכט נישט קיין קערבלעך דאָרטן אפֿ דער רוע־ווייסט וואָס, האָב איך זינגען בעסער ברענגען עפֿעס איך באַלעבאטישקייט אריין. האָב איך אכציק שוואַרצע יאָר! באַ לייט אַ מאַן האַלט אפֿן קאָפֿ, אז ער האָט אינדערהיים אַ ווייב ביז הונדערט און צוואַנציק יאָר. האנדלסט מיט יאקנעהאָז — נעם, פֿארבלענד די אויגן, רייס אָפֿ און שיק אריין אַ צוואַנציק ארשיינ יאקנעהאָז דעם ווייב אפֿ אַ קליידל; עס גייט אזא יאָנטעו...”

(עס עפנט זיך די טיר און עס שטעקן אריין עטלעכע קעפֿ מיטאמאָל : „טאקע אלץ ניטאָ פֿיפּערן איך קאנטאָר זיך דער קאסיר טוט אַ מאַכ מיט דער האנט. די טיר מאכט זיך צו, ציפֿערבלאט לייענט ווייטער).

....עס גייט אזא יאָנטעו! באדארפֿ איך איך דערמאנען, אַ ווייטעק איך אַ גרויסער, אליינ ווייסט דאָס נעבעך נישט! נעמ־זשע שוין איך איין וועג אָן אַ טוצ האנטעכער מיט אַ סערוועט אַ גרויסן, און עס־דעכע ארשיינ גראַבע ליוונט אפֿ דער פֿייסעכיקער דייזשע, און נאָזיכלעך מיר אַ האלב טוצ — קיין בראנזעליעטן מיט מענדעליאָנען,

ווי בליומע-זאטע, פאָרער איך נישט בא דיין! אונ מאַראָזאָוס זאָנע
מיר א שטיקל, טעלער פלאטשיקע מיט גלעזלעך אביסל, אונ א
כרייניק א נייעם (יענער איז קאפאָרע געוואָרן פאראיאָרן בעשאסן
טראָגן אפן בוידעם), גוטע זייט ברענג מיר צו פירן, מיט א פלעשל
וואָדאָקאָלאָן. נאָר, לעמאנעשעם, פארגעס ניט מיר קלאָפן פרייער
א דעפעש, ווי עס ווינטשט דיר פונעם גאנצן הארצן דיין זוגאָסי הא-
צנוע מאָראס שיינע-שיינדל⁽⁴⁰⁾.

— יא, גוט, כ'האָב מיך דערמאנט. איך פארשטיי נישט וואָס דו
שרייבסט מיר, אז קיין באשטענדיקע סטאנציע האָסטו ניט, דאָרט ווו
דו טאָגסט נעכטיקסטו ניט, דו מוזט, זאָגסטו, אויסבאהאלטן
זיך, מע זאָל דיך, כאסוועשאָלעם, ניט איבערנעמען... ווייסט
דיך דער שווארצער יאָר. עפּשעו איז דאָס דערפאר, וואָס דו
האנדלסט מיט טרייפער סכורע, מיט דעם וויטטן יאקנעהאָז? עס גייט
מיר טאקע מער נישט אָפּ צו מיינע זיידענע קליידער, מע זאָל דיך
ברענגען צו פירן אהער געקאָוועט אינ קייטן! דיך דארף עס טרעפן!
א שיינע שטאָט, א לייטישע, דאָס יערופעצ! מע זאָגט גאָר, אז בא-
נאכט טאָר מען זיך דאָרט נישט ארומדרייען איינער אליין אפּ דער גאס;
גאזלאָנימ, זאָגט מען, טוען זיך איבער פאר נעקייזעס אונ מע שניידט
קעשענעס... איך זאָל וויסן — דעם דריטן טאָג א שטיקל ברויט, וואָלט
איך ניט געוואָלט קענען דאָס יערופעצ, ברענגען זאָל דאָס! ... יא, וואָס
זאָגסטו דערפון? סטייט-לייט איז שוין ווידער אפּ דער צייט..."

מענאכעם-מענדל (ריסט אויס בא ציפערבלאטן דעם ברויט). ווייטער
גייען שוין אלץ דאָסיקע... היימישע זאכן גייען שוין. אָבער וואָס
זאָגט איר אפּ מיינ ווייב וואָס? זי קאָן שרייבן זי?

ציפערבלאט. א, א קאָזאק!

פלעדער וויש. זי מוז גיין בא אייך אינספאָדעק, דעם מענאכעם-
מענדל?

זילבער מינצ. שאדע, וואָס זי איז ניט אינ יערופעצ אפּ דער
בערזע — זי פעלט צום רומל...

די קאפאָטע. עס, וואָס איז שנייב א יידענע? פאָרט, איך בעט
איבער אייער קאָוועד, א נעקייזע...

(עס עפנט זיך די טיר אונ עס-קומען אריין צוויי פרישע פארשוינען:
סניוול סאָנפאטש אונ זניוול זאָקע; זיי שטופן אונטער איינס
דאָס אנדערע).

ד ר י ט ע ס צ ע נ ע

פאָנפאטש (פאָנפּעט). נו, היינזל, טאָמער וואָלט העווענ א סוואָרע
וואָלטט צוהייב צו אימ אונ אימ זאָהענ, ער זאָל אונדז העבן יאהנעהאָז?
וואָקע (פאָריקעט זיכ). פאָפארוואָס עפעס איכ? פאָפארוואָס וואָלטטו

ניט געגיינ זאָגנ יאָק-ק-ק... (ער וואָרט זיכ).
זיל בער מינצ (מיט קאט). וואָס דארפט איר? גייט אייכ געוונטער-
הייט! בא אונדז גיט מען נאָר איינמאָל אינ כוידעש!
פאָנפאטש. היינזל, דו הערסט? ער מוז מיינענ, מיר זענענ הע-
הומענ נאָכ א נעדאָווע, אז אָכ אונ וויי אינ אונדז, אפ וואָס מיר זענענ
איבערההומענ!

וואָקע. זייט רויק, מיר זענענ געגעקומענ צו אייכ מיט א גע-
געשעפט, מיר האָבן יאָק-ק-ק...
פלעדער וויש (גייט צו זי). וואָס דארפט איר? ווער זענט איר?
פאָנפאטש. מיר זענענ שפעהעלאנט. מיר האָבן העהויפט יאה-
נעהאָז אפ האָנטראהט, זענענ מיר העהומענ אָפנעמענ אונדזערע עט-
לעכע הערבליעכ. מיר דארפן העלט.

פלעדער וויש (צו זאָקענ). איכ פארשטיי ניט וואָס ער רעדט.
זאָגט איר.

וואָקע. פאָפארשטייט איר מיכ, מיר זענענ צוויי שפעהעליאנט שו-
שוטפייט, דאָס הייסט, מיר האָבן געגעהאנדלט בעשטפּעס יאָק-ק-ק...
פלעדער וויש (פירט זי צו צומ בוכהאלטער, שרייט אימ גלייכ אינ אייער
אריינ). הער ציפערבלאט! צוויי סאָכרימ! עפעס דארפן זיי, איכ ווייס
ניט וואָס!

ציפערבלאט (צומ קאָרעספאָגנענט). הא? וואָס? וואָס שרייט איר
אזוי? איכ בין נאָכ ניט טויב! (צו די שוטפייט). וואָס דארפט איר?
פאָנפאטש. וואָס באדארפ אייך? אייך באדארפ העלט. אפ העלט
שטייט די העלט. עס האָט זיכ אונדז פארהלוסט האנדלענ אפ דער
היהער בערזע, האָבן מיר אריינגעהערקאָהט היפּשע עטלעכע הערבליעכ
אינ יאהנעהאָז אריינ, העמאכט אינ צווייענ א האנצע שפעהעליאציע.
ציפערבלאט. הא? וואָס? איכ פארשטיי ניט איינ וואָרט.

וואָקע (שטופט אָפ דעם שוטעם). וואָס פאָפאָפאָנפּעט איר? לאָזט מיכ
אויב אויסרעדן א וואָרט. (צומ בוכהאלטער). פאָפארשטייט איר? מיר
זענענ פאָפאָפּראָסטע מארק-ייִדן, קיי-קיינמאָל ניט געגעכאָלעמט

אפילע צו האנדלען אפ דער בע-בערוע, נאָר אז מיר האָבן דע-דער-
הערט, אז די גא-גאנצע וועלט האנדלט מיט יא-ק-ק-קנעהאָז אונ מע
ווערט גא-גאָר גליקלעך, האָבן מיר זיך מעיאשעו געווען אונ גע-
געמאכט שוטפעס אפ יא-ק-ק-ק...

פלעדער וויש. יאקנעהאָז? נו, זאָגט שוין, וואָס קוועטשט איר
זיך אזוי?

ציפער בלאט. הא? וואָס? יאקנעהאָז דארפט איר?
פאָנטאטש. יאקנעהאָז באדארפן מיר אפ האפאָרעט. מיר האָנען
באשטיינ זיך זעצן צום סיידער אָג יאקנעהאָז. מיר דארפן העלט. מיר
ווילן גאָרניט וויסן פון קיין גליהן. שוין צייט זיך זעען מיט א הערבלי.
הא? ווי זאָהט איר?

זאָקע (שטופט אָפּ דעם שוטעם) פא-פארוואָס זאָלט איר האָבן א טע-
טעווע ניט לאָ-לאָזן אויסרעדן יענעם א וואָרט? (צום בוכהאלטער). ווער
איז דאָ פון אייך פיי-פיי-פייפער? מיר האָבן דאָ אייערס א בריוועלע אפ
יא-ק-ק-ק... (ער שלעפט ארויס פון ברועם-קעשענע א ברוי). א פא-פאָר
מעקלערס האָבן דאָס אונדז אריינגערוקט גא-גאָר בעכאָצע כינעם.
פר-פופצן שטיקלעך יא-ק-ק-ק...

(רי קופ בליטשט אימ שטעקן איב האלד, גיט אויבן, ניט אהער. עס
עפנט זיך רי טיר אונ עס קומען ארייבן עטלעכע יונגע ספעקוליאנטן אונ
שמעלקע בעטריכעם. זיי שטופן אימ אונטער. טומעלקע דאנגלט זיך מיט
זיי. אלע שרייען).

פערטע סצענע

די יונגע ספעקוליאנטן (צו שמעלקענע). איאָ, זעט איר, צום
קורטאזש געמען זענט איר געפלוגן, ווי א באזיק, געזעצט די נעשאַמע,
אונ איצט, אז ס'איז געקומען צו דער רעליאציע, באדארפן מען אייך
אונטערשטופן.

שמעלקע. טאָ וואָס איילט איר זיך אזוי? מע וועט אייך געבן
יאקנעהאָז, מע וועט אייך געבן!

די יונגע ספעקוליאנטן. ווו געבן? וואָס געבן? איר זעט
דאָך, אז פייפער איז נישטאָ, איז דאָך, אפאָנעם, עמעס, וואָס מע זאָנט.
אז מע קלינגט, איז א יאָנטעו.

שמעלקע. וואָס הערט איר זיי, וואָס זיי וועלן אייך זאָגן, די
חולטייעס? מע וועט אייך געבן יאקנעהאָז! פייפערס בריוועלע איז פרימא,

וואָלט איך האָבן אזא יאָר. אָט האָב איך אליין אויך אביסל אייגענעם
יאקנהאַז, אויך פּיפּערס בריוועלעכ. וואָלט איך האָבן אזא דינגע מיט
פארנאָסע!

זילבער מינצ (שטעקט ארויס רעם קאָפּ פון די גראטעס ארויס) שא! וואָס
איז דאָרטן? וואָס, שרייט מען?

די יונגע ספּעקוליאַנטן (צו שמעלקענ). שאט! רעדט אביסל
שטילער. וואָס שרייט איר אזוי?

שמעלקע (שרייט). ווער שרייט דען?

די יונגע ספּעקוליאַנטן (שרייט). ער שרייט, אונפרעגט נאָכ,
ווער סע שרייט!

שמעלקע. ווער שרייט דען? איך שריי ניט! איר שרייט!
פלעדער וויש (לויפט צו). שששא! וואָס איז דאָ פאר א געשריי?
די יונגע ספּעקוליאַנטן. מיר האָבן דאָ א שטיקל סיכסעכ
מיט שמעלקענ....

שמעלקע. מיט מיר? וואָס בין איך פאר א מעכוטן? הולטייעס
האָבן ארויסגעלאָזן א קלאנג אינ שטאָט, בין איך שולדיק?

פלעדער וויש. א קלאנג? וואָס פאר א קלאנג?

שמעלקע. דער שווארצ יאָר ווייסט זיי! איר קענט ניט די
יעהופּעצער הולטייעס? דאק מע רעדט, דאק מע מומלט.

פלעדער וויש. וואָס-זשע רעדט מען? וואָס מומלט מען?

שמעלקע. וואָס פרעגט איר אפּ הולטייעס? זיי קאָנען אומגליקלעך
מאכנ יענעם מיט די מילער... קיילענען, אינ א לעפל וואסער דערטוינקען.

ציפּער בלאט (פונ דער ווייטג). הא? וואָס? ווער איז דערטוינקען
געוואָרן?

פלעדער וויש (שרייט צו אימ אפּ א קאָל). אונדזערע אָקרענטן אפּן
נאָם זענען דערטוינקען געוואָרן! (צו שמעלקענ). פאָרט, וואָס זאָגט מען
אינ שטאָט?

שמעלקע. גלויבט מיר, ס'איז ניט קעדינ אפילע איבערדערען.
איך שריי אָבער דעם גאנצענעם פרימאָדג: שעקער וועקאָזעו! שפּייט זיי

אינ פאָנעם! ס'איז ליגן! פונ אויבן ביז אראָפּ ליגן! ס'איז א באַנדע
גאנאָווייז, דאָצכייט, באַריידער, הולטייעס!...

(עס עפנט זיך די טיר אונ עס פאלט אריין א יידענע, א פאר-
וויקלטע אינ עטלעכע שאלג אונ פאטשיילעס. נאָכ דער יידענע שלעפט זיך
נאָכ א מיידל.)

פֿינפטע סצענע

די יידענע. (וויקלט זיך ארויס פון די שאלן מיט די פאטשיילעס, לויפט צו גלייך צום קאסיר, רעדט אין איינעם). אָט דאָס זענט איר טאקע דער פינפטער אליינ? איך זאָג אָבער צו מיין טאָכטער: קומ, זאָג איך, טאָכטער, לאָמיר גיין, זאָג איך, גלייך אהערצוצו, ווי זאָגט מען: „בעסער זיך בוקן צום קאָפּ, איידער צו די פיס“. איך בין, ווי איר זעט מיך, א יידענע אן אלמאָנע שוין פאנוואָלינקע דריי און צוואנציק יאָר. וועט איר דאָך מיך פרעגן: ווי קומט צו מיר א מיידל פון אכצן? זאָלט איר גאָר קיין יעסורימ נישט האָבן. איך האָב נאָך קלענערע פון איר. אז אָך און וויי איז מיר, אז איך האָב מיך באדארפט פארשלייערן נאָכאמאָל און זיך געטן, און אָבעראמאָל פארשלייערן זיך און ווידעראמאָל געטן זיך, ימאכ שמוי וועזיכרוי (זי שפּיט אויס דריי מאָל). זיך פארשוואַרן, ווייל איך וויל לעבן שוין מער נישט פארדרייען זיך, ווי זאָגט מען: „בעסער א זיסער טויט, איידער א ביסער לעבן“. מייןע סאָנימ זאָלן אזוי לעבן, ווי איך האָב גאָר באדארפט כאסענע האָבן נאָך מיין ערשטן מאן, אַלעוואהאשאַלעם. ער, זייער צאדיק ליוואַכע⁴¹, האָט געדינט נאָך בא גיטעלע וויינשטיין, אַלעוואהאשאַלעם, געווען בא איר קאָל-וועלכאָ איבערן הויפּ, איבער ד: אויפּעס, פייסעכיקער שמאלצ, איבער אלע ספעזשארניס...

(זי ווישט א טרער. פלעדערווייט נישט צו צו איר, ווארפט מיט אויגן

אפן מיידל. דאָס מיידל שלעפט די יידענע פארן קליידל).

פלעדערווייט. וועמענס איז מיידל? ס'איז טאקע איינער מיידל?

די יידענע. א מאָשל! וועמענס דעם מיידל זאָל האָט זיין? אָט דאָס איז דאָך רער גאנצער אומגליק מייןער, ווי זאָגט מען, „א קליין קינר א שפּילכנ, א גרויס קינר א מילכנ“. א ווערטעלע אויסצורערן — היינטיקע יאָרן כאסענע מאכט א טאָכטער? א שיינ מיידל, זאָגט מען אפילע, איז א האלבער נאדן, און רערצו איז זי, ווי איר קוקט זי אָן, גאָרנישט קיין שלימעזאָלניצע, קיין איינהאַרע, געבענטשטע הענט. איר שטיקעכצ מיט איר מערעזשען האָט א שערט, און אירע פיש מעג עסן דער מאלכעס!

פלעדערווייט. (ווארפט מיט אויגן אפן מיידל. דאָס מיידל שלעפט די יידענע

פארן קליידל). זאָגט'זשע מיר, מיין ליבע יידענע, וואָס דארפט איר?

די יידענע. וואָס איך דארף — וועט מיר קיין מענטש נישט געבן, ווי זאָגט מען: „בעסער דאָס ביטערע בלאַט פון גאָט, איידער דאָס זיסע פונעם מענטשן.“ מיר זאָגן דאָס אלע טאָג אינעם בענטשן. ס'איז אייך עפּשער אַ כידעש, וואָס איך קאָן? מיין ערשטער מאַן, אַלעוואַהאַטאַלעם, איז געווען באַ גיטעלע וויינישטיין, אַלעוואַהאַטאַלעם... פלעדער וויש (ווארפט מיט אויגן אפן מיידל, דאָס מירל שלעפט די יידענע פארן קליירל). דאָס האָבן מיר שוין געהערט. איר זאָגט, מיט וואָס קאָנען מיר אייך דינען? עס איז באַ אונדז היינט קאָנטראַקטן, רעאליזאציע, מיר האָבן קיין צייט נישט.

די יידענע. בראַש האָבן זיי דאָ אדע קיין צייט נישט! דער דניעפער ברענט! טאָמער האָב איך אויך קיין צייט נישט? טאָמער האָב איך איבערגעלאָזט אַ שטוב אפּ דער סלאַבאָדקע מיט קליינע קינדער פיסקליאטעס, ווי זאָגט מען, אפּ גאָטס באַראַט, זיך אַראָפּגעכאַפט אהער און נאָך געוואָלט פונדאנען אַראָפּלויפן אין מאַרק נאָך פיש, נאָך פלייש, צי אַן אַפּדיראַק אפּ שאַפּעס? ווי זאָגט מען: „דאָס בעסטע מיט-כיקס איז טאַקע פאַרט אַ שטיקל פלייש.“

פלעדער וויש (איז דער לופט). דאָס מיידל איז נאָך צו דערלירן, נאָר די יידענע איז עפעס אַן אַנשיקעניש פון זיין ליבן נאָמען! (הויכ). איך פארשטיי נישט, עפעס רעדט איר מיר פארשטענדט: וויבאלד איר דארפט האָבן אַן אַפּדיראַק אפּ שאַפּעס, היינט וואָס זענט איר גע-קומען אהער?

די יידענע. גלויבט מיר, איך בין נישט מעשווע. איך בין נאָך באַ אלע געדאַנקען. איטלעכער אַרעמאן ווייכט זיך פון זיין כעשבן. איך דארף כאַלילע נישט קיינעם לאַסקע. אביסל פונעם קלייטל, אביסל פונעם שענקל, ווי זאָגט מען: „פון אביסל און אביסל ווערט אַ פולע שיסל.“ נישט צו פאַרזינדיקן, אַ יידענע אַן אלמאָנע, צונויפגעשלאָגן די עטלעכע קערבלעך, דאָס נאדן, מיין איך, איינ-געלייגט דאָס אין גוטע הענט, געמאַכט מיט דעם אַ גאַנצע שמענדעלאַציע, און אזוי ווי היינט איז דער זמאַן, בין איך דאָס געקומען ארויסנעמען דאָס נאדן.

פלעדער וויש. דאָס נאדן? ווי? דאָ, באַ אונדז? אוי, זעט נאָר, מיין ליבע יידענע, צי האָט איר נישט קיין טאָעס? די יידענע. גאַנצ גוט, קאטשקע נאָך בעסער. ווערט איר, זינט איך בין אַ יידענע אַ סויכערטע האָב איך נאָך קיין טאָעס. נישט

געהאט. מיינע סאָנים און איינערע סאָנים מעגן דאָס פארמאָגן אפּ וייער
לייב, וואָס איז וועל איבערגעבן אָדער נישט דערעכענען. אז איז
זאָג אייז, באַ אייז ליגט דאָס נאָר, ווייט איז וואָס איז זאָג. קיין ביר
און קיין ברענען טרינק איז נישט, און פון קיין כאלוימעס האלט
איז נישט.

פלעדער וויש (איז דער לופט). נא דיר אזא שלאק! (הויכ). קומט,
זינט מויכל, אהערצו. (ער פירט זי צו צום בוכהאלטער). הער ציפערבלאט! אָט
די יידענע, זעט איר, האָט א טיינע: דאָס נאָר אירט, זאָגט זי, איז
איינגעלייגט בא אונדז.

ציפערבלאט. הא? וואָס? ווי האָט מען דאָס געלייגט?
פלעדער וויש (איז דער לופט). פארלייגן זאָל דאָס דיר! (הויכ). דאָס
נאָר, זאָגט זי, דאָס נאָר אירט ליגט בא אונדז!
ציפערבלאט (צום קארעספאָנרענט). וואָס שרייט איר? איז ביין
נישט טויב!

די יידענע. ברעש קאָן מען דאָ מעשווע מאכט א מענטשן! א
מער, טשעפעט זיכ אָפּ. נאט אייז אָפּ איינערט און גיט מיר אָפּ מיינס,
ווי זאָגט מען: „שוואַרצ אפּ ווייט אָטשי קאָליט“... (זי שלעפט ארויס פון
זי קליירלעכ א קניפל און פלאַנטערט ארויס פון ראָרט א שטיקל פאפיר).

ציפערבלאט (לייענט). „По уплате Вамн мне 15 февраля“
אָט דאָס איז איינער נאָר? עס איז דאָך גאָר יאקנעהאָז!

די יידענע. לאָז זיין יאקנעהאָז, לאָז זיין כארויסעס, לאָז זיין
אפיקומען — וואָס עס וויל זיכ, אָבער די כסימא איז איינערע?
ציפערבלאט. הא? וואָס? ווי קומט צו אייז יאקנעהאָז?

די יידענע. גלויבט מיר, ליבער פריינט, איז האָב דאָס נישט גע-
גאנוועט און אפּ דער גאט נישט געפונען. היינטיקע יאָרן וואל-
גערן זיכ נישט אפּ דער גאט אזעלכע זאכן. עס קאָסט מיכ מיינ
בלוט, ר"ן 48 קארבן. צוגעזאָגט האָט מען מיר ת"ק 48. צוויי מעקלערס
לייטישע, געקומען צו מיר אפּ דער סלאבאָדקע, זיכ צוגעזעצט צו מיר:
„קויפט, אלע קויפט, פארדינען, פארדינט אויכ“. וואָס ווייסט א יידענע
אז אלמאָנע? אוואדע, ווען איז האָב מיינ ערשטן מאן, אָלעוואשאַלעמ,
וואָס איז געווען קאָל-וועלאַך בא גיטעלע וויינשטיין, אָלעוואשאַלעמ...

(עס עפנט זיכ די טיר און עס קומט אריין א נייער פארשוין מיט באקן-
בערר און מיט א גרויסן פאָרטפּעל אונטער דער האנט. די יידענע שרעקט
זיכ איבער פארן פארשוין מיטן פאָרטפּעל און טרעט אָפּ א זינט).

זעקסטע סצענע

דער פארשוין מיטן פארטפאל (רעקאמענדירט זיך פארן קאסיר).
איך בין פלוידערזאק, פאָווערענע פאָ דיעלאמ. (רער קאסיר שיקט אים אָפּ מיט
א ביזער צום קאַרעספּאָנדענט. יענער, מיט א שטייכלעך, — צום בוכהאלטער).
ציפער בלאט (אביסל דערשראָקן). האָ? וואָס? א דיעלאָ? וואָס
פאר א דיעלאָ? זיצט.

פלוידערזאק (ווייל ניט זיצן. רערט מיט א געמישטער שפראך). איך בין
אייך זייער בלאגאָדארנע. איך קען באשטיין. געיאָוועט האָב איך זיך
צו אייך פאָ דיעלן. איינער פון מיינע קליענטן האָט פריגאָבעט זיך
איינער אַביאָזאטעלסטוואָ דורך א פאָסרעדניק אפּ אַן אַפּרעדיעליאָנעם
טערמינ א איזוועסטנעם פרעמדעם, קאָניעטשנאָ, מיט א וואַטאָק, און
אזוי ווי היינט איסטעקזיעט דער סראָק, האָב איך זיך אָסמעליעוועט אייך
פרעדופרעזשניען, איר זאָלט מיר פריגאָטאָווען די שטשאַטעס אינ
פאָלנעם פאָריאָדאָק, אָן א שום זאמעדליעניע פון איינער סטאָראָנע,
ביכדיי עס זאָל ניט ארויס קיין נעדאָראָומעניעס, וועלכע קאטאָריע
וועלעקניען נאָך זיך אַטוועסטווענאָסט נא אַסנאָוואַניע סטאטי דעסיאָ-
טאָהאָ טאָמא טשאַסטי פערוואַי טוואָדא וואקאָנאָו גראַדאנסקי...
ציפער בלאט (צום קאַרעספּאָנדענט). א שפראך! איך פארשטיי ניט

איינ וואָרט!

פלעדער וויש (צום בוכהאלטער). וואָס פארשטייט איר דאָ נישט?
ווי מיינען מיסטאמע יאקנעהאָז.

ציפער בלאט (צו פלוידערזאק). האָ? וואָס? יאקנעהאָז? וואָס-זשע
שחייגט איר? וויזט אהער דאָס בריוועלע. אָט באלד וועט קומען
אונדזער שעה, וועט ער זיך מיט אייך אויסגלייכן.
פלוידערזאק. איזווייניגע! איר זענט נישט סוועדושטשי אינעם
דוך פון אונדזער וואקאָנאָדאטעלסטוואָ. מע האָט מיך נישט אופאָלנאָ-
מאָטשעט אפּ צו גלייכן זיך. איך טרעפּעווע אקציעס בוקוואלנאָ!
סיאיו פאראן א דעשעניע קאסאציאָנאהאָ דעפארטאמענטא פראוויטעל-
סטווישטשאהאָ סענאטא, וועלכעס קאטאָראָיע וויראזשיעט זיך אזוי:
„יעזשעלי“...

(פלוצים עפנט זיך די טיר און עס פליט אריין, ווי א דונער, גרין-
גער מיט א גוואלד. נאָך אים — די כאליאסטורע מעקלערס, פון גרינגערס
קוילעס בלייבט פלוידערזאק אָן דאָשן).

ז י ב ע ט ע ס צ ע נ ע

גר יי ג ע ר (מיט א הענגקאלער אפ די אקסלענ, קוקט זיכ ארום אפ אלע זיטן)
ניטא אימ טאקע, דעם שיינעם מענטשן? איז דאך עס, אפאנעם, טאקע אנ
עמעס? (צו דער כאליאסטרע). נו, ווער איז גערעכט? וואָס האָב איך געזאָגט?
ד י כ א ל י א ס ט ר ע. עמעס, עמעס, ווי מערידנ זענען!

גר יי ג ע ר. א בערזע — ברענען זאָל זי! באנקירן — אכאליערע אפ
זיי! מעקלערס — פארכאפט זאָלנ זיי ווערן! (ער דערוועט שמעלקענ) א??
מע זאָל דערמאנען מאַשעכענ.... (ער גייט צו צו שמעלקענ).

ש מ ע ל ק ע (רוקט זיכ אָפּ). געזונט זאָלט איר זיין, כעכע! עס ליגט
אייכ אינ זינען קאטאָוועס טרייבן.

גר יי ג ע ר (גייט צו צו שמעלקענ). קאטאָוועס טרייבן? עס רינט פון
מיר בלוט, זאָגט ער — קאטאָוועס טרייבן! איר ווייסט, וויפל איר קאָסט
מיכ מיט אייער יאקנעהאָז, פארכאפט זאָל דאָס ווערן? (צו דער כאליאסטרע).
זאָגט, איך האָב אייך באוויזן א כעשבנ אפ זיבן און זיבעציק טויזנט?
פארוואָס שווינגט איר?

ד י כ א ל י א ס ט ר ע. עמעס, עמעס, ווי מערידנ זענען!
ש מ ע ל ק ע (רוקט זיכ אָפּ). פאָטער! וואָס זענען מיר שולדיק? מיר
זענען דאָך ניט מער ווי מעקלערס.

גר יי ג ע ר (רוקט זיכ צו צו שמעלקענ). מעקלערס זענט איר? זשוליי-
קעס, אפערטיטט! א גאנצ יאָר זענט איר ארומגעלאָפן אין אלע גאסן:
„קויפט, קויפט יאקנעהאָז! נעמט בריוועלעך, פרימא, נעמט!“ נעמען זאָל אייך
באמ בויכ! איר זאָלט זיכ כאַטש ניט ווייזן פאר מיינע אויגן, וואָרעם אז
איך דערווע אייך, טראָגט דאָס מיכ אונטער — עס גלוסט זיכ מיר פאטשענ...

(ער דערלאנגט שמעלקענ דריי געשמאקע, פלאמ-פוייעריקע פעטש.
שמעלקע בלייבט שטיין פריטשמעליט. דער גאנצער אוידעם רינגלט ארום
שמעלקענ. אייניקע נעמען זיכ אָפּ שמעלקעס קרייזער. אייניקע געבן אָפּ
ברייגערב דעם גערעכט. עס ווערט א שטיקל ראש אין קאנטאָר).

מ ע נ א כ ע מ ע נ ד ל. אקוראט אזוי ווי אינ אדעס אקוראט, ווי
זאָגט ער: „די גאנצע וועלט איז איינ שטאָט“. עס ווערט אָנגערופן
„קאָמפאָזירן“... אינ אדעס, אז ס'איז געקומען צום קאָמפאָזירן דאָס
„לאַנדאָנ“, האָט מען אויך געקאָמפאָזירט מיט דאָס... (א שמאָרע מיט דער נאָז
מיט פעטש).

פ אָ נ ט א ט ש (צום שוועפּ). הניוול, הומ אוועה! הענוג וואָס סע האָסט
אונדז העלט, דארפן מיר נאָך כאפן פעטש. א מיצווע! אז מע האָט ברויט,

זאל מען ניט וועלן היינ זעמל... יאהנעהאזן האָט זיך אימ פארהלוסט!

זאָקע. באַ היינטיקע פּרופּאָרנאַסעס איז דאָס אויך אַ געגער-
שעפט. האָב קיינ מוידע ניט! פּעפּעפּעטש קאָנ איך אונז געבן.
האלעוויי וואָלט מען אונדז אזוי גיך געגעבן יאָק-ק...
דער קאפּעל יוש. דער הונט איז ווערט דעם שטעקן. שמעלקע
האָט באַ גרינגערן גענוג פארדינט היינטיקס יאָר. נישקאָשע, ער מעג
שוין פון אימ כאפּן אמאָל אַ פאטש אויך.
גרינגער. פארדינט, זאָגט איר? גאָלד האָט ער באַ מיר אָנגער-
זשעברעט! אַ פארמעגן געמאכט! פרעגט, אָט שטייען יידן.
די כאַליאַסטערע. עמעס, עמעס, ווי מערידן זענען!
די יידענע (צום מיירל. ברעכט די הענט). וויי איז מיר, ווינד איז מיר,
א ווייטעק איז דער מאמע דיינער, ווהינ זענען מיר פארגאנגען?
עפעס אַ מאַקעמ פּוראַניעס⁽⁴⁴⁾! צווישן פעלד-גאזלענימ, וואָוקעלאקעס!
גאָט באַרוכ-הו זאָל שווימער אומאצל זיין! ער, אַלעוואהאשלאַעם, זאָל
זיך מיען פאר אונדז דאָרטן, זיין זוכס זאָל אונדז ביישטיין, מיר זאָלן
כאָטש ארויס פונדאנען מיטן לעבן...
פּלוידער זאָק (שאַרט זיך צו צו שמעלקענע). הערט אויס, מילאַסטיווע
גאָסודאר, איך וואָלט אייך סאוועטעווען, איר זאָלט זיך זשאַלעווען אפּ
אימ אוגאָלאָווימ פאָריאדקאָמ פאר אַסקאַרבליעניע דייסטוויעם אינא
פובליטשנעם אָרט. פאר אייך וואָלט באַדארפּט וויסטופּיען אַ זא-
שטיטניק.
שמעלקע (האלט זיך באַ דער באַק, ווי אַ מענטש, וואָס האָט געכאפט אַ
פאטש). צו וואָס דארף איך זאשציטעס? איך האָב אליין אויך אַ צונג!
אָט גיי איך גלייך אונ געב איינאן איסק פאר ליצנעם אַסקאַרבליעניע
צעסט קופּצו פּערווי גילדזשע אינ יעהופּעצ... איך האָב איידעם!
ציפּער בלאַט (צו גרינגערן). פאר וואָס קומט אימ פעטש? הא?
וואָס?
גרינגער. פאר וואָס? ער האָט זיי, זייט זיכער, קאָשער פאר-
דינט! איך האָב נאָך אפּ מיין לעבן אומזיסט ניט געפאטשט קיינעם.
פרעגט, אָט שטייען יידן.
די כאַליאַסטערע. עמעס, עמעס, ווי מערידן זענען!
גרינגער. איך שווער אייך בענעמאַנעס, ווי איר זעט מיך לעבן,
דאָס טרעפט מיר דאָס ערשטע מאָל, איך זאָל אופּהייבן מיין האנט אפּ

א מענטשן. פרעגט וועמען איר ווילט, אָט שטייענ ידן (צו דער סא-
ליאטערע). וואָס שווייגט איר?

די כאַליאַסטערע. עמעס, עמעס, ווי מערירן זענען!
גרינגער. היינט פארשטייט איר שוין, וואָס באַטײַט די פעטש?
די גאל קאָנצעזעצט ווערן פון אַזעלכע גאנאָווימ, זשוליקעס, אפער-
ריסטן!

ציפערבלאַט. האָ? וואָס שרייט איר אזוי? איר זענט נישט אפּ דער
גאס, איר זענט אינ קאנטאָר.

גרינגער. אינ א קאנטאָר? א שיינע קאנטאָר? אָפגענאָרט א גאנצע
שטאָט מיט מענטשן, אָפּגערירקט עפּשער טויזנט ברייחלעך, צוגענומען
בא דער וועלט דאָס גאנצע געלט—אונ רעדט נאָך! איר ווייסט מיט
וועמען איר רעדט? (גלחט ציפערבלאַט אינ פאָנעם ארײַן). זאָגט נאָך, איר
ווייסט ווער איכ בין? (שלאָגט זיכ מיט דער האנט אינ הארצן). איכ בין
גרינגער!!!

ציפערבלאַט. האָ? וואָס? וואָס שרייט איר אזוי? איכ בין
נישט טויב!

גרינגער. נאכאל! איר ווייסט אפּילע נישט, וויאזוי צו רעדן מיט
א לייטישן מענטשן. איר וואָלט באַדארפט שטומען ווי א פיש נאָך
אזא מיסע, זיכ באַגראָבן גיין איילן אינ דער ערד, נישט שטעלן זיכ
נאָך אויסטײַנען מיט מיר! איר ווייסט, וויפל געלט איר קאָסט מיכ מיט
אײַער כאַסענע?

ציפערבלאַט. האָ? וואָס? וואָסער כאַסענע? וועמענס כאַסענע?
גרינגער (בלחבט שטיין אַזוי אַז ער קאָנט, האלט זיכ אונטער מיט ביידע הענט
בא די זיטן. נאָכרעם נישט ער צו צו ציפערבלאַט אונ שווייט אימ אויס אפּ א קאָ גלייכ
אינ פאָנעם ארײַן). איר-דאָס!!! מע רעדט אונ מע רעדט אונ מע רעדט—
טפו זאָלט איר ווערן! איר מעגט שוין צומאכט די שיינע קאנטאָר
אײַערע אינ א גוטער שאַ אונ גיין אהיימ שלאָפן. איר ווייסט נאָך
נישט, אפּאָגעט, אן אײַער פּייפער האָט זיכ באַפּייפּט, אונדז אלעמען
אָנגעפּייפּט... (ער ציט אויס א לאנגע פּייפּט) אײַער פּייפער איז באַנ-קראָט!!!
(אײַע פארשווונען פאלג ארײַם פון די בענקלעך פאר שרעק).

אלע. באַנקראָט? אָנגעזעצט? פּייפער האָט אָנגעזעצט? ווען? ווו?
וויפל? ווי קאָנ דאָס זײַן? ס'איז א ליגן!
שמעלקע (האָט זיכ בא דער באק). קאָזעוו וועשעקער! דאָס האָבן
סאָנימ אויסגעטראכט, יע הופּעצער הולטײַעס...

די קאפאטע. וואָס איז שוין אויסגעטראכט? אז מע זאָגט
געשטאַרבן — זאָל מען גלויבן. אועלכע זאכן טרעפן זיך, איך בעט
איבער אייער קאָוועד, אומעטומ.

מען נאכעממענדיג. נאָך אַ מיט טרעפן זיך! נאט אייך אדעס.
אינ אדעס, אז ס'איז געקומען צום דאָס...

פאָנפאטש (צום שוועסטער). הייז, דו הערסט? מע האָט אונדז אָנגע-
זעצט אינ יאהנע האָז אריין! פארפאלן די עטלעכע הילדן!

זאָ? קע (היינט זיך). וואָס הייסט פאָפא-פארפאלן? עפעס העפיקער
ציבעלעס? גע-גע-געלט — שמעלט?

די יידענע (היינט אונ שרייט אפ א קאָל). וויי איז מיר, וויי איז מיר,
א ווייטעק איז מיר א גרויסער! בעסער וואָלט איך אויסגערוינען בא
דער מאמע אינ בויך, אָדער זיך א פוס אויסגעבראָכן אפן גלייכע וועג,
אָדער אזוי אינגענומען א מיסע-מעשוניע איידער איך האָב דערלעבט
צו אזא צאָרע און אומגליק, ווי מיך האָט געטראָפן! נא דיר א פייפער,
פייפן זאָל איך און און, עס זאָל איך ניט אופהערן צו פייפן פון
היינט אָן ביז איבעראַל שושנ-פורעם! אוי, ווען מיינ ערשטער
מאן, אַלעוואהאשאלעם, זאָל מיר זיין אצינד. ער, אַלעוואהאשאלעם, איז
געווען בא גיטעלע וויינשטיין, אַלעוואהאשאלעם...

פלוידער זאָק (טרייבט אָפ די יידענע). וואָן! א זשענשטשינע בלייבט
א זשענשטשינע... לאָמיר בעסער אָבסורדיינען, וואָס מיר האָבן צו
טון. בא אזא סלוטשי דארף מען וויסן, וואָזוי זיך צו וואספאָלזעווען,
מע זאָל אונדז ניט נאדוויינען. פאָ זאקאָו דארפן מיר אוטשעוויינען
א קאָנקורס...

גרינגער. וואָסער קאָנקורס? איר ווייסט ניט פון אייער געזונט
און פון אייער לעבן! ס'איז פארפאלן לעוילעם וואָעד⁴⁵, קיין האָט וועט
אפילע נישט קרייען... (ער טוט זיך א פאטש אינ שטערן). אוי, גרינגער, ביסטו
א פערד!!!... ווו איז געווען דיין סימל? ווו זענען געווען דינע
אויגן? וועמען האָסטו געגלויבט אזויפיל געלט? (צום גאנצן אוילעם). ווייסט
איר, וואָס איך וועל אייך זאָגן? קומט מיט מיר! קומט, לאָמיר גיין
גלייך צו פייפערן אהיים! די שטוב וועלן מיר אימ צעטראָגן! די צייט
ארויסגעמען! קישקעס מאַטען! אָדערן טרענען! מיר צאָלט מען! מיר
האָט נאָך קיינער ניט אָנגעזעצט (ער שלאָגט זיך מיט די הענט אינ הארצן).
איך הייס גרינגער! לאָז זאָגן עמעצער!

די כאליאסטרע. עמעס, עמעס, ווי מערדינע זענען!

(גרינער לזט זיך גיין. דער גאנצער אוילעם נאָכ אימ. מענאכעם-
מענדל שטעלט זיך אָפּ בא דער טיר).

מענאכע-מענדל (מיטן פאָנעם צו דער סצענע). אָבער פונקט אזוי
ווי אינ אדעס, עס זאָל פערלן א האָר זאָל עס! פריער האָט מען פארדינט
אונ פארדינט, מעאסעפּ מאָמוינ געווען, אונ גאָדעם, און ס'איז געקומען
צום דאָס... (א שמאָרע מיט דער נאָז) צום צאָלן און ס'איז געקומען, האָט
מען אויך געזאָגט „ישאָקייני“!... אָט אזוי איז די בערזע! מען איז
נאָר דאָסיק אס דאָס... אפּ פאפיר איז מען; אונ אז עס קומט צום דאָס...
צום איבערציילן און עס קומט, טוט זיך א קער איבער דער גאנצער
דאָס — אונ עס ווערט אויס דאָס!...

פערטער אקט

דעמועלעב פרימאָרגן בא די פאָסטערנאקעס. — די מאדאם פאָס-
טערנאק ויצט מיט א ביכל אינ דער האנט. איזאבעלע דרייט זיך
קעגן שפיגל. נעבן איזאבעלען שטייט קלארא אפּ די קניעס אונ מעסט
איר כאסענע-קליידער.

ערשטע סצענע

קלארא (ציט ארויס די כטריגאָוואניע; שטייט אופּ פון דער ער). אזא
יאָר, אזא מאזל! מאדאם! איר מעגט זיך פארגינען אָנקוקן, וויאזוי
דאָס „בע-בע“ ליגט, קיין אייגנהאָרע, אויסגעגאָסן אפּ אייער טאָכטער,
אזא יאָר אפּ מיר! (צו איזאבעלען). טראָגט געוונט, פארנוצט געוונט, צע-
רייסט געוונט, אונ פרייט זיך געוונטערהייט. (צו דער מאדאם). לאָז גאָט
געבן, איר זאָרט דערלעבן נייען כאסענע-קליידער בא אירע אייניקלעך.
מאדאם פאָסטערנאק (לייגט אוועק דאָס ביכל אפּ א זיט אונ קוקט זיך
צו צו איזאבעלעס קלייד). עס ליגט, זאָגט איר, גוט? מיר שנייט, און
פון פאָרנט האָט מען איר, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, אביסל פארשמאָלט,
פון הינטן האָט געמעגט זיין אביסל העכער, אונ די ארבל זענען וויי-
ציק אָנגעבופט. נאָכ מיינ רעכענונג, האָט בא אייך באדארפט בלייבן
גוטע דריי פערטל ארשין מאטעריע.

קלארא. מאדאם! לאָמיק דאָס אויסקרענקע אונ מיינע סאָנימ
זאָלן דאָס פארמאָגן, וואָס איך האָב בא אייך געקאָנט אראָפּכאפּן! מאָלט
אייך, איך האָב באדארפט אפּ א שליארקעלע, האָב איך מיר געשניטן
די פינגער, קוימ אויסגעקומען, ווי מיט קרעפּל-פלייש... מאדאם! וואָס

זאָגט איר אפּן „פּאַלאַנעז“? עס נעמט דאָך אָפּ אַן אויג! איינער טאָכ-
טער, דעם עמעס זאָגנדיק, אז זי גאָרסעוועט זיך אויס, האָט זי, קיין
אַינהאַרע, א פיגור, אז זינט איך בין אַן אַרבעטמאַרן אינעם יעדן פּעס, האָב
איך נאָך אזא טאליע נישט באַגעגנט! שאַדע, וואָס דער כאָסן איז
דאָ נישטאָ: ער וואָלט געוואָרן גרעכער ווי לענגער, קיין ביז אויג
זאָל איר נישט שאטן.

מאדאם פאָסטערנאק. איר האָט מיר דערמאנט איר כאָסן...
וואָס איז די מינסע, איזאבעלע, וואָס ווילהעלם איז דאָ נאָך היינט נישט
געווען? (צו קלארע) אונדזער כאָסן איז זיך נויט אלע פרימאַרג, מיט
רעשפּעקט צו מעלדן, ווי אַן ערלעכער ייִד לאָזט נישט דורך דאָס דאוונען,
מוז ער פריער, איידער ער גייט ארויס אינעם קאנטאָר אריין, מאכט דער
קאלע א באזוכ.

קלארא. איך קאָן מיר שוין מעלדן, אז מע האָט, קיין איינהאַרע,
אזא קאלע! עס איז מיר נאָר אַ ווונדער, וואָס נישט דריי מאָל אינעם טאָג,
וואָרעם דאָרט, וווּ די ליבע פלאקערט...
איזאבעלע. כאַכא-כא! „די ליבע פלאקערט!“... פונדאנעם

ווייסט איר, וואָס הייסט „ליבע“?
קלארא. לעבט זאָלט איר מיר! איר קערט, אפּאָנעם, רעכענען,
אז איז אונדזער גראד ווייסט מען שוין גאָרנישט נישט? איר מעגט מיר
זיכער גלויבן, ס'איז נישטאָ איין ביכל פון די ביכלעך, וואָס איך זאָל
עס דורכלאָזן. אָט לייען איך איצטער אַ ביכל, דאפּקע אַ ייִדיש, איז
זשארגאָן, זאָג איך אייך בענעמאַנעס, אז אפּילע אַ שטיין קאָן אויך
צעגאָסן ווערן. פון דער ליבע, וואָס דאָרט ווערט באשריבן, שווער איך
אייך, קען מען אויסגיין ווי אַ ליכט.

מאדאם פאָסטערנאק. איז דאָס נישט שניקעוויטשעס אַ
ראָמאַן?

קלארא. איך זאָל אַזוי זיין געוונט, ווי איר האָט געטראָפּן!
מאדאם פאָסטערנאק. וואָזוי-זשע הייסט ער, דער ראָמאַן?
קלארא (רעדט זיך דעם שטערן). וואָזוי ער הייסט, דער ראָמאַן?
אוי, א קאָפּ, קיין איינהאַרע, ווי אַ באקדייזשע! איך האָב שוין פאר-
געסן! וואָס זאָגט איר דערפּ?
מאדאם פאָסטערנאק. עפּשער „דער בלוטיקער פרימאַרג“,
אָדער די פארשאַטענע ליבע“?
קלארא. הא? ניינ.

מאדאם פאסטערנאק. צי עפשער „רער גיפטיקער קוש, אָדער
די פארקישעפטע קאלע“?
קלארא. ניין, אויכ ניט. עס ליגט מיר אפן צונג, נאָר איכ קאָן
דאָס ניט אויסרעדן!

מאדאם פאסטערנאק. צי עפשער „דער קאלטער כאָסנ, אָדער
א נאכט צווישן מייסימ“? „דער פארליבטער מערדער, אָדער דער טאטע
פונ יענער וועלט“? צי עפשער גאָר „פונ דער כופע צו דער טליע“?
קלארא (א פליעסן מיט די הענט). אוי, לאנג לעבן זאָלט איר, מא-
דאם! איכ זאָל אזוי רעדן אין נאכעס, ווי איז האָט געטראָפן. אוי, איז
דאָס א ביכל! איכ האָב דאָס שוין איבערגעלייענט דריי מאָל, אונ קאָן
מיכ גאָר זאט ניט אָנלייענען.

מאדאם פאסטערנאק. וויאזוי הייסט דאָרט דער העלד? דאכט
זיכ, ער הייסט עפראימ, אָרער באראָן בלוטסטרעפן? און רי געליבטע
זיינע הייסט ראָרטן עליזאבעטע?

קלארא (א פליעסן מיט די הענט). אוי, איכ וועל זיכ א מייסע אָנטון!
וויאזוי געדענקט איר זיכ אָן, מאדאם, קיינ איינהאָרע ניט, אדע ביכלעכ
מיט זייערע נעמען?

מאדאם פאסטערנאק. געדענקט איר, וויאזוי רי שיינע עליזאבעטע
ליגט איינע אליין, מיט רעשפעקט צו מעלדן, בא זיכ איז וויינגאָרטן
און טרוימט פונ איר געליבטן עפראימ, און נאָכדעם, ווי עס קומען צו
גיינ פרוצימ צוויי פארשטעלטע באנדיטן, וואָס רער מערדער שפיגן וואָס
זיי אונטערגעשיקט, זיי זאָלן אומברענגען די שיינע עליזאבעטע, וויאזוי
זי בעט זיכ בא זיי יאָמערלעכ און זינגט בעשאס-מייסע, מיט רעשפעקט
צו מעלדן, א טרויעריק ליר, און פונ אירע שיינע הימל-בלויע אויגן
טויפן טייכנ טרערן. איר געדענקט, ווי דאָס ליד הייבט זיכ אָן:

עס בליען די רויזן, עס שמעקן די בלימען,

די לופט איז פול אראָמאט,

און דו, מיינ ענגעל, ווילסט צו מיר ניט קומען—

איכ זאָל זיכ קאָנען אָנקוקן אין דיר זאט!

זאָלטו וויסן, אז איכ גיי אויס, איכ שטארב אוועק,

רו וועסט מיכ שוין, דאכט זיכ, ניט זען מער,

א סאָפּ צו אונדזער ליבע, אן עק, אן עק,—

זאָלט כאָטש וועלן שענקען אפּ מיינ קייזער א טרער?!

קלארא (שניצט די גאָר און ווישט זיך די אויגן). אוי, איז דאָס א ליך!
 איר מענט מיר זיכער גלויבן, אז בעשאט די מאמע מינע איז געלעגן
 אפ דער ערד, האָב איך אזויפיל ניט געוויינט.
 מאדאם פאסטערנאק. און נאָכדעם, וויאזוי עס קומט אָן פלוצים
 דער ליבער עפראים, אָנגעטאָן ווי אַן ענגלישער פראָקוראָר, און מע נעמט
 די באנדיטן, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, און מע שמידט זיי אינ
 קייטן.

קלארא (ברעכט די הענט). אלע מינע סאָנים, און אַזערע סאָנים, און
 די סאָנים פון אלע אונדזערע ליבע, און ווי איך האָב ערגעצ א ווייטן
 סוינע, זאָל ער האָבן אזא סאָפּ, ריכטיגעשעלולילעם!... הימל און ערד
 האָבן געשוואָרן, אז קיינ פארפאלענע זאך זאָל ניט זיין אפ דער וועלט.
 מאדאם פאסטערנאק. און וואָס לאָזט זיך אויס? איז גאָר
 עפראים, אָדער דער באַרָאָן בלוטסטרעפּן, דעם אָרעמע צעמעכט א זון,
 און עליזאבעטע איז זינע א ליבעלעכע שוועסטער, און דער מערדער
 שפיגל—דאָס איז זייער פארפאלענער פאָטער, און די אָרעמע ראָכל...
 איזאבעלע. (מאמאן 46) לאָז שוין זיין גענוג. איך האָב שוין אַט

אזא קאָפּ פון דינע פוסטע נאָרישע ראָמאנען!
 מאדאם פאסטערנאק (איבעראשט), פון מינע „פוסטע נאָרישע
 ראָמאנען“? שיינ שמועסטו זיך אויס, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, קעגן
 א מאמע! (צו קלארע) וואָס זאָגט איר אפ היינטיקע קינדער? איך, ס'איז
 קערני אויסצוברענגען זיך אפ זיי, האָרעווען פון זייערטוועגן, אוועק
 לייגן דאָס לעבן. מאכט עפּשער פאר צען טויזנט קערבלעך א הוב 47,
 צוגעבראָקט מיט פּעריציק טויזנט קערבלעך נאדן אויך, אכצן מאטאָנעס?...
 קוים דערלעבט א נאכעס, א באַסיעכדיקעלע, איינ אויג איז קאָפּ...
 (זי פארשמעלט זיך דאָס פאָנעם מיט א ווייט טיכעלע און וויינט.

קלארא מאכט א קרום פאָנעם, שאָקלט מיטן קאָפּ).
 איזאבעלע. קארג, וואָס דער פאפאשא עסט מיר אויס די גאל,
 האָסטו זיך נאָך גענומען אפ מיר! אלע טאָג ווארפט איר מיר אויס
 מיין „הוב“ מיט מיין „נאדן“, גלייך ווי מע ווערט פון אייך גליקלעך.
 כינסעס טאכטער האָט מען געגעבן מער נאדן, און די וועלט האָט
 גאָרניט אזוי צו טון, ווי מע האָט צו טון מיט מיר. אזא אומגליקלעכע,
 ווי איך בין, איז, דאכט זיך, שוין גאָר נישט אפ דער גאנצער וועלט!
 (זי באהאלט דאָס פאָנעם איז א ווייט טיכעלע און וויינט. קלארא מאכט
 א קרום פאָנעם, שאָקלט מיטן קאָפּ).

מאדאם פאסטערנאק (ווישט אָפּ די טרערן). וואָס גלייכסטו זיך
צו כינקיסעס טאָכטער? זי איז דאָך צוויי מאָל אזוי אלט ווי דו, אָנגע-
שטאָפט מיט יאָרן, מיט רעשפעקט צו מעלדן, ווי א קול שטרוי. היינט
דעם שיינעם נאָמען, וואָס זי האָט. אזא יאָר אפּ איר מאמע די רעכט-
לעסניצע. די גאנצע וועלט איז בא איר אינ מויל, פון אלעמען רעדט
זי, אפּ איטלעכע געפינט זי א כיסאָרן.

קלארא (שאָקלט מיטן קאָפּ). מע זאָל גאָר באהיט ווערן!
איזאבעלע (ווישט אָפּ די טרערן). די מאדאם כינקיס איז נאך גאָלד
קעגן דער טאָכטער. אזא בארעדערן, ווי כינקיסעס טאָכטער, האָט נאָך
די וועלט נישט געהאט. אונ דערצו איז זי א נישט-פארגינערן, וואָלט
זיך געהאנגען, אז זי דערזעט אפּ יענעם א ניי קלייד, אָדער א שיינ
היטעלע. אונ גענוג, וואָס זי איז זויער אזוי ווי עסיק, איז זי נאָך א
קאָקעטקע אויב. מיט איר צו זיינ איניינעם אינ א געזעלשאפט—קאָנ מען
דעם שלאק באקומען;

קלארא (שאָקלט מיטן קאָפּ). מע זאָל באהיט אונ באוואָרנט ווערן.
(עס קומט אריינ סאָסל מיט א בריוו אינ דער האנט).

צווייטע סצענע

סאָסל. א שאָלעך האָט געבראכט א בריוול אונ הייסט זיך באצאָלן
צוואנציק קאָפּיקעס.

מאדאם פאסטערנאק (נעמט דאָס בריוול). דורכ א שאָלעך
א בריוול? פון וועמען איז א בריוול?

סאָסל. ליינעט, וועט איר וויסן. גיט אהער צוואנציק קאָפּיקעס,
מאדאם.

מאדאם פאסטערנאק. פאר וואָס קומט אימ צוואנציק קאָ-
פיקעס?

סאָסל. פאר וואָס? פאר דער טירכע.

מאדאם פאסטערנאק. אונ צען איז אימ קארג? פאר וואָס קומט
אימ אזויפיל?

סאָסל. גייט פרעגט אימ.

מאדאם פאסטערנאק. וואָס זאָגט איר אפּ איר ענטפערן, וואָס
זי ענטפערט דער מאדאם? א שיינע פאָקאָווע! מיט רעשפעקט צו
מעלדן, א שטיק פלייש מיט אויגן! פרעסט אונ זויער, טוט ניט קיין
האנט אינ קאלט וואסער—אונ עפנט נאָך א מויל!

סָאָס ל. מײַנע סאַנימ זאָלן דאָס האָבן אפּן לײַב, וואָס מע עסט
זיכ אָן און וואָס מע טרינקט זיכ אָן באַ אײַכ, אז אפּילע דאָס שטיקל
ברױט...

מאַדאָם פּאָסטערנאָק (א טופּ מיטג פּוס). דו וועסט נישט אַנ-
שטומט ווערן, דו פּיסקאַטע? וואָן פּונ מײַנ שטוב, הולטניקע, דײַנ פּארע
זאָל זיכ דאָ נישט געפּינען! דו הערסט, צי נײַן?
סָאָס ל (א דרײַ מיט דער גאָז). איכ האָב מיכ שטאַרק איבערגעשראַקן.
מײַנ העמד איז לייונט געוואָרן! פּאַראַן נאָכ ערטער און „מאַדאָמענ“
אזעלכע ווי איר, גענוג איז יעהופּעצ... (זי טוט א קלאַפּ מיט דער טיר או
גײט אוועק).

מאַדאָם פּאָסטערנאָק. נו? וואָס זאָגט איר אפּ אזא גאָלעס?
מע זאָל אזוי באַליידיקט ווערן, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, פּונ א
דינסט?

קלאַראַ. איכ זאָג אײַכ דעם עמעס, מאַדאָם, איכ קוק אפּ אײַכ
און ווונדער מיכ: איר זענט דאָכ, קײַנ אײַנהאַרע, שטאַרקער פּונ אײַזן,
אז איר האַלט דאָס אויס.

מאַדאָם פּאָסטערנאָק. וואָס ווייסט איר, וואָס מע האָט פּונ זי
דינסט? דאָס איז נאָכ גאָלד! מיט רעשפּעקט צו מעלדן, זייער עסן
מיט זייער טרינקען — מע קאָן זיי דען נאָסטאַרטשען ברויט? און אז
זיי גייען אוועק, באַרעדן זיי נאָכ, טראַכטן אויס, מיט רעשפּעקט צו
מעלדן, אזעלכע זאכן, וואָס ניט געשטויגן, ניט געפּלויגן.

קלאַראַ (שאַקלט מיטג קאָפּ). מע זאָל גאָר באַהיט און באַוואָרנט ווערן!
איז אַבעלע. אַ מיצווע! איכ זאָג שוין לאַנג, מע זאָל איר געבן
דעם וועג; איכ קאָן זי ניט אָנקוקן, די שיינע פּאַקאַיאָווע דײַנע! —
נײַן, הערט מען מיכ ניט. מע זעצט זיכ נאָכ אַנידער מיט איר און מע
פּרעגט באַ איר אויס אלצדינג, וואָס באַ יענעם קאָכט זיכ...

מאַדאָם פּאָסטערנאָק. וואָס איז די מײַנע, טאָכטער מײַנע,
וואָס דו האָסט זיכ היינטיקן טאָג גענומען, מיט רעשפּעקט צו מעלדן,
מיכ לערנען עדוקאַציע¹⁸, וואָס איכ זאָל רעדן און וואָס איכ זאָל טון?
נא, נעם בעסער לייען איבער, צו וועמען איז דאָס געשריבן דאָס
בריוול? זע נאָר, עפעס איז דאָס פאַרכאסמעט מיט א שוואַרצער
כסימע.

איז אַבעלע (נעצט דאָס בריוול). א שוואַרצע כסימע? ... (זי לייענט)
„Милостивой Государыне Изабелле Самойловне Постернак“

דאָס ברייזל איז צו מיר... דאכט זיך, וויל העלמס האנט שריפט? (זי עפנט איר דאָס ברייזל מיט ציטערנדיקע הענט און זייענט). „מיין טייערער ענגעל איזא-בעלע! אז דו וועסט לייענען דידאָזיקע שורעס, וועל איך שוין נישט זיין אפ דער וועלט...“ (זי פאלט קלארענע אפ די הענט) אכ, וויל העלמ! מאדאם פאָסטערנאק (לויפט צו צו איזאבעלענע). גאָט איז מיט דיר! וואָס איז? זאָג מיר, וואָס איז דאָס פאר א ברייזל? וואָס שרייבט דיר וויל העלמ? וואָס האָט זיך געטראַפן? איזאבעלע (וויינט). נישטאָ וויל העלמ! געסאמט... געהאנגענ... געשטאָסנ...

מאדאם פאָסטערנאק (א פליעסן מיט די הענט). מיט וואָס האָט מען אייך געסאמט? ווו האָט מען אייך געהאנגענ? ווער האָט אייך געשטאָסן?

איזאבעלע. אליינ, אליינ זיך געסאמט... געהאנגענ... געשטאָסנ... מאדאם פאָסטערנאק (כאפט זיך אָן באמ קאָפ). א שלאק האָט מיך דערשלאָגן! איך וועל דאָס גאַרנישט אויסהאלטן פאר ביזאָיענ! וואָס וועל, מיט רעשפּעקט צו מעלרנ, לייט זאָגן? די מאדאם כינקיס וועט שוין האָבן וואָס צו רעדן! ... אזאין אומגליק איז נאָך גאָר נישט געהערט געוואָרן! איך ווייס נישט, וואָזוי וועל איך דאָס איבערטראָגן. קאָט כא-לעש איך! (זי פאלט אפ א פאָטעל. פארוואדפּט דעם קאָפ אפ כאלעש). קלארא (ווארפט זיך צו דער מאדאם). מע זאָל גאָר באהיט און בא-וואַרנט ווערן, ריבוינעשעל ווילעמ! (עס קומט אָן פאָסטערנאק).

דריטע סצענע

פאָסטערנאק (דערשראָקט). מע וויינט? מע כאלעשט? וואָס איז שוין דאָ? וואָס איז דאָ געשעענ? מאדאם פאָסטערנאק (הייבט איר דעם קאָפ). ער פרעגט נאָך, דער טיראנ, דער דעספאָט, דער מערדער. קוק, זע, ווי דו האָסט געקוילעט א קינד, דו אומענטש איינער! פאָסטערנאק. וואָס געקוילעט? ווער געקוילעט? ווו געקוילעט! מירקע, געב לאָשן!

מאדאם פאָסטערנאק (נעמט בא איזאבעלענע דאָס ברייזל און טוט א שמיצ דעם מאן איינפאָנעם אריין). נא ריר, קוויק זיך. דער שיינער כאָסן רייז-גער האָט זיך געסאמט, געהאנגענ, געשטאָסן!

פאָסטערנאָק. שא, שא, שא! ווער, וואָס, וועמענ? וואָסערע
לאַקשנ? עס הייבט זיך גאַרניט אָן! פֿיפּער איז געוונט אונ שטארק
אפּ אלע איינורים, כּוּצ זײַנ שאַדן אפּ מיר געזאָגט געוואָרן. אָט האָב
איך נאָר-וואָס באקומענ פון אימ א קלאָרע יעדע. פֿיפּער האָט גע-
זאָגט דעם פּאָסעק...

מאדאם פאָסטערנאָק. וואָסער פּאָסעק? עס כאַלעמענ זיך דיר
נאָר פּסוקים!

פאָסטערנאָק. ניט דאָס מיינ איך; איך מיינ קוימעמיוס (49) — פֿיפּ-
פער האָט געמאכט קוימעמיוס...

מאדאם פאָסטערנאָק. איך האָב דיך געבעטן טויזנט מאל, אז
קיינ לאַשנ-קוידעש זאָלסטו מיט מיר ניט רעדן. איך בין נישט אזא
וויילגעלערנטע, ווי די מאדאם מייערצימעס.

פאָסטערנאָק. מיילע בעקיצער, וואָזוי דעג זאָל איך דיר ארויס-
געבן? נו, ער האָט אונדז אָפּגעווישט די נאָז, ארויסגעשטעלט א פֿינג,
געזאָגט „ישאָקייני“, געמאכט א וואַיווראכ, איינמאל פאר אלע מאל, —
פֿיפּער איז באַנקראַט.

מאדאם פאָסטערנאָק. טפו זאָלסטו ווערן מיט דײַג שפּראַך!
באדארפסטו אויפֿיל ווערטער? אמער זאָגט מען, אז פֿיפּער האָט אָן-
געזעצט — אונ אַן עק!

פאָסטערנאָק. אלץ הייסט אָנגעזעצט? אָנגעזעצט צו אָנגעזעצט
איז ניט גלייך. מע זאָגט, איינער שטעלט זיך — ער וויל זיך מאַכן א
קאפיטאל, צי איינער איז דערונטער — עקט ער אָפּ: כאַצי שעלי, כאַצי
שעלאַכ...⁽⁵⁰⁾ אָט האָט קנאקניסל אָנגעזעצט, האָט ער דאָס אָפּגעארבעט
גלאט אַרומ אונ אַרומ איז נאָך געבליבן א פֿינער מענטש; ער
האָט פּאָשעט צוגענומען געלט — „אונ רופּ מיך קנאקניסל“. אונ דער
האָט אָנגעארבעט א כאסענע, זאָל גאָט שויםער אומאצל זײַן! א קאשע
מיט באַרשט אונ מיט לאַקשנ: געקויפט יאקנעהאָז, פארקויפט יאקנעהאָז,
גענומען יאקנעהאָז, געגעבן יאקנעהאָז, א סטעלאזש אהיין, א סטעלאזש אהער —
עפּשער טויזנט לעכער, ווי איך דער האַנאָדע שטייט געשריבן: „כי לאָב
אפּ א לאָב, כי לו נאה כי לו יאה“...⁽⁵¹⁾.

מאדאם פאָסטערנאָק. עס ליגט אימ נאָך איך זענען פּסוקים
פון דער האַנאָדע! סטייטש, נו, אונ דאָס נאדן, וואָס דו האָסט אימ גע-
געבן? די פערציק טויזנט?

פאָסטערנאָק (לויפט ארום איבערן שטוב הייב און צוריק). הערסטו!
וואָס דעג איז דאָ דער גאנצער געשריי? מיינסט, איך זאָג מיך פאר
דער יעהוּפּעצער בערזע? לאָזן זיך די שפּעגלעכע ווייסע צווישן זיך,
ווי די קעז, כאפט זיי דער וואטנמאכער! איך שריי אפ מיינע עטלעכע
קערבלעך, וואָס זענען הלך לעולמו — פּישי פּראָפּאלאָ! ⁽⁵²⁾
מאדאם פאָסטערנאָק (א פליעסן מיט די הענט). פארפאלן?
פאָסטערנאָק (שטעלט זיך אָפּ). פארפאלן, ווי איך א פייסעכדיקן
אינדיק!..

מאדאם פאָסטערנאָק (שטייט אָפּ). א מיצווע אפ דיר! קאפאָרע
געוואָרן פערציק טויזנט? זייער רעכט! איך בין זיך מעכניע! א גאנץ
קיר האָט זיך איינפארגלוסט, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, א שארלאטאן,
אן אויסוואַרפלינג פון דער נאטור, אפּי נישט קיין דאָקטער! גוט גע-
מאכט! „אי פוילע הערינג, אי פארשטונקענע פיש“... וואָלט אָבער
געווען מיך פאָלגן, וואָלט אלצדינג געהאט גאָר אן אנדער פאָנעם,
איזאבעלע וואָלט שוין איצט געווען א דאָקטער, מיר וואָלטן געוואלט
אן איידעם א דאָקטער, גאָט און ליב וואָלטן אונדז מעקאנע געווען.
די מאדאם בייגעלמאן מיט איר „מישפּאָכע“ וואָלט צעוועזן און אע-
שטראגען געוואָרן אפּ אונדז קוקנדיק, און די מאדאם כינקיס וואָלט
נישט געהאט קיין שטאָפּ אפּ צו באַרענדן אונדז. איינער אָבער וועט דאָך
די גאנצע וועלט האָבן צו טון מיט אונדז. צו שאנד און צו שפּאָט
וועלן מיר זיין, נישט נאָר איינע יעהוּפּעצ, נאָך טויזנט ווערסט ארום און
ארום יעהוּפּעצ! אָ, דו ווילדער טיראן, דו דעטפאָט איינער! דו ביסט
נאָך מער אומענטש ווי יענער מערדער, וואָס איך לייען איצט בא-
שיקעוויטשן איך א ראָמאן. יענער האָט פארקויפט דיין קינדער נאָך יענעם פאר-
געלט, און דו האָסט פארקויפט דיין קינד און האָסט נאָך יענעם צו-
געצאָלט. שיינ אויסגעפיינט זיך, שיינ באוואָרנט א טאָכטער א באס-
יעכידע! נעומען אליין און געקוילעט א קינד, מיט רעשפּעקט צו
מעלדן, אָפּגעקוילעט אפּ אייביק! (צו איזאבעלע). דו וויינט? וויי, קינד
מיינס, וויי אפּ דיין שיקוואל, אזוי ווי באַ שיקעוויטשן שטייט געשריבן,
וויי און קלאָג אפּ דייןע יונגע יאָרן, וואָס ביסט געבוירן געוואָרן גא-
א סאָטער א דעספּאָט! גאָט איך הימל ווייסט דעם עמעס, און איך בין
דיין איידעם, אז דיין הארץ איז געווען ווייט, מיט רעשפּעקט צו מעלדן,
פון אָט דעם שאַלטיק, וואָס ער, דער מערדער, האָט מיט גוואלד דיר
געוואָלט אָנהענגען... (זי נעמט איזאבעלע פאר א האנט). שטיי אָפּ, איזאבעלע!

וויש אָפּ דײַנע טדערן, פאדגעס אָן דײַן בראַך! ער וועט אליינ קומען
צו דיד, דײַן העלד, דײַן באשערטער, ער ערווארטעט דײַך מיט אומגע-
דולד!.. (זי נעמט איזאבעלען פאר דער האנט און לאָזט זיך גיין).
פּאָסטערנאָק, דו לײענסט פונ אַ ביכל, צי דו זאָגסט אפּ אויס-
ווייניק?

מאדאם פּאָסטערנאָק (צום מאן, שטיל, נאָר מיט הארץ). טירדראַנ...
דעם-פּאָט!! מעעעערדער!!!
(זי גייט אוועק מיט איזאבעלען, קלארא—נאָך זיי, פּאָסטערנאָק בלעכט
אליין).

פּאָסטערנאָק (האַלט זיך באַם קאָפּ. גייט ארום הייב און צוריק). ננו, א
וועלט! נא דיר אַ פּיפּער, אַ בערזע, אַ יאקנעהאַץ! וועלכער רועט האָט מיך
געטראָגן, איך זאָל אים אָפּגעבן דאָס נאדן פאר דער כאסענע? וואָס
האַב איך קיין צייט ניט געהאַט? היינט גיי געב נאָכאמאָל נאדן...
נאָך אמאָל פערציק טויזנט? אָבער גאָר לוי מיט אַ ספּאָדעק! ווילסט אַ
דאָקטער? זייער שיינ! ווילסט מארקוסן? געזונטער הייט? וויבאלד מע
שמועסט פונ לאָשן „ליבע“, וואָס-זשע דארף מען געלט-שמעלט? וואָס קומט
ארויס?—די פערציק טויזנט איז אַן אויירע! פערציק טויזנט! אַ ווערטעלע
אויסצורעדן? וווּ האָט ער געקענט אהינטונ אויפיל געלט?.. די יעהופּעצער
בערזע... זיי האָבן אים פארדרייט... גוטע פרידער... טאָג ווי נאכט געשפילט
מיט אים אינ קאָרטן... מע האָט אָפּגעלעקט באַ אים אַ ביינדל! און ווער
שמועסט כינקיס...

(מע קלוגט אָן; עס קומען ארײַן: פּינקוואַרט, כינקיס, ביי-
געלמאַן, קנאַקניס און עטלעכע יונגע ספּעקוליאַנטעס).

פערטע סצענע

פּאָסטערנאָק. ברוכים האבאָם! געסט, געסט! וואָס וועט איר
עפעס זאָגן גוטס? מיסטאמע אז איר האָט געקאָנט קומען פלוצים אינ
מיטן העלן טאָג, איז דאָס געוויס נישט גלאטיק, ווי אינ פּאָסעק שטייט:
גד גדד יגודנו⁶⁸— אז מע שערט די שאַפּ, ציטערן די לעמעלעכ...
איך שמועס עס אקעגן דרינען...

פּינקוואַרט (צו די איבעריקע). פּע, עס געפעלט מיר ניט דער באָרעכ-
האבע זינער. גאָט ווייסט, צי מיר וועלן דאָ עפעס מאכנ... (צו פּאָסטערנאָק).
הערט-זשע צו, רעב שמועל! וואָס טויג אונדז פּאָליטיקע? דער גרעסטער
שווינדל, זאָגט מען, איז דער עמעס. איך וועל אַיך דערציילן אַ מיסע:

צוויי יידן מעקלערס פאָרן אפן באן קיין שפּאַלע, ביידע צו איין פאָ-
רעצ און ביידע וועגן איין געשעפט. געוויינטלעך, וויל מען זיך אויס-
באהאלטן איינער פון דעם אנדערן. מיטע סאָטן, באגעגנט מען זיך
אַבער אין איין וואַנאָן. מיילע, באגעגנט—אין פארפאלן. „גוט-מאָרגן!
„גוט-נאַך.“ „ווהינ פאָרט דאָס א ייד?“ „ווהינ איך פאָר? קיין שפּאַלע.“
„א ייד אין דיר קיין קאטאָוועס נישט! איר זאָגט דאָך מיר בעקיוון, אז
איר פאָרט קיין שפּאַלע, ביכדיי איך זאָל מיינען, אז איר פאָרט קיין
בויבעריק; איך ווייס דאָך אָבער, אז איר פאָרט טאקע קיין שפּאַלע,
היינט וואָס דרייט איר א מויעכ?“...

פאָסטערנאק. אפּ אלצדינג האָט אייך פינקוגל א מיטע.
פינקוגל. איך מיינ טאקע בעעמעס, לאָמיר רעדן אָפנטלעך.
(גלעט זיך די באָרד). די מיטע דערפון איז אזוי. דאָס וואָס מיט איינער
כאָטן האָט זיך געטראַפן, קאָן זיך טרעפן מיט איטלעך פון אונדז,
אוביפראט נאָך אינעם ווערעצ אפּ דער בערזע. מען איז דאָך נישט מער
ווי א באַסער וועדאָם: קאָלומאנ מע טרעפט, טרעפט מען; און כאַלילע
וועכאס, טאָמער טוט זיך דאָס רעדל א דריי אפּ צוריק (א מאכ מיט דער
האנט)—מאכט קאָמעצ ביין בא.

כינקיס. ס'איז אין עצה, ואין חכמה, ואין תבונה נגד א שלעכ-
טער קאָרט (54).

בייגעלמאנ. ווערקמירדיק! פון וואָס מע זאָל נישט רעדן, כינקיס
מוז ארום אפּ דער קאָרט!

קנאקניסל. וואָס עמעס איז עמעס, כינקיס איז גערעכט: די
בערזע איז נאָר א קאָרטנשפיל. וואָס איז פינפער שולדיק, לעמאַשל,
אז ס'האָט זיך אזוי געמאכט? א סימענ האָט איר: ווען פינפער זאָל
וועלן גראַט אָנוועצן, וואָלט ער דאָס געקאָנט אויספירן פאראיאָרן אינ
דער צייט—און רופ מיך קנאקניסל!

פאָסטערנאק. מיילע בעקיצער, אלקאָלפאָנעם, וואָס ווילט איר
דאָ אויסברייטן, אז פינפער איז א פינער מענטש? איך ווייס דאָס
אליין גאנצ גוט. איך זע דאָך, מיט וועמען ער האָט געהאנדלט און
מיט וואָס ער האָט געהאנדלט... נאָר גאָר נישט, אל תפל דבר—
כאטא פאָקרישקא.

פינקוגל (צו די איבעריקע). אן אַזעס פון א גראָבן יונג! איך
וואָלט אימ דערציילט א מאָשל, האָב איך מויווע, עס זאָל נישט שאטן
צו אונדזער איניענ... (צו פאָסטערנאק). פארשטייט איר מיך, נישט דאָס

בינ איכ אויסן. איכ שמועס דאָס גלאט אזוי, וואָס ער איז נאָכ נישט
 געניט אינ דער זאכ, כלעבן, א יונגעראמאן. ער וואָלט, אייגנטלעך,
 באדארפט זיכ האלטן אן איינע מיט אונדז פונ דער לעכאטכילע אָן.
 וואָלטן מיר אימ ארופגעפירט אפ א שטיקל דערעכ; מיר וואָלטן דאָס
 געמאכט גלאט ארומ און ארומ, אויסגעדרייט זיכ, ווי אפ א טעלער,
 עס וואָלט אויסגעקומען, ווי איר זאָגט: אָגיל ווייעסמאכ—צוגעשניטן און
 אופגענייט. וואָרעם בא אזא געשעפט באדארפ מען וויסן וואָס מע האָט
 צו טונ. ס'איז, פארשטייט איר מיכ, אן איידעלע מאטעריע; איינ קוק אפ
 א זייט, ווערט קאלי דאָס גאנצע שפיל...

כינקיס: פונקט אזוי ווי בא די קאָרטן, דעהאוויל. איר מענט זיין
 דער גרעסטער שפילער, נאָר קוימ האָט איר געמאכט איינ גאנג א
 שלעכטן, זענט איר פארפאלן מיט די פאָטרעכעס.

בייגעלמאן. ווערקמירדיק! ס'איז דיר אן אנטיק מיט דעם כינ-
 קיסן! וואָס איר זאָלט ניט שמועסן, ער איז דאָ מיט די קאָרטן!

קנאקניסל. איכ האָב ליב דעם עמעס. כינקיס איז גערעכט. ווען
 פליפער רעדט אָפ פריער מיט אונדז, וואָלט גאָר אנדערש געווען: פאָרט
 געניטע סאָכרימ, אלטע בערזיאנער. מיר וואָלטן דאָס אָפגעארבעט אזוי,
 אז מיר וואָלטן געוויס אָפגענומען אונדזער געלט, און ער וואָלט אויכ
 געבליבן בא געלט. אן, טאָמער וואָלט דאָס עמעצן אָנגעירט—לאָז זיכ
 יענער קראצן. קורצ: פליפער וואָלט געבליבן דער אייגענער פליפער
 וואָס פריער—און רופ מיכ קנאקניסל!

פאָסטערנאק. מיילע בעקיצער, אלקאָלפאָנעם, וואָס טויג מיר
 מעליצע: „וואָלט איכ“, „זאָלט איכ“? איר ווייסט דאָכ, אז צו פארעדן
 יענעם די ציינ בינ איכ פאָרהאנט. איר זאָגט מיר בעסער פלם
 ברורים⁽⁵⁵⁾—ריינע דיבורים: וואָס ווילט איר?

פלינקוגל (צו די איבעריקע). ס'איז אימ היינט נישט איינצובייסן.
 אפאָנעם, פליפער האָט אימ אויכ גוט אָנגעזאלצן... (צו פאָסטערנאק). זייט-
 זשע מויכל, רעב שמועל, איר זענט דאָכ א ייד א קלוגער, כלעבן,
 א סויכער, א מענטש מיט יוישער. לאָמיר בעסער רעדן גלייכ צו דער
 זאכ אליין (ער נעמט זיכ בא דער באָרד). די מייסע דערפון איז אזוי. מיר,
 יעהוּפּעצער ספעקוליאנטן, האָבן זיכ מעיאשעו געווען און אָפּגערעדט
 צווישן זיכ (מיט הענט און מיט א ניג פונ דער געמאָרע) היינטי קעפי עס האָט
 זיכ געטראָפן אן אומגליק, פליפער האָט זיכ לעסאטע געשטעלט;
 און קעפי עס איז איינ יאָדוע, אז ער האָט זיכ מיסכניעו געווען צו

געבן יאקנעהאָן גאָר א גוזמע שטיק; און קעפי ס'איז דאָכ א רבר שאַראַפּשר⁵⁶, ער זאָל אונדז אלעמען קאָנען געבן יאקנעהאָן מאמעש, וויל ס'איז גאָר נישט אזויפיל יאקנעהאָן אין גאנצ יעהופּעצ ארומ און ארומ; און קעפי פּיפּער אליין קאָן מיט אונדז נישט מייטיוו זיין⁵⁷, וויל ער איז נאָך נישט באַקייט⁵⁸ אינעם איניען האשטעלן זיך; און קעפי איך זע ארויס, וועלן מיר דאָ מוזן זיך גלייכן אפּ פּראָצענטן...

פּאָסטערנאָק. פּראָצענטן? קאָדעש וועטאָהויר—אפּילע נישט א לעק! יונגע ספּעקוליאַנטן. וואָס הייסט, נישט א לעק? וווּ איז יוּשער? וווּ איז מענטשלעכקייט? גלאט העפּקער א וועלט?

פּאָסטערנאָק (ווייזט אפּ דער סטעיז). וירבר על העצים ועל האבנים⁵⁹—מאכט רש"י: רעדט צו דער לאַמפּ...

פּינקוואַל (איז מיט א ניגון). האַנטאָכן? וואָס רעדט איר? עמעס, מיר ווייסן טאקע, אז פּיפּער האָט געהאט אן אומגליק: דאָס יאקנעהאָן איז אימ דערגאנגען די יאָרן. שוין א צייט, אז ער בלאנקירט אפּ יאקנעהאָן, רעקט זיך אָפּ מיט העזעק און בלאנקירט ווייטער. מיר דאכט זיך, אז גאנצ יעהופּעצ האָט געשפּעקולירט אפּ זיין קאָפּ, און נאָר צו ליב אימ איז דאָס יאקנעהאָן געשטיגן. דאָך וואָס בא אימ, לויט מיין כעשנ, בארארפט בלייבן עפעס געלט. געשיקט זיך עס?

כינקיס. מיר דאכט, ער זאָל שפּילן א קיילעכיק יאָר קעטידער אינ קאָרטן און עס זאָל אימ גיין שלימ-שלימאזל, וואָלט ער אויך באדארפט בלייבן בא געלט.

בייגעלמאן. ווערקמירדיק! ס'איז דיר אן אקציע מיט כינקיסן. אומעטום איז ער דאָ מיט רי קאָרטן!...

קנאקניסל. איך האָב ליב דעם עמעס: כינקיס איז גערעכט. ווי לאָזט זיך נישט איפּער א מענטש בא אזא מייסע קיין גראַבע עטלעכע קערבלעך—און רופּ מיך קנאקניסל?

אלע. נישקאָשע, ער האָט, ער האָט געלט! מייפּער האָט זיך גע-לאָזט געדט!

פּאָסטערנאָק. א לאַך פּונ א בייגל, א שאַס פּונ א ביקס, א פיטעם פּונ א עסרעג, א גוט אויג פּונ א גליד-שוועסטערקינד...

פּינקוואַל (צו די איבעריקע). ווי געפּעלט אַינע א שפּראַכ... (צו פּאָסטערנאָק). מיינע, נעמען מיר אָן אזוי ווי איר זאָגט; בלייבט דאָך אלץ די אייגענע קאשע: צו וועמען רעג איז דאָס שנייעכ, אז נישט צו אַינע? ער איז דאָך פּאָרט אייער כאָסן!

פאָסטער נאָק. מײַנט כאַסנ? לוי האַיאָ וועלוי ניוואָ (60) — דאָס איז געווען אמאָל, נישט היינט. היינט איז שוין פֿינפער אײַער כאַסנ, נישט מײַנער. ער איז אײַער כאַסנ, און איר זײַנט זײַנע מעכטאָנימ, ווי איז פאָסעק שטייט: „אני לדודי ודודי לי“... (61) נאט, זעט, וואָס א יונגאטש פארגינט זיך מיר שרייבנ, וועט איר פארשטיינ, מיט וועמען איר האָט געהאנדלט. נאָר שטיל, אל תפל דבר — כאטא פאָקרישקא (ער גיט איבער פֿינקוגלעך א בריוו).

פֿינקוגל. אנו, מאכטייטע, לאַמיר האַרכנ, וואָס זאָגט ער דאָ? סײַז טאקע קעדנ צו וויסנ (ער נעמט דעם בריוו און לייענט בעקויל דאָס) (62). „לכבוד מחותני הגביר המפורסם החכם המופלג המשכיל“... (63) (זיך איז באָר אדײַנ). מײַלע, א כאַכעם — איז קײַנ קאשע ניט; אז מען איז א גוויר, איז מען שוין בעמײַלע א כאַכעם. אָבער א „מופלג“ מיט א „מאסקיל“ אונטערגעשלאָגן — דאָס איז שוין אביסל צו פיל... (ער לײַענט) „...החכם המופלג המשכיל מוהר״ר שמועל פאָסטער-נאָק נײַ 64). בעשאס איר וועט לייענען מײַנ בריוו, וועל איך שוין זײַנ העטרווייט פונ יעהופעצ. איך האָב מיך לאנג געשלאָגן מיט דער דייע, ביז איך האָב מיך ענדלעך אנטשלאָסן, איך זאָל אוועק פונדאנען אהינ, וווּ די אויגן וועלן מיך טראָגן, אבי נישט אָנקוקן יעהופעצ, נישט אָנקוקן אונדזער בערזע, נישט אָנקוקן אונדזערע ספעקוליאנטן“... (רייטסט איבער). וואָס איז ער אזוי אופגעטראָגן אפ די ספעקוליאנט? (ער לײַענט). „פונ אָנהייב ביז איך אפילע גרייט געווען צו מאכנ אײַנ מאָל פאר אלע מאָל אן עק פונ מײַנ לעבן: עטלעכע טראָפן סאמ-האמאָוועס, פאר צען קאָפיקעס א שטריקל, אָדער א פיסטויל אינ הארצן — און א סאָפ צו אלע צאָרעס. אויס פֿינפער, געשטאָרבן! איך האָב מיך אָבער בארעכנט נאָכדעם, אז סײַז פאר מיר קלאל נישט קײַנ פלאנ...“ (רייטסט איבער). איך האָב געוויסט פריער, אז פֿינפער וועט אזא נארישקײַט ניט טונ... (לײַענט ווייטער) „...פאר מיר קלאל נישט קײַנ פלאנ צו גײַנ אזוי יונג פונ דער וועלט. איך וועל ליגן אינ דער ערד און באקן בייגל, און אלע וועלן לעבן א גוטן טאָג, גײַנ אײַנס צום אנדערן אפ זשורפיקסן, שפילן אינ „ווינט“, מיך אינ זינען האָבן אינ דער לינקער פיאטע, קײַנ צײַט נישט האָבן אפילע מיך צו דערמאנען, און אז מע וועט מיך שוין יאָ אמאָל דערמאנען, וועט זײַנ אז אָכ און וויי צו מיר. פֿינקוגל וועט זאָגן אפ מיר א מאָשל, אלע וועלן לאכנ...“ (רייטסט איבער). גערעכט, ווי איך בין א ייִד! (לײַענט ווייטער) „...פֿינקוגל וועט זאָגן א מאָשל, אלע וועלן לאכנ; איטלעכער

וועט אויסטראכטן אפ מיר אן אנדער האמצאָעלע. אלע וועלן זיין פֿינע מענטשן, נאָר איך איינער וועל בלייבן א פֿארכ. צום ביישפּיל: אפּ פֿינקוגלען וועט קיינער נישט זאָגן, אז ער איז א... א... א... (ער קערט איבער דאָס ברייטל אפּ דער אנדערער זייט).

פֿאַסער נאָק. וואָס אַקעט איר? מיטאַנעפּשעכ, ליינעט איר — דארפֿט איר ליינענע קעסיידער, ווי אינ פֿאַסעק שטייט: „החילות לנפול, נפול תפול“⁶⁵...

פֿינקוגל (דרייט דאָס ברייטל אפּ אלע זייטן). פֿארשטייט איר... איך האָב געלאָזט אינדערהיים מיינע ברילן...

כינקיס (נעמט דאָס ברייטל). אנו, ווייזט נאָר אהער. איך האָב א גוטע שמעק: איך שמעק אָן די טויז פֿאר א ווערסט, און דאפּקע אָן ברילן! (ער ליינעט) „אפּ פֿינקוגלען וועט קיינער נישט זאָגן, אז ער איז א שאַפּסע-צוויניק“, א גאָטס גאנעו, וואָרעם ער איז א שיינער ייד, טון די יידן, וואָס טרינקען ווימאָרעזעק, האָט פֿינט קאָוועד, ווי א קאצ שמאלצ, קלוימערשט פֿרום, און גייט אויס, פֿיגערט נאָך א קערטל, נישט ערגער פֿון כיי... כיי...“ (ער וויל איבערהויפּט ערשעקע שורעס).

פֿאַסער נאָק (צו כינקיס). וואָס כינקעט איר? החילות לנפול, נפול תפול—האָט איר זיך אונטערגענומען ליינענע, טאָ ליינעט קעסיידער. ביי געלמאן (נעמט צו באַ כינקיס דאָס ברייטלע). לאָזט מיך, איך האָב אמאָל אויך געקאָנט ליינענע אפּ זשאַרגאָן (ער ליינעט) „פֿיגערט נאָך א קערטל נישט ערגער פֿון כינקיס, וואָס האָט זיך געמאכט א פֿארמעגן פֿון קאָרטן. וויפל איך האָב באַ כינקיס פֿארנומען אפּ יאקנעהאָז, האָט כינקיס באַ מיר צען מאָל אזויפיל געוונען אינ קאָרטן, ער זאָל דאָס נאָר אויסקרענקענע!“...

כינקיס. ווי געפֿעלט אייך אזא יאמ־קאָטער? איך בין שולדיק, אז ער איז א קאליקע און פֿארשטייט נישט דאָס שפּיל!

ביי געלמאן (ליינעט ווייטער). „ער זאָל דאָס נאָר אויסקרענקענע! אינ יעהופּעצ הייסט כינקיס אויך אן אויסטאָקראַט. יעהופּעצ איז, באַרוכאשעם, אזא שטאָט, וואָס קלויבט נישט איבער, אבי געלט — איז מען אן אריסטאָקראַט. אשטייגער, וועמען גייט דאָס אָן אינ יעהופּעצ, פֿונדאנען איז דאָס פֿלוצימ אויסגעוואקסן אזא אריסטאָקראַט, ווי ביי... ביי... ביי...“ איך ווייס נישט, וויאָזוי מאכט דאָס וואָרט, ס'איז גע- מעקט...

קנאקניסל (רייטט אויס דאָס בריוול פון בייגעלמאנס האנט). עס הייבט נישט
אָן צו זיין געמעקט. געזונטע אויסזען, איינערנע (ער ליינט) ... און
ארייטאָקראט, ווי בייגעלמאנס? ס'איז פאראן אזעלכע, וואָס געדענקען
נאָך, אז ער האָט ארומגעטראָגן אין פארריטשען בייגל צו פארקויפן...
בייגעלמאנס. שטעקער וועקאָוען! עס שטייט נישט קיין בייגל!
דאָס לייענט איר שוין פון אייער קאָפּ!
קנאקניסל (לייענט ווייטער). "...ארומגעטראָגן אין פארריטשען
בייגל צו פארקויפן, און היינט פאָרט ער איז א קארעטע. עס פאסט
אימ אזוי צו זיין א ספעקוליאנט, פונקט ווי עס פאסט קנאק... (ער טוט
א שנייז דאָס בריוול). טאָמער וואָלט טאקע אפ אן עמעס געווען גענוג צו
האַרבן די גארישקייט, וואָס דער שאַלטיק שרייבט?
עטלעכע קוילעס. בייסט ווייטער, וועט איר געפינען קעז
אויכ!...

פאָסטערנאק. החילות לנפול, נפול תפול!
קנאקניסל (קוקט אין בריוו אריין). טפו, וואָל ער ווערן! א יונגאטש
וואָל רעדן אפ דער גאנצער וועלט! אפ קיינעם קיין גוט וואָרט נישט
וואָגן! צו וואָס טויג מיר בריוולעך? מימאָנעפישעך, האָסטו געמאכט
די שפיל, פאָר אוועק צו אלדי שוואַרצע יאָר — און רופ מיך קנאק-
ניסל!

(ער צערייסט דעם בריוו אפ שטיקלעך און צעווארפט איבער דער
שטוב. דער אוילעם לאכט).

פאָסטערנאק. טאטע, וו לאכסט? אז אָכ און וויי איז צו דיין
געלעכטער! פייפער איז קליגער פון אונדז. ער האָט אונדז אלעמען
נעפירט אין פאָר אריין, העט-ווייט אפ דער אייבערשטער באַנק, און
גוט אָנגעבעזעמט, ווי אין פאָסעק שטייט: בשכבנו אוועפציצקיינו⁶⁷ —
אנידערעלייגט און אָפגעשמיסן!..
פיינקוגל (צום איבעריקן אוילעם). וואָס וואָגט איר דערוף? ער מאכט
שוין אייגענע פסוקים...

פאָסטערנאק. מיילע, אפ אייך איז א מיצווע. אל תבטחו
בגריבים⁶⁸ — קריכט ניט אין פייער אריין! איר האָט מיט אימ גע-
שווינדלט, געדרייט יאקנעהאָז אהער, יאקנעהאָז אהין, אזוי לאנג, ביז איר
האָט זיך פארדרייט. ס'איז א פאָשעטע מייסע: איר האָט אימ געוואָלט
אָפנארן, האָט ער אייך אפגענארט. ווי רי געמאָרע וואָגט: "הבא להרגך,
שמרגהנ נאזאד"⁶⁹ — האָסט געכאפט א פאטש, שטעק אָפ צוויי צוריק,

ס'איז טאָמיר אזוי רער סאָפּ. שלוימע האַמילעכ איז טאָקע אַ כאַכעם; ער זאָגט אינ „ברכי נפשי“, דאכט זיך: בור כרה ויפרפרהו⁷⁰ — כטאָ יאמא קאָפאיע, טאָי טאמ אופאדאיע... אָבער איך? וואָס וואָס איך געהאט צו טאנצן אינ קאַנ? וואָס האָב איך באדארפט ארײַנצימל בלענ פערציק טויזנט קארבנ? איך בין דאָך יא, ווי זאָגט ער, גאָט די נעשאַמע שולדיק! עס קומט אויס ווי די געמאַרע זאָגט: טוביה חטא⁷¹ וונטיק מאָנטיק...*)

פֿינפֿטע טענע (צום איבעריקן אוילעם). וואָס זאָגט איר אפּ די פסוקים וואָס דאָ פלעגן, מיט די געמאַרע-ווערטער, וואָס ער האַקט?

(עס עפנט זיך די טיר און עס קומט אריין די מאדאם פאָסטער-נאָק. נאָך איר — מאַרקוס מיט איזאבעלע⁷²).

פֿינפֿטע טענע

פאָסטער נאָק. אָ! זעט איר? אַ ווייב זאָל מען טאָקע פאָלגן זי האָט פונ אָנהייב אָן ניט געוואָלט דעם שידעכ. האלעווי וואָלט איך זי געפאָלגט, וואָלט איך איצט ניט געהאט אזא מאפאָלע, ווי די גער-מאַרע זאָגט: „קדירה דבי שותפא“⁷³ — אז מע הערט נישט דאָס ווייב איז קיש-קיש ווי די יידן האָבן גערוט...

מאדאם פאָסטער נאָק. כלעבנ, סאמיל, דו רעדסט עפעס, מיט רעשפּעקט צו מעלדג, אועלכע ווערטער... דאנקען און לויבן גאָט, מיר זענען אויך לייט גלייך, מיר קאָנען אויך האָבן אַן איידעם אַ דאָקטער, ווי באַ לייט (זי קוקט אפּ כינקיט). נישקאָשע, אונדזער טאָכטער שטייט אָן צו האָבן אַ כאָסן אַ דאָקטער, ווי אלע אנדערע יעהופּעצער מאמזעלן... (זי פירט אים צו איזאבעלען מיט מאַרקוס). נעם בענטש ריינע געליבטע קינדער מיט דעם הייליקן אייביקן בונד פונ דער הימלשער ליבע... ווינטשעווע זיי צו, זיי זאָלן אָפּפערן זייער לעבן איינס פאר דאָס אנדערע, אזוי ווי בענעדיקט און ראָזאליע באַ שניקעוויטשן אינ זיין ראָמאן „הימל און ערד און ליבע“. געבע גאָט, — זאָגט דאָרט דער פארפאסער — זיי זאָלן געניסן די פריכטע פונ זייער ליבע, זייער בונד זאָל זיין אַן אייביקער בונד, אַ הייליקער בונד...)

פאָסטער נאָק (האָט איבער אינמיטן). מיילע בעקיצער, אלקאָלפאָד נעם, זיי זאָלן זיין געקניפט און געבונדן און פארבונדן... צו וואָס

(*) טוביה חטא וויגור מיגנר⁷¹).

טויגן לאנגע דיבורים? איך פארשטיי נאָר ניט, וואָס עפעס אזוי בעכיר-
פּאָזנדיק, פּלוצים אינמיטן העלן טאָג שוין אזוי גיכ כאפּ-לאפּ, ווי אינ
פּאָסעק שטייט: האָ גאוורע וועהאַ טראסק?

מאדאם פּאָסערנאק (מיט קאס). וואָס-זשע האָסטו געוואָלט,
מיט רעשפּעקט צו מעלדן, שאדכאַנים זאָל מען דיר שיקן?

פּינקו גל (מיט זיך אריין). געבענטשט זענען די הענט, וואָס נעמען
זיך אליין. מיסטאמע איז דאָס איר זיוועג (78). א שידעכ איז א גוירל,
איטלעכער נעמט זיך ארויס, וואָס אימ איז אָנגעצייכנט פון אויבן.

כין קיס. פונקט אזוי ווי, לעהאוודל, בא די קאָרטן: איינער שפּילט
א גאנצע נאכט אונ עס גייט אימ שלימ-שלימאזל; דער אנדערער שלעפט
אלעמאָל ארויס — מאלקע, מיילעכ, טויו...
בייגעלמאן. ווערקמירדיק! מיט דעם כינקיסן איז דיר נאָר א
קאָמעדיע. מע רעדט פון ווייס איך וואָס — קומט ער מיט די קאָרטן!

קנאקניסל. וואָס עמעס איז עמעס — כינקיס איז גערעכט: צו שיי-
דוכים דארפ מען האָבן גליק. אָט האָב איך, זאָלן געזונט זיין, עטלעכע
דערוואקסענע טעכטער, איז וויפל מע רעדט זיי שידוכים, ווילן זיי ניט
הערן, ניט זעען פון קיין שאדכן! זיי ווילן נאָר אליין, אונ נאָר דורכ
ליבע — אונ רופ מיך קנאקניסל!

פּאָסערנאק. אוואדע איז ליבע א געהויבענע מאטבייע, וואָס
איז דאָ פאראן צו רעדן? דער כיסאָרן איז נאָר, וואָס מיט ליבע אליין
קאכט מען ניט קיין וועטשערע. מע דארפ צו דעם האָבן נאָכ עפעס, די
מאמטאקים, מיינ איך, ווי אינ פּאָסעק שטייט: „אם אין קמח, אין לאָקשן...“ (79)

מאדאם פּאָסערנאק (מיט הייז). איך האָב דיר געזאָגט וויפל
מאָל, סאמול, אז קיין פּאָסעק האָב איך ניט געלערנט אונ, מיט רע-
שפּעקט צו מעלדן, לאָשן-קוילעטש פארשטיי איך ניט... נאָר אויב דו
מיינסט נאדן, זאָלסטו וויסן זיין, אז מע האָט דאָס אינ זינען, מיט
רעשפּעקט צו מעלדן, אינ דער לינקער פיאטע. ס'איז א ראָמאן, א
לאנגאַנענדיקער העכסט - אינטערעסאנטער ראָמאן אינ צוויי טייל.
דעם ערשטן טייל האָסטו געשפּילט, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, אזא יאָר
אפ מיינע סאַנים. דעם צווייטן טייל וועל איך שוין שפּילן. איך הייב
אימ אָן מיט א זשורפיקס אונ מיט א קנאסמאָל טאקע היינט אפ דער
נאכט (צו פינקו גלען מיט דער קאָמפּאניע). מיר לאדן אייך איינ מיט איינער
דאמען אונ מיט דער גאנצער פאמיליע.

פֿענקוגל מיט דער קאָמפּאָניע (אלע איינעם). אָכ, מיט
גרעסטן ביזאָיען! אַפּי א וועטשערע מיט א קערטל...
כּינּקיס. נאָכ אַ מינ קערטל! א קערטל צו א קערטל איז נישט גלייכ!
פּאָסטערנאָק. ס'איז דאָכ א בעפּירעשער פּאָסעק אין דער
געמאַרע: „איינ פיסני בעלוי דיווקא וועינ כּאַלעם בעלוי קאַרטנ...“
(דער אוילעם קוועלט):

מאַרקוס (שטעלט זיך אוועק אַקעג אַוילעם, לייגט צונויף די הענט אפּ
האַרצ, שאַקלט מיטג קאָפּ). די קאַרטנ! די קאַרטנ! עס הייבט זיך אָן מיט
קאַרטנ, עס לאָזט זיך אויס מיט קאַרטנ. באַ קאַרטנ ענדיקט זיך אלע
זאכנ. פאַר קאַרטנ גיט אוועק דער מאַן דאָס ווייב, דער פּאָטער — זינע
קינדער. נישטאָ קיין טייערערס פון קאַרטנ!.. אוי, קאַרטנ, קאַרטנ!..
(ער גיט איזאבעלען די האנט און לאָזט זיך גיין).

מאַדאַם פּאָסטערנאָק (צום מאַן). דו זערסט ווערטער? (גאנצ שטיל,
נאָר מיט פּיער). טיררראַן! דעספּאָט! מעעצעדער!..

(זיי לאָזן זיך גיין אלע דריי... באַ דער טיר קומט זיי אַקעג די
יידען, פאַרוויקלט אין עטלעכע שאַלן און פאַטשילעט. נאָכ איר שלעפט
זיך נאָכ דאָס מייַדל. ס'אָל ראַנגלט זיך מיט זיי, לאָזט זיי גיט ארייַן.
די יירענע מיטג מיידל רינגט זיך אויס פּונ טאָטלס הענט און פאלט ארייַן
אין שטוב ארייַן מיט א געוויינ און מיט א געשריי).

זעקסטע סצענע

די יידענע (ברעכט די הענט, וויינט און קלאָגט מיט אינג פון די טכינעס).
וויי איז מיר, ווינד איז מיר, פאַרוויסט און פאַרפּינצטערט בינ איך נישט
געוואָרן, אן אלמאַנע, איינע אליינ, עלנט ווי א שטיינ, נישט קיין קאַרעו,
נישט קיין ביינ, געבראכט דער רועכ א שוואַרצ יאָר, א מעקלער, ארייַן-
געשטופט א סוקע-שער, עפעס יאקנעהאָז-שמאַקענאָז, פּיפּער-שמיפּער,
פּיפּנ זאָל אימ אינ אן אויער, ווי ער האָט מיך געקוילעט מיט מייַנ
קינד! (זי כאַפּט מאַרקוס פאַר א האנט). עפּשער זענט איר אָט וואָס-אָ
טאקע ער אליינ? עפעס א כּאָסנ, זאָנט מענ, זענט איר עמעצנט אָט
דאָ? פּאָלגט מיך מיט גוטנ, וועט איר בעטער מאכנ — גיט מיר אָס
דאָס נאדנ, איך וויל נישט וויסן פון קיין שמאַקנעהאָז. איר שפּילט זיך
מיט פּייער! אָט לויפּ איך צום פליצמייסטער, מיך קאָן מענ, איך בין
פון דער סלאבאָדקע, מייַנ ערשטער מאַן, אַלעוואַשאָלעם, איז געווען
בא גיטעלע וויינשטיינ, אַלעוואַשאָלעם...

פאָסטערנאָק. וואָס איז דאָס פאר א שלאק-פוראָניעס? פארוואָס
ווארפט מען זי נישט ארויס? איך זעט נישט, אז ס'איז אמעשווגענע יידענע?
די יידענע. א מעשווגענע בין איך שוין געוואָרן? אז איך מאָג
מיין געלט, בין איך מעשווגע? מעשווגע זאָלט איך ווערן פאר זיך און
פאר מיר און פאר מיין קינדער און פאר מיין גאנצער מישפאָכע און
פאר מיין מאנס מישפאָכע און פאר אלע מייןע ליבע פריינט און פאר
אלע יידן און פאר קאָל-יִסְרָאֵל — אָמיינ סעלאָ! (זי דערזעט אפ א בענקל
די כאסענע-קליידער, וואָס איזאבעלע האָט געמאַסטן). א? זינד און סאמעט? פריער
גאָטס און נאָכדעם פרעמדס? מע שמירט זיך מיט מיין פוטער? מייןע קין
קארבן? דער מענטש זינדיקט און מיט דער הונ שלאָגט מען קאפאָרעס?
לאָמיק מיך כאָטש רעכענען פאר מיין בלוט! (זי כאפט דאָס „בע-בע“ און צע-
ריסט ראָס אפ צווייטן). אָט אזוי! גם לי גם לך (75) — נישט מיר, נישט דיר!..
מאדאם פאָסטערנאָק. אוי, ס'איז מיר שלעכט, מיט רעשפּעקט
צו מעלדן, טאקע נאָר אפ צו קאלעשן! (זי פאלט כאלאָשעס).
איזאבעלע, אכ, מארקוס! (זי פאלט מארקוס אפ רי הענט).
דער אוילעם. וואסער! וואסער! (סאָסל באשפּריצט דער מאראם מיט
קאלט וואסער).

מאָרקוס (צום גאנצן אוילעם). זעט, קוקט אייך אָן אינ שפיגל, וואָס
פאר א פאָנעם איך האָט מיט אייערע ספעקוליאציעס, מיט אייער
בערוזע, מיט אייער יאקנעהאָז, מיט אייערע קאָרטן, מיט אייערע זשור-
פיקסן, מיט אייערע דאמען די אריסטאָקראטקעס און מיט אלע אייערע
גענג ארום און ארום! עס וועט זיך געפינען איינער, וואָס וועט אייך
באשרייבן אינ די גאזעטן, וועט פון אייך מאכן א בוך, א קאָמעדיע,
א גאנצע קאָמעדיע! צו שאַנד און צו שפאָט וועט איך דעמאָלט זיין
אומעטום, וווּ מע הערט נאָר א יידיש וואָרט! אפ טעאטער וועט מען
אייך ארויסשטעלן! מע וועט קוקן אפ אייך, מע וועט טייטן מיט די פינגער
און מע וועט לאכן, זיך איינרייסן דאָס געזונט לאכנדיק — מיט איינעם
וואָרט, די וועלט וועט זיין פול מיט אייך און מיט אייער יאקנעהאָז!!!

(ער גייט אוועק מיט איזאבעלע אונטער דער האנט. די מאראם פאָס-
טערנאָק—נאָך זיי. דער גאנצער אוילעם בלייבט שטיין פארגאסט, רי נעזער
אראָפּגעלאָזט. פארגלייזערט — איטלעכער אינ אן אנדער פאָזע.)

דער פאָרהאנג פאלט

א פאָר ווערטער פונעם מעכאבער

בא ליטטן אינעם הינטער געוואָרן א מאָדע: אנשטאָט א האקדאָמע פון פאָרנט, צו געבן די האקדאָמע פון הינטע. נאָר באגייט זיך נאָר אינגאנצן אָן האקדאָמע—דאָס האָבן אלע מאַסן געווען, אז ס'איז אומענדלעך; וואָרעם בעמעס, ווי בעשיקס זיך דאָס, אז א מעכאבער זאָל זיך צעשיידן מיטן לעזער גלאַט אָן א זיג-געזונט, אָן א שום געבן אימ צו פארשטיין, וואָס ער האָט געמיינט, און אָן א שום אַנצוהערעניש, אז ער, דער מעכאבער שונעם בוך, איז מיט גאָטס הילף א מענטש, וואָס ווייטט אלצדינג און פארשטייט אלצדינג, און דער נאנצער איבעריקער איילעם — דאָס זענען געבעטן קליינע קינדער, מעכילע, קעלע-לעך, וואָס מע דארף זיי צעקלענען איטלעכס וואָרט און ארונדליינג אינעם מויל ארענע? עס מאַכט זיך אימ אויס פאָוויטיוו, אז אָן זיין מאסביר זיין, אָן זיין ארונדליינג דעם לעזער אינעם מויל ארענע, וועט כאסועשאַלעם קיינער נישט פארשטיין וואָס ער מיינט... נארישקייט! ס'איז היינט א קלונע וועלט געוואָרן: יעדן מיט בערד האָבן דאָס אמאָל נישט פארשטאנען, וואָס א קליינע קינד פארשטייט אצינד... נישט מער, וואָס וויל דאָ דער מעכאבער האָבן?

דער מעכאבער איז דאָ מויסער מוידאָע (76), אז ווער עס וויל זוכן אינעם דער קאָמעדיע באקאנטע פארשווינגען, דער האָט מעכילע א גרויסן טאָעס. אקעגן וואָס זאָגט דאָס דער מעכאבער? ער זאָגט דאָס איבער א מיטע שעהאַיף: נאָך איידער דאָס וועקט איז פארוטיק געוואָרן צום אַפּדראָקן, איז ארויס א קלאנג אינעם יעדוועצ אפּ דער בערוע (נישטאָ קיין טוידעס אינעם יעדוועצ אפּ דער בערוע), אז שאַלעמ-אלייכעם מאכט א ביכל מיטן נאָמען „יאקנהאָז“, אינעם וועלכען ער שטעלט ארויס אפּ ליטטיש געלעכטער די נאנצע יעדוועצע ער בערוע מיט אלע ספעקוליאַנטן און מעקלערס, פונעם גרעסטן ביזן קלענסטן. אייניקע האָבן דערפון שטארק האנאָע געהאט: „א מיצווע, האָבן זיי געזאָגט, פאני שאַלעמ-אלייכעם, איר זאָלט זיי כאָטש רעכט באשרייבן, די מעכאָנאָם, זיי זאָלן האָבן צו זינגען און צו זאָגן; דאָס זיי וויסן דאָס אנדערע מאַל, וויאזוי צו טאנצן אפּ פרעמדע כאסענעס!...“ אנדערע האָבן זיך אפּיסל אָנגעבלאָזן, בעשאַס זיי זענען געוואָרן געוואָרן פון דער מיטע. „איך האָב געהאַרט—שרייבט איינער צום מעכאבער אינעם גרויזל, — אז איר מאכט אפּ אונדז א ביכל מיטן נאָמען „יאקנהאָז“. איך בין נישט מעסופעק, אז עס וועט דאָרטן זיין פון וואָס צו לאכן. נאָר וואָס דעם? איינע זאך וויל איך פון אייך פּעסן: מיט זאָלט איר ארויסווארפן פון צעטל...“ גאָר אנדערע זענען געווען טאקע רעכט אומגעטראָגן אפּן מעכאבער; זיי האָבן אימ געגעבן אַנצוהערעניש דורכ פארשטעלטע ברייחלעך אָן כסימס, זיך גוט גע-בייזערט אפּ אימ און אָנגעוואָנט מיטן הארפּן וואָרט, אז „בענימ ער וועט זיך דערוועגן ארויסשטעלן זיי אינעם קאָמעדיע, וועלן זיי אימ דאָס און דאָס...“ גאנץ יידישעך! הערט צו, ראבויט (77)! די געמאָרע זאָגט: „איוב לא היה ולא נברא (78)—ס'איז קיין אַזעל גאָר אפּ דער וועלט נישט געווען; עלע וואָס דעם? מאַש האָבן—ס'איז נאָר א מאַש,

א ביישפיל. ראביסני: "יאקנהאָז" לא היה ולא נברא — ס'איז קיין יאקנהאָז נאָר אפ דער וועלט נישט בעוועגט, אזוי ווי ס'איז נישט אפ דער וועלט קיין שטאָט, וואָס זאָל הייסן יעהופעצ. ס'איז נאָר א מאַשע, א פאנטאזיע, אן אויסגעטראכטע מיטע פון אלעס ביז טאָפ. לאָזט זיך נישט מען די, וואָס האָבן דיב נאָכצוקלערן און אויסצוטאפן, וועמען מיינט מען דאָס? און וועמען מיינט יענע? מע מיינט קיינעם נישט! איז טאָמער אפן צענט פאל וועט זיך בעפיל-גען אועלכער, וואָס, כאָלילע-וועכאס, עס וועט זיך אימ אויסווייזן, אז דאָס מיינט מען אימ? בארארפ מען בא אימ בעסט הונדערט מאָל מעכילע און דערציילן א מאַשע.

אמאָל איז געקומען צו פאָרן א ייִד אן אָרעמאן אינ א גרויסער שטאָט אריין, צום ביישפיל — קיין יעהופעצ, זוכט פארנאָסע. ווהיין שלאָגט זיך אן אָרעמאן? געוויינטלעך, צו רי בענידימ. ער גייט פון איין נאָניד צום אנדערן, נאָר ווהיין ער קומט — לאָזט מען אימ נישט אריין. וואָס איז די ממשע? ערשט ער ווערט געוואָרע, אז זיין גאנצער אומגליק איז די צעריסענע קאפאָטע. וואָס טוט מען? איז זיך מעיאשעו רער ייִד און כאפט זיך אריין צו א טאנערטניק אינ א קלייט, קלויבט זיך אָפ און מעסט אָפ א שיינע קאפאָטע, דינגט זיך אויס און רופט זיך אָן צום קרעמער: "ווייסט איר וואָס, מלין ליבער ייִד? איר ווילט דאָך מיטטאמע נעלט? זאָלט איר זיך מאטרעכ זיין מיט מיר אפ מלין סטאנציע אינ יענעם און יענעם הויז, אפ יענער און יענער גאסי". דער ייִד מיט דער קאפאָטע נישט פון איין גאס אינ דער אנדערער, דער טאנערטניק גייט אימ נאָך.

— יונגערמאן! מיי וואנען וועט איר מיכ פירן? — טינעט נעכעכ דער קרעמער. —

לאָזט מיכ אָפ, איך האָב קיין צייט נישט!

— ווער האלט אייך? נייט אייך געוונטערהייט.

— סטייטש? נו, און נעלט?

— וואָסער געלט?

— סטייטש? נו, און די קאפאָטע?

— רי קאפאָטע איז א קאפאָטע.

דער טאנערטניק האָט רערועט, אז ס'איז א מיעסע מיטע, כאפט ער דעם ייִדן און וויל אראָפרייסן פון אימ רי קאפאָטע.

— איר וועט נישט אוועקגיין? — האָט זיך דער ייִד צעשריגן אפ א קאָל. — אָס רופ

איך צו א זשאנראר... זשאנראאאד!!!

דער טאנערטניק האָט דערהערט דאָס וואָרט "זשאנראר", איז אימ פרוחה נשמתו (7)

געוואָרן; ער האָט אָטגעלאָזט דעם ייִדן און האָט אָנגעהויבן מיט גוטן:

— ווייסט איר וואָס, רעב ייִד? איך בין אייך מויכל רי קאפאָטע, אפי שרייט נישט.

וואָס האָט איר צו מיר? בארעכנט נאָר אקוראט: איך בין א הינער טאנערטניק, און איר

זענט א ווילד-פרעמער; איר כאפט זיך אריין צו מיר אינ קלייט און מעסט אָן א קא-

פאָטע, וועלכע ליגט אפ אייך, קיין איינהאָרע, אויסגענאָסן, ווי געוונטשט, לאָמיק

האָבט אזא יאָד — טראָגט געוונט, פארנוצט געוונט, און א גוטן טאָג מיט דער קאפאָטע...

א גוטן טאָג, ליבער לעזער!

מאזל טאָוו!

א קאָמעדיע אין איין אקט

געשריבן אין יאָר 1899

די פארשויןענ:

ביילע, א קעכנ, אן אלמאנע פונ א יאָר עטלעכע אונ דרייסיק, א יאָדערדיקע יידענע.

פראדל, א שטוב-מיידל, א שווארצכיינעווריקע.

רעב אלטער, אן אָרעמער פאקנטרעגער, גיט גיכלעכ אפ פראָקאט. א יידל פונ
א יאָר פערציק. אן אלמעג אָרער א גאָרעש, אונ עפּשעו אן אלטער באַכער. איינ האלב
פאָנעם לאכט, דאָס אנדערע וויינט. טראָגט א קויטיקע מאנישקע, מיט א צוגעלעגערט קא-
פעליושל. שאדכנט זיכ צו דער קעכנ.

כאימ, א מעשאַרעס פונעם צווייטן הויז. א יונג א כוואט מיט א סיגנעטי. שאדכנט
זיכ צו פראדלעג.

מישע { דעם באלעבאָס קינדער, א יונגל אונ א מיידל, רעדנ האלב יידיש, האלב
מאשע { רוסיש.

מאדאמ, די באלעבאָסטע אליינ. באווייזט זיכ מיטן איבעריקן אוילעם נאָר אינ דער
לעצטער טצענע אפ א וויילע.

די געשיכטע קומט פאָר אינ קיכ.

ערשטע סצענע

פ' י' ל' ע. (שטייט מיט פארקאטשעטע ארבל באמ איוונג, קאכט, זינגט א קירל)

אוי, ווו זענט איר מיינע יונגע יאָרן?

אוי, ווו זענט-איר אהינגעקומענ?

צי מיטן פייער פארברענט געוואָרן?

צי מיטן וואסער אוועקגעשוואמענ?

אז אָכ אונ וויי איז צו מיינע סאָנימ, אז ביילע באדארפ זיין א דינסט בא די יאָרן, אונ האָבן אפ זיכ אזא באלעבאָסטע, אזא „מאדאמ“, וואָס נאָר נעזידלט אונ נאָר געפידלט! א שיינע נענידעס! אן אָרעמאן א שטיקל ברויט וועט זי דען געבן? די אייגענע קינדער אפילע זשא- לעוועט זי עסן. איטלעכע איז זי כוּישעד: ראק מע נאשט, ראק מע גאנוועט! בא איר זענען אלע נאשערנס, אלע נאנעוועטעס! (זי נעמט אראָפ איב א באזונדער טעפל פון אלע מאכאָלימ צו ביסלעכ). נענוג זיי זיין צו קרענקענ, ווי זאָנט רעב אלטער: „ווינציקער זיין די ווערימ אינ קייווער“... (נעמט אראָפ נאָכ א שטיקל פלייש). נישקאָשע, מע וועט זיכ באדרייענ... ער-ע! ווי לאנג בינ איכ אליין געווען א באלעבאָסטע בא מיינ טיש, מיט מיינ מאנ פייסעכ צום סיידער!... (זי זינגט).

אזוי ווי ס'איז ביטער,

אז מע פעפערט ניט די פיש,

אזוי איז ביטער,

אז מע זיצט בא א פרעמדן טיש.

אזוי ווי ס'איז ביטער,

יזיכ אָן א פאן,

אזוי איז ביטער,

אז מע זיצט אָן א מאנ.

אזוי ווי ס'איז ביטער,
 אז דאָס עסן שמעקט מיט רויכ,
 אזוי איז ביטער,
 אז מע ארבעט איבערן קויעכ.
 אזוי ווי ס'איז ביטער,
 אז דאָס עסן האָט קיין טאם,
 אזוי איז ביטער,
 אז מע דינט בא אזא „מאדאם“...

ווער קלאָפּט דאָס דאָרטן אינ דער טיר? מיסטאמע רעב אלטער
 א טייערער ייד, א קאָשערער, אן ערלעכער, אָן כאַכמעס. האָרעוועט נעבעכ
 אפן שטיקל ברויט, ווייסט נישט פון קיין וועלט צו זאָגן, גלייכ מיט מיר...
 (עפנט די טיר. עס קומט אריין רעב אלטער פון דרויסן מיט
 א פעקל ספאָרים אונטער דער האנט).

צווייטע סצענע

רעב אלטער (לייגט אָפּ דאָס פעקל אפ א זינט, מאכט צורעכט דאָס בערדל,
 ווישט זיך דעם שווייט מיט א רויטער פאטשיילע). א גוטן אָחונט אייך, ביילע
 לעבן! וואָס מאכט איר גוטס? איך גיי פארביי, איך זע עס לייכט זיך,
 טראכט איך מיר, מע דארף אריינגיין אפ א ווילעטשקע... א גאנצן
 טאָג איז מען אפ די פיס, פון שטוב צו שטוב, מע מיינט טאָמער --
 דיזן, דאזן, דאָס אונ יענצ... וואָס איז בא אייך פאר א יאָנטעוו, ביילע,
 וואָס איר קאָכט אזוי שפעט?
 ביי לע. ווייסט זיי דער שווארצער יאָר! א סימכע פלוצים, פאר-
 שטערט זאָל איר ווערן! געקומען א כאָסן אָנקוקן אונדזער מאמוזע/עכענ-
 עפעס איינער א שווארצ-יאָר מיט קנעפלעך, ווייסט דער רועכ דעם
 טאטן... אָט וועט אריינגיין פראדל, זי ווייסט... זיצט, רעב אלטער,
 זעצט זיך. טאָמער וועט איר טרינקען א גלעזל טיי? צי א גלעזל מילכ?
 צי עפּשער ביידע זאכן איינעם? אונ עפּשער גאָר צובייסן, עפעס נע-
 מען אינ מויל אריין? (זי רוקט אים אונטער אלע גוטע זאכן).
 רעב אלטער. א דאנק, לעממ זאָלט איר זיך מאטריקע זיין,
 ביילעניו? איך בין גאָרניט אזוי שטארק הונגעריק. נאָר גאָרניט, אויך די
 אייגענע מייסע, ווי זאָגט ער: אז אייך איז ליב, איז מיר נישט... (עסט).
 איז בא אייך, הייסט דאָס, היינט א שטיקל יאָנטעוו? מאכטייטע, לאָז

קיי גאָס העלפן, וואָס האָב איך צו זיי? איך לייז בא זיי קיינ
געלט נישט? לעמני ס'איז דאָ, קיינ איינהאַרע, אסאך אזעלכע שטיקראטנא, וואָס איך לייז בא זיי קיינ געלט נישט? אָט, אשטייגער, כאפט אָן אייער מאדאמשע... זי פלעגט מיר אמאָל געבן צו לייזן פאר ביכלעך גאָר אסאך געלט. נאָר פון א צייט, אז זי האָט אופגעהערט צו פארשטיין זשארגאָן. פון זינט זי איז געקומען פון אויסלאנד, האָט זי פארגעסן אונדזער לאַשן, גלייכ ווי זי האָט שוין פערציק יאָר נישט געהאַרט קיינ יידיש וואָרט... אָט דאָס אויסלאנד, הערט איר, איז פאר אונדזער פארנאָסע אן אומגליק!

ביילע. ווו האָבן זיי צייט צו ליינענען ביכלעך, אז טאָג ווי נאכט ווייקט מען זיך איג די קאָרטנ? קומט אפדערנאכט, קלויבט מען זיך צונויפ אלע: פֿינקוגל און כינקיס און שטרודל און בייגעל-מאן און קנאקניסל, און מע קלאָפט איג, סטוקעלקע, קלאָפן און סטוקען זאָל זיי איג קאָפ, ריבוינעשעלויקעמ! איך דארף שטיין באמ אויוו: קאָכ זיי, בראָט זיי, בראָט און ברענען זאָל זיי אפן הארצן!.. עפשער וועט איר נעמען, רעב אלטער, א גלעזעלע בראָנפן, ס'איז געבליבן פון נעכטן? (זי בייגט זיך אָן, נעמט ארויס, גיסט אימ אָן א גלעזל. ער פארזוכט).

רעב אלטער. א דאנק, לעמני זאָלט איר זיך מאטרעכ זיין? (ער קערט איבער דאָס גלעזל). הערט איר, ביילע, ס'איז גאָרנישט קיינ שלעכט ביסל בראָנפן, ווי איר זעט מיך לעבן! (זי גיסט אימ אָן נאָך א גלעזל). א דאנק, לעמני זאָלט איר זיך מאטרעכ זיין?.. ס'איז פיטערע צייטן, זאָג איך אייך, עכ-עכ-עכ!... אמאָל פלעגט מיר אָנקומען א גאנצער טראנספאָרט מיט ראָמאנען פון דער ווילנע, פלעג איך זיי פארצוקערן. און היינט, ווייסט דאָס דער גוטער יאָר, פון זינט די ציגאָניסטן האָבן אָנגעהויבן ארויסגעבן זייערע ביכלעך, איז מיין פארנאָסע שטארק געשלאָגן... נא דיר ציגאָניסטן!.. נננע!

ביילע. ציבעליסטן? וואָס איז דאָס, רעב אלטער, פאר אן אָנ-שיקעניש אזעלכעס?

רעב אלטער. ציגאָניסטן - דאָס זענען די ציגאָניסטן, וואָס פאר-נעמען זיך מיטן ציגאָניזם... זיי ווילן, פארשטייט איר מיך, מיר זאָלן אלע פאָרן קיינ פעליסטינע ווילן זיי...

ביילע (שאָקלט מיטן קאָפ). נא דיר נאָכ, טאָמער איז קארג!... אָט האָסטו דיר א בלעסטערנינע אפ זייערע קעפ, פארכאפט זאָלן זיי ווערן!... רעב אלטער (שלאָגט איר איבער). שא, גאָט איז מיט אייך, ביילע, פארוואָס שעלט איר זיי? אדעראפע, זיי מיינען אונדזער טיווע טאקע...

פארקערט, סע קומט זיי נאך אדאנק, זיי ווילן העלפן די אָרעמע
לייט... דאָס פּאַלק, פארשטייט איר מיכ... דיון, דאזן, דאָס און יענצ...

ביילע. הערסט? וואָס-זשע שוויגט איר? וויבאלד אזוי, לאָז זיי
גאָט געבן געזונט און אלדאָס גוטס. אפּ קיין שלעכט אָרט זאָלן זיי
ניט שטיין... לאָזן מיינע באלעבאטימ זיין פאר זיי די קאפּאַרע!...

רעב אלטער. לאָז גאָט היטן! וואָס האָב איך צו זיי? אָט, לע-
מאַשל, האָב איך באקומען א פריש פּעקל סכורע, דאָמאנע, אוש פון
אמעריקע, פרישע, צאפלדיקע, נאָר-וואָס פון דער נאָדל ארויס. איך
זאָג אייך, פון די אנטיקן! קאפּריסינ?²! זעמלמעל!...

ביילע (שדעפט ארויס א פּעשעל פון אונטערן בעט און גיסט אים אַן א גלעזל
ווייניג). אנו, רעב אלטער, פארזוכט, זייט מויכל, פונעם דאָזיקן ווייניג גע-
בלייבן בא זיי נעכטן פונעם טיש...

רעב אלטער. א דאנק, לעמיי זאָלט איר זיך מאטרעכ זיין? (פאר-
זוכט און באלעקט זיך). הערט איר, בייילעניו, איז דאָס א גלעזל מאשקע —
פון מאשקע-לאנד!... (טרינקט און באלעקט זיך). זינט גאָט האנדלט מיט
מאשקעס, האָט ער נאָך אזא מאשקע ניט געהאט... (קוקט איג גלעזל אריין
און שפּיגלט זיך). ע, אפּאָנעם, די נעגידים ווייסן טאקע וואָס גוט איז? הערט
איר, די קאפּאַטע פארזעצן—און א נאָגיד זאָל מען זיין!... אז ס'איז יאָ
אזוי, טאָ לאַמיר זיין געזונט! (קערט איבער דאָס גלעזל). הערט איר? דאָס
איז ווייניג! דאָס איז א מינ מאשקע, וואָס מע קאָן עס אָנרופן ווייניג.
עס האָט איך זיך אלע אָפּשניצלעך פונ... פונ... א גלעזל ווייניג (באלעקט
זיך). דיון, דאזן, דאָס און יענצ...

ביילע (גיסט אים אַן נאָך א גלעזל). נישקאַשע, טרינקט נאָך איין גלעזל.
זשאלעוועט ניט, פאראן בא זיי איך קעלער גענוג... זיי מעגן דאָס
אויסקרענקען געזונטערהייט!

רעב אלטער (מיט א פריילעכ פאָנעם). לאָז גאָט היטן! וואָס האָב איך
צו זיי? לאָזן זיי טרינקען. לאָזן יידן טרינקען געזונטערהייט... א ייד
איז ניט קיין גוי. א ייד, אז ער נעמט אביסל מאשקע, איז גאָרנישט,
מאכטייטע... ער טרינקט זיך אויס א גלעזל, צוויי גלעזלעך, צי אפּילע
דריי גלעזלעך—און שא, שטיל, טשעפעט ניט קיין פּליג אפּ דער
וואנט... שיקער? פע! שיקער קיינמאָל ניט! קיינמאָל ניט שיקער!...

ביילע (דערגיסט אים דאָס גלעזל). קיינמאָל ניט!

רעב אלטער. אקעגן וואָס, הייסט דאָס, איז דאָס געקומען צו
רעדן? יאָ, אקעגן דעם, וואָס איר זאָגט: מע האָרעוועט... מע האָרעוועט

איבערן קויעכ... אָט, לעמאַש, כאפט אָנ, צומ בליינשיפט³), א יונגע אלמאַנע, ווי איר זענט... וואָס? ווער? וועמענ? גאַרנישט... דיונ, דאזנ, דאָס אונ יענצ... הערט איר? איך וואָלט דאָס אייך ניט געזאָגט, נאָר אונטער פיר אויגן זאָג איך אייך... די מיניסע פון דער געשיכטע איז אזוי. ביז וואנעט איז דער שיר, פרעג איך אייך, צו זיין בא יענעם?... ווידער-אמאָל געקאָכט וועטשערע, אונ אָבעראמאָל וועטשערע... צייט אמאָל אליין אן אייגענע וועטשערע, אן אייגן שטיקל אויוו. דיונ, דאזנ, דאָס אונ יענצ... איר פארשטייט?

ביילע. יא, איר זענט אוואדע גערעכט, רעפ אלטער. אן אייגענע פאָמוניצע איז אוואדע ליבער פון א פרעמדער שיסל. וואָס קומט אָבער ארויס? א וויסטע אלמאַנע. מה אנו, מה חיינו⁴?

רעב אלטער. אימקיין, איז וואָס? אן אלמאַנע איז דען קיין מענטש ניט? פארקערט, אן אלמאַנע איז נאָכ, אדעראבע, מער סכירע... מיצאד ראכמאַנעס... (מאכט מיט די הענט). מיצאד דיונ, דאזנ, דאָס אונ יענצ... ביילע. ווייס איך וואָס? ווער וועט זיך קוואפען אפ מיר מיט סאכאקל צוויי הונדערט שמארדאָווענצעס? נישט מער וואָלן מינע באר לעבאטימ פארמאָגן, ריבוינעשעלילעמ...

רעב אלטער (באָכערט זיך). ע, זאָגט דאָס נישט, ביילע לעבנ!... וויאזוי מע וויל, ליענט מען דאָס בריוול. צוויי הונדערט קארבן איז היינטיקע יאָרן א קאפיטאל, אונ צו אזא קאפיטאל, ווען גאָט שיקט אייך צו, קעדוימע לעמאַש, א לייטישן יונגמאן, א מענטשן אן ערלעכנ, א מענטשן מיט א געשעפט אינ דער האנט... א מענטשן, וואָס, פאר-שטייט איר מיכ... (מאכט מיט די הענט). דיונ, דאזנ, דאָס אונ יענצ...

ביילע. אשטייגער, קעדוימע לעמאַש?... רעב אלטער (באָכערט זיך). אשטייגער, קעדוימע לעמאַש, איך זאָל אייך אָנכאפן, נאפשיקלאד, אזא מינ מענטשן, וואָס האָט א גע-שעפטל. נישט קיין גרויס געשעפט, נאָר אזוי, א פיינס, א שטילס, א רויקס... וואָס האנדלט מיט אזא מינ סכירע, וואָס מע גיט עס אפ פראָקאט... אפ איבערלייענענ... נו, קעדוימע לעמאַש, ביכער, ראָמאנען (מאכט מיט די הענט). דיונ, דאזנ, דאָס אונ יענצ...

ביילע (פארטראכט, ווישט זיך די נאָז מיטן ארבל פון אונטן ארום). איר, רעדט עפעס, רעב אלטער, אזעלכע ווערטער... פארשטעלט... איך קאָן ניט פאר-שטיין... טרינקט, איך בעט אייך, קוקט ניט אפ קאָוועד... מיר וועלן האָרעווען, אונ זיי וועלן פרעסן אונ זויפנען עסן זאָלן זיי ווערימ! (גיכט אימ אַ נאָכ א גלעזל)

רעב אלטער. לאָז גאָט היטן! וואָס האָב איך צו זיי? (נעמט דאָס גלעזל). וואָס איר זאָגט, מע האָרעוועט. דערום זענען מיר שוין געוויינט. וואָס איז שנייעכ? גאָט האָט אזוי באשאפן די וועלט, אז מיר דארפן האָרעווען, פארשווארצט ווערן, און זיי דארפן לעבן א גוטן טאָג, עסן און טרינקען, און דיזן, און דאזן, און דאָס, און יענצ... פארדריסט פארדריסט נאָר דאָס, וואָס ס'איז בא זיי ניט אָנגעלייגט אונדזער האָר-רעוואניע. לעמאַשל, אָט נעמט א פערד, לעהאודל, האָרעוועט אויך איבערן קויעכ. זעט-זשע אָבער, ווי מע קיכלט עס, מע גלעט עס, מע גיט דעם עסן, און טרינקען, און דיזן, און דאזן, און דאָס, און יענצ... ביילע. איר רעדט עפעס, רעב אלטער, טאָמיר אזוי מאָדנע... פארשטעלט...

רעב אלטער. ס'איז ניט מיניע ווערטער. דאָס האָב איך אויסגע-לייענט פון א ביכל, פון די היינטיקע ביכלעך, וואָס זיי געבן ארויס, אָט די ימאכשמויניקעס, די צעצעליסטן... ביילע. וואָס? וואָס איז דאָס פאר א מאקע? א מאקע זאָל זיך זיי זעצן אפן שפיץ נאָז!...

רעב אלטער. לאָז גאָט היטן! וואָס האָב איך צו זיי? פארשטייט איר מיכ, דינאָזיקע-דאָס זענען אזעלכע מענטשן, פארשטייט איר מיכ, וואָס קאטאָרי זיי נעמען זיך אָן, אדעראפע, די קרייזע פון די אָרעמע-לייט, פון די ארבעטער, פאר מיר, און פאר אַיך, און פאר די אלע, וואָס פלאָגן זיך און מוטשען זיך אפ דער וועלט... ביילע. הערסטו! וואָס-זשע שווייגט איר? לאָזן מיניע באלעבאטימ אַינעמען א מיסע-מעשווע פאר זייער מינדסטן נאָגל!

רעב אלטער. לאָז גאָט היטן! וואָס האָב איך צו זיי?

(עס עפנט זיך די טיר, עס קומט אריין כאָמ דער מעשער עס. ביילע טוט זיך א וואָרם צום אויוו. רעב אלטער קוקט אריין אינא ביכל).

דריטע סצענע

כאָמ (דאָס קאפעליושל אפ א זיט). א גוטער נאָוונט זאָל זיך אינא אַיך אריינכאפן, ביילעניו! וואָס מאכט א ייד, רעב אלטער? איר ווייטט? דאָס ביכל, וואָס איר האָט מיר געבראכט, איז אן אנטיק פון א ביכל! איך האָב דאָס נאָר גענומען לייענען, פֿינ איך אנשלאָפן געוואָרן זיצן-דיק אפן בענקל, ווי א געהארגעטער... (ער גיסט זיך אָן א גלעזל ווייט). געניסט עפעס, רעב כאָמ, פארוואָס זאָלט איר ניט געניסטן? אזוי זאָגט מיין מאדאם,

בעשאס זי איז מעכאבעד אירע געטט מיט ווערעמיקע ניסלעכ... ווו איז
 ערגעץ פראדל? (ער וויל זיך אָנגיסן נאָך א גלעז).
 ביי לע (גיסט אים איבער די הענט). אוועק, דו מעשומעד, ניט פון דינעט-
 וועגן אָנגעגרייט!... דערצייל בעסער, וואָס ביסטו אזוי אויסגעפוצט?
 וואָס הערט זיך עפעס בא אייך? וואָס מאכט דינע באלעבאטימ?
 כא?מ. מיט די זייטן זאָלן זיי אייך מאכט!... מע זיצט ביידע איי-
 דערהיים, ווי די טייבעלעך, אונ מע זידלט זיך אונ מע שעלט זיך ביז
 הונדערט אונ צוואנציק יאָר... (ער שלעפט פון קעשענקע ניסלעך. ווארפט אינ
 מויל אריין אונ טוט א קנאק אלעמאָל מיט דער האנט איבער דער מאָרדע פון אונטן ארום).
 ביי לע. וואָס איז די מייסטע?
 כא?מ (קנאקט ניסלעך). וואָס זאָל זיינן? גאָרניט. זי וויל קיין פאריזש.
 זאָגט ער: קיין בארלין. זאָגט זי: אינ דער ערד. זאָגט ער: ביסט
 א בעהיימע. זאָגט זי: דו ביסט א באלעגאָלע. זאָגט ער: אבי ניט קיין
 שניידער... אפאָנעם, טראכט איך מיר, זיי שטאמען ביידע פון גרויסן
 ייִכעס, גלייך מיט דעם ייִכעס פון זייער מעכוטן כינקיס. איר ווייסט,
 רעב אלטער, כינקיסעס ייִכעס?
 רעב אלטער. דעהיינע, קעדוימע לעמאָשל?
 כא?מ. דעהיינע, קעדוימע לעמאָשל, איין זיידן האָט ער געהאט
 א פאָטאָגראפ— ער פלעגט אראָפּנעמען גרעס פונעם בוידעם. אונ דער
 אנדערער זיידע איז געווען גובערנסקי רעוויזאָר איבער אלע שענקענ...
 א! מע זאָל דערמאנען מאָשיעכט!...
 (עס קומט אָן פון שטוב פראדל).

פערטע סצענע

פראדל (זעט נישט כאַנענע. זינגט א לירל).
 זיצ איך מיר אפ א שטיין,
 עס נעמט מיך אָן א גרויס געוויינ:
 אלע מיידלעך האָבן כאסענע,
 נאָר איך איינע זיצ אליין!...
 כא?מ (ווישט זיך די אויגן קלוימערשט). זייער טראָווערדיק!
 פראדל (זעט אים נישט, זינגט אונ טאנצט אונטער).
 אוי-ווי, מאָרגנשטערן,
 ווען וועל איך א קאלע ווערן?...

כא?מ (פון דערווייטג).

שטיינ שטיי איך, שטיי איך בא רער טיר,
קוקן קוק איך מיט אייגעלעך אפ דיר.
הארצעניו, ליובעניו, וואָס טוט זיך דאָס מיט דיר?
צייט פון שאַפּעס אָן האָסט זיך נישט געזעען מיט מיר!
פראדל (זעט אימ ביט).

קאַלומאַן איך בין א מיידל,
בין איך שיינ און איידל.
און וויפאלר איך ווער א ווייבל,
ווער איך שוין אן אַרעם טייבל.
אוי-חיי, מאָרגנשטערן,
ווען וועל איך א קאלע ווערן?

כא?מ (גייט איר אקעגן מיט אויסגעשטרעקטע הענט). הייניי! איך בין אָן-
געברייט! איך בין גרייט אפילע היינטיקן טאָג, נעשאַמע מיניע! דאָס
בין איך טאקע געקומען, איך זאָל מיט דיר אָפּרעדן, מיין טייער קא-
נאריקל, אַפּשטעלן דאָס קנאַסמאַל... א גוטן נאָונט דיר, פראדל! וואָס
מאכסטו, הארץ מינס, און ווי גייט דאָס ריר איך געזונט, מיין ענגעל
און מיין שאַפּ, דער גייסט פון מיין נעשאַמע, דאָס הארץ פון מיין
אויגן, ווי בא רעב אלטערן איך די ביכלעך שטייט געשריבן...
פראדל. וואָס איז? וואָס ביסטו אזוי האָפּערדיק? קוקט אימ אָן,
ווי ער האָט זיך דאָס אביטל אויסגעסטראָצלט, דער שיינער מעכוטנ! גוט
יאָנטעו ווישכּוידעש קלעמעניש!... גייסט מינעסטאם פון צירק, אַזער
געכאַפּט ערגעץ א קערטל?...

כא?מ. ווי רען איז אנערש, פייגעלע? א מענטש לעבט איין מאָל, נישט
קיינ צוויי מאָל, ווי מיין רעבע פלעגט זאָגן, אז ער האָט נישט געהאַט
אפּ שאַפּעס און די רעפּעצן פלעגט אימ באַגראָפּן נייַען איילן איך
רער ערר...

פראדל. באַגראָפּן זאָל מען דיר!

כא?מ. אַמיינ, אלע ווייבער! נארעלע, היינטיקס מאָל האָסטו דאמקע
נישט געטראָפּן: איך צירק גיי איך נישט, און איך קאָרטן שפּיל איך נישט—
ווייסטו פון ווען אָן?

פראדל. פון ווען אָן?

כא?מ. פון אייערנעכטן אָן... איך האָב מיר געגעבן דאָס וואָרט,
איך זאָל נישט שפּילן מער! איבער צוויי זאכען: ערשטנס, האָב איך נישט

פאר וואָס. און אז מע האָט נישט קיין פינגער, זאָגט רעב אלטער, קאָן מען
 קיין פּינג ניט שטעלן. און וועהאשייניס, קלויב איכ איצט א גראַשן צו
 א גראַשן. צוליב דער כאַסענע, נעשאַמע מינע... מע זאָל זיכ בא מיר
 אויסציען פאר א גראַשן — געב איכ ניט! עס ווילט זיכ ניט שטארבן
 אינ פרעמדע טאכריכט, ווי מיין באבע אַלעהאשאַלעם פלעגט זאָגן,
 בעשאס מע האָט געבעטן בא איר א נעדאָווע...

פראדל. וואָס־זשע דען טוסטו גאנצע נעכט, אז דו פאטערסט אָפּ
 אלע ארבעט אינ שטוב?

כאָמ. וואָס איכ טו? איכ פארנעם זיכ מיט בילדונג, טייערע!
 מיט בילדונג! אָט לייען איכ איצט א ביכל, זיס ווי איינגעמאכטס...
 רעב אלטער האָט דאָס מיר געבראכט... אוי, א ביכל! (ער קושט די פינגער).
 כ'בינ א גאנצע נאכט ניט געשלאָפּן. נאָר געלייענט, און געלייענט, און
 געלייענט — מעכניק נעפאָשעס!

פראדל. עס קער שוין זיין דאָס גוטע ביכל, אז ס'איז אריין צו
 דיר אינ די הענט אריין... וואָס איז דאָס, א ראָמאנס?

כאָמ. נאָכ א מינ ראָמאנס! אינ זעקס טיילן, מיט א נעקר אַלאָג.
 רעב אלטער. עפילאָג.

כאָמ. מיין איכ — עמפילאָג.
 פראדל. וויאזוי רופט זיכ עס?

כאָמ (טוט זיכ א פאטש אינ שטערן). סע רופט זיכ אָן מיט אזא לאנג
 נאָמען, אז ס'איז שווער צו געדענקען אויסווייניק... רעב אלטער
 סערדצע! וויאזוי הייסט עס בא איינ?
 רעב אלטער. ווער?

כאָמ. אָט אינעם ביכל, וואָס איר האָט מיר געבראכט אנומלט
 צו טראָגן?

רעב אלטער. אז דאָס ביכל, וואָס איכ האָב דיר איבערגעלאָזט?
 שוין איינמאָל א ביכל! אנטיק שעבאנטיק! פרימא! מע רייסט דאָס בא
 מיר פון די הענט! עס הייסט מיטן נאָמען: „דער ווילדער נעגער אינ
 רויטן גארטל מיט צען אָנגעלאָדענע פיסטאָלעטן און מיט זעקס פאר-
 שאַלטענע דאמען אינ טויפנגעשטאלט, אָדער דער רינג פון שלוימע
 האמיילעכ. א העכסט־אינטערעסאנטער ראָמאן אינ זעקס טייל מיט אן
 עפילאָג און מיט א ליד צום געזאנג, פארפאסט פון ייִצחק שלוימע
 עסיקטרייבער אפ דעם ארט פון שאַמער“.

ביי לע. { א פליעטק מיט די הענט. } א רונער האָט מיכ ניט דער-
 פראדל. { שלאָגן! וואָס פאר א לאנגער נאָמען!
 כאָמ. שרעקט זיכ ניט, ס'איז בא זיי פאראן נאָכ לענגערע, און
 אלע עפעס אזעלכע מאָדנע קאָפּלשמוינעדיקע⁶ נעמען, צום ביישפּיל:
 "דער געפאנגענער קעניג באמ פארגליווערטן יאמ איז דער וויסטעניש,
 אָדער רי צעשפאלטענע ליפּ" ... "דער שווארצער ציגיינער מיט די זיל-
 בערנע קנעפּ איז ריטוואָגן, אָדער די גלעזערנע קאטשלקע אפּ פייטעכ" ...
 "די געשוואָלענע מויר פון איר איינציקן כאָסן, אָדער דער רויטער
 מאמוזער, פארכאפט זאָל ער ווערן!" ...
 ביי לע. { פארכאפט מעגסטו שוין ווערן פאר אלע ייִדן, ריפוינער-
 פראדל. { שעלילעם!
 כאָמ. אָמיינ, אלע וויינער! האקיצער, ס'איז א ביכל, זאָג איכ
 דיר, הערסטו, פראדל, די פינגער צו קושן!
 פראדל. וואָס-זשע באשרייבט זיכ ראָרטן איז ביכל? ביסט ניט
 קראנק צו רעדציילן!
 כאָמ. דאָרטן באשרייבט זיכ... ס'איז שווער צו געדענקען אפּ אויס-
 ווייניק... עפעס וויאזוי א פיינער באַכער פון א יאָר עטלעכע און צוואנציק...
 רעב אלטער. אכצן.
 כאָמ. וואָמאנסירט מיט א מיידל פון א יאָר ניינצנצן...
 רעב אלטער. זיבעצן.
 כאָמ. א שיינ מיידל, אן עפעלע, מיט היינ-גריבעלעך איז די
 בעקלעך, א בלאַנדינקע מיט שווארצע האָר...
 רעב אלטער. מיט בלאַנדע האָר.
 כאָמ. מיינ איכ, א בראָנעטקע מיט בלאַנדע האָר...
 פראדל. וויאזוי הייסט זי?
 כאָמ. וויאזוי הייסט זי? נאָר-וואָס ארויטגעפלוניג פונעם קאָפּ...
 זי ליגט מיר אפּן צונג... וויאזוי הייסט זי, רעב אלטער?
 רעב אלטער. ווער?
 כאָמ. אָט יענע מיידל, וואָס בא מיר איז ביכל?
 רעב אלטער. סעראפימא.
 כאָמ. יאָ, יאָ, איכ האָב טאקע געוואָלט זאָגן אזוי... עס באשרייבט
 זיכ דאָרט, וויאזוי דער באַכער פארליבט זיכ אינעם מיידל... דאָס
 מיידל פארליבט זיכ אינעם באַכער... דער באַכער וויל כאסענע האָבן פארן
 מיידל... דאָס מיידל וויל כאסענע האָבן פארן באַכער... ווילן זיי, הייסט עס,

ביידע... טרעפט זיך איינמאָל אַ מיטע, דער באַכער באַגעגנט זיך מיטן
 מיידל ערגעץ אינעם אַרט — דאכט זיך, אז אינעם קיך? ... אינעם, רעב אלטער?
 רעב אלטער. הא? וואָס?
 כאַמ. ווי באַגעגנט ער זיך דאָרט אינעם איינער ביכל, יענער
 באַכער מיט דער מויד? אינעם, אינעם קיך?
 רעב אלטער. אינעם פארויזש אינעם די בעדער... באַמ גראַפּ סאַ-
 ליס אינעם פאלאצ... אינעם אַ גאָרטן פון לימענעס מיט פאַמעראַנצן.
 כאַמ. אזוי גאָר? בעקיצער, אינעם זיך מעיאשעווער, מיין באַכער,
 היסט דאָס, אונז אינעם ניט פויל אפּ דער פענ אונז כאַפּט זי אונז אָס
 אזוי! (ווי אַרומגעמען פראַלענ).
 פראַדל. אוועק, דו שאַראַטאָאָ!...
 רעב אלטער. ניין, כאַסוועשאַלעם, ניט אזוי!.. פראַכער פאלט ער
 איר צו די פיס...
 כאַמ. איך האָב דיר נאָך געוואָלט ווייזן, וויאָזוי דער באַכער
 נעמט אונז דאָס מיידל דאָרט אינעם ביכל...
 פראַדל. ווער די קאפּאָרע!... געקומען אפּן גרייטנ... גיי זע באַ-
 ליטנ, ווי סע פירט זיך... אָס אינעם געקומען צו אונדזער באַרישניע
 אַ כאַטן אונז פון אלדי שוואַרצע יאָר... פארשפארט זיך מיט איר אינעם איינ-
 כיידער פון אינדערפרי אָן...
 כאַמ. פון אינדערפרי אָן? טאטעניו! וואָס אזוי לאַנג? וואָס
 טוען זיי דאָרט, קעצעלע מיטן?
 פראַדל. איך זאָל אזוי וויסן פון דיר! איינע וואָרט האָב איך גע-
 כאַפּט, בעשאַס איך האָב זיי אהינגעלאנגט טיי...
 כאַמ. וואָס פאר אַ וואָרט?
 פראַדל. אז איך וועל דיר זאָגן, וועסטו באלד וויסן! „זשיוואַפרי“...
 כאַמ. זשיוואַפרי? אהא, איך ווייס שוין! אפּ אונדזער לאַשן אינעם
 דאָס אלציינס, ווי מע זאָל זאָגן: „סע ברענט מיך אַ טרונק“... אינעם,
 רעב אלטער, אַ טרונק?
 רעב אלטער (באלעקט זיך). וואָס זאָגט איר, אַ טרונק? אַ ייד אינעם
 ניט קיין טרינקער... מאַכטייטע, אַ ייד נעמט אַמאָל אַביסל בראַנשן...
 כאַמ. גוט מאַרגן, געלע, רעטעכ טראַג איך! מע דערט דאָ פון
 פראַנצויז, קומט איר מיט אַביסל בראַנשן...
 (עס הערט זיך אַ קאָל פון שטוב: „פראַני, פראַדל! וואָס קרענקסטו
 דאָרט אינעם קיך, דו טוירד“...)

פראדל. קרענקענ זאָלט איר פאר אלע ייִדן! איך גיי, איך גיי!
ווי געפעלט אייך, ווי זי קוויטשעט! איך וואש דאָס געפעס! אָט גיי
איך! גיי זאָל זי אפ קולעס!...
כאָמ. אָמיינ, אלע ווייבער!
(פראדל לויפט ארויס פון קיך. עס לויפן ארעבן מיט און מאשע.)

פינפטע סצענע

מיטע און מאשע. (שלעפן לעקעכ פון די קעשענעס, קנאקן ניסלעכ, קוקן
זיך ארום אפ אלע זיטן). סמאָטרי, ביילע, זאָג ניט אויס, באַזשע סאָבראני!..
ביילע. א מאקע דער מאמענ! איר זענט נעבעכ הונגעריק, טיין-
בעלעכ? ... עסט געוונטערהייט, עסט, פייגעלעכ!... וואָס הערט זיך עפעס
אין שטוב, קינדערלעכ?

מיטע און מאשע. גאָרניט... דער פאפא און די מאמא שפילן
אין קאָרטנ... דער דיאדיא קושט די שוועסטער... יעי באַגו...

כאָמ. טאקע? אנו, וויינט, וויאזוי קושט ער זי, קעצעלעכ?

מיטע און מאשע. וואָט קאק! (זיי קושן זיך אין די פיסקלעכ און לאכט).

כאָמ (פאטשט זי אין די פלייצעס). בראוואָ! בראוואָ! מאָלאָדצי רעב-
יאטא! אָט וואָס הייסט גוט דערצויגן קינדער! איר זאָלט זיין ערלעכע קינד-
דער, וואָלט איר אוועקגעלאקנט פונעם טיש עפעס גוטע זאכן פון אונדזערט-
וועגן: טאָרט, ניסלעכ, עפל, באָרן, מאראנצן, אינגעמאכטס... נישקאָשע,
קיינער וועט ניט וויסן... צווישן דער מישפאָכע וועט דאָס בלייבן...

(מיטע און מאשע לאָזן זיך גיין. פראדל קומט אָן מיט א גראפיני נאָך וואסער.)

זעקסטע סצענע

פראדל. ברענענ זאָלן זיי אפן פייער!...

כאָמ. אָמיינ, אלע ווייבער!

פראדל. דאָ האָט זי געשריגן „מויד“, און דאָרט, פאר פרעמדע
מענטשן, איז זי זיס, ווי צוקערלעקעכ. „ברענג, זאָגט זי, דושעטשקע,
א גלאָז וואסער פאר דער מאדאם לאָקשנקוגל“...

ביילע. וואָס מאכן עפעס כאָסן-קאלע?

פראדל. קיינ גוטס זאָלן זיי איינ-ניט האָבן.

כאָמ. אָמיינ, אלע ווייבער!

פראדל. די שיינע קאלע האָט מוירע, טאָמער גיט א קוק אפ מיר
דער כאָסנ, האלט זי אימ פארשפארט... נישקאָשע, ער וועט פונ איר
האַבן א וויסטן סאָפ. ס'איז א וויל קאלעכנ, זי וועט אימ, אימירצעשעמ,
אויסדראפען די אויגן...

כאָמ. א מיצווע, לאָז זיכ אימ ניט גלוסטן, ווי מיינ עלטערע
שוועסטער פלעגט זאָגן, בעשאס איכ האָב מיכ געוואָרן מיט א ביינדל...
אפאָנעם, עס וועט זיין טאקע היינט א מאזלעאָו? ... אסיס, רעב
אלטער, בעעמעס גענאָסן! טוט אימ א צי, ביילע, באמ לינקן אויער
אונ זאָגט „דישועתך קוית" (6)...

רעב אלטער (האָט ביז אהער געכאפט א דרימל, געפֿעמט מיט דער גאָז. כאפט
זיכ אופ). אדאנק! דעמיי זאָלט איר זיכ מאטרעכ זיין? איכ בין א ווינ-
ציקער טרינקער... א ייד טרינקט נישט... א ייד איז גאָר קיין טרינקער
נישט... די צי-צי-ניסטן זענען זייער גערעכט... זיי זאָגן, אז א
ייד... א ייד ליגט אינ דער ערד, נישט איילב אינ דער ערד... א ייד איז נע-
בעכ טאָטאָמיד פארשמאכט, פאריאָמערט... (ער וויגט מיט אן אומעטיקן קאָל).

טאריאָמערט, פארקלאָאָגט,

פונ זינגעם פאריאָאָגט...

כאָמ. אָהאָ! רעב אלטער איז דאָך טאקע רעכט אונטערן גלעזל,
כלעפּנ! בעגילופּנ! ... געמאכט, אפאָנעם, א רעכטע קויסע?
ביילע. ניט מיינ זאָלסטו עסן, וויפל זיי האָבן געטרונקען!
כאָמ. אָמיינ, אלע ווייבער! ... וויסט איר וואָס, רעב אלטער?
אז איר זינגט שוין יא, טאָ זינגט אונדז עפעס א לידל פונ די לידלעכ!
איר זענט דאָך א ייד, וואָס קאטאָרי, איר האנדלט מיט ביכלעכ אונ
מיט לידלעכ.

רעב אלטער. וועסט מיר העלפּן? איר וועט מיר העלפּן? וועל
איכ אייכ זינגען א לידל, וואָס איז טאקע אָנגעמאָסטן אפ מיר אליינ.
אלע דריי. אָכ! מאכטיסע, מיטן גרעסטן פארגעניגן! (גרייט זיכ
צו אימ מיטהעלפּן).

רעב אלטער (זינגט).

צען ברידער זענען מיר געווען-עזון,

האַבן מיר געהאנדלט מיט וויין;

איינער איז פונ אונדז געשטאָרבן,

זענען מיר געבליבן נייען.

אוי, שמערל מיטן פֿרע-עדל,

בערל מיטן באס!
שפילט-זשע מיר א לייע-עדל
אפן מיטן באס!
אלע אינ'ן נעמ.

אוי, שמערל מיטן פייע-עדל,
בערל מיטן באס!
שפילט-זשע מיר א לייע-עדל
אפן מיטן באס!

רעב אלטער.
נייען ברידער זענען מיר געווע-ע-עזן,
האָבן מיר געהאנדלט מיט פראכט;
איינער איז פון אונדז געשטאָרבן,
זענען מיר געבליבן אכט.

אלע.
אוי, שמערל מיטן פייע-עדל,
בערל מיטן באס!
שפילט-זשע מיר א לייע-עדל
אפן מיטן באס!

רעב אלטער.
אכט ברידער זענען מיר געווע-ע-עזן,
האָבן מיר געהאנדלט מיט ריבן;
איינער איז פון אונדז געשטאָרבן,
זענען מיר געבליבן זיבן.

אלע.
אוי, שמערל מיטן פייע-עדל,
בערל מיטן באס!
שפילט-זשע מיר א לייע-עדל
אפן מיטן באס!

רעב אלטער.
זיבן ברידער זענען מיר געווע-ע-עזן,
האָבן מיר געהאנדלט מיט געבעקס;
איינער איז פון אונדז געשטאָרבן,
זענען מיר געבליבן זעקס.

אלע.

אוי, שמערל מיטן פייעדל,
בערל מיטן באס!
שפילט-זשע מיר א לייעדל
אפן מיטן באס!

רעב אלטער.

זעקס ברידער זענען מיר געוועזענע,
האָבן מיר געהאנדלט מיט שטרימפ';
איינער איז פון אונדז געשטאָרבן,
זענען מיר געבליבן פינף.

אלע.

אוי, שמערל מיטן פייעדל,
בערל מיטן באס!
שפילט-זשע מיר א לייעדל
אפן מיטן באס!

רעב אלטער.

פינף ברידער זענען מיר געוועזענע,
האָבן מיר געהאנדלט מיט ביר;
איינער איז פון אונדז געשטאָרבן,
זענען מיר געבליבן פיר.

אלע.

אוי, שמערל מיטן פייעדל,
בערל מיטן באס!
שפילט-זשע מיר א לייעדל
אפן מיטן באס!

רעב אלטער.

פיר ברידער זענען מיר געוועזענע,
האָבן מיר געהאנדלט מיט בליי;
איינער איז פון אונדז געשטאָרבן,
זענען מיר געבליבן דריי.

אלע.

אוי, שמערל מיטן פייעדל,
בערל מיטן באס!

שפילט-זשע מיר א לי-ע-עדל
אפן מיטן גאס!

רעב אלטער.

דריי ברידער זענען מיר געווע-ע-עזן,
האָבן מיר געהאנדלט מיט טיי;
איינער איז פון אונדז געשטאָרבן,
זענען מיר געבליבן צוויי.

אלע.

אוי, שמערל מיטן פי-ע-עדל,
בערל מיטן באס!
שפילט-זשע מיר א לי-ע-עדל
אפן מיטן גאס!

רעב אלטער.

צוויי ברידער זענען מיר געווע-ע-עזן,
האָבן מיר געהאנדלט מיט ביינער;
איינער איז פון אונדז געשטאָרבן,
ביי איך געבליבן איינער.

אלע.

אוי, שמערל מיטן פי-ע-עדל,
בערל מיטן באס!
שפילט-זשע מיר א לי-ע-עדל
אפן מיטן גאס!

כא'מ (אלייג).

איינ ברודער זענען מיר געווע-ע-עזן,
האָבן מיר געהאנדלט מיט ספאָרימ;
איינער איז פון אונדז געשטאָרבן,
האָבן מיר געטרונקען א גלעזל מאשקע... (ניסט).
אוי, שמערל!...

אלע. א שיינער גראמ!

כא'מ. וועלן מיר נעמען צו ביסלעך מאשקע אָן א גראמ. לעכא'מ,
רעב אלטער! לאַמיר זיין געזונט!

רעב אלטער (טרינקט). לאַמיר טאקע זיין געזונט!
(עס לויפן אריין מיט אונ מאשע מיט פולע קעשענעס).

זיבעטע סצענע

מישע און מאשע. גיי, פראדל, די מאמע רופט!
(פראדל כאפט דעם גראפיט מיט וואסער און לויפט אינ שטוב אריין).

כא'מ. אנו, ווייזט, וואָס האָט איר געבראכט?
מישע און מאשע (לידיקע אויס די קעשענעס). איזוואָלטיע וואמ
עפל, גרושי, אפעלטינעס, לאָווקאָ סטאשטשילי, יעי באָגו...
כא'מ (קושט די קינדער). בראוואָ! בראוואָ! מאָלאָדצי דעביאטא! אָט
וואָס הייסט גוטע קינדער, געראַטענע, צו גאָט און צו לייט! אָט
וואָס הייסט פון קינדווייז אופ גוט געלערנט!... (ער גיסט אַן רעב אלטערנ א
גלעזל ווייב און זיכ אויכ). טרינקט, רעב אלטער, און פארבייטט. לאָז אַיכ
ווייל פאקומענ, ווי אינ דער הייליקער האגאָדע שטייט געשריבן. טרינקט
און עסט, רעב אלטער, מע וועט בעמיילע שטארבן, ווי מינער א בא-
קאנטער באלעגאָלע פלעגט זאָגן, אז מע האָט דערלאנגט צום טיש א
שיסל קארטאָפליעס און סע האָט געזעצט א פארע, ווי אינ באָד.
רעב אלטער. הא? און עפשער זענט איר טאקע גערעכט.
לאָמיר טאקע נעמענ צו קאפלעכ... לעכא'מ, לעכא'מ. גאָט זאָל געבן,
יידן זאָלן זיין יידן. וואָרעם א ייד איז גאָר אן אנדער מינ באשעפער-
ניש... א ייד טרינקט ניט קיין בדאָנפן, פּע!... א ייד טרינקט ווייני...
אלע מאָל ווייני... סע קומט פייסעכ צום סיידער, טרינקט ער ווייני...
און וויפל עד זאָל ניט טדינקענ, איז ער טאָמיד נישטער... (פריילעכ).
קיינמאָל ניט שיקער!... איאָ, כאימונקעלע? קיינמאָל ניט שיקער!...
כא'מ. כאסדוועכאָלילע! וואָס הייסט, א ייד גאָר וועט זיין שיקער?
דערמאד דארפ מען טאקע נעמענ נאָכאמאָל צו קאפלעכ.

(ער גיסט אָן נאָכאמאָל, קושט זיכ מיט רעב אלטערנ, נעמט רי קינדער
און גייט מיט זיי א טענצל).

רעב אלטער. (פליעסקעט צו און זינגט).

וואָס מיר זענענ זענענ מיר,

אַבער יידן זענענ מיר.

וואָס מיר טוענ טוענ מיר,

אַבער עסרעג בענטשן מיר!

וואָס מיר זענענ זענענ מיר,

אַבער יידן זענענ מיר.

וואָס מיר טוענ טוענ מיר,

אַבער געמאָרע לערנענ מיר!

וואָס מיר זענען זענען מיר,
אָבער יידן זענען מיר.
וואָס מיר טוען טוען מיר,
אָבער דאוונען דאוונען מיר!
וואָס מיר זענען זענען מיר,
אָבער יידן זענען מיר.
וואָס מיר טוען טוען מיר,
אָבער זמירעס זינגען מיר!
וואָס מיר זענען זענען מיר,
אָבער יידן זענען מיר.
וואָס מיר טוען טוען מיר,
אָבער קאפאָרעס שלאָגן מיר!
וואָס מיר זענען זענען מיר,
אָבער יידן זענען מיר.
וואָס מיר טוען טוען מיר,
אָבער שאפעס מאכן מיר!

(עס קומט אַן פראדל און בלייבט דערשטוינט).

אכטע סצענע

פראדל (פאלט אָן אים כאימענ). צי דו ביסט מעשווע? צי דו ביסט
כאָסערדייע?... פלוצים אינמיטן דרינען טאנצן?... (צו די קינדער). גייט,
די מאמע רופט אייך. איר וועט שוין דאָרטן האָבן פאר די מאראנצן!...
(די קינדער גייען אהעק). און איר אויך, רעב אלטער?... פע, שעמען מענט
איר זיך. אזא ייד, קיין איינהאַרע!
רעב אלטער (פלאַנטעט מיט דער צונג): א ייד?... א ייד איז נישט קיין
גוי... א ייד זאָל טאקע זיין טאָמיר געזונט און מארייך יאָמיט ווענאָשימ
זיין⁸). וואָרעם א ייד, וויפל ער זאָל נישט טרינקען, איז ער קיינמאָל נישט
שטיקער... (גיסט אָן א קויסע).
פראדל. וואָס סע האָט זיך מיר געכאַלעמט היינטיקע נאכט און
יענע נאכט און א גאנצ יאָר!... דאָרט איז שטוב איז א מאזלטאָוו,
דעריבער באדארפן זיי דאָ זשליאָקען ווייב!... ביילע!
ביילע. זיי האָבן גאָר אזויפיל נישט געטרונקען. זע נאָר! גענומען
צו די ליפן...

כא?מ. גענומען צו די ליפן און טאקע באלד אדאָפּגעשלונגענ...
הערט-זשע אויס, רעב אלטער. אז מיר האָבן יאָ דערלעבט א מאַלטאָוו,
טאָ לאַמיר טאקע נעמען צו ביטלעך ווייַן און טרינקען לעכאָמ פאר
אונדז אליין און פאר אונדזערע אייגענע קאלעס, און לאַמיר זיך צו-
ווינטשן איינס דאָס אנדערע, סע זאָל זייַן מיט מאַזל. מאַלטאָוו דיר,
פראַדל, מייַן טייערע קאלע, מייַן ליכטיקעד שטערן, מייַן קרוין, מייַן
שפּילפייַגעלע! געב מיר אהער דייַן זיס הענטל און זאָג מיר צו, אז דו
וועסט מיר זייַן געטריי! ... (ווייל זי ארומנעמען).
פראַדל (שטופט אים אָפּ). אלע בייזע, וויסטע כאלוימעס! אפאָנעם,
דו ביסט שיקער?...
כא?מ. שיקער! כאס-וועכאָלילע! ווי קומט א ייִד זייַן שיקער? וואָס
זאָגט איר, רעב אלטער? קאָן א ייִד זייַן שיקער?
רעב אלטער (שמייכלט און באלעקט זיך). א ייִד איז קירקיינמאָל נישט
שיישיקעד! א ייִד איז א ייִד און דיזן, דאָזן, דאָס און יענצ...
כא?מ (ווייל ארומנעמען פראַדלען). עפשער געפעלט דיר נישט, קאנאָריקל,
דער ייִכעס, וואָס איך בין א מעשאַדעס?... נארעלע, מעשאַרסימ פירן
הייַנט דאָס גאנצע רעדל... קאָרג פאראן בא אונדז באלעבאָסימ, וואָס
זענען געווען אמאָל מעשאַרסימ? און מייַן באלעבאָס אליין, זאָל דיר
צו קיין כאַדפּע נישט זייַן, איז נישט געווען קיין מעשאַרעס... אביסל
גנייווע, אביסל האַצלאַכע — אכוצ זייַן שאָדן אפּ מיר געזאָגט געוואָרן
אינ צען יאָר ארומ!... צי, אשטייגעד, לעמאַשל, נעם דייַן מאַדאם —
נישט געווען פּדִיער אַן אַמ?... הייַנט דאָקטערט זי זיך שוין און פאָדט
אינ די בעדער אריין... נארעלע, וועסט, אימירצעשעם, אויך זייַן א מאַדאם
אמאָל, וועסטו זיך אויך, מיט גאָטס הידפּ, דאָקטערן. זיי זיכער...
פראַדל (שטויסט אים אָפּ). בייַס זיך אָפּ די צונג!...
כא?מ. אַמייַן, אלע ווייַבער! פאָלג מיך, קעצעלע מייַנס, לאַמיר
ברעכנ טעלער. מאַלטאָוו!... ביילע! רעב אלטער! זאָגט אונדז
מאַלטאָוו! (שלעפט ארויס פון קעשענע א גאָלדענע קייט און טוט אַן פראַדלען אפּ
האַלדן). אזוי ווי דו ביסט איצטערט מייַן קאלע, שענק איך דיר א מאַטאָנע.
ס'ליגט בא מיר אָנגעגרייט שוין פון צוויי וואָכן. (ער נעמט ארומ פראַדלען
און טוט זי א קוש. זי שטופט אים קלוימערשט אָפּ).
ביילע. מאַלטאָוו דיר, פראַדל, פארנוצ געזונט. וואָס זאָגט איר
דערופּ, רעב אלטער? (זי ווייזט אים אפּ פראַדלס מאַטאָנע).
רעב אלטער. וואָס זאָל איך זאָגן? איך זאָג, אז א ייִד... א ייִד

זאל מאריכ יאָמימ ווענאָשימ זײַנ... א ייִד עסט אונ טרינקט — אונ גאָר...
 גאַרניט... שא, שטיל... פיש-פיש-פישטשעט ווי א פייגעדע... דינ, דאָנ,
 דאָס אונ יענצ. (ער שטייט אופ אונ פאלט פונ רי פיס). א ייִד, אפילע אז ער
 טרינקט, איז ער טאָטאַמיד נישטער... פלאַנטעט נישט מיט דער צונג...
 פאָרט נישט פונ די פיס... גייט גלייכ, ווי א סטורנקעלע... טוט זיך נישט
 א פויג נישט אהער... נישט אהינ... איז גא אלע געדאנקענ... וואָרעם
 א ייִד... וויפל ער זאל נישט טרינקענ קיין וויינ, איז ער קייִקייִנמאָל
 נישט, אָבער טאָקע קייִנמאָל נישט ש-ש-שי... אוי, א ייִד האָט א פינצטער
 מאָל... זיי זענענ גערעכט, די צי-צי-ציאָניסטן, אז דאָס פאָלק... אז
 א ייִד איז טאָטאַמיד אינ דער ערד... טאָטאַמיד פאריאָמערט, פארכוי-
 שעכט, פארוואָגלט... (זינגט אונטער דער נאָז).

פאריאָוואָמערט, פארקלאָוואָגט,
 פונ וא-ווינעם פאריאָוואָגט,
 פונ גאָוואָט דאָס פארשאלטענע קינד...
 (אויסגעצויגן)

אוי-אוי-אוי-אוי!

אוי-אוי-אוי-אוי-אוי...

כ א ? מ (נעמט רעב אלטער פאר א האנט). וואָס טויג אייך, רעב אלטער,
 זײַנ, „פאריאָוואָמערט אונ פארקלאָוואָגט“? לאָזן בעסער אונדזערע
 סאָנימ יאָמערט אונ קלאָגן אפ זייערע קעפ! איר פאָלגט מיך, רעב
 אלטער, גיסט אייך בעסער אָן א פרישע קויסע, אונ טרינקט לעכאָימ
 צו אייער ביילענ... לאָז זײַנ אינ א גוטער שאָ, א מאָלדיקער, איר
 זאָלט זיך מיט איר עלטערט אינ אוישער אונ אינ קאָוועד... איך ווייס
 דאָך, אז איר פאדקעוועט ארום איר שוין פונ א האלב יאָר... א וועלט
 שוואַפט נישט... וואָס מאכט איר אָנשטעלן, ביילע, וואָס ברעקט איר
 זיך? לאָמיך האָבן אזא יאָר, וואָס פאר א זיוועג⁹ דאָס איז, ווי מײַנ
 רעבעצן פלעגט זאָגן אפ איר שאַכן, בעשאַס ער פלעגט זיך צעפאטשן
 מיט זײַנ פלוינעסטע... א זיוועג, זאָג איך אייך!

ר ע ב א ל ט ע ר. א זיוועג מינ האשאָמאָימ...¹⁰ לעכאָימ, לעכאָימ!
 (עס קומענ אַן ווידער די קינדער מיט פולע קעשענעס, קנאקן ניסלעך).

כ א ? מ. גיט-זשע איר, רעב אלטער, די האנט, אונ לאָז זײַנ מיט
 גליק. פונדאנען אינ אן אייגענער שטוב, ווי לייבישל-גאנעוואָ האָט גע-
 זאָגט, בעשאַס מע האָט אימ דאָס ערשטע מאָל געבראכט צו פירן אינ
 אַסטראָג... אונ לאָמיר זײַנ געזונט! (ער גיסט אריין מיט גוואלד פראדלענ

אביסל ווייני איז מויל אריינ. רעב אלטער גיט ביילענ פון זיינ גלעזל. רעב אלטער!
זינגט עפעס א לידל פון אייערע לידלעכ, נאָר א רעכטס, ס'זאל לאָפטשענ!
רעב אלטער (נעמט אפ דער אייבערשטער אָקטאווע).

אָוו איז א פאָטער,
קליידער איז א טאָטער,
א טאָטער איז קליידער,
בגאָדימ זענענ קליידער,
קליידער זענענ בגאָדימ,
זייד איז נישט קיין פאָדעמ...

כא'מ (שלאָגט אים איבער, זינגט אליין).

פאָדעמ איז נישט זייד,
שיקער זאָלט איר זיינ ווי לאָט,
ווי לאָט זאָלט איר זיינ שיקער,
איז מויל זאָל איינכ ווערנ ביטער,
ביטער זאָל איינכ ווערנ איז מויל,
שיסנ זאָל איינכ א קויל,
א קויל זאָל איינכ אויסשיסנ...

פראדל. געשאַסן זאָלסטו ווערנ פון גאָט!
כא'מ. אָמיינ, אלע ווייבער! ... ווייסט איר-זשע גאָר וואָס, רעב
אלטער? זינגט אונדז דאָס פרייעריקע לידל: „וואָס מיר זענענ זענענ מיר“
און לאָמיר זיכ נעמענ פאר די הענט אלע און לאָמיר גיין א האַפּקעלע.
(אלע נעמענ זיכ פאר די הענט און כע גייט א טענצל).

רעב אלטער.

וואָס מיר זענענ זענענ מיר,
אָבער יידן זענענ מיר!

כא'מ (זינגט צוזאמען מיט רעב אלטערנ).

אָבער מעשאָרסימ זענענ מיר!

רעב אלטער.

וואָס מיר טוענ טוענ מיר,
אָבער ציצעס טראָגן מיר!

כא'מ. (צוזאמען מיט רעב אלטערנ).

אָבער מאשקע טרינקענ מיר!

רעב אלטער:

וואָס מיר זענען זענען מיר,
אַבער יידן זענען מיר!
כאָמ (צוזאמען מיט רעב אלטער).
אַבער שיקורים זענען מיר!
רעב אלטער.

וואָס מיר טוען טוען מיר,
אַבער טפילג לייגן מיר!
כאָמ (צוזאמען מיט רעב אלטער). אַבער טאנצן טאנצן מיר! (שריט).
לעבעדיק, רעב אלטער! פולקעס! שטאדקער! שטארקער! קינדער!
פיטלעכ, קינדער!...

(ער צעברעכט א טעלער. אלע שרייען: מאולטאָו! מאולטאָו! מאול-
טאָו!) פלוצים עפנט זיך די שטוב-טיר און עס באווייזט זיך פריער דער
מאדאם נאָו, נאָכדעם די מאדאם אליינ.

ניינטע סצענע

מאדאם (א פליעסק מיט די הענט). א וויסטער, א פינצטערער, א ריינער,
אן אומגליקלעכער, א שווארצער, א שלימאזליקער מאולטאָו אפ אַינערע
קעפ און אפ אַינערע הענט און טיס און לייב און לעבן!... אזא הול-
טייקע, אזא פארשווע יידענע, אזא סמארקאטע מויד! וואָס פון מיין
שטוב! (צו רעב אלטער). און אַט דער שלעפער וואָס טוט דאָ?
רעב אלטער (אָנגעדורדט, פלאַנטעט מיט דער צונג). ש-ש-שלעפער,
זאָגט איר? ווי קומט א ייד צו זיין א שלעפער? א ייד איז קיי-קיי-
קיינמאָל נישט קיין שלעפער! קיי-קיינמאָל נישט!... און וואָס איר טרייבט
מענטשן פון ש-ש-שטוב — מאכטיסע, טרייבט, טרייבט. נאָר אן אוולע
איז דאָס פון אייכ... ווייסט איר, פארוואָ-וואָ-וואָס? ס'איז היינט אנדערע
יאָרן גאָר... נישט דאָס, וואָ-וואָ-וואָס אמאָל... איר זאָלט זעען בא מיר
איין די ביכלעכ... די צעצעניסטן זאָגן... א קלאָן צו אייער קאָפ! דיין,
דאָן, דאָס און יענצ...

מאדאם (צו כאָמען). און דו, שארלאטאן, וואָס טוטו דאָ? וואָס
פונראנען!

כאָמ (גאנצ ערעגאנט). א דאנק פאר א קאָמפלימענט! (די מאדאם לאָזט
זיך צו אים מיט ביידע הענט, וויל צוגעמען די קינדער. כאַימ נעמט זי פאר א האנט, טוט
א ווונק צום איבעריקן אוילעם, און מע כאפט זי אריין איב רעד אריין און מע גייט מיט
איר א טענצל. די מאדאם ריסט זיך מיט אלע קויכעס, נאָר ס'איז אומזיסט: מע לאָזט זי

נישט ארויס פון קאָן). רעב אלטער! וואָס שווינגט איר? זאָגט עפעס א גוט
וואָרט!

רעב אלטער (אומגעלעבט, זינגט).

ס'איז היינט א נײַע וועלט,
מע קוקט ניט אפ קײַנ געלט,
קײַנ גרויס, קײַנ קלײַנ,
קײַנ מײַעס, קײַנ שײַנ,
קײַנ אָרעם און קײַנ רײַכ —
אלע זענען גלײַכ!...

אלע (זינגען און טאנצן).

קײַנ גרויס, קײַנ קלײַנ,
קײַנ מײַעס, קײַנ שײַנ,
קײַנ אָרעם און קײַנ רײַכ —
אלע זענען גלײַכ!
אלע זענען גלײַכ!...

(די טאראמ רײַסט זיך פון זייערע הענט אונגשעלט, נאָר מע הערט
ניט איר קאָל. עס עפנט זיך די טיר און עס קוקט ארײַן דערשראָקן אײַן
קיך ארײַן דער גאנצער אוילעם: הערן און דאמען, און כאַטש-קאלע אויך
בעסויכעם. אײַניקע מיט קאָרטן אײַן די הענט. מע בלייבט שטײַן א ווײַלע
פארגליווערט, איטלעכער אײַן אן אנדער פאָזע. — לאנגזאם פאלט דער
פאָרהאנג).

פארביטן די יאָרעס

א פריילעכע איג איג אקט. איבער-
געמאכט פונעם איינאקטער „מאזל-
טאָר“ איג די יאָר 1906—1915.

די פארשוינענ:

ציוויע-קיילע, א קעכנ איג א ריכ הויז, א יונגע אלמאנע.

מאשע, א שטוב-מידל.

איציק, א מעשארעס מיט א פאטלע האָר, טראָגט א גאָלדענעט סיגנעט.

קאָפל, א דינער איג אב אפטייק.

קאלמענ דאלעס, א שוסטער, אב אלטער באַכער.

סאשקע, א נאָגידס א באַכערל.

קלארא { צוויי נעגירישע פרייליגס.
א נא

דער נאָגיד, אב אופגעקומענער אריסטאָקראט.

די נעגידעס, א מאדאמ איג א נעלב פאריק.

א גרויסע קיב איז א רייכ הויז. — אויסגעהאנגען אסאך געפערס. אפ
די ווענט — איילוסטראציעס פון ציטונגען און זשורנאלען, א שפיגל מיט
א געשטיקט האנטעכל, א פאָר יאפאנישע פעכער, קליידלעך, קאָסטלעך.
בא רער זיט א גרינער קאסטן, א בעטל מיט אסאך קישנס. — צוויי טירן:
איינע ארום איז שטוב אריין, מיט עטלעכע טרעפלעך; רי אנדערע, א
הינטערטיר, איז דרויסן ארויס. — צוויי ע-קיי ע שטייט באמ אויוו
מיט פארקאטשעטע ארבל. קאכט וועטשערע.

צוויי ע-קיי לע. (בראָקס א ציבעלע, זינגט א לירע).

אוי, ווו זענט איר, יונגע יאָוואָרנ?

זאָגט, ווו זענט איר אהינגעקיוועמענ?

צי מיטן פייער פארברענט געוואָוואָרנ?

צי מיטן וואסער אוועקגעשויוועמענ?...

אז אַכ און אז וויי איז צו זייערע קעפ, אז ציוויע-קייילע נעבעכ באדארם
זיין בא זיי א דינסט, און בא די יונגע יאָרנ, און נאָכ איז אזא שטוב
מיט אזעלכע קינדער, גאָט זאָל ניט שטראָפן פאר די רעד! (נעמט אראָפ
איז א באזונדער טעפל פון אלע מאכאָלימ צו ביסלעכ). א שטוב!... א קרעטשמע!...
איטלעכער פרעסט איז אן אנדער צייט... האלט פאר זיי א גאנצן טאָג
דעם אויוו, האלטן זאָל זיי באמ בויכ!... און ווער שמועסט, אז דער
באלעבאָס איז ניטאָ אינדערהיימ... (גיסט אָפ איז טעפל אריין, טרייסלט אָפ די
הענט, ווישט זיך מיטן פארטעכ). איי-איי-איי-איי! ווי לאנג ביז איך אליין
געווען בא זיך א באלעבאָסטע, בא מיינ טיש מיט מיינ מאן עלי-שאַלעמ...
(זינגט),

יאָרנ יונגע!

יאָרנ גרינגע!

וואָס זענט איר אזוי גיכ אוועק?

עס זעט אייך ניט קיין

איי-איי-אייגל,

עס יאָגט אייך ניט קיין

פיי-איי-אייגל,

אוועק, אוועק, גאָר אָן אן עק!...

(עס הערט זיך א קלאפן איין דער הינטערטיר). ווער קלאַפּט דאָס דאָרטן? מיטן קאַפּ איין וואנט!... (פארכאפט זיך) און, ווייז איז מיר, אוואדע רעב קאל-מען?... (לאָזט זיך צו דער טיר). א טייערער ייִד דאָס איז, אָט דער קאלמען דא-לעס!... האָט נעבעכ נישט קיין גליק, אזוי ווי אייך... און עלנט, אזוי ווי אייך...

(עפנט די טיר. עס קומט אריין פונדרייטן קאָלמען דער שוסטער, א ייִד פון א יאָר עטלעכע און דרייסיק מיט א שווארצ בערדל, טראָגט א צוגעלעגערט קאפּעליוועל, מיט א קויטקעו מאנישקע, מיט צו קורצע הויזן).

קאלמען דאלעס. א גוטן אָוונט אייך, ציוויי-קייילע! וואָס מאכט איר גוטס? געגאנגען פארבלייב, געזעען עס לייכט זיך נא אייך, טראכט אייך מיר: לאַמיך אריינגיינ אפ א וויללעטשקע זיך אָפרענע. מע זיצט באמ ווארשטעק, ווערט מען פארזעט, צו אלדי גוטע יאָר... (כאפט א קוק איין ארויז).

נאָך זענט איר באמ ארויז? אזוי שפעט! ציוויי-קייילע (טראָגט אייך צו א בענקל). זיצט, רעב קאלמען!... שפעט, וואָנט איר? דאָ, איין דער שטוב, מוז מען א גאנצע טאָג און א גאנצע נאכט שטיין באמ ארויז, שטיין זאָלן זיי איין געהאקטע ווונדן! א שטוב איז דאָס? א קרעטשמע!... און ווער שמועסט, אז דער באלע-באָס איז נישט אינדערהיים!...

קאלמען דאלעס. אזוי? איז ער נישטאָ גאָר אינדערהיים! ווי איז ער דען?

ציוויי-קייילע. ווייסט זיי דער שווארצער יאָר... עפּשער וועט איר טרינקען א גלעזל טיי? אָדער גאָר עפּעס צובייסן? (טראָגט אייך אונטער פונעם קליינעם טעפּעלע).

קאלמען דאלעס (רוקט זיך צו צום טעפּעלע). אדאנק, לעממ זאָלט איר זיך מאטריעכ זיינ?

ציוויי-קייילע. פאָרט ער נאָר ארויט פון דער היים, אזוי קערט מען איבער די שטוב מיטן קאַפּ אראָפּ... אלע מאָל, ווען ער פאָרט אוועק, מוז זיך עפּעס טרעפן אן אומגליק... אָט איז געווען בא אונדז נעכטן אן „אָביסקע“. פאָליציע, וואַנדארן און סאָלדאטן זענען אריבערגעפאלן, איבערגעקערט די שטוב און צוגענומען אונדזער וואלאַדקען איין קאָטשומענט אריין. מיסטאמע האָט איר געהערט שוין?... עפּשער וועט איר נעמען פריער אביסל קאָניאק? נישקאָשע, זיי האָבן גענוג... (גיסט אייך אַ גלעזל). קאלמען דאלעס. אדאנק, צו וואָס זאָלט איר זיך מאטריעכ זיינ? איר ווייסט דאָך, אז אייך ביט נישט קיין טרינקער... לעכאָמ! לאָז גאָט געבן... (טרינקט ארויס). או! א הארב גלעזל מאשקע!... אזוי, אזוי?

האָט מען דעם באַכער, הייסט עס, אריינגעפאקט? א וויל באַכערל
וואַלדקע! ווייסט איר ניט, פאר וואָסערע מייסימ טוויימ?
ציוויע-קיי לע. ווייסט זיי דער שווארצער יאָר! צעצעליסטנ...
לעמיי אָט איז דער עלטערער זייערער, פעטי, גאָר פאַרפאלן געוואָרן...
(רוקט אים צו א טעפעלע מיט א לעפל).

קאלמענ דאלעס (רוקט אריין אין טעפל). צו וואָס זאָלט איר זיכ מאט-
רייכע זיין? אזוי, אזוי? פארפאלן געוואָרן? (עסט גאנצ אפעטיטלעך). וועד-
ליק איכ בינ אנ עסער...

ציוויע-קיי לע (גיסט אים אונטער זופ). ווי אינ דער ערד אריין!
ס'איז אפילע בא אים-ניט דאָס ערשטע מאָל. איכ זאָל האָבן די בראַכעס,
וויפל מאָל עס מאכט זיכ, ער קומט אהיימ שוין מיטן טאָג גלייך, האָט מוירע
פארן באלעבאָס, קלאָפּט ער אָן צו מיר, איכ זאָל אים אריינגלאָזן דורכ
דער קיכטיר... זאָלט איר זעען דעמאָלט א פאָנעם בא אים, ווי אפ
צעדאָכעס: די אויגן רויט, די האָר צעקאָשמעט, קוים וואָס ער האלט
זיכ אפ די פיס... עפּשער וועט איר נעמען, רעב קאלמען, א גלעזל
ווישניק? נישקאָשע, ס'איז בא זיי דאָ גענוג!... (גיסט אים אָן).

קאלמענ דאלעס. אדאנק, לעמיי זאָלט איר זיכ מאטרייכע זיין?
(פארוואַרט). א שיינע מייסע, גאָר א קורצע! ווי-זשע, לעמאָשל, קאָן ער
זיין, אָט דער פעטי אייערער?

ציוויע-קיי לע. דער רועק ווייסט די ביינער זייערע... א ראכמאָ-
נעס, הערט איר, איז גאָר אפ איר, אפ דער באלעבאָסטע נעבעך, וואָס זי
צעוויינט! וואָס זי צעיאָמערט!... עפּשער וועט איר נעמען גאָר א גלעזל?
(גיסט אים אָן). טרינקט, ס'איז גוטער ווישניק, בעסער פונעם בעסטן וויינ...
קאלמענ דאלעס. אדאנק, לעמיי זאָלט איר זיכ מאטרייכע
זיין? וועדליק איכ בינ א טרינקער... (טרינקט). ווייסט איר, וואָס איכ
וועל אייכ דערציילן, ציוויע-קיי לע? אז די וועלט זאָגט א ווערטל: די
קאפאָטע פארזעצן אונ א גאָגיד זאָל מען זיין, איז ניט אומזיסט.

ציוויע קיי לע. אקעגן וואָס איז דאָס געקומען צו רעד?
קאלמענ דאלעס. אקעגן דעם, וואָס איר זאָגט ווישניק... איכ
בינ דערגאנגען מיט מיינ סייכל, אז א גאָגיד איז טויזנט מאָל בעסער
צו זיין ווי איידער א קאפּצן, כאָטש אפילע קארל מארק זאָגט, אז קא-
פיטאל איז א סאמ-האמאָוועס...

ציוויע-קיי לע. ווער איז דער מארק? (גיסט אים אונטער). טרינקט,
רעב קאלמען, גאָר א קאפ!

קאלמען דאלעס. דאָס איז דער גרעסטער פונ... פונ... א דאנק, לעמני זאָלט איר זיך מאַטריעכ זיין? וועדליך איך בין א טרינקער... (טרינקט). קארל מאַרק איז דער, וואָס נעמט זיך אָן אונדזער קינדער. ער איז פאר אונדז, באלמעלאַכעס, שטאַל און אייזן. א קלייניקייט פראָל... פראָלעטאריאט — קוים אויסגערעדט!...

ציוויע-קיי לע. וואָס הייסט דאָס פראָל... פראָל... טפול איך קאָן עס גאָרניט ארויסרעדן! (רערגיסט אים דאָס גלעזל).

קאלמען דאלעס. א דאנק, לעמני זאָלט איר זיך מאַטריעכ זיין? וועדליך איך בין א טרינקער... (טרינקט און פּאַנצטעט מיט דער צונג). זאָגט מיר נאָך: פראָל... פראָל... טע... פראָלע... פראָגט — טפול! לאָז דאָס גיין אינ דער ערד! זאָגט מיר בעסער, ציוויע-קיי לע סערדצע, וואָס איך וועל אייך פרעגן: אשטייגער, קעדוימע לעמאַש, ס'זאָל זיך אייך מאכן א פראָל... פראָל... פראָלעטאריאט, מיינ איך א גלייכער שידעכ... אשטייגער, קעדוימע, א באלמעלאַכע, א כעוורעמאן, פון די, וועלכע קאטאָרע, איר פארשטייט? וואָס טרינקט ניט... טיידן אמאָל, אז עס מאכט זיך... איר פארשטייט? מען איז דאָך ניט מער ווי א לעבעדיקער מענטש... און דאָס איבעריקע דארפט איר שוין אליין פארשטיין...

ציוויע-קיי לע (ברעקט זיך, רייט דעם שפיץ פארטעק). אז איר רעדט אזוי פארשטעלט... (רוקט אים אונטער אביסל אינגעמאכטס). פארבלייבט, רעב קאלמען, פארוואָס פארבלייבט איר ניט?

קאלמען דאלעס. א דאנק, לעמני זאָלט איר זיך מאַטריעכ זיין? וועדליך איך בין אנעסער... (עסט). ווילט איר, איך זאָל אייך זאָגן אָפנטלעך? (עס הערט זיך א קלאפ אין טיר פון דרויסן).

ציוויע-קיי לע. וועמען טראָגט דאָס שוין דער רועב? (זי ריימט אופ געשווינד פונעם טיש, פארגעסט דאָס פלעש ווישניק, גייט צו דער טיר, קאלמען רא-דעס שלעפט ארויט פון קעשענע א ביכל, פארטיפט זיך קלומערשט). ווער איז דאָרט?

א קאָל פון יענער זייט טיר. ס'איז איך.
ציוויע-קיי לע. ווער איז געווען דער איך?
דאָס קאָל פון יענער זייט טיר. א מענטש, ניט קיין רועב.
ציוויע-קיי לע. ס'איז דו, איציקל?
דאָס קאָל פון יענער זייט טיר. וואָס עפעס איציקל? וואָס האָט איר מיך פארצויגן אפ א שטריקל? איציק איז ניט איציקל. גי-כערט, עפנט אופ, איז דרויסן איז ניט געהייזט...

ציוויע-קיי לע. ברענענ זאָלסטו אפּן פניער, מעשומעד איינער.

(עפנט אום מיט קאס די טיר, אונ עס קומט אריין איציק רער
מעשעד עס, א יונג מיט א סינגעט אונ מיט א קיט, טראָגט אפ זיכ א
פדעמדי פירזשאק, וואָס הענגט אפ איין ברייטלעך-לעפּעשעוואטע, א רויטן
שניפס, נעלע שיכ, וויסע האנטשוענ).

איציק (טוט אויס די האנטשוענ, פרייט). א גוטן אָוונט אייכ, ציוויע-
קיילע! א גוטן אָוונט אייכ, רעב קאלמענו א גוטער נאָוונט זאָל זיכ אריינכאַפּן
אינ אייכ ביידן! ס'איז בא אייכ דאָ ווארעמ ווי אינ א באָד, קיין איינהאַרע,
ריינ אונ ציכטיק, ווי בא מיין מאמען פלעגט צו זיין ערעו פייסעכ, בעשאס
דער טאטע האָט נאָכ ארומגעמיאָפּקעט מיטן פערדל איבער דער בלאָטע.
(גייט צו צום טישל, גיסט זיכ אַן א גלעזל ווישינק). געניסט, רעב ייצכאַק! ווי מיין
באלעאָסטע-לעבן זאָגט צו אירע געסט, בעשאס זי איז זיי מעכאבעד
מיט ווערעמיקע ניסלעכ (טרינקט). ווי איז ערגעצ מאשענקע?

ציוויע קיי לע (דריסט ארויס בא אימ דאָס גלעזל). אוועק, מעשומעד,
נישט אפ דיין מיסט געוואקסן!... וואָס באדארפסטו מאשענ? אונ וואָס
פיסטו אזוי אויסגעפוצט? אונ וואָס הערט זיכ עפעס בא אייכ? וואָס
מאכט דייןע באלעבאטימ?

איציק. מיט די זייטן דאָזיג ווי אייכ מאכט! מעיוכאָסימ! האָבן
זיכ איינגעשמועסט, אז נאָר זיי זענען לייט, אונ אלע איבעריקע
זענען גאָרנישט מיט גאָרנישט... (צום שוטטער). וואָס לייענט איר, רעב
קאלמענו?...

קאלמענו דאלעס. וואָס אייכ לייענט? וועגן קארל מארק אונ
וועגן קאפיטאל...

איציק. וואָסער מארק? אונ וועמענס קאפיטאל? וואָסערע לאָקשנ?
אונ וואָסערע פלאַמענ?

קאלמענו דאלעס. וועגן מארק'ס מעטאָדע, וויאזוי צו קאפיטאל-
ליזירג דעם פראָ... פראָ... פראָלעטאריאט; אָדער וויאזוי צו פראָ...
פראָלעטאריזירן די קאפיטאליזאציע...

איציק. אונ איר פארשטייט, וואָס איר לייענט? אונ איר האָט
נאָכ אלע צייט אינ מויל?

ציוויע-קיי לע. האָבן זאָלסטו קאדאָכעס, ריבוינעשעלולעמ! א
שפראכ פון א מענטשן!

(עס קומט אַן פונגויבן מאשע מיט א פּעקל וועש, דערזעט איציק).

איציק. א גוטן אָוונט דיר, נעשאָכע מינע! דו זאָלסט ניט זיין
אזוי אָנגעלאָדן מיט העמדער אונ מיט אונטערהויזן, וואָלטן מינע

בלאסע ליפּן זיך באהעפּט מיט דינע רויטע באקן, ווי בא רעב קאל-
מענעג אינ ביכל שטייט געשריבן...

מאשע. אינ דער ערד מיטן קאפּ! נא דיר אזא שלימאזל! וואָס
האָסטו זיך אזוי אויסגעפּוצט, ווי צו דעו פּעגירע?

ציוויעק יילע. יאָגו, עפעס איז ער מיר היינט צו יאָנטעוודיק!
איציק. וואָס דענ? א מענטש לעבט איינ מאָל, נישט קיין צוויי
מאָל, ווי מיין טאטע פלעגט זאָגן, אז ער האָט נישט געהאט אפּ שאפעס,
און די מאמע האָט אימ באגראָפּט... זאָג נאָר, מאשוטקע, וואָס מאכט
עפעס מיין יונגן באלעפּאָס קאלעכנ?
מאשע. דיין טאטנס אייסעק?

איציק. מיסטאמע אז איך פרעג, איז ניט אומזיסט, ווי מיין
שוועסטער האָט אמאָל געזאָגט, בעשאַס איך האָב געכאפט א פאטש
גאָר אומגערעכט... איך האָב צו איר א ברייזל פונ מיין יונגן באלע-
פּאָס. ער איז דאָס אינ איר פארקייבט אביסל, נאָך מער ווי איך אינ
דיר... (ווי א גלעט טונ מאשע).

מאשע (ניט איבער די הענט). פאוואָלי מיט די הענט, דו שארלאטאנ.
איציק (צו קאלמענע). אָט אזוי, ווי איר זעט, האָבן מיר קיין
גליק ניט, נישט איך, נישט מיין באלעפּאָס... מיר זענען מיט זיי אדער-
ראבע וועגדעראבע, און זיי זענען מיט אונדז קידער-וידער... מיין
ארנאנטשיק וויל זי, גייט אויס כאסענע האָבן, און זי זאָגט — זי האָט
נאָך צייט, ווי מייןער א באקאנטער זאָגט, אז דער שניידער קומט צו
אימ מאָנען פאר געניי און ער האָט א מאקע ניט קיין געלט...

מאשע. איך האָב מוירע, אז דיין באקאנטער — דאָס ביסטו אליינ...
איציק. און איך האָב מוירע, אז איר דרייט דער וועלט א קאפּ
איר דרייט אזוי לאנג, ביז איר פארדרייט אי זיך, אי יענעם...

מאשע. אָבער דיר האָט נאָך לעסאטע קיינער ניט פארדרייט קיין קאפּ?
איציק. ביז אהער — געלויבט דער אייבערשטער, אכצו דיר...

מאשע. לעבן זאָלסטו אזוי!

איציק. אָמיינ, גאמ אטעמ!

ציוויעק יילע. טאָמער וואָלט געווען גענוג צו שארפּן די צינגלעך?
זאָג בעסער, וואָס טוסטו דאָ אזוי שטעט טאקע אפּ דער רעכטער
עמעס?

איציק. אפּ דער רעכטער עמעס זאָג איך דאָך איינ, אז איך האָב
געבראכט א ברייזל פונ מיין יונגן באלעפּאָס צו איינער אניוטענ, און

געבעטן האָט ער מיך, איך זאָל אים ברענגען טשווע. (שעפט ארויס דאָס
 בדיוול פון דער אונטערשטער קעשענע). ער האָט מיר אָנגעזאָגט, לעמאנעשעם,
 איך זאָל דאָס בדיוול נישט ווייזן קיינעם, אָפגעבן גלייך צו איר אינ די הענט
 אריינ... נאָר וואָס דען? מיר וועלן דאָס פריער פארוואַלינקע אופעפענען,
 א קוק טון אומיסט, וואָס שרייבט ער דאָרט? (צו ציוויע-קילענע). נעפינט
 זיך נישט בא אײַכ אביסל הייס וואסער און א שאַלעכצ פון אן איי,
 וועלן מיר דאָס מאכן ווי עס געהער צו זײַנ... ס'איז נישט דאָס ערשטע
 מאָל בא מיר, ווי מײַנ פעטער האָט געזאָגט, בעשאס מע האָט אים אײַנ-
 געזעצט אין כאדגאדיע... (ציוויע-קילע גיט אים א טעלער מיט הייס וואסער און
 א שאַלעכצ פון אן איי. ער באנעצט דאָס בדיוול פון דער אנדערער זײַט). ס'איז בא
 מיר, פארשטייט איר, אזא כאלאס — איך האָב ליב אלצדינג היסן, איך
 שטארב אוועק!

מאשע, דו שטארבסט אוועק? איך וועל זאָגן נאָך דיר קאדעש.
 (קוקט, ווי איציק עפנט דעם קאנווערט).

ציוויע-קילע. א באלאָנעס צו עפענען פרעמדע בדיוול! אנו,
 וואָס שטייט דאָרט?

איציק (צום ארויס דאָס בדיוול). איך זע, איר זענט אלע זייער גיציק
 צו האָרען נײַעס... דער כיסאָרן, וואָס מײַנ יונגער באלעבאָס שרייבט
 צו איר אפ רויטש. און מיר האָט דער דאָקטער אָנגעזאָגט טויזנט מאָל,
 אז „רישעס“ קען מיר שאטן צו די אויגן... לאָז אן אנדערער שוין
 לײַענען, ווי מײַנ ברודער האָט געזאָגט, בעשאס מע האָט אים אופ-
 גערופן מאפטיר צו זײַנ בארמיצווע... רעב קאלמען, איר ווילט פאר-
 דינען אוילעמ-האבע? נאט לײַענט זיי דאָס בדיוול, נאָר פארוואַלי, נישט
 נעכאפט, וואָרט בא וואָרט, ס'איז נישט קיינ הייסע לאָקשן, ווי מײַנ
 מאמע פלעגט מיר זאָגן בעשאס בענטשן און טאקע אינ איינוועגס שענקען
 א פאָר פעטש אויך, גלאט אזוי זיך, פון היימלעכקײַט ווענן... נו, רעב
 קאלמען, רירט זיך, טוט אָן די בריל און לאָמיר הערן די מענילע...

קאלמען דאלעס. (טוט אָן די בריל, זייענט). „ליבע, טייערע אנהא!
 איך בין נישט אימשטאנד ארויסצוזאָגן, ווי ווײַט איך בין נעקערענט פון
 דעם, וואָס איך קאָן צו אײַכ אין שטוב נישט קומען און פערזענלעכ
 מיט אײַכ זיך זעען! פון זינט מע האָט צונענומען אײַער וואלאָדיען אינ
 טורמע, לאָזט מען מיך נישט ארויס פון שטוב, מע היט מיר די טריט,
 מאמעש איך בין פריילאָז, איך בין ארעסטירט, איך בין אינ טפיסע...
 טייערע, טייערע אנהא! איך בעט אײַכ, פאָרט נישט קיינ זשענעווע!

בלייבט דאָ, לאָז איבערגיין א קליינע צייט, מײנע עלטערן וועלן זעען, אז איר פאָרט ניט, וועט זיי איבערגיין דער קאפּרין, און זיי וועלן איינװיליקן צו אונדזער שידעך, און דעמאָלט — אָ! דעמאָלט, נאָך דער כאסענע, וועלן מיר זײַן פריי צו טון וואָס מיר ווילן! מיר וועלן דע-מאָלט ביידע קאָנען פאָרן קיין זשענעװע..."

ציוויעק-יילע. ווױהינ קלױבן זיי זיך עס פאָרן, א מאקע זיי?

מאשע. איר הערט דאָך, אז קיין זשענעװע.

ציוויעק-יילע. ווו איז דאָס? ווייט פונדאנען?

מאשע. דאָס דארף זײַן אין קארלסבאד מיסטאמע. אלע זומער פאָרן זיי קיין קארלסבאד.

איציק (צו מאשע). אזוי זאָגסטו? קארלסבאד! ווו איז קארלסבאד?

וואָס איז קארלסבאד? מיט וואָס עסט מען קארלסבאד?

מאשע. וואָס זאָגט איר אפ זײַן טאטן? אזויפיל, ווי דו ווייסט,

ווייס איך נאָך געװיס, און עפּשער נאָך אביסל מער!

איציק. א נײַע ווייסערן געװאָרן! דו ווייסט מער פון א טייטל!

וואָס האָסטו זיך אָנגעהערט אזעלכע זאכן? בא דײַנע באלעפאטימ עפּשער?

ווער זענט איר? שוין לאנג זענט איר געשטאנען מיט פיש אין מארק?

געקומען אהער קיין אדעס, געװאָרן גאנצע סטיקראטן, און האָבן כײ-שעק זיך מעשאדעך זײַן מיט אונדז, מיט די פינקלשטיינס!

מאשע. אײ-אײ-אײ! א גליק! פינקלשטיינס! וואָס איז מיט אײך

דער ייכעס אזוי גרויס?

איציק. ע, ביסטו דאָך טאקע א ציג, און עפּשער טאקע א גאנצע

בעהיימע, אז דו פרעגסט גאָר אזעלכס!... מיר שטאמען ארויס — דו

ווייסט פון וועמען? אזש פון דעם גרויסן, גרויסן... טערעכנ! האָסט

געהערט אמאָל דעם נאָמען טערעכ?

מאשע. באגראָב דיך מיט אימ אין איין גויבל!

איציק. ביטניי, אז דו זאָלסט זײַן א דריטע...

ציוויעק-יילע. עס וועט זײַן אמאָל א סאָפּ, צי ניינ? (צו קא-)

מענע). לייצענט, רעפ קאלמען, וואָס הערט איר זיי?

קאלמען דאלעס (לייענט ווייטער). "טייערע אנא! איך ווייס, אז

ס'איז אײך שווער דאָ צו זײַן. איך ווייס, אז איר האָט צאָרעס ניט

אזוי פון די עלטערן, ווי פון דער שטוב, און איבערהויפט פון די צוויי

שיינע לײט, דער שארלאטאן פעטי און די פוסטע קלארא. אנא! איך

בין זיך מוידע — איך בין צו שוואכ, איך האָב קיין העלדנמוט ניט,

אָבער אַ האַרצ האָפּ איך, אַ נעשאַמע — און די ביידע, דאָס האַרצ און די נעשאַמע, געהערן צו אייך, צו אייך, טייערע אַנא! ... אלזאָ, נאָכ-אמאָל: איך בעט אייך, פאָרט ניט קיין זשענעווע! האָט אביסעלע גע-דולד, וועלן מיר נאָך דער כאסענע ביידע פאָרן בעסער קיין מאָנטע-קארלאָ, אָדער גאָר קיין פאריזש! ... האָט ראכמאַנעס אפּ איינער אומ-גליקלעכן אראָנטשיק פינקלשטיין.

אי צי ק (ווישט זיך די אויגן). נו? קאָן דאָס נישט נעמען קיין שטיין? (צו מאשען). איר זענט דאָך ווערט, אלע מיידלעך, מע זאָל אייך אופ-ווענגען איינציקווייז אפּ איינ שנירעלע, דערפאר וואָס באַ אייך איז ניט קיין האַרצ, נאָר אַ קנול פּימוועלעך, ווי מיין זיידע פלעגט זאָגן צו דער באַבע, בעשאַס זי האָט ניט געוואָלט, ער זאָל שמעקן טאבעקע...

מאשע. ווער שוין געהאנגען בעסער אליין!

אי צי ק. אַמיינ, גאט אַטעם...

(עס הערט זיך אַ קלאפּן אין דער הינטערטיר).

צי וויער-קיי לע (הויכ). ווער איז?

א קאָל פון יענער זיט טיר. ס'איז איך!

צי וויער-קיי לע. אַ נייעם איך האָט געבראכט דער רועה!...

(עפנט אפּ די טיר. עס קומט אריין קאָפּ פון דער אפּטייט, א טור-קענער בעפעש, מיט אַ נעשערן גרוי בערד, דאָס אונטערשטע האלבע פאָנעם העכער פונעם אייבערשטן ארויסגעשטעלט. רעדט מאָנטאָגע, ווי בערויגעז).

אי צי ק. באַרויך האַבאָ, אַ ייִד רעב קאָפּל פלעשלוואסער, דעם גרויסן פלעשלוואסערס און אייניקל! וואָס טוט איר דאָ?

קאָפּל (קוקט ניט אפּ איציקן, רעדט צו די דינסטן בערויגעז). מיין פרינצי-פאל הער שליינען האָט מיר געהייסן אוועקווארפן אלע געשעפטן מיט אלע מעלאַכעס און מיט אלע פלעשלעך, און אָנגעזאָגט, איך זאָל די רעגע מיכ דורכגיין צו קאָלאָראַדא מיראָנאָווא...

אי צי ק. ווער איז די כּייע?

מאשע. דאָס מיינט ער אונדזער קלארענ. (צו קאָפּלען). אפּ וואָס דארפט איר זי?

קאָפּל. אפּ קאפאָרעס... מיין פרינציפאל הער שליינען האָט מיר געזאָגט, איך זאָל די רעגע אָפּטראָגן צו איר אַ ברייזל...

אי צי ק. אַ ברייזל? גיט אהער! דאָ עפנט מען ברייזלעך...

קאָפּל. זינט איך לעב, זינט איך שטיי אפּ מינע פיס! וואָס הייסט,

דאָ עפנט מען ברייזלעך? ווער עפנט? צו וואָס עפנט מען זיי?

אי ציק. וואָס פארשטייט איר דאָ נישט, פארשטאַפּטער מויעכ? די בריוו, איידער מע גיט זיי איבער ארום איז שטוב אריין, ווערן פריער דורכגעלייענט אָט דאָ איז קיב... האָט איר שוין צעקניעט, צי נאָך נישט? (צו קאלמען דאָס). רעב קאלמען, זייט-זשע מויכל, טוט אָן צוריק די ברייט. (צו קאַפּלעט). פערע-אַדעם! וואָס זענט איר געבליבן שטיין, גלייב ווי אייער פרינציפאל וואָלט אייך דערלאנגען מיט א פלעשל איז האלדז-אונגאקן! גיט שוין אהער דאָס ברייט, וועלן מיר דאָס עפענען, איבער-לייענען און צוריק פארמאסמענען מיט א ווייטכען פון אן איי, שוין איינינעם מיט מיין פרינציפאלס ברייט. איר קאָנט זיכ אפ מיר פאר-לאָזן, איך בין אפ די זאכן א רעכטער באלמעלאַכע, ווי מיין רעבע פלעגט זאָגן, בעשאַס ער האָט געהאלטן בא אופשניידן א קאוונ...

קאַפּל (קנייטשט מיט די פלייצעס). זינט איך לעב, זינט איך שטיי אפ מינע פיס... מיין פרינציפאל הער שליענען האָט מיר אָנגעזאָגט לעמאָנע-שעם, איך זאָל מיך נישט דערוועגן איבערגעבן דאָס ברייט דורכ קיין אנדערן, נאָר גלייב צו קאַלאָראַדא מיראָנאָווא איז די הענט אריין, וואָרעם ס'איז, פארשטייט איר מיך, א סאָד...

אי ציק. וואָס זאָגט איר צו זיין קאַפּ? אדעראבע, ווייל ס'איז א סאָד, באדארף מען זעען איז וואָס באשטייט ער, אנויט — וואָס דארפן מיר דאָס, וועלכע שווארצע יאָר? ... נו, מאכט נאָר נישט קיין שניעס, רעב פלעשלואסער, גיט אהער דאָס ברייט, די נאכט שטייט נישט!...

קאַפּל (קנייטשט מיט די פלייצעס). ננו! זינט איך לעב, זינט איך שטיי אפ מינע פיס, האָט זיך מיר אזעלכס נישט געכאַלעמט אטילע! (טרעגט צו איציקן דאָס ברייט).

אי ציק (עפנט אפ דעם קאָנווערט פון דער לינקער זייט, ציט ארויס דאָס ברייט, באטראכט דאָס פריער פון אלע זייטן, גיט דאָס איבער צו קאלמען). נו, רעב קאל-מען, שניידט ווייטער, ווי מיין טאטע פלעגט זאָגן, בעשאַס ער איז פאר-טיק געוואָרן מיט איינ טעלער און געהייסן געבן זיך נאָכאמאָל...

קאַלמען דאלעס (טוט אָן די ברייט, ליינט). „מיין טייער טיי-בעדע, נעשאַמע מינע, קלארא מיראָנאָווא! איך בין אייך מוידעק, אז בא מיר איז שוין אלץ פארטיק צו דער ריזע, איך האָב שוין אלע פאפירן גרייט, איך האָב שוין אפילע א פור אויך באשטעלט. דאָס שטעטל איז נישט ווייט פונדאנען. איך האָב דאָרטן א באקאנטן, אויך א פארמאצעווט, שרייבט ער מיר, אז פאר איינ פינף-אונ-צוואנציקער וועט אונדז דער דאָרטיקער ראָוו געבן כופע אוקעדושן... פארגעסט נאָר נישט

מיטנעמען מיט זיך איינער געט מיט איינערע מעטריקעס... אכ, ווי גליקלעך איך בין, אז איך דערמאן זיך, אז ניט מער ווי איך פיר אונ צוואנציק שט ארום באפריי איך אייך, מיין טייער טייערעלע, פון גע-פענקעניש, און איר וועט נישט דארפן אַנקוקן מער די ניםעסדיקע פער-נעמער פון איינערע דעספאָטישע עלטערן און פון איינערע מעטורעפדיקע ברידערלעך, און איבערהויפט — פון איינער געשערענער שוועסטער אניטא, וועלכע איך האָב פיינט גלייך אזוי ווי איר, מעגט איר מיר גלויבן אפ מינע הייליקע נעמאַנעס!... זינט גרייט צו דער באשטימטער שט, טייערע נעשאַמע, מיין שיינע, גוטע, ערלעכע, געטרייע קלארא מיראַנאָווא! פון מיר איינער איבערגעגעבנסטער קנעכט, וואָס קושט אייך אונטער די אויגן צען טויזנט מאָל, אקום לואָוויטש שלייענא!

אי צי ק. בראַוואָ! יענער שרייט געוואלד: נישט פאָרן, דער האלט דאמקע בא פאָרן — דול און מעשוּגע קען מען פון זיי ווערן! אצינד דארפ מען זיך נעמען צוריק פארכאסמענען די ברייטלעך... (ער נעמט זיך צום וויסענע פונעם איי, טראָגט צו ביידע ברייטלעך מיט די קאָנווערט צו קאלמענע). אנו, רעב קאלמען, זמט-זשע מויכל, וועלכס איז צו אנען און וועלכס איז צו קלארען, אָדער צו קאַלאָראדען? עס קאָן דאָ כאַלילע אַרויס א מיעסער טאַעס. (קאלמען באַווייזט אים, ער ליינט אַרײַן די ברייטלעך איך די קאָנ-ווערט, באַשמירט מיטן וויסענע פון איי, גיט איבער מאַשען). נא, מאַשוטעטשקע, נעשאַמעניו, גיי טראָג זיי אָפּ די ברייטלעך, לאָזן זיי זיך קוויקן... מאַשע. וואָס פאַר א מאַשוטעטשקע בין איך דיר, ברענען זאָלסטו? (גייט אָפּ מיט די ברייטלעך).

אי צי ק (צו מאַשען). אַמיינ, גאמ אטעם!... (צו ציווייטקילען). אצינד גיט אהער, מומעניו, נאָך א פאָר גלעזלעך, וועלן מיר פארוואנדלען דעם ווישניק איינער, וואָס פאַר א טאמ ער האָט, און טאקע איך איינזענע טרינקען לעכאָים, וואָרעם מע דארפן סיינדיגן שטארבן, ווי מינער א באַקאנטער שניידער האָט געזאָגט, בעשאַס ער האָט דערזעען, אז מע גיט צום טיש א פולע שיסל מיט הייסע לאטקעס... טרינקט, רעב קאלמען! קאלמען דא לעס. (אומגעזעבט). א ייד טרינקט דען? ווען טרינקט א ייד? א ייד טרינקט איינ מאָל איך א שמיטע...¹) לעכאָים, דאָ גאָט געבן, מע זאָל זיין יידן, וואָרעם איך גיי מיר מיט מיין גאנג... איך זאָג, אז א ייד איז גאָר אַן אנדער זאך! א ייד איז ניט קיין גוי... א גוי איז א גוי, און א ייד איז א ייד... דיזן, דאָן — איר פארשטייט, צי ניין?...

אי ציק. זעט איר, דאָס איז שוין אַן אופטו! דאָס איז אַ סייכל!
א גוי איז א גוי, אונ א ייד איז א ייד. מער מע לעבט, מער עסט
מענ... צוליב דעם אליינ מוז מען איבערסוויניאטשען דעם פאָסעק נאָכ-
אמאָל. (גיסט אָן, אדע דריי טרינקען). איך האָב מיך דערמאנט א לידל. איר
דארפט עס קענען, רעב קאלמען, עס זינגט זיך אזוי. איך וועל זינגען,
אונ איר וועט מיר אונטערהעלפן (צו קאָפּלען). אונ איר, פלעשוואסער,
מעגט אויך אונטערהאלטן (זינגט).

גייט א גוי אינ שענק אריינ,
אינ שענק אריינ,
אינ שענק אריינ,
טרינקט זיך אויס זינג פעסל וויינ,
זינג פעסל וויינ,
זינג פעסל וויינ.

אלע דריי.
אוי, אוי, אוי!
שיקער איז א גוי!
שיקער איז ער,
טרינקען מוז ער,
ווייל ער איז א גוי!
שיקער איז ער,
טרינקען מוז ער,
ווייל ער איז א גוי!

אי ציק.
נעמט א ייד א גלעזעלע וויינ,
א גלעזעלע וויינ,
א גלעזעלע וויינ.
שעלט ער באלד אינ טאטן אריינ,
אינ טאטן אריינ,
אינ טאטן אריינ.
אוי, אוי, אוי!
שיקער איז א גוי...

(עס קומט אַן פּונדליכע סאַשקע מיט אַ הינטל אינ דער האנט, גייט אונ-
טער שטיי צו ציוויע-קייזער, טראָגט איר אונטער דאָס הינטל צום האלדז).

ציחיע-קילע (טוט א שפּרונג אָפּ). פאַרכאַפּט זאָלסטו ווערן, דו
 וועוויק איינער, מיט דיין הונט, די קאַפּאַרע זאָלסטו זיין מיט אים
 איינינעם! דו האָסט דאָך מיכ איבערגעשראָקן קימאַט אפּ טויט!
 סאַשקע (לאַכט). ער האָט דען דיר אַ ביס געטאָנ? מאָפּט בייסט זיכ
 נישט. מאָפּט איז אַ גוטיןקער, אַ ווילינקער! ... (טרעגט צו דאָס הינטער זיכ צום
 פאָנעם).
 איציק (באַטראַכט דעם הונט). ווי אלט איז ער, ביז הונדערט אונ
 צוואַנציק יאָר, דאַרף איך פרעגן?
 סאַשקע. קיין האַלב יאָר נאָך נישט אפּילע.
 איציק. קיין איינהאָרע נישט! שטייט שוין אליין?
 סאַשקע (לאַכט). צי ער שטייט שוין אליין? כאַט-כאַט! איר זאָלט
 אים זען לויפן! פילל אויסן בויגן! גיכער פון אַן איינזאַמל... אינ איין
 מינוט קאָן ער איינפליסן טויזנט מיל!...
 איציק. טאַקע בעעמעס? מע קאָן נישט זאָגן, אַז ס'איז אַ גומע...
 וואָס קאָסט ער, דאַרף איך פרעגן?
 סאַשקע (די הענט אינ די קעשענעס), אָ! ער קאָסט גענוג! די מאמע
 מיינט, אַז ער קאָסט נישט מער ווי דאָס פינפערל, וואָס זי האָט באַצאָלט...
 דאָס ווייסט זי נישט, אַז אַכוצ דעם פינפערל האָב איך שטילערהייט אונ-
 טערגעשמירט מיט נאָך עטלעכע פינפערלעך, זי זאָל נישט וויסן...
 איציק. וווּ האָסטו גענומען פינפערלעך, דאַרף איך פרעגן? גע-
 מאכט מיט די רויף? ... (אַ מאַכ מיט דער האנט אונ אַ ווינק מיט די אויגן).
 סאַשקע (לאַכט). ווער פרעגט דייך? ... לעמיי איך האָב נאָך געלט?..
 איציק. עפעס אַסאך?
 סאַשקע. טויזנט!... באַ דיר איז דאָס אַסאך, באַ מיר איז עס
 גאָרנישט. איך זאָל וועלן, וואָלט איך געקאָנט האָבן נאָך! (נעמט ארויס אַ
 בייטעלע, קלינגט מיט דעם אינ דער לופט). אָט האָט מיר קלאַראַ געגעבן עטלעכע
 גאָלדענע, ערשט נעכטן...
 איציק. פאַר וואָס?
 סאַשקע. פאַר שווינגן.
 איציק. וואָס הייסט, פאַר שווינגן?
 סאַשקע. איך זאָל שווינגן. איך זאָל נישט זאָגן קיינעם, אַז זי האָט
 זיך געקושט מיטן פראָוויזאָר אונטן אפּ די טרעפּ, בעשאַס זי איז גע-
 גאַנגען אים באַגלייטן... (ציוויע-קילע, קאַלמען אונ קאַפּל לאַכט).

אי ציק. בראווא, סאשקע, בראווא! ביסט א ווילער באַכער
און א באל-סאָד, וואָס מע קריגט דאָס נישט! קומ דערפאר אהערצו מיט
דיין קאדעש, וועסטו פארווכט אזא מאשקע, וואָס דו האָסט אוועלכעס
בא דיין טאטן קינמאָל נישט געטרונקענ! (גיטט אימ אַ א גלעזל). עפשער
האָסטו מוירע, ס'איז צו שטארק?

סאשקע. איך האָב קיין מוירע נישט פאר צו שטארק. (פארווכט).
ס'איז דאָך אונדזער ווישניק!...

ציוויע-קיי לע (ווערט רויט, קוקט גיט איינ די אויגן אריין, רעדט צו זיך).
א מאקע אימ!...

סאשקע (פארווכט נאָכאמאָל). איך טרינק אימ אלע טאָג באמ טיש,
אמאָל א גלעזל, אמאָל צוויי... איך קאָן אויסטרינקען דריי אויך, און
פיר אויך, און צען, און צוואנציק, און דרייסיק, און טויזנט גלעזלעך
אויך! נאָך מאָפס טרינקט נישט... (טראָגט צו דעם הונט צו קאלמענען גלייך איינ
פאָנעם אריין. קאלמען שפרינגט אָפּ). כאַ-כא-כא, ער האָט מוירע פאר א הונט!
קוקט אָן א מאָרדע, קוקט אָן אויערן א פאָר! (שטופט אימ דעם הונט).

קאלמען דאלעס. (שטופט אימ אָפּ). איך האָב נישט מוירע, נאָך איך
האלט נישט פון קיין הינט... א ייד האָט פיינט א הונט... א ייד איז נישט
קיינ גוי!... (וינגט).

גייט א גוי אינ שענק אריין,
אינ שענק אריין,
אינ שענק אריין.
טרינקט זיך אויס א פעסל וויין,
א פעסל וויין,
א פעסל וויין.

אלע.

אוי, אוי, אוי!
שיקער איז א גוי!
שיקער איז ער,
טרינקען מוז ער,
ווייל ער איז א גוי!...

סאשקע (שטופט דעם הונט קאפּלעך). וואָס זאָגסטו אפּ מיין הונט?
קאָפּל (שפרינגט אָפּ). זינט איך לעב... זינט איך שטיי אפּ מיין
פיס... פיס.

ציוויע-קיי לע (צו מאשענע). לאָן צורו! קומ בעסער אהער, וועל
איכ אימ געבן עסן.

סאשקע (פריילעכ). לאנג לעבן זאָלסטו, ציוויע-קיי לע! דערפאר
האָב איכ דיכ ליב. (גייט דעם הונט עסן. עס קומט אָן מאשע).
איציק. נו, מאשעניר, מיינ לעבן? האָסט אָפגעגעבן די ברייזלעך
אקוראט?

מאשע. וואָס דען האָב איכ געטאָן?

איציק. בראַוואָ!

(טראָגט צו דאָס גלעזל צו די ליפּן אונ שיסט אויס א מוירעדיקן בע-

דעכטער. אלע בלייבן זיצן, קוקן זיך איבער).

ציוויע-קיי לע. וואָס איז דיר צוגעקומען, מעשומעד איינער?
קאלמען דאלעס. א ייד איז פריילעכ. ס'איז אימ גוט אפן
הארצן, לאכט ער... א ייד איז נישט קיינ גוי... א ייד... (זינגט).

נעמט א ייד א גלעזלע וויינ,

א גלעזלע וויינ,

א גלעזלע וויינ.

שעלט ער באלד אינ טאטן אריין,

אינ טאטן אריין,

אינ טאטן אריין.

אלע.

אוי, אוי, אוי!

שיקער איז א גוי!

שיקער איז ער,

טרינקען מוּו ער,

ווייל ער איז א גוי!...

איציק (שיסט אויס נאָכאמאָ א גלעזלעכטער). אוי, יידן, איר זאָלט וויסן,
וואָס דאָרטן טוט זיך! (ווייזט ארום, אפ די טרעפ).

ציוויע-קיי לע (צו מאשע). וואָס קוועלט ער אזוי, דער מעשומעד?
מאשע. ווייסט אימ דער רוע? ס'איז אימ אָנגעקומען דאָס מעשוגאס...
קאָפּל. זינט איכ לעב, זינט איכ שטיי אפ מיינע פיס...

איציק (האָלט זיך בא די זינטן, לאכט אלע מאָד שטארקער). וואָס ווייסט
איר, וואָס טאר א כאסענע איכ האָב אָנגעארבעט! איכ האָב דאָך פאר-
ביטן די יאָצערעס? ... אריינגעלייגט מיינ אראָנטשיקס ברייזל צו דער
שיינער קאָלאָראדע, אונ רעם אפטייקערס ברייזל צו מיינ אראָנטשיקס

קאלעכענ — אונג לאָזן זיי זיך דאָרטן ריכטן ווי די קעצ! (ווערט שיר נישט
צעפלאצט פאר געלעכטער).

צוויי עקיי לע (א פליעסן מיט די הענט), א, דו מעשומעד אייגער,
וואָס האָסטו געטאָן?

מאשע (ברעכט די פינגער). אוי, א דונער איז מיר! אָט לויפ איך
זיי זאָגן. (דאָרט זיך דויפן, ציוויע-קילע האלט וי אָפ).

צוויי עקיי לע. וואָס וועסטו לויפן? איצט איז שוין פארפאלן...
מאכ שוין בעסער א שוויג... לאָזן זיי זיך ריכטן, לאָזן זיי זיך בייסן.
א שיינע, ריינע קאפאָרע!

איציק (קאטשעט זיך). אוי, איך וועל דאָס נישט אויסהאלטן!...
קאָפּל (קנייטשט מיט די פלייצעס). זינט איך לעב, זינט איך שט... אפ
מיינע פיס!...

קאלמענדאלעס. ער לאכט, מאכטייטע. וואָס ארט אייך, לאָז ער
לאכט, לאָז א ייד אויך לאכט... א ייד איז נישט קיין גוי... א ייד... (זינגט)

שיקער איז א גוי!

שיקער איז ער,

טרינקען מוז ער,

ווייל ער איז א גוי!...

איציק (צו קאלמענדעל). אָט וועמען איך וואָג ליב! לאָמיק האָבן
אזא יאָר, וואָס פאר א ייד דאָס איז! לעכאָמ, רעב קאלמענ! איר
פאָלגט מיך, נעמט טרינקט לעכאָמ צו איינער ציוויע-קילע, אונג לאָז
זיין איז א גוטער שאָ! איר מיינט, מע ווייסט נישט, אז איר שאדכנט
זיך צו איר? האָט קיין יעסורימ נישט, מע ווייסט, א וועלט שלאָפן
נישט! לאָמיק האָבן אזא יאָר, וואָס פאר א גלייכער סליוועק? דאָט
איז! (ניסט זיי זיך ביינאָ א גרעס ווישיק). טרינקט לעכאָמ אונג לאָז זיין
מיט גליק, פונדאנען איז אן אייגענער, ווי מיינע פעטער האָט געזאָגט,
בעשאַס מע וואָט אימ דאָס דריטע מאָל אריינגעזעצט איז געפענקעניש...
אונג דו, מיינע טייערע נעשענע, מאשענעק, לעבן זאָלסטו מיר, דו מיינסט,
איך ווייס נישט, אז דו האָסט מיך ליב? לאָמיק, לעמאָשל, נישט קומען צו
גיין א טאָג, מליסטו דאָך צוואנציק מאָל אראָפ איך קיך, זעען, צי בין איך
שוין געקומען, אונג לאָמיק קומען צו גיין — שעלסטו מיך קלוימערשט
מיט טויטע קלאָלעס... נאָר בדאָטע! איציקן נארט מען נישט! איציק
ווייסט!... נא, זע, וואָס כ'האָב דיר געקויפט! (נעמט ארויס אונג טוט
איר אן א קייטל אפן האַרט). ס'איז קעסעפ טאָהויר! — ריינ גאָלד, נארעלע

וואָס דו ביסט. פארנוצ געזונט, ווי מיין רעבע האָט געזאָגט מייןעם
א כאווער, בעשאס ער איז געפאלן און זיך צעשפאלטן א ליפ...
(טראָגט איר אונטער א גלעזל ווישניק. זי קווענקלט זיך, באטראכט די
קייט, באווייזט ציוויע-קילענ).
ציוויע-קייט ל.ע. פארנוצ געזונט! (אפ אייציק). א מעשומעד דאָס איז!

קאָפּל (גייט צו צו מאשענ, באטראכט די קייט, קנייטשט מיט די פלייצעס, גייט
צוריק). זינט איך לעב! זינט איך שטיי אפ מייןע מיט!...

אי ציק. מיקויעכ כאסענע וועלג מיר שמועסן אן אנדערש מאָל. אצינד
דארפ מען ברעכט טעלער. (נעמט מונעם פריפעטשיק צוויי טעלער, טוט זיי א וואָרפ
אין דער ערר אריין). מאולטאָו אייך, רעב קאלמענ! מאולטאָו אייך, ציוויע-
קייט! מאולטאָו דיר, מאשענקע! מאולטאָו אייך, רעב ייבצאָק אליינ!
(צו קאָפּלענ). רעב פלעשלשווענקער, גייט אונדז אָפּ מאולטאָו! מאולטאָו!

(נעמט אלעמען פאר די הענט. רעב קאלמענ שאָקלט זיך. ציוויע-קייט
רייסט זיך. מאשע קווענקלט זיך. קאָפּל קנייטשט מיט די פלייצעס. מע גייט א ראָד.
סאשקע מיטן הונט—אויב איז קאָנ. אייציק זינגט, קאלמענ העלפט אים צו).

אָו איז א פאָטער,
קיידער איז א טאָטער,
מאָמ רופט מען וואסער,
וואסער רופט מען מאָמ,
דארפ מען טרינקען לעכאָמ—
לעכאָמ! לעכאָמ! לעכאָמ!

טייערעדערידעראָמ! טייערעדערידעראָמ! טייערעדעראָמ! לאדערידע-
רידעראָמ! וואכטידעראָמ! רעב קאלמענ! שטארקער! העכער!... קאָפּל!
סאשקע! פיסלעכ!... טייערעדערידעראָמ! טייערעדערידעראָמ! טייערעדערידע-
דעראָמ! לאדערידערידעראָמ! וואכטידעראָמ!...

(עס עפנט זיך די שטוב-טיר און עס באווייזט זיך אפ רער שוועל
קלארא, און באלד נאָכ איר א נא).

קלארא. ווער האָט געבראכט דעם בריוו?

(דערזעט דעם אוילעם טאנצן, טוט א שפּרונג-אָפּ צוריק).

א נא. ווער האָט געבראכט דעם בריוו?

(דערזעט קלארענ, טוט א שפּרונג-אָפּ צוריק.—רער אוילעם הערט אפ
צו טאנצן. מע בלייבט שטיין פארגליווערט, יערער איז אן אנדער פאָז).

קלארא. נא זע, וואָס דיין טאכטיט שרייבט צו דיר!

(טוט איר א שטייג דאָס בריוול איז פאָנעם אדניי).

א.נ.א. נא זע, וואָס דיין נאקעטער פראָוויזאָר שרייבט צו דיר!
(א שמיץ דאָס ברויז אינ פאָנעם ארײַן).

איציק. (כאפט זיך בא די זיטט, קאטשעט זיך פאר געלעכטער). פארביטט
די יאָצערעס! כאַ-כאַ-כאַ!... א קאָמעדיע, ווי איך בין א מענטש!
כאַ-כאַ-כאַ!

אלע. פארביטט די יאָצערעס! כאַ-כאַ-כאַ!

(עס וואקסט אויס די נעגידעס, דערזעט די פלעשלעך מיט די גלעז-
לעך אפן טיש און דעם אוילעט, ווי מען איז פריילעך און מע לאכט, ווען-
דעט זיך צו די טעכטער).

די נעגידעס. וואָס איז דאָ? וואָס טוט זיך דאָ? (צו די דינסטן).
א היסטער, א פינצטערער, א שנימאזליקער כאָלעם צו מינע סאָנימס
קאָפּ און צו אייערע הענט און פיס! וואָס איז דאָס? ציווע-קילע,
וואָס איז דאָס פאר שיקורים בא מיר אינ קיב!... וואָס פונדאנען! וואָס
שיקורים!!!

איציק (צו קאלמענע). איר הערט, רעב קאלמען, אינ וואָס מען איז
אונדז כוּשעד?

קאלמען דאלעס (קוימ וואָס ער פלאַנטעט מיט דער צונג). שיקורים?
כאסוועשאלעם! ווי קומט דאָס צו א יידן? אויפפראט נאָך דער מע-
טאָדע פונעם שטאנדפונקט פונ דער קאפיטאליזאציע אינ די פאָרגעשרי-
טענע עלעמענטן פונעם קאפיטאל! ווייס איך וואָס! א ייד איז נישט קיין
גוי... (זינגט. די איבעריקע העלפן אים מיט).

אוי, אוי, אוי!
שיקער איז א גוי!
שיקער איז ער,
טרינקען מוז ער,
ווייל ער איז א גוי!

(די נעגידעס, אויסער זיך, לויפט אראָפּ פונ די טרעפּ, כאפט פונ די
ווענט די קליידלעך, וויל אָנהייבן ווארפן אים דרויסן אויס. זי ווערט אונ-
טערגעכאפט פאר די הענט פונ ביידע זיטטן: פונ איינ זיט איציק, פונ
דער אנדערער זיט קאָפּל, ווערט אריינגעכאפט אינ דער אדני. אלע זינגען
אונ טאנצן. זי רייסט זיך מיט אלע קויכעס, נאָר זי מוז נאָנטאנצן מיט אלע
אינ קאָפּ. פונקט אפ דער מיטן רייט זיך סאשקע מיטן הינטל, מאכט פיס-
לעך אקענן דער מוטער. איציק גיט אונטער אלעמען היצ, זינגט, אלע
העלפן אים, אלע דרייען זיך, ווי א וויכער.—פונטיבן, פונ זי טרעפּ אראָפּ,

קוקס מיט גרויסע אויגן דער גאנצער, א שיינער ייד מיט א צילינדרישע
אונ מיט א שטעקל, ווייזט אויס, גאר-וואָס געקומען פון נאט, זעט דאָס
בילד, פארשטייט נישט וואָס זאָל דאָס באַדייטן. ער טוט זיך אַלץ אַרױס,
הייבט אַפּ דעם שטעקל מיט גרויס אומרענוג, שרייט עפעס, גאָר מע
הערט נישט וואָס, איז איין מינוט ווערט ער אַרױסגעכאַפּט איז דערל אַרױס,
און ער מוז טאָנען מיט אַלע אייגענעם. פונעם געזאגט אַרױס הערט זיך
אויסציקס קאָל).

אויסציק (טאנצנדיק). פריילעך! ייִדן! לעבעדיק! אויס באַלעבאַטימ!
אויס מעשאַרסימ! אַלע גלייַכ! פאַרביטן די יאַצערעס!... רעב קאַלמען!
שטאַרקער! לעדערידעריידאַם! וואכטידעראַם!

לאנגזאַם פאַלט דער פאַרהאַנג.

צעזייט און צעשפרייט

בילדער פונעם יידישן לעבן, איב דרײַ אקטן

(געשריבן איב יאָר 1905)

צו דער צווייטער אופלאגע

מיט אייניקע יאָר צוריק האָט זיך געדרוקט פון מיר אַ פּעליעטאָג אינ דער „יהודי-שער פּאָלקס-צייטונג“ אונטער דעם נאָמען „צעזייט אונ צעשפּרייט, בילדער פונעם יידישן לעבן“. האנאם דיראָזיקע בילדער זינען געשריבן אין אַ דראַמאטישער פאָרם, דאָך האָט זיך מיר אפּילע גיט געקאָלעמט, אז איך וועל אַמאָל זויכע זינע צו זענען זיי אופגעפירט אפּ דער סצענע.

אינ עטלעכע יאָר ארום האָט מען די פּיעסע איבערגעזעצט אינ דער פּוילישער שפּראַך אונ מע האָט זי געשפּילט אינ פּוילישע טעאטער אינ ווארשע. עמעס, דאָס פּובליקום האָט אופגענומען די פּיעסע אונ דעם מעכאנער פון דער פּיעסע זייער ראשנד, די גאָלדערע האָט געפאטשט „בראָוואָ“, ווי געוויינטלעך, נאָך וואָס מער דער אוילעם האָט גע-גוואלדעוועט, אזוי מער האָט דאָס דעם מעכאנער פאדערט: ער האָט געפּילט, אז דער פּיעסע פּעלט אסאך-מער, וויפּיל זי פארמאָגט; ער האָט געפּילט, אז אפּ דער בינע ווערט געשפּילט אַ פּעליעטאָג, נישט קייג דראַמע. דאָס, וואָס איך האָב דעמאָלט געליטן, קאָג מען בעעמעס אָנרופּן „כּיבּעט האַקיווער“ (1). קיינער ווייסט נישט, זאָגט מען, וועמען דער שוין קוועטשט. איך בין געווען דענסמאָל אויב נישט דער איינציקער, וואָס האָט אויסגעפּרופּט דעם מעכאנער פון דער פּיעסע.

איצט, באַ דער צווייטער אופלאגע, צום אופירן זי אפּ דער יידישער בינע, האָב איך זי גענומען צום אויסגעסערן. דאָס „אויסגעסערן“ האָט מיך אָבער אזוי ווייט פאר-שלעפט, אז איך האָב קימאט אָנגעשריבן אַ גאנצ נייע פּיעסע, קימאט נאָך איבערגעלעזט דעם הויפט-געדאנק, די געמען פון די פארשינענע אונ אַ צוויי-דרין סצענעס אומגע-ענדערט. איך האָב געוואָלט, אז מײַג ערשטע פּיעסע אפּ דער יידישער בינע זאָל האָבן כאָטש אַ שטיקל פאָנעם פון אַ פּיעסע, אזוי, אז אויב די גאלעווייז וועט זיך נישט קענען איינהאלטן אונ וועט אַמאָל וועלן „פאטשן בראָוואָ“, זאָל זי נישט פאטשן אומויסט... „יונגע דראַמאטורגן—זאָגט טשעכאָו—באדארפּ מען ווינציקער אפּלעזיר אונ מער אויס-פּיפּן“. נאָלדענע ווערטער!...

ש אָ ל ע מ - א ל י כ ע מ.

קיעוו, מיי, 1905.

די פארשוינען:

מייער שאלאנט. א ייד א טויכער, אג אופגעקומענער גוויר, א פראסטער כח-
וועקעמ, שניידט זיך אפ אג אריסטאקראט.

מאלקע. זינג ווייב, א יידענע אג ערלעכע, א קאשערע געשעמע.

מאטוויי. זייער עלטערער זונ, א „פראנט“.

פלארא. זייער עלטערע טאכטער, א גרושע „פענ-רע-טזעקל“ (2).

כאנע. זייער יונגערע טאכטער. געשאַרענע האָר. רייסט זיך אפ די קורסן.

כאנימ. זייער יונגערער זונ, א צונאָניסט.

וואלאדי. זייער דריטער זונ, א „כעוורעמאני“.

סאשקע. זייער מינינקל, א צעבאלעוועטער בארמיצחע-באָכערל.

מישעלע זינדנשטאמער. שאלאנטס מעכטן, אג אָפגעפוצט יודל, אינגעטונקע
איג ייכעס.

איטעלי. זינג ווייב, טראַנט פערל אינרערוואַכנ.

אראָנטשיק. זייער זונ, כאנעס כאָסן, א „סטאטעטשנע“ באָכער.

פעטל. אג אָרעמע קרויזע מאלקעס, א ווייב'ל מיט א פאטשיילע.

דאווידקע. מאטווייט א כאווער, א קאָרטנשפילער.

בעני. א ייד מיט א זאָנטיק, האלב מעקלער, האלב שארכן.

מאשע. א שטוב-מירל בא רי שאלאנטס.

באָטריט מיט שווארצע העמלעכע, מירלעכ מיט רויטע בלוזקעס אונ גלאט פארשוינען.

רי געשיכטע קומט פאָר איג א גרויסער שטאָט.

ערשטער אקט

בא א גרויסן, ריכ-געדעקטן טיש זיצט מײער שאָל אנט איג
א כאלאט, פארטיפט איג כעשבוניעס. — מאלקע איז באשעפטיקט באמ
סאמאָוואר, טראָגט אונטער איטלעכע טיי. — פלאָרא, אג אָנגעפֿורערטע,
מיט ברייטע צעשניטענע ארבע, זיצט איג א וויג-שטול, וויגט זיכ אונ
זינגט שטילערהייט. — כאָנע, פארטיפט איג א ביכ, לייענט. — מאַטוויי,
א צעקאָשמעטער, פּיפּט אונטער שטילערהייט.

ערשטע סצענע.

מאלקע (אפֿ רוטיש). שאשע! שאשענקע?
סאשקע (פונעם אנדערן כיירער אפֿ רוטיש). וואָס איז, מאמאשא?
מאלקע. וואָס טוטסטו דאָרט?
סאשקע. איכ וואש די קאצ. וואָס איז דען?
מאלקע. גיי טרינקע טיי! (מאטוויי אונ פלאָרא לאכט).
כאָנע (צו דער מוטער). אנדערש קאָנסטו טאקע מיט אימ גיט רעדן,
נאָר אפֿ רוטיש?
מאלקע. וויאזוי דען זאָל איכ רעדן, אז איך רעדט אלע אזוי?
איכ וואָלט אוואדע געוואָלט בעסער רעדן אפֿ יידיש, אפֿ מאמע-לאָשן,
נאָר וואָס זאָל איכ טון, אז איך אלע, אונ אפּילע אָט דער אלטער נאר
(וי באווייזט אפֿ מייער), האָט זיכ אָנגערעדט, מע זאָל ארויסטרייבן אונדזער
הייליקן לאָשן. אונ ווער שמועסט, פונ זינט מיר זענען אריבערגעפאָרן
אהער, אינ דערדאָזיקער פארשאלטענער שטאָט! וואָס, עפשער גיט
אזוי, מייער?
מײער. וואָס גיט אזוי? אז דו ביסט א בעהיימע? (מאטוויי אונ
פלאָרא לאכט).
מאלקע. לאכט, לאכט! דאָס עפעלע פאלט גיט ווייט פונעם ביי-
מעלע. „יאקי טאטקא, טאקי דזיעצקא“...
מײער. שוין? האָסט שוין אָנגעהויבן מיט דיין מוטער, מיטג טייטש-
כומעש אונ מיטג פעטשענע-ווארענע? (מאטוויי אונ פלאָרא לאכט). וווּ איז
כאָנע? וווּ איז וואלאָדי? (קוקט זיכ ארום). פארוואָס זעט מען זיי גיט?

מאלקע. שלאָפּן נאָכ מינאסטאם.
מייַער. אזוי שפעט? טאָמער וואָלט מען זיי אופגעוועקט טריי-
קען טיי?

מאלקע. אראכמאָנעס, זיי האָבן זיך שפעט געלייגט שלאָפּן.
מייַער (קוקט איין די פאפירן). געלערנט?
מאטוויי. פארשטייט זיך! ווי דען? מיר דאכט, אז זיי זענען
ביידע געקומען אהיים מיטן טאָג גלייך.
פלאָרא. מיטן טאָג גלייך? געווען שוין גרויסער טאָג.
מייַער. (צו מאלקע). וואָס הייסט דאָס? וווּ איז מען דאָס געווען?
ווהינ גייט מען דאָס ארום גאנצע וועכט? וואָס פאר ארומגייעכצן
באנאכט?

מאלקע. ווייס איך וואָס — קינדער פלאפלען!
מאטוויי. מאמאשע! וואָס דארפטו זיי פארענטפערן? זיי זענען
געווען אפ א „זאסעדאניע“. וואָס איז דער אומגליק?

מייַער. וואָס פאר זאסעדאניעס גאָר?
פלאָרא. שפילט זיך מיט זיי? יענע קערן וועלטן!
מאטוויי. מע ברענט די באָר!
כאנע (ניט צוגענומען די אויגן פונעם בוך). אלץ בעסער ווי שפילן
גאנצע נעכט אינ קאָרטן.

פלאָרא (צו מאטוויי). דאָס איז שוין איין דיין גאָרטן אריין,
מאטוויי...

מאטוויי. „לאנגע האָר, זאָגט מען, קורצער סייכל“. בא איר איז
ביידע זאכן: אי קורצע האָר, אי קורצער סייכל.
כאנע. אי פלאטשיק, אי אָב טאמ.

מאטוויי (ציט אויס א לאנגע פנים). פיי־יט!
מייַער (הייבט אופ דעם קאָפּ). ווער פייפט עס? וואָס פאר א פייפערין?
מאלקע (צו די קינדער מיט א געבעט). לאָז זיינ שטיל, איך בעט איינ!
(סע קומט אָב כאָמ, טוט א קיש דעם פאָטער, גיט כאנען די האנט.
מאלקע טראָגט אים אונטער טיי).

צווייטע סצענע.

מייַער. וווּ ביסטו דאָס געווען, כאַימ? וואָס פאר זאסעדאניעס
בא דיר?
כאָימ. פון ציגאַניסטן.

מאט וויי. פון ערעצייסראָעל-יידן.
מיינער (איראָניש). וואָס-זשע איז געבליבן דאָרטן בא אַינע אפ דער
אסיפּע?

מאט וויי. מע זאָל אריבערפעקלענ אלע יידן קיין ערעצייסראָעל.
כאָמ. ניט אלע... די יידן, וואָס זיי געפּעלט ניט ערעצייסראָעל,
קאָנען בלייבן דאָ.

מאט וויי. עס גייט זיי אָפּ צום רומל גאָר א ווייט פּעררל.
(פּלאָרא לאכט גערועז. עס קומט אָן וואָס די מיט א פּעקל ביכער,
טוט א קוש דעם פּאָטער, קוועטשט כאָמען און כאַנען די האַנט. מאלקע
טראָגט אימ אונטער טיי.)

דריטע סצענע.

וואָלדאָ. וואָס איז דאָ אזוי פריידלעך?
כאָמ. וואָס פּעלט זיי?
מיינער (צו וואָלדאָיען, נישט אופגעוויבן די אויגן). נו, און רו, וואָלדאָקע?
וועהן ווילסטו אריבערפירן די יידן? אויב קיין ערעצייסראָעל? צי
עפּשער גאָר קיין מיצראַיִם?
וואָלדאָ. וואָס דארף מען קיין מיצראַיִם? מע קאָן ניט זיין קיין
שקלאַפּ דאָ?
מאט וויי. פאפא! ראָס מיינט מען אונדז און דיכ אויב בעסויכעמ...
מיינער (צו וואָלדאָיען אינ גוטן טוט). מיט א טאטן רעדסטו אזעלכע
ווערטער, דו שיינאצ אײנער?
וואָלדאָ. וואָסערע ווערטער? (מאטווי פּיפּט, פּלאָרא לאכט).
מיינער (שטרענג). וואָס פאר א פּיפּערני? וואָס פאר א געלעכטער?
מאלקע (לויפט צו). אָבער לאָז זיין שטיל! קינדער, לאָז זיין שטיל,
איכ בעט אײַנכ!

(עס קומט אָן סאשקע מיט צוויי קעצלעך אונטער ביידע הענט. ער
קושט פּרײַער דעם פּאָטער, גאָכדעם די מוטער. מאלקע באַזעצט אים, דרייט
זיך ארום אים, גיט אים טיי, ער האָרעוועט די קעצ מיט מילכ).

פערטע סצענע.

מאט וויי. אהא! ער איז שוין דאָ מיט דער מישפּאָכע!
פּלאָרא. סאשקע מיט די קעצ!
סאשקע (קוקט ניט אפ קיינעם). פארוואָס קויפט מען מיר ניט קיין
וועלכסיפּעד?

מאלקע (לויפט צו צו אימ). לאָז זיין שטיל, סאשענקע! וואָס טויג
דיר זיכ האלטן מיט אזא מיעסקעט? ווארפ זיי ארויס! שאט צום
זיקאָרן! א שערעצ!

סאשקע (הערט זי ניט). פארוואָס קויפט מען מיר ניט קיין וועלאָ-
סיפער? (הויכ). קיין וועלאָסיפער פארוואָס קויפט מען מיר ניט? (אלע
דאכט, כוז מאלקע).

מיינער (ריסט זיכ אָפּ פונ רי פאפיר). הא? וואָס האָט ער געזאָגט?
וואָס זאָל מען אימ קויפן?

מאלקע. ווייס איכ וואָס א קינד פלאפלט!... א לעסיפער האָסטו
צוגעזאָגט אימ קויפן, וואָס?

מיינער. וואָסערע לעסיפערדן! וואָסערע פלאָמען! אזא קליינער
ווערוויק ווי דו דארפט נאָך לערנען, ניט אדומפאָרן אפּ ליסעפערדן און
שפילן זיכ מיט אזא פאסקודסטווע! (ווארפט ארָפּ די קעז; סאשקע הייבט זיי
אופ איינמאָל און צוויי מאָל און דריי מאָל. אלע דאכט, כוז מאלקע). וווּ זענען
דינע לערערס וווּ?

סאשקע. לערערס? כא-כא-כא! געווען איינער א לערער, איז ער
אויכ נישטאָ.

מיינער. וואָס הייסט איינער א לערער? נו, און דער מעלאמער—
וווּ איז דער רעבע?

סאשקע. וואָסער מעלאמער, וואָסער רעבע? שוין לאנג דורכגעטריבן!
מיינער (איבעראשט). הא? וואָס? דורכגעטריבן? ווער האָט אימ דורכ-
געטריבן? ווער האָט דאָס געהאט א האָזע ארויסטרייבן א מעלאמער אָן
מיר? (קלאפט מיט די הענט אינ טיש). איכ בין דאָ באלעבאָס, צי גיין? וואָס
שווייגט איר, ווער איז דאָ באלעבאָס? (ער גייט ארייב וואָס ווייטער אינ אלע
מער קאט, ווארפט רי קעז פונעם טיש; סאשקע וויל זיי אופהייבן, דער פאָטער טרייבט
אימ רורכ). גיי דיר, דו פידסווייניק איינער, מיט דער פאָסקודסטווע!
(סאשקע מיט רי קעז גייט אוועק, מורקעט אונטער דער נאָז: א פאר-
שולטענע שטוב...).

פינפטע סצענע.

מאטוויי (ציט אויס א דאנגן פנים). פיינייט!
פלאָרא (שטיקט זיכ שטילדערהייט). כייכיי!
כא?מ (צו וואלאָדיען). א זעלטן באַכערל!
כאנע. זעלטענע ערציונג!

וואלף די (דעקלאמירט), "וואָס זלאָנראוואָ דאָסטאָניא פלאַדי..."
(א פאָר מינוט הערשט א שטילשונגעניש).

כאָ? מ (צו וואַלף די), ווען מאַכט מיר א דיסקוסיע?
וואלף די, נישטאָ דערווייל קיין פלאַצ... (צו כאַנען), נעמסט אַן אַן-
טייל אינאונזערע דעבאטן?

כאָנע, מיט פארגעניגן, ווען וועט דאָס זײַנ?
פלאַר א, וואָס? א טפעקטאקל?
כאָ? מ (צו וואַלף די), וואָס כאַלעמט זיכ אַ הונ?
כאָנע, פראָסע.

פלאַר א (צו מאטווייע), וואָס זאָגסטו אפּ אונזער קורסיסטקע? זי
מיינט, אז וויבאלד מע שערט זיכ אונטער די האָר, אזוי נעמט מען
שוין צו אפּ די קורסן...

מיינער, האָ? קורסן? וואָס פאר קורסן?
מאלקע, ווייס איך וואָס קינדער פלאפלען!
מאטוויי, זי פארגעסט, אז דערווייל איז זי א יידישע טאָכטער,
דאָס הייסט, א "זשידאָוקע מיט אַן אטעסטאט".

כאָ? מ, אלץ שענער ווי וואלגערן זיכ אינאָלע קלונבן.
וואלף די, אונ שפילט אינאָרטן.

מיינער, וואָס פאר קלונבן? וואָס פאר קאָרטן?
מאלקע, ווייס איך וואָס קינדער פלאפלען! (צו די קינדער), איך
בעט אייך, לאָז זײַן שטיל!
(עס ווערט אפּ א ווילדע שטיי, יונגווארג רעדן צווישן זיכ שטילדערהייט).

מיינער (שטייט אופּ פונעם טיש), ווער וועט נאָך אָנשרייבן עפעס א
רעכטן בריוו צום פאָרעז, צום גראַפ, מיינ איך? ... ער שרייבט מיר,
דער גראַפ, אז מע דינגט באַ אימ וואלד, מע גיט אימ, זאָגט ער, אַן
איינערנעם פרייז... ער מיינט, איך ווייס ניט, וואָס ער מיינט! ... עס
ציט אימ שוין אהיין, קיין "מאָנטעקארל" (ציט עס אימ! א קערטעלע! ...
באדארפּ ער האָבן געלט... בלאָטע! איך וועל נישט דערלאָזן, מע זאָל
האקן דעם וואלד, מאַכט אימ א טעל פונ דער אימעניע, אָבער גאָר
לוי... (גיט צו צו א שרייבטיש, וואָס באַ דער זיט). מע באדארפּ אימ
אוועקשרייבן אזא בריוול, ס'זאָל אימ נעמען! ... נו, קינדער! ווער
שרייבט?

מאטוויי, איך האָב גאָר פארגעסן, אז כ'האָב היינט קיין צייט
ניט. (הייגט זיכ אופּ אונ גייט אוועק).

פלאַר א. איך וועל מיכ היינט אמאָל אָנטונ, צי נייַנ? (הייבט זיך אופ
אונ גייט אדעק).

מייַער. נו?

כאַמ (צו וואַלדאָרענ). נו? וועסט עפשער שרייַבן?

וואַלדאָר (צו כאַמענ). פארוואָס ניט דו?

מייַער. נו?

כאַנע (גייט צו צומ טיש). אָט וועל איך (נעמט זיך צו דער פענ).

מייַער. שעמענ מענט איר זיך! מייַדע יענע צוויי עלטערע האָבן
זיך אָפגעטרעגן, איז כאַטש דער פארדראָס ניט אזוי גרויס: ס'איז פאר
זיי א סאָד, זיי קאָנענ נעבעכ נישט... אָבער איר, יימאכשמיניקעס?
איר יאָכלט דאָך יאָ! קארג קאָסט איר מיכ אָפ?... א וויל קינד איז
טאקע כאַנעלע... (צו כאַנענ). שרייַב... (שטעלט זיך אדעק איז א פארטראכטע
פאָזע. דיקטירט). שרייַב אימ אזוי: „יעוואָ ס'יאטאלסטווי יאסנאָוועל-
מאָזשנעמו פאנו הראביא“... שוינ?

כאַנע. שוינ.

מייַער (מיט די הענט). „ריישיס כאַכמע“ קומ איך דיר, יאסנאָוועל-
מאָזשנע פאנו הראביא, צו מעלדן... נייַנ! ערנידעריקסט צו מעלדן מיין
איבערגעבנהייט... נייַנ! מיין אלערטיפסטע איבערגעבנהייט...
שוינ?

כאַנע. שוינ.

מייַער. „מיין אלערטיפסטע איבערגעבנהייט אונ געטרישאפט...
נייַנ! מיין שטענדיקע געטרישאפט צו דיר, יאסנאָוועלמאָזשנע פאנו
הראביא, אונ צו דיין הויזגעזינד... נייַנ! צו דיין יאסנאָוועלמאָזשנע
הויזגעזינד...“

כאַמ (הויכ). איך פארשטיי ניט, צו וואָס זאָל א ייד זיך מאכנ
אזוי נידעריק פאר א פאָרעצ?

וואַלדאָר. וואָס עפעס א ייד? אונ גלאט א מענטש פאר א מענטשן?
מייַער (אופגעהויבן דעם קאָפ). הא? שרייַבן קאָנ איך נישט — מע
האָט מיכ ניט געלערנט. נאָר וואָס אונ וואָזוי צו שרייַבן צו א
פאָרעצ—דאָס באדארפ איך מיכ בא אַייכ ניט לערנענ. איך וועל מיכ
נאָכ אויסגלייכן מיט אלע אייערע קענערס דאָרטן, אונ עפשער נאָכ
מיט א סמיטשעק. צי איר מיינט טאקע, אז וויבאלד איך קאָנ ניט קיין
געאָגראפיע, אזוי בינ איך שוינ גאָר א בעהימע אונ פארשטיי שוינ
גאָרניט?

כא'מ. ווער זאגט דען? מע שמועסט נאָר פונ דעם, לעמני זאָל
א ייד אזוי אָנבלייב דעם קאָפּ פאר א פאָרעצ הוינטיקע צייטן?
וואָל אָד. וואָס עפעס א ייד? יעדער מענטש באדארף זיך האלטן
מענטשנלייך. א מענטש באדארף קוידעמקאָל אכטן זיך אליין, אליין
קוקן אפּ זיך, ווי אפּ א מענטש.

מיינער. גוט, גוט. דער גראפּ קאָנ מיך, באַרוכאשעם, נישט דאָס
ערשטע יאָר, אונז כאַטש איך האָב אינ די „גימנאזיעס“ געלערנט,
וועט ער פונדעסטוועגן אוועקגעבן פאר מיר דריי הונדערט פאָר טייַגע
בעריעס אוועלכע ווי איר, וואָרעם ער ווייסט, פארשטייט איר מיך, אז
איך בין אימ געטרייב אונז איבערגעגעבן ווי א הונט...

כא'מ אונז וואָל אָד. (ביידע מיטאמאָל). אָט-אָט, אָט דאָס מיינט
מען טאקע! אָט דאָס וואָרט „הונט“ איז איבעריק.

מיינער (אופגעוועגט). ווילט איר מיך לערנען סייכל, הייסט עס? די
נאָז שנייצט אויס, יונגע צוציקעס וואָס איר זינט! (שריט אַלעמאָל העכער).
וואָס פאר א האָזע האָט איר דאָס גאָר אזוי צו רעדן מיט א טאטן,
הא? וואָס שווייגט איר?...

מאלקע (לויפט אונטער אינ אימפעט). אָבער גענוג! לאָז זיין שטיל,
אינ גאָטעס ווילן, מיינער! (שיקט ארויס כאַמעל אונז וואָלדענ, נעמט צו די פענ בא
כאנען). נו, גענוג, לאָז איבער אפּ שפעטער. מע וועט שוין שפעטער שרייבן.
(כאנען גייט אָפּ, מיינער אונז מאלקע בלייבט אליין).

זעקסטע סצענע.

מיינער (שפאנט ארום איבערן שטוב). נו, א שטוב! נו, קינדער!

מאלקע. דיין שטוב, דייןע קינדער...

מיינער. אונז דיין האשגאָכע.

מאלקע. נישט דו האָסט דאָס באדארפט זאָגן!

מיינער. אונז דו וואָלסט בעסער שווייגן.

מאלקע. שווייגן? איך האָב שוין גענוג געשוויגן. אינגעמיט זיך
שווייגנדיק. צייט איך זאָל שוין עפעס רעדן. איר לאָזט מיך דען אויס-
רעדן א וואָרט? איך האָב דען אויך עפעס א דייע? אונז ווער איז שולדיק,
אז ניט אָט דו שטאָט מיט דער שטוב מיט דעם גייעם שניט? נישט
געווען קיין געלט, איז נישט געווען קיין טארעראם, מיט קיין הארמי-
דער, מיט קיין פוסטעקראטישע גענוג⁶. נישט געווען די גרויסע שטאָט,

האָב איך נישט געוואוסט פון קיין שפיגלען, מיט קיין פאָטעלן, מיט קיין צאצקעס, מיט קיין טאָפּטשאַנעס, מיט קיין לעסיפּערן... מיינער, ווער האָט דאָס אויסגעטראכט, אז נישט דו, צוליבן טייערן מייניקל?

מאלקע (א פליעסק מיט די הענט), ארי, איך וועל מיר נאָר א מייסע אָנ-טון! איך האָב אויסגעטראכט? איך? דו האָסט שוין, אפּאָנעם, פארגעסן, מיינער, אז דו ביסט געקומען צו פאָרן אַנימלען פונעם גראפ, האָסטו אליין געזאָגט, אז דו וועסט אים קויפן א לעסיפּער. איך ווייס? איך זאָל, דאכט מיר, לעבן דריי הונדערט יאָר, וואָלט איך מיכ באַ-גאנגען אָן דעם! אדער אבע, איך האָב געזאָגט, מע דארף נישט, איך האָב גאָר מוירע געהאט, דאָס קינד זאָל זיך טאכאקל נישט אויסברעכן א האנט אָדער א פוס, האָט מען נאָך געמאכט פון מיר דאָס גרעסטע געלעכטער! מיינער. פארשטייט זיך, מע האָט געלאכט, ביסטו א געשלייערטע האנדוי, לאכט מען!

מאלקע. און דו ביסט דאָך דער גרויסער כאָכעם מיטן גרויסן פוסטעקראט⁶! זינט מיר האָבן באקומען געלט און ארויסגעפאָרן איך דערדאָזיקער שטאָט, זענען מיר געוואָרן מיט גאָטס הילף גאנצע פוסטעקראט⁶!

מיינער. און אז מיר זענען, נישט היינט געדאכט, געזעסן אינעם פארשטונקענעם שטעטל און געפייגערט פאר א דרייערל, איז דיר גע-ווען בעסער? עס לוינט דיר נישט, אפּאָנעם, וואָס איך הייס איצטער „פאני שאלאנט“ און בין א מעכונט מיט מוישעלע זיידנשטאמער? צי נאָך דיינ סיכל קומט עפּשער אויס, אז ס'איז געווען שענער דעמאָלט, אז איך האָב געהייסן „מיינער טשאָלנט“, און דיך האָט מען גערופן די „די טשאָלענטעכע“ — איאָ?

מאלקע. זיך זאָל האָבן די בראָכעס, ריביניעשעלילעם! ס'איז מיר גאָר געווען בעסער, אז איך האָב געהייסן „טשאָלענטעכע“ און בין מיר געשטאנען באַ די פיש...

מיינער. ששש!... בעהיימע! דארפסטו, אז די קינדער זאָלן נאָך דערהערן? מאלקע. איז וואָס? לאָזן זיי הערן! איך דארף מיך שעמען פאר זיי? איך האָב עפעס געגאנוועט? כאָלילע צוגענומען פרעמדס? איך האָב ערלעכ, קאָשער פארדינט... האלעוויי וואָלטן מיר נישט אוועקגע-וואָרפן די אלטע פארנאָסע, נישט פארגלוסט קיין גרינגע פייגעלעך מיט קיין פריצים, מיט קיין גראפן, מיט קיין אימעניעס, און נישט אריבער-

געפאָרן אהער, אינ דערדאָזיקער פארשאלטענער שטאָט, צווישן הול-
טייעס, וואָס מע ווייסט נאָר אויסברענגענ, טרענצלענ קערבלעך דער
רועך ווייסט אפ וואָס, אפ שפּיגלענ מיט טאָפּטשאַנעס, מיט „טרעיאַטערס“,
מיט גימענאזיעס, מיט סאָבראניעס, מיט גוליאניעס — טפּו!
מיי ער (לאכט). „סאָבראניעס-גוליאניעס“? כא-כא-כא!

מאל קע. לאכסט? אז אַכ אונ ווי צו דיין געלעכטער!... איך זאָל
האַבן די טויזנטער, וואָס ס'איז געווען בעסער דעמאָלט אָן געלט, ווי
אצינד מיט געלט... ניט געווען קיין געלט, זענען די קינדער געווען
קינדער; אצינד זענען די קינדער קיין קינדער ניט, די מאמע איז
קיין מאמע ניט. איטלעכער גייט ווהינ ער וויל: איינער איז ליסן,
דער אנדערער איז סטריסן. משטיינס-געזאָגט, צעזייט אונ צעשפרייט
אפ אלע זיבן יאמען!...

(וויינט, לאָזט זיך צו דער טיר, באגענט זיך מיט די מעכטאָנימ,
מוישעלע זיידנשטאמער און זיין ווייב איסעלע, טוט זיך
א נעם צוריק).

זיבעטע סצענע.

מיי ער (שטייט אפ, גייט זי אקעגן, ריפּט א האנט אָן א האנט). א? באָרוך-
האבאָ, געסט! זיצט, זיצט, מעכטונ! מעכעטענעסטע, זיצט! מאלקע! הייס
געבן טיי, הייס מאכן קאווע, הייס דערלאנגען עפעס פארבייסן! (מאלקע
שאפט. עס ווערט אריינגעטראַגן א גרויסע זילבערנע טאש מיט אַלדאָס גוטס). וואָס-
זשע מאכט איר עפעס, מעכטונ? ווי גייט עס אייך אינ געזונט? וואָס
מאכט עפעס דער כאָסן? פארוואָס זעט מען אימ ניט?

זיידנשטאמער. וואָס זאָלן מיר מאכן? מע לעבט, דאנק גאָט.
(צעלייגט זיך גאנצ ברייטלעך אינ א ווייכן פאָטעל. טראָגט אונטער א
זילבערנ פושקעלע מיט טאבעקע צו דער נאָז, רעדט הויב, געציילטע ווער-
טער, און לאָזט אויס אלע מאָל מיט א לאנגן „און יאָאָאָ!!!“ בירדע מע-
כעטענעסטע זעבן זיך אוועק איינע אקעגן דאָס אנדערע מיט צווייפגע-
לייגטע הענט און מע רעדט שטילערהייט).

מיי ער. וואָס-זשע הערט זיך עפעס בא אייך? זעט, נעמט עפעס
אינ מויל אריין, מעכטונ. מעכעטענעסטע, נעמט עפעס! מאלקע! בעט,
זיי זאָלן עפעס נעמען אינ מויל אריין!
מאל קע. נעמט עפעס, פארוואָס נעמט איר עפעס ניט, איך בעט אייך!
זיידנשטאמער. ס'איז אזוי די מייסע. געלאנגען פארביי. וואָלט
נישט אריינגעלאנגען. רופט זיך אָן צו מיר זי: „לאָמיר אריינגיין“.

זאָג איך: „וואָס עפעס פלוצים אינמיטן דרינען? זאָגט צו מיר זי
 „וואָס אַרײַן דײַך? מיר זענען שוין דאָ, לאַמיר אַרײַנגיין.“ זאָג איך:
 „מײַלע, לאַמיר אַרײַנגיין...“ און יאָאָאָ! אינ בינ, דאַרפסט איר וויסן,
 נישט קיין ליבהאַבער אפ גיין. מיר אלע האָבן נישט ליב גיין. די
 זינדנשטאַמערס האָבן פֿינט גיין. כאַטש אפילע דער דאָקטער האָט מיר
 אָנגעזאָגט, איך זאָל דאָפּקע גיין, און דאָפּקע אסאך! צוליב דער לופט.
 וואָרעם לופט איז א גרויסער איניען... און יאָאָאָ! נאָך מײַן זיידע,
 אַלעוויאהאַטלעם, פלעגט זאָגן, אז לופט — דאָס איז אזא מינ זאך, וואָס
 סײַ א מענטש, סײַ, לעהאוויל, א בעהיימע אָדער א כײַע, אָדער אזוי
 א לעבעדיקע זאך, קאָן זיך אָן דעם נישט באַגיין. מאַכמעס לופט איז
 אזא מינ זאך, וואָס, וואָס... פאַרשטייט איך מיכ... נאָך דער ראַמבאַמ?
 ברענגט, אז אלפי כאַכמעס דאָקטאָריע קומט אויס, אז בעשאס א
 מענטש כאַפט דעם אַטעם... און יאָאָאָ!... איר האָט דאָך געהערט מיט
 טאַמע פונעם ראַמבאַמ?

מײַער. געהערט, ווי דען? פאַרוואָס נעמט איר עפעס נישט אינ
 מויל אַרײַן, מעכונט? מעכעטענעסעטע, פאַרוואָס נעמט איר עפעס נישט?
 מאלקע! בעט, זיי זאָלן עפעס נעמען אינ מויל אַרײַן!
 מאַל קע. נעמט עפעס, פאַרוואָס נעמט איר עפעס נישט, איך
 בעט אײַך?

זינדנשטאַמער. ברענגט ער, דער ראַמבאַמ, הייסט עס, ערגעץ
 אַן אַן אָרט, אז אלפי „כאַכמעס האַזילאָסאַפיע“ איז לופט קימאַט אזוי
 נייטיק, ווי וואַסער. און וואַסער איז דאָך מאַימ, פון די אַרבעה יסודות⁸,
 הייסט עס... (ציילט אפ די פינגער). רוח — לופט, מים — וואַסער, אש —
 פֿייער, עפר — ערד...⁹) (טוט א גיס).

איטעלי. צו געזונט און צו אַריכעס יאָמימ¹⁰!
 מײַער און מאַל קע. צו געזונט און צו אַריכעס יאָמימ!
 זינדנשטאַמער. א דאַנק... און יאָאָאָ!... איז ווו האלט איך,
 הייסט עס? בא די אַרבעה יסודות...
 איטעלי. יא! דו האָסט דאָך געוואָלט, דאכט מיר, שמועסן מיט
 זיי פון עפעס אַן אנדער איניען גאָר?...

זינדנשטאַמער. וואָס־זשע האָבן מיר אזוי קיין צײַט נישט? מיר
 וועלן נאָך רעדן. דו ווייסט דאָך, אז די זינדנשטאַמערס האָבן פֿינט
 כאַפֿ־לאַפֿ. די זינדנשטאַמערס האָבן צײַט. די זינדנשטאַמערס האַלטן
 פונעם גלייכווערטל: „גיי נישט גיך, וועסטו נישט רײַסן קיין שיכ“.

איר האָט געהאַרעט אמאָל דאָסדאָזיקע גליימווערטל? דאָס איז מיין זיידנס א וואָרט. מיין זיידע, אַלעוואהאשטאַלעם, האָט געהאט איין זיכ ווערטער — וואָס ווייטט איר? וואָס ווייטט איר? און יאָאָאָ!... דאָס עפעלע, פלעגט ער זאָגן, פאלט נישט ווייט פונעם ביימעלע. און „יכעס-אָוועט פלעגט ער זאָגן, נא בייס האקוואָרעס“, אָרער: „אז גאָט וויל, שיסט א בעזעם“. האָט איר געהערט אמאָל דאָס וואָרט? איז דאָס אויך זיידנס... הא אימל, וואָס זאָגסטו?

איטעלי. זיידנס, זיידנס, זיידע צאדיק ליוראָכע! נאָר מיר דאכט, אז... זיידנשטאמער. האָב קיין יעסורימ ניט, איך ווייט ווו איך האלט... און יאָאָאָ!... איז מיין זיידע, זיידע צאדיק ליוראָכע, געווען א ייד א כאָכעם און א גרויסער מעיוכעס, ווי אייך איז באוואוסט, דעם אלטן רושיטשעווער רענדארס אג אייניקל. איר פארשטייט? פון איין זייט דער „בעל השור שנגח“¹⁾, פון דער אנדערער זייט דער רושיטשעווער רענדאר, וואָס געהייסן האָט ער אויב און גערופן האָט מען אים „רעב ארנ“. דאָס איז ער טאקע נאָך אים א נאָמען, דער כאָטן אייערער, א שקאץ א גרויסער! וועדליק דער נאָמען זיידער, וואָלט ער געמעגט זיין א קאפעטשקעלע פרימער, כע־כע, נאָר גאָרנישט, מע קאָן מיט היינטיקע קינדער גאָרנישט מאכן. אז טאזי גאָר געוואָרן א מאָדע — אלע ווילן לערנען זיך! אלע ווילן לערנען!

איטעלי. שטונדירן איין די קלאסן.

זיידנשטאמער. און יאָאָאָ!... האָב איך געזאָגט מיין ווו: לער-נען—וויפל דו ווילסט, אביי ניט איין די קלאסן! וואָרעם אונדזער מיט-פאָכע, ווי אייך איז יאָדוע, איז קיין איינהאָרע א-וויפּשע מיטפאָכע, וועט איר פונדעסטוועגן ניט געפינען בא אונדז נישט קיין דאָקטער, נישט קיין אדוואָקאט. נישט מאכמעס מיר זענען, כאָלילע, אזעלכע פארברענטע כסידימ; אדעראבע, מאכטייטע, פארוואָס נישט? נאָר גאָר נישט, מיר זענען נישט גוירעס¹³⁾, מיר האלטן עפעס נישט דערפון! (טוט א מאכ מיט דער האנט). און יאָאָאָ!... קאָנט איר דערפון פארשטיין, וואָס פאר א פאָ-נעם עס האָט בא מיר, אז ער קומט צו גיין צו מיר, דער כאָטן הייסט עס, און זאָגט מיר, אז באשער אזוי ווי זי, הייסט עס, וויל, ער זאָל זיך לערנען נאָכ...

איטעלי. שטונדירן, הייסט עס, איין די קלאסן.

זיידנשטאמער. און יאָאָאָ!... זי איז אים מסת ומדיח¹⁴⁾, רעדט אים צו, הייסט עס, ער זאָל זיך מייכען זיין, צוגרייטן

זיכ, הייסט עס, אינ די קלאסן, און די כאסענע, זאגט זי, זאָל
מען אָפלייגן אַ שפּעטער, אפּ אַמאָל, הייסט עס. זי האָט צײַט.
כע־כע!...

מײַער (צעטרעגן). ווער? ווי?

איטעלי. טאקע איינער טאָכטער מיינט מען, די קאלע, הייסט עס
דרודלט אָן דעם כאָסן...

מײַער (כאפט זיכ אים). הא? וואָס? ווער? כאנע?.. מאלקע, דו הערסט?

מאלקע. ווייס איך וואָס קינדער פלאפלען!

זיידנשטאמער. קינדער, זאגט איר, פלאפלען? עס קאָן זײַן.
מיסטאמע קענט איר בעסער איינערע קינדער... איטלעכער קען זײַנע
קינדער... איך ווייס, אז מײַנע קינדער פלאפלען ניט, כע־כע! אָט, לע־
מאַשל, מײַנע קינדער זענען נישט קײַן ציגאַניסטן, די זיידנשטאמערס
האלטן עפעס נישט פונ דעם ציגאַניזם... נישט מאכטעס איך האָב עפעס
כאָלילע צו די ציגאַניסטן א טײַנע? אדעראבע, מאכטייטע, פארוואָס
נישט? נאָר גאַרנישט, איך בין נישט גוירעס, איך האלט נישט דער־
פונ! (א טאכ מיט דער האנט). צי אשטייגער, קעדוימע לעמאַשל, די היינטיקע
וויסע־כעוועניקעס מיט די היינטיקע גענוג זייערע, וואָס ווילן איבער־
קערן די גאנצע וועלט מיטן קאָפּ אראָפּ, מיט די פיס ארום, ווילן זיך
צעטיילן מיט איינער געלט, דרינגען, אז אלצדינג, וואָס איר האָט, איז
דאָס ניט איינערס, פריער גאָט און נאָכדעם פרעמדס, הייסט עס, ס'איז
בא אייך טאמע גניווע, גזילע... און יאָאָאָ!...

מײַער (אופגעבראכט). איך האָב בא קיינעם נישט געגאנוועט, קיינעם
נישט באגאזלט. איך האָב מײַן געלט קאַשער פאדרינט! איך האָב גע־
נוג געהאַרעוועט דערום! איך בין גענוג...

זיידנשטאמער. (שלאָגט אים איבער). איך ווייס, איך ווייס! ס'ניט
איך זאָג עס! דאָס זאָגן זיי, די וויסע־כעוועניקעס, הייסט עס... און
יאָאָאָ!...

מײַער. וואָסערע וויסע־כעוועניקעס?

זיידנשטאמער. אָט־אָ דיראַזיקע, ווי, לעמאַשל, איינערע, די
יינגערע.

מײַער (טוט זיך א וואָרפ). הא?...

זיידנשטאמער. איר דארפט זיך ניט אָפּעסן דאָס הארץ, מע־
כוטן! ס'איז נישט קעדיג, כלעבנ... (צו מאַלענע). וואָזוי זאָגט איר?
קינדער פלאפלען, כע־כע?... (ניסט).

איטעלי. צו געזונט און צו אריבעס יאָמימ!
 מייער און מאלקע. צו געזונט און צו אויכעס יאָמימ!
 זיידנשטאמער. אדאנק... און יאָאָאָ!... איז ווו האלט איך,
 הייסט עס? רעדט זי אימ צו, מינעם, הייסט עס, ער זאל זיך נאָכ
 אביסל צולערנענ....

איטעלי. שטונדירן אינ די קלאסן.
 זיידנשטאמער... און יאָאָאָ!... און איך וויל גאָר אָפּשטעלן די
 כאסענע, פארשטייט איר מיך, אפּ רוישכוידעש עלעל, מאכמעס איך
 האָב נישט ליב קיין קלאסן, נישט מאכמעס איך האָב עפעס צו זיי;
 אדעראבע, מאכטייטע, פארוואָס נישט? נאָר גאָרנישט, איך בינ נישט
 גוירעס. איך האלט נישט דערפון! (א מאכ מיט דער האנט). און יאָאָאָ!...
 (א קוק אפּן זיגער, כאפט זיך ארם). ארווא! אביסל פארזעסן. מיר וועלן זיך
 נאָכ אומקערן מיסטאמע צו דעם איניענ נאָכאמאָל, אז עס וועט האלטן
 בא אָפּשטעלן די כאסענע, אימירצעשעם... און יאָאָאָ!... איך האָב פֿינט
 דויכעק עס האשען זיין¹⁵), איך האָב נישט ליב כאפּ-לאפּ אל רעגל אכאט.
 די זיידנשטאמערס האָבן צייט. „ווער עס לויפט, דער מידט זיך אַינען.“
 האָט איר געהאָרנט אמאָל דאָס וואָרט? ס'איז אויך מיין זיידנס, זכורטי
 יאָגיין אַליין¹⁶). הא, איטל, וואָס זאָגסטו?
 איטעלי. (גרייט אפּ אוועקצוגיין). אלץ, אלץ איז זינס, זייכער צא-
 דיק ליוראָכע!...

זיידנשטאמער (צו מאַלען מיט א זינט). וויאזוי האָט איר געזאָגט?
 קינדער פלאפלען? כעכע! נישט אלע קינדער פלאפלען. מינע קינד-
 דער פלאפלען נישט. די זיידנשטאמערס פלאפלען נישט... א גוטן!
 (זוכט א מעווזע, גייען אָפּ. מייער און מאַלען בלייבן א מינוט אָן
 נאָשן, ווי געפלעפט).

אכטע סצענע.

מייער. (צו מאַלען). נו?
 מאלקע (צו מייער). נו?
 מייער. וואָס נו?
 מאלקע. וואָס וואָס נו?
 מייער. (א שטארקן שפּיץ אָן דער זינט). טפּו!...

(סאָפּ פֿיב ערשטן אקט).

צווייטער אקט

א רייכ מעבלירטער זאל בא די שאלאנטס, אָנגעשטעלט און אָנ-
געפאקט, ווי אינ א מעבל-מאגאזין. שפּיגלען הויכע; פּאַרטעפּיאנעס צוויי;
שטולן געגילטע; בילדער אפּ די ווענט אסאך; אויבנאָג, אינ גילדענע
דאמען, צוויי גרויסע פּאַרטערעס; דער באלעבאַס אינ א יארמעלקע און די
באלעבאַסטע מיט אסאך פערל אפּן האלדן; באמ קאמינ ויצט א בייזער
הונט מיט א מוירעדיקן קוק—סאקאָנעס געפאַשעס; א גליק, וואָס פונ גיפּס.

ערשטע סצענע.

מאשע (דרייט זיך ארום מיט א בארשט, שטעלט צונויפּ דאָס מעבל, קערט און
ראמט און דערט צו זיך אליין). א שטוב! דרייסיק מאָל א טאָג דארפּ מען
נאָך זיי ראָמען, אויסראָמען זאָל עס זיי!... און קינדער? נו, קינדער!
מע זאָל זיי געדיכט זייען און שיטער אונטגיין! פּאַרט אוועק דער בא-
לעבאַס—קערנ זיי איבער די גאנצע שטוב האָרע-קאַרע! (שטעלט אוועק
א שטול און צעברעכט א פיסל). א בראַך פאר א בראַך... לאָז עס זיין די
קאפּאַרע פאר מיר און פאר קאַל-יִסראָעל, זיי האָבן גענוג!... בעסער
פון אלע איז מאטווייטשיק, מיטן קאַפּ זאָל ער אָנלייגן! טאָג ווי נאכט
נאָך געקניפּט זיך!... און א פדאָרעניו! ס'זאָל אפּ איר קומען אן אויס-
כאפעניש! טאָמער וויל די באלעבאַסטע אמאָל שענקען א קליידל אן
אלטס, צי א פאָר שייך, לאָזט זי נישט... זי מעג טאקע נישט פארמאָגן
קיינמאָל... א שטיקל גליק, וואָס די „בארישני“ שטעלט זיך אַינאָמאָל,
די קאפּאַרע זאָל זי זיין פאר דער „בארישני“ אַינינעם מיט דעם
קליינעם סאשקע, פארברענט זאָל ער ווערן! מיג צעשניטן א פאָר נייע
קאלאָשן!... אָנגערויכערט ווי אינ א באָד! (עפנט אפּ א פענצער און טרייבט
ארויס דעם רויך מיטן האנטעך). טאָמער פּאַרט אוועק דער באלעבאַס אפּ איין
טאָג, קלויבן זיך צונויפּ אהערצן, צו די „פאניטשלעכ“, גאנצ קעקעלי-
קאָהאָל, פונ דער וועלט באַכורים; דער רועב ווייסט זיי, וואָס זיי טוען
דאָ; ווישן ניט אָפּ די שמוול אפילע; רייסן זיך אפּ די גאָרגלען און
רויכערן, און רויכערן, און רויכערן! (טרייבט ארויס דעם רויך מיטן האנטעך)
פארשעפעט און צעברעכט א וואזע). א בראַך פאר א בראַך! (פארקערט די שטיק-
קלעכ וואזע). לאָז זי זיין די קאפּאַרע פאר מיר און פאר קאַל-יִסראָעל,
ס'איז בא זיי דאָ גענוג!... (ס'הערט זיך א קאָל פונ אינעווייניק: „מא-שע; מא-
שע;—מאשע הויב אפּ א קאָל). איכ גיי! איכ גיי! (שטייט פאר זיך). ס'איז
אומאדע פלאָדעניו איט אירע האָר... דריי שאָ דארף מען שטיין זאפּ די

פיס, בעשאס זי פארקעמט זיכ!... א מענטש האָט באַ זיי א ווערט פונ
א הונט... עס מעג שוין קומען אפ זיי א כאַליערע אפ אלע באלעבא-
טימ, מע זאָל שוין פונ זיי אמאָל עפעס אופערעכט ווערן, ליבער גאָט!...

(דורך איין טיר גייט מאשע אוועק; עס קומט אָן פונ דער אנדערער
טיר מאלקע, גאָט איר — פּעסל. פּעסל קוקט זיכ ארום אפ אלע זיטן
איבעראשט, רעדט גיכ, מאַלט ווי א מיץ).

צווייטע סצענע.

מאלקע. ווענזשע, הייסט עס, קומסטו אָן? ויצ, פּעסל. הא?
וואָס זיצסטו נישט?

פּעסל. אדאנק, איכ קאָן באשטיין. (זעצט זיכ אוועק מיט א זיט אפ אנעק
בענקל). ווען איכ קומ אָן — פרעגט איר ביכ? מיטן באַן קומ איכ אָן. איכ
בין געפאָרן טארביי בין איכ געפאָרן, אונ האָב מיכ אָנגעהויבן דער-
פועגן, צי ווייסט איר ניט, וואָס מאכט עפעס טשאַלנט? זאָגן זיי:
וואָסער טשאַלנט? זאָגן איכ: מייער טשאַלנט. איר קענט ניט מייער
טשאַלנט? זאָגן זיי: מיר ווייסן ניט קיין טשאַלנט; עפּשער מיינט איר,
זאָגן זיי, שאלאנט, מייער שאלאנט?... זאָגן איכ: איר ווילט שאלאנט,
לאָז זיין שאלאנט. בא אונדו האָבן זיי געהייסן טשאַלנט: ער טשאַלנט
און זי — טשאַלנטעכע...

מאלקע (ריסט זי איבער). וואָס-זשע מאכט עפעס דיין לייזער?
פּעסל. וואָס זאָל ער מאכן? א מויכער-טוועניק!... וואָס מע טוט
און וואָס מע מאכט — איז שלימ-שלימאול! האָט ער געהאנדלט מיט
ווייץ, איז ווייץ געלעגן גייען איילן אין דער ערד. אכוצ וואָס די ווייץ
אליין האָט געטויגט אפ קאפּאָרעס, איז ניט געווען קיין קוינע אפ קיין
ווייץ, כאָטש נעם די ווייץ און וואַרפ ארויס די ווייץ. זאָגן איכ אימ:
וואָס האָסטו זיכ אָנגעקלעפט אין ווייץ? זעסט דאָך, אז די ווייץ איז
ניט קיין ווייץ; נעמט מען, זאָגן איכ, און מע קויפט פּראָסע, און מע
קויפט הירוש. גייט ער און קויפט הירוש. ווערט א זאָל אפ הירוש;
אומעטום הירוש, וווּ מע טוט זיכ א וואַרפ — איז הירוש און הירוש!
צו וואָס האָט דיר געטויגט, זאָגן איכ, הירוש? הירוש גייט דיר אָפּ?
זאָגט ער: האָסט דאָך מיר אליין געהייסן קויפן הירוש! האָב איכ דען
געהיינט, זאָגן איכ, דאפּקע הירוש?...

מאלקע (ריסט זי איבער). נו, און די קינדער דינע וואָס מאכן?
פּעסל. די קינדער? לאָזן זיי זיין געוונט און שטארק. איר ווייסט נישט
הינטיקע קינדער? הינטיקע קינדער איז ניט דאָס, וואָס אמאָליקע קינדער.

אמאליקע קינדער זענען געווען קינדער, און היינטיקע קינדער וואָס? היינ-
טיקע קינדער ווייסן נאָר גיין אפּ „מעניסטראציעס“, נאָר לויפן, און נאָר
שרייען, און נאָר ליארעמען, און נאָר פילדערן! אז עס קומט אונטער
א יאָנטעו אָדער א כאָגע, פאלט מיר אויס די נעשאַמע: קינדער, גייט
נישט! קינדער, לויפט נישט! קינדער, שרייעט נישט!...

מאל קע. וויפל קינדער האָסטו?

פעסל. וויפל קינדער איך האָב? לאָזן זיי זיין געזונט און שטארק!
איר האָט דען געזעען אמאָל אסאך קינדער? נישטאָ קיין צופיל קינדער!
וויפל קינדער ס'זאָלן ניט זיין, זענען זיי קינדער! איינע האָב איך די
עלטערע, רופט מען זי סאַסל, נאָך דער באַפע סאַסי, איר צו לענגערע
יאָר; איז דאָס א סאַסל — וואָס זאָל איך איינע זאָגן? זינט גאָט האנדלט
מיט טאַסלעך, האָט ער נאָך אזא טאַסל נישט געהאט, מעגט איר מיר
גלויבן אפּ נעמאָנעס! און א כאָסן נעמט זי — שוין איינמאָל א כאָסן,
פון כאָסן-לאנד א כאָסן!

(עס קומט אַן פּלאָרא, זעט נישט פאר זיך קיינעם, דרייט זיך

אקעגן שפיגל, זינגט א לידל און טאנצט אונטער).

דריטע סצענע.

פּלאָרא (נעמט ארויס א ברויזל און לייכנט אפּ רוסיש). „ליבסטע, טייערסטע
פּלאָרא! דיין זיס ברויעלע האָט מיך דערקויקט. איך בין זייער צו-
פרידן, וואָס דיין פאָטער איז אוועקגעפאָרן און וואָס איך וועל זיך קאָ-
נען זען מיט דיר היינט אפּ דער אָפּערעטקע. צווישן טאָג און נאכט
וועל איך מיך אראָפּכאפּן צו אייך און וועל דיך נעמען אינעם טעאטער
אריין. האָב קיין פאריבל ניט, וואָס איך קום נישט באלד; איך וויל
נישט באגעגענען זיך מיט דייןע ברידערלעך, וואָס מיינען, אז זיי מאכן
גליקלעך די וועלט מיט זייערע „סאַפּראניעס“ און מיט זייערע „זאסע-
דאניעס“. איך האָב פיינט דייןע ברידער און האָב פיינט דיין שוועסטער
מיט די געשערענע האָר. איך האָב ליב נאָך דיך אליין, מיינ טייערער
ענגעל, מיינ נעשאַמע, מיינ הארץ, מיינ לעבן פּלאָרא!“ (זינגט צונויף דאָס
בריוועלע, קויעטשט דאָס צו צום הארצן). אכ, מיינ ליבער, טייערער מאקס!
פעסל. אָט דאָס איז די געגעטע אייערע? די גרושע? א בארליאנט
דאָס איז!

פּלאָרא (דערזעט, טוט זיך א וואָרפ צוריק). וואָס איז דאָס פאר א שלי-
מאזל? אלע מאָל, ווען דער פאפא פאָרט אוועק, טראָגט אָן דער רועכ
אן אנדער שווארצ יאָר!

פּעסל. שלימאזל, זאָגסטו? שלים-שלימאזל! וואָס זאָל מען טון, אז גאָט וויל נישט געבן קיין מאזל? ווי זאָגט מען דאָס: אָן מאזל זאָל מען גאָרניט געבוירן ווערן! איידער א פונט גאָלד איז בעסער א לויט מאזל... פונדעסטוועגן האָט זיך יעדער מענטש זיין מאזל, און אפילע א קינד, אז ס'ווערט געבוירן, אזוי שטייט, זאָגט מען, בא אונדז געשריבן איז די ספאָרימ, ווערט דאָס אויך געפאָרן מיט זיין מאזל... פל אָר א. זי האָט זיך עס אביסל צעמאזלט! ווער איז די יידענע, מאמע?

מאלקע. דאָס איז פּעסל דער מומע טאָטס, אונדזערע אן אייגענע, א קרויווע דינע.

פּעסל (אפ פלאָרענ). א בארליאנט דאָס איז!

(גייט צו, טוט א קוש פלאָרענ איב האנט).

פל אָר א. וואָס-זשע טוט זי דאָ? וואָס דאויף זי?

פּעסל (אפ פלאָרענ). א בארליאנט דאָס איז! וואָס איך טו דאָ? וואָס זאָל איך טון? גאָרניט, איך בין געפאָרן פארביי, האָב איך מיך אָנגעהויבן צו דערפרעגן: „וויסט איר נישט, וואָס מאכט עפעס בא אייך טשאַלנט?“ זאָג זיי: „וואָסער טשאַלנט?“

מאלקע (רייסט זי אָפ). קומ, פּעסל, וועלן מיר עפעס נעמען אינמיט אריין. ביסט אוואדע הונגעריק...

פּעסל. הונגעריק? ביז מײַן לעבן זאָל איך אזוי זיין הונגעריק, ווי איך בין איצטער הונגעריק! פאר פרייר איז דער גאנצער הונגער אוועקגעפליגן, גלייך ווי ס'איז גאָר קיינמאָל קיין הונגער נישט געווען אפ דער וועלט! (מאלקע נעמט זי אוועק).

פל אָר א (האלט זיך בא די זינט). כא-כא-כא!

פּעסל (אפ פלאָרענ). א בארליאנט דאָס איז!

(גייט אוועק מיט מאלקע. פלאָרע רייט זיך אקעגן שפיגל. עס קומען אריין מאטוויי און דאווידקע).

פערטע סצענע.

דאווידקע (קוקט, הי פלאָרע רייט זיך פאָרן שפיגל. רערט צו מאטווייען שטיי). הערסטו, וואָס איך וועל דיר זאָגן, מײַן טייערער שפילפויגל? דיין שוועסטער איז ראָכ נאָך עפעס טאקע גאָר א „שקאָשקעוואטע שטוטשקע“!

מאטוויי. פיי! וואָס איז דאָס פאר א מיין אויסשפראכ בא דיר?

דאווידקע. טאקע בעעמעס? אפ וואָס דען פאר א שפראכ ביסטו
 געווינט געוואָרן צו רעדן, דו דושענטעלמען מיינער?
 פֿלאָרא (דרייט זיך אויס, דערזעט א פרעמדן מענטשן, טוט זיך א וואָרפ צו
 רער טיר). אכ, פארדאָן!
 דאווידקע (צו פֿלאָרענ). פארדאָן איז א לאַקשנברעט...
 (פֿלאָרא ווערט אנטרונען).

פֿינפטע סצענע.

מאטוויי. אָט אזוי רעדט מען מיט א דאמע, דו אומגעפילדעטער
 מענטש וואָס דו ביסט?
 דאווידקע. וואָס זאָגט איר עפעס אפ דעם טאר-נעניל (1)? לעמ
 האָסטו מיך נישט פֿאַרגעשטעלט פאר דען שוועסטער? עס שטייט דיר
 נישט אָן, דו שויטע בען פֿיקהאַלצ, דו שארלאָט שעבעשארלאָטימ, דו
 פאנסקי צאפֿ אײנער?
 מאטוויי. נאכאל! קומסט צו מיר אינ שטוב אריין מיך זידלען?
 דאווידקע. כאַטאָ! צו אימ אינ שטוב אריין! (באקוקט רי שטוב).
 א גרויסן כילעק האָסטו אינ דערדאָזיקער שטוב!
 מאטוויי. מײַן טאטנס שטוב...
 דאווידקע. אז אָכ אונ וויי איז דען טאטן, וואָס פאר א זונ ער
 האָט אויסגעהאָדעוועט! הער נאָר, דו ווייסט כאַטש, דו גרינער אגרעס
 אײנער, וואָס איך בין צו דיר אזוי פֿרי געקומען?
 מאטוויי. דעהינע? זאָג, וועלן מיר הערן.
 דאווידקע. איך האָב צו דיר א באקאַשע, מײַן ליבער רעב על-
 יאַקום, א טויעלע.
 מאטוויי. (ווערט בלייכלעך). אָכ, מיטן גרעסטן קאָוועד!
 דאווידקע. מיטן גרעסטן ביזאָיען קערסטו מיינען? מע האָט
 מיך נעכטן „צעלייגט“, ווי א שעפס, געשלאָגן „צו דער אָדער“, כ'האָב
 געגליט א גאנצע נאכט ווי „אפ פֿאַקן“, אונ בין ארויס „נאָקי“, ריין
 ווי א טעלער, נאָכ קינמאָל נישט געווען אזוי „אָפֿן“, ווי היינט.
 מאטוויי. ווער האָט דאָס דיך אזוי אָפֿגערייניקט?
 דאווידקע. ווער נישט? טכילעס האָב איך געהאט שוין אָנגעד-
 שלאָגן א היטל מיט גאָלד; טראָגט אָן דער רועכ דעם שווארצן „קאָ-
 טער“, אינ וויבאלד דער שווארצער האָטער שטעלט זיך אוועק אונ
 הייבט זיך „מירע“ פאר מיר, אזוי ווייט איך פֿריער, אז איך וועל

אריינ ווי קוירעכ¹⁸, איכ וועל ברענענ ווי א שטרויענער דאכ — אזא שלימאזל איז דאָס, ברענענ זאָל ער! טוט ער א קוק אינ וואסער — הייבט אָן פייגערנ פיש... וואָס טויג דיר גרויס — איכ האָב מיכ „ארום-געריסן“ אפ די דיינע דרייצן „פאסן“!

מאטוויי (מיט ברענענדיקע אויגן). דרייצן פאסן?

דאווידקע. ווי די בערנ!

מאטוויי, ווער האָט „געוואָרפן“ די „באנק“?

דאווידקע. דו ווייסט נישט ווער? אלץ דער פלאַנקשיסער! פאר-שטעדט זאָל אימ ווערנ! אימ, אז עס נייט אוועק דאָס „בלעטל“, קאָן ער אויסטונ די נאנצע „קוליסע“ אָדאָמ-נאקעט, צונעמענ ווי ס'איז דאָ ערנעצ א העלער און לאָזן זיצן דעם אוילעם אפן קלאָצ!... איכ שארפ אפ אימ די צייט שוין פונ לאנג; איכ מוז אימ אמאָל כאפן און אָפּפייסן אן אויער! זיין גליק, וואָס איכ בין איצטער אן „אראפּטשיק“, גיי ארום אָן קלינגעלט... און אפן „פאָנפ“ וויל ער מיט מיר נישט שפילן; קריינד איז א רעפּרע, זאָנט ער, צו ווערימ, ווערימ זאָלן עסן זיין לייב!... וועסט מיכ דערהאלטן בא מיין לעבן, העדסטו, אז דו וועסט מיר געבן אביסל גאָלד.

מאטוויי (דערשראָקן). ווי קומט צו מיר גאָלד?

דאווידקע. מאכ נאָר נישט קיינ אַנשטעלן, דו זויערע קיסליצע, און געב אהער צוויי „שמאטעס“. זיי נאָר נישט דאָס, וואָס סע קוויטשעט!

מאטוויי (כאפט ארויס רעם טייסטער). איכ זאָל אזוי דיינ זיין פון

שלעכטס! נא, זע!

דאווידקע. (שטופט אימ אַפּ דעם טייסטער). די קונצן נייענ בא מיר נישט אָן! ווייסט דאָך, אז איכ בין א מייוו אפ א טשאד, היינט וואָס מאכסטו אַנשטעלן, דו פערע-אָדאָמ, דו פוסטע גלאָק, דו „באָסיאק“ איינער? און אז עס מאכט זיכ, דו בלייבסט זיצן אינ קלוב אָן פאָדעם, געב איכ דיר נישט, דו יאָקל בען פלעקל, דו הונט איינער, דו קעלעו שעבעקלאָוים!?

(עס קומענ אָן פון אן אינווייניקסטער טיר כא? מ אינ וואַלד?;

נאָכ זיי — פאָרלעכונג יונגע לייט און באַכרימ מיט שווארצע און בלויע העמדלעך — כאָמס און וואַלאַדיס כאוויירימ; אויכ מיידלעך מיט אונטער-געשערענע האָר און מיט צעפלעך און מיט רויטע בלוזקעס; אייניקע גייענ ארום היב און צוריק, רערנ מיט היצ, מאכנ מיט רי הענט; אייניקע ווייגן זיכ אינ די וויגשטילג; אייניקע צעלייגן זיכ אינ די ווייכע פאָטעלג, ווי באַמ טאטנ אינ וויינגאָרטן, און רויכערן. א פאָר מיידלעך עצענ זיכ אוועק צו פאָרטעפּיאנ; איינע קלאפט מיט רי הענט איבער רי ביינדלעך. באַזונג-

דער, און א זיט, שטייט כא נע; אקעגן איר — א דאָבשטיק, טינעט
עפעס, האלט א פאפיר. מאטווי און דאווידקע בלייבן שטיין אין א ווינקל
הינטער די בלומען; מע זעט זיי נישט.

זעקסטע סצענע.

ערשטע בלוזקע. וואָס טוטטו?
צווייטע בלוזקע. איך שפיל אפן בורזשואנעם אינסטרומענט.
ערשטער כאווער. אינטערנאציאנאליזם! אינטערנאציאנאליזם!...
פאר א סאָלק, וואָס האָט א טעריטאָריע, זיצט אפ זיין ערד, אין גרינג
צו רעדן פון אינטערנאציאנאליזם, זיך מעשאדעך זיין מיט אנדערע
פעלקער; פאר אונדז, יידן, איז וואָס א שכיטע!
צווייטער כאווער. מיט וואָס איז דאָס א שכיטע?
כא.מ. אזוי. וואָרעם אלע גרויסע פעלקער, נאָך אלע טינעט, בלייבן
פאָרט פאלעבאָס בא זיך אינ לאנד. ענגלענדער וועלן טאָמיר זיין ענג-
לענדער; פראנצויזן וועלן טאָמיר בלייבן פראנצויזן. און פון אונדז
וואָס וועט בלייבן? אָט דאָס-אָ! (בלאָזט פונעם פאפיראָס).
דריטער כאווער. אן אומגליק מיט די ציאָניסטן! באלד זענען
זיי דאָ מיט זייער נאציאנאליטעט! מע רעדט פון פארייניקן זיך קעגן
קאפיטאל, פירן א מילכאָמע מיט דער בורזשואזיע, קומען זיי צו גיין מיט
זייער פאָלקס-געפיל און מיט זייער גאָט... אסאך האָט איר געוועלט
מיט אייער נאציאנאליזם? ווהינ זענען אהינגעקומען אונדזערע גרויסע
יידן: שפיגאָוא, היינע, בערנע, לאסאל, מאדקס און נאָך קערוימע?
איר האָט געזאָרגט פאר אייער נאציאנאלנאָסט, און זיי זענען זיך דער-
ווייל אוועק צו פרעמדע...
וואלדא. וואָסערע פרעמדע? נישטאָ קיין אייגענע! נישטאָ קיין
פרעמדע!
פערטער כאווער. אהא! קאָסמאָפאָליטיזם האָט זיך שוין
צערעדט!
פינפטער כאווער. מע איז אריינגעגאנגען אהער זיך אָפרענע פון
דער דיסקוסיע, האָבן זיי פארבונדן דאָ א פרישע דיסקוסיע, מעשוואָגאָ!
זעקסטער כאווער (דאכט). כא-כא-כא! כא-כא-כא!
אלע. וואָס איז אפ אימ אזא געלעכטער?
זעקסטער כאווער. קומט אהער, וועט איר עפעס הערן א
שיינס! (אלע לאָזן זיך צו אימ). זעט איר? (ער נעמט בא כאנעס כאָסן א פאפיר

פונ רי הענט. דאָס האָט זיך דנשטאמער געוואכט צו טראָגן אהער א
"פעטיציע"!

אלע. א "פעטיציע" ?

אראָנטשיק (רויט, ווישט זיך דעם שווייט, שטעלט ארויס א שווערע גאָרענע
קייט מיט א גרויסן מעדאליאָן). וואָס איז פאראן וואָס צו לאכט? אלע גייען
היינט מיט פעטיציעס, פארוואָס זאָלן מיר נישט גיין מיט א פעטיציע?
מיט גוטן אז מיר וועלן גיין, וועלן מיר טאָמיר בעסער מאכט... דאָס
האָט איר נומער איינס... (האלט דעם פינגער אויף, אז מע זאָל זענען, ווי דער
פּריליאנט פונעם רינג פּינקלעט).

ערשטער כאווער. ווילט איר, אז מיר זאָלן כאסמענען אפ
איינער פעטיציע?

אראָנטשיק. פארוואָס נישט?

צווייטער כאווער. עפּשער וואָלט איר זיך מאטריעל געווען זי
איבערלייענען?

דריטער כאווער (צום צווייטן). האָסט, אפאָנעם, מער נישט וואָס
צו טון? (דער אוילעם לאכט).

כאנע (גייט צו). וואָס איז דאָ? (צום כאָס). וואָס איז?

(זיי רערן ביירע שטילערהייט. אראָנטשיק באהאלט דאָס פאפיר צוריק
איבן בוזעמ-קעשענע, ווישט דעם שווייט, שטעלט ארויס רי גאָלדענע קייט
מיטן גרויסן מעדאליאָן).

וואלאָדי (קוקט אפן זיגער). שוין באלד איבערגעגאנגען די מינוטן.

קינדער, קינדער, צו דער ארבעט! די צייט שטייט נישט!

(קלינגט מיט א גלעקל. אלע הייבן זיך אפ פונ די ערטער, ווארפן
אוועק די פאפיראָסן אפ דער ערד, צעטרעטן מיט די פיס, און לאָזן זיך
גייב אלע איבן אייב טיר. כאנע מיטן כאָסן גייען פונ הינטן).

זיבעטע סצענע.

דאווידקע. וואָס איז דאָס? וואָס פאר א קאָמעדיע בא אייך?
ווער זענען די דאָזיקע לייט?

מאטוויי. ס'איז בא זיי אן אסיפּע... כעווער יונגווארג... ציגאָניסטן...
סאָציאַל-דעמאָקראטן...

דאווידקע. וואָס ווילן זיי?

מאטוויי. ווייסט נישט וואָס זיי ווילן?

דאווידקע. איך זאָל אזוי וויסן פונ דיר.

מאטוויי. האָסט קיינמאָל נישט געהערט דאָס וואָרט פראָלעטאריאט?

דאויד קע. איך זאל דיך אזוי האבן פאר א טאטן.
מאטוויי. זיי ווילן, פארשטייטו מיך... זיי שטעלן זיך איין
פאר די ארעמע ארבעטער. זיי ווילן איינפירן, ס'זאל זיין ווינציקער גע-
ארבעט און מער גענומען געלט. היינט פארשטייטו שוין, דו גוי'שער קאפ?
דאויד קע. אָט דאָס איז גאָר? דו פוסטע קיילע וואָס דו ביסט!
דאָס אייגענע ווילן מיר דאָך אויך!...

מאטוויי. וואָס דען מיינסטו? קום, וועלן מיר מאכן אן עקארטע.
דאויד קע. האָסט דאָך געזאָגט, אז דו האָסט קיין געלט נישט, דו
שאַקרענ, דו קאָווענ, דו ליגנער וואָס דו ביסט!... ווייסטו, וואָס איך
וועל דיר זאָגן, פאני פֿיפּערנאָטער? ס'איז באַ אייך א שטוב פון סאמע
מעשוּגאַנעם, לאַמיך אזוי לעבן מיט דיר איינינעם. קום, יאקום!...
(גייען אָפּ, עס קומען אַן מאל קע מיט פּעסע 7 ע 1).

אכטע סצענע.

פּעסל (מאָלט ווי א מיד). גאָט זאל אייך העלפן, מאלקעניו, איר זאָלט
טאָמיר. זיין רייך, און טאָמיר געזונט, און טאָמיר אופגעלייגט, און טאָ-
מיר פריילעכ. איך זע, ס'איז באַ אייך א שטוב, קיין איינהאַרע, וואָס ס'איז
טאָמיר פריילעכ. קיין איינהאַרע, אזויפיל געסט באַ אייך. (ווייזט מיט דער האנט
אפּ דער טיר, וווּ עס הערט זיך קוילעס פון יונגווארג).

מאלקע (קוקט אפּ יענער טיר, זיפצט). געסט? האלעוויי וואָלטן זיי
געסטער ווינציקער געגאנגען אהער, וואָלט איך געווען דו'קעה...
פּעסל (מאכט זיך נישט הערנדיק, מאָלט ווייטער). קיין איינהאַרע, אזא ראָסקאָש
ווי באַ אייך, קיין ביין אויג. זאל נישט שוילעט זיין. וואָס פעלט אייך?
מאלקע. זאל עס מיר צוקומען! אונדז פעלט נאָר שאַלעם-
באַיס¹⁹). ווייסטו שוין, וואָס אונדז פעלט?...

פּעסל. (מאכט זיך נישט הערנדיק). היינט די קינדערלעך איינערע, קיין
איינהאַרע, קיין ביין אויג, באַרליאנטן! און דעם נאכעס, וואָס איר האָט
פון זיי, מיטן קאָוועד, קיין איינהאַרע, קיין ביין אויג!
מאלקע. וווּ איך האָב ערגעץ א סוינע, ריפּויעשעלעלעם!... נאכעס,
זאָגסטו? א שיינער נאכעס! די עלטערע טאכטער געזעט זיך... די זיין
ווילן נישט כאסענע האָבן... באַם עלטערן שיט זיך שוין א בעדל... די
יינגערע האלטן איין איין לערנען מיט איין גיין אפּ סאַבראניעס-
גוליאניעס... ציטערט אפּ מיר דאָס לייב פאר זיי... רעדן אזעלכע ווער-
טער, אז מע קאָן שטארבן!... אז ער איז אינדערהיים, מייער, הייסט עס,

האָט מען כּאָטש אביטל דערעכערעצ, פּאָרט א מאנצביל! און פּאָרט ער
אווועק אפּ איינ טאָג, קערט מען איבער רי שטוב! מע קלויבט זיכ צונויפ, ווו
ערגעצ א שלעפּער, א באלמעלאַכע, אפּ טיש און אפּ בענק! און
פרווי זאָגן א וואָרט, ביסטו נישט זיכער מיטן לעבן!... ס'איז עפעס גאָר
העפּקער געוואָרן, עפעס א פארקערטע וועלט: טאטע-מאמע האָבן היינט
מירע פאר רי קינדער... וואָס, נישט אזוי?

פּעסל. וואָס זאָלט איר קלערן, מאדקעניו, ס'איז אינ אונדזער
גראר אויכ נישט בעסער. מע רארפּ היינט פאר קינדער האלטן ראָס היטל:
אניש, כאפּן זיי א שטעקן מיט א רויטע פאטשיילע און מע גייט ארויס
אפּ א „מעניסטראציע“...

מאלקע (ציטערט אויף). מער ווי פאר אלע האָב איכ מירע פאר
מיינ וואלאָריען — אָט-א יענער, וואָס איכ האָב דיר אָנגעוויזן, מיטן
העמרל... מיילע דער עלטערער איז טאקע אפּילע א גרויסער גאָרנישט,
ווערט פארפאלן אמאָל אפּ א גאנצ מעסלעס; ווער ווייסט וווּ ער איז
געווען? איז ער אָבער דערפאר א שטילער, מישט זיכ נישט אהינ, ווו
מע דארט נישט... וועט קומען די צייט, וועט ער מיסטאמע כאסענע
האָבן, ווערן א מענטש... רער אנדערער איז זייער א ווילער, איז ער
אָבער א „צעניסט“, א פייעריקער „צעניסט“!

פּעסל (שאַקלט מיטן קאָפּ). איי-איי-איי! ווי קומט עס צו אַיכ?
מאלקע. לאָמיק אזוי וויסן שלעכטס מיט דיר אייניגעמ... לעמני
וואלאָרי? פונדאנען קומט צו מיר אזא וואלאָרי? דער וואלאָדי האָט
אפּ זיכ א קאָפּ, וואָס מע זאָל אויספאַרן. די גאנצע וועלט! ער האָט
אימ ליב דאָס כּייעס, מיינ מיינער, הייסט עס... ער זאָל אָבער הערן,
וואָס רער וואלאָדי רעדט! ער זאָל וויסן, וואָס דער וואלאָדי טוט!
(בייגט זיכ צו צו פּעסלען אפּן אויער). ער לערנט זיכ שיסן...

פּעסל (שאַקלט מיטן קאָפּ, שמוצערט מיט די זיפּן). דער אייבערשטער זאָל
שוימער אומאצל זיינ! פונקט דאָס אייגענע, וואָס בא אונדז. באלד
עפעס — שיסן זיי!...

מאלקע. איינ שטיקל נאכעס וואָלט איכ געהאט פונ מיינ קלענע
רער טאָכטער, פונ מיינ כאנעלען; קוימ רערלעבט א שידעכ טונ, אר
נאָכ וואָס פאר א שידעכ! מוישעלע זיידנשטאמער — דער ערשטער ייכעסן
בא אונדז! און א כּאָסן — אזא יאָר אפּ מיר! א שטיק גאָלד! האָסט
דאָכ אימ געזעען?

פּעסל. א בארליאנט דאָס איז! קיינ איינהאָרע, קיינ בייז אויג!

מאלקע. איז אָבער מיין מאזל אזוי גרויס, אז זי וויל נישט כא-
סענע האָבן.

פעסל. וויי איז מיר! וואָס הייסט, זי וויל נישט כאסענע האָבן?
מאלקע. זי וויל זיך לערנען וויל זי... מיינסט, זי איז ווינציק
געלערנט? געלערנט מיט סאקאָנעס נעכאַשעס! נאָר וואָס דעג? פאר
איר איז קארג, זאָגט זי, זי וויל נאָכ! טיינע איך מיט איר: נו, אונ די
כאסענע? זאָגט זי: די כאסענע וועט מעגן זיין שפעטער מיט עטלעכע
יאָר... דו הערסט? א גליק, הערסטו, וואָס ער, מיינער, הייסט עס, ווייסט
נישט דערפון. ער ווייסט גאָרנישט, מע באהאלט פון אימ, מע האָט פאר-
אימ דערעכערעצ. פאָרט א מאנצביל! א מאנספארשוינ!
(עס פליט אריין ווי א וויכער סאשקע, גלייבט צו דער מוטער).

ניינטע סצענע.

סאשקע. מאמע, געלט! געלט, מאמע! דאוויי דיענגי!
מאלקע (צו דער קעסענע). שא! וואָס פאר געלט? אפ וואָס איז געלט?
סאשקע. אפ וואָס? (טראכט אביסל). אפ... טינט!
מאלקע. טינט? קארג טינט אינ שטוב, טאטעניו? ערשט נעכט
געקויפט א פלאש טינט! ווער טרינקט אויס אזויפיל טינט?
סאשקע. נו, פענעס!
מאלקע. פארשטייט זיך, אז נישט קיין טינט, איז פענעס.
פעסל. אָט דאָס איז איינער מיזניקל, לעבן זאָל ער? א בארליאנט
דאָס איז, קיין איינהאָרע, קיין ביין אויג!
(טאלקע ציילט אימ געלט, פעסל שאָקלט מיטן קאָפּ, מאכט גרימאסן;
סאשקע, הינטער אירע פלייצעס, מאכט איר נאָכ. מאלקע ווינקט צו אימ,
ער זאָל אוועקגיין סאשקע אנטלויפט. עס לויפט אריין מאשע דאָס שטוב-
מידל מיט אן איבערגעשראָקענעם פאָנעם).

צענטע סצענע.

מאשע. געקומען אהער דער נאדזיראטעל מיטן, טשעסנע פרי-
טעוו... א פולער הויפ... ארומגערינגלט די גאנצע שטוב ארומ אונ ארומ...
מאלקע (א פליעסן מיט די הענט). א דונער האָט מיך דערשלאָגן!
(זאָט זיך אינ יענעם כיידער, ווו די קינדער. פאלט כאטשעס).
פעסל (ווארפט זיך צו מאלקע). גאָט איז מיט אייך, מאלקעניו! האר-
צעניו! נעשאָמעניו! וואסער! גיכערט! ברענגט אהערצו וואסער!...

(עס הערט זיך א ראש אינ יענעם צימער, ווי קליינזארג איז. — גיכ שפרינגט ארויס פונדאָרט אַרענטשיק, בלאַס ווי דער טויט, לויפט ארום, ווי א פארסאמטער איבערן זאץ; אלע טירן זענען צו).

אַרענטשיק (רעדט צו זיך אליין). מע דארף זיך באצייטנס אָפּטרעגן פונדאָנען... וואָס האָב איך דאָ צו טון?... נישט מאכמעס איך האָב מוירע! וואָס האָב איך מוירע? נאָר באַרנישט, איך האָב עס פֿינט!... (שפרינגט ארויס דורכן פענצטער).

(סאָפּ פונעם צווייטן אַקט).

דריטער אַקט

דיזעלבע דעקאָראציע, וואָס אינ ערשטן אַקט. — מייער גייט ארום צעטרעגן, די הענט ארונטער. — מאלקע, אינ א פאריק און אינ ברינג, זיצט איבער א גראָב קאַרבן-מינע און דאוונט שטילערהייט מיט א פרום פארוויינט פאָנעם. מיטט איין בלעטל נאָכ אַנדערן.

ערשטע סצענע.

מייער. יאָ, פֿיין... האָסט זיך שיינ אויסגעפֿינט, מייער שאַ-לאַנט, שיינ!... די טאַכטער אַנטלאָפֿן — און מיט וועמען? מיט עפעס אַנאָקעטן פראָוויזאָר, צי א צייגרייטער, אַ דאָנטיסט, דער רוער ווייסט ווי דאָרט! און דער זון זיצט... (שטעלט זיך אָפּ אַ ווילע, ברעכט די הענט). און ווער איז שולדיק, און ניט דו?

מאלקע (דאוונט). איך?

מייער. ווער דען? איך?

מאלקע. נו, לאָז זיין איך.

מייער. זאָג עפּשער, און ניינ? דו ביסט דאָך די מאמע!

מאלקע. נו, יאָ. איך בין אַ מאמע (דאוונט).

מייער. ווער דארף אכטונג געבן אפּ קינדער, און ניט די מאמע? אַ מאמע באַדארף צו וויסן וואָס באַ אירע קינדער קאָכט זיך. אלצדינג, אלצדינג באַדארף אַ מאמע וויסן! (שריט אלעמאָל העכער).

מאלקע. ביסט גערעכט, גערעכט. אלצדינג באַדארף אַ מאמע וויסן. נאָר וואָס דען? איין זאך וועל איך פֿון דיר בעטן: אָג געשריי. טאָקע דער אייגענער גוואלד, נאָר אַביסעלע שטילער. לאָז כאָטש די גאס נישט וויסן אונדזער אומגליק!

מייער. אַ סאָד פאר גאנצ ברעך!... עס ווייסט שוין מיטטאמע פֿון דעם די גאנצע שטאָט פֿון איין עק ביז אַנדערן עק... און אַין אומגליק!

אזא ביזאיענ! וואָס וועט מען זאָגן? שיינ געלערנט קינדער! (שטעלט זיך אָפּ, טוט א זעצ מיט דער האנט איבערן טיש). מאלקע!

מאלקע (טוט זיך א וואָרם). האָ? וואָס איז דיר? מיינער. דו דאוונסט? די טאָכטער דיינע שפאצירט ארום ערגעץ דער רועק ווייסט מיט וועמען, דער זון זיצט גאָט ווייסט ווו אונ מיט וועמען—אונ דו דאוונסט?

מאלקע. איך דאוונ, וואָס דען? אזוי ווי דו? אזוי ווי איר, וואָס האָט אוועקגעוואָרפן דאָס דאווענען מיטן גאנצן יידישקייט? אליינ גע-וואָרן אויס ייִד, אונ די קינדער געמאכט פאר גוי'מ... מיינער! מיר האָבן פארזינדיקט פאר גאָט, מיינער, באדארף מען אימ דאווענען. דא-ווענען דארף מען אימ!...

מיינער. נו, דאוונ, דאוונ. געזונטערהייט. ווער לאָזט דיך נישט? (גייט ארום). אפ איינ טאָג נאָך ארויסגעפאָרן אינ וואלד—וואָס דאָ טוט זיך! אן איבערקערעניש! מע באדארף עפעס טונ... לויפן... שרייבן... בעטן... שיטן געלט... ראטעווען א קינד... אזא קינד! איך וועל נישט זיצן דאָ בעשאס ער וועט זיין דאָרטן, גאָט ווייסט ווו אונ מיט וועמען! כאפט זיך פארן קאָפּ. מע דארף שרייבן א בריוו, א פראָשעניע... ווו זענען ערגעץ די קינדער? ווו איז מאטוויי?

מאלקע (ראוונט). מאטוויי איז נישטאָ.

מיינער. וואָס הייסט ער איז נישטאָ? ווו איז ער?

מאלקע. איך ווייס ווו ער איז.

מיינער. ווער דען ווייסט? ביסט א מאמע, צי ניינ? ווו איז מאטוויי, פרעג איך דיך?

מאלקע. שא, שריי נאָך נישט אזוי, מע ווערט פונ דיר נישט גליקלעכ... איך באדארף וויסן, ווו מאטוויי איז! מע פרעגט בא מיר, צי מע דער-ציילט מיר? ביסט נאָך אוועקגעפאָרן פונ דער היים, קוק איך אימ נישט אָן אינ די אויגן שוין דריי מעטלעס!

מיינער (אויסער זיך). האָ? וואָס? דריי מעטלעס? ווו זענען דיינע אויגן? א קינד גייט אוועק אפ דריי מעטלעס פונ שטוב—עס זאָל זי אפילע אָנהייבן ארן! זי זאָל ראָט אפילע א פרעג טונ, ווהינ מע גייט וואָס פאר א מאמע ביסטו, פרעג איך דיך? ביסט א מאמע, צי ניינ?

מאלקע. טשעפע זיך אָפּ, איך בעט דיך! וואָס פאר א מאמע בין איך דיר, אז מע הערט מיך ווי דעם הונט, פונעם גרעסטן ביזן קדענסטן! וואָס פאר א מאמע בין איך איינ, אז איר אלע לאכט פונ מיר, מאכט

מיכ מיט דער בלאָטע גלייכ? וואָס פאר א מאמע קאָן איך שוין זיין,
אז דו אליין האָסט זיי געלערנט פון קינדווייז און שטעלן דער מאמע
א פייג? אליין געמאכט א טעל פון די קינדער—און טשעפעט זיך!
וואָס? זאָג עפּשער, אז ניין?

מיינער, גוט-גוט. ביסט גערעכט, גערעכט... וווּ איז כאָי? (שריט)
כאָי! כאָי!

(עס קומט אריין כאָי).

צווייטע טעע.

מיינער (צו כאָמענ). ווייסט נישט, וווּ איז ערגעץ מאטווי דעם דריטן טאָג?
כאָי? מ. פונדאנען זאָל איך וויסן?

מיינער. וואָס הייסט, פונדאנען זאָלסטו וויסן? ער קער דיר, ראכט
מיר, אזוי אַן א ברודער, ווי דו אימ, צי ניין?

כאָי? מ. א ברודער קער ער מיר אַן, נאָר וווּ ער איז ווייס איך נישט
מאלקע. וואָס ווילסטו פונעם קינד? פונדאנען זאָל ער וויסן?

מיינער. פארוואָס זאָל ער נישט וויסן? פארוואָס ווייסט ער צו
מאכט סאָבראניעט מיט זאסעראניעס, אז איך פאָר אוועק? (צו כאָמענ,
איראָניש). וואָס הערט זיך עפעס מיט דיין ערעצ-יִסראָעל?

כאָי? מ. מײַנ ערעצ-יִסראָעל? ערעצ-יִסראָעל איז אזוי מײַנס ווי דײַנס.
מיינער. געוויס! (מיט גיפט). רעכנסט עפּשער אינגיכט טאקע זיך
דורכפאָרן אהינצו, הא?

כאָי? מ. פארוואָס נישט?

מיינער. און טאקע איז איינזעכט דאָרטן בלייבן זיצן?

כאָי? מ. מיטן גרעסטן קאָוועד.

מיינער (צום ווייב). מאלקע, דו הערסט?

מאלקע. ווייס איך וואָס א קינד פלאפלט!

מיינער (צו כאָמענ). וואָס רעכנסטו, אשטייגער, דאָרטן צו טון, קערוימע
לעמאַשל?

כאָי? מ. דאָס, וואָס אלע קאָלאָניסטן: באארבעטן די ערד, פלאנצן
ביימער, וויינגערטנער.

מיינער (צום ווייב). מאלקע, דו הערסט? (נעמט כאָי'ס האנט). ער וועט
גראָבן ערד! פלאנצן ביימער! כאָי-כאָי! וואָס זאָגסטו אפּ רעם ערד-
גראָבער? אפּ דעם ביימערפלאנצער?

מאלקע. ווייס איך וואָס קינדער פלאפלען!

מיינער (מיט קאס צום ווייב). בעהיימע! יענער רעדט ווערטער, און

זי וואָגט (קריסט זי איבער) קינדער פלאפלען! ... (צו כאַמען). וואָג מיר נאָר,
יווני, קיין שענערע פארנאָסע האָסטו דיר שוין גאָר נישט געקאָנט
געפינען, אכוצ ערד גראַפן און ביימער פלאנצן?

כאָמ. מיט וואָס איז ערדארבעט מ'זעט, ווי זיין דעם פאַרעצט
א ייד? מיט וואָס איז קויפן און פארקויפן וואַלד איז גאָלעס שענער,
ווי פלאנצן ביימער באַ זיכ אינדערהיים, אינעם אייגענעם לאַנד, צווישן
אייגענע ברידער און שוועסטער?

מיינער (צו מאלקען). דו הערט? איך האָב אים גאָר קיינמאָל נישט
געהאָרט אזוי רעדן! (צו כאַמען, איראָניש). ווען וועט רעכנסטו מאַכן די
דיזע, אימירצעשעם, איז אַ גוטער שאַ?

כאָמ. אפילע הינטיקן טאָג... מע דארף פרעגן דאָס פאָלק רירן
פונעם אָרט, צוגרייט אונדזערע אָרעמע ברידער, די ארבעטער.

מיינער. ביסטו דאָס פון דיזאָזיקע, וואָס רירן דאָס פאָלק? פון
דיזאָזיקע, וואָס גרייט צו די אָרעמע ברידער?

כאָמ. ווער דען? איר, וואָס זענט שטענדיק פארנומען נאָר מיט
איינער געלט און נאָר מיט איינער געשעפטן? צי אַזעלכע, ווי מאטוויי,
וואָס איז פארנומען מיט זיכ אליין? צי עפּשער זינדנשטאמער מיט
זיינע קינדער?...

מיינער. ביסטו דאָס מעכזעוויק זיכ אָנעמען די קריהודע פון אלע
אָרעמע לייט? ווי געפערט עס דיר?

כאָמ. מעכזעוויק זענען מיר אלע, וואָרעם מיר אלע זענען קינדער
פונעם אָרעמען יידישן פאָלק, וואָס ליידט שוין באלד צוויי טויזנט יאָר
און וואָס האָט ערשט נישט לאַנג אופגעוואכט פונעם שווערן מירעדיקן
שלאָפּ, ערשט נישט לאַנג אופגעעפנט די אַרבעט און דערזעען וווּ ער איז
אין דער וועלט.

מיינער. וואָס איז דאָס מיט אייך געוואָרן אַזעלכעס? איך מיינ
דיכ... וואלאָדינ... כאַמען... איך האָב קיינמאָל נישט געהערט פון אייך
אַזעלכע ווערטער!

כאָמ. וואָרעם דו האָסט זיך קיינמאָל נישט אינטערעסירט מיט אונדז,
קיינמאָל נישט גערעדט פון אַזעלכע אַסאַק'מ...

מיינער. אַזעלכע אַסאַק'מ? וואָס פאר אַסאַק'מ באַ אייך? ווי
קומט צו אייך אַסאַק'מ? דער— מיט ציאָניזם! יענער— מיט ביכלעך!
וואָס פאר ביכלעך האָט מען דאָס געטונען באַ וואלאָדינ? דו מוזט
דאָס וויסן! עפּשער וועט מען עפּעס קאָנען טון? ראטעווען אים?

כא'מ. איך האָב דיר שוין געזאָגט, אז איך קאָן דיר, ליידער, גאָרנישט זאָגן, וואָס מיט וואַלדאָדיג איז געווען, וואָרעם איך מיט וואַלדאָדיג גייען אין פארשיידענע וועגן...

מיינער. איך פארשיידענע וועגן? נאָט אייך אַ גראַדן פאר אלע אייערע וועגן!...

כא'מ. איטלעכע מאָלט זיך אויס, אז ער גייט אין רעכטן וועג... מיינער. אזא יאָד אס אלע מיינע סאָנימ. איינער בעסער פונעם אנדערן! די עלטערע זענען אוועק דער שוואַרצ יאָר ווייסט ווהיג; האָב איך גערעכנט פון אייך כאַטש אַ שטיקל נאכעס; צום סאָפּ וואָבן זיי זיך גענומען צו פרעמדע אטאָקים גאָר! געשעפטן!

כא'מ (מיט סיינער). פארוואָס עפעס פרעמדע? ס'איז אייגענע, ניט קיין פרעמדע! וועמען שלאָגט מען? אייגענע, צי פרעמדע? וועמענס ברידער ליידן? אייגענע, צי פרעמדע? צי מיינסטו, אז אלצהיימער, וואָס קומט פאָר אצינד באַ יידן, מיינט מען דאָס יענעם, ניט דאָס? מיינער (ארויס פון די קייליג). שטיל זאָל זיין, דו שניק איינער! אָט אזוי רעדט מען מיט אַ טאטן! (דאָס זיך צו איימ).

מאלקע (שטעלט זיך אוועק אינמיטן). מיינער! זאָל איך שלעכטס האָבן, זאָל איך שטארבן, אויב דו וועסט מיר אָנרירן דאָס קינד!

(עס עפנט זיך די טיר און עס קומט אריין בעני מיט וואָנטיק, כאַימ גייט אָפּ).

דריטע סצענע.

בעני (מאכט אַ „בוירבעשאַדעם" 20). אַ גוטער מאָרגן זאָל אייך זיין, רעב מיינער! אַ גוטער מאָרגן זאָל אייך זיין, מאלקע! אַ גוטער מאָרגן זאָל אייך זיין ביידן! וואָס הערט זיך, וואָס מאכט עפעס אייערע... דאָס? (קוקט זיך ארום אפּ אלע זייטן). אייערע קינדער מיינ איך?

מיינער. גוט מאָרגן — גוט יאָד, זיצט, וואָס מאכט אַ ייד?

בעני. עט! וואָס זאָלן מיר מאכט? (זעצט זיך אוועק). נישט גוט. דאָס הייסט, ס'וואָלט געווען גוט, מע זאָל סאָרדינען. פארוואָס זיך אָבער ניט, איז שלעכט... גוט איז אייך, אז איר זיצט זיך, קיין איינהאַרע, מיט אייער אלטעטשקע און מיט אייערע קינדערלעך, קיין איינהאַרע. ווי שטייט דאָרטן געשריבן באַ אונדז. האַ? אשחך—דיין ווייב, כגפן—ווי אַ וויינשטאָק, פוריה — וואָס זי פרוכפערט זיך, בנים—די קינדער, כשחילי זיחים—ווי די איילבירט-צווייגן, סביב לשולחן—רינגלען זיי אדום דיין טיש. (קוקט זיך ארום). ווי זענען זיי ערגעץ אייערע דאָס... די קינדער מיינ איך?

מ'ייער (קוקט אט מאלקען. מאלקע ראווונט). וואָס איז דען? וואָס דארפט איר זיין?
 בעני. וואָס איז דארף זיי? גלאט אזוי איז זי, מע זעט זיי נישט, —
 פרעג אייך... גערעכטענע קינדער בא אייך, קיין איינהערע, איינט בעסער
 פונעם אנדערן. ס'איז נאָר, הערט איר, א מאול. דער נאָגיד, זאָגט מען,
 האָט גליק צו אלצדינג, אפילו צו קינדער. די עלטערע איז בא אייך,
 קיין איינהערע, א פארשוין; שאדע, וואָס זי זיצט בא אייך אזוי לאנג
 א דאָס, אן אלמאָנע מיין אייך; אייך האָב שוין וויפל מאָל געוואָלט צו
 אייך אריינגיין שמועסן מיקויעכ... אייך האָב פונ אירעטוועגן א דאָס,
 א שידעכ מיין אייך; וויל זי נישט, האָב אייך געהערט זאָגן, כאסענע האָבן
 דורכ א דאָס, דורכ א שאדכן הייסט עס... (קוקט זיך ארום אפ אלע זייטן). ווו
 איז זי ערגעץ אייער עלטערע דאָס, די טאכטער מיין אייך?

מ'ייער (קוקט זיך איבער מיט טאלקען). וואָס איז דען? וואָס דארפט איר זיין?
 בעני. גלאט אזוי, אייך זי, מע זעט זי נישט, — פרעג אייך... נאָר
 פארוואָס האָט ער נישט כאסענע — דאָס קאָנ אייך שוין נישט פארשטיין,
 אייך מיין אייער עלטערע דאָס, דעם זון מיין אייך... דעם פריזיוו וואָס
 ער שוין, באַרוכאשעם, געפאטערט לאנג, קומט אייך שוין, דאכט זיך,
 א דאָס, א קאלע מיין אייך? שאדע, וואָס מע טרעפט אייך קיינמאָל נישט
 אינדערהיים... (קוקט זיך ארום אפ אלע זייטן). ווו איז ערגעץ אייער עלטערע
 דאָס, אייער זון מיין אייך?

מ'ייער. וואָס איז דען? אייך דארפט אייך עפעס?
 בעני. אפ וואָס דארף אייך אייך? גלאט אזוי, אייך זי, מע זעט
 אייך נישט, — פרעג אייך. זעט איר, דער אנדערער, — דער איז בא אייך גאָר
 א גערעכטענער. דער כיסאָרן, וואָס ער איז א דאָס, א ציאָניסט מיין
 אייך. דאָס הייסט, קיין כיסאָרן איז דאָס נישט; אדעראבע, ס'איז גאָר א
 מילע. איידער ליגן אין די קלובן און שפילן אין קאָרטן, איז שוין
 גלייכער זיין א דאָס, א ציאָניסט מיין אייך... מינע קינדער אליין זענען
 אויך ציאָניסטן, כאָטש סע געפעלט מיר נישט דער דאָס... דער געדאנק
 מיין אייך. דאָס הייסט, געפעלט געפעלט ער מיר, פארוואָס זאָל ער מיר
 נישט געפעלט? אדעראבע, זייער שיין פונ זייער זייט, וואָס זיי פארנעמען
 יכ מיט אוועלכע זאכן, זאָרגן זיך פארן דאָס, פארן קלאל הייסט דאָס.
 דער כיסאָרן, וואָס מע רעדט צופיל... אָט ביין אייך געזען אנומלטן
 אפ א דאָס, אן אסיפע הייסט עס: האָט אייער זון געהאלטן א דאָס,
 א דראָשע מיין אייך — צוקער-זיס!... דער דריטער אייערער איז אויך
 גוטער א שקאָצ! נאָר, דאכט מיר, שוין נישט קיין דאָס, קיין ציאָניסט

מיינ איך? מיסטאמע וויסט איר דאך בעסער וואָס ער איז? ... א כעזר
רעמאנ איז ער א גוטער! ער קען זיך מיט אלע דאָס, כעוועלעכע מיינ
איך... (קוקט זיך ארום אפ אלע זיטן). ווו איז ער ערגעץ אייער דאָסיקער
דאָס, אייער יינגערער זון מיינ איך?

מיינער. וואָס פרעגט איר זיך אזוי נאָך? איר דארפט אים דען?
בעני. וואָס איז שנייע, איך דארף אים? גלאט אזוי, איך זע,
מע זעט אים נישט, — טרעג איך... אן אויסגעשפילטע, זאָגט מען, איז בא
אייך די קליינע, אָט די, וואָס מיט די געשערענע דאָס, האָר מיינ איך...
א מאנצבילשער קאָפּ אפ איר, זאָגט מען; און א קענערן — א שארפע!
און נעמט א דאָס, א כאָסן מיינ איך, אויך זייער א געראַטענעמ... און
כאָטש איך בין דאָ קיין שאדכן נישט געווען און קיין געלט בא אייך
נישט פארדינט, נאָר פונדעסטוועגן קאָן מען פונעם עמעס נישט אוועק-
גיין: איר האָט מיטן דאָזיקן שידעך נישט שלעכט געדאָסט, געטראָפּט
מיינ איך... וואָרעם לאָמיר זיך נישט נארן, איר זענט טאָקע א ייד אן.
אוישער, קיין איינהאָרע, מע קאָן זאָגן א גוויי. כאָטש איך האָב אייער
געלט נישט געציילט... נאָר ווי קומט איר צו רעב מוישעלע זינדשטא-
מער? יענער איז איינגעטונקען אין דאָס, איז ייכעס מיינ איך... דער
כיסאָרן, וואָס ער נעמט זיך שוין צופיל איבער, און סארגעסט, אז טאָ-
מער זענט איר נישט אזא גרויסע יאכסן, גיט איר אָבער דערפאר אייער
קינד אסאך דאָס, נארן מיינ איך... ווו איז זי ערגעץ (קוקט זיך ארום אפ
אזי זיט) אייער קלענערע דאָס, טאָכטער מיינ איך?

מיינער. אפ וואָס קאָנט איר זי, אשטייגער, דארפן?
בעני. איך? כאסוועשאלעם! גלאט אזוי, איך זע, מע זעט זי נישט, —
פרעג איך... דאָס הייסט, אז מע וויל שמועסן דאָס אייגענע צוויק,
באדארף איך גראדע צו איר יאָ האָבן. דאָס הייסט, איך האָב צו איר
א שטיקל דאָס, א בריוו הייסט עס...

מיינער. א בריוו? פון וועמען איז א בריוו?
בעני. עס רעדט זיך אזוי א בריוו. טאָקע פון אים, פון אייער
דאָס, פונעם מעכטן מיינ איך.

מיינער און מאל קע. פונעם מעכטן?
בעני (נעמט ארויס פון דער אונטערשטער קעשענע א פאפיר). ער האָט מיך
געבעטן, איך זאָל אייך איבערגעבן, אזוי ווי אייער דאָס, טאָכטער
הייסט עס, האָט נישט אים זינען אפילע צו טראכטן מיקויעך דאָס, כאסענע
הייסט עס, זי וויל גאָר פאָרן אפ די דאָס, אפ די קורסן הייסט עס, — זאָל זי

פאָרן, זאָגט ער, געזונטערהייט... און אזוי ווי מיט איינער עלטערער טאכטער
די גרושע האָט זיך געטראָפֿן אַ מיסע... און איינער זון האָט מען איינער
געזעצט אין דאָס, אין טורמע הייסט עס, און די גאנצע שטאָט, זאָגט
ער, האלט איינע אין די דאָס, אין די מילער הייסט עס; לאַכיינ בעט
ער, איר זאָלט קיין פאריבל ניט האָבן און זאָלט מויכל זיין איבער-
געבן איינער דאָס, איינער טאכטער הייסט עס, אידע דאָס, אירע טנאָימ
הייסט עס. (גיט איבער מייערן דאָס פאפיר).

מיינער (אויסער זיך פאר קאס). מאלקע! דו הערסט? (צעקניישט די
גאָנץ איינע די הענט). גייט זאָגט אימ, איינער גרויסן יאכטן, אז איך לאכ
פון זיין באבע! איך דארף אימ אפ זיבן טויזנט קאפאָרעס מיט זיין
גאנצן ייכעס! זאָגט אימ, לאָז ער נאָך נישט פארגעסן אָפשיקן דאָס ביסל
צירונג, די מאטאָנעס, און טאקע היינט! און אז איר זענט שוין יאָ
א שילאטנ-שאמעס, טאָ גייט-זשע טאקע פונדאנען גלייך אהיין, און טאקע
באלד, און טאקע שוין! (ווייזט אימ אפ דער טיר).

בעני. וואָס דארפט איר זיין אזוי דאָסיק? איך בין דאָך נישט
מער ווי א דאָס, א שאלעכע מיינ איך, מע זאָגט מיר, איך זאָל דאָסן -
דאָס איך, מיינ איך, איך זאָל גיין - גיי איך...

מיינער. דאָס-זשע געזונטערהייט!

(בעני רוקט זיך ארויס פון דער טיר מיט א זיטל).

פערטע סצענע.

מיינער (צו מאלקע). נו? דו שווייגסט?

מאלקע (קוקט אין סידער אריין). וואָס זאָל איך שריינען?

מיינער. וואָס זאָלסטו שריינען, פרגעסטו? אוואדע דארף מען
שריינען! אינאָלע גאסן דארף מען אויסשריינען! קינדער זאָלן אזוי
מוטשען א טאטן! ווו זענען די קינדער אלע? כאנע! כאנע! ווו זענט איר?
מאלקע. שא! מע וועט זיך דאָך טאקע צוויפלויפן פון דער גאס!
מיינער. לאָז מען לויפן! לאָז מען. זענען, וואָס קינדער טוען מיט
א טאטן! נישטאָ זיי? נישטאָ די קינדער? נישטאָ קיין קינדער, מאלקע!
נישטאָ! צעלאָפֿן זיך, ווי די מיינ צעלאָפֿן. זיך!

מאלקע. צעזייט און צעשפרייט אפ אלע זיבן יאמען...

(עס קומט אריין כאנע, קוקט אפן פאָטער און אפ דער מוטער).

פינפטע סצענע.

כאנע. פאפא!... דער מעכטן האָט אָפגעשיקט די טנאָימ?...

כ'האָב שוין געהערט, ס'איז עמעס?

מייער. א געדולע אפ דער באבע! וואָס זשע ביטטו אוי לעבעדיק?
כאנע. וואָס זשע? וויינענ זאָל איך?

מייער. ניין, טאנצן דארפ מען. מע דארט גיין א פריילעכס! זאָג
מיר, כאנע, וואָס טוט זיך עס מיט אייך? כאָסניקאלע איז עפעס בא
אייך שפילעכעכע, צי וואָס?

כאנע. טיילו בא אייך שפילעכעכע, נישט בא אונדז. אייך האָט
זיך גענוסע א שידעכ טונ מיט מוישעלע זינדשטאמער, איינקויפן
זיך אין ייכעס. עס איז אייך דען אייגעפאלן, איר זאָלט פרעגן מיך,
צי געפעלט מיר זינדשטאמערס וונ? אבי גאָט האָט אייך געהאָפן,
איר האָט א שיינעם מעכטנ... איינער מעכטנ איז א נידעריקער מענטש!
ער האנדלט מיט ייכעס, ווי מיט עטרויגים. אָנשטאָט דעם, וואָס ער
זאָל קומען דיך טרייסטן אין דיין אומגליק, וואָס האָט אונדז געטאָפן,
האָט ער אונדז אָפגעשיקט די טנאָים. איך דאנק אימ זייער אונ זייער,
וואָס איך בין פאָטער געוואָרן פון א כאָסן, וואָס טראָגט בריליאנטענע
פינגערלעך און שרייבט פעטיציעס. אצינד בין איך פריי און קאָג מיר
פאָרן לערנען.

מייער (צו מאלקע). דו הערסט? זי איז פריי!... זי קאָג פאָרן
לערנען!...

מאלקע. וויס איך וואָס א קינד פלאפלט.
כאנע. ניין, מאמע, איך פלאפל נישט, איך רעד ערנסטע ווערטער.
מייער. ווהיין, אייגנטלעך, פאָרסטו, הייסט עס, אויב מע קאָג וויסן?
כאנע. קיין בערן פאָר איך. דאָ נעמט מען נישט צו, מוז מען
פאָרן אין דער פרעמד.

מייער (צו מאלקע). דו הערסט ווערטער? קיין בערל פאָרט זי. דאָ איז
פאר איר ווינציק טוירע, דארפ מען פאָרן אוש קיין... וויאזוי הייסט עס?
כאנע. בערן.

מייער. בערל! זייער שיינ, א שיינער נאָמען! דו קיין בערל, און
כאָמ קיין ערעצייטראָעל.

כאנע. איך געב נישט אָפ קיין דינוועכעשנ פאר כאָמען, און
כאָמ — פאר מיר. איטלעכער פאר זיך.

מייער. די אייגענע ווערטער האָב איך געהערט פון כאָמען. איטל
לעכער פאר זיך, איטלעכער פאר זיך. נו, און פאר אונדז ווער? און
פאר וועמען מיר? איר קערט אונדז עפעס אָן שטיקלעך אייגענע, צי
ניין? איר זענט אונדזערע קינדער, צי ניין?

כאנע. אייערע.
 מייער. אונ מיר זענען אייערע פאטער און מוטער, צי גיין?
 כאנע. אונדזערע.
 מייער. האבן מיר עפעס אפ אייך צו שאפן, צי גיין? ווי מיינסטו,
 אשטייגער?
 כאנע. איך מיינ, אז א מענטש אפ א מענטשן קאן נישט האבן
 צו שאפן.
 מייער. נישט דאס מיינ איך. איך מיינ, צי קענען מיר אייך זאגן,
 לעמאש, דאס מעגט איר און דאס ניט? דאס ווילן מיר און דאס ניט?
 כאנע. גיין. איר קאנט ניט.
 מייער. גיין? מיר קאנען ניט? דו הערסט, מאלקע, וואס די
 טאכטער דינען זאגט? מיר קאנען נישט! מיר האבן נישט אפ זיי קיין
 שום דייע, קיין שום שליטע!
 מאלקע. ווייס איך וואס א קינד פלאפלט!
 מייער. (לעזט אויס ראט הארץ צו מאלקע). בעהיימע וואס דו ביסט!
 יענע רעדט, ווי אן אלטער, ווי א בארדאס, און זי (קרימט זי איבער) —
 ווי א קינד פלאפלט! (צו כאנע). זאגסטו, הייסט דאס, אז נאך דיין
 טיכל נאך קומט אויס, אז מיר מיט אייך קערן זיך גארנישט אן, לאכלוטן
 גארנישט? איר זענט זיך — איר, און מיר זענען זיך — מיר?..
 כאנע. ווער זאגט דאס דען? איר זענט אונדזערע עלטערן, און
 מיר זענען אייערע קינדער, וואס זענען פארפליכטעט האלטן אייך בער
 קאנער, ליב האבן אונ...
 מאלקע. (אומגעלעבט). נריא, ווי מיר זאגן אלע אינדערפרי: „איך
 וועל פאלגן אלצדינג, וואס דער טאטע הייסט, וואס די מאמע הייסט,
 וואס גוטע פרומע לייט הייסן“..
 מייער. (ריסט איר איבער, לייגט צונויפ ביידע הענט, קוקט ארום). „א בראכע-
 האצלאכע זאל קומען אפ מיין קעפעלע, אמיין סעלא“... אוואדע וועט
 זי דיך באלד פאלגן! דו זעסט ניט?
 כאנע. אבי נאך א גלייכע זאך — פארוואס ניט?
 מייער. גוט. לעמאש, אז מיר וועלן דיר זאגן: כאנעלע, פאר ניט
 אהינצו אינ יענער שטאט, וועסטו דאך מיסטאמע דאפקע יא פארן?
 כאנע. אוואדע, ווארעם אינ דעם הענגט אפ דאס גאנצע לעבן מיינס!
 מייער. פארשטייט זיך! ווארעם ווי קאן מען גאר לעבן אפ דער
 וועלט, אז מען פארט ניט אוועק אהינ... וויאזוי הייסט די שטאט?

כאנע. בערנ.

מײער. בערל. און דיין ברויזער כאַיט מוז פאָרן קיין ערעצ-
ײַסרעך פלאנצן וויינגערטנער?

כאנע. איך האָב דיר שוין געזאָגט, אז איטלעכער פאר זיך.
מײער. פארשטייט זיך, איטלעכער פאר זיך: דער קיין בערל,
דער קיין ערעצ-ײַסרעך, דער וועט זיצן אין טורמע, דער וועט גלאט
פארפאלן ווערן אפ דריי מעסלעס, און די וועט לויפן אין דער וועלט
אריין — האקלאל, איטלעכער ווהיט די אויגן וועלן אים טראָגן (צו מאַקען).
נו? און מיר, מאלקע? מיר וועלן זיך בלייבן דאָ אינגוויינען. ווי זאָגט
ער: „דיד דא באבא“, די קינדער אלע באוואָרנט, וועמען הערן מיר?
(זאכט מיט גאל). כאַכא-כא! (צו כאנע). וויאזוי רעכנסטו, לעמאַשל, פונ
וועמענס וועגן איז דאָס אָט דאָס אלעס, דאָס גאנצע פארמעגן מיט
גאנצע געלט? איך מיינ נישט איצטער, איך מיינ שפעטער, איבער הונ-
דערט צוואנציק יאָר?

כאנע. א מענטש, קאָלומאן ער לעבט, דארף ער זאָרגן פארן
לעבן, נישט פארן טויט.

מײער. ביסט קלוג טאקע נאָר ווי שלוימע האמיילעך, כלעבן.
לאַכיינ וואָלט איך וועלן, זאָלסט מיר קלאָר מאַכן, פונ וועמענס וועגן,
אייגנטלעך, האָבן מיר דאָס גאנצע לעבן געהאַרעוועט, אויסגעריסן גע-
וואָרן, אָפּטמאַל נישט דערשלאָפן, נישט דערעסן, אסאך מאָל געדינט
ביזוינעס, האקלאל — זיך מאפקיר געווען, געקלויגן א קערבל צו א קערבל —
איך נאָכגעגעבן אלצדינג, וואָס אייער הארץ גלוסט, ביכדיי איר זאָלט
זיך אופהייבן אין א שיינעם פרימאָרגן, צעקריכן זיך דער אהער, דער
אהיב, און אונדז איבערלאָזן אליין, עלנט, אָן א זינגעזונט, ווי מע זאָגט.
(מאלקע בייגט זיך אָן איבערן סידער און וויינט שטילערהייט).

כאנע (גייט צו צו איר, נעמט זי ארומ, קושט זי). מאמע, וויינ נישט, איך
קאָן נישט זעען, היי דו וויינסט.

מײער. דו קאָנסט נישט זעען, ווי זי וויינט? און אז איך קאָן נישט
שלאָפן קיין נעכט פונ זינט מע האָט צוגענומען וואלאַדיען, וואָס איר
וויילט אפילע נישט זאָגן מיר, פאר וואָס און פאר ווען? אלץ איר? אלץ
פונ אייער טוועגן?...

כאנע. וואָס-זשע ווילסטו, פאפא? אז צוליב דיר זאָל די זון אומ-
הערן הארעמען די ערד, נאָר פארקערט?.. דו ווילסט, אז צוליב
דיר זאָל די גאנצע נאטור זיך איבערפלייטן, און קינדער זאָלן ווערן

צוגעוואקסן צו זייערע עלטערן, ווי צווייגן צו'ן א בוימ? ניט היינט,
איז מאָרגן, שיידן זיך מוז מען דאָך אמאָל!

מיינער. רעדסט ווי א בארדאס, לאַמיר האָבן אזא יאָר... נאָר
אלץ הייסט בא דיר שיידן זיך? שיידן זיך הייסט בא מיר, אז קינדער
האָבן כאסענע, באזעצן זיך ווי מענטשן, דער בא אזא געשעפט, דער
בא אזא געשעפט... אָבער ניט אזוי ווי מיר. אפ מיר איז עפעס אן
אויסגאָס... (רעדט מיט א וויינענדיק פארדומפטן קאָל). א גאָטשט שטראָפּ אפּ
מיר... אינעם צאָרעס²¹)... אונ וועאל קולאָמ אָט דער וואלאַדי האָט מיר
גאָר דעם קאָפּ ארצאָפגענומען!... איך ווייס גאָרניט, ווי איך האלט דאָס
אויס... (ווישט זיך די אויגן. מאלקע וויינט. אפ איר קוקנדיק—אויך כאנע. פויער וויערט
א מינוט. מיינער נעמט פלוצים כאנען פאר א האנט, ציט זי צו זיך. כאנע קושט אים).
זאָג מיר צו, טאָכטער מייןע, זאָג מיר צו, אז דו וועסט ניט פאָרן אהינ...!

כאנע (ראנגלט זיך מיט זיך א וויינע). ניין, פאפא! ניין! אלצדינג יא,
אלצדינג וועסטו בא מיר פויעלע, נאָר דאָס נישט, דאָס נישט, איך
מוז פאָרן! איך קאָן נישט! איך קאָן נישט זיין דאָ מער, איך דער-
דאָזיקער שטוב!...

מיינער (שפרינגט אָפּ). הא? דו. קאָנסט נישט זיין דאָ מער? איך
דערדאָזיקער שטוב? מאלקע! דו הערסט? זי קאָן ניט זיין דאָ
מער, זאָגט זי, איך דערדאָזיקער שטוב! ס'איז איר דאָ ענג, ס'איז
זיי דאָ אלעמען מיטאמאָל געוואָרן ענג איך דערדאָזיקער שטוב!...
(כאפט זיך אופ, שרייט מיט קאס). שוין לאנג, אז ס'איז אייך נימעס געוואָרן
די דאָזיקער שטוב!...

מאלקע (שטעלט זיך אוועק צווישן פאָטער און צווישן דער טאָכטער). מיינער!..
(כאנע גייט אָפּ, עס פליט אריין סאשקע מיט א גערולע).

זעקסטע סצענע.

סאשקע. דו ווייסט, מאמע? מע האָט דאָך מיר טאקע געבראכט
צו פירן א הונט! אוי, זאָלסט זען וואָסער א הונט! געב מיר, מאמע,
געלט! האָסט דאָך מיר צוגעזאָגט, אז מע וועט מיר קויפן א הונט!
מאלקע (ווינקט צו אים, ער זאָל אוועקגיין). אָט האָסטו דיר די אנ-
דערע טעג יאָנטעוו!

מיינער (איך קאס פון פריער). וואָס פאר הינט?

סאשקע. א מאָפּס. אן עמעסער מאָפּס!

מיי ער. איך וועל דיר געבן א מאָפּס! הינט פעלט דאָ נאָך אינ
דער דאָזיקער שטוב! אוועק, דו וועוויק, דו פידסוויניק איינער!
וואָן!!!

סאשקע. אויב אזוי, גיי איך גאָר זיך טוינקען! (אנטלויפט).
מיי ער (שריט אימ נאָך). זיך טרינקען? טרינק זיך! הענג זיך! הענגט
זיך אלע! אלע זאָלט איר זיך אומהענגען אפּ איינ שטריקל! אועלכע
קינדער, ווי איר, זאָלן גאָרניט געבאָרן ווערן!... (מאדע וויל זיך לאָזן
דויט נאָך סאשקע; מיינער האלט זי אָפּ). שא! לויפ ניט! ציטער ניט! האָב
קיינ מוירע ניט פארן מיזניקל! עס וועט אימ גאָר ניט זיין, דעם קאד
דעש דינעם!... (עס קומט אריין מאשע דאָס דינסטטייל).

זיבעטע סצענע.

מאשע. דאָ איז געקומען צו גיין א מענטש פון גראנד-האָטעל זאָגן,
מע זאָל אייך זאָגן, אז דער פאָרעצ, דער גראפ הייסט עס, איז געקו-
מען צו פאָרן, אינ גראנד-האָטעל הייסט עס, אונ ער רופט אייך, דער
פאָרעצ, דער גראפ הייסט עס, איר זאָלט גאלד קומען צו גיין אהינצו,
אינ גראנד-האָטעל הייסט עס.

מיי ער. הא? וואָס? דער פאָרעצ? דער גראפ איז געקומען צו פאָרן?
וואָס-זשע שווייגט איר? דאָס אָנטון גיט אהער! די שטיוול! דאָס
היטל! גיכערט! דער פאָרעצ! דער גראפ איז געקומען צו פאָרן, אונ
איר שווייגט!? (ער ווארפט זיך אפּ אלע זיטונ. מע טראָגט אימ צו ראָס אָנטון. ער
שלעפט אפּ זיך די מאלבושיט, טרעפט גיט וווּ מע דארף אונ ווערט נאָך מער צעטראָגן
אונ נאָך מער אינ קאס). בעהיימעס! פערד! וואָס שטייט איר, ווי די טאָקן?
סארוואָס העלפט איר מיר ניט אָנטון זיך? איר הערט דאָך, אז דער
פאָרעצ, דער גראפ איז געקומען צו פאָרן, דער גראפ! דער גראפ!!!
(זיך אָנגעטון, לאָזט ער זיך צו רער טיר אונ בלייבט שטיין מיטן ציגנער א ווילע ווי
פארטראכט). מאלקע! (רובט זיך אינ שטערן). וואָס האָב איך דיר געוואָלט
זאָגן... (רערמאכט זיך). אונ וואלאָדי זיצט?... אונ די איבעריקע קינדער?
מאלקע. צעווייט אונ צעשפרייט אפּ אלע זיבן יאמען...

מיי ער. הא? וואָס זאָגסטו? מאלקע! וווּ זענען אונדזערע קינדער?...
(פאלט צו איבעם גאנצן אָנטון צום טיש אינ וויינט).

מאלקע. (דויט צו צו אימ אינ שרעק). מיינער! גאָט איז מיט דיר!
מיינער!!!

(סאָס פונעם רייטן אקט).

קאמענטאר

„א דאָקטער“

דער איינאקטער „א דאָקטער“ איז צום ערשטן מאל דערשינען אלס ביילאגע צום זשורנאל „דאָס יידישע פאָלקסבלאט“ אין 1887-טן יאָר. זיין אופגאבע איז „א דאָקטער“ האָט שאַלעם-אלייכעם, קאָנטיק, געהאלטן פאר א גאנצ באשיידענע, דאָס איז צו זען אפילו דערפון, וואָס ער קאָן זיך נישט אנטשליסן צו געפן דעם איינאקטער „א דאָקטער“ וועלכע עס איז מער-באדייטנדיקע זשאנר-באצייכענונג. אויב איז דער ערשטער אויסגאבע פון „געט“ (געשריבן אין זעלבן יאָר 1887) לייענען מיר, אז דער „געט“ איז „א קאָמעדיע אין דריי בילדער“, ווערט „דער דאָקטער“ אין דער ערשטער אויסגאבע באצייכנט בלויז ווי „א שטוב-זאך, אונטערגעהערט דורך שאַלעם-אלייכעם“. זיין שפעטערדיקע בא-ציונג צו אָט דער „שטוב-זאך“ האָט שאַלעם-אלייכעם אויסגעדריקט אין זיינעם א בריוו (געשריבן אין 1908-טן יאָר), וווּ מיר לייענען: „ווי היימי ה„פאָלקסבלאט“ האָב איך אָנגעדראקעט א וואָדעוויל-פעליעטאָן מיטן נאָמען „א כאָסן א דאָקטער“⁽¹⁾.

ווי פרימיטיוו דער איינאקטער „א דאָקטער“ איז נישט געווען איז דער ערשטער אויסגאבע פון 1887, האָט ער דאָך געהאט א היפשן באטייט פאר דער אויספורעמונג פון שאַלעם-אלייכעם דראמאטישן צוועק. דער איינאקטער „א דאָקטער“ האָט צום ערשטן מאל אָנגעמערקט יענעם קרייז געשטאלטן—ספעציעל די סווייווע פון אופגעקומענע נעגיר-דימ—וואָס מיט זיי האָט שאַלעם-אלייכעם נאָכדעם אין מעשעכ פון זיין גאנצ לעבן נישט אופגעהערט צו פארפולן זיין דראמאטישע ווערק. שאַלעם-אלייכעם אידעאָלאָגישע איינשטעלונג אינעם איינאקטער „א דאָקטער“ שטימט מיט דער איינשטעלונג פון אנדערע ווערק, געשרי-בענע אין דערזעלבער צייט נישט אין דער דראמאטישער פאָרם. פונקט ווי אין איינאקטער „א דאָקטער“, זעען מיר אויך אין דעם ראָמאן

(1) „שאַלעם-אלייכעם-בוכ“ ז. 226. אין דער ערשטער אויסגאבע האָט דער איינאקטער געהייסן „א כאָסן א דאָקטער“.

„סענדער בלאנק“ און „קינדער-שפיל“, אז שאלעם-אלייכעמען איז אינ די 80-ער יאָרן פרעמד געווען די טענדענצ צו באווייזן דעם באַדן פון עקספּלאַטאציע און סאָציאַלן אומרעכט, פונדאנעם עס וואקסט ארויס די עקאָנאָמישע מאכט פונעם אופגעקומענעם בור, שאלעם-אלייכעמעס נעגידים-געשטאלטן טרעטן ניט ארויס — סײַ אינ „סענדער בלאנק“ און סײַ אינ „קינדער-שפיל“ — אפן פאָן פון אזא בוייטער געזעלשאפטלעכער אקציע, ווי מיר זעען דאָס, לעמאַשל, אינ מענדעלעס קאָמעדיע „די טאקסע“. פאר דעם שרייבער, דעם אויסדריקער פונעם יידישן קליינ-פירערטום, איז אָבער די איינשטעלונג פון מענדעלעס „טאקסע“ ווייניק איבערצייגנדיק אינ די 80-ער יאָרן, ווען די אָנפירנדיקע אידיי פון מענדעלעס „טאקסע“ — די האסקאָלע-אידיי איז שוין לאנג דיסקרעדיטירט אינ די אויגן פונעם קליינפירערטום.

דער אָנוואקסנדיקער קאפיטאליזם, וואָס מאכט דורכ אינ די 80-ער יאָרן א היבשן שטיק וועג איבער דער יידישער סווינע, די רונגירונג-פראָצעסן, וואָס ער הייבט אָן אריינברענגן פון טאָג צו טאָג אינ דער לאגע פונעם יידישן קליינפירערטום, — דאָס אלץ באווייזט אפ שרייט און טרייט די נישטיקייט פון יענעם אויסוועג, וואָס די האסקאָלע האָט פּרעטענדירט אָנצומערקן דער יידישער קליינפירערלעכער מאסע. שוין דעם-אלייכעם איז אינ די 80-ער יאָרן שוין טיפ דורכגעדרונגען מיט אָט דער דערפארונג פון זיין קלאס, דעם יידישן קליינפירערטום. ער גלויבט ניט מער אינ דער מאכט פון דער אָקאָרשט-דיסקרעדיטירטער האסקאָלע-אידיי.

שאלעם-אלייכעם לאָזט ניט דורכ די געלעגנהייט אָט די דיסקרע-דיטאציע צו באשטעטיקן אויך מיט זיין איינאקטער „א דאָקטער“. אפ-ראמטשיק, דער געזעצלעכער יירעש פון מענדעלעס וועקער (דער מאס-קיל אינ מענדעלעס „טאקסע“), טרעט שוין אום בא שאלעם-אלייכעמען ווי א דורכויס קאָמישע פיגור. אבראמטשיקס פאטעטישע אויסטרופן „אָ, דעספּאָטיזמוס, פאנאטיזמוס, כאסידיוזמוס, אָבסקוראנטיזמוס!“ — אינ פּלוג, נאָר א באשטאנד-טייל פון די מאָנאָלאָגן, וואָס מיט זיי טרעטן אום די הויפט-העלדן פון דער מאסקילישער דראמע, — קלינגען אינ שאלעם-אלייכעמעס „דאָקטער“ בלוז ווי א געלונגענע פאראָדיע אפ א באוועגונג, וואָס האָט שוין לאנג אויסגעהויכט איר לעצט ביסל לעבנס-קראפט און לעבנס-אינהאלט.

אינ דעם פראט איז שאלעם-אלייכעמעס גאנג אינ „א דאָקטער“ שוין

גאנצ אויסגעשפראכט. דער אנטומאסקיליזם טרעט דא ארויס שוין גאר אפן און קלאר. אבער פונקט ווי אין שאַלעם-אלייכעמס אנדערע ווערק פון דער צייט, אזוי זעט זיך אויך אין „א דאָקטער“, אז מיט וואָס צו פארבייטן די אַקאַרשט-דיסקרעדיטירטע האַסקאַלע-אידיי האָט נאָכ שפּאַלעם-אלייכעמס ניט געהאט אין 1887-טן יאָר. שאַלעם-אלייכעמס פאַלקיס-טישע שטימונגען זינגען צו דער צייט נאָכ צופיל אומקלאָר, צו אומ-באשטימט, אז זיי זאָלן קאָנען דיקטירן שאַלעם-אלייכעמס א זעלב-שטענדיקע שטעלונג צו דעם קרייז געשטאלטן פון דער יידישער בור-ושוואַרץ סוויזש, וואָס ווערט געשילדערט אין „א דאָקטער“. דערפאר זעט דאָ אויס אזוי אינערלעך אויסגעוואלט און פוסט די קריטיק פון דער בורשוואַרץ סוויזש, דערפאר איז די גאנצע האנדלונג אין דער ערשטער אויסגאבע נאָכ זייער צעשוואמען און אויבערפלעכע, אזוי אז ס'ע באקומט זיך ווירקלעך ניט מער ווי א פעלעטאָן, ווי שאַלעם-אלייכעמס האָט עס ריכטיק באצייכנט אין זיין בריוו פון 1908-טן יאָר.

די צווייטע אויסגאבע, ווי דער איינאקטער „א דאָקטער“ איז גע-דרוקט נאָכ א גרינטלעכער איבערארבעטונג, איז באצייכנט מיטן יאָר 1907. צי האָט שאַלעם-אלייכעמס טאָקע אין זעלבן יאָר 1907 איבערגע-ארבעט „א דאָקטער“, אָדער מיר האָבן דאָ דעמועלעבן פאל, וואָס מיט דער קאָמעדיע „צעזייט און צעשפרייט“, וועלכע איז איבערגעארבעט געוואָרן מ'כידעש 1905 און איז דערשינען אין פארלאג „ביכער פאר אלע“ ערשט אין יאָר 1906—קיינ זיכערע יעדזעס וועגן דעם האָבן מיר ניט. ס'איז אָבער צווייפלהאפט, אז דער איינאקטער „א דאָקטער“, וואָס איז אנגענימט געוואָרן אין פארלאג „ביכער פאר אלע“ נאָכ אָנהייב 1905, זאָל איבערגעגעבן ווערן דעם פארלאג ערשט אין יאָר 1907. אין דעם יאָר 1907 זינגען שוין שאַלעם-אלייכעמס פארבינדונגען מיטן פאר-לאג „ביכער פאר אלע“ קימאט ווי אויסגעשעפט. ניט זיין פיעסע „דער אויצער“ (אָנגעשריבן 1907), ניט דעם איינאקטער „מענטשן“ (אָנגע-שריבן, ווי עס ווײַזט אָן די ארויסגעבער פון דער פאַלקס-פּאָנד-אויס-גאבע, אין יאָר 1907) גיט שאַלעם-אלייכעמס ניט ארויס אין פארלאג „ביכער פאר אלע“. ס'איז דעריבער מער ווארשיינלעך, אז דער אי-בערגעארבעטער איינאקטער „א דאָקטער“ איז א שטיק צייט אָפגעלעגן אין פאַרטפּעל פונעם פארלאג און שטאמען שטאמט די איבערארבעטונג פון „א דאָקטער“ פון יענער צייט, ווען שאַלעם-אלייכעמס האָט געשריבן

אינ זינעם א בריוו וועגן דעם אָפּמאכ מיטן אָדעסער טעאטער: „פארן ערשטן סעזאָן האָב איך צוגעגרייט (און ארבעט נאָך איצט) צוויי גרויסע און פיר איינאקטיקע פּיעסעס“. אָט צווישן די „פיר איינאקטיקע פּיעסעס“, וואָס שאַלעם-אלייכעם האָט אפּ זיי געארבעט אינ יאָר 1905, איז, קאָנטיק, געווען אויך דער איינאקטער „א דאָקטער“⁽¹⁾.

צו דער צייט, ווען שאַלעם-אלייכעם האָט זיך גענומען איבעראר-בעטן „א דאָקטער“, האָט ער שוין געהאט צו פארצייענען א צאָל גרעסערע קינסטלערישע ווערק, וואָס האָבן איידעס געזאָגט וועגן דעם, אז זיין קלאסאָווע זעלבסטבאוויסזיין באקומט פון יאָר צו יאָר א מער בוילעטן, א מער דייטלעכע אויסדרוק. פאר די קארגע צוואנציק יאָר, וואָס טיילן אָפּ די ערשטע אויסגאבע „א דאָקטער“ פון דער צווייטער—באוונדערס אינ גאנג פון די רעוואָלוציע-יאָרן ארום 1905, איז גע-וואָרן אסאך קלאָרער שאַלעם-אלייכעם שטעלונג צו יענע געשטאלטן פון דער בורשואווער סווייווע, וואָס זינען באוויזן אין „א דאָקטער“. אָט די נייע שטעלונג האָט עס באשטימט דעם כאראקטער פון די ענ-דערונגען, וואָס שאַלעם-אלייכעם האָט אינ דער צווייטער אויסגאבע אריינגעטראָגן אינ טעקסט פון „א דאָקטער“.

אינ דער ערשטער אויסגאבע „א דאָקטער“ האָבן מיר נאָך נישט קיין אויסגעהאלטן גראַטעסקירטע געשטאלט פון אן אוסגעקומענעם גוהיר, פארקערט, דאָ און דאָרט מערקט זיך, אז שאַלעם-אלייכעם וויל זיך נאָך אָנעמען די קריוודע פונעם ווילנלאָזן גוהיר, וואָס איז נישט מער ווי א שפילכל אינ די הענט פון איטלעכע, ווער עס וויל נאָך מיט אימ שפילן: דער שאדכן, דעם גוהירס ווייב, דעם גוהירס קינדער. אינ דער ערשטער אויסגאבע פון „א דאָקטער“ איז פאראן א ספעציעלע סצענע צווישן דעם גוהיר בייגעלמאן⁽²⁾ און זיין ווייב, ווען זיי רעדן אונטער פיר אויגן. בייגעלמאן פרוווט רעדן „מיט היצ“, „מיט פליער“ (אזוי ווערט אָנגעוויזן אינ די רעמארקעס), נאָר האלד נאָך דעם ווערט זיין ווילן געבראָכן און ער גיט נאָך אלץ, וואָס מע פארלאנגט פון אימ.

(1) קיין נייע „פיר איינאקטיקע פּיעסעס“ האָט שאַלעם-אלייכעם אינ 1905-טן יאָר נישט אָנגעשריבן. דער איינציקער נייער איינאקטער שאַלעם-אלייכעם, וואָס איז געשריבן 1905, איז „אגענט“.

(2) אינ דער אויסגאבע 1887 הייסט דער הויפט-הער, דער גוהיר, נישט קרענדעלמאן, נאָר בייגעלמאן, זיין פרוי הייסט אויך נישט סאָרע-לייע, ווי אינ דער שפּעטערדיקער אויסגא-בע, נאָר סאָרע-ויסעלע.

דידאָזיקע סצענע איז אין דער צווייטער אויסגאבע ארויסגעוואָרפֿן אַע-וואָרפֿן.

עס איז אין דער צווייטער אויסגאבע אָפּגעוואָרפֿן געוואָרן אויך דער לעכאטכילעדיקער פינאַל פֿונעם איינאַקטער (זע ווייטער אין די „צוגאַבן“, ז. 297). דער ערשטער וואַריאַנט פֿון „א דאָקטער“ ענדיקט זיך נישט דערמיט, וואָס די דינסטמוידן לויפֿן אַריין פרעגן, צו וועמען דארפֿן מען עס רופֿן א דאָקטער, ווי דאָס קומט פֿאַר אינעם שפּעטערדיקן איבערגעארבעטן וואַריאַנט.

אינעם ערשטן וואַריאַנט קומט נאָך דער סצענע מיט די דינסטמוידן א לאנגער מאָנאָלאָג בייגעלמאַנס. מיר הערן דאָ דיזעלבע „היצ“, דעם זעלבן „פֿייער“, ווי אין דעם שמועס צווישן בייגעלמאַנען און זיין פֿרוי. בייגעלמאַן הייבט קלוימערשט אָן פֿראַטעסטירן קעגן דעם שטובֿיק יאָך, וואָס ער טראָגט אפּ זיך, באלד קומט אָבער ווידער אַריין זיין פֿרוי, סאָרע-זיסעלע (אין אייניקע אירע אינטאַנאַציעס הערט זיך עפֿען ענלעכס צו דער געשטאלט פֿון סאָרע-כאַנצין אין „געט“), און דער איינאַקטער לאָזט זיך אויס מיט דערזעלבער נאָכגעפֿיקט פֿון אַן אונ-טערטעניקן מאַן, ווי מיר האָבן עס אומעטום אין גאַנג פֿונעם ערשטן וואַריאַנט.

דער ערשטער וואַריאַנט וואַקלט זיך ביכלאל צווישן וואָדעויל און פֿאַמיליענ־דראַמע. אין צווייטן וואַריאַנט איז שוין אָס די וואַקלעניש קאַל צו דערקענען. דער איינאַקטער ווערט איבערגעפֿויט אזוי, אז ס'זאָל זיך פֿון אלע סצענעס באַקומען די גאַנצקייט און איינהייטלעכקייט פֿון א וואָדעויל, מיט אַן אויסגעשפּראַכענער נויגונג צו גראַטעסק, וואָס באַצייט זיך אפּ אלע פֿאַרשוינענע, וועלכע טרעטן אָפּ אינעם איינאַקטער. דערביי בייט שאַלעם-אלייכעם אויך דעם אויפֿן, ווי עס ווערט געשיל-דערט דעם גחירס טאָכטער.

אינעם ערשטן וואַריאַנט איז פֿאַראַן א סצענע, וואָס לאָזט דרינגען, אז וויעראַטשקע — דעם גחירס טאָכטער — איז גאָר א קאַרבֿן פֿון דער פֿאַרדאָרבענער נעגידישער שטובֿ. די טאָכטער שרייט אפֿילע אויס: „איר ווילט מיך פֿאַרקנאַסן, פֿאַרשלייערן, פֿאַטערן, כאַסענע מאַכן מיט גוואַלד עפֿעס פֿאַר אַ מינ נעוועזשע, פֿאַר אַ זאַק מיט גאָלד, פֿאַר אַ טויג-ניכטס! איך ווייס! איך ווייס!“

אויך דאָ וואַקלט זיך נאָך שאַלעם-אלייכעם צווישן וואָדעויל און דראַמע, צווישן ראַכמאַנעס צום „אומשולדיקן קאַרבֿן“ און שאַרפֿער

סאטירע געווענדט קעגן דער פוסטער און לייכטזיניקער נעגירישער טאָכ-טער. אין צווייטן וואַריאַנט פאלט אָפּ דער עלעמענט פון דראַמאַטיזם אין דער שילדערונג פון דעם גוירט טאָכטער. וויער אָטשקעס מאָנאָלאָג ווערט אַרויסגעוואָרפֿן, איר „פּראָטעסט“ פאלט אָפּ, און שאַלעם-אַלייכעם שילדערט דעם גוירט טאָכטער, ווי אַן אַרגאנישן גליד פון דער פאָר-דאַרענער בורזשואַזער מיטשפּאַכע, וואָס ווערט אין צווייטן וואַריאַנט דער אָביעקט פון שאַלעם-אַלייכעם שאַרפֿער אָפּלאַכונג. אָט דער נייער צו-גאנג שאַלעם-אַלייכעם געפינט זיין אויסדרוק באַזונדערס אין דעם שאַרנס פינאַל-רעפּליקע, וואָס איז צוגעקומען אינעם צווייטן וואַריאַנט. „רעב שאַלעם שאַדכ... א שטוב פון גאַלע מעשוואַנאָ, כלעבנ... זיי דארפֿן אלע א דאָקטער, דארפֿן זיי... ווי אין לעבן אַרײַן א דאָקטער“...

פון די אלע פּינשיכטן, וואָס מיר האָבן געפראַכט, איז צו זען, אז אין זיין אַרבעט אפּן טעקסט פון „א דאָקטער“ האָט שאַלעם-אַלייכעם אַרויסבאוויזן אַ גאנצן היפשע אַקטיוויקייט. דאָס דערקלערט זיך דערמיט, וואָס די געשטאַלטן פון „א דאָקטער“ האָבן אויך אַרום 1905-טן יאָר ניט אַוועקגעהערט צוציען שאַלעם-אַלייכעם אַוועקצואַמקייט. צו דער צײַט גייט ער שוין אָפּער צו די געשטאַלטן פון „א דאָקטער“ מיט דער דערפארונג, וואָס זיין קלאַס, דאָס ייִדישע קליינפירגערטום, האָט אָנגעזאַמלט אין דער צײַט צווישן די אַכציקער יאָרן און דער ערשטער רוסישער רעוואָלוציע. אָט די דערפארונג, וואָס האָט באַוויזן, ווי אָפט עס גייען זיך פאַנאַנדער די וועגן פון דער ייִדישער בורזשואַזיע און דעם ייִדישן קליינפירגערטום, האָט אפּ אַ געוויסע צײַט — באַזונדערס אין דעם פּערנאָד אַרום 1905 — פאַרשטאַרקט און פאַרשאַרפט אויך שאַלעם-אַלייכעם קריטישע באַצונג צו דער ייִדישער בורזשואַזער סוויווע (1). דערפאר זעען מיר באַ שאַלעם-אַלייכעם אַזאַ אַנטשלאָסנקייט אינעם איבערבויען דעם איינאַקטער „א דאָקטער“, דערפאר איז אין זיין אָפּשאַ-צונג פון 1908-טן יאָר דער אַמאָליקער טעקסט פון „א דאָקטער“ (אין דער ערשטער אויסגאַבע) געווען שוין ניט מער אַ „וואַדעויל-פּעליעטאַנ“, וואָס ער האָט „אַנגעדראַקעט בימי הַפּאָלקסבלאַט“...

פון דער אַרבעט, וואָס שאַלעם-אַלייכעם האָט דורכגעפירט אַרום 1905-טן יאָר, האָט דער איינאַקטער זייער אַסאַך געווענען: די פיגורן (1) גענויער וועגן דעם זע ווינטער אין אונזערע באַמערקונגען צו „יאַקוהאָז“ און „צעזייט און צעשפּרייט“.

זינענ געוואָרן ווייניקער צעשוואמען, די דיאלאָגן זינענ געוואָרן לא-קאָנישער, טרעפלעכער, די האנדלונג ווערט מער ניט פארציגט דורך דער פריערדיקער סענטימענטאלער פינאליסציע מיט בייגעלמאנס מאָנאָלאָג; ס'איז אויך געקירצט געוואָרן אפ א גאנצער העלפט דעם שאד-כנס בריוו, וואָס איז פריער געווען א שווערער באלאסט פאר דער האנדלונג; דער פינאל פונעם איינאקטער איז געוואָרן מער עפעקטפול, מער צוגעפאסט פאר דער סצענע. מיט א באשטימטער אָריענטאציע אפ דער סצענישער אופירונג זינענ דורכגעדרונגען באזונדערס די שטעלן, וואָס שאלעמ-אלייכעם האָט אין 1907-טן יאָר ספעציעל צוגעשריבן, ס'איז דעמאָלט צוגעקומען, לעמאָשל, דער דיאלאָג:

„רעב שאלעמ שאדכנ. פאר צען טויזנט ווילט איר האנדלען מעציקס, ווילט איר?...

כאנעלייע. צען טויזנט? ... צוואנציק טויזנט...

כאמלייב. צוואנציק טויזנט? ... צען טויזנט? ... א. א. וו.

עס איז צוגעקומען אויך א צווייטער ענלעכער דיאלאָג:

„רעב שאלעמ שאדכנ. א סויכער? מילע, אויך די אייגענע מיסע! איר זאגט א סויכער, זאָל זיין א סויכער, זאָל זיין, כאנעלייע. איז דאפּקע וויל דו ווילסט א סויכער, וויל איך א דאָקטער.

רעב שאלעמ שאדכנ. א דאָקטער.

כאמלייב. איר הערט, ר' שאלעם, א סויכער...

כאנעלייע (הייב). א דאָקטער? ... א. א. וו.

דידאָזיקע סצענעס זינענ ספעציעל צוגעשריבן פאר דער צווייטער אויסגאבע. מיט אָט דער צווייטער אויסגאבע שטימט אויך דער טעקסט אין דער פאָלקס-פאָנד-אויסגאבע, פונדאנען מיר דרוקן דאָ איבער דעם איינאקטער „א דאָקטער“.

„דער געט“

„דער געט“ איז צום ערשטן מאל פארעפנטלעכט געוואָרן אין מ. ספעקטאָרס זאמלבוך „דער הויז-פריינד“ (ערשטער באנד 1887). צו דער צייט, ווען „דער געט“ איז געשריבן געוואָרן, איז עס געווען בא שאלעמ-אלייכעם איינער פון די ערשטע פרווון צו שרייבן אין דער דראמאטישער פאָרם. שאלעמ-אלייכעם דער דראמאטורג בא-

ווייזט זיך נאך דאָ מיט אַ גאנצער ריי כאראקטער-שטריכן פון דעם פרערדיקן דאָר דראמאטורג-מאסקילימ. דער טאטירישער טאָג, וואָס דרינגט דורך די גאנצע האנדלונג פון דעם איינאקטער, לאָזט נישט צוויי-פלעג דעריין, אז שאלעם-אלייכעם פארבלייבט נאָך דאָ געטריי דער טראדיציע אויסצונוצן דעם דראמאטישן זשאנר צוליב שארפער קריטיק פונעם אלטפרענקישן שטעטל-שטייגער, ווי מיר זעען דאָס אלעמאָל אין דער עלטערער מאסקילישער דראמע.

מיט דידאָזיקע שטריכן פון דער מאסקילישער דראמע ווערט נאָך אָבער נישט אויסגעשעפּט די כאראקטעריסטיק פון שאלעם-אלייכעם איינאקטער „דער געט“. פאר שאלעם-אלייכעמען איז צו יענער צייט כאראקטעריסטיש גראדע דאָס, וואָס די קריטיק פונעם שטעטל-שטייגער באקומט אין „געט“ גאָר אן אומגעריכטן פינאל. אָנשטאָט די טראדיציע-נעל מאסקילישע העלדן, וואָס אין זייער נאָמען ווערט געוויינלעך אין דער מאסקילישער דראמע געפירט דער קאמפ מיט די מיטלאַטערלעכע רעשטן אין דער יידישער סוויוע, אָנשטאָט אָס די קאמפלוסטיקע יונגער לייט, וואָס מיט זייער קאמפ און מיט זייערע ניצכייטען איז פול די האנדלונג פון דער מאסקילישער דראמע, באקומען מיר אין שאלעם-אלייכעם „געט“ צוויי מאסקילימ-געשטאלטן, וואָסל און לייווי-ביניאָ-מינ, וואָס זינגען מיטן וועג פונעם האסקאָדע-קאמט קיינמאָל נישט געגאנגען און צו אַ ניצאָכן קיינמאָל נישט געקומען.

די מאסקילימ פון „געט“, פונקט ווי דער מאסקיל אבראמשיק אין „א דאָקטער“, האָבן אין שאלעם-אלייכעם שילדערונג אָנגעוואָרן דעם טראדיציע-אָנעלן גלאנץ פון „פאָזיטיווע פיגורן“. דער מאסשטאב פון זייער האנדלונג איז ביז גאָר פארשמאָלט, זיי באוועגן זיך נאָר אינעם ענגן דוימ פון שטוב-אָנגעלעגנהייטן מיט די קנאפסטע סימאָני פון געזעלשאפטלעכע אינטערעסן, קימאט אָן שום סטימול צו געזעלשאפטלעכער טעטיקייט.

מיט אַ פארשפּעטיקונג אפ קארגע צען יאָר האָט דאָ שאלעם-אלייכעם איבערגעכאזערט יענע אָפּשאצונג פון דער האסקאָלע-באוועגונג, וואָס מאָריס ווינטשעווסקי האָט אין נאָמען פון דער סאָציאליסטישער אידיי געגעבן נאָך אין די 70-ער יאָרן. מאָריס ווינטשעווסקי האָט אינעם יאָר 1879 געשריבן:

„אינאָנדרער צייט, וואָס די אלגעמיינע אויסביידונג האָט זיך מער און מער איינגעפלאנצט באַ דעם קרעמדער-פאָלק, איך מיינ באַ אונדז

יידן, האָבן זיך אָנגעפאנגען די אמאָליקע פוסטע באלעבאטישע יינגלעך (וואָס נאָך דער כאסענע זיינען זיי קעדערעכ האטעווע געוואָרן פוסטע באלעבעסלעך און האָבן ווייטער קעדערעכ האטעווע געגעסן קעסט און געוואָרגט, פאר די פאָרטפלאנצונג דער מענטשהייט, ווי די דייטשן זאָגן) — האָבן זיי אָנגעפאנגען פון טאָג צו טאָג מעגולגל ווערן אין מאסקילימ... אונדזערע מאסקילימ האלטן זיך פאר פרייגייסטער גלייב ווי זיי הערן אים צו דאווענען. דאָס וואָלט נאָך קיין בייז נישט געווען, זיינען זיי אָבער צייטנווייז אזוי פוסט, אז דער אייבערשטער וואָל זיך מעראכעם זיינ... אונדזערע פוסטע יידישע פרייגייסטער האָבן געהערט רעדנדיק פון נייע מענטשנפריינטלעכע אידייען, און ווייל ס'איז נישט וואָס צו טון, האָט מען זיך דערצו געכאפט. צייט, לאנד, מענטש, — דאָס איז בא זיי א זייטיקע מייסטע, דעריבער רעדן זיי גאָרנישט...

ווען מען לייענט דידאָזיקע שורעס בא מאָריס ווינטשעווסקינ, זעט מען, אז אונטער דער קריטיק פון די יידישע, "פרייגייסטער" שטייט בא מאָריס ווינטשעווסקינ די אלגעמיינ קריטישע באציאונג זיינען צו די "נייע מענטשנפריינטלעכע אידייען", צו דעם ברוזשואזן ליבעראליזם, נאָך וועלכע עס לעכצט אזוי די מאסקילימ. מאָריס ווינטשעווסקינ קריטיק פון די "פוסטע באלעבעסלעכ" — די מאסקילימ — רעדט אין נאָמען פון דער סאָציאליסטישער אידיי, זי גייט ארויס פון די אינטער-רעסן פונעם ארבעטער-קלאס. גאָר ערגעץ אנדערש ליגט דער אויס-גאנגפונקט פון שאָלעמ-אלייכעמס קריטיק בענעגייט דער האסקאָלע-באוועגונג.

די קריטיק פון די פוסטע באלעבעסלעכ — די מאסקילימ — רייסט אין קיין שום פאל נישט אָפּ שאָלעמ-אלייכעמען פון יענעם סאָציאלן באַדן, פונדאנעם עס שטאמען די מאסקילימ זיינען. שאָלעמ-אלייכעמען איז באגלייב מיט זיינע העלדן — די מאסקילימ — טיפ אייגענעוואָרצלט אין דעם יידישן קליינפירגערטום. אין זיין צוגאנג צו דער האסקאָלע-באוועגונג פרווהט שאָלעמ-אלייכעמען גאָר ברענגען צום אויסדרוק יענע דערפארונג, וואָס דאָס יידישע קליינפירגערטום האָט אָנגעזאמלט אין גאנג פון די 80-ער יאָרן, ווען אונטערן מעכטיקן דראנג פון דעם אָנ-וואקסנדיקן קאפיטאליזם איז בא דעם קליינפירגערטום אונטערגעריסן געוואָרן דער גלויבן אין די האסקאָלע-לאָזונגען. דורכגעדרונגען מיט אָט דער דערפארונג פון זיין קלאס, דעם יידישן קליינפירגערטום, גייט שאָלעמ-אלייכעמען צו קריטיש צו די געשטאלטן פון די מאסקילימ אין

„געט“. די קריטיק איז אָבער דורכויס א פאסיווע. די שילדערונג פון די מאסקילימ איז „געט“, ניט געקוקט דערום, וואָס זי איז דורכגעדרונגן גען מיט א שארפֿ-קריטישער באציונג, טראָגט זי דאָך אינא א געוויסער מאָס א ליריש-מיטפילנדיקן כאראקטער. איז לייזונג-בינאמינס מאָנאָלאָג קלינגט אָט דער ליריש-מיטפילנדיקער טאָן באזונדערס דיטלעך. ער העדט זיך אָבער ערטערונגן אויב איז די איבעריקע רעפליקעס פון די „איידעמס“, פון וועמען עס ציען זיך געוויסע מעדימ פון סאָציאלער קרויזעשאפט צו שאַלעם-אלייכעמען גופע.

דידאָזיקע וואקלענדיקע שטעלונג צו די מאסקילימ-געשטאלטן באש-טימט, פארשטייט זיך, דעם גאנצן כאראקטער פון שאַלעם-אלייכעמעס צוגאנג צו דער האנדלונג פון זיין איינאקטער „דער געט“. פונקט ווי איז „א דאָקטער“, טרעפן מיר אויב איז „געט“ אפ שריט און טריט דעם געמיש פון מאסקיליזם און אנטיםאסקיליזם. שאַלעם-אלייכעם בא-ציט זיך שוין קריטיש, טיילמאָל אפילע פארשארפט קריטיש צום אידישן טאָך פון דער ליטעראטור-טראדיציע, וואָס איז פארקערפערט איז דער מאסקילי-שער דראמע; און דאָך האָט ער נאָך ניט ענדגילטיק צעריסן מיט אָט דער טראדיציע, און ער נעמט איבער פון דער מאסקילישער דראמע די אָדער יענע באזונדערע כאראקטער-שטריכן, וואָס מיר טרעפן נאָך זייער אָפט איז דער ערשטער אויסגאבע פונעם איינאקטער „דער געט“.

דער איינאקטער „דער געט“ איז געווען דאָס ערשטע ווערק, וואָס שאַלעם-אלייכעם האָט ארויסגעלאָזט אין 1905-טן יאָר, בעשאט ער האָט אָנגעהויבן ארויסגעבן זיינע דראמאטישע ווערק אינא א בוך-פארם אינא פארלאג „ביכער פאר אלע“. די בוך-אויסגאבע פון „געט“ איז געווען באזאָרגט מיט פאָלגנדיקער אופשריפט:

„דאָס אופירן אפ דער בינע אָנעם וויסן פונעם מעכאבער איז ניט דערלויבט“.

דידאָזיקע אופשריפט ווארפט א געוויסע שניי אפ דער נייער סיטור-אציע, וואָס האָט זיך געלאָפן צו יענער צייט ארום שאַלעם-אלייכעמעס דראמאטישע ווערק. ס'איז געווען די צייט, ווען פאר שאַלעם-אלייכעמעס א פיעסע האָט זיך אָנגעצייכנט א מער ווייניקער רעאלע פערספעקטיוו אופגעפירט צו ווערן אפ דער בינע. דידאָזיקע פערספעקטיוו האָט געוויס מיטגעווינקט אינא פראָצעס פון שאַלעם-אלייכעמעס ארבעט איבערן אמאָ-ליקב טעקסט. פונעם „געט“. די צוגעפאסטקייט צו דער טצענע — דאָס

איז אינ 1905-טן יאָר שוין דער שטענדיקער קריטערי, וואָס שאלעמ-אלייכעם ווענדט אָן צו יעדער איינציקן עפיווד פון זינעם א דראמאטישן ווערק.

מיר באמערקן אָבער צווישן די ענדערונגען, וואָס שאלעמ-אלייכעם האָט איינגעטראָגן אינעם אמאָליקן טעקסט פון „געט“, אויב אזעלכע, וואָס דערקלערן זיך ניט נאָר מיט שאלעמ-אלייכעם שטרעבן זיך צו פאסן צו דער בינע. דידאָזיקע ענדערונגען שטאמען דעריקער דערפון, וואָס צו דער צייט ארום 1905-טן יאָר איז שאלעמ-אלייכעם שוין לאנג פריי פון יענעם וואקלען זיך צווישן מאסקיליזם און אנטיםאסקיליזם, וואָס איז אזוי קענטיק אינ דער ערשטער אויסגאבע פון „געט“. די לאַזונגען פון דעם האסקאָלע-קאמפ, וואָס האָבן נאָך אינ די 80-ער יאָרן אופגעהערט באגריסטערן שאלעמ-אלייכעם, קלינגען שוין פאר אימ איצט, ארום 1905, נאָר ווי א פארדריסלעכער אנאכראָניזם. שאלעמ-אליי-כעם וויל בעשומיפן ניט, אז אינ „געט“ זאָלן פארבלייבן די אלע אטריבוטן פון מאסקילישער קריגערישקייט, וואָס זינען נאָך געדיכט צעוואָרפן איבערן טעקסט פון דער ערשטער אויסגאבע „געט“.

די ערשטע ענדערונג, וואָס שאלעמ-אלייכעם טראָגט דערפון אריין אינעם טעקסט פון „געט“, איז דאָס אויסשטרייכן די ברייטערע עכט מאסקילישע רעמארקע, וועלכע מיר טרעפן גאָר אויפנאָן אינעם טעקסט פון „הויז-פריינד“. דאָרטן לייענען מיר:

„עס קומט פאָר אינ 19-טן יאָרהונדערט אינ א קליין פויליש שטעטל, וועלכע שטייט באמ ברעג טייך, אפ וועלכן עס גייט ניט קיין אָקראַנט מיט קיין שיפן מיט קיין קליינע שיפעלעך, און אכוצ ראקעס, זשאבעס מיט שקאָצימ אורמאָסימ געפינט זיך דאָרט קיין שום פיש אפ דער וועלט. ניט קיין קאָשערע און ניט קיין טרייפּע. פיל ערלעכע יידן און אסאך פרומע ווייבער זינען זיך טויוול אומעטאהער אינ דערדאָזיקער בלאַטע מיט דעם גאנצן ראָצן און מיט גרויס קאוואָנע, און די אלע קונדייסימ מיט די וויסע כעוורעניקעס ליגן דאָרט זומער-לעבן טאָג-טעגלעך און ווילן גאָרניט ארויסקריכן פון דעמדאָזיקן זעלטענעם באסיינ“. דידאָזיקע רעמארקע, וואָס קלינגט, אגעו, ווי א נאָכאמונג מענדע-לעב, ווארפט שאלעמ-אלייכעם אינ דער צווייטער אויסגאבע אינגאנצן ארויס. אָנשטאָט דעם שטעלט ער אוועק ניט מער ווי די עטלעכע ווערטער: „די געשיכטע קומט פאָר אינ א קליין שטעטל אינעם פאָריקן יאָרהונדערט“.

די באטאָנונג, וואָס הערט זיך אין די ווערטער „אינעם פאָריקן יאָרהונדערט“, איז, קאָנטיק, ניט קיין צופעליקע. מיר טרעפן זי אויך אין דער נײַער זשאנר-באציכענונג, וואָס שאַלעם-אלייכעם גיט אָן אפּ דעם איינאקטער „דער געט“ אין דער אויסגאבע 1905. אין דער ערשטער אויסגאבע 1887 איז „דער געט“ באציכנט ווי „א קאָמעדיע אין דרייַ בילדער“. אין דער אויסגאבע 1905 הייסט עס: „סצענעס פונעם אמאָר־ליקן ייִדישן לעבן אין איינ אַקט און דרייַ בילדער“.

שאַלעם-אלייכעם וויל דערמיט, אפאָנעם, באטאָנען, אז ער זעט די עפיוּדאָן פון „געט“ אזוי צו וואָגן שוין אין דער היסטאָרישער פער־ספעקטיוו, ער זעט דאָ אזעלכע דערישנינגען, וואָס האָבן זיך אָפגע־שפילט נאָר אין „אמאָליקן ייִדישן לעבן“. ניט אלע דעטאלן פונעם אמאָליקן ייִדישן לעבן האלטן שאַלעם-אלייכעם אין יאָר 1905 פאר נייטיק צו פיקסירן אין דעם טעקסט פון „געט“. אזוי, לעמאַשׁ, קירצט ער די סצענע מיטן שרייבן דעם געט באמ ראָר אין שטוב. דידאָזיקע סצענע אין מאכמעס די רעשטן פון מאסקלישער קריגערישקייט אין דער ערשטער אויסגאבע פון „געט“ געווען געשריבן מיט א פּראָטאָקאָל־לישער גענוי־קייט און איז געווען זייער לאנג.

שאַלעם-אלייכעם מעקט אויך אָפּ די שפורן פון מאסקלישער קריג־גערישקייט, וואָס זיינען אין 1887-טן יאָר נאָך געווען זייער קאָנטיק אין דעם דיאלאָג צווישן רוויה־ערשט און דעם שאדכן רעב שאַלעמען. אין דער ערשטער אויסגאבע לייענען מיר:

„רעב שאַלעם (רוקט זיך אָפּ). וואָס קאָן איך זאָגן, וואָס? וואָס קאָן איך זאָגן, וואָס? גאָט איז דער מעזאוועג זוויגן איז ער, וואָס קען איך, א מענטש, וויסן, וואָס?

רוויה־ערשט (כאפט אָן רעב שאַלעמען פאר די לאזן און טרייסלט אים). גאָט איז מעזאוועג זוויגן? רעב שאַלעם! איך קאָן אַזיך, איר זענט א גוטער צווייאק! איר זענט א פאלשער מענטש! איר זענט ערגער פון אן אפיקורעס, אז איר קאָנט אזעלכעס זאָגן! איר ווייסט דעם גאנצן עמעס, וואָס דאָ טוט זיך, און ווילט מיך אָפנארן?!

אין דער אויסגאבע 1905 פארבלייבט רעב שאַלעםס רעפליקע אומ־פארענדערט. רוויה־ערשט רעפליקע קלינגט אָבער שוין אנדערש.

„רוויה־ערשט (כאפט אָן רעב שאַלעמען בא די לאזן און טרייסלט אים). גאָט איז מעזאוועג זוויגן, זאָגט איר? איר

קאָנט מיר אזעלכעס זאָגן? איר ווייט דאָך יא, וואָס דאָ טוט

זיך, און ווילט מיך אָפּמאַרן? מיך?..."

די כאראקטעריסטיק פונעם שאדכנ, ווי א "צוויאק", א "פאלשער מענטש", באזונדערס דאָס באַטאָנען "איר זענט ערגער פונ אן אפיקור-רעס!", אָט דאָס אלץ, וואָס טראָגט אפ זיך דעם שטעמפל פונ מאסקי-לישער קריגערישקייט, פאלט ארויס אינ דער אויסגאבע 1905. אפן אָרט פונ אָט דעם סאטירישן עלעמענט, וואָס איז פאראן אינ די ארויס-געוואָרפענע ווערטער וועגן דעם שאדכנ, פארשטארקט שטעלעמאלייכעם גראדע דעם הומאָריסטישן עלעמענט אינ דעם דאָלאַג צווישן ריוונ-הערשן און דעם שאדכנ. אָט די פארשטארקונג ווערט דערגרייכט דורכ דעם, וואָס שטעלעמאלייכעם פארלענגערט די שטעל, ווו ביידע, אי דער שאדכנ, אי ריוונ-הערש, וואריירן אפ פארשיידענע אויפאנים דעם "פע". אינ דער ערשטער אויסגאבע איז די שטעל קירצער, די וואריא-ציע מיטן "פע" כאזערט זיך ניט איבער אזויפיל מאָל, ווי אינ דער שפעטערדיקער אויסגאבע.

דיזעלבע טענדענצ צו באַפרייען זיך פונ די אטריבוטן פונ אמאָליקן מאסקיזיזם זענען מיר אויך אינ דער שילדערונג פונ די יונגעלייט, מאָטל און לייזוי-ביניאָשני. מיר זענען, לעמאָשל, ווי שטעלעמאלייכעם טראָגט אריין א כאראקטעריסטישע ענדערונג אינ לייזוי-ביניאָמינס מאָנאָלאָג: אינ דער ערשטער אויסגאבע לייענען מיר:

"לייזוי-ביניאָמינס... קאָנט זיין, מיר וואָלט זיך גאָר געגלוסט א צינד זיין ווייט-ווייט פונדאנען, ערגעץ אינ א זשי-טאָמיר, אָדער פעטערבורג... עכ, ברודער, נעם זע, וואָס זאָגט א לידענבלום, א סמאָלענסקינ, א גאָטלאָבער... ניטאָ וואָס צו רעדן, מאָטל, מיר זענען ביידע גוט אינ דער נעצ..."

אינ דער אויסגאבע 1905 לייענט זיך דיזאָזיקע שטעל אזוי:

"לייזוי-ביניאָמינס. און מיר, קאָנט זיין, וואָלט זיך גאָר גע-גלוסט א צינד זיין ווייט-ווייט פונדאנען, ערגעץ אינ אָדעס אָדער אינ פעטערבורג... שטודירן... עכ, ברודער, ניטאָ וואָס צו רעדן, מאָטל, מיר זענען גוט אינ דער נעצ..."

כאראקטעריסטיש איז אינ דעם פאל אָט וואָס. אינעם טעקסט פונ דער ערשטער אויסגאבע, ווו מיר טרעפן די שטעל וועגן ליליענבלומען, סמאָלענסקינ, גאָטלאָבער, איז פאראן נאָך א צווייטע שטעל, ווו עס רעדט זיך וועגן אבראמאָוויטשן (מענדעלע מויכערספאָרימ).

קעדיי צו בארעכטיקן דאָס צונעמעניש „מאָטל די יידענע“, וואָס
מאָטל באַקומט פון זײַן פּרײַנט לייווי-ביניאַמינען, פירט שאַלעם-אליי-
כעם ארייַן א חיפּשלעכע שטעל, וווּ עס ווערט ציטירט מענדעלעס
„מאסאָעס ביניאַמינ האשלישי“.

פון ביידע פאלג — אי טון דעם פארופן זיך אפּ ליליענבלומען,
סמאָלעטקינען, גאָטלאָבערן, אי טון דעם ציטירן אבראמאָוויטשן — איז
צו זען, אז פאר שאַלעם-אלייכעמען האָט נאָך צו יענער צײַט נישט אופ-
געהערט גילטן דער טראַדיציאָנעלער מאַסקיליזם, וואָס האָט אלעמאָל
לײַב געהאַט אפּפּלירן צום „הויכע אויטאָריטעט“...

איז דער צווייטער אויטגאבע פאלט דאָס פארופן זיך אפּ ליליענ-
בלומען, סמאָלעטקינען, גאָטלאָבערן אינגאנצן ארויס, — דאָס ציטירן
„אבראמאָוויטשן“ פארבלייבט, ווי ווײַט דאָס האָט דאָך אוועלעכע עס
איז פונקציע איז דער האַנדלונג פונעם איינזאָקטער: עס העלפט שאַלעם-
אלייכעמען כאַראַקטעריזירן די געשטאַלט פון „מאָטל די יידענע“.

איז דער שילדערונג פון די יונגעלייט פירט שאַלעם-אלייכעם 1905
ארייַן איינעם א צוגאָפּ-שטרייך, וואָס איז אין דער ערשטער אויסגאבע
נישט געווען. שוין גאָר איז דער ערשטער סצענע, ווי נאָר סאָרע-כאַנצזי
הייבט אָן ווערן וועגן איר איידעם, זאָגט זי: „סאָג ווי נאכט ווייט
מען נאָר זיצן איבער די שיינע ביכלעך און פאַטשקען איז די גאזעטנ“.
דערדאָזיקער זאץ וועגן די גאזעטן ווערט איז דערזעלבער סצענע
איבערגעכאזערט נאָך א צווייטן מאָל. סאָרע-כאַנצזי זאָגט וועגן איר מאַג
רווונ-הערשן:

„ס'זאָל אימ אָנהייבן, אשטייגער, ארן, וואָס דער שיינער געניידעם
זינער, ברענגע זאָל ער, פאַטשקעט מיכ אפּ די גאזעטנ“...
איז דערזעלבער סצענע נאָכדעם ווידער:

„ס'זאָרע-כאַנצזי. וואָס האָסטו געוואָלט זאָל ער מיר טון?
ער זאָל מיכ שלאָגן? ס'איז גענוג דאָס, וואָס ער באשרייבט מיכ
אפּ די גאזעטנ!“

נישט געקוקט אפּ די דערווידערונג מיטאד רווונ-הערשן, בלייבט דאָך
באמ לעזער אן איינדרוק, אז עפעס א שייכעס צו גאזעטן האָט דער
„פיינער יונערמאַנסשיק“ מאָטל געהאַט אָדער אלנפאַלס געקאָנט האָבן.
עס קומט אזוי ארום צו א נייער שטרייך צו דער כאַראַקטעריסטיק פון
מאָטלען, א צוגאָפּ-שטרייך, וואָס איז אינעם „געט“ פון „הויז-פריינד“
נישט געווען.

אינ דער ערשטער סצענע הערנ מיר פון סאָרע-כאנצני, און מאָטל האָט „צונויפגעקאָמפאניעט זיך מיט א שארלאטאנ א שרייבער". אויך דער ואצ האָט אינ „הויז-פריינד" געפעלט, פונקט אזוי האָט געפעלט אויך דער עפיוואָד, וואָס מיר טרעפן אינ דער אויסגאבע 1905, בעשאס סאָרע-כאנצני רעדט מיט דער טאָכטער, עטל.

„עטל. מיט וואָס אינ לייווי-ביניאָמינ א שארלאטאנ?

סאָרע-כאנצני. איך ווייט מיט וואָס? ער וויל גיט, דער טאטע דינער, און דיין מאן זאָל זיין באקאנט מיט א שלימאזל, וואָס פאטשקעט אפ די קרויט-בלעטלעך, שרייבט אפ די גאזעטן מיינ איכ..."

וועגן לייע-דוואָסיס איידעם, לייווי-ביניאָמינ, רעדט סאָרע-כאנצני אויך אינ דער ערשטער סצענע פון ערשטן בילד. דאָרט, ווו זי פירט מיט רווונ-הערשן דעם שמועס וועגן מאָטלען.

„רווונ-הערש. ווער האָט דיר געזאָגט, און ער פאטשקעט

אינ די גאזעטן?

סאָרע-כאנצני. וואָס דען טוט ער טאָג ווי נאכט בא לייע-דוואָסיס געניידעמל, וואָס אלע ווייסן, און ער פאטשקעט אפ די קרויט-בלעטלעך, מיינ איך. אפ די גאזעטן?..."

אלע אזעלכע רעפליקעס, ווו עס רעדט זיך וועגן שרייבער און וועגן שרייבן אינ גאזעטן, האָבן געפעלט אינעם טעקסט, וואָס אינ געווען געדרוקט אינ „הויז-פריינד" (1).

אינ אנדערע טאלב ווידער קאריגירט שאַלעם-אליכעם די פריער-געווע-זענע רעפליקע דורכ דעם, וואָס ער פירט אריין דעם מאָטיוו „גאזעטן". אזוי אינ דער ערשטער אויסגאבע אינ סאָרע-כאנצניס דיאלאָג מיט עטלעך געווען אזא שטעל:

„סאָרע-כאנצני. וואָס זאָל איך דיר זאָגן, וואָס? וואָס האָסטו זיך צוגעטשעפעט צו מיר? גיי, לאָז ער דיר זאָגן! לאָז דיר מאָטעלע זאָגן: ווהינ גייט ער אלע טאָג נאָכן דאווענען? עטלע. וואָס הייסט ווהינ? צו לייווי-ביניאָמינען, צו לייע-דוואָסיס איידעם!"

(1) וועגן גאזעטן ווערט אינ „הויז-פריינד" טעקסט דערמאנט בלויז איינמאָל אינעם סינאלי-ואצ פון דער פיעסע, בעשאס לייווי-ביניאָמינ שרייבט אויס: „שוויט! נארקנימ! וואָס לאכט איר? מע וועט אייך פאשרייבן אפ גאזעטן, טיפשימ, וועט איר ערשט דעמאָלט א ברייעל האָבן צו לאכנ..."

אינעם צווייטן וואריאנט פון 1905-טן יאָר קלינגט עכעלעס רעפּלי-
קע עטוואָס אנדערש.

„ע ט ע ל ע . וואָס הייסט ווהינ? צו לייווי-בינאָמינענ, צו
לייע-דוואָסיס איידעם, דאָרט לערנענ זיי צוזאמענ, לייענענ גאזעטנ...“
אינעם צווייטן וואריאנט האָבן מיר אזוי ארומ א שטענדיקע טענ-
דענצ צו קאָנקרעטיזירן, בוילעטעד אונ אויספירלעכ צו שילדערן די
מאסקילימ-געשטאלטן. ט'איז אָבער נישט אויסגעשלאָסן, אז מיטן גיין-
ארייננעפירטן מאָטיוו „גאזעטנ“ איז שאלעם-אלייכעם אויסן געווען אינ-
א געוויסער מאָס בארעכטיקט זיין לידיש-מיטפילנדיקן טאָן בענעגליע די
מאסקילימ, געוואָלט עטוואָס הייבן זייער פרעסטיזש, באווייזנדיק, אז
דאָ האָבן מיר פאר זיך נישט קיין ליאדע פאָר „פוסטע באלעבעסלעכ“,
נאָר דאָ, וואָס האָבן א געוויסן געזעלשאפטלעכע באדוף — א סימען, מע-
רופט זיי אינ שטעטל: „שרייבעד“.

אינ דער שילדערונג פון סאָרע-כאנצין טראָגט שאלעם-אלייכעם אינ
1905-טן יאָר קיין גייע שטריכן נישט אריין. שאלעם-אלייכעם ענדערט
נאָר דעם פינאל פון דער ערשטער טצענע אינעם ערשטן בילד. אינ-
נעם „הייד-פריינד-טעקסט ענדיקט זיך די דאָזיקע טצענע אזוי:

„ס אָד ע-כ א נ צ י...“ (בייגט זיך אָן צו אימ גלייכ אינ אויער אריין)

רווונ-הערש! רווונ-הערש! רווונ-הערש! רווונ-הערש!

רווונ-הערש. (רייסט זיך אָפּ טונעם סייפער). א? א? א? א?

ט אָר ע-כ א נ צ י (קוקט אפּן מאן ווי פארווונדערט, שנעצט זי אויס

די נאָן אונ הייבט אָן צו וויינען). אוי, אז אָכ אונ וויי איז מינע

יאָר אונ טעג, וואָס איך לעב אפּ דער וועלט. בעסער

וואָלט איך געווען אויסריגען בא מיין מאמען אינ בויך איידער זי

האָט מיך געהאט אפּ צאָרעס מיט שלעק, מיט אומגליק, מיט, מיט...“

אינ דער צווייטער אויסגאבע פון „געט“ איז דער עפיוואָד מיט

וויינען אינגאנצן ארויסגעוואָרפן. סאָרע-כאנצין דאָלאָג מיט רווונ-

הערשן ווערט פאָרגעזעצט אויך נאָך רווונ-הערשן דעפליק... „א? א? א? א?

א?“ דער דאָלאָג דויערט נאָך נאָכדעם א היפשע צייט אונ ענדיקן

ענדיקט ער זיך דערמיט, וואָס סאָרע-כאנצין טראָגט אונטער דעם מאן

אידן א פיג. די ענדערונג, וואָס שאלעם-אלייכעם האָט דאָ אריינגע-

טראָגן, שטימט מיט שאלעם-אלייכעם טענדענצ, וואָס באמערקט זיך

אומעטום אינעם טעקסט פונעם 1905-טן יאָר: שאלעם-אלייכעם וויל

דורכויס אונטערשטרייכן סאָרע-כאנצין מעשוועדיקייט אונ בייזווייליקייט.

צום שלום דארפ טען גאָכ באמערקן אָט וואָס: איז דער אמעריקאנער פאָלקס פאָנדאָוויסנאָבע, פונדאָנען מיר דרוקן דאָ איבער דעם טעקסט פון „געט“, טרעפן מיר איין עפיוואָד, וואָס איז נישטאָ נישט אינעם „הויזפריינד-טעקסט“, נישט איז דער אויסגאבע „ביכער פאר אלע“. דאָס איז דער עפיוואָד מיט „כאָמ-מיינער ליפע-כאָסקלס איידעם“, וואָס עס דערציילט די רעפּעצן. ווען שאלעמ-אלייכעם האָט אַרײַנגעפירט דעם-דאָיקן עפיוואָד איז „געט“ איז אונדז גיט באוואוסט. איז אלגעמיינ אָבער שטימט דער טעקסט פון דער פאָלקס-פאָנדאָוויסנאָבע מיט דעם טעקסט פון דער צווייטער אויסגאבע „געט“ איז פארלאג „ביכער פאר אלע“.

„די אסיפּע“

„די אסיפּע“ האָט שאלעמ-אלייכעם פארעפנטלעכט 1890 איז דעם זאמלבוך „די יידישע פאָלקס-גלייכצייטיקע“ (צווייטער באַנד). באַצייכנט מיטן פאָלקסטומלעכען אונטערקעפל „א ריינע קאָמערעיע“, שטעלט פאָר דער איינאקטער „די אסיפּע“ א פרוו צו שרייבן א פּרובליציסטישן פעליעטאָן איז א דראמאטישער פאָרמ. מיט אָט דעם זשאנר דראמאטיזירטע פעליעטאָנען האָט זיך שאלעמ-אלייכעם איז זיין ווייטערדיקער ליטערארישער טעטיקייט אָפּגעגעבן גאנצ אָפּט, באוואונדערט, ווען עס האָט איז רוטלאנד אָנגעהויבן זיך אנטוויקלען די יידישע טעגלעכע פרעסע. פאר זינעם א דראמאטיזירטן פעליעטאָן קלויבט שאלעמ-אלייכעם אויס געוויינלעך א פאָליטיש-אקטועלע טעמע, ווי לעמאַשל, „אנ אסיפּע פון יקאָ איז פאריז“ (געדורקט איז דער צווייט טונג „דער פריינד“ 1903), אָדער: „אונאנדאדא“ (געדורקט איז דער צווייט טונג „דער וועג“ 1906). מערסטנטייל טראָגט אזא דראמאטיזירטער פעליעטאָן דעם כאראקטער פון א פאָליטישן איבערזיכט, און כאָטש שאלעמ-אלייכעם גליטשט זיך דאָ איבער דער אויבערפלאַך פונעם געזעלשאפטלעכ-פאָליטישן לעבן פון זיין צייט, האָבן דאָך די דאָזיקע פעליעטאָנען א געוויסן ווערט, ווי מאטעריאל פאר דער אָפּשאצונג פון שאלעמ-אלייכעם באַצונג צו אייניקע פאָליטיש-געזעלשאפטלעכע שטרעמונגען איז דער יידישער סוויזוע.

צו דער כאראקטעריסטיק פון שאלעמ-אלייכעם איינאקטער „די אסיפּע“ איז נייטיק קיידעמקאָל צו דערמאנען, אז דעם יאָר 1890, ד.ה. דעמאָלט, ווען ער האָט פארעפנטלעכט „די אסיפּע“, האָט ער אָנטייל

גענומען אינעם ערשטן צוזאמענפאָר טונעם אָדעסער פאלעסטינער קאָ-
מיטעט. דאָס כאראקטעריזירט גענוג קלאָר דעם רעאקציאָנער-נאציאָנא-
ליסטישן כאראקטער פון שאַלעם-אלייכעם פאָליטישע אָנשויונגען
אינעם יענער צייט. אין זעלבן 1890 דרוקט שאַלעם-אלייכעם אויך זינס
א ביכל מיטן נאָמען „אם ייִשעו ערעצ-ייִסראָעל“, א דערציילונג, וואָס
אגיסירט פאר דער פאלעסטינאָפילישער פראָגראַם.

ניט געקוקט דערפֿ, וואָס שאַלעם-אלייכעם איז אין דערדאָזיקער
דערציילונג ניט אָפגעטראָטן פון דער פראָגראַם, וועלכער ער האָט
אָקארשט אפן אָדעסער צוזאמענפאָר געשווירן צו זיין טרען, האָט די
דערציילונג דאָך געזאָלט לויט שאַלעם-אלייכעם מינונג ארויסרומן א
געוויסע אויסרודערונג צווישן די אָפציעלע פאָרשטייער פון דער כיבאס-
ציאָנ-באוועגונג⁽¹⁾. קאָנטיק, שאַלעם-אלייכעם האָט געהאלטן, אז מיט
זיין דערציילונג שטעלט ער זיך אינעם אָפציעלע צו די אָפציעלע פאָר-
שטייער פון דער באַוועגונג. דער כאראַקטער פון אָט דער „אָפציעלע“
ווערט קלאָר, ווען מע באַקענט זיך מיט דער דערציילונג, אפּ ייִשעו
ערעצ-ייִסראָעל. דער גרונט-אינהאלט פון דער דערציילונג באַשטייט
דערין, וואָס שאַלעם-אלייכעם באַשולדיקט די אינטעליגענטן, די פירער
פון דער דער כיבאס-ציאָנ-באוועגונג, אז זיי זיינען אָפגעריסן פונעם „פאָלק“,
זיי באַנעמען ניט די פראָצעסן, וואָס קומען פאָר אין דער געדיכטער
ניש פון אָט דעם „פאָלק“⁽²⁾. ווי נאָר אָבער שאַלעם-אלייכעם ווייבט
אָן שילדערן אָט דיראָזיקע פראָצעסן, אזוי ווייבט זיך טייקעס ארויס,
אז קיין גרונט-אונטערשייד צווישן די באַשטרעבונגען פונעם „פאָלק“
און די „הויכע, שיינע מעליצעס“ פון דער אינטעליגענט זעט שאַלעם-
אלייכעם ניט איין. דעם טיפערן סאָציאלן אינהאלט פון דעם „פאָלקס“
באַשטרעבונגען באַווייזט שאַלעם-אלייכעם ניט. פארקערט, די גאָרע

(1) זע וועג זעט טאָל, מאַליכנס ברוי צו ש. דובנאָוו אין „Варейская Старина“ 1916.

(2) שאַלעם-אלייכעם שרייבט אין דערדאָזיקער דערציילונג:
„דיראָזיקע יונגעלעך, וואָס שרייבן און פילדערן אפּ אלע זאכטאוועס. דאָס פאָלק,
דאָס פאָלק זי, האָבן, אפאָנעם, גאָר כארגעסן, אז זעליק דער שניידער איז טאקע איינער
פונעם פאָלק, נאָך וועלכע זיי לייגן און איין די וועלט. — — — זאָרגנדיק זיך אז דעם
„אומגליקלעכעם פאָלק ייסראָעל“, באַשרייבנדיק דאָס דאָרטן איז די בלעטער מיט הויכע שיי-
נע מעליצעס, אלע איינזעטן האָבנדיק דאָס פאָלק, האָבן דיראָזיקע מאַדעפּעווקער מאַסקי-
ליט געהאלטן פונעם פאָלק פון דער ווייטנס, געפראוועט לעצאָנעס איבער דעם און גע-
לאכט, געלאכט, געלאכט...“

אידעאליזאציע פונעם „פאלק“ באשטייט בא שאלעם-אלייכעמען דערין, וואָס זעליק דער שניידער, וועלכער פארטרעט דאָס „פאלק“, ווייזט ארויס נאָכ מער באגרייטערונג פאר דער פאלעסטינאָפּילישער פראָגראַם איידער די „יונגעלייט“, וואָס ליינענען גאזעטן.

ס'פארשטייט זיך, אז צו א קאָנפליקט מיט די אָפּיציעלע פאָרשטייער פון דער פאלעסטינאָפּילישער באוועגונג איז בא שאלעם-אלייכעמען ניט געקומען. די קאלעגן זיינע פונעם פאלעסטינע-קאָמיטעט האָט זייער ווייניק געשראָקן די פאָלקסישע פראָגראַם, וואָס ווערט דורכגעפירט קעגן די קאָמיטעט-לייט אין דער דערציילונג „אפּ יישעווערע צייטן אָפּל“. פאר זיי איז געווען גענוג קלאָר, אז אָט די פראָגראַם רייסט ניט אָפּ שאלעם-אלייכעמען פון זייער לאַגער. זיי האָבן אין דער דערציילונג געהערט די שטימ פון אן אייגענעם מענטשן.

דיזעלבע שטימ פון אן אייגענעם מענטשן האָבן זיי געמוזט פארנעמען אויך פון דעם איינאקטער „די אסיפּע“, וואָס האָט אויך טייל-ווייז צו טון מיט די אָנטיילנעמער פון דער כיבאס-ציאָן-באוועגונג. דער צוגאנג פון א נאציאָנאליסטיש געשטימטן פאָלקסיסט ליגט אויך דאָס מאָל אין גרונט פון שאלעם-אלייכעמען קריטישער באציאָן צו די „יונגעלייט“, וואָס ליינענען גאזעטן. שאלעם-אלייכעמען פירט דאָ דורכ א גאנצ היפשע גאלעריי יונגעלייט און אזעלכע, וואָס „רייבן זיך צווישן יונגעלייט“. ער לאָזט זיי ארויסבאווייזן זייער באציאָן צו אזא אקטועלער צו יענער צייט געזעלשאפטלעכער פראגע, ווי עמיגראציע. עס ווארפט זיך דורכ אין זייערע רעפליקעס דער געדאנק וועגן פאלעסטינע, אָבער דאָס אלץ איז דאָס מאָל ווידער געווענדט ניט קעגן דער רעאקציאָנער-נאציאָנאליסטישער כיבאס-ציאָן-אידיי, מיט וועלכער שאלעם-אלייכעמען איז גרייט זיך סאָלידאריזירן, נאָר בלויז קעגן דעם, וואָס זיך אָנזיקע אידיי ווערט אָנפארטרויט די „יונגעלייט“, וואָס ליינענען גאזעטן, און ניט דעם „פאלק“.

ס'איז ווידער ניט מער, ווי אויבנופיקע פאָלקסישע פראָגראַם, וואָס באזירט זיך אפּ שאלעם-אלייכעמען איבערציגונג, אז „ווער עס איז בא-קאנט מיט אונדזער „פאלק“, דער ווייסט, אז העלדן געפינען זיך צווישן אונדזער האמוני-אם אסאך מער, אלס בא אונדזער העכערע קלאסע, וואָס מע רופט דאָס אָן אינטעליגענציע“⁽¹⁾.

(1) פון שאלעם-אלייכעמען א דעקלאראציע אויף ארטיקל: „א בריוו צו א גוטן פריינט“, גע-דרוקט אין זעלבן באגד „ידישע פאלקס-ביבליאָטעק“, ווע עס איז געדרוקט אויך „די אסיפּע“.

פארשארפן זיין סאטירע קעגן דעם עצעם איד' פון דער כיבאס" ציגן-באוועגונג איז שאלעם-אלייכעם אין „דער אסיפע" ניט אויסן געווען. האָט ער זיך געגלייטשט איבער דער אויבערפלאך פון די געזעל-שאפטלעכע דערשיינונגען, וואָס ווערן אין „דער אסיפע" אָנגערירט. קאָנטיק, אז שאלעם-אלייכעם אליין האָט דאָס אויך באמערקט. איבער-שיקנדיק „די אסיפע" ש. דובנאָווי, רעדט שוין שאלעם-אלייכעם ניט וועגן דעם, אז דער איינאקטער קאָן אויסרופן א געוויסע אופרודע-רונג איז דער „העכערער קלאסע". ער שרייבט בלויז: „איך שיק אייך א שפאס, א טעיעריע פונעם קרייזל-לעבן פון אונדזער פראָווינציעלער יידישער אינטעליגענצ" (1).

ווייטער פון א שפאס, וואָס שטאמט פון אן אייגענעם, פון א מען-טשן, וואָס האָט נאָך אלע¹ שאנסן זיך ווידער „איבערבועטן" מיט די, וועמען ער האָט דאָס מאָל אטאקירט, — ווייטער דערפון איז די האנדל-לונג אין דער „אסיפע" ניט געגאנגען. בלויז אין אייניקע ערטער רייסט זיך דאָ דורך דער טאָן פון א פאָליטישן פאמפלעט. מיר בא-קומען דעמאָלט געציילטע, אָבער גאנץ בייטיקע ווערטער וועגן די בא-וויסטע עמיגראציע-קאָמיטעטן פון די 80-ער יאָרן, וועגן זייערע „פירער" — די טאמעוואטע ראבינערס און זייערע מיטגלידער — די „הומאנע מענטשן", די מאסקילימ-וואַכערניקעס, די אופגעקערטע נע-גידישע יונגעלייט, וואָס האלטן די טאקסע א. א. וו. דעם איינאקטער „די אסיפע" האָט שאלעם-אלייכעם, ווי ווייט אונדז איז דערווייז באוויסט, קיינמאל ניט איבערגעדרוקט אין א בוך-אויס-גאבע. דער טעקסט פון דער פאָלקס-פאָנד-אויסגאבע, פונוואנען מיר דרוקן דאָ איבער „די אסיפע", שטימט מיט דעם טעקסט, וואָס איז געווען געדרוקט אין דער „יידישער פאָלקס-ביבליאָטעק".

„יאקנהאָז"

די קאָמעדיע „יאקנהאָז" איז — לויט דער צייט, ווען זי איז אָנגע-שריבן געוואָרן (1894) — שאלעם-אלייכעם ערשטע קאָמעדיע פון א גרויסן פארנעם. נאָך די „איינאקטיקע זאכעלעך", ווי שאלעם אלייכעם באצייכנט זי אליין (געמיינט די איינאקטערס, ווי „א דאָקטער", „דער

(1) „Еврейская Старина" 1916, ז. 747. דער בריוו איז דאטירט: 1890. III. 15.

געט", נעמט ער זיך איין "יאקנהאָז" צום ערשטן מאל אויספורעמען א מוטטער פון א גרויסער פראקטיקער קאמפאניע, ווו ס'ווערט דורכגעפירט א ברייטע גאלערי געשטאלטן און ס'ווערט אזוי ארום געגעבן אן אויסשעפנדיק בילד פון א געוויסער סחירות.

דער פארלאנג צו שרייבן אזא קאמפאניע פון א גרעסערן פארנעם איז צונויפגעפאלן מיט א וויכטיקן מאמענט אין שאלעמאלייכעמס אלגעמיינער אנטוויקלונג. אין דער צייט גראדע באווייזן זיך בא שאלעמאלייכעמס די ערשטע פרווון צו שאפן דאס בוך "מענאכעמ-מענדל" (1892). שאלעמאלייכעמס פארעפנטלעכט דעמאלסט זיין ערשטן עסקין צו דעם בוך "טעויע דער מילכיכער" (1894). שאלעמאלייכעמס קוקט אפ דעם ארום איז איצט אסאך נישטערער, שארפער; זיין בא-וועסטונג איז דורכגעדרונגען מיט אינטערעס צו די ברייטערע מער קאמפליצירטע פראבלעמעס, וואס שטעלן זיך צו דער צייט אוועק פאר דער יידישער ליטעראטור.

איינע פון אַס די פראבלעמעס—די וויכטיקסטע, וואס שטעלט זיך אוועק פאר די שרייבער פון די 90-ער יאָרן, איז די פראבלעם פון זייער באציונג צו דער געשווינד-אָנוואקסנדיקער ארבעטער-באוועגונג. אין די 90-ער יאָרן, מיטן וויקס פון דער יידישער ארבעטער-באוועגונג פילן שוין די אידעאלאָגן פונעם יידישן קליינבירגערטום די נויטווענד-דיקייט צו נעמען א געוויסע שטעלונג בענעגליע דעם ארבעטער-קלאס, זיי רעאגירן גאנץ שארף אפ אַס דער ניי-צוגעקומענער קראפט, וואס באוועגט זיך שוין אפ דער געוועלשאפטלעכער ארענע.

אייניקע—די פארשטייער פון דער מער אימפעטפולער ראדיקאל-געשטימטער, קליינבירגערלעכער אינטעליגענץ—טוען מיטאמאָל זיך א דוק צו נענטער צום לאגער פונעם קעמפנדיקן ארבעטער-קלאס,—אזוינס האָט אפ א צייט מאסירט דעמאלט מיט י. פ. פערעצן; אנדערע—און צו זיי געהער שאלעמאלייכעמס—פאדלירן, ניט זייער, גלייכגעוויכט אין דער נייער היסטאָרישער סיטואציע, זיי בלייבן פעסט אפ די פאָזיציעס פונעם קליינבירגערטום און ווײַזן ניט ארויס קיין מינדסטן פארלאנג אַס די קלאסאָוע פאָזיציעס צו פארלאָזן.

"די יידישע קליינ-בורזשואזיע האָט געכאפט קלעפ פונויבן און פון-נונטן. אונטער איר קעמ האָט זיך אונטערגעגראָבן די אופקומענדיקע גרויס-מאנופאקטור און די קאָנקורענץ פון ביליקע פאבריקאטן, וואָס פלעגן אָנקומען פון ווארשע און לאָדז אפן אַרטיקן מארק און פלעגן

פונדאָרט ארויסשטויט דעם קליינעם באלמעלאַכע — דעם שניידער, דעם שוטער א. א. פונטן האָט די ארבעטער-באוועגונג מיט איר קאמפ פאר א קלענערן ארבעט-טאָג און פאר א גרעסערן ארבעט-לויט אונטערגעריסן בא דער קליינ-בורזשואזיע די איינציקע האָפענונג אפּ עקזיסטענץ, די האָפענונג מיט דער עקספּלואטאציע פון די געזעלען צו קאָמפּענסירן פאר זיך דעם העזעק, וואָס זי האָט געהאט איבער דער קאָנקורענץ פון די ביליקע פראָדוקטן, וואָס די גרויס-מאנאָפאָסטור און די מאשינע פראָדוצירן⁽¹⁾.

זוכנדיק אן אויסוועג פון אַט דער סיטואציע, ווען דאָס קליינביר-גערטומ האָט „געכאפט קלעם פונדל און פונדל“, ווערט א טייל פון דער קליינבירגערלעכער אינטעליגענץ — ווי י. ל. פערעצ, ד. פינ-סקי — ראדיקאל געשטימט, זיי ווייזן ארויס א פארלאנג זיך דערנעבן-טערן צו דער ארבעטער-באוועגונג, און ווי אן אויסדרוק פון אַט דעם פארלאנג קומט בא זיי דעמאָלט דאָס ארגינעלע דעם ארבעטער, אלס וויכטיקע פיגור אין זייערע קינסטלערישע ווערק. מיר באקומען דעמאָלט די באוויסטע דערציילונגען פון ארבעטער-לעבן בא י. ל. פערעצ, בא ד. פינסקי.

אנדערש אָבער אָריענטירט זיך אין דער נייער סיטואציע שאַלעם-אלייכעם. פונקט דעמאָלט, ווען פערעצ ווערט ראדיקאל געשטימט און זוכט אַט דעם ראדיקאליזם זינעם צו פארקערפערן אין די געשטאלטן פון די „דריי נייטערנס“, „באָנצי שוויג“, — פונקט דעמאָלט הייבט שאַלעם-אלייכעם אָן ארויסרוקן די געשטאלטן פון „טעויע דעם מיל-כיק“, וואָס איז בארופן צו פארקערפערן דאָס קלאסאָווע זעלבסטגא-וויסטזיין פונעם יידישן קליינבירגערטומ. שאַלעם-אלייכעם רעאגירט אויך אז דער נייער היסטאָרישער סיטואציע, וואָס האָט זיך געשאפן פאר דעם יידישן קליינבירגערטומ אין די 90-ער יאָרן. שאַלעם-אלייכעם רעאקציע באשטייט אָבער דערין, וואָס ער זוכט דעמאָלט אָנצוהאפן אינעם קליינבירגערטומ זיין אייגענע קראפט, זיין אייגענע רעכט צו פארנעמען אן אָרט אז דער געזעלשאפטלעכער ארענע. און דאָס לאָזט זיך זען אויך אין דער קאָמעדיע „יאקנעהאָז“.

וועגן דער קאָמעדיע „יאקנעהאָז“ לאָזט זיך שוין ניט זאָגן, ווי מיר זאָגן, לעמאָשל, וועגן דעם ראָמאן „טענדער בלאַנק“ אָדער וועגן דעם

(1) מ. ראפס. קאפיטלען געשיכטע פון „בונד“, קיעו 1929, ז. 26.

איינאקטער „א דאָקטער“, אז שאלעמ-אלייכעם מיינט אויס צו שילדערן דעם עקאָנאָמישן באַזין, פונדאנעם עס איז אויסגעוואָקסן די מאכט פון די יערופעצער געניימי. שאלעמ-אלייכעם מיינט שוין אויכ ניט אויס צו שילדערן דעם סאָציאלן אנטאגאניזם, וואָס מערקט זיך אָן אין דער יערופעצער סוויזע.

מיר באמערקן אין „יאקנעהאָז“, ווי שאלעמ-אלייכעם באמיט זיך מיט אלע מיטלען אנטקעגן דער יידישער בורזשואזער סוויזע, אנטקעגן די גרויסע בערווע-שפילער איזעקצושוטעלן אן אנדער גרופע געשטאלטן מיט מענאכעם-מענדלען בערשא. צו דער גרופע געשטאלטן געהערן: זינור פאָנסאטש, זינור זאָקע, די אלמאָנע פון דער סלאָ-באָדקע - אלץ אזעלכע געשטאלטן, וועמען שאלעמ-אלייכעם וויל פאָרשטעלן, ווי די אומשולדיקע קארבאָנעס פון דער גרויסער בערווע-שפיל. אין נאָמען פון אָט דער קליינפירגערעכער געשטאלטן-גרופע (צו זיי קומט צו אין פראָצעס פון דער האנדלונג אויך דער אָרעמער סטודענט מארקוס) פירט שאלעמ-אלייכעם זיין שארפע קריטיק פון יערופעצער געגנדיי. שאלעמ-אלייכעם פארטרויט איינער פון אָט דער גרופע - דער אלמאָנע פון סלאָבאָדקע אין פינאץ פון דער קאָמעדיע - אויסצודריקן אפ א גאָר אָפּענעם אויפן איר פארביטערונג קעגן די גרויסע בערווע-שפילער. מע זעט, אז שאלעמ-אלייכעם סאָציאליזירט זיך מיט רעדאָ-זיקער פינאץ-רעפליקע פון דער יידענע פון סלאָבאָדקע. די אינטערעסן פון דעמדאָזיקן שיכט קליינפירגערטום - זיי ווערן עס דער אויסגאנג-פונקט פון שאלעמ-אלייכעם קריטיק בענעגניע דער בורזשואזער סוויזע. דערפאר באמערקן מיר, ווי שאלעמ-אלייכעם מאטירישע שילדערונג, וואָס האָט דאָ ערשט באקומען איר פעסטן אויסגאנג-פונקט, בא-קומט אין „יאקנעהאָז“ אויך א באזונדערע שטעלע און זיכערקייט, וועלכע זי האָט פריער ניט פארמאָנט. שאלעמ-אלייכעם טראָגט אפילע אהער אריין א היפשע מאָס ליידנשאפטלעכקייט, סארקאסטישע פארבריי-טערונג. ערטערונג דערגרייכט עס ביז צום פארשארפטן פאמ-פלעט.

אין דער קאָמעדיע „יאקנעהאָז“ האָט שאלעמ-אלייכעם צום ערשטן מאל זיך באגעגנט פאָנעם-על-פ. נעם מיט דעם בילד פון דעם אַנגרייפן-דיקן קאפיטאליזם. אין קיין איינציקן פון זיינע פייערדיקע ווערק האָט ער ניט ארויסבאוויזן אזא אויסגעשפראַכענע טענדענץ צו פארקערפערן אין קאָנקרעטע בילדער דעם קאָלאָריט פון א קאפיטאליסטישער שטאָט,

מיט איר אינטענסיוון גרויסשטאָטישן לעבנס־טעמפּ, מיט די גרויסע קאָנטאַרן, אַרומ וועלכע ס'דייען זיך אַרומ גאַנצע, „כאַליאַסטערעס“, מיט די בערוע־געשעענישן, וואָס פּלאַצן אָפּ קאַטאַסטראָפּאַל גיך און אומגעריכט. צו דעמאָניקן ברייט פאַרמאָסטענעם בילד איז שאָלעמ־אלייכעם צוגעגאַנגען מיט יענעם קלאַסאָנזן זעלבסטבאוואוסטזיין, וואָס האָט זיך אָקאַרשט גענומען אויספֿורעמען אין דעם ערשטן עסקין „טעויע דער מיט־קער“, אין די ערשטע בריוו פֿון דעם בוך „מענאכעם־מענדל“. דאָס האָט געהייסן, אז צו דער גרויסער סאָציאַלער פּראָבלעם, וואָס די נייע היסטאָרישע סיטואַציע האָט אוועקגעשטעלט, איז שאָלעמ־אלייכעם צוגעגאַנגען בלויז ווי דער גרעסטער צווישן די „קליינע מענטשעלעך מיט די קליינע האַסאָגעס“. דאָס האָט באַטייט, אז אין זיין בילד פֿון דעם אָנגעריכטן קאַפיטאַליזם איז שאָלעמ־אלייכעם ניט מעסוגל צו גיין ווייטער ווי אָנצווייזן די „קליינע כעסדרינעס פֿונעם מעכאַניזם“, אז ער וועט אופאַסן די געשעענישן, וואָס שפּילן זיך אָפּ אין יעדעפּעצ, אָן יעטוידער פּעקיקייט צו באַנעמען דעם צוואַמענהאַנג צווישן אַט די געשעענישן און דער גאָרער קאַפיטאַליסטישער אָרדענונג, אָן יעטו ווידן רעמען אפּ דער גרייטקייט אַט די אָרדענונג אין אוועלכער ניט איז מאָס צו באַקעמפּן.

און אַט אזוי, אין די־דאָניקע דאַמען פאַרלויפט אין „יאקנעהאָז“ די קריטיק פֿון דער בורזשואַזער סודיות.

דער פאַמפּלעטישער כאַראַקטער פֿון דער בורזשואַזע־שילדערונג אין דער קאָמעדיע „יאקנעהאָז“ האָט גלייך צוגעצויגן צו דעם ווערק די באַוונדערע „אופמערקזאַמקייט“ פֿון די קרייזן, וואָס האָבן זיך געפֿילט מיט אַט דער קאָמעדיע געטראַפּן. ווי עס איז צו זען פֿון דעם נאָכוואָרט צו דער קאָמעדיע, האָט שאָלעמ־אלייכעם נאָך פֿאַרן דער־שיינען פֿון „יאקנעהאָז“ אָנגעהויבן באַקומען בריוו מיט אלערליי אָנצור־הערענישן און דראָנגען. פֿונקט אזוי ווי די קאָמעדיע „די טאַקסע“ האָט אַמאָל געבראַכט מענדעלען צו אַ קאָנפּליקט מיט די בערדיטשע ווער „פּניי“, אזוי האָט דאָסמאָל שאָלעמ־אלייכעם „יאקנעהאָז“ אופּגע־רודערט די גאַנצע סודיות קיעווער בערוע־שפּילער. ניט קינדליך אפּ דעם נאָכוואָרט צו דער קאָמעדיע, ווי שאָלעמ־אלייכעם באַמיט זיך אָפּ־ווענדן די באַשולדיקונג, וואָס דער אַרומיקער בערוע־אוילעם האָט קעגן אים אַרויסגערוקט, האָט דאָך די קאָמעדיע „יאקנעהאָז“ אנדערש ניט געקאָנט ווערן אופּגענומען, ווי נאָך אלס אַ ביסליקער פאַמפּלעט קעגן

די „גרויסע בערווע-שפילער“. דאָס האָט אינגיכט געבראכט גאנץ מאמאָר-שעסדיקע פאָלגן: די קינער ייִדישע פּאָטאָקראַטיע האָט געפּויעלט באַ דער צאָרשער צענזור, און שאַלעמ־אַלייכעמס קאָמעדיע זאָל פארבאָטן ווערן. אָפּיציעל האָט עס געהייסן, און שולדיק זינגען די „אמעראצישע“ ווערטלעך, וואָס פיגורירן אין דער קאָמעדיע, זיי פארקלירן די „היי-ליקע“ פּסוקים, פארדארבן דעם רעליגיעזן געפיל א. א. וו.

דער צענזור-פארבאָט, וואָס האָט געדויערט היפשע עטלעכע יאָר, האָט געבראכט דערצו, און די קאָמעדיע „יאקנעהאָז“ איז פארבליבן אומ-באקאנט דעם ברייטערן לייענער-אויסזעם. די ערשטע יעדע וועגן שאַלעמ־אַלייכעמס „יאקנעהאָז“ — שוין נאָכן צענזור-פארבאָט — באקומען מיר פון די אנאָנסן (געדרוקט אין 1905-טן יאָר), וואָס גיבן צו וויסן, און שאַלעמ־אַלייכעמס גרייט זיך ארויסצוגעבן אין פארלאַג „ביכער פאר אלע“ א דראמאטיש ווערק מיטן נאָמען „די בערווע“. צי איז דאָס ווערק דערשינען, איז אויף דערווייל ניט באוואוסט, ביכער — ניט, מאַכ-מעס אויסער דעמאָנזיקן אנאָנס האָבן מיר איבערגעצויגן ניט קיין איינ-ציקן אָנזיין אפּ דער פיעסע „די בערווע“.

עס איז באוואוסט, און שאַלעמ־אַלייכעמס האָט זיין קאָמעדיע „יאקנעהאָז“ געפרוּווט צופאסן צו דער בינע. דאָס איז פאָרגעקומען אין 1907-טן יאָר, ווען עס האָט זיך געמאכט א מעגלעכקייט אופצופירן „יאקנעהאָז“ אין אַן אמעריקאנער ייִדישן טעאטער. שאַלעמ־אַלייכעמס האָט דעמאָלט געגעבן דער קאָמעדיע א נאָמען: „דער אויסווארף אָדער שמועל פאָסטערנאק“. צי האָט שאַלעמ־אַלייכעמס דערפון עפעס געענד-דערט אויך אינעם טעקסט פון דער פיעסע גופע, איז אויף ניט בא-וואוסט. קיין גענויערע יעדעס וועגן דעם געפינען מיר אויך ניט אין די ביז אהער פארעפנטלעכטע ברייט שאַלעמ־אַלייכעמס. מיר ליינענע נאָך, ווי שאַלעמ־אַלייכעמס באשרייבט זיינע אייגנדיקן פון דער ערשטער אופירונג פון „דער אויסווארף אָדער שמועל פאָסטערנאק“ אין א ברייט דאטירט: נייַ-יאָרק 9-טער פעברואר 1907: „נו, דעם עקזאמען האָב איך אויסגע-האלטן און, דוכט זיך, גלענצנד. די זאך דערפון איז דאָס, וואָס ס'איז ניט מעגלעך געווען ארויסצוטראָגן א גאנץ אייגנדיק, ווייל ס'איז אויס-געקומען צו צערייסן זיך אַז צווייען: איך בין געווען אפּ צוויי אקטן אין איינעם און אַז צוויי אקטן אינעם צווייטן טעאטער (1). אי דאָ, אי

(1) דער ברייט איז געשריבן פון נייַ-יאָרק, וווּ די צוויי פיעסעס „סטעמפּעניו“ און „שמועל פאָסטערנאק“ זינגען איינצוטיק געשפילט געוואָרן אין צוויי ייִדישע טעאטערן. — ג. א.

דאָרטן האָט מען מיט ארויסגערופן אסאך מאָל. געמאכט אַוואַציעס. דער אוילעם, ווי עס שיינט, איז געפליבן צוגורידן. "עדנאָלעס איז געווען אויפיל נייקייט, אז עס האָט געקלעקט גענוג. "טעמפעניר" האָט געמאכט דעם איינדרוק פון עפעס, וואָס איז פאָעטיש, פאטריארכאליש. "דער אויטו ווירפ" ווידער האָט געצוונגען דאָס פובליקום די גאנצע צייט צו האלטן אָפּ דאָס מויל און צו לאכען ביזוואנאן דער פאָרהאנג איז געפאלן. דאָס איז אויך דאָ ניי, מאכמעס די באלאגאנסאטירע האָט זיך שוין צוגעגעסן, און דער הומאָר פון די היגע מאָדישע דראמאטורגן איז אזוי אַרעם, אז ס'איז פראָסט א ראכמאַנעס אפ זיי...¹ דעם טעקסט פון "יאקנעהאָז" גיבן מיר אלס אויסנאם (צוליב די באמערקטע פעלערן) ניט פון דער פאָלקס-פאָנר-אויסגאבע, נאָר פון דער אויסגאבע 1894 י.

„מאולטאָוו“

דער אייגנאקטער „מאולטאָוו“ איז צום ערשטן מאל פארעפנטלעכט געוואָרן אין 1899-טן יאָר אינעם ציפֿניסטישן וואָכנפֿלאַט „דער יוד“ (נומ. 8). געשריבן מיט טיפֿן יאָר שטעטער נאָך דער קאָמעדיע „יאקנעהאָז“. איז דאָך דער אייגנאקטער „מאולטאָוו“ נאָך אפ א גאנצע קענטלעכע אויפן פארבונדן מיטן אינהאלט פון „יאקנעהאָז“. דיראָזיקע פארבינדונג לאָזט זיך דערקאָנען ניט נאָר אין די עטלעכע נעמען פון דיזעלבע געגרישע הייזער, וואָס פיגורירן סײַ אין „יאקנעהאָז“, סײַ אין „מאולטאָוו“ (מאדאם פאָסטערנאק, קנאָקיסל). — מיר זעען אָט די פארבינדונג דער ריקער דעריין, וואָס שפּאַלעמאלייכעם פרוווסט אין „מאולטאָוו“ אנטוויקלען ווייטער די הויפט-טענדענצ, וועלכע איז געלעגן אין גרויס פון „יאקנעהאָז“.

שפּאַלעמאלייכעם הויפט-טענדענצ אין „יאקנעהאָז“ איז געווען: אנטקעגן דער יעהופֿעצער ברושואזער סווייווע, אנטקעגן די גרויסע בערווע-שפּילער, אוועקשטעלן א גרופֿע קליינפיריגער-געשטאלטן מיט מענאכעם-מענדלעך בערזאָס, פארוואנדלען די אינטערעסן פון אָט דעם אַרעמע קליינפיריגער-לעבן שייכט אין דעם אויסגאנג-פונקט פון דער גאָרער קריטיק, וואָס ווערט אין „יאקנעהאָז“ געווענדעט קעגן די יעהו-פעצער נעגירימ. אין „מאולטאָוו“ מאכט שפּאַלעמאלייכעם א ווייטער-

¹ „שפּאַלעמאלייכעם-בוכ“, ז. 84.

דיקן שריט אפ דעמועלבן וועג. די יעהופעצער נעגידים גופע טרעטן
ניט אופ אינ, "מאולטאָוו", זיי שטייען נאָר אינ ווייטן הינטערונג פון
דער האנדלונג, דאָס אָבער אינ די גאנצע האנדלונג דורכגעדרונגען מיט
דירעקטן און אומדירעקטן רעאגירן אפ די רייד און די נאָס פון די
יעהופעצער נעגידים, און מיר באַקומען אזא איינדרוק, אז די האנד-
לונג אינ דאָ באַוווּסטווינק געבויט געוואָרן אפ דער קעגנשטעלונג פון
די אָרעמע קיכילייט און זייערע באַלעבאטימ, די יעהופעצער נעגידים.
אינ דעם הינזיכט, מוז מען זאָגן, האָט אינ זיכ דער איינאקטער
"מאולטאָוו" נאָכ מער אויסגעשפּראַכנקייט איידער די קאָמעדיע, "יאקנע-
האַז". די פארביטערונג קעגן די "יעהופעצער נעגידים", וואָס לאָזט זיכ
הערן אינ דער סינאלירעפליקע פון דער אָרעמע אלמאָנע אינ דער
קאָמעדיע, "יאקנעהאַז", באַקומט גאָר אן אנדער, א מער שטאנדאהאפטיקן
כאראקטער אינ די רייד פון די קיכילייט אינ, "מאולטאָוו". מיר
זענען דאָ דעם געמיט צושטאנד פון מענטשן, וואָס טראָגן דעם יאָכ פון
עקספּלאַטאציע אינ מעשעכ פון לאנגע יאָרן: ס'איז דער געמיט-צור-
שטאנד פון די, וועמען דאָס שווערע לעבן לאָזט אפ קיין רענע ניט
פארגעסן אָן דער איינטיילונג אפ, "מענטשן" אן מענטשן, וואָס גילט
אינ די יעהופעצער נעגידישע הייזער. און אָס אָן דעם געמיט-צושטאנד
פון די פארשוונענ, וואָס טרעטן אופ אינ, "מאולטאָוו", באַהעפט זיכ
שאַלעם-אלייכעם מיט גאָר ווארעמען מיטגעפיל.
דערמיט, וואָס שאַלעם-אלייכעם האָט אינ קרייז פון זינע שטענדי-
קע געשטאלטן ארייננעמירט די הויפט-פיגורן פון, "מאולטאָוו" — "נאש-
בראט דעם פראָסטן אוילעם", ווי רעב אלטער דער פאקטערענער רופט
זיכ אליין אָן — האָט ער צו יענער צייט באַשיינט פאנאנדערגערוקט די
ראמען פון זיין שאפ. דער איינאקטער האָט באַוויזן, אז שאַלעם-אליי-
כעם האָט צום סאָ 90-ער יאָרן שוין געהאט דערנענטערט זיכ צום
מאט-מענטש אסאך. מער איידער אינ דער צייט פון, "סטערנעניו" (די
80-טע יאָרן), ווען ער האָט בלוין מיט הוילער ראָמאנטישער באַגייס-
טערונג גערעדט וועגן, "פאָלק".
אָבער איינציטיק דערמיט האָט דער איינאקטער, "מאולטאָוו" בא-
וויזן, אז שאַלעם-אלייכעם הערט ניט און צו זאָגן דערפאר, אז די
אינטערעסן און פארלאנגען פון דעם, "פראָסטן אוילעם" זאָלן איינגע-
פּרעסט ווערן אינ די ראמען פון דער יידישעלע-געמיטלעכער קליינ-
פירגערלעכקייט, וואָס ווערט אינ, "מאולטאָוו" פארקערפערט דורכ דער

געשטאלט פון רעב ארטער דעם פאקטורעגער. דורך אַט דער געשטאלט פירט שאלעם-אלייכעם דורך א באשטימטע טענדענצ: פארגלעטן און פארווישן די שארסקייט פונעם סאָציאלן אנטאָגניזם, וואָס ווערט געשילדערט אין „מאולטאָוו“. דאָס איז באזונדערס קאָנטראַסט אין דער ערשטער אויסגאבע פון „מאולטאָוו“.

די צווייטע אויסגאבע „מאולטאָוו“, וווּ דער איינאקטער איז געדרוקט נאָך א גרינטלעכער איבערארבעטונג, איז באציכנט מיטן יאָר 1907. פונקט ווי אין דעם פאל מיט „א דאָקטער“, האָבן מיר אויך דאָסמאָל ניט קיין זיכערע יעדנעס וועג דעם, ווען די איבערארבעטונג פונעם איינאקטער איז פאקטיש דורכגעפירט געוואָרן: צי אינעם יאָר 1907, ווען די צווייטע אויסגאבע איז דערשינען, צי פריער, אינעם יאָר 1905, ווען די צווייטע אויסגאבע הייבט אָן אנצוסירט ווערן. דער עצם כאראקטער פון דער איבערארבעטונג איז גראדע אזא, וואָס קאָן שטאמען גיכער פון 1905. עס פילט זיך נאָך אין דערדאָזיקער איבערארבעטונג שאלעם-אלייכעם נייגיר צו די ערשטע אָפּקלאנגען פון דער רעוואָלוציאָנערער באוועגונג, ווי ווייט זיי האָבן זיך דערקליקט צו „נאש-בראט דעם פראָסטן אוילעם“. עס ווערן נאָך אין די רעפליקעס פון די קיכ-לייט, וואָס רעדן אי וועגן ציאָניסטן, אי וועגן סאָציאליסטן, ניט דערמאָנט מיט קיין איינציקן וואָרט די פאָגראַם-געשעענישן פון סאָפּ 1905, וואָס האָבן, ווי באוויסט, געמאכט גאָר אן שטארקן רושעם אפּ שאלעם-אלייכעם. שאלעם-אלייכעם שרייבט דעמאָלט אפּילע א ספעציעלע פיעטע „דער לעצטער קאָרבן אָדער די בלוטיקע טעג“, וואָס דארף שילדערן די פאָגראַם-כחאליע אין די אויגערופענע קאָנסטיטוציע-טעג פון סאָפּ 1905. אין דער איבערארבעטונג פון „מאולטאָוו“ הערן מיר נאָך ניט דעם אָפּקלאנג פון אַט די פאָגראַם-געשעענישן. דערפאר אָבער לאָזט זיך אין דער איבערארבעטונג פון „מאולטאָוו“ דייטלעך פילן די אטמאָספער, וואָס האָט אין ברייטערע קרייזן קליינ-בירגערטום געהערשט אין פארלויף פון דער ערשטער העלפט 1905, — יענער צייט, פון ווען עס שטאמט אויך די איבערארבעטונג פון „צעד זייט און צעשפרייט“.

צו דער צייט, ווען שאלעם-אלייכעם האָט אָנגעהויבן צוגרייבן דעם טעקסט פון „מאולטאָוו“ צוליב דער צווייטער אויסגאבע, האָט די הויפט-טעמע פונעם איינאקטער — די באציאונגען צווישן די „מענטשן“ און זייערע באַלעבאטן — געהאט א שטארקן אָנגאנג סיי אפּ דער

יידישער בינע, ס׳זי איז דער יידישער ליטעראטור. אפ דער יידישער
 בינע איז רוטלאנד האָט מען דעמאָלט גאנצ אָפּט אופגעפירט יאקאָוו
 גאָרדינס, כאַסיע די יעסוימע, וווּ מיר האָבן איז צענטער פון דער
 האנדלונג דעם צווייטן אקט, וואָס קומט פאַר איז קיך באַם גוויז
 טראכטענבערג מיט דער הויפט־פיגור—כאַסיע—אַלס א דינסטמייזל; מע
 האָט זיך שוין געגרייט אופצופירן פערעצעס אָקאָרשט־פארעפנטלעכט
 איינאקטער „שוועסטער“¹, וווּ די הויפט־פיגור זײַנען ווידער דינסט־
 מיידלעך. מיט דידאָזיקע אופירונגען האָט דער טעאטער אויסגעפילט די
 סאָציאַלע באשטעלונג פון גאָר היפשע קרייזן באזוכער. ס׳איז געווען
 די באשטעלונג פון יענעם שיכט קליינפירגערטומ, וואָס האָט איז דער
 אָנהייב־צײַט פון דער רעוואָלוציע 1905—געשטויסן דורך זײַנע אייגע־
 נע סאָציאַלע אינטערעסן—ניט געוואָלט אינגאנצן זיך דערווייטערן פון
 די לאָזונגען, וואָס ס׳האָט ארויסגערוקט די ארבעטער־באוועגונג, געלאָזט
 זיך אפילו איז געוויסע הינזיכטן פון איר באווירקן (ניט אופהערנדיק
 דערפון אליין צו באווירקן דעם נאציאָנאַל־אָפּאָרטוניטיטישן טייל פון
 דער ארבעטער־באוועגונג), און פון צײַט צו צײַט שטאַלצירט מיט אופ־
 מערקזאמקייט און מיטגעפיל צום אָרעמען „פראָסטן אוילעם“. אָט פון
 דעם שיכט קליינפירגערטומ האָט עס געשטאמט דער טפעציפישער אינ־
 טערעס צו יאקאָוו גאָרדינס, כאַסיע די יעסוימע, פונדאנען האָט זיך
 גענומען דער פארלאנג צו זען אפ דער בינע פערעצעס „שוועסט־
 טער“.

שאַלעם־אלייכעם, וואָס האָט צו יענער צײַט שוין א שטענדיקן
 קאָנטאקט מיט דער בינע, ענטפערט אפ דער נייער „סאָציאַלער באש־
 טעלונג“ דערמיט, וואָס ער נעמט זיך איבערארבעטן דעם פריער־גע־
 שריבענעם איינאקטער „מאָלטאָוו“.

באָם שײַן פון דער דערפארונג, וואָס שאַלעם־אלייכעם האָט אָנגע־
 זאמלט פון 1899—די צײַט, ווען ס׳איז דערשינען די ערשטע אויסגא־
 בע „מאָלטאָוו“—ביז 1905, ווען ער האָט אָנגעהויבן צוגרייטן די
 צווייטע אויסגאבע, האָבן די געשטאלטן פון „מאָלטאָוו“ באקומען גאָר
 אן אנדער אויסזען אינעם שאַלעם־אלייכעםס אויגן. איז דער צווייטער
 אויסגאבע פילט זיך שוין ערטערווייזן די טענדענצ צו פארשארפן די

(1) פערעצעס איינאקטער „שוועסטער“ איז פארעפנטלעכט געוואָרן אינעם זשורנאל
 „ראָס יידישע וואָרט“ אין 1905־טן יאָר, און נאָך דעמאָלט האָט מען איז דער פרעסע גע־
 קאָנט לייענען וועגן רעם, אז ס׳גרייט זיך אן אָפירונג פון פערעצעס „שוועסטער“.

באצונגען צווישן די באלעבאטימ און קיכלייט ביז צו א געוויסן סאך ציאלן קאנפליקט. מיט אַס דעם קאנפליקט צווישן די קיכלייט און זייערע באלעבאטימ אסאציירט זיך בא שאלעמ-אלייכעמען אין 1905-טן יאָר די פאָרשטעלונג וועגן דעם קאנפליקט, וואָס ער זעט איין צו דער צייט צווישן דער יידישער בורושואזיע און דעם קליינבירגערטומ. דאָסראָוו קינסטלערישע ווערק, וואָס שאלעמ-אלייכעם שרייבט צו דער צייט, זיינען דורכגעוירונגען מיט דערדאָזיקער אומקלאָרער פאָרשטעלונג וועגן עפעס אן איינרייס, וואָס שאלעמ-אלייכעם פילט דעמאָלט צווישן דער בורושואזיע און קליינבירגערטומ¹. די דאָזיקע אומקלאָרע פאָר-שטעלונג האָט שאלעמ-אלייכעם אין 1905-טן יאָר געלייגט אין גרונט פון זיין ארבעט אפן טעקסט פינעם איינאקטער „מאזלטאָוו“.

די גרונט-ענדערונג, וואָס שאלעמ-אלייכעם טראָגט אין 1905-טן יאָר אריין אינעם טעקסט פון „מאזלטאָוו“, באציט זיך צו דער שילדערונג פון אלטער דעם פאקטערעגער. דער פאקטערעגער, ווי מיר זעען אימ אין דער צווייטער אויסגאבע, איז שוין נישט נאָר באלעזן אין די בא-ווסטע שטאָמער-ראָמאנען „אין זעקס טיילן מיט אן עפילאָג“. דאָסמאָל הערן מיר, ווי דער פאקטערעגער זאָגט וועגן זיך: „ס'איז נישט מיינע ווערטער. דאָס האָב איך ארויסגעלייגעט פון א ביכל, פון די היינטיקע ביכלעך, וואָס זיי געבן ארויס, די יימאכ-שמויניקעס, די צעצעליסטן“.

אַס דער אָפּקלאנג פון די נייע מינע „ביכלעך“, וואָס האָבן זיך באוויזן בא רעב אלטער דעם פאקטערעגער, הערן מיר אין די וויכ-טיקסטע עפיוואָרן פון דער האנדלונג אין דער צווייטער אויסגאבע „מאזלטאָוו“.

ווי אומבאהאַלפן עס קלינגען דערביי נישט דעם פאקטערעגערס רייד (ער זאָגט אליין: „ס'איז נישט מיינע ווערטער“), הייבן זיי אָן אפ א נייעם אויפן באפארבן די געשטאלט פונעם אלטן פאקטערעגער. דאָס ווערט באוונדערס קלאָר, ווען מע פארגלייכט די פינאלי-טצענע, ווי זי ווערט געגעבן אין דער ערשטער אין צווייטער אויסגאבע.

פון דער פינאלי-טצענע אין דער ערשטער אויסגאבע איז קלאָר, אז רעב אלטער האָט נישט קיין מוט אָפצוענטפערן דער מאדאם, וואָס טרייבט אים ארויס פון איר שטוב.

(1) גענויער וועגן דעם זע ווייטער אין אויזער באמערקונג צו „צעייט און צעשפרייט“.

„רעב אלטער (צײלס די ווערטער). א ייד... א ייד גייט אליינס... א ייד איז דיר אָפּער אַן אַנטיק, גאָר קיין קאַטאַוועז נישט, א ייד טרינקט אונד עסט אונד דינז, דאז, דאָס אונד יענע אונד גאָרנישט! ששא... שטיל... פיש... פיש... פישטשעט ווי א פייגעלעך, פלעגטעט נישט מיט צונג! וואלגערט זיך נישט פון די פיס, גייט זיך פאןאַלינקע, גלייכ ווי א סטרונקעלע, טוט זיך נישט א ריר נישט אהער, נישט אהינ, אונד איז בא אלע געדאנקענ... ווייטט איר פארוואָס? וואָרעמ א ייד, וויפל ער זאָל נישט טרינקע קיין וויינ, איז ער קיינמאָל נישט, וואָרעמ טאקע קיינמאָל נישט שײַשײ... (פאַרהאנג).“

אזא פינאל שילדערט דעם אלטן פאקטערענער, ווי אן „אַרעמס נאָר א פרייעכס“. עס מאכט אָפּער צו נישט דעם צוזאמענשטויס צווישן דער מאדאם אונד די קיכ־לייט. אָט ווי עס זעט אויס רעב אלטערס פינאל־רעפליקע אין דער צווייטער אויסגאבע.

„רעב אלטער (אָנגערורדעט, פלעגטעט מיט דער צונג). שײַשײ־שלע־פער, זאָגט איר? ווי קומט א ייד צו זיין א שלעפער? א ייד איז קיי־קיינמאָל נישט קיין שלעפער! קיי־קיינמאָל נישט... אונד וואָס איר טרייבט מענטשן פון שײַשײ־שטוב—מאכט־ייעס, טרייבט, טרייבט. נאָר, אן אוילע איז דאָס פון איינע... ווייטט איר פאר־וואָו־וואָס! ס׳איז היינט אנדערע יאָרן גאָר... נישט דאָס וואָו־וואָס אטאָל... איר זאָלט זען בא מיר איז די ביכלעכ... די צע־צעליסטן זאָג... א קלאָג צו אייער קאָפּ! דינז, דאז, דאָס אונד יענע...“ דער צוזאמענשטויס מיט דער מאדאם ווערט אזוי ארום אוועקגע־שטעלט אין צענטער פון דער האנדלונג אין דער צווייטער אויסגאבע. קעדיי אונטערשטרייכט דעם פאקטערענערס האלטונג אין דעמאָנזיקן קאָנפליקט מיט דער מאדאם, פירט שאַדעם־אלייכעם אריין אין דער צווייטער אויסגאבע א נייע פינאל־ליד, וואָס מיט איר שליסט זיך דער איינאקטער. די ליר, וואָס רעב אלטער זינגט דאָסמאָל, זאָגט:

„ס׳איז היינט א נייע וועלט,
מע קוקט נישט אפ קיין געלט,
קיין גרויס, קיין קליין,
קיין מעס, קיין שיינ,
קיין אָרעם אונד קיין רייכ—
אלע ווענען גלייכ...“

שאלעם-אלייכעם שטעלט אוועק אַס דאָס לידל אפּ דעם אָנגעזעענסטן
 אָרט, אינ דער פינאליטצענע, ער וויל די ווערטער פון דעם לידל
 פארוואנדלען אין דעם לייטמאָטיוו פון זיין איינאקטער, ער וויל זען
 דעם לייטמאָטיוו פון „מאזלטאָוו“ דערין, וואָס די אָרעמע קינדלײַט
 „נאש-בראט דער פראָסטער אוילעם“, וועלכער האָט אין מעשׂה פון
 לאנגע יאָרן געשטיקט אין זיך יעטווידנ סימען פון סאָציאַלן פראָטעסט,
 האָט ענדלעך אָנגעהויבן דערוואכן, אָנגעהויבן זוכן דעם אויסדרוק פאר
 דער אָנגעזאמלטער פארביטערונג קעגן דער עקספּלאַטאציע. דאָס סאמע
 כאראקטעריסטישע פאר אַס דער דערוואכונג פונעם „פראָסטן אוילעם“
 זעט שאלעם-אלייכעם אין דעם, וויאזוי עס שאפט זיך דאָ, אפּן סאמע
 לעצטן שטאפל — אין קיך — א געוויסע באציאָן צו די „צעצעליסטן“,
 יענע האַפערדיקע און גלויביקע באציאָנן צו די „צעצעליסטן“, וואָס
 לאָזט זיך הערן אין רעב אלטערס רייד.

די סאָציאַלע כאראקטעריסטיק פון אלטער דעם פאָנטרעגער ווערט
 אָבער נישט אויסגעשעפט נאָר מיט אַס דער פאָרשטעלונג וועגן די סאָ-
 ציאליסטן, ווי די איינציקע, וואָס „נעמען זיך אָן די קריווע פון די
 אָרעמעלייט“. פאר שאלעם-אלייכעם פאָנטרעגער איז דורכאויס כאראק-
 טעריסטיש דער טאקט, וואָס די ציאָניסטן זינגען אין דעם פאָנטרעגערס
 רייד אויך די ייִדישקע, וואָס „ווילן העלפן די אָרעמעלייט“.

אין אַס דעם טיילן די סימפאטיעס צווישן סאָציאַליסטן און ציאָ-
 ניסטן אנטפלעקט זיך דער ייִדישעלעך-קליינבירגערלעכער וועג פון
 יענעם סאָציאַלן פראָטעסט, וואָס שאלעם-אלייכעם האָט געוואלט מאכן
 פאר דעם לייטמאָטיוו פון דער צווייטער אויסגאבע „מאזלטאָוו“. נישט
 געקוקט אפּ דער אויסגעשפראַכענער טענדענץ אוועקצושטעלן אין צענ-
 טער פון דער האנדלונג דעם פראָצעס פון דערוואכונג, וואָס קומט
 פאָר צווישן די קינדלײַט, נישט געקוקט אפּ דעם באוויסטזיניקן פרוו צו
 פארשארפן דעם צוזאמענשטויס צווישן די קינדלײַט און זייערע באלעבא-
 טים ביז צו א געוויסן סאָציאַלן קאָנפליקט, פארבלייבט דאָך שאלעם-אליי-
 כעם געטריי זיין סאָציאַלער נאטור און שאפט ארום די קינדלײַט אזא
 אטמאָספער פון ייִדישעלעך-געמיטלעכער קליינבירגערלעכקייט, אז דער
 סאָציאַלער פראָטעסט זייערער ווערט ערטערונג קימאט ווי פארזיכט.
 די גרויסע צאָל פאָלקס-לידער, וואָס שאלעם-אלייכעם פירט אריין אין
 דער צווייטער אויסגאבע, דער אויפן, וויאזוי די דאָזיקע לידער ווערן
 אין גאנג פון דער האנדלונג טראקטירט, באווייזט, אז שאלעם-אלייכעם

קאָן אויך אין דער צווייטער אויסגאבע ניט ארויסרייטן זיך פון יענעם קרייז נאציאנאליסטיש-פאליקטישע שטימונגען, וואָס האָבן זיך אָפגע-שטעמפלט אפ דעם ערשטן וואריאנט „מאדעראן“. באַ נײַע אומשטאנדן, איז דער נײַער געזעלשאפטלעכער אטמאָספער, וואָס ס׳האָט מיט זיך גע-בראכט דאָס יאָר 1905, האָבן די פאליקטיש-נאציאנאליסטישע שטי-מונגען דאָך ניט פארלאָזט שאלעם-אלייכעמען, און די געשטאלט פונעם אלטן פאקטורענער איז, ניט געקוקט אפ אלע ענדערונגען, דאָך ניט אָפגעריסן געוואָרן פון יענער ייִדישעלע-געמיטלעכער קליינבירגערלעכ-קײט, וואָס איז פארקערפערט געוואָרן אין דער ערשטער אויסגאבע. אין דער טיילדערונג פון די איבעריקע פארשויגען—כיצ דעם פאקט-טרעגער—האָט שאלעם-אלייכעם ניט אריינגעטרָגן קיין גרונטלעכע ענ-דערונגען.

ס׳איז אָבער כאראקטעריסטיש, וואָס ער באַמיט זיך ארויסצווארפן אייניקע רעפליקעס, וועלכע פארטוישירן דעם אנטאגאניזם צווישן „אַרעם און רייכ“. אזוי, לעמאַש, איז אין ערשטן וואריאנט פאראן א שטעל, ווו כאַימ דער מעשאַרעס טרינקט לעכאָימ.

„כאָימ. כאַס וועכאַליע, ווי קומט דאָס א ייד זאָל גאָר זײַן שיקער! ווי קען גאָר א ייד זײַן שיקער, אז ער נעמט ניט קײַן מאָל אין מויל ארייַן? דערפאר דארף מען טאקע ווידערמאָל מאכן בריווע פרי האַגאַמען און טרינקען לעכאָימ פאר אונדז אלע, פאר אונדזערע באַלעבאטימ און פאר קאָל ייִסראָעל (1) (ער טיט אָן די גלעזלעכ).“

אין צווייטן וואריאנט זעט אײס דיראַזיקע רעפליקע אזוי:

„כאָימ. כאַס וועכאַליע! וואָס הייסט א ייד וועט גאָר זײַן שיקער?... דערפאר דארף מען טאקע נעמען נאָכאמאָל צו קאפ-לעכ (ער גיסט אָן נאָכאמאָל...)“.

אז דאָ האָבן מיר צי טון ניט בריוו מיט א טענדענצ צו קירצן די רעפליקעס, קען מען זען פון א צווייטן פאל, ווען שאלעם-אלייכעם פארלענגערט גראדע כאַימס רעפליקע. אין ערשטן וואריאנט איז פאראן א שטעל, ווו כאַימ דער מעשאַרעס זאָגט: „הערט זשע, רעב אלטער, אז מיר האָבן יאָ דערלעבט אזא סימכע, טאָ דאָמיר ערשט נעמען צו ביס-לעכ וײַן און טרינקען לעכאָימ שוין פאר אונדז אליינ (1) און צווייטשעווען ס׳זאָל זײַן מיט מאדל...“ אין צווייטן וואריאנט

(1) קורסיוו אונדזערע — נ. א.

זעט אויס דיראָזיקע רעפליקע אזוי: „הערט-זשע אויס, רעב אלטער, אז מיר האָבן יאָ דערלעבט אַ מאָלטאָוו, טאָ לאַמיר טאָקע נעמען צו גיס-לעכ זיין און טרינקען לעכאָמ פאר אונדז אליין און פאר אונדז דזערע אייגענע קאלעס¹⁾ און לאַמיר זיך צוויינטשעווען איינט דאָס אנדערע, סע זאָל זיין מיט מאָל...”

ווי מיר זעען, איז שאַלעמ-אלייכעם גענויגט צו אנטוויקלען יענע שטעל, ווען די קינדלעך טרינקען לעכאָמ פאר זיך אליין, ער ווארפט אָפּער אינגאנצן ארויס יענע שטעל, ווען די קינדלעך טרינקען לעכאָמ פאר די גאלעבאָטי און פאר קאָל-ייטראָעל. דאָס שטייט דורכאויס מיט דער טענדענץ צו פארשארפן דאָס בילד פון סאָציאלן אנטאָנאָזם, וואָס שאַלעמ-אלייכעם פירט דורך אין צווייטן וואַרלאַנט „מאָלטאָוו”. אין זעם פראַט איז כאַראַקטעריסטיש נאָך א צווייטע ענדערונג, וואָס שאַלעמ-אלייכעם טראָגט אריין אין טעקסט פון זיין איינאָקטער.

אינעם ערשטן וואַרלאַנט „מאָלטאָוו”, אז כאָמ דער מעשאָרעס הייבט אָן באַשרייבן זינגע באַלעבאָטימ, די אופגעקומענע גווייזים, ווי זיי זיצן אין „טוב, ווי די טייבעלעך און מע זירלט זיך”, זייענען מיר פאָלגנדיקס. „כאָמ... אפאָנעם, זיי שטאמען, טראכט איך מיר, ביידע פון גרויסן ייכעס, פונקט גלייך מיט מיר¹⁾! איין זיינע האָב איך געהאט אַ פאָטאָגראַפּ— פלעג אראָפּנעמען גרעס פון בוידעם, און דער אנדערער זיידע איז געווען גובערנאָס קי רעוויזאָר—איבער אלע שענקען...”

אין צווייטן וואַרלאַנט „מאָלטאָוו” זעט אויס דיראָזיקע וועפליק אנדערש:

„כאָמ... אפאָנעם, טראכט איך מיר, זיי שטאמען ביידע פון גרויסן ייכעס, גלייך מיט דעם ייכעס פון זייער מע-כאָט נאָכקעט¹⁾. איר ווייט, רעב אלטער, כינקסעס ייכעס? רעב אלטער. דעהינע קעדוימע לעמאָש? כאָמ. דעהינע קעדוימע לעמאָש, איין זיידן האָט ער געהאט אַ פאָטאָגראַפּ— פלעגט אראָפּנעמען גרעס פונעם בוידעם, און דער אנדערער זיידע איז געווען גובערנאָס קי רעוויזאָר—איבער אלע שענקען...”

מיר זעען דאָ, ווי שאַלעמ-אלייכעם טראָגט באוויסטזיניק אריבער דעם „גרויסן ייכעס” פונעם מעשאָרעס כאָמען אפּ דעם אופגעקומענעם

¹⁾ קריסיוו אונדזערער — נ. א.

גוויר כינקיסן. אזעלכע אויסערלעך אומבאדייטנדע ענדערונגען, וואָס זינען אָבער זייער כאַראַקטעריסטיש פאַר שאַלעם-אַלייכעם אידעאָלאָגיאַ-שער איינשטעלונג ארום 1905, קען מען טרעפן אין צווייטן וואַריאַנט „מאָלטאָוו“ גאנצ אָפּט. מיר זעען עס, לעמאַשע, אייב איז דער שילדער-רונג פון דער קעכנ ביילע, איז ערשטן וואַריאַנט דערציילט ביילע וועגן זיכ:

„ביילע (דערגיסט אים דאָס גלעזל). ווייט אייב וואָס איר רעדט, רעב אלטער, ווער וועט מיכ נעמען און אלמאָנע מיט קינדער צוויי, כאַטש אפילע באַוואַרנטע קינדער, באַט בעסטע באַלמעלצאָכע, נאָר מה אנו מה חיינו... וואָס איז מיין פאַרמעגן, משטיינס-געזאָגט, דריי הונדערט שמאַרדאָוואַנצעס, נישט מער זאָלן די נעגירים האָבן זייער אייגנס“...

אין צווייטן וואַריאַנט לייגען מיר אפּ דעמזעלעבן אָרט:

„ביילע. יאָ איר זינט אוואַדע גערעכט, רעב אלטער, א אייגענע פאַמיניצע איז אוואַדע ליבער פון א פּרעמדער שיסל. וואָס קומט אָבער ארויס? א וויסטע אלמאָנע. מה אנו מה חיינו?...”

רעב אלטער. אימקייט איז וואָס? און אלמאָנע איז דען קיינ מענטש נישט? פאַרקערט, און אלמאָנע איז נאָכ אדעראַפּע מער סבוירע... מיצאד ראַכמאַניעס... (כאַטש מיט די הענט) מיצאד דינז, דאָז, וואָס און יענצ...

ביילע. ווייט אייב וואָס? ווער וועט זיכ קוואַפּען אפּ מיר מיט סאַכאַקל צוויי הונדערט שמאַרדאָוואַנצעס? נישט מער זאָלן מינע באַלעבאַטימ פאַרמאָגן, ריבוינעשעליעמ...“

בעייטן איבעראַרבעטן „מאָלטאָוו“ צוליב דער צווייטער אפּלייגונג איז שאַלעם-אַלייכעם, ווי מיר זעען, פאַרינטערעסירט, אז אפּ ביילען זאָל נישט פאלן קיין שטאַט פון באַלעבאַטישער איינגעפונדענעקייט. די „באַוואַרנטע קינדער“, די דריי הונדערט רובל, דאָס אלע קאָנ נאָכ שאַלעם-אַלייכעם מיינונג אָפּשוואַכן די פאַרשטעלונג וועגן און אַרעמער און דערשלאָגענער קעכנ, וואָס מיר דאַרפן דאָ באַקומען. וואַרנט שאַלעם-אַלייכעם ארויס די רייד וועגן די „באַוואַרנטע קינדער“ און אַנ-שטאַט דריי, הונדערט שמאַרדאָוואַנצעס“ שטעלט ער אוועק צוויי הונדערט. פון די ציטאַטן, וואָס מיר האָבן ביז אהער געבראַכט, איז שוין צו זען, ווי שאַלעם-אַלייכעם האָט געזאָגט דערפאַר, אז די רעפליקעס פון זינע העלדן זאָלן זיכ באַקומען וואָס מער כאַראַקטעריסטיש, טרעפּ-

לעב און אויסדריקלעכ. אינאיינעם פאלט קומט אינאיינעם צוליב דעם צוועק קירצן. אינאיינעם פאלט — צוגעבן נייע ווערטער, נייע וועגן דונגען, וואס דארפן בויעטער מאכן די פאדער יענע געשטאלט. אזוי איז עס, לעמאל, מיטן אויסגעצייכנטן עפיוואָד, ווען כאָמ קאָמט דער מעשע-רעס גיט איבער דעם אינהאלט פון שפּאָמערס דאָמאָ, און רעב אלטער פאריכט אינאיינעם פון מאָל צו מאָל. אינעם ערשטן וואַריאַנט „מאָלעטאָו“ איז דער עפיוואָד מיטן פאריכטן ניטאָ. רעב אלטער הערט, ווי כאָמ גיט איבער דעם אינהאלט פון די „ראָמאָנע“, נאָר אליין מישט ער זיך ניט אריין אין כאָמס רייד.

שפּאַלעמ-אלייכעם האָט אינעם צווייטן וואַריאַנט באדייטנדיק פארגרע-סערט די געזאגט-נומערן, וואָס גייען אריין אין „מאָלעטאָו“. מעגלעך, ער האָט דאָס געטאָן אונטער דער ווירקונג פונעם יידישן טעאטער פון יענער צייט. שפּאַלעמ-אלייכעם האָט אָפּער געלייגט אכט דערפון, אז די לידער אינעם איינאקטער זאָלן שטימען מיט די גרונט-טענדענצן פונעם ווערק. דאָס זעען מיר ס'איז דער נייע-אריינגעפירטער פינאָל-ליד וועגן „אַרעם און רייכ“, ס'איז דער ליד „וואָס מיר זענען זענען מיר“, וואָס איז אנטוויקלט און וואריירט געוואָרן אין דער צווייטער אויס-גאבע. אי דער צופולס פון נייע ספּאַציאלע מאָטיוו, אי די אויבערהאנט פון נאציאָנאליסטיש-פאָלקסטישע שטימונגען — אָט דאָס אלץ, וואָס שאפט דעם גרונט-אינהאלט פון דער צווייטער אויסגאבע „מאָלעטאָו“, לאָזט זיך זעהן אויך אין די נייע געזאגט-נומערן, וואָס שפּאַלעמ-אלייכעם האָט אין אָט דער צווייטער אויסגאבע אריינגעפירט.

„פארבייטן די יאָצערעס“

דעם איינאקטער „פארבייטן די יאָצערעס“ האָט שפּאַלעמ-אלייכעם גא-זיין לעבן גיט פארעפנטלעכט. איז דער פאָלקס-פאָנד-אויסגאבע ווערט דער איינאקטער געדרוקט מיט א באמערקונג: „איבערגעמאכט פונעם איינאקטער „מאָלעטאָו“ אין די יאָרן 1906 — 1915⁽¹⁾. די אָנזיכטונג, אז „פארבייטן די יאָצערעס“ איז איבערגעמאכט פונעם איינאקטער „מאָל-“

⁽¹⁾ איז אונדזער אויסגאבע לאָזט מיר איבער דירעקטע באמערקונג און טייר דרוקן „פארבייטן די יאָצערעס“ נאָך „מאָלעטאָו“, כאָטש ס'וואָלט ריכטיק געווען צו געבן „פאר-בייטן די יאָצערעס“ נאָך „צעווייט און צעשפרייט“, האלטנדיק זיך באט כראָנאָלאָגישן סיידער

טאָוו" איז נישט אינגאנצן פינקטלעך. דער טעקסט פון „פארביטן די יאָצערעס" באווייזט, אז דאָ האָט שאָלעמ-אלייכעם געפרוווט „איבער-מאכען" נישט נאָר דעם איינאקטער „מאָלטאָוו", נאָר אויך די קאָמעדיע „צעזייט און צעשפרייט". די גאָרע איבערארבעטונג פון „מאָלטאָוו" באשטייט דאָ, אייגנטלעך, דערין, וואָס עס ווערן אריינגעפירט נייע עפיוואָרן, גענומען פון „צעזייט און צעשפרייט".

פון דער סצענע, בעשאס ציוויע-קילע מאָלט אויס די שטוב, וווּ זי דינט, ווערט קלאָר, אז דאָ גייט די רייד וועגן דער שטוב פון מייער שאלאנט (די הויפט-געשטאלט פון „צעזייט און צעשפרייט"). דאָ איז שטוב ווערט אלעמאָל אן „איבערקערעניש", ווי נאָר דער באלעבאָס פאָרט אוועק, דעמאָלט טאקע קומט עס פאָר, ווי די קעכע דערציילט, „אן אָפּטקע, פאָליציע, זשאנדארמע, און סאָלדאטן זיינען אריבער-געפאלן, איבערגעקערט די שטוב און צוגענומען אונדזער וואלאַדקע, איז קאטשומענט אריין". אָט די גאנצע סיטואציע איז פאראן איז צווייטן אָט „צעזייט און צעשפרייט".

וועגן דעם עלטערן פון אירע באלעבאטימס זון דערציילט די קעכע איז „פארביטן די יאָצערעס" זאָג אלץ, וואָס ס'ווערט דערציילט איז „צעזייט און צעשפרייט" וועגן מייער שאלאנטס עלטערן זון מאט-ווייען, דעם קאָרטנשפילער. ענלעך צו זיין פראָטאָטיפ פון „צעזייט און צעשפרייט" איז אויך דער צעבאלעוועטער קלענסטער זון, וואָס פירט זיך ארום מיט הינט. מיר האָבן דאָ אויך די געשטאלט פון דער עלטערער טאָכטער קלאָרע (איז „צעזייט און צעשפרייט" — פלאָרא), וואָס פירט א ראָמאן מיט אן אפטייקער; די יינגערע טאָכטער אנהא (איז „צעזייט און צעשפרייט" — כאנע) קלייבט זיך פאָרן קיין אויסלאנד לערנען. איר כאָטש שטאמט פון גרויסן ייִכעס, מע רופט אים אראָן-טשיק פינקלשטיין (איז „צעזייט און צעשפרייט" — אראָנטשיק זיידן-שטאמער). אירע עלטערן זענען אופגעקומענע גוירימ, זיי זענען אמאָל געשטאנען מיט פיש אין מארק. געקומען קיין אָדעס, געוואָרן גאנצע סטיקראטן און האָבן מיישעק זיך מעשאדעך זיין מיט אונדז, מיט די פינקלשטיינס — אזוי דערציילט דער מעשאָרעס איציק. די סיטואציע איז דאָ ווידער דיזעלבע, ווי איז „צעזייט און צעשפרייט" ארום דער פאמיליע שאלאנט.

איז אייניקע פאלן פרוווט שאָלעמ-אלייכעם אנטוויקלען ווייטער די עפיוואָרן, וואָס זיינען געגעבן געוואָרן איז „צעזייט און צעשפרייט".

אזוי איז עס, לעמאָש, אינעם עפיוואָד מיט ארעאָנטיקס ברוי. די קאָמע-
דיע „צעניט און צעשפרייט“ ענדיקט זיך דערמיט, וואָס די זינדשטא-
מערס לאָזן אָפּ דעם שירעכ נאָכדעם ווי מע האָט שאלאנטס זון, ווא-
לאָזיג, איינגעזעצט אינ טורמע, אינ „פארביטן די יאָצערעס“ האנדלט
זיך אויך וועגן דעם, אז דער שירעכ איז אָפּגעלאָזט, ארעאָנטיק שרייבט
אַבער א ברייט צו אנעם, ער בעט זי נישט פאָרן קיין אויסלאנד ביז
זינע עלטערן וועט איבערגיין דער קאפּרין און זיי וועלן איינזאָליקן
צו דעם שירעכ.

עס קאָן אַלעס קיין סאָפּעק נישט זיין, אז פארן איינאקטער „פאר-
ביטן די יאָצערעס“ האָט שאַלעם-אלייכעם אויסגעזעט א היפשע צאָל
מאָטיוו און געשטאלטן פון „צעניט און צעשפרייט“; מעגלעך, אז דער
איינאקטער איז אפילע געווען געפלאנט, ווי א ווייטערדיקע פאָרזע-
צונג פון „צעניט און צעשפרייט“. די אייגנארטיקייט פון שאַלעם-אליי-
כעס „פארביטן די יאָצערעס“ באַזירט אָבער דערין, וואָס זי מאַכ-
טיוון און געשטאלטן פון „צעניט און צעשפרייט“ ווערן דאָ איבער-
געפלאַכט מיט די מאָטיוו און געשטאלטן פון „מאָלנאָוו“, שאַלעם-
אלייכעם וויל פון אָס די צווייטע ערעמענטן באשאפן איין גאנצעס.
ער שטרענגט אָן זיין גאנצע דערפירערשיקייט קעדיי צו דערנענטערן
די צוויי, אינ גרונט פארשיידענע ווערק. צוליב דעם צוועק טראָגט ער
אריבער די האנדלונג פון „מאָלנאָוו“ אין דער צייט ארום 1905 יאָר,
ווען די אָפּקלאַנגען פון די רעוואָלוציאַרע-געשעענישן דערקלערט זיך
ביז צו דער „קיי“, און אפילו צוויי-קיילע, די קעכנ, ווייטט שוין
אויך עפעס וועגן „צנצנעל סט“. אינ צענטער פון דער האנדלונג שטייט
שוין איצט נישט דעם אלטער דער פאקטורענער, וואָס טיילט זינע סימ-
פאטיעס גלייך אפ גלייך צווישן די צוקניסטן און סאָציאליסטן, נאָר
קאלמען דער שוסטער, א פארשוין, וואָס האָט שוין עפעס געהערט
וועגן קארל מארקס און פרוווט זיך אויסצורעדן וואָס וואָרט „פראָלע-
טאריאט“.

דער אויפן, וואָס שאַלעם-אלייכעם שירדערט אין „פארביטן די
יאָצערעס“ די געשטאלטן פון די קיי-לייט, איז ווייט נישט דערזעלבער,
וואָס מיר האָבן געזעען פריער אין „מאָלנאָוו“. דאָרט אינ
„מאָלנאָוו“ זעט מען, אז שאַלעם-אלייכעם איז נאָך דורכגע-
רונגען מיט טיפן אינטערעס צום „נאש-בראט דעם פראָסטן אוי-
דעם“, ער קלייבט זאָרגעוודיק אום א דעטאל נאָך א דעטאל אפ צו

שילדערן אָט דעם אוילעם, ער שטרעבט וואָס מער צו אנטוויקלען די סאָציאלע כאראקטעריסטיק פון ווי אינצולען געשטאלטן. און, פאר ביטן די יאָצערס" אין די כאראקטעריסטיק פון די קינדגעשטאלטן שוין גאָר און אויבנויגע. די פסיכאלאגישע שטויבן זינען נישט טאראלגעמינערט, מיילמאָל פעלט אטילע אינגאנצן דער היכטיקסטער גרונט-שטריק, וואָס לויט אים זאָל מען קאָנען אונטערשיידן איין געשטאלט פון א צווייטער.

אויס איז דער שילדערונג פון קאלמען דעם שוטטער געפינען מיר נישט יענע בוילעטקייט פון א פזסט געצייכנטער סאָציאלער פיגור, וואָס מיר האָבן אין דער שילדערונג פון אלטער דעם פאקטורעגער. קאל-מען דעם שוטטערס רעפליקעט וועגן קארל מארקס און וועגן, פראַד-לעטאריאט" זינען געגעבן ווי רעפליקעס פון א ליכטן וואָדעוויל; זיי ווערן אפ א ריין מעכאנישן אויפן צונורפגעפאָרט מיט יענע רעפליקעס, ווען ער ווינטשט זיך אין זיין גלייכנס "מע זאָל זיין יידן". קיין טי-פערע מאַטיווירונג פון דעם אינטערעס, וואָס קאלמען שוטטער האָט פאר קארל מארקס, איז דאָ נישט שייַעכ צו זוכן. אין "מאזלטאָוו" האָבן מיר געזען, אז אָן די "ביכלעך" פון די "צעצעליסטן" דערמאָנט זיך אלטער דער פאקטורעגער גראדע אין דער פינאל-רעפליקע, זעמאָלט, ווען ער דארף רעאגירן דערום, וואָס די מאדאם טרייבט אים פון שטוב. אין "מאזלטאָוו" הערן מיר, ווי דער פאקטורעגער זאָגט צו דער מאד-דאם אין דער פינאל-רעפליקע: "טאמז היינט אנדערע יאָרן גאָר.. נישט דאָס וואָס אמאָל... איר זאָלט זען בא מיר אין די ביכלעך... די צעצעליסטן זאָגן... א קלאָג צו אייער קאָפּ"... אין "פארביטן די יאָצערס" ווערט אָט די רעפליקע קימאט ווי אינגאנצן פארשוונדן. קאלמען שוטטער רעאגירט לאכזוטן נישט אפ דעם פאקט, וואָס די מאד-דאם טרייבט אים אויס פון שטוב. אין איר אויסגעשריי: "תאָן, שר-קורימ!" דערהערט קאלמען שוטטער נאָר דאָס וואָרט "שיקורימ" און ענטפערט אָפּ דערום מיט א רעפליקע, וואָס זעט אויס ווי גענומען פון א רעאקציאָנערן פאטקוויל אפּ ווער ארבעטער-באוועגונג: "שיקורימ? כאסוועטאָלעם! ווי קומט דאָס צו א יידן? אויפראט נאָך דער מע-טאָדע פונעם שטאנדפונקט פון דער קאפיטאליזאציע אין די פאָרגעשריטענע עלעמענטן פונעם קאפיטאל!"...

אפן פאָן פון אזא ארט שילדערונג ווערן שוין קימאט ווי אינגאנצן אָפגעווישט יענע שפורן פון סאָציאלן אנטאָגאניזם, וואָס זינען פאראן

איז דער האנדלונג פון „מאולטאָר“ איציק דעם מעשן־רעס אויסגעשוויי
 איז „פארביטן די יאָצערעס“, ווען ער רופט אויס: „אויס באלעפאטימ!
 אויס מעשן־רעס! אלע גלייכ!“ קומט נישט ווי א לאַנגער פינאל מונ
 דער האנדלונג, וואָס מיר האָבן אין איינאקטער. ס'קלינגט מער ווי אן
 אויסערלעכ־צוגעגעבענער טריק, וואָס דארף באַוועקטן די באַצייכענונג
 „א פריילעכס איז איינאקט“, ווי עס שטייט אויסגעשריבן אפן איינאקט
 טער „פארביטן די יאָצערעס“.

נישט געקוקט דערפון, וואָס דער איינאקטער „פארביטן די יאָצערעס“
 שטעלט מיט זיך פאָר נישט קיינענדיגלייך אויסגעפורעמט ווערן — גי
 כער האָבן מיר דאָ צו טון מיט א נישט פארענדיקטן עקספערמענט —
 קאָנען מיר דאָכ זאָגן מיט רעכט, אז דאָ ווען מיר פאר זיך אייניקע
 שטריכן, וואָס זינען כאַראַקטעריסטיש פאר דער עוואָלוציע, וואָס שפּאַ-
 לעמ־אלייכעם האָט דורכגעמאכט אין די יאָרן 1906—1915 — די צייט
 ווען „פארביטן די יאָצערעס“ איז געשריבן געוואָרן. איז דער צווישנצייט
 פון 1906 ביז 1915 ליגט אויך יענער פערקאָד פון דעאָנציע, ווען שפּאַ-
 לעמ־אלייכעם האָט, ווי ס'איז באַוויזן, אפ א גאנצ קענטלעכע אויפן
 געביטן דעם צוגאנג צו די צענטראַלע אָפּיעקטן פון זיין שאַפן. דער
 ראָמאן „דער גרוטיקער שפּאַס“, די לעצטע דערציילונגען פונעם בוך
 „טעוויי דער מילכיקער“, באַווידערט די דראַמאטיזאציע פון „טעוויי
 דעם מילכיקן“ — דאָס אלץ האָט באַוווּזן, אז אין גאנץ פון די רעאָק-
 ציע־יאָרן, ווען שפּאַלעמ־אלייכעם שאַפן שטעלט זיך אלץ אָפּגענער
 און אָפּגענער אונטערן צייכן פון נאציאָנאליסטישער אפאָלאָגעטיק, האָבן
 מיר אויך א באַשטימטע ענדערונג אין שפּאַלעמ־אלייכעם באַצייגן צו
 דער יידישער בורזשואַזיע. אין די יאָרן זוכט שוין שפּאַלעמ־אלייכעם
 מיט אלע מיטלען צו פארטרייבן פון זיך די פאָרשטעלונג וועגן דער אומפאָר-
 מינדלעכקייט פון א געוויסן אייגנטיש צווישן יידישן קליינבורגערטום און
 דער בורזשואַזיע, יענע פאָרשטעלונג, וואָס האָט — האַגאָמ אין א גאנצ
 אומקלערער פאָרם — זיך באַוווּזן אין זיינע ווערק, געשריבענע ארום
 1905 יאָר.

זוכנדיק צו פארגלעטן אָט דעם אייגנטיש מיט דער יידישער בור-
 זשואַזיע, וואָס איז אפן ווילעטסטן אויפן באַוווּזן געוואָרן אין דער גע-
 שטאַלט פון אראָנטשיקן אין „צעזייט און צעשפרייט“, מאכט שפּאַלעמ־
 אלייכעם א פרוווי אין „פארביטן די יאָצערעס“ לאָזן פאלן גאָר אן אן-
 דער שיינע און דער געשטאַלט פון אראָנטשיקן.

יענע קאטעגארישקייט, וואָס מיר האָבן אין דער שילדערונג פון אראָנטשיק אין „צעזייט און צעשפרייט“, וועלן מיר אין „פארביטן די יאָצערס“ ניט געפינען. פארקערט, אין „פארביטן די יאָצערס“ פיגורירט אראָנטשיק ווי רער מעכאבער פון א בריוו, וואָס דארפ אונז צווייטן טון, אז אראָנטשיק איז ניט גערעכט אין זיין פאָטער, ער וויל ניט איינרייסן מיט שאַלאַנטס שטוב אויכ נאָכדעם, ווי וואַלאַדי איז ארעס-טירט געוואָרן. אראָנטשיק איז שוין דאָסמאָל פאָרגעשטעלט ניט ווי יעדער פארטעמפערטאָר, וועלכעס צופרידענער „סטאטעטשנער באַכער“, וואָס מיר האָבן געזעען אין „צעזייט און צעשפרייט“, דאָסמאָל גיט שוין שאלעמ-אלייכעם אַנצוהערן, אז אראָנטשיק איז א שוואַכלינג, א קארבן פון זיין פארדאָרבענער עלטער-שטוב, ער איז אָבער א מענטש מיט א „הארץ“, מיט א „נעשאַמע“.

„איכ בין זיכ מידע — שרייבט אראָנטשיק אין זיין בריוו — איכ בין צו שוואַכ, איכ האָב קיין העלדנ-מוט, אָבער א הארץ האָב איכ — א נעשאַמע“.

עמעס, אַט דער פלוצים אופגעוואכטער אינטערעס צו אראָנטשיקס „הארץ“, צו זיינע „נעשאַמע“ איבערלעבונגען איז אין „פארביטן די יאָצערס“ ניט אנטוויקלט געוואָרן, דער עפיזאָד מיט אראָנטשיקס בריוו איז אָבער איינער פון די סימפּטאָמען, וואָס זאָגן איידעס וועגן דער ענדערונג אין שאלעמ-אלייכעם באציאָנג צו רער בורזשואזיע, וואָס מערקט זיכ אַן אין די יאָרן פון דער רעאקציע. און דערמיט שטימט אויכ די ענדערונג אין דער שילדערונג פון דעם „נאש בראט דעם פראָסטן אוילעם“, ווי מיר זעען דאָס אין „פארביטן די יאָצערס“. שאלעמ-אלייכעם קאָן שוין איצט בעשומיפן ניט דערלאָזן, אז זינס א דראמאטיש ווערק זאָל פארקערפערן אין זיכ אזא שאַרפן קאָנפליקט, ווי דאָס איז געגעבן געוואָרן, לעמאַשל, אינעם איינאקטער „מענטשן“. אפילו רער גאָר מעסיקער פראָטעסט אין „מאזלסאָוו“ ווערט שוין צו ראדיקאל פאר שאלעמ-אלייכעמען אין די לעצטע יאָרן פון זיין לעבן. ווערט דעריבער אין „פארביטן די יאָצערס“ דער קאָנפליקט צווישן די קיכ-לייט און די באלעבאטימ קימאט ווי פארווישט. שאלעמ-אלייכעם פירט אפילו אריין אינעם איינאקטער א פרישע געשטאלט פון א די-נער — קאָפל. דינאָזיקע געשטאלט איז אָבער קלאָר ניט בארופן אונטער-צישטרייכט דעם אנטאגאניזם צווישן די „מענטשן“ און זייערע באלע-באטימ, — ניט אפ דעם בילד פון אַט דעם אנטאגאניזם בוים שאלעמ-

אלייכעם זיין איינאקטער „הארביטן די יאָצערס“. אפן ערשטן פלאן ווערט דאָסמאָל אוועקגעשטעלט די „אינטריגע“ מיט די פארביטענע בריוו. ארום אָט דער „אינטריגע“ אנהייקלט זיך עס איצט די האַר-לוג, דאָס איבערוקן די שילדערונג פון די קינדלעך גופע ווערט אין אייניקע עפיוואָדן פון דער האנדלונג פון קימאט ווי א נעבנזאכ. ווי געזאָגט, איז „הארביטן די יאָצערס“ גיט קיין ענדגילטיק-אויסגע-פועמט ווערק, גיכער האָבן מיר דאָ צו טון מיט א גיט-פארענדיקטן עקספערימענט, אָפער אויב אלס אן עקספערימענט ווייזט ער אונז גע-וויסע שטריכן פון יענער ענדערונג, וואָס איז סאָרגעקומען אין שאלעם-אלייכעם שאפן אין די יאָרן פון דער רעאקציע. בילעטער זינען די דאָזיקע שור כן ארויסגעטראָטן אין אנדערע דראמאטישע ווערק, וואָס שאלעם-אלייכעם האָט געשריבן אין די רעאקציע-יאָרן, — וועט אונז וועגן דעם נאָך אויסקומען רעדן גענויער אין אונדזערע באמערקונגען צום צווייטן גאנץ „דראמאטישע שריפטן“.

„צעזייט און צעשפרייט“

די קאָמעדיע „צעזייט און צעשפרייט“ האָט שאלעם-אלייכעם אָנגע-הויבן שרייבן קאָנטיק נאָך סאָפּ 1902-טן יאָר. דאָס איז צו זען דערפון, וואָס שוין אין נומ 3 פון מ. ספעקטאָרס וואָנבלאט „די יידישע פאָלקס-צייטונג“ פון 1903-טן יאָר (דער נומער איז דערשינען דעם 13-טן יאנואר) איז פאראן אן אנאָנס, אז פון קומענדיקן נומער הייבט זיך דאָ אַן דרוקן שאלעם-אלייכעם קאָמעדיע „צעזייט און צעשפרייט“. די קאָמעדיע האָט זיך געדרוקט אין דער „יידישער פאָלקס-צייטונג“ פון וואָך צו וואָך אינעם פעריאָד פון 21-טן יאנואר ביז דעם 4-טן פעבר-ואל 1903-טן יאָר. דערמיט איז אָבער די געשיכטע פון „צעזייט און צעשפרייט“ נאָך גיט געווען פארענדיקט. אין א פאָר כאַדאָשימ נאָכדעם, ווי די לעצטע סצענע פון „צעזייט און צעשפרייט“ איז אָפגעדרוקט געוואָרן, שרייבט שאלעם-אלייכעם אין א בריוו צו ספעקטאָרן (דער בריוו איז דאטירט: 7-טער יוני 1903):

„היינט האָב איך ארויסגעשיקט א גלייכס אפן אדרעס „טושיא“ און ווייס, אז דו וועסט אפיסל שפרינגען און זיך שמיצן אין דער ערד, און מאכמעס עס וועט דיר גיט העלפן קיינשום

ריבוניעשעלעמען, לאַכיינ זאָלסטו זיך אַפּיטל אויסשמיצן און אויס-
שפּרינגען. אויסטרינקען אַ גלאָז קאלט וואַסער און טון אזוי ווי
איך הייס: אָפּדריקן, און לעמאנעשעם אָפּדריקן, דעם 4-טן (ד. ה.),
אייגנטלעך, דעם דריטן) אַקט פון מיינ קאַמעדיע „צעזייט און
צעשפּרייט“. איך האָב גיט איינפיל צייט איינצוטיילען מיט דיר,
אם ווילסט ער איז נייטיק, אוביפראַט אז מע שפּילט די קאַמעדיע
(ליוביטעלי) אינ פיל ערטער; נאָר איך זאָג דיר, אז אָן דעם
דריטן אַקט איז די קאַמעדיע עפעס גיט דערעדט. מאטווי קומט
אויס גיט גאנץ, דאווידקע — אַ פאַרבלייבנדיקער פאַרשוין. אויסער
דעם, וואָס די סצענעס פון דעם אַקט זיינען עכט פּאָלקסטימלעך
(נאַרצונע), און ווי אויב, באַ די אופגעקומענע אייגנטלעכקייטן,
אזוי אויך אינטן, באַ די „קליינע מענטשעלעך“, איז צעזייט און
צעשפּרייט! איך רעדן, אז דו פאַרשטייט פאַר אַן אייטעק און
וועסט גיט מאַכן קיין פוילע שטיק און גיט זאָגן מיר, אז עס
פאַסט גיט, שוין שפּעט אויכעווימען: מיר פאַסט אלצדינג — אָן אַ
שום טערעץ, לעמאנעשעם, דעמאנעשעם, לאָזן אָפּדריקן...
מ. ספּעקטער האָט געמוזט פּאָלגן, און דעם 22-טן יולי 1903 איז נומ.
30 פון דער „ידישער פּאָלקסצייטונג“ האָט מען געקאָנט ווען אָפּגעדריקט:

„א נייַער אַקט

צו דער קאַמעדיע „צעזייט און צעשפּרייט“
בילדער פונעם יידישן לעבן אין פיר אַקטן.

דערביי איז נאָך געווען אָנגעגעבן:

„איבער אַ זיטיקע סיבע איז דערדאָזיקער אַקט באַצייטנס גיט אריין
אין דער קאַמעדיע „צעזייט און צעשפּרייט“ (ייד. פ. „צייטונג“ נומ.
4—10 היינטיקס יאָר). דערדאָזיקער אַקט קומט אפּ דעם אָרט פון דעם
דריטן, און דער פריערדיקער דריטער דארף זיין דער פערטער, לעצט-
טער אַקט“.

דער עפיוזאָד מיטן „נייעם אַקט“ איז ביז גאָר כאַראַקטעריסטיש
פאַר דעם עטאָפּ פון שאַלעם-אלייכעמס קינסטלערישער אנטוויקלונג,
וואָס איז פאַרגעשטעלט אינעם טעקסט פון „צעזייט און צעשפּרייט“,
ווי ער איז גערעקט אין דער „ידישער פּאָלקסצייטונג“ (מיר וועלן אים
ווייטער באַצייכענען: „דער ערשטער וואַריאַנט“). כאַראַקטעריסטיש איז
שוין דאָס גופע, וואָס שאַלעם-אלייכעמ ווערט נאָך באלד נאָכן אָפּדריקן

די ערשטע דריי אקטן אומצופרידן מיט זיין קאָמעדיע, ער דערפילט גלייכ, אז אינ דער קאָמעדיע איז „עפעס ניט דערעדט“.

שאלעמ-אלייכעם גלויבט, אז מיטן אריינפירן דעם „נייעם אקט“ ווערט די „ניט-דערעדטקייט“ באזיטיקט. אז דאָס איז ניט מער ווי א פאלשע אלייזע-דערין איבערגעצייגט זיכ שאלעמ-אלייכעם גאָר אינגיכט, אינ 1905-טן יאָר, ווען עד קומט ווידער צו א נייעם באשלוס: ארויסווארפן דעם „נייעם אקט“ פון „צעזייט און צעשפרייט“. די „ניט-דערעדטקייט“ פון דעם ערשטן וואריאנט איז געווען א מער טיפער, א מער אָדגא-נישער פערלער פון אַט דעם ווערק. אַט דעד פערלער איז באשטאנען דערין, וואָס אינ דעם ערשטן וואריאנט „צעזייט און צעשפרייט“ האָט ניט געפונען דעם אדעקוואטן אויסדרוק שאלעמ-אלייכעם קלאסאָווע דערפארונג הארט באמ אָנהייב פון דער ערשטער דושישער רעוואָלוציע. אינ דעם ערשטן וואריאנט „צעזייט און צעשפרייט“ ווארפט זיכ אינ די אויגן פרייע פאר אלע דער פאקט, אז די אלע שטייגער-דערשיינונגען, וואָס ווערן דאָ געשילדערט, האָבן גאָר א קנאפע שייכעס צו יענע בא-דיטונגפולע סאציאל-עקאָנאָמישע פראָצעסן, וואָס קומען דעמאָלט פאָר אינ דער יידישער סוויווע. דאָס ווערט באזונדערס מערקווירדיק, ווען מע דער-מאָנט זיכ, אז דעמזעלביקן 1902-טן, ווען שאלעמ-אלייכעם הייבט אָן שרייבן „צעזייט און צעשפרייט“, שרייבט ער אָן א היפּשן טייל פון בוך „אינזאנא-געשיכטעס“ — א בוך, וואָס איז אזוי ווי ספעציעל בארופן צו פיקסירן די נייע סאציאל-עקאָנאָמישע פארהעלטענישן, וועלכע הייבן זיכ אָן אויטקריסטאליזירן ערעו 1905-טן יאָר אינ דער סוויווע פונעם יידישן קריינפידגעטומ. און דידאָויקע פארהעלטענישן זיינען געווען אזעלכע אז זיי האָבן געמוזט צוציען די אופמערקזאמקייט פון א שרייבער, וואָס האָט אויסגעדריקט דאָס יידישע קריינפידגעטומ.

„דער פערקאָד פון 1905-טן יאָר האָט זיכ אויסגעצייכנט מיט דער מענדענצ פון דער אָפּשטארבונג פון דער אלטער יידישער האנטווערקער... דער וואָס פון אינדוסטריע און האנדל, די אנטוויקלונג פון דער אינזאנא-נעצ, דער וואָס פון די שטעט האָט אינגאנצן געענדערט דעם כאראק-טער פון האנדל. ס'עפענען זיכ גרויסע מאגאזינען, וועלכע שטייבן ארויס אלע מער און מער דעם קריינעם האנדל, אינ וועלכע ס'איז געווען פארנומען א גרויסע צאָל יידישע הענדלער. דער מיסכעד פאָדערט גרויסע קאפיטאלן, וואָס די מערהייט יידן האָבן ניט פארמאָגט. די רייכ-געוואָרענע דאָרמישע באַלעגופים הייבן אָן שטארק צו פאדנעמען זיכ

מיט האַרץ איז די שטעט און שטעטלעך, ארויסשטויסנדיק די עקאָנאָמ־
מיש שוואַכערע עלעמענט און פארוואנדלענדיק ווי איז זייערע אגענטן
און טיילמאָל איז זייערע אָנגעשטעלטע⁽¹⁾.

ווי נישטיק טאָט איז ניט געווען דער פארנעם פון סאָציאַל־פאָליטישן
אינטערעס איז דער „יידישער פאָלקסצייטונג“, וווּ שאַלעמ־אלייכעם
האַט געדרוקט זיין קאָמעדיע „צעזייט און צעשפרייט“, האָט מען דאָך
אפילו אפ די שפאלטן פון אַט דער באַלעבאטישער צייטונג געקאָנט טרעפן
א גאנצ לעבעדיקן אָפּקלאנג פון דער שווערער נויט, איז וועלכער עס
טרעפט צו יענער צייט דאָס יידישע קליינבירגערטום.

מיר געפינען אָבער ניט אַט דעם אָפּקלאנג איז דער קאָמעדיע „צע־
זייט און צעשפרייט“, ווי זי איז צום ערשטן מאל געדרוקט געוואָרן איז
דער „יידישער פאָלקסצייטונג“. די פיעסע איז געבויט לויט דער סכע־
מע פון שאַלעמ־אלייכעם פריער געשריבענע דראמאטישע ווערק
(„א דאָקטער“, „יאקנהאָז“, „מאזל־טאָו“). פונקט ווי איז „יאקנהאָז“, זעען
מיר אויך איז „צעזייט און צעשפרייט“, אז איז צענטער פון דער
האנדלונג שטייט די שטוב פונעם אופגעקומענעם אוישער.

שוין איז „יאקנהאָז“ הערן מיר, ווי מארקוס פרעגט:

„וואָס פאר א וועלט? ווען רעדט דער מאן מיטן ווייב, דער פאָר־
טער מיט די קינדער, אז א גאנצן טאָג איז מען אפ דער בערזע און
באנאכט בא די קאָרטן? ווען זעען זיך די קינדער מיט זייער פאָטער?
וואָס ווייסן זיי און וואָס טראכטן זיי פון אים?“...

איז „יאקנהאָז“ ווערט וועגן דעם גערעדט נאָך גאָר פארבייגייענ־
דיק — איז „צעזייט און צעשפרייט“ ליגט איז דער פראגע דער שליסל
צו דער גאנצער האנדלונג. מייער שאלאנט, וואָס איז טאָג ווי נאכט
פארטון איז זינע געשעפטן מיטן גראפ, איז פונקט אזוי אָפּגעפרעמדט
פון זינע קינדער, ווי דער יעוהופעצער בערזע־שפילער. מיר האָבן דאָ
די טיפישע געשיכטע פון א געלטזוכטיקן סענדער בלאנק, ווי זי ווערט
איבערדערציילט איז פארשיידענע פריער געשריבענע ווערק שאַלעמ־
אלייכעם. די נייע מאַטיוון, וואָס זאָלן גילטן ווי אן אָפּקלאנג פון די
נייע סאָציאַל־עקאָנאָמישע פראָצעסן איז דער יידישער סוויוע, זינען
דאָ נאָך קאמ־קאמ אָנגעמערקט. און אַט דערפון האָט זיך עס גענומען
שאַלעמ־אלייכעם אומצופרידנקייט מיט זיין ערשטן ווארנאנט „צעזייט

(1) ש. דימאנשטיין. די רעוואָלוציאָנערע באוועגונג צווישן די יידישע מאסן איז
דער רעוואָלוציע פון 1905־טן יאָר, ז. 13.

און צעשפרייט. דערפון האָט זיך גענומען דער איינדרוק, אז דאָ איז „עפעס נישט דערעדט“.

שאלעמ-אלייכעם פרווהט פאריכטן די פיעסע „צעזייט און צעשפרייט“ גלייכ אפן קאָרט. ער שרייבט צו א פערטן אקט. דערדאָזיקער אקט דארף לויט שאלעמ-אלייכעם מיינונג אריינברענגען א נייעם טאָג אין דער האנדלונג פון דער פיעסע. ער דארף באווייזן, אז „ווי אריינ בא די אופגעקומענע, אריסטאָקראטן“, אזוי אויך אונטן בא די „קליינע מענ-טשעלעך“, „איז צעזייט און צעשפרייט“.

אָבער די „קליינע מענטשעלעך“, וואָס ווערן באוויזן אינעם „נייעם אקט“, זינען ווייט נישט ענלעך אפ יענע קאסרילעווקער איינוווינער, וואָס ווערן בא שאלעמ-אלייכעם באצייכנט מיטן נאָמען „קליינע מענ-טשעלעך מיט קליינע האסאָגעס“. דאָ אינעם „נייעם אקט“ וועט מיר נישט קאסוילעווקע מיט אירע האלב-אידישע, אלטפונקישע געש-טאלטן און בילדער. דער „נייער אקט“ פירט אונדז אין דער סוויווע פון דעם גרויסשטאָטישן קליינפירגערטום, וואָס איז שוין געפאלן ביז צום לעצטן שטאפל פון עקאָנאָמישער דעגראַדאציע. דער „נייער אקט“ איז דערמיט אינטערעסאַנט, וואָס ער באווייזט אונדז א שיכט, וואָס איז בא שאלעמ-אלייכעם בעדערעכ קלאל גאָר ווייניק פארטראָטן. אין דעמאָזיקן שיכט פון גרויסשטאָטישן קליינפירגערטום, וואָס האָט זיין שילדערונג באקומען בא אזעלכע שרייבער, ווי סעמיאָן יושקע-וויטש, האָט צו יענער צייט מיט א באוונדער בוילעטקייט זיך ארויס-באוויזן די שארפקייט פון די עקאָנאָמישע פראָצעסן, וואָס קומען פאָר אין יידישן קליינפירגערטום אין פערנאָד ארום 1905. און אָט צו דעם שיכט איז געווענדעט שאלעמ-אלייכעם אופמערקזאמקייט אין 1903-טן יאָר. די שילדערונג פון אָט דעם שיכט דארף עס באזייטיקן די נישט-דע-רעדטקייט פון דער קאָמעדיע „צעזייט און צעשפרייט“.

אזעקשוועלן איז צענטער פון דער קאָמעדיע אָט די שילדערונג, וואָס מיר האָבן אין „נייעם אקט“, האָט אָבער געהייסן—גאָר אפ א נייעם אויפן איבערבויען די גאנצע פיעסע. דאָס האָט געהייסן מאכן די אינטערעסן פון אָט דעם עקאָנאָמיש-דעגראַדירטן גרויסשטאָטישן שיכט קליינפירגערטום פאר דעם אויסגאנג-פונקט פון דער גאנצער האנדלונג. מעכאניש אריינשטעלן דעם „נייעם אקט“ אין דער אלטער סכעמע פון דער קאָמעדיע „צעזייט און צעשפרייט“ האָט מען נישט גע-קאָנט. דעריבער איז עס געווען נישט מער, ווי א פאלשע איליוויע, אז

דורך דעם „נייעם אקט“ ווערט באזיטיקט די „נייט-דערדעטקייט“ פון דעם ערשטן וואריאנט „צעזייט און געשפרייט“.

די געשיכטע פון דער קאמעדיע „צעזייט און געשפרייט“ איז נאך ווייט ניט געווען פארענדיקט. אין דאָס האָט זיך ארויסגעוויזן גאָר איינ-גיכט. סאכאקל איז צוויי יאָר ארום נאָך דעם, ווי דער ערשטער וואריאנט איז פארעפנטלעכט געוואָרן אפּ זי שפּאַלטן פון דער „ידישער פאָלקסצייטונג“—אין 1905—טאָג יאָר—זעען מיר, ווי שאַלעם-אלייכעם נעמט זיך אפּטוי אַיבערארבעטן זיין „צעזייט און געשפרייט“.

וועגן די אומשטאנדן, וואָס האָבן געפראכט שאַלעם-אלייכעם צום איבערארבעטן די קאמעדיע „צעזייט און געשפרייט“, ווערט דערציילט אין שאַלעם-אלייכעם האקדאָמע צו דער 2טער אופלאַגע פון דער קאמעדיע.

פון דערדאָזיקער האקדאָמע זעען מיר, אז צו דער צייט, ווען די האקדאָמע איז געשריבן געוואָרן (זי איז דאטירט: קינען, מיי 1905), האָט שוין שאַלעם-אלייכעם ניט געהאלטן, אז אין דעם ערשטן וואריאנט „צעזייט און געשפרייט“ איז בלויז „עפעס ניט דעזעדט“. דאָסמאָל דריקט זיך שאַלעם-אלייכעם אויס אסאך קאטעגאָרישער: „אפּ דער בינע האָט מען געשפילט א פּעליעטאָן, ניט קיין דראמע“—אזוי באצייכנט ער דעם איינדרוק פון דער ערשטער אופירונג „צעזייט און געשפרייט“ אין פוילישן טעאטער אין ווארשע און ער גיט צו דערביי: „איך בין געווען דעמאָלט אויב ניט דער איינציקער, וואָס האָט אויסגעפּרופּט דעם מעכאָנער פון דער פיעסע“.

דער פאקט, וואָס שאַלעם-אלייכעם האָט, ניט געקוקט אפּ דעם גרויסן דערמאָלג פון „צעזייט און געשפרייט“, דאָך געגעבן דער פיעסע אזא נעגאטיווע אַפּשאצונג, באווייזט ווי ווייט שאַלעם-אלייכעם האָט זיך ארוק געטאָן פאָרויס אין זיין אנטוויקלונג פאר די פאָר יאָר, וואָס טיילט אָפּ דעם ערשטן וואריאנט „צעזייט און געשפרייט“ פונעם צווייטן. די דאָזיקע פאָר יאָר זיינען באצייכנט מיט גאָר א גרויסער אופלעבונג אין שאַלעם-אלייכעם שאפּן⁽¹⁾. אפּן פאָג פון זיט דער אופלעבונג ווארפט זיך

(1) אין דעם פראט איז זייער כאראקטעריסטיש שאַלעם-אלייכעם א בריוו צו ספּעקטאָרן, געשריבן אין יאָר 1903. שאַלעם-אלייכעם שרעבט: „איך מוז מיך מוידע זיין פאר דיר, אז איך מיל מיך עפעס ווי ניי-געבוירן“.

באונדערס אינ די אויגן דער צופולס פון נייע מאַטיוו, וואָס זינען אפ א דירעקטן אויפן פארבונדן מיט די רעוואָליוציאָנערע געשעענישן פון יענער צייט. אינ אַעלכע דערציילונגען, ווי „האָדל“ (1904), „יויסעפ“ (1905), „שמוליק“ (1905) פילט זיך שוין, ווי שאַלעמ-אלייכעם דערנענטערט זיך ביטלעכווייז צום שילדערן געוויסע געשטאלטן און בילדער פון דער רעוואָליוציאָנערער עפאָכע. דאָסוואָלבע זעען מיר אויך אינ זינע פאָליטישע פאמפלעטן פון יענער צייט, ווי דאָס „ניגעבוירענע“ (1904), „דער פעטער פיניע און די מומע רייזע“ (1905). ס'איז צו יענער צייט אפילע מעגלעך געווען אזא פאל, אז שאַלעמ-אלייכעם א פאמפּעטישע „וויג-דיד“, געווירמעט ניקאָליי דעם צווייטן און זיין יודישע אַלעקסיי, זאָל געדורקט ווערן אינ די אומגעגאלע אויסגאבן פון דער ארבעטער-באוועגונג און אפ אזא אויפן קריגן גאָר א היפשע פאָרערקייט.

ס'איז זעלבסטפארשטענדלעך, אז שאַלעמ-אלייכעם באציאָנג צו דער רעוואָליוציע ווערט באשטימט דורך דער אלגעמיינער באציאָנג צו דער רעוואָליוציע מיטאד זיין קלאס, דעם קליינבירגערטום. וועגן אַט דערדאָזיקער באציאָנג פונעם קליינבירגערטום האָט לענין געשריבן אינ 1905-טן יאָר:

„דער סאָציאַל-דעמאָקראַט וועט קיינמאָל, פארשטייט זיך, ניט פאר-געסן וועגן דער צווייענדיקער פאָליטיש-עקאָנאָמישער נאטור פון דער קליינבירגערלעכער שטאַטישער און דאָרפישער מאסע, ער וועט קיינ-מאָל ניט פארגעסן וועגן דער נייטיקייט פון א באונדערער און זעלב-שטענדיקער קלאסאָווער אָרגאניזאציע פונעם פראָלעטאריאט, וואָס קעמפט פאר סאָציאַליזם. ער וועט אָבער אויך ניט פארגעסן, אז בא דערדאָזיק-קער מאסע איז פאראן „כוצ דער פארגאנגענהייט נאָך א צוקונפט, כוצ פאָררטיילן נאָך א פארשטאנד“, וואָס שטויסט זי פאָרויס, צו דער רע-וואָליוציאָנער-דעמאָקראטישער דיקטאטור; ער וועט ניט פארגעסן, אז אופקלערונג לאָזט זיך באקומען ניט נאָר פונעם ביכל אליין און אפילע

מיט נייע, שפּאָגל-נייע קריכעס. קימאס קאָנמען זאָגן, אז איך הייב ערשט אָן צו שרײַבן. ביז אהער האָב איך מיך נאָר געמאכט באריש, מיטע קונדעס. איך האָב נאָר מירע, טאָמער כּאָלילע גייען אויס די יאָרן .. איך בין איצט מערערעס מיט אויגל מאכשאַוועס אינ בילדער, אז איך בין שטארקער פון אַנדער, וואָס איך ווער ניט צעשפּרונגען...“ (שאַלעמ-אלייכעם-בוכ' 198).

ניט אזויפיל פונעם ביכל, ווי פונעם סאמע גאנג פון דער רעוואָלוציע, וואָס עפנט די אויגן, גיט א פאָליטישע שול" (1).

די „פאָליטישע שול“, וואָס דאָס ייִדישע קליינבירגערטום האָט צו יענער צייט באקומען, ראָזט זיך דיטלעך פילן אין אלע שאַלעם-אליי-טעם ווערק, געשריבענע ארום 1905. שאַלעם-אלייטעם ווערט דעמאָלט דורכגעדרונגען מיט אקטיוון אינטערעס צום ארומיקן פאָליטיש-געזעל-שאפטלעכן לעבן, ער איז דעמאָלט גרייט צו רעאגירן אפאלע וויכטיקערע דערשיינונגען, וואָס דאָס פאָליטיש-געזעלשאפטלעכע לעבן רוקט ארויס פונטאָג צו טאָג.

צו דער כאראקטעריסטיק פונטאָלעם-אלייטעם שטימונגען אין דער צייט ארום 1905-טן יאָר דאדפ דערמאָנט ווערן, אז שאַלעם-אלייטעם טראָגט זיך דעמאָלט ארום מיט א קאָנקרעטן פלאן פונטוינער אן אייגענער צייטונג. די באמקונגען צו קריגן א דערלויבעניש אפא צייטונג שטעלן זיך אוועק אזא געוויסער צייט אינצענטער פונטאָלעם-אלייטעם גאנצער דיטערארישער סעטיקייט. שאַלעם-אלייטעם פאָרט ארום צוליב דעם צוועק. איבער אייניקע גרעסערע שטעט, ווי ווילנע, ווארשע, ענדלעך פעטערבורג, ווו ער פארברענגט דעמאָלט דריי כאַדאָשימ נאָכאנאנד. ארומפאָרנדיק איבער אָט די שטעט, ווערט שאַלעם-אלייטעם אן אומיטלעכער צושויער פונטדי גרויסע פאָליטישע געשעענישן, וואָס קומען פאָר אין לאנד. זיינע פאָרשטעלונגען וועגן דער רעוואָלוציע ווערן כונטאָג צו טאָג קאָנקרעטער, אָבער גראדע דעמאָלט ווייזט זיך ערשט ארויס די „צווייענדיקע פאָליטיש-עקאָנאָמישע נאטור“ פונעם קליינבירגער.

אָט וואָס שאַלעם-אלייטעם שרייבט אין א בריוו פונטעטערבורג 1904/29 — „וואָס טוט זיך דאָ איז שווער צו באשרייבן. געכטן איז געווען א שלאכט, א מינרעפערטיציע צו — דער רעוואָלוציע. מע ווארט מאָרגן אפערעס גראנדיזעס! עס פארשטייט זיך, אז איך געפינ מיכ אינדערווייט פונטדיאָזיקע זאכן“ (ווי קומ איך צו פאָליטיק!) (2)...

אין דיאָזיקע אינטימע שורעס (דער בריוו איז געשריבן צו דער טאָכטער) ווייזט זיך ארויס גאנצבויילעט שאַלעם-אלייטעם רעאגירן אפדי גרויסע רעוואָלוציאָנערע געשעענישן, וואָס ער דערזעט צום ערשטן מאל אין פעטערבורג. אי דער מאַסשטאב פונטאָט די געשעענישן, איז

(1) לענינג, ווערק, VII ב, ז. 191.

(2) שאַלעם-אלייטעם-בוכ, ז. 60.

דער עצעם באגריף פון רעוואָליוציאָנערן קאמפ זײַנען פרעמד שאַלעם־אלייכעמען. די געשעענישן שרעקן אים, זיי שטויסן אים אָפּ. מיר זעען שוין דאָ שאַלעם־אלייכעמען אין דעם מאַמענט, ווען ער אײַלט זיך אָפּ־צורוק זיך וואָס ווייטער פון דעם קעמפּנדיקן ארבעטער־קלאַס, פאר וועמען פּאָליטיק באַטייט רעוואָליוציאָנערער קאמפּ. פון אזא פּאָליטיק ווייכט שאַלעם־אלייכעם. „ווי קומ איך צו פּאָליטיק?“ — זאָגט ער איבן אזא פאל.

מעגלעך, אז עס איז גאָרניט קיין צופאל, וואָס איבן דעמאָליטיקן בריוו, וווּ שאַלעם־אלייכעם שרייבט, „ווי קומ איך צו פּאָליטיק?“, פיגור־רירט פעטערבורג, ווי דער „פארשאַטענער פעטערבורג“. אב ענדלעכע אויסדרוק, „וויסער פעטערבורג“ טועפן מיר צו דערזעלביקער צייט־אויב איבן א צווייטן בריוו, וואָס שאַלעם־אלייכעם שרייבט פון פעטער־בורג¹. מעגלעך, אז „פארשאַטען“ און „וויסט“ איז די שטאַט פעטער־בורג פאר שאַלעם־אלייכעמען געוואָרן טאקע דערפאר, ווייל דאָ האָט זיך צום ערשטן מאל בא אים אָנגעהויבן אויסקריסטאליזירן די קלאָרע פאַרשטעלונג וועגן די גרויסע שלאכטן, וואָס די רעוואָליוציע ברענגט מיט זיך, וועגן די גרויסע היסטאָרישע דערשיטערונגען, וואָס קאָנען טון טאָג צו טאָג אויסברעכן.

מיט אייניקע כאַראַקטיסטישע שפּעטער, ווען א טייל פון אָט די דער־שיטערונגען איז געקומען אין די אזויגערופענע קאָנסטיטוציע־טעג מיט די פאַרגראַמען נאָכ זיי, האָט שאַלעם־אלייכעם זײַן באַצונג צו דער רעוואָליוציע פאַרמאָרירט שוין גאָר דייטלעך. „צו טײַער וועט אונדז קאָסטן אונדזער פרייהייט“ — האָט געשריבן דעמאָלט שאַלעם־אלייכעם איבן א בריוו צו מאָריס פישבערג. שאַלעם־אלייכעם האָט דאָסמאָל, אונטערן שטארקן איינדרוק פון די פאַרגראַמ־געשעענישן, געפונען דעם פאסיקן אויסדרוק פאר יענע שטימונגען, וואָס האָבן נאָכ מיט א געוויסער צייט פריער פאר די פאַרגראַמען זיך אָנגעהויבן פארשפרייטן איבן היפשע קרייזן פון דעם ייִדישן קליינבירגערטום.

אויסדריקנדיק אָט די שטימונג פונעם קליינבירגערטום, וואָס האָט זיך ארומגעקוקט, אז די רעוואָליוציע איז צו ווייט פארגאנגען, — אסאך ווייטער ווי דאָס איז געווען די האַסאָגע פונעם קליינבירגער, — הייבט אָן י. ל. פערעצ צו יענער צייט רעדן וועגן דעם, אז די רעוואָליוציע — דאָס איז „האַפּענונג און שרעק“. א גאנצע ריי שרייבער פון יענער

¹ „שאַלעם־אלייכעם־בוכ“, ז. 204.

ציט — אויסדריקער פונעם יידישן קליינבירגערטום — וואריירן אפ פארשיידענע אויפאנימ אָט דעם מאָטיוו: „האָפענונג און שרעק“. אפ א געוויסער צייט באשטימט אָט די „האָפענונג און שרעק“ די גאנצע אט-מאָספער, אין וועלכער ס'פארלויפט צו יענער צייט די אנטוויקלונג פון דער קליינבירגערלעכער ליטעראטור. און אָט אין דער אטמאָספער קומט שאַלעמ-אלייכעם צום באשלוס אפן גרינטלעכסטן אויפן איבעראר-בעטן זיין קאָמעדיע „צעזייט און צעשפרייט“.

צוטערענדיק אין 1905-טן יאָר צו דער ארבעט אפן טעקסט פון „צעזייט און צעשפרייט“, האָט שאַלעמ-אלייכעם אָפגעוואָרפן די טענ-דענצ, וואָס ער האָט געהאט אין יאָר 1903, בעשאס ער האָט נאָכ גע-פרווט מיט דער הילף פון „נייעם אקט“ באזיטיקן די „ניט-דערעדט-קייט“ פון דער פיעסע. איצט, אין יאָר 1905, ווארפט שאַלעמ-אלייכעם אינגאנצן ארויס דעם „נייעם אקט“. ער זאָגט זיך אָפ פון די „קליינע מענטשעלעך“, וואָס זיינען דורכ דעם „נייעם אקט“ אריינגעפירט גע-וואָרן אין דער פיעסע. איינציטיק דערמיט פירט ער אָבער ווידער אריין אין דער פיעסע נייע געשטאלטן, ער פירט זיי אריין מיט אזא אנטשלעסנקייט, אז ווי ס'איז נייטיק איז ער אפילע גרייט צוליב די ניי-אריינגעפירטע געשטאלטן אין גרונט ענדערן די פאבולע פון דער קאָמעדיע. אפ אָט די ניי-אריינגעפירטע געשטאלטן לאָזט זיך דעריבער אמבעסטן דערקאָנען שאַלעמ-אלייכעם נייע איינשטעלונג אין דער צייט ארום 1905.

צוויי נייע געשטאלטן טרעפן מיר אין דער צווייטער אויסגאבע „צעזייט און צעשפרייט“. דאָס זיינען: אראָנטשיק, זינדשטאמערס זון, און וואלאָדיע, מייער שאלאנטס דריטער זון. אראָנטשיק, זינדשטאמערס זון, האָט אינעם ערשטן וואריאנט „צע-זייט און צעשפרייט“ ניט פיגורירט. נאָכמער: די האנדלונג אינעם ערשטן וואריאנט איז פלאגירט אזוי, אז דאָרטן האָט וועגן זינדשטא-מערס זון ניט געקאָנט אפילע זיין קיין רייד. עמעס: אין ערשטן ווא-ריאנט „צעזייט און צעשפרייט“ אנטוויקלט זיך די האנדלונג אויך ארום א שידעכע-פיוזאָד. אָבער דאָרט האנדלט זיך עס וועגן דעם, אז מייער שאלאנט מאכט כאסענע זיין עלטערן זון, מאטווייען, דעם קאָרטנשפילער, פאר זינדשטאמערס א טאָכטער. ווער עס איז אָט די טאָכטער זינד-שטאמערס דערוויסן מיר זיך ניט פונעם ערשטן וואריאנט „צעזייט און

צעשפרייט". ס'באמערקט זיך ביכלאָל, אז איז ערשטן וואַרְיאַנט איז די סוויווע אַרומ זיַדנשטאַמערן ווייניק-וואָס קאָנקרעטיזירט. מיר זעען דאָ בלויז דעם אויסערלעכע אונטערשייד צווישן מייער שאלאַנטן — „א פּראָסטן כּוועקניעם" און מוישעלע זיַדנשטאַמער — „אן אויסגעפּוצט ייִדל, אייַנגעטונקענער איז ייִכעס".

דער טיפּערער אונטערשייד צווישן מייער שאלאַנט און זיַדנשטאַ- מערן, אלס פּאַרשטייער פון צוויי סאָציאַלע שיכטן, איז אינעם ערשטן וואַרְיאַנט נאָר קאַמ-קאַמ אָנגעמערקט. אנדערש זעט עס אויס אינעם צווייטן וואַרְיאַנט „צעזייט און צעשפרייט".

שאַלעמ-אַלייכעם באַמיט זיך איז צווייטן וואַרְיאַנט צו באַווייזן זיַדנשטאַמערן גאָר איז אן אנדער אספעקט. דאָס, וואָס מיר הערן ווי פאַרבייגייענדיק פון זיַדנשטאַמערן איז ערשטן וואַרְיאַנט („איך בין א מענטש א שטילער, א רויקער, איך האָב פּינט די אלע היינטיקע פּלי- עכצן"), ווערט איז צווייטן וואַרְיאַנט אנטוויקלט איז א ברייטער סאָ- ציאַלער כאַראַקטעריסטיק. זיַדנשטאַמער וואַקסט אויס צו דער גרייס פון א פיגור, וואָס קאָג גילטן ווי א פּאַרשטייער פון א געוויסן סאָ- ציאַלן שיכט מיט זיינע אייגענע אינטערעסן, מיט זיינ אייגענער באַ- ציונג צו די פּאָליטיש-געזעלשאַפטלעכע דערשיינונגען פון אַרומ. קעדיי אָט דאָס אלץ צו באַווייזן, אַרבעט שאַלעמ-אַלייכעם איבער די סצענע איז ערשטן אַקט, ווען זיַדנשטאַמער באַווייזט זיך באַ מייער שאלאַנטן איז שטוב. איז ערשטן וואַרְיאַנט איז אויך געווען געשילדערט, וואָזוי זיַדנ- שטאַמער קומט מיט א ווייזט צו מייער שאלאַנטן. דאָרטן האַנדלט זיך עס וועגן דעם, וואָס דער יאכסן זיַדנשטאַמער קומט צו שאלאַנטן נאָך א גמילעס-כעסעד. מיר באַקומען דאָ אייניקע טרעפלעכע שטריכן צו דער שילדערונג פון א ייִדן, וואָס איז „אייַנגעטונקען איז ייִכעס", נאָר העכער פון אָט דער שטייגער-כאַראַקטעריסטיק קאָג זיך די סצענע איז נעם ערשטן וואַרְיאַנט ניט אופהייבן. ניט אזוי אָבער ווערט דיראָזיקע סצענע געגעבן אינעם צווייטן וואַרְיאַנט.

דער עפּיזאָד מיטן גמילעס-כעסעד איז דאָ אינגאנצן אַרויסגעוואָרפּן. זיַדנשטאַמער קומט צו גיין צו שאלאַנטן, קעדיי צו וויסן געבן וועגן זיינ, זיַדנשטאַמערס, אומצופרידנקייט מיט דער „פּרינקיט", וואָס הערשט באַ שאלאַנטן איז שטוב. אַנשטאָט דער אומבאַשטימטער רעפּליקע פונעם ערשטן וואַרְיאַנט, בעשאַס זיַדנשטאַמער זאָגט — מע ווייסט ניט אפ ווער מעס אדרעס: „אָנקוקן קאָג איך ניט אָט די פּליערס, מיט די היינטיקע

פֿינע בעריעס, מיט די היינטיקע פארנאָסעס, מיט דעם היינטיקן שניט—
אנשטאָט דעם באַקומענ מיר איז צווייטן וואַרנאַנט אַ ברייט אנטוויקלטע
כאראַקטעריסטיק פֿון זינדנשטאַמערס באַצונג צו די וויכטיקסטע געזעל-
שאַפטלעכ-פּאָליטישע דערשיינונגען פֿון זיין צייט. מיר דערווייטן זיך דאָ
וועגן דעם, וויאזוי די זינדנשטאַמערס באַציען זיך צו די סאָציאַליסטן,
מיט וועמען עס כאַווערן זיך שאלאַנטס קינדער, סױוערט קלאָר אויך,
אז „די זינדנשטאַמערס האַלטן עפּעס ניט פֿון דעם ציגאַניזם“, אפּילע
פֿונעם דערנען „איז די קלאַס“, וואָס קאָן אַרײַנברענגען אינ דער מיש-
פּאַכע אַ דאָקטער, און אַדוואָקאַט—אפּילע פֿון דעם האַלטן ניט די
זינדנשטאַמערס.

פֿאַר שאַלעם-אַלייכעמס צוגאַנג צו דערדאָזיקער סצענע אין 1905-טן
יאָר איז כאַראַקטעריסטיש דאָס, וואָס ער וויל זיין נעאַטיווע באַ-
צונג צו אַ געוויסן טייל פֿון דער ייִדישער פֿורזשאַווע מאַטיווירן
דורך דער שילדערונג פֿון דעם פֿאַרגליווערטן קאָנסערוואַטיום, וואָס
הערשט אין דערדאָזיקער סוויוע.

אין דעם פֿראַט איז כאַראַקטעריסטיש אויך די ענדערונג, וואָס שאַ-
לעם-אַלייכעמ טראָגט אַרײַן 1905 אין דער שילדערונג פֿונעם קאָנפּליקט
צווישן שאלאַנטן און זינדנשטאַמערן צום סאָפּ פּיעסע. דערדאָזיקן קאָנ-
פּליקט צווישן שאלאַנטן און זינדנשטאַמערן, וואָס שיקט אָפּ רי טנאַימ,
האַבן מיר אויך אין ערשטן וואַרנאַנט „צעזייט און צעשפּרייט“, דאָרט
אַבער ווערט דער שידעך אָפּגעלאָזט בלויז איבער דעם, וואָס שאלאַנטס
עלטערע טאָכטער איז אנטלאָפּן מיט אַן אפּטייקער און די „גאַנצע
שטאָט“ רעדט דערפֿון. אין צווייטן וואַרנאַנט פיגורירט אלס מאַטיוו אַפּ
אַפּצולאָזן דעם שידעך אי דאָס, וואָס האָט פּאַסירט מיט שאלאַנטס על-
טערער טאָכטער, רעריקער אָבער קאָן זינדנשטאַמער ניט פֿאַרלײַדן,
וואָס שאלאַנטס ייִנגערע טאָכטער, רי קאַלע, קלײַבט זיך פֿאַרן אפּ קורטן,
און אויך דאָס, וואָס שאלאַנטס זון—דעם רעוואָליוציאָנער וואַדאָרי האָט
מען אַרעסטירט און ער זיצט אין טורמע.

מיר זעען אויך דאָסמאָל, אז שאַלעם-אַלייכעמ וויל דורכדרינגען די
גאַנצע האַנרלונג פֿון דער פּיעסע מיט דעם אָפּקלאַנג פֿון די פּאָליטיש-
געזעלשאַפטלעכע דערשיינונגען פֿון אַרומ, ער וויל, אז די באַצונג צו
די אָדער יענע דערשיינונגען פֿון דעם אַרומיקן געזעלשאַפטלעכע לעבן
זאָל דינען ווי אַ קריטערי באַמ שילדערן די סוויוע פֿון די זינדנ-
שטאַמערס.

נאָכמער דיטלעכ טרעט ארויס שאַלעם־אלייכעם טענדענצ צו באַ-
צייכענען די געזעלשאפטלעכ־פאָליטישע פיזיאָנאָמיע פון זינדנשטאמערס
סוויווע אין דער שילדערונג פון זינדנשטאמערס זון, אראָנטשיק.
אראָנטשיק איז דער פיעסע נישט פון די צענטראלע פיגורן, דאָך
געלינגט שאַלעם־אלייכעם אין אראָנטשיקס געשטאלט אונטערשטרייכט
דעם גרונטלעכע אונטערשייד צווישן זינדנשטאמערס סוויווע און שאַלאַנטס
סוויווע. מייער שאלאנט, דער געוועזענער אָרעמער פיש־הענדלער, איז
נאָך מיט פיל פעדימ פארבונדן מיטן קליינבירגערטום. אין שאלאנטס
שטוב האָט מען נאָך נישט אינגאנצן פארנעסן, ווי אלץ האָט אויסגעזען
פריער, איידער מע האָט באקומען דאָס נעלט און „מע איז געוואָרן מיט
גאָטס הילף גאנצע פוסטעקראטן“. אהער איז שטוב דערלאנגט נאָך דאָ
און דאָרט דער אומרו, וואָס האָט אין דער רעוואָלוציע צייט ארומ
1905 ארומגעכאפט ברייטערע קרייזן פונעם יידישן קליינבירגערטום. ווי
אן אויסדרוק דערפון קומען די קליינבירגערלעכ־רעוואָלוציאָנערע שטי-
מונגען באַ שאלאנטס קינדער. און אָט אלס אַ קאָנטראסט קעגן די דאָזיקע
שטימונגען איז מייער שאלאנטס קליינבירגערלעכער סוויווע טרעט ארויס
אראָנטשיק, דער פאָרשטייער פון דער יידישער בורזשואזער סוויווע.
פונקט אזוי ווי אין דער שילדערונג פונעם אלטן זינדנשטאמער,
אזוי באַמיט זיך שאַלעם־אלייכעם אויך אין דער שילדערונג פון אראָנט-
שיקן פריער פאר אלץ באַווייזן דעם פאָליטיש־געזעלשאפטלעכע פאר-
צעפ פון זיין הערד. שאַלעם־אלייכעם באַטאָנט, אז אראָנטשיקן, אָט
דעם „סטאטעטשנעם באַכער“, וואָס איז דערצויגן אין א שטוב „אידיגע-
טונקען אין ייִכעס“, זינען דאָך נישט פרעמד געוויסע „אידיען“. איז
דעם פראַט איז אראָנטשיק אַער „פאָרגעשריטן“ איידער זיין פאָטער,
דער אַלטער זינדנשטאמער. אראָנטשיק ווערט באַ שאַלעם־אלייכעם
באציכנט מיט די טיפישע שטריכן פון א בורזשואזן ליבעראל פון יע-
נער צייט. שאַלעם־אלייכעם האָט אפילע אראָנטשיקן ארויסטרעטן מיט
א פראָיעקט פון א „פעטיציע“, איינעם פון יענע פראָיעקטן, וואָס האָבן
צו יענער צייט אזוי אויסגענומען באַ די ליבעראלן פון גאָרן רוסלאַנד.
קעדיי נאָך בויִלעטער מאַכן דעמאָזיקן פאָליטישן מאָמענט אין אראָנט-
שיקס אופטריט, פירט שאַלעם־אלייכעם ארויס אראָנטשיקס נעשטאלט
אפן פאָן פון א פאָליטישער פארזאמלונג אין מייער שאלאנטס שטוב.
די רעוואָלוציאָנער־געשטימטע קליינבירגערלעכע יוגנט באַ שאלאנטס
איז שטוב לאַכט אויס אראָנטשיקס „פעטיציע“. די נישטיקייט פון אראָנט-

טשיקס ליבעראליזם טרעט ארויס אָפּ און קלאָר, און ווי דער קאָגישער אויספיר פון אָט דער שילדערונג, קומט די פינאַל־סצינע אינעם צווייטן אַקט, בעשאַס שאלאַנטס שטוב ווערט ארומגערינגלט מיט פאָליציי און אראָנטשיק ווערט אנטרונען דורכ פּענצטער.

— מע דארף זיך באַציטנס אָפּטראָגן, — רעדט ווערבי צו זיך אליין אראָנטשיק. — וואָס האָב איך דאָ צו טון?"

דער סאַטירישער טאָן, וואָס הערט זיך באַ שאַלעם־אלייכעמען אינ דער שילדערונג פון דער ניי־אַריינגעפירטער געשטאַיט — אראָנטשיקן — לאָזט ניט צוהייפּלען דעריין, אז דאָ האָבן מיר דעם אויכדרוק פון שאַלעם־אלייכעמען קלאַסאָון וועלכעס באַוואוסטליך אינ זיך סאַמע אָנהייב־צייט פון דער רעוואָלוציע 1905. ס'איז דער באַוואוסטליך פון אַ קליינ־בירגערלעכען שרייבער, וואָס האָט אָנגעהויבן באַנעמען, אז די וועגן פונעם יידישן קליינ־בירגערטום און דער יידישער בורזשואַזיע גייען זיך דאָסמאָל פאַנאנדער.

ס'איז גענוג צו זייענען שאַלעם־אלייכעמען ברייט פון פעטערבורג (געשריבן סאַפּ 1904), בעשאַס ער האָט זיך צום ערשטן מאל דירעקט צוזאַמענגעשטויסן מיט די אידעאָלאָגן פון דער יידישער בורזשואַזיע אינ איינער פון די פעטערבורגער יידישע רעדאַקציעס⁽¹⁾, קעדיי צו זען, ווי קלאָר עס ווערט צו דער צייט באַ שאַלעם־אלייכעמען די פאָרשטעלונג וועגן דעם פאָליטישן אָנמאַכט פון דער יידישער בורזשואַזיע און אירע אידעאָלאָגן. ווי אַרעמ־קליין ס'איז ניט שאַלעם־אלייכעמען האַסאָגע אינ געפילט פון אַקטועלע פאָליטישע פראַגעס, מוז ער דאָך ארויסטרעטן קעגן דער „ליניע“, וואָס פירן דורכ צו יענער צייט די אידעאָלאָגן פון דער יידישער בורזשואַזיע. און ס'איז קלאָר פארוואָס.

„אינ פארגלייך מיט דעם יידישן בורזשוי וואָלט מען דעם רוסישן בורזשוי געקאָנט פארעכענען פאר א רעוואָלוציאָנער. די גרעסטע זאַך, וואָס דער יידישער ליבעראליזם האָט געקאָנט טון — איז נאָכשלאָפֿן זיך גאָר דער רוסישער, ניט וואַגנדיק אפצוהייבן אַ קאָל וועגן זינע יידישע נאַציאָנאַלע פאָדערונגען“⁽²⁾.

פאר שאַלעם־אלייכעמען קריטיק פון דער יידישער בורזשואַזיע צו יענער צייט איז געווען ניט ציפּעליק, וואָס ער באַטאָנט דערביי מער

(1) „שאַלעם־אלייכעמען־בוכ“, ז. 204.

(2) ש. דימאנשטיין. די רעוואָלוציאָנערע באַוועגונג צווישן די יידישע מאַסן אינ דער רעוואָלוציע פון 1905-טן יאָר, ז. 19.

ווי אלץ דער בורזשואזיעס אינדיפערענטזם אז די „נאציאנאלע פאָדע-
רונגען“ דערמיט ווערט אפן בעסטן אויפן כאראקטעריזירט דער קליינ-
בירגערלעכער וועג פון שאַלעם-אלייכעמס קריטיק.

עס קאָן אָבער קיין סאָפּעק ניט זײַן, אז אין פארגלייך מיט דעם,
וואָס ס'איז געווען אין ערשטן וואריאנט, טרעט ארויס שאַלעם-אלייכעמס
קריטיק פון דער יידישער בורזשואזיע אין צווייטן וואריאנט אסאך בוי-
לעטער. די קריטיק איז דאָ געוואָרן פאָליטיש פארשארפט, זי באזירט
זיך אפּ דעם קלאַס־וועג זעלבסטבאוואוסטזיין פונעם יידישן קליינבירגער-
טום אין דער אָנהייב־צײַט פון דער ערשטער רוסישער רעוואָלוציע.
און דערפון האָט געשטאמט דער סטימול ארײַנצופירן אין „צעזייט און
צעשפרייט“ די נייע געשטאלט פון זינדנשטאמערס וון — אראָנטשיקן.
די צווייטע נײַ-ארײַנגעפירטע געשטאלט, וואָס מיר טרעפן אין דער
צווייטער אויסגאבע „צעזייט און צעשפרייט“, — דאָס איז וואָלדאָ, שא-
לאַנטס דריטער זיג. ווי עס איז צו זען פון דער האַנדלונג, וואָס שפילט
זיך אָפּ אין דער פּיעסע, איז וואָלדאָ, קאָנטיק, א סאָציאַל־דעמאָקראַט.
אָנעלעכע פיגור פון א סאָציאַל־דעמאָקראַט האָט געוואָלט אין ערשטן
וואריאנט פאָרשטעלן שאַלאַנטס טאַכטער — כאַנע. וועגן כאַנעס פאָליטי-
שע אָנשוינונג לאָזט זיך אַמבעסטן אורטיילן פון איינער א רעפליקע,
וואָס איז אין צווייטן וואריאנט ארויסגעפאלן. די רעפליקע טרעפן מיר
אין צווייטן אקט, בעשאַס שאַלאַנטס ווײַל, כאַנע, דער ציגאַניסט, באַקענט
די כאַויריזם זינע, ציגאַניסטן — מיט דער שוועסטער זינער כאַנע.

„כאַנע. מײַן שוועסטער, פארשטייט איר מיך, איז א סאָציאַל-
דעמאָקראַטקע. באַ איר שפילט דאָס יידישע פאָלק קיינשום ראָליע
ניט. זי האלט מילכאָמע פאר די גאַנצע מענטשהייט.
כאַנע. מײַן ברודער כאַלעמט זיך „מילכאָמע“. איך האָלט
ניט קיין מילכאָמע מיט קיינעם און פאר קיינעם. איך גיי נאָר
מיט דעם גאַנג, אז א ייד איז קוידעמקאָל א מענטש גלייך מיט
אלע מענטשן. און אלע מענטשן האָבן איינ קולטור, די מענטש-
לעכע קולטור...“

אין דעם דאָזיקן קורצן דיאַלאָג האָט זיך אָפגעשפּילט שאַלעם-אליי-
כעמס נעבעכדיקע פאָרשטעלונג וועגן דעם, וואָס ס'טײַלט אָפּ די סאָצי-
אַל־דעמאָקראַטקע כאַנע פון איר ברודער כאַנע, דעם ציגאַניסט. דעם
עמעסן פאָליטישן אינהאלט פון זייערע כעלוקערייעס האָט שאַלעם-אליי-
כעם, ווי מיר זעען, לאַכרוטן ניט געקאָנט באַנעמען. פונקט דאָסזעלבע

זעענ מיר אויך אין צווייטן ווארײַאנט „צעזייט און צעשפרייט“. ערנסט באנעמען די געשטאלט פונעם אקטיוון רעוואָלוציאָנער, דעם אינטערנאַ-ציאָנאליסט וואלאָדי, האָט שאַלעם־אלייכעם ניט באוויזן אויך אין 1905-טן יאָר, בעשאַס ער האָט געשריבן דעם צווייטן ווארײַאנט פון זײַן קאָמעדיע „צעזייט אין צעשפרייט“. אויך דאָ איז די שילדערונג פון דעם אקטיוון רעוואָלוציאָנער וואלאָדי נאָך דורכויס אויבערפלעכלעך, זי גייט ביט ווייטער פון א צאָל אויסערלעכע כאראקטער־שטריכן, וואָס שאבלאָ-ניזירן נאָך גאָר באמ אָנהייב די געשטאלט פונעם רעוואָלוציאָנער ווא-לאָדי.

ס׳ווארפט זיך אָבער אין די אויגן דער פאקט, אז שאַלעם־אלייכעם צייכט די געשטאלט פונעם אקטיוון רעוואָלוציאָנער, וואלאָדי, ניט אָן א געוויסער סימפאטיע. אין דער שילדערונג פון וואלאָדיען טרעפן מיר אינערגעצ ניט יענעם סאטירישן טאָן, וואָס מיר האָבן אָקאָרשט געזען אין דער שילדע־ונג פונעם „סטאטעטשנעם באַכער“ — אראָנטשיקן¹. ווי אויבערפלעכלעך ס׳איז ניט געשילדערט וואלאָדי, באמערקט זיך דאָך, אז מיט דער געשטאלט פון אָט דעם אקטיוון רעוואָלוציאָנער ווערט בא שאַלעם־אלייכעמען — דעם אויסדריקער פונעם קליינבירגערטום — פארבונדן א געוויסער סכום אינטערעסן, וואָס קאָנען רעאליזירט ווערן נאָר אין גאנג פון דער רעוואָלוציע. דערפון נעמט זיך די סימפאטיע שאַלעם־אלייכעמס, וואָס רייסט זיך פון צײַט צו צײַט דורך אין דער שילדערונג פון וואלאָדיען. די רעוואָלוציע איז אָבער פאר דעם יידישן קליינביר-גערטום צו יענער צײַט אי „האָפענונג“, אי „שרעק“. קומט דאָס צום אויסדרוק אויך אין שאַלעם־אלייכעמס צוגאנג צו דער געשטאלט פונעם אקטיוון רעוואָלוציאָנער וואלאָדיען.

אויב פריער, אינעם ערשטן ווארײַאנט, האָט שאַלעם־אלייכעם נאָך זיט איינגעזען, אז דער וועג פון דער רעוואָלוציע פירט אומפארמיידלעך

(1) אין דער הינזיכט איז כאראקטעריסטיש אויך דער צווייטער פאל, ווען שאַלעם־אלייכעם פרווהט אריינפירן אין זײַנער א פיעסע די געשטאלט פון אן אקטיוון רעוואָלוציאָנער. דאָס איז געווען אין דער פיעסע „דער לעצטער קירבן“ אָדער „די בלוטיקע טעג“, וואָס שאַלעם־אלייכעם האָט אָנגעשריבן אין יאָר 1905. דער טעקסט פון דער פיע-סע איז, ווי באוויסט, פארלאָרג געגאנגען. ס׳איז אָבער פארבליבן שאַלעם־אלייכעמס בריוו, וואו ער כאראקטעריזירט די הויפט־ראָלן אין דער פיעסע. אָט אין דעם בריוו שאַלעם־אליי-כעמס ליענען מיר: „פאראן נאָך א קארינאלע ראָל — פונעם יונגן שווער, דעם סאָציאל-דעמאָקראט יוליק דראטווע — זייער אדאנקבארע ראָל פאר אַ גוטן טראגיקער...“ (שאַלעם־אלייכעם־בוכ, ז. 211).

צו' פארביטערטן קאמפ, צו "מילכאמע", פאר וועלכער עס שרעקט זיך אזוי: יסאציאל-דעמאקראטישע כאנע, — קומט איצט, אינעם צווייטן ווא-ריאנט, וואלאדי, ווי די לעבעדיקע פארקערפערונג פון אָט דער "מיל-כאָמע", די פארקערפערונג פון יענע גרויסע געפארן און שווערע רעזשי-טערונגען, וואָס לאָזן זיך ניט אויסצומירן אין גאנג פון רער רעוואָ-ליוציע. רער גרונט-אונטערשייד צווישן ערשטן וואריאנט, "צעזייט און צעשפרייט" און דעם צווייטן באשטייט טאקע היפטזאכלעך דערין, וואָס אלע שווערע קאָליזיעס, וועלכע עס לעבט איבער מייער שאלאנטס שטוב, אדע ווערן זיי אינעם שאלעם-אלייכעם פאָרשטעלונג אזוי אָדער אנדערש פארבונדן מיט רער רעוואָליוציע-עפאָכע. פון איר שטאמט עס דער גאנצער "צעזייט און צעשפרייט", וואָס רערשיטערט מי-ער שאלאנטס שטוב. רער פאנאנרעפאל פֿין מייער שאלאנטס שטוב ווערט אינעם צווייטן וואריאנט געגעבן, ווי אַן אָנזאָג פון א געפאר פאר רעם גאנצן קינעם פונעם ייִדישן קליינפירגערטום, יענער געפאר, וואָס שאלעם-אלייכעם האָט דערפילט אין די רעוואָליוציע-יאָרן.

ס'איז דעריבער געווען גאנצ נאטירלעך, וואָס שאלעם-אלייכעם אומצופרידנקייט מיטן ערשטן וואריאנט, "צעזייט און צעשפרייט" ווערט אזוי שטארק אין 1905-טן יאָר. "אפ דער בינע ווערט געשפילט א פעליע-טאָג — ניט קיינ דראמע" — אזוי האָט שאלעם-אלייכעם פאָרמולירט רעם איינדרוק פון רער ערשטער אופירונג פון "צעזייט און צעשפרייט", וואָס איז געשפילט געוואָרן לויטן טעקסט פונעם ערשטן וואריאנט. אין 1905-טן יאָר, באמ שיין פון דער דערפארונג, וואָס דאָס ייִדישע קליינפירגערטום האָט שוין געהאט אָנגעזאמלט, האָט שאלעם-אלייכעם מער ווי אלץ גענומען ערגערן דאָס, וואָס אינעם ערשטן וואריאנט, "צעזייט און צע-שפרייט" איז ניט אָפגעשפילט די דראמע פונעם ייִדישן קליינפירגער-טום, זיין שווערער געמיט-צושטאנד אינמיטן דעם "מאבל" פון רעוואָ-ליוציאָנערע געשעענישן, זיין ניט-זיכערקייט אינעם מאָרגנריקן טאָג, זינע פכאָרים און וואקלענישן.

אלץ, וואָס האָט אין רער פיעסל ניט געהאט צו טון מיט אָט דער צענטראלער טעמע — דער "האָפענונג און שרעק", וואָס האָט דעמאָלט באהערשט די אידעאָלאָג פונעם ייִדישן קליינפירגערטום — האָט אין 1905-טן יאָר אופגעהערט אינטערעסירן שאלעם-אלייכעם. דערפאר האָט דער ערשטער וואריאנט אָנגעהויבן פאר אים אויטזען ווי א פעליעטאָג. דערפאר האָט ער מיט אלע מיטלען געשטרעבט צו פארשטארקן דעם

דראמאטיזם איז דער האנדלונג פון „צעזייט און צעשפרייט“, און ווי דאָס זיכערסטע ווירקונג-מיטל אפ צו פארשטארקן אָט דעם דראמאטיזם האָט שאַלעם-אלייכעם אויסגענוצט די ניי-אריינגעפירטע געשטאלט פון וואלאַדיענ. וואלאַדיעס אופירונג בא דעם פאָטער איז שטוב („מער ווי אלץ האָב איך מוירע פאר מיין וואלאַדיענ“ — קלאָגט זיך די מוטער זינגע), וואלאַדיעס ארעסט, וואָס דערשיטערט מער ווי אלץ מייער שא-לאַנט (אָט דער וואלאַדיע האָט מיר גאָר דעם קאָפּ אראָפּגענומען... איך ווייס גאָרניט, ווי איך האלט דאָס אויס“ — קלאָגט זיך מייער שא-לאַנט) — אָט דאָס אלץ האָט געדארפט דעם ערשטן וואריאַנט, דעם פעליטאָנ, ווי שאַלעם-אלייכעם האָט עס באציכנט, פארוואנדלען איז א דראמע, ווי שאַלעם-אלייכעם האָט, קאָנטיק, אופגענומען דעם צווייטן וואריאַנט „צעזייט און צעשפרייט“.

אווועקשטעלן איז צענטער פון דער פיעסע די דראמע פונעם קליינ-בידגער, וואָס איז באהערשט פון „האָפענונג און שרעק“ פאר דער רע-וואַליוציע, — אָט דאָס איז געווען די הויפט-טענדענצ שאַלעם-אלייכעם באמ איבערארבעטן דעם טעקסט פון זיין קאָמעדיע „צעזייט און צעשפרייט“. איז העסקעם מיט אָט דער נייער איינשטעלונג האָט שאַלעם אלייכעם, פארשטייט זיך, געמוזט אריינטראָגן נאָך אסאך אנדערע ענדערונגען אינעם טעקסט פונעם ערשטן וואריאַנט. אָפּשטעלן זיך אפ אלע דיאָזיקע ענדערונגען קאָנען מיר דאָ, ליידער, ניט — דערום פאָדערט זיך א באזודערע גרעסערע אָפהאנדלונג. מיר וועלן דאָ נאָר פארצייענען נאָך איינע אן ענדערונג, וואָס האָט געהאט א פרינציפּיעלן באטייט פאר שאַלעם-אלייכעם ארבעטן אפן טעקסט פון „צעזייט און צעשפרייט“.

דער נייער אינהאלט, וואָס שאַלעם-אלייכעם האָט אין 1905-טן יאָר געוואָלט אריינלייגן איז מייער שאלאנטס פאמיליע-דראמע, האָט לאכ-לוטן ניט געשטימט מיט יענער שילדערונג פון מייער שאלאנטס געש-טאלט, וואָס איז געגעבן געוואָרן איז ערשטן וואריאַנט. פארקערפערן די דראמע פונעם יידישן קליינבירגערטום, וואָס איז באהערשט פון „האָפענונג און שרעק“ פאר דער רעוואַליוציע, איז דער שילדערונג פון אן אופגעקומענעם גויר, וואָס איז לויט דער טראדיציע פון די פריער-געשריבענע דראמאטישע ווערק אלעמאָל אופגעטראָטן בא שאַלעם-אלייכעם נאָר ווי דער אָביעקט פון סאטירישער אָפּלאכונג — דאָס איז

געווען דורכויס אן אומגעלעכע זאכ. שאלעמ-אלייכעם האט אָבער נישט אומזיסט אינ דער האקדאָמע צו דער צווייטער אונטלאגע געשריבן וועגן דעם, ווי ווייט ס'האט אים „פארשלעפט“ דאָס איבערארבעטן „צעזייט און צעשפרייט“. שאלעמ-אלייכעם האלט, אז ער האט „קימאט אָנגעשריבן א גאנצ נייע פיעסע, אינ אייניקע פאלג איבערגעלאָזט אומפארענדערט בלויז די נעמען פון די פארשינענע“. אָט אזא פאל האָבן מיר עס אויכ אינ דער שילדערונג פון מייער שאלאנט אינ דער צווייטער אויסגאבע. אינ דער ערשטער אויסגאבע ווערט מייער שאלאנט געשילדערט, ווי א טיפישער פאָרשטייער פון די „יעהופעצער נעגידים“: ער איז אפ דורכ און דורכ גייען, ער איז שטענדיק דורכגעדרונגען מיט דער מאכ-שאָווע וועגן געלט, אלע זיינע געדאנקען און געפילן קניפן זיך אָן אינ דעם פארלאנג צו איינהאבעווען וואָס מער געלט. א בויצעטן ביישפיל דערפון האָבן מיר אינ דער סצענע, ווען זיין שטאמער קומט מיט א ווייט צו שאלאנט. בעייסן שמועס קומט מוישעלע זיין שטאמער ארום אפ די רייד וועגן „לופט“. דער שמועס פירט זיך אזוי:

„רעב מוישעלע... לופט רייניקט אונדז די געבליטן אינע-ווייניק—דאָס איז איינמאָל אוועק. וועהאשייניס באדארפן מיר האָבן לופט, אזוי ווי... וואָס זאָל איך איינע קעדוימע לעמאָשל אָנכאפן?...“

מייער: נו, קעדוימע לעמאָשל, אזוי ווי געלט...
נאָכמער טרעט ארויס מייער שאלאנט באציאָנג צו געלט אינ דער ווייטערדיקער אנטוויקלונג פון דערזעלבער סצענע, בעשאס זיין שטאמער בעט אויסלייגען אים צוויי טוינט רובל. מייער שאלאנט ווערט דערבײַ אזוי פארציטערט, אז ער הייבט אָן רעדן אומגעלומ-פערטע רייד:

„מייער. כאטש וועכאַלילע. ווייט איך וואָס איר רעדט!
אזעלכע געלטן האָבן איך נישט און האָבן גאָר קיינמאָל נישט גע-האט...“

דיזעלבע באציאָנג צום געלט דרינגט דורכ אינ ערשטן וואריאנט אויכ מייערס שמועסן מיט די קינדער. אזוי לייענען מיר, לעמאָשל, אינ ערשטן וואריאנט אינ דער סצענע, ווען כאנע זאָגט, אז זי איז מאס-קימ אָנשרייבן פון איר פאָטערס וועגן דעם בריוו צום גראפ:
„מייער. איך האָב געוואָלט זען, זאָלסט מיר זאָגן ניין!
קארג האָבן איך געהאַרעוועט פון אייערטוועגן, אויסגעריסן גע-“

וואָרן, זיך מאַפּקיר געווען, זיך געלאָזט קאָסטן געלט? לעסאַפּ
אז עס קומט צו עפעס, איז דער אַ פאַרעצ און יענער אַ ציגל-
ניסט ... ארויסגעוואָרפן געלט!..

כאָנע. וואָס עפעס פּרֹוצימ געלט?

מיינער. וואָס? עפשער ניין? דו האָסט מיך עפשער ווינציק
געלט געקאָסט?.. גימנאזיע, רוסיש און דייטש, און פראנצויזיש,
און אפּן סאַרטעפּיאַן שפּילן, און טאַנצן, און ... און ... וואָס
ניט? "

דער שמועס מיט כאָנע וואָסט זיך נאָכדעם פאנאנדער, מיינער קאָנ
זיך מער ניט באהערשן, עס קומען צום וואָרט זיינע פאַרבאָרגנסטע
מאכשאַוועס און מיר הערן ווידער:

"מיינער. זאָג מיר, וואָס טוט זיך עס מיט אייך? איר האָט
זיך ווי אָנגערעדט אלע מיר טון אפּ צולאָכעס! מיר דאכט, אז
מע גיט אייך נאָך אלצדינג: איר ווילט גימנאזיע — נאט אייך גימ-
נאזיע! איר ווילט ארקאדיע — נאט אייך ארקאדיע ... דאָס ברודער
דיינס מאטוויי, א רעכטער גאָרנישט? פונדעסטוועגן, וואָס פאר א
מינ שידעך האָב איך פון זינעטוועגן אויסגעזוכט!.. וויפּל קאָסט
עס מיך געלט און וויפּל געזונט!.. צי אשטייגער, די שוועסטער
דיינע, וויפּל האָט מיך אָפּגעקאָסט איר כאסענע מיט איר געט;
פונדעסטוועגן לאָז נאָר גאָט צושיקן עפעס א רעכטן זיוועג, וועל
איך ווידעראמאָל, געבן נאדן... פון דיר רעדט מען ניט, אז איך
וועל דיר ניט זשאַלעווען קיין פינף און צוואנציק טויזנט, און
עפשער טאקע אלע דרייסיק; און א כאָסן וועל איך מיסטאמע
אויך זען דיר געבן אזעלכע, וואָס קאטאָרי..."

איין די שמועסן מיט זיין ווייב, מאלקען, איז מיינער שאלאנט נאָך
מער אָפּגעהערציק. דאָ טרעט ארויס זיין כאראקטער נאָך אָפּענער און
בוילעטער. זייענען מיר דעריבער איין דער ערשטער אויסגאבע איין דער
סצענע, וווּ מיינער רעדט צום ערשטן מאל מיט זיין פרוי מאלקען:

"מיינער. זע נאָר, זי האָט זיך עס צעלאָזט, זי רעדט אויך
פון געלט. גוטע יאָרן! זאָג מיר נאָר, כאכאַמע מיינע, דו ווייסט
כאָטש רעמ טייטש פון וואָרט, "מאַעס-געלט"? בעהיימע, ווען איך
האָב ניט מיינ געלט, וואָלט זיך דען מיט מיר מעשאדעך געווען
א מעיוכעס, ווי רעב מוישע זינדשטאמער? פאר געלט, נארעלע,
קויפט מען היינט אלצדינג אפּ דער וועלט! און פארקערט, לאָז

די וועלט אָנשמעקן, אז איך האָב כאָרלע נישט קיין געלט, איז און
 עק, אויס רעב מייער, און אויס פאני שאַלאַנט, אויס! זיי
 דערקענען מיך שוין דעמאָלט נישט, אזוי ווי מע האָט מיך נישט גע-
 קאָנט אמאָל, נישט היינט געדאכט, אז איך האָב נאָך נישט געהייסן
 רעב מייער שאלאנט, נאָר פאָשעט „מייער טשאַלאַנט“. ע, נארעלע,
 געלט—דאָס איז... דאָס לעבן, מיטן געזונט, מיטן כּינעס, מיט...
 מיט... נאָט אַליין!

מאַלעק (א פליעסק מיט די הענט), ביסט מעשווע צי כאָסער-
 דייע? דו האָסט שוין גאָר קיין מוירע נישט פאר גאָט באַרויך הו
 אובאַרויך שמוי... (גייט אוועק).

מיינער (איינער אַליין, גייט ארום הייב און צוריק), זי וועט מיר
 דערציילן מיטעס וואָס איז געלט... פּשע!... לאנג ביין איך
 געקראָכן אפּ אלע פיר פאר יעדן פארכ? וואָס איז? איך האָב
 געמיינט, טאָמער וועל איך האָבן דורכ אימ א שטיקל טווע...
 לאנג האָב איך זיך אויסגעצויגן פאר א קערבל, א קערבל אפּ א
 מאשקן, איך זאָל האָבן דעם דאָקטער צו באצאָלן, איך געדענק
 נאָך די טרערן... עכ, געטעלעכ! געטעלעכ!... ווי זאָגט איר:
 באַרויך: געלט, אטאָ: געלט, ה: געלט!...

פון די אלע רעפליקעס מייערס ווערט קראָר, אז דער מאַטיוו
 „געלט“ טרעט אפּ אינעם ערשטן וואַרלאַנט ווי דער הויפט־מאָטיוו איז
 דער שילדערונג פון מייער שאלאנטס געשטאָלט. דורכאָט דעם הויפט-
 מאַטיוו ווערט איין מייער שאלאנט אנטפלעקט די גאָרע ברוטאָקייט
 און פארדאָרבנקייט, וואָס דערנענטערט אימ צו דעם טיפּ פון שאַלעם-
 אַלייכעמס סענדער בלאַנק.

אנדערש זעט אויס מייער שאלאנטס געשטאָלט איין דער צווייטער
 אויסגאבע „צעזייט און צעשפרייט“. די אלע רעפליקעס, וואָס מיר
 האָבן נאָר־וואָס ציטירט פון מייערס שמועסן מיט זיין פרוי מאלקען,
 מיט זיין טאָכטער כאַנען און מיט דעם אַלטן זינג־שטאמער, זיינען איין
 דער צווייטער אויסגאבע קימאט אינגאנצן פארשווונדן. דער מאַטיוו
 „געלט“, וואָס איין דעם זעט לעכאטכילע שאַלעם־אלייכעם דעם טרייב-
 קויעכ פון מייער שאלאנטס אַגרעסיווקייט, ווערט איין דער צווייטער
 אויסגאבע קימאט ווי אינגאנצן פארטושירט. שאַלעם־אלייכעם טוט עס
 אָבער נישט מיט דעם צוועק, קעדיי צו „אנטפלעקן“ איין מייער שאלאנט
 די „איידעלע נאטור“ פון אן „עמעסן“ נאָגיד. שאַלעם־אלייכעם קאוואָ-

נע איז דערפֿון א גאנצ אנדערע. קירצנדיק מײערס רעפליקעס, פאר-
ברייטערט שאַלעמ-אלייכעם איינציטיק די רעפליקעס פון שאלאנטס פרוי
מאלקע. מאלקע רעדט מיט באדיערנ וועגן דעם, אז „זינט מיר האָבן
באקומען געלט און ארויסגעפֿאַרן אין דערדאָזיקער שטאָט, זיינען מיר
געוואָרן מיט גאָטס הילף גאנצע פוסטעקראַטן“. מאלקע דערמאנט אָן
שום פארביטערונג יענע צײַט, ווען מײז, ווי מײער דריקט זיך אויס,
געזעסן אינעם פארשטונקענעם שטעטל און געפֿייגערט פאר א דרייַערל.
זי בענקט אפֿילע נאָך יענער צײַט. זי טײַנעט: „האלעוויי וואָלטן מיר נישט
אוועקגעוואָרפֿן די אלטע פארנאָסעס, נישט פארגלִוסט קיינ גרינגע פֿיגעלעך
מיט קײַן פריצימ, מיט קײַן גראפֿן, מיט קײַן אימענינעס און נישט אריי-
בערגעפֿאַרן אהער, אין דערדאָזיקער פארשטאָלטענער שטאָט צווישן הול-
טײַעס, וואָס מע ווייסט נאָר אויסברענגען, טרענצלען קערבלעך דער
דוכ ווייס אפֿ וואָס, אפֿ שפּיגלען מיט טאָפּטשאַנעס, מיט טרע-
אטערס, מיט גימנאזיעס מיט סאָבראניעס, מיט גוריאניעס, טפּו!“

שאַלעמ-אלייכעם אנטוויקלט אין צווייטן וואַריאַנט מאלקעס רעפלי-
קעס, ער פארשטארקט דעם אקצענט פון אמבאָדיקײַט אין אירע רייד,
ער איז אויסן דורכ אָט די ברייטער אנטוויקלטע רעפליקעס פון
שאלאנטס פרוי ווארפֿן א געוויסע שײַן אויך אפֿ מײער שאלאנטס גופע.
שאַלעמ-אלייכעם וויל באַטאָנען, אז אין מײער שאלאנטס געשטאלט
האָבן מיר צו טון נישט מיטן אינערלעכ-פארדאָרבענעם, קאָנסערוואַטיוו-
פארגליווערטן בורזשוא (ווי זינדשטאמער, לעמאַשל), נאָר אַ „פאר-
פירטן“ קליינפירגער, איינע פון די קליינפירגער-געשטאלטן, וואָס שאַ-
לעמ-אלייכעס שילדערט מיט אזא גרויסער סימפאטיע אין זײַנע הויפט-
ווערק, ווי לעמאַשל, די געשטאלטן פון לייזוי מאָגאָוואָיער (אין דער
קאָמעדיע „גאָלדגרעבער“), די געשטאלט פון טעווע דעם מילכיקן, אָדער
גאָר די געשטאלט פון שימעלע סאָראָקער (אין דער קאָמעדיע „דאָס
גרויסע געווינס“).

ווי מיר זעען, האָט די ענדערונג אין דער שילדערונג פון מײער
שאלאנטס פיגור געוואָלט זײַן גאָר א ראדיקאלע. דאָסמאָל איז שאַלעמ-
אלייכעם בעעמעס גענויגט געווען איבערצולאָזן אומגעענדערט בלויז „די
נעמען פון די פארשויןענע“. די סאָציאַלע כאראקטעריסטיק פון די פאר-
שויןענע האָט געוואָלט אין גרונט געפֿינט ווערן. ווי ווײַט דאָס האָט
זיך איינגעגעבן שאַלעמ-אלייכעמען – דאָס איז א באַזונדער פראגע.
פאר אונדז איז דאָסמאָל גענוג צו פארצייענען, אז דידאָזיקע ענדע-

רונג אינ דער שילדערונג פון מייער שאלאנטן האָט געשטימט מיט דער אלגעמיינער איינשטעלונג, וואָס שאלעם-אלייכעם האָט געהאט אין יאָר 1905. אין דעם מאָמענט, ווען ער האָט באשלאָסן אין צענ-טער פון זײַן פיעסע אוועקשטעלן די דראַמע פונעם קליינבירגער, וואָס איז באהערשט מיט „האָפּענונג און שרעק“ פאר דער רעוואָלוציע. איז שאלעם-אלייכעם, זעלבסטפארשטענדלעך, געווען פארינטערעסירט אין דעם, אז מייער שאלאנטס פיגור זאָל באַפרייט ווערן פון די סענ-דער בלאנק-שטריכן, וועלכע זײַנען נאָך זייער קענטיק אין דער שילדע-דונג פונעם ערשטן וואַריאַנט. שאלעם-אלייכעם האָט דעריבער סיס-טעמאטיש איבערגעארבעט מייער שאלאנטס רעפליקעס, ער האָט זיי מערסטנטייל געקירצט, און אויך אין די, וואָס זײַנען געבליבן גאנצ, האָט ער „געלייטערט“ דעם טאָג, אָפּגעוואָרפן דאָס, וואָס ווארפט אפ שאלאנט א צו געדיכטן שאַטן פון א מיט סענדער בלאנק-גע-שטאלט.

ווי עס לאָזט זיך טארשטיין פון שאלעם-אלייכעםס בריוו (געדרוקט) אין „שאלעם-אלייכעם-בוכ“, האָט ער נאָך א צווייטן מאָל איבערגעאר-בעט זײַן „צעזייט און צעשפרייט“. אזוי דערווייטן מיר זיך, אז ער האָט נאָך סענטיאבער 1905 געהאט פארטיק געמאכט א דראַמע „מייער שא-לאנט“ ספעציעל פאר דעם יידישן טעאטער אין אמעריקע. לעכאטכילע אינעם בריוו פון 13-טן סענטיאבער שווייבט שאלעם-אלייכעם וועגן „מייער שאלאנט“, ווי וועגן א פיראקטיקע דראַמע. אָבער שוין גאָר אינ-גיכט, אין א בריוו פון 8-טן אָקטאבער, פיגורירט דיזעלבע פיעסע, ווי א „דרייאקטיקע קאָמעדיע“, וועלכע שאלעם-אלייכעם שאצט אליין אָפּ אזוי:

„איך דארף אייך זאָגן אפרוקער, אז בענעגייע דער פיעסע וועט אייך מיסטאמע אויסקומען אויסצושטיין א קאמפ, דערפאר וואָס זי פארמאָגט ניט קיין עפעקטן... אין איר איז פאראן מער עמעס פון לעבן איידער אין דער פריערדיקער (סטעמפעניו — נ. א), האגאמ אויך ווייני-קער פאָעזיע, ווי אין „סטעמפעניו“...“

דער טעקסט פון „מייער שאלאנט“ איז ביז אהער ניט פארעפנטלעכט, און אין וואָס די לעצטע באארבעטונג פון „צעזייט און צעשפרייט“ איז באשטאנען איז אונדז דערווייז ניט באוואוסט.

אינ אונדזער אויסגאבע דרוקן מיר די פיעסע „צעזייט און צעשפרייט“
לויט דער אמעריקאנער פאָלקס-פּאָנד-אויסגאבע, וואָס שטימט מיטן
טעקסט פון דער צווייטער אויסגאבע פון 1906 אין פארלאג „ביכער
פאר אלע“. אינ די „צוגאַבן“ דרוקן מיר דעם „נייעם אקט“, וואָס איז גע-
ווען געדרוקט אין 1903-טן יאָר אין דער „ידישער פאָלקסצייטונג“ און
איז נאָכדעם אין 1905-טן ארויסגעפאלן פון דער פיעסע.

צוגאפן

צומ איינאקטער „א דאָקטער“⁽¹⁾

ר' שמואל - בייניש (בלחמט אליין, אביסל פארטומלט; שטייט, פארויכערט א פאפיראס און גייט ארום איבער דער שטוב, רעדנדיק צו זיך אליין). המ... נא דיר א דאָקטער!... א שירעכ, א כאָסנ, א שווארצ יאָר... גיב אימ צוואנציק טויזנט קערבלעכ. איך ווייס ווער ער איז, וואָס ער איז? אבי א דאָקטער!... בא זיך איך שטוב קיינ דייע ניט... האָרעווע, ווער אויסגעריסן, פארשווארצט ווי א הונט... קלויב געלט, מאכ א קאפּי-טאל — וואָס? וועג? וועמעג? ווער הערט דיר? וואָס פאר א נאכעס? וואָס פאר א פאָר-דיאקע?... די טאָכטער וויל דאפּקע א דאָקטער — נא דיר א דאָקטער? דער זונ וויל ביכער — נא דיר ביכער!... ניי, איז אָבער קאָר: מע וויל געלט אויך, און דאפּקע אסאך געלט! גיב ניט — מאכט מען דיר א סינצטערנ סאָפּ; גיב יאָ — אויך רעד איינע-נער קאָוועד!... דער זונ לאכט מיכ אויס — ער קען איך רי ביכער און איך ניט... די טאָכטער וויל מיט מיר ניט רעדן, עס שטייט איר ניט אָן, וואָס דער טאטע איז ניט קיינ „געבולבעוועטער“! דאָס ווייב גיט זיי נאָך די שמאד, זי מאכט פונ זי א טעל, — כאפּט אייך דער רועכ אלעמעג, לאָזט מיכ צורו! נאט אייך אָפּ ראָס גאנצע געלט! (ער כאפּט ארויס די שליסעלעכ פון דער קעשענע און טוט זיי א וואָרם אפּן טיש). נאט, ווארגט אייך! הענגט זיך! נעמט! נעמט! ווערט פארסאָרעט מיט געלט, מיט אלעמעג, א שרייע, ריינע קאפּאָרע!... (שטייט אביסל און הייבט ווייטער אָן צו ניינ), אוואדע איז קערן געווען טאקע אויפיל אויסגעריסן צו ווערן, קרייב איך דער ערד אריין, דרייעג, ברעכנ זיך דעם מויעכ, דארן דעם קאָפּ, טריקענעב דעם מאַרש פון די ביינער, גיט עס, גיט שטאַפּן, גיט טרינקענ, לויסן, יאָגן, כאפּן, רייסן, בייסן, מיט מעסוקן בעפעש, מיט... סיס... מיט... טפּו זאָל. דאָס ווערן! א מיסע מעשוונע...

סאָרע - זיסעלע (לויפט אריין א דערשראָקענע). מיט וועמעג רעדסטו דאָ? וועמעג שעלטסטו דאָ? אוי, האָסטו מיך איבערגעשראָקן! (כאפּט זיך באמ הארצן) וואָס ליגט עפעס די שליסעלעכ אפּן טיש? וואָס טוט זיך דאָ מיט דיר, שמועל-בייניש? וואָס איז אזעלכס? ר' שמואל - בייניש (צעמישט). גאָרניט, וואָס זאָל זיין? גאָרניט. סאָרע - זיסעלע. וואָס הייסט „גאָרניט“? איך בין טויב? צי איך טראכט זיך אויס? דאכט מיר, אז איך בין נאָך ניט טויב?

ר' שמואל - בייניש. ווער זאָגט דעם, אז דו ביסט טויב?

סאָרע - זיסעלע. ווער זאָגט? דו זאָגסט אלצדינג אפּ מיר! ווער זאָגט, אז איך בין אן אויסברענגער? ווער זאָגט, אז איך בין ניט קיין געטרין ווייב? ווער זאָגט, אז איך גיב נאָך די קינדער די „שמאד“?

ר' שמואל - בייניש. אָבער לאָז שוין זיין גענוג! האָסט שוין גערעדט מיט ליווע?

(1) מיר דרוקן דאָ איבער דעם פינאל-עפּיזאָד מונעא איינאקטער, ווי ער איז געווען געדרוקט אין דער ערשטער אויסגאבע מונ 1887.

סָאָר-ע-זיסעלע. וואָס-זשע? איך וועל ווארטן אפּ דיר, ביז דו וועסט זיך אַמאָל אויסקראַצן? קארג האָסטו זי אויסגעמוטשעט היינטיקן טאָג?

ר' שמועל-בייניש. נו, וואָס זאָגט זי?

סָאָר-ע-זיסעלע. וואָס זאָל זי זאָגן?

ר' שמועל-בייניש. איך מיינ, צי געפֿעלט איר דערראָזיקער שידעך, וואָס שאלעם שאדכן ליגט איר פֿאַר?

סָאָר-ע-זיסעלע. פארוואָס זאָל ער איר ניט געטעלן? וואָס איז ער? א שוויג-דלער? א גראָפֿער יונג?

ר' שמועל-בייניש. ווער זאָגט דעם?

סָאָר-ע-זיסעלע. איך פרעג דיך, ווער זאָגט דעם? לעממ' ווער זאָגט דעם, אז מיר קענען גיט געבן קייב צוואנציק טויזנט קערבלעך נארן דער טאָכטער? ווער זאָגט דעם, אז ליווע דארפֿ נישט נאָך קיינ מאַלבושימ? ווער זאָגט דעם, אז זי דארפֿ ניט?

ר' שמועל-בייניש. אונדזער דארפֿ זי!

סָאָר-ע-זיסעלע. זי דארפֿ? נו, אויב איך דארפֿ ניט? וואָס בין איך עפעס א ריכטיג בא דיר?

ר' שמועל-בייניש. פארוואָס-זשע זאָלטו זיך ניט מאַכן? איך זשאלעווע ריר? סָאָר-ע-זיסעלע. דו זשאלעוועסט מיר ניט? כא-כא-כא! עס וואָלט נישט קרומ געווען, כּלעבן, זאָלט מיר זשאלעווען אפּ א פּלאַטיק! וועסט עפּשער זאָגן, אז איך דארפֿ נישט גיין געקליידט נאָך דער מאָדע? וועסט עפּשער זאָגן, אז... (א קאָל פֿון אנדערן צימער: „מאמע! מאמע! דער שניידער איז געקומען“). באלד! באלד! באלד, ליוועטשקע! אָט גיי איך! (רעדט שטיל). שמועל-בייניש, גיב מיר אביסל געלט, שמועל-בייניש, א פֿאַר קערבלעך, שמועל-בייניש...

ר' שמועל-בייניש (נעמט ארויס א גאנצ גרויסן בומאזשניק און ציילט סאָרע-זיסעלען אין דער האנט ארייַן). איינס, צוויי, דריי, פֿיר — א הונדערטער; גענוג? (ער קוקט איר אין די אויגן ארייַן און סאָרע-זיסעלע שווייגט). פינף, זעקס, זיבן, אכט — צוויי הונדערט; גענוג? (ער קוקט איר אין די אויגן ארייַן; סאָרע-זיסעלע שווייגט). נין, צען, עלף, צוועלף — דריי הונדערט, גענוג? (זיי קוקן זיך אין די אויגן ארייַן; סאָרע-זיסעלע שווייגט). דעציג, פֿערצן, פֿופֿצן, זעכצן — פֿיר הונדערט; גענוג צי נייַג? (סאָרע-זיסעלע לייגט ארייַן דאָס געלט צו זיך אין קעשענע ארייַן, לאָזט ניט אַראָפּ קיינ אויב פֿונעם מאַן; לאָזט ארויס א טיפֿן זיפֿצ — קימאט א קוויטש — פֿונעם האַרצן און גייט פֿאַמעלעך אוועק; שמועל-בייניש קוקט איר נאָך; שטייט א מינוט; טוט א שטארקן שפּין און גייט ארויס דורך דער אנדערער טיר).

(דער פֿאָרהאַנג לאָזט זיך אַראָפּ).

צומ ערשטן אקט „צעזייט און צעשפרייט“⁽¹⁾

VII-טע סצענע

(מ״ער און מאטווי)

מאטווי. דו האָסט מיך גערופן?
מ״ער. גערופן... (באטראכט דעם וואָס פֿונ קאָפּ ביז פֿיס). וואָס איז דאָס פֿאַר אַ מינ
מאַלבעש?

מאטווי. פֿונ געוואנט.
מ״ער. איך ווײַס, אַז פֿונ געוואנט, ביט פֿונ גאַלד... נאָר וואָס פֿאַר אַ פֿאַסאָנ?
(רײַט אײַם אַפּ אלע זײַטן). אַ בײַזע, ווײַסע כאַלצשעס!... טאָמער דערזעט דער מענטש,
איז דאָס אַ שײַנדעלע...

מאטווי. אָט דאָ ביז איך בעראַלעס!
מ״ער. אזוי נאָר? ס׳איז דאָך דײַנ מענטש!
מאטווי. איך האָב אײַם אײַן רעד ערד!... האָסט דאָך מיך גערופן, פֿאַפּאַשאַ? וואָס
האַסטו געוואָלט זאָגן?

מ״ער. (א קײַטש מיט די פֿלייצעס). זעצ, דיך, וועסטו מיר אָנשרײַבן אַ ברייף
צום גראַפּ, ער זאָל וואַרטן מיטן וואַלד, נישט מאַרקירען ביז איך וועל קומען, וואָרעם מע
וועט אײַם אָפּמאַרן...

מאטווי. דאָס איז שוין דײַן אײַסעק (זעצט זיך שרײַבן).
מ״ער. (דײַקטירט). „יענע סײַטעלסטווי יאכאָוועלמאָזשאַמו פֿאַנו זאַבֿוראָווס-
קאָמו“... שוין?

מאטווי. שוין.
מ״ער. (דײַקטירט). „אדוויני פֿאַרעצ! אזוי ווי דיר איז יאָדוע ווי ווײַט איך ביז
דיר איבערגעגעבן מיט לײַב און לעבן“ — שוין?

מאטווי. שוין.
מ״ער. (דײַקטירט). „קומ איך צו בעטן דיך, אדוויני פֿאַרעצ, אזוי ווי דו ווײַסט ווי
ווײַט געטרײַ איך ביז דיר און איבערגעגעבן מיטן גופ און מיט דער געשעמט... נאָך
דעם אלטער פֿאַרעצ, זיכרויגע-ליוראָקע, אַז ער האָט געלעבט“...

מאטווי. (שפּדינגט אונטער אפּן בענקל). טאָמער וואָלט געווען גענוג צו כאַנפּענען
דעם פֿאַרעצ און קריכן אײַם אײַן רעד געשעמט ארײַן? נאָכאָמאָל ארײַן פֿאַרעצ, און
ווידעראַמאָל ארײַן פֿאַרעצ!...

(1) כ״ר גיבט דאָ דעם טעקסט טון VII, VII, IX, סצענעס, ווי זײַ זײַנען געווען גערירקט
אײַן דער „ידישער סאָלקסצײַטונג“ 1903, נומ. 5—6.

מ'י'ער (אָנגעצונגן). דערציילסט מיר מיטעס, וויאזוי צו שרייבן צום פאָרעצ א בריוו? יונגאטש! איך וויל נאָך עפּשער אזויפיל ווי דו, כאָטשט דו גייסט איין לאנגע שטיוויל! מאַטוויי. אז דו ווילסט, טאָ שרייב אליין! (טוט א וואָרפ די פעג און גייט אוועק). מ'י'ער. א ווילער זונ!... א נערָטענער בעג! טאָק קערן געווען אויסשטיגן אזוי פיל בעלט צו נרייכט אזא שירעכ פונ דענעטוועגן! (קלינגט צוז שטוכמירל). רופ מיר אריין כאָמעג! (עס קומט אריין כאָמ א פארשלאָפענער).

VIII טע סצענע

(מ'י'ער און כאָמ)

מ'י'ער. זעצ דיר, וועסטו מיר אָנשרייבן א פאָר ווערטער. ווהיגן שלעכטער זיך ארום גאנצע נעכט? וואָס איז ראָס פאר זאטעדאניעס?

כאָמ. פונ ציָאָניסטן.

מ'י'ער. וואָס פאר א מעכטונ ביסטו מיט ציָאָניסטן?

כאָמ. א גוטע מיטע! איך דאכט זיך ביין א ייד צי גיין?

מ'י'ער. א ייד ביסטו? וואָס זאָגט איר אפ דעם יידן? א שנעק ביסטו נאָך, זאָלסטו מיר מויכל זיין, א מאָלקאָקאָס! (כאָמ דרייט זיך אויס און לאָזט זיך גיין צו דער טיר; דער פאָטער שטעלט אים אָפּ). הער נאָר, דו, ציָאָניסט מיטער! לאָזט זענען, אז דו וועסט מיר ארומגיין מיט דיראָזיקע שלעפערס!

כאָמ. וואָסערע שלעפערס?

מ'י'ער. אָט ריי, וואָס ווילן אונדז איבערפירן קיין ערעצ-ייסראָעל!

כאָמ. ערעצ-ייסראָעל איז גאָרניט אזא ביזאָרע.

מ'י'ער. „ערעצ-ייסראָעל-יידן“ געוואָרן!

כאָמ. וואָס האָבן זיי דיר געטאָן, וואָס דו ביסט אזוי אפגעטראַגן?

מ'י'ער. איך האָב פּיינט, אז מע מאכט זיך נאָרש... ציָאָניסטן נאָר! פּוטעפאסניי קעס, ליידיקגייטערס, האָבן גיט וואָס צו טון!

כאָמ. זאָלסט זיך לאָזן רערן, וואָלט איך ריר רערקלערט דעם איניען...

מ'י'ער. דו וואָלטסט מיר דערקלערט? וואָס זאָגט איר אפ דעם כאָכעם? די נאָז שנייט אויס! (כאָמ גייט אוועק, ער שרייט אים נאָך). ציָאָניסטן געוואָרן! נייע שטארלאָנימ! מעשוואָנימ! (קלינגט, עס קומט אריין מאשע). רופ מיר אריין כאָמעג! (עס קומט אריין כאָמעג).

א'טע סצענע

(מ'י'ער און כאָמ)

כאָמ. פאפאשא, דאָס האָסטו מיך גערופן?

מ'י'ער. איך, איך! דאָס האָב איך געהאט דאָס אוועט מאטדלעכ זיין דיר, מיין טאָכ-טער! דאכט מיר, אז איך מעג מיר נאָך פארגינען דיר מאטדלעכ זיין, צי גיין? זעצ דיין נאָר אוועק, וועסטו מיר אָנשרייבן צום פאָרעצ א בריוו. דאכט זיך, אז איך מעג דיר מאט-דירעכ זיין אָנשרייבן א בריוו, צי גיין?

כאָמ. ווער זאָגט דעם, אז גיין?

מ'י'ער. איך האָב געוואָלט זענען, זאָלסט מיר זאָגן גיין! קאדג האָפ איך געהאָרעוועט פונ אייערטוועגן, אויסגערירט געוואָרן, זיך מאפקיר געווען, זיך געלאָזט קאָסטן בעלט?

לעסאָפּ עס קומט צו עפעס, איז דער א פאָרעצ אונ יענער א ציגאַניסט.... ארויסגעוואָרפן בעלט !

כ א נ ע. וואָס עפעס פלוצים געלט?...!

מ י י ע ר. וואָס ? עפשער ניין ? דו האָסט מיכ עפשער ווינציק געלט געקאָסט ?... גימנאזיע, רוסיש, אונ דייטש, אונ פֿראנצויז, אונ אפּן פּאַרטאַפּיאנ שפּילן, אונ טאנצן אונ... אונ... וואָס נישט ?... צוליב וועמען האָב איך זיך איבערגעצויגן אהער איך דעם טומל, אז נישט צוליב אייך ?

כ א ג ע. דו ביסט גערעכט, פאפאשא, נאָר איך וואָלט דיר מויכל נעווען דאָס שפּילן מיטן טאנצן, אבי דו וואָלט מיכ בעסער אָפּשיקן אפּ די קורטן ; דאָס וואָלט געווען בא מיר טייערער פונ אלצרינג...

מ י י ע ר. וואָסערע קורטן ? וואָסערע פּלאָמען ? מע דארפּ נישט קיין קורטן, האָב איך דיר איינמאָל אַזאַנט ! נא דיר נאָך קורטן אינמיטן דרינען !

כ א נ ע (פאר זיך). אפּפּעמ, נישט די גוטע שאַ (ווייל אוועקגיין).

מ י י ע ר. שטיי נאָר ! וואָס אנטלויפטו וואָס לויפט איר אלע ? וואָס אנטלויפט איר ? וואָס ביז איך עפעס, א פער ? וואָס טוט זיך עפעס מיט אייך ?

כ א נ ע. דו טרייבסט איטלעכע באזונדער אונ זאָגסט, אז מע אנטלויפט פונ דיר...

מ י י ע ר. וואָס איז דאָס פאר אן ענטפער ? וואָס איז דאָס פאר א מאָדע רעדן מיט א טאטן ?...

כ א ג ע. דו פרענסט, ענטפערט מען דיר. — (ווייל אוועקגיין).

מ י י ע ר. שטיי גאָר, שטיי ! זאָג מיר נאָר, כאנע, מיילע מאטווי איז א פוטטער באָ-כער, כאָמ איז גלאט א מעשוגענער, זיך אריינגעלאָזט איך נארישקייטן, אָבער דו מיסט

דאָך גישט קיין נאריש מיידל, זאָג מיר, וואָס טוט זיך עס מיט אייך ? איר האָט זיך ווי אָנגער רעדט אלע מיר טונ אפּ צולאָכעס ! מיר דאכט, אז מע גיט אייך באָך אלצרינג : איר

וויילט גימנאזיע — נאט אייך גימנאזיע ; איר ווילט ארקאדיע — נאט אייך ארקאדיע... דאָס ברודערל דיינס, מאטווי, א רעכטער גאָרנישט ? פונרעסטוועגן, וואָס פאר א מינ שירעכ

האָב איך פונ זינעטוועגן אויסגעוואכט ! פונעם שענסטן ייכעס !... וויפל קאָסט דאָס מיכ געלט אונ וויפל געוונט !... צי, אשטייגער, די שוועסטער דיינע, וויפל האָט מיך אָפּגעקאָסט איר

כאסענע מיט איר געט ! פֿירעסטוועגן, לאָז נאָר באָט צושיקן עפעס א דעכטן. וויוועג, וועל איך איר ווידעראמאָל געבן נאדן... פונ דיר רעדט מען נישט, אז איך וועל דיר נישט

זשאלעווען קיין פיגס אונ צוואנציק טויזנט, אונ עפשער טאקע אלע דרייסיק ; אונ א באָס וועל איך מיטטאמע אויך זען דיר געבן אוועלכט, וואָס קאָסטארי...

כ א נ ע. אדאנק דיר, פאפאשא ! איך האָב דיר געזאָגט וויפל מאָל, אז איך דארפּ גיט דייג נארג אונ דארפּ נישט דייגן כאָסן, דו שיק מיר בעסער אָפּ אפּ...

מ י י ע ר (ארויס פונ די קיילימ). הא ? וואָס ? וואָס האָסטו געזאָגט ? דו דארפט נישט מיינ נארג ? דו דארפט נישט מייג כאָסן ?... אָט אזוי דאנקט איר מיר אָפּ ? אדעק פונ מיינע אויגן ! (עס לויפט אריין מאלקע. כאנע גייט אוועק).

צומ פינאל פונעם ערשטן אקט

„צעזייט און צעשפרייט“⁽¹⁾

חל"ט טע סצענע

(מייער, מאלקע מיט די טעכטערען)

מייער (פרעגטלעך). אז בארוב האבא? געסט... זעסט זיך! זיצ! פארוואס זיצט איר נישט? (באוועזט די געסט, טוט א ווונק צום ווייב, מע זאל עפעס דערלאנגען צום טיש. מאלקע גייט אוועק און קומט אריין צוריק מיט דער דינסט. די דינסט שטעלט אוועק א גרויסע זילבערנע טאש מיט קאלטווי: מאשקע און פארבייסן, קאל האמינימ לעקע און איינגעמאכטע). וואס-זשע מאכט איר עפעס גוט? פארוואס זעט מען אייב נישט? וואס מאכט עפעס די קאלע? און ווי גייט עס אהן אין געזונט?...

רעב מוישעלע (צענעמט די פאלעס פון דער טאבעסדיקער קאפאטע, צעלייגט זיך גאנץ ברייטלעך אין א ווייטן פאטעל, טראגט אונטער א זילבערן פושקעלע מיט טאבעק צו דער נאָז, רעדט הויב, נאָך געצויילטע ווערטער, לאָזט אויס אלע מאָל מיט א לאנג „און יאָ-אַ-אַ...“ און איטעלע מיט מאלקענ רעדן זיך בעשאַט-מיטע צווישן זיך שטילער-הייט). וואָס איך מאַב? דאנקען האשעם-ייסבאָרעב... גענאנגען פארבייסן... מיר וואָלטן נישט אריינגעלאנגען. זאָגט זי, די אלטע מינע: „קומ לאָמיר אריינגיין“, זאָג איך: „קומ לאָמיר אריינגיין“. איר דארפט וויסן, אז מיר גייען זיך דורבן קימאט אלע סאָג... מיר האָט דער דאָקטער אָנגעזאָגט, איב זאל גיין און גיין און גיין! לופט, לופט—האָט ער מיר אָנגעזאָגט! און יאָ-אַ-אַ... רי לופט, הערט איר, דאָס איז א נרויסע זאב!... מיין טאטע, אַלער-האשטאַלעם, פלעגט נאָך זאָגן, אז לופט דאָס איז... ע...ע...ע... איר פארשטייט? (מאכט מיט די הענט).

מייער. איך פארשטיי, פארוואס זאל איך נישט פארשטיין... נעמט עפעס אין מויל אריין! מאלקע, בעט זי, זיי זאלן עפעס נעמען אין מויל אריין.

מאלקע. איב בעט אייך, נעמט עפעס אין מויל אריין: רעב מוישעלע, שנייט זאָגן איר פארשטייט? וואָס פארשטייט איר? איר פאר-שטייט נאָרנישט, איר זענט פראָסטע מענטשן, לעמט זאלן מיר זיב בארן? (גיכט, טוט זיך א צי מיט דער האנט באמ לינקן אויער און זאָגט „לישוועתך קויתי ד“).

איטעלע, מייער און מאלקע (אלע דריי). צו געזונט און צו אריבעס יאָמימ!... רעב מוישעלע, אראנק!... די מיטע דערפון איז אזוי. דער טאטע מינער, זיכרוינע ליוראָכע, פלעגט זאָגן, אז לופט איז אזא מינ זאכ, וואָס קיינ מענטש איז קיינ לעבעדיקע זאכ קאָן זיך אָן דעם נישט באגיין. און יאָ-אַ-אַ... לופט רייניקט אונדז די געבליטע אינווייניק—דאָס איז אייבמאָל אוועק. וועהאשיגיס, באדארפן מיר האָבן לופט, אזוי ווי... אזוי ווי... וואָס זאל איב אייך, מערוימע לעמאָשל, אָנבאפן?

(1) מיר ניצן דאָ דעם פינאל פונעם ערשטן אקט, ווי ער איז געווען געדרוקט אין דער „ידישער פאָלקסצייטונג“ 1903, № 6.

מ'י'ע ר. נר, קערוימע לעמאָש, אויז ווי געלט? נעמט עפעס איב טויל אריינ!
מאלקע, בעט זיי, זיי זאָלן עפעס נעמען!...

מאלקע. איב בעט אייב, נעמט עפעס איב טויל אריינ!
רעכ מ'ישעלע. הא? וואָס האָט איר געזאָגט? אויז ווי געלט? א מאָש
כחש הנשכר! נא דיד גאָר געלט!... אויז, זענט איר, מעכונט, א דאָס... כע-כע... בא
אייב איז, אפאָגע, רעריקעד נאָר געלט? כא אונדז, זעט איר, איז פונקט קאפּויד: געלט
איז בלאָטע!... (ניסט, טוט זיכ א צי טיט דער האנט פאמ לינק אויער אונ זאָגט: "לי-
שועתך קייתי ר'").

איטעלע, מ'י'ע ר אונ מאלקע (אלע דרש). צו געזונט אונ צו אדיכעס יאָטימ!
רעכ מ'ישעלע. אראנק!... בא אונדז איז, זאָג איב, פונקט דער היי פּעכ
געלט איז בלאָטע, בלאָטע שעפעלעכע!... כא אונדז איז דעריקער "מענטש"; פּריקער
מענטש אונ גאָרעט מיטפאָכע. אונ יאָ-אָ-אָ... איר פארשטייט, וואָס מע רערט צו אייב,
מיש-פאָ-כע!...

מ'י'ע ר. איב פארשטיי, פארוואָס זאָל איב נישט פארשטיי? נעמט עפעס איב טויל
אריינ. מאלקע, בעט זיי, זיי זאָלן עפעס נעמען איב טויל אריינ!
מאלקע. איב בעט אייב, נעמט עפעס וואָס נישט איז איב טויל אריינ!

רעכ מ'ישעלע. מיטפאָכע — דאָס איז א גרויסער איינען! אונ יאָ-אָ-אָ... מיט
זירע, אָלעו-האשעלעם, ער זאָל האָבן א ליכטיקן גאנירן, פלעגט זאָגן אזוי: "הערש-
ושע קינדעלעכ! איר זאָלט וויסן, אז מיר קוטען ארויס פונ די זירנשטאטערס, פונ דעם
גרויסן רעכ מ'ישעלע זירנשטאטער" (דאָס הייס איב טאקע נאָכ אימ א נאָטען), אונ
יאָ-אָ-אָ... אָט דערדאָזיקער רעכ מ'ישעלע האָט געהאט א כוידער, א יונגערן פונ איר,
האָט ער געהייסן רעכ יאָסעלע, טאקע מיט אלטערס א זירע... (צומ ווייב) אזוי, צי גייב?
איטעלע. אזוי, אזוי, ווי דע? נאָר מיר דאכט, אז נישט דאָס האָט געוואָלט זאָגן.
רעכ מ'ישעלע. הא? יאָ, כיסט גערעכט. גוט, וואָס דו האָסט מיכ דערטאָגט. די
מיכע, פארשטייט איר מיכ, איז אזא מיטע... ראכט זיכ מיר, אז אכיסל באדארפט איר
מיכ שוין קענען מיט מיטן כאראקטער... איב כיב א מענטש א שטילער, א רוקער, איב
האָב פּינט די אלע היינטיקע פליעכצן, מיטן פירן, ווי זאָגט ער: "גיי נישט גיב, וועסטו
נישט רייסן קיין שייכ". איר האָט געזאָכט אפאָל דאָסרדאָזיקע גלייכווערטל?

מ'י'ע ר. געהאָדכט, וואָס דען, נישט געהאָדכט?
רעכ מ'ישעלע. נר, זאָלט איר וויסן זיב, אז דאָסרדאָזיקע גלייכווערטל איז מיט
זיידנס גלייכווערטל... ער, זיכרונג ליוראָכע, אויז, האָט ער געהאט איב זיב איינפאלג!...
נאָר ווי האָלט איב? יאָ, בינ איב מיר, הייסט עס, א מענטש א רוקער, מיט א רוקן
כאראקטער, זייער א רוקן כאראקטער! אונ יאָ-אָ-אָ... אָנקוקן קאָן איב נישט אָט די פליעכעס,
מיט די היינטיקע פליעכעס, מיט די היינטיקע פארנאָסעס, מיט דעם היינטיקן שניט...
אונ יאָ-אָ-אָ... איב בינ מיר געווינט געוואָרן שטיל, פארשטייט איר מיכ, פארוואָלניקע,
מיט קאָווער. איב וועל נישט גיין שוואַרצן דאָס פאָנעם, שטיין פאמ פאָרעצ בא דער טיר,
זיב א פאקטער ווי אנדערע... אונ יאָ-אָ-אָ... איב וועל מיר שוין אפּשטובן, ווי זאָגט ער,
דאָס וועלט אָט אזוי... (צומ ווייב) הא? וואָס זאָגסטו, איטעלע?
איטעלע. אזאדע אזוי! נאָר מיר ראכט, אז נישט דאָס האָסטו געוואָלט זאָגן.
רעכ מ'ישעלע. הא? גערעכט. איב וועל כאָלד ארויפקוטען דערוס. אונ יאָ-אָ-אָ...
איז, הייסט דאָס, וואָס? גאָרנישט!... מיטן שטוב, ווייסט איר דאָס טיטטאָמע, מיטן הויס?

מ"י ע"ר. מיר ווייסט, וואָס דען? מיר ווייסט ניט? פארוואָס נעמט איר עפעס ניט
 אינ מויל אדרייבן? מאלקע, בעט זיי, זיי זאָלן עפעס נעמען אינ מויל אדרייבן.
 מ א ל ק ע. איכ בעט אייך, טוט מיר צוליב, נעמט עפעס וואָס ניט איז אינ מויל אדרייבן.
 ר ע כ מ ו י ש ע ל ע. ווייסט איר, הייסט עס, מיינ שטיבל מיט מיינ הויז? א מיינ
 שטיבל אונ-א הייפער הויז... אונ יאָ-יאָ... האלט אינ איצטער בא איצטערניע זעמ
 פליגל אונ דארף האָבן, פארשטייט איר מיכ, געלט! אונ אויף איר ווילט וויסן, פארארם איכ
 אצינד זייער האָבן געלט אונ טאקע נייטיק!... אונ איכ, פארשטייט איר, אז איכ פארארם האָבן
 געלט, איז ניט גלייך ווי אונ אנדערער, וואָרעם איכ וועל איינע קלאָר מאכט: אונ אנדערער,
 אז ער דארף געלט, קאָן ער זיכ אונ איינע נעכט, איבעררייט דאָס, יענע... אונ יאָ-יאָ...
 אונ איכ ביינ נישט גלייך צו קיינ אנדערער, וואָרעם איכ ביינ גישט: קיינ אנדערער, לעמט
 זאָלן מיר זיכ נאר? איכ מיינ, פארשטייט איר מיכ, א זינשטאמער, אינ רי זינשטאמער
 מערס זענען כא זיכ גרויסע גארלאָנימ! אונ יאָ-יאָ... א זינשטאמער וועט זיכ לאָזן
 דעם קאָפּ אראָפּנעמען אונ וועט נישט בעטן כא יענעם!... אָט אָט אזא מיינ מאַלע איז ראָט!
 (ניסט, טוט זיכ א צי מיט רער האנט באמ לינקן אייער, זאָנט: לישועתך קויתי ד'').
 א י ט ע ל ע, מ"י ע"ר אונ מ א ל ק ע (אלע ריין). צו געזונט אונ צו אריבעס יאָמימ!..
 ר ע כ מ ו י ש ע ל ע. אראנק... איז ווי האלט איכ, הייסט דאָס? אונ אָ, איז פארארם
 איכ איצטער זייער נייטיק האָבן, געלט! וויאזוי מיינט איר נייטיק? מאמעש עס זענן רי
 אויגן פונעם קאָפּ: נישט מאמעש דאָס געלט גופע, נאָר צוליב רי הכרחות, וואָס איכ
 קאָן זיכ אָן רעם ניט באגיין. אונ יאָ-יאָ... דאָס הייסט, ווען לעמאָשל רי הכרחות גייט
 איבער, איז דעמאָלט בא מיר שוין ראָס געלט א לאו-דאפּקע. געלט אונ ניט קיינ געלט
 איז דעמאָלט בא מיר אלציינס... אונ יאָ-יאָ... אָט אזא מענטש ביינ איכ, אונ אָט איר
 ווי איר זעט זענען מיר אלע זינשטאמערס אזעלכע (צומ ווייב). הא? איטעלע, וואָס
 זאָנט, אזוי צי ביינ?
 א י ט ע ל ע. אונדאדע אוי, ווי דען? נאָר מיר דאכט, אז דו האָסט זיי עפעס אונ
 אנדער זאכ געוואָלט זאָגן, פארוואָס זאָנטו זיי ניט?...
 ר ע כ מ ו י ש ע ל ע. וואָס זאָל איכ זיי זאָגן? איכ האָב זיי שוין אלציינס אָפּגע-
 זאָגט. וואָס איז? אזעלכע כעחיימלעס זענען זיי, אז זיי פארשטייען שוין ניט וואָס מע רעדט
 צו זיי? צי מע פארארם זיי טאקע אויפנלייגן א פינער אינ מויל אדרייבן, זיי זאָלן אימ
 אָפּפלייבן?... מיר דאכט, אז דער סייכל האַיפער זאָגט זיי שוין אליין, אז איכ, וויבאלד
 איכ פארארם האָבן א גמילעס-כעסער, פארארם איכ נישט גיין צו קיינ פרעמער, אונ א
 מעכטונ איז, ראכט זיכ, פאָרט עפעס א שוילעל אייגענער, הא?...
 מ"י ע"ר. וויפל, אשטייגער, האָט איר פארארשט האָבן. ראָס... געלט, מיינ איכ?
 מאלקע, פארוואָס בעסטו זיי נישט, זיי זאָלן עפעס נעמען אינ מויל אדרייבן?
 מ א ל ק ע. נו, טוט מיר צוליב, איכ בעט אייך, נעמט שוין עפעס כאָטש וואָס ניט
 איז אינ מויל אדרייבן!
 ר ע כ מ ו י ש ע ל ע. וויפל איכ פארארם האָבן געלט? א שטוטערני, דאָס הייסט, בא
 מיר הייסט דאָס געלט, נאָר בא אייך איז דאָס א נאָרנישט... טאכאקל א פאָד טויזנט
 קערבלעך...
 מ"י ע"ר (דערשלאָגן). א פאָר טויזנט?
 ר ע כ מ ו י ש ע ל ע. אפּ דער ערשטער ציט. שפעטער, אז איכ וועל זיכ שטעלן
 בויען, וועל איכ פארארם האָבן נאָכ אזעלכע צוויי-דריי טויזנט... רעכט איכ, אז איר זאָלט...

מ'י' ע'ר. כאט-וועכאָלילע: וואָ-וואָט רעדט איר? וויס איך, וואָס איר רעדט? אזעלכע
 געלטן האָב איך נישט אונ האָב גאָר קיינ... קיינ... קיינמאָל נישט געהאט? ... פארוואָס נעמט
 איר עפעס נישט איב מויל ארייב? מאַדקע, בעט זיי, זיי זאָלן עפעס נעמען איב מויל ארייב?
 מ'א'ל'ק'ע, איך בעט אייך, טוט מיר צוהילב, נעמט-זשע שוין כאָטש עפעס, כאָטש וואָס
 נישט איז, געמט עפעס איב מויל ארייב?
 ר'ע'ב מ'ו'ש'ע'ל'ע. אז'ע'ל'כ'ע געלטן האָט איר נישט? וואָס הייסט אז'ע'ל'כ'ע געלטן?
 וועלכע דעב געלטן האָט איר?
 מ'י' ע'ר. קיינ... קיינ... קייב שומ געלטן האָב איך נישט? פארוואָס נעמט איר עפעס
 נישט? ... מאלקע?...
 מ'א'ל'ק'ע. איך פעט אייך, נעמט...
 ר'ע'ב מ'ו'ש'ע'ל'ע (טוט זיך א וואָרפ צוריק אפן סאָטעל). הייסט דאָס, זאָגט איר
 מיר אָפּעט?
 מ'י' ע'ר. כאט-וועכאָלילע: וואָס-וואָס הייסט איך זאָגן אייך אָפּעט? איך זאָגן אייך נישט
 אָפּ, גאָר קיינ געלט, זאָגן איך, קאָג... קאָג... קאָג איך אייך נישט געבן, מאכמעט איך...
 איך... איך האָב גיט...
 ר'ע'ב מ'ו'ש'ע'ל'ע (שטייט אופ מיט א טיפן זיפן, דרייט זיך אויס צום ווייב).
 דארפן מיר גאָכ ניינ, הייסט דאָס, אפ דער פאָסט? הא? וואָס זאָגסטו, איטעלע?
 איטעלע. פארשטייט זיך, אפ דער פאָסט?...
 ר'ע'ב מ'ו'ש'ע'ל'ע. אונ פונדאָרטן ערגעץ גאָכ?... הא? וואָס זאָגסטו, איטעלע?
 איטעלע. פארשטייט זיך?... (זיי דרייען זיך אויס ביידע מיט ד' פענעמער צו דער
 טיר אונ בייען אוועק מיט גרויס גארלעס אָן א זין געזונט?).

XIII-טע סצענע

(מיינער אונ מאלקע אליין, שטייען א פאָר מינוט ווי געליימט)
 מ'י' ע'ר (צו מאלקע). נו?...
 מ'א'ל'ק'ע (צו מיינער). נו?... (א שטילע סצענע; רויערט א מינוט)
 סאָס פונעם ערשטן אקט.

א נײַער אקט צו דער קאָמעדיע

„צעזייט און צעשפרייט“⁽¹⁾

די פרישע פארשויגענע פונעם נײַעם אקט:

גראליע קאטשער — דאוורקעס פאָטער, א בלינדער אפ בירער אויגן.
כאוועלע — זיין ווייב, א קדאנקע יידענע.
קלארע — זייער טאָכטער, מאטווייס געליבטע.
מאָטקע — זייער יונגערער זון, וויל אריין אין גימנאזיע.
מארקושא — פון דאוורקעס גוטע ברידער, שאדכנט זיך צו קלארענ.
סאַרע-פייגע — א קעכע בא די קאטשערס, א יידענע אָן א נאָז.
בליומקע — איר טאָכטער, א מיידל א מאָריסטקע.

(א געמיינע מעבלירט צימער, באשטייט פון צוויי באדאָרימ. טיפ איז
דער סצענע שטייט א געמיינע הילצערנע בעט. — אקעגן איז ווינקל — א
פראָסט הילצערנ טישל מיט געפֿעס און מיט א פארנוישעכטן סאמאָוואר,
מיט א פארויכערט לעמפל אפ דער וואנט. — פאָרנט, פאר געסט, אן
אלטע ווייבע, נאָר אויסגעטריפעטע קאנאפע. א פאָר שטולן, אויב אזעלכע,
א נאקעטער האלב-קילעכיקער טיש, אפן טיש א צעוואָרפן פעשל קאָרטן.
אפ דער וואנט — ראָס בילד פון מוישע. מאָנטעפּיורי, — דאָרט, אפן בעט
ליגט די קדאנקע כאוועלע; פאָרנט אפ א בענקל זיצט קלארע מיט א
רויט שאלעכל אפ די פלייצעס, קוקט אריין אין א ביכל. — ווייט איז
ווינקל באמ קליינעם טישל זיצט ווי א סטאטוע גראליע קאטשער.
מיט די בלינדע אויגן, קוקט גלייך אין איין פיגטל אריין, האלט די הענט
אראָפ אפ די קניעס, רירט גישט מיט קיין אייווער. — איבערן שטוב גייט
ארום ווי א שאָטן היג און צוריק, איז דער לענג און איז דער ברייט
דער קליינער מאָטקע און באזערט גראמאטיקע).

⁽¹⁾ מיר דרוקן דאָ איבער דעם טעקסט פונעם „נײַעם אקט“, ווי ער איז געווען גע-
דרוקט אין דער „ידישער פאָלקסצייטונג“ 1903, נומ. 30--31.

I-טע סצענע

מאָטקע (האלט דאָס ביכל אפּן הינטן, לערנט אפּ אויסווייניק). אימעניטעלני — דיענגי, ראָדעטעלני — דיענענ, דאטעלני — דיעננאמ, ווייניטעלני — דיענגי...
גראַליע. דיענגי, דיענגי, דיענגי! אומעטום — דיענגי! אפילע אינ דער גימנאזיע אויך דיענגי!

כאוועלע (זעצט זיך אפּן בעטל, היסט). אומעטום דארפּ ער שטופּן די צונג. דאָס קינד גרייט זיך צום „אקזאמענט“, מישט ער זיך אריינ! מיין הוטט אפּ דיר!
גראַליע. פארנוצ בעזונט! איך זאָג דעם עפעס? איך שמועס נאָך, וואָס פאר א וועלט ס'איז הינט געוואָרן: נאָך געלט, אונ געלט, אונ געלט!

כאוועלע. כ'וואָלט וועלן וויסן, ווער פרעגט בא דיר?
גראַליע. זאָל איך ווארטן ביז מע וועט מיך פרעגן? לאנג, האָב איך מוידע, וועל איך דארפּן ווארטן.

כאוועלע. פאָלג מיך, ווער אנשטומט! כלעבן, מעגסט שוין שטומען ווי א הונט.
גראַליע. אָמיינ, גאמ אטעם!

כאוועלע (צו זיך אליין). נישט בעוועגן נאָך הינט דאווידקע? פארוואָס זעט מען אימ נישט אזוי שפעט?

גראַליע. וואָס דארפסטו אזוי דאווידקע?

כאוועלע (הוסט). נורו! דאָס געפעלט מיר ראפּקע, אפּ וואָס איך דארפּ אזוי דאווידקע! א שיינע מיטע, נאָך א קורצע! מע דארט צאָלן דיר-געלט... דעם דאָקטער דארט מען צוגרייט א האלב קערבל כאָטש... אונ דעם אפטייקער דארט מען שיקן. דער 'עפט דעהאלט מיך בא מיין לעבן... אונ נישטאָ א בראָשן...

גראַליע. א נאָווענע בא דיר זיצן אָן א בראָשן?

כאוועלע. זיצן זאָלסטו אינ געהאקטע ווונדן!

גראַליע. אָמיינ, גאמ אטעם! (עס עפענט זיך די טיר, עס קומט אריינ פונ קעכ סאַרע-פייגע די קארנאָסע מיט א ברויטן קאָשעק פיש אונ פלייש, ציבלקעס, קארטאָפליעס, פעטרעשקע, כריין אונ רעטעכ. — איינינעם מיט סאַרע-פייגע קומט אריינ איר. מיידל בלומקע. — סאַרע-פייגע שטעלט אוועק דעם קאָשעק כאוועלען אינ בעט אריינ אונ אליין זעצט זי זיך צו אפּ א בענקל בא דער זייט אונ בלומקע גייט צו צו קלארענע).

II-טע סצענע

כאוועלע (באטראכט דעם קאָשעק מיט אלע גוטע זאכן). אָט דאָס האָט איר געקויפט?

סאַרע-פייגע. ביין, העהאנוועט (געגאנוועט).

גראַליע. גוט געענטפערט, כלעבן.

כאוועלע. אָט איז ער דאָ, מיין הוטט אפּ דיר! (פארהוסט זיך).

גראַליע. פארנוצ בעזונט!

קלארע. וואָס מאכסטו, בלומקע? זיצ.

בלומקע (זעצט זיך צו אפּ אונ עק בענקל). וואָס זאָל איך מאכן? קלארעניו מיין

הארץ! (קוקט זיך ארום). איך האָב א ברויול... ערשט הינט באקומען פונ מיין כאָטש...

לייענט דאָס מיר איבער, קלארעניו, איר קאָנט (גוט איר דאָס פרויעלע, קוקט זיך ארום, צו קיינער זעט נישט. קלארע לייענט פריער אליין).

כא וועלע (טאפט איבער מיט די הענט איטלעכעס פּרעקל, וואָס איג קאָשעק). שיינע פישלעך! באַלע ציינדלעך! קיי אונ שפּיט! וואָס קאָסט דאָס ביסל פליטקעס.

סאָרע-ייגע, אנדערהאלבן הילן (גילן) מיט צוויי הרָאָשן (גרָאָשן) מיט א האלפן, הייסט דאָס אזוי הייסט (גרויס) ווי א פערטעלע מיט א האלפן הרָאָשן (גרָאָשן) טפּו! מיינ איך א פערטעלע אָן א האלפן הרָאָשן (גרָאָשן).

גדאליע, כ'האָב, כלעפּנ, נישט געוויסט, טאָרע-פייגע, אז איר זענט אזא קאָפּ-מענטש, אָן איינהאַרע א באל-כעשפּן.

סאָרע-פייגע, א מאלעכאָס טאָר איב העכזאכע (קעכזאכע) זיך נישט מישן. כא וועלע, זענאָר א מינ פלייש פונ א געוויילע! וואָס קאָסט דאָס ביסל ביינער? סאָרע-פייגע, האסריליהל (קאסריליקל) דער האצער (קאצער) מיט רי כלינרע דויטע אויהב (אויג), די האפּאָרע (קאפּאָרע) זאָל ער ווערן, אימ אליין העשמיצט (געשמיצט) דאָס פלייש אינ פאָנעם...

גדאליע, אצינד פארארפ דאָס פלייש נאָך קאסרילעס פאָנעם גאָר אג אנדער טאמ באקומען.

סאָרע-פייגע, א מאלעכאָס זאָל אייך ליב האָבן אומעטומ זיך מישן! כא וועלע, געמעלט דיר ציפּלקעס — באַלע וויירלעך! אונ פערטעשקע מיט קאר-טאָמליאקעס — גישטאָ אפּ וואָס צו קוקן! וואָס קאָסט דאָס ביסל מיסט?

סאָרע-פייגע (רעכנט אפּ רי פינגער שטילערהייט, האָט אלעמאָל א טאָעס, טוט א שפּיט אונ הייבט אָן נאָכאמאָל פונ אָנהייב, גראליע זאָגט איר שטעכעדיטלעך, כאוועלע שעלט אימ: "מיין הוסט אפּ דיר!" ; גראליע ווינטשט איר: "פארנוצ געזונט!" — קלארע לייענט דאָס כרויול הויכ, בלוימקע קוועלט).

קלארע (לייענט). "אזוי ווי שניי איז ווייט אונ פייגל איז קיילעכיק, אזוי טוט מיך צו דיר מיין הארץ טונ טאָן ציען, בלוימקע מיין זיס לעבן, די זעל פונ מיין געשאַמע, מיין קרויב, מיין שאצ, מיין גליק, מיין ענגעל..." פליומקע, וואָס הייסט דאָס "ענגעל"?

קלארע, ענגעל הייסט א מאלעך פונעם הימל (לייענט ווייטער). "טאָן ווי נאכט טו איך שטענדיק צו דיר גאר, טאָמיר פונ דיר טראכטן, נישט איך עס, נישט איך טרינק, איך טו נאָר אימער קלערן, ווען וועל איך שוין מיט מיין זיס לעבן איג פארארזי טונ טאָן שפאצירן?"

בליומקע, וואָס הייסט דאָס "פארארזי"? קלארע, איג באניידט הייסט דאָס (לייענט ווייטער). "אונ איך בעט דיר, מיין זיס לעבן, אויב דו האָסט שוין עפעס פאריינט, זאָלסטו מיר צושיקן עטלעכע "קערלעך" וואָס צום גיכסטן, כאָטש א "קערלעך" צוואנציק, איך מוז מיר מאכט א פאָר שטיבלעכע, יענע האָבן זיך צעריסט, אונ א קאמוויל א ניעמ..."

בליומקע (שפרינגט אונטער). א קאמוויל א ניעמ? שארלאטאן! ערשט נישט לאנג ארויסגעשיקט אימ רינטיק קארט, בעגעמאָנעס, אפּ א ניעמ אַנצוג. איך האָב מוירע, צי האָט ער עס נישט פארשפילט איג קאָרטן.

קלארע, ער שפילט איג קאָרטן? פליומקע, אָהאָ, נאָך ווי! אבי ער האָט מיט וואָס! צעטרענצלט ווי ער האָט

א גרעשן. א רעכטער שארלאטאנ: (זיפצט) דערצו ער זאל כעטש נישט ליב האבן קיין קליידל... (פארטראכט זיך).

קלאד: (אין דער זיט)... אומעטום דאָסזעלבע לידל... אומעטום דערזעלבער הויטעק... גלייכע, אלטע צאָרעס...

סאָרעס ייגע (רעכנט אפ די פינגער נאָכאמאָל פונעם אָנהייב). דריי הרעשן (גרעשן) ציבעלעס, אונ פאר דער פעטדישהע (פעטרישקע) האָב איך באצאלט א הרעשן (גרעשן) אונ פארן ביטל כרייב אנדערהאלבן הרעשן (גרעשן) אונ א הילב (גילב) די הארטאָפליעס אונ די פישלעך אנדערהאלבן הילב (גילב) מיט צוויי הרעשן (גרעשן) מיט א האלבן, איז איינעם פינף הילב (גילב) מיט אכצן הרעשן (גרעשן) טפוז מיינ איך וויפל איז איינע נעם? (קוקט אפן באלעבאָס).

גראליע. מע זאל זיין מיט אכצן קעפ, קען מען מיט דעם כעשען קיינמאָל צו קיין עק נישט קומען. סאָלגט איר מיך, שטעלט אורעק די פיש באזונדער אונ די ציבלקעס באזונדער, דאָס ביטל כרייב בין איך איינע מויכל, אונ נעמט זיך פרויער צו די קארטאָפליעס, אָדער, ווי זאָגט זי, קארטאָפליקעס...

כאוועלע. האָב דיד אכציק שווארצע יאָר, האָסט זיך שוין צעפלאַלט? ביסט קראַנק איר אויסרעכענען דעם כעשען, דו אלטער שטורמאק איינער?

גראליע. אלטער שטורמאק? הע: איך בין אן אלטער שטורמאק, אונ זי — דאָס יונגע וויב! געפילט אייך די יעפויפיע?

כאוועלע. ברענען זאָלסטו אפן פניער!

גראליע. אָמיינ, גאט אטעם!

כאוועלע. מיינ הוטט אפ דיר! (כאפט א קישן אונ ווארפט דעם מאן אין קאפ אדניין. — עס עפנט זיך די טיר אונ עס קומט אריין מאדקו שאינא ציליגדערהוט מיט געלע הענטשיקלעך).

גראליע. פארנוצ געזונט! (טוט א האָדס צוריק דאָס קישן אונ טרעפט גלייך מאדקושען. סאָרעס פייגע מיטן קאָשעק גייט אָפ, בלוימקע נאָך איר).

III - טע סצענע

מאדקו שא (הייבט אפ דעם ציליגדער פון דער ער). א שיינער באָרעכאבע: אָט דאָס הייסט אופגענומען געסט!

כאוועלע. האָט נישט קיין פאָריבל, דער אלטער איז נעבעכ בלינד, דאָס האָט ער געוואָלט דערלאנגען מיר א קישן, האָט ער געטראָפן איינע אינא קאָפ. איך בעט אייך, ווי אן אייגן קינד, זינט איך הונדערט מאָל מויכל.

מאדקו שא. מויכל, מויכל, מומעניו, וואָס זאל איך טון? וואָס האָט געזאָלט זיין אייך, האָט מיר געטראָפן... אביסל צעקנייטשט מיר דעם ציליגדער... המ...

גראליע. א קאפאָדע דער ציליגדער, א בליק, וואָס נישט איך אויג.

מאדקו שא. אדאנק, וואָס מיט א קישן, נישט מיט עפעס אנדערש.

גראליע. וואָס מיינט איר עפעס אנדערש: מיט א האקמעטער? מיט א קאשעלעקע? צי מיינט אייבערשטן פונעם שטייטל?

כאוועלע. וואָס זאָגט איר אפ דעם כאָכעם? א שלימאזל אונ זאָגט נאָך ווערלעך!

מארקו שא. וואָס טרוב מיר גרויס, איר לעבט זיך אָפּ, ראָס אלטע פּאָר, מאמעש
ווי די טיפּעלעכע, קיינ איינהאַרע. אז מע קוקט אפּ אַמאָ, קאָג מען מיינענ, אז איר זענט
ערשט געבט פונ רער כופע (בייט צו קלארענ).
גראליע. אָט אזוי, הי איר זעט, איז פונ. דער כופע אָג מאכט זיך איר גיט צו
דאָס מיר.

גראוועלע. ער האָט זיך שוין צעדערט פונ פּייער אונ פונ וואסער! מיינ הוסט אפּ
דידו (קערט זיך מיטן פאָנעם צו דער וואנט, הוסט).

גראליע. פארנוצ געוונט! אָ, איר הערט? אָט אזוי איז טאָמיר, שטענדיק, אלע
טאָג... (ער מיינט, און מארקשא הערט אים, רעדט ער, שיט מיט רייר). איר פארשטייט,
צו ביינ? גיט אומזיסט זאָגט שלוימע האמילעכ: „הכמת המסכן בזוהר — דעם אָרע-
מאנס א כאָכמע איז אייך א נאדעשקנט, אָכ אונ וויי איז מיינ וועלט!... (גראליע
שטויסט זיך, און קיינער הערט אים גיט, הערט ער סאָפּקאָלסטאָם אנשווינג. — מאַטקע
הערט גישט אונ ארומשפאציר איבערב שטוב אונ כאוערב גראמאטיקע).

מארקו שא. וואָס איז דיר, קלארע? עפעס ביסטו מיר וויער מאַרעשכוירעדיק?
קלארע. מאַרעשכוירעדיק? וועד האָט דיר געזאָגט?

מארקו שא. וואָס זשע דעב? בערויגעז? ביסט אפּ מיר בערויגעז?

קלארע. אפּ ריר בערויגעז?

מארקו שא. וועד וויסט נאָכ אזוי ווי דו, ווי אָיך בינ דיר בעטרי?

קלארע. וועד זאָגט דעב בייג?

מארקו שא. ביסט מיר טייער ווי א שוועסטער.

קלארע. מאזלטאָו, דערציילט א גיס.

מארקו שא. שארע, וואָס איך קאָג דיר גאָר גיט העלפן, דיך אַנדרופן, אז רו ביסט
מוינע, מיינע אפּ אייביק...

קלארע. פארנואָס?

מארקו שא. וואָרעם איך בינ דיך גישט הערט.

קלארא. דו מיכ?

מארקו שא. איך בינ א שארלעכע שעבעשארלעכע!

קלארע (מיט א פּיטער געלעכטער). כא-כא-כא!

מארקו שא (פארווונדערט). רו לאכסט?

קלארע (ערבסט). מיסט בערעכט, וויינעב רארם איך (פאלט מיטן פאָנעם אפּ
האנט, וויינט).

מארקו שא. רו וויינט? גיט מיינ, קלארע, איך קאָג גיט זעענ, ווי דו וויינט. זאָג,
וואָס איז דיר, קלארע? זאָג, כיינ גרייט פונ דיינעטחענב אינ פּייער אונ אינ וואסער.
זאָג, דו וויינט, דו האָסט א גוט פריינט, אונ איך האָב מיר ראָס וואָרט געגעבן, איך
זאָל מיינ פריינט גישט פארקויפן פאר קיינ שום געלט, גאָר ביכדיי ראָס לעבן דיר
גרינג צו מאכן בינ איך גרייט... (נעמט זי אָן בא דער האנט).

קלארע (הייבט אונ דעם קאָפּ, קוקט אפּ אים אונ צעלאכט זיך). כא-כא-כא!
כא-כא-כא!

מארקו שא. דאָס מידל איז גאָר גערייט!... רייב מעשוונע!... (עס עפנט זיך די
טיר אונ עס קומט אריינ דא ווירק אָ, טוט א וואָרט ראָס היטל אפּ טיש, כאוועלע רייט
זיך אויס צו אים מיטן פאָנעם, גראליע שטעלט אָן רי אריערנ).

IV-טע סצענע

דאוויד קאָ (צו דער מוטער), מאמע, נא דיר נעלט. (צוילט איר אויס נעלט איב האנט ארעב).

כאוועלע, זייער גוט, מיין זון! איך דארף עט טאקע מיטיק האָבן. דער דאָקטער... די אפטיק... אוי, דער הוטס! דער הוטס! גאנצע טעג און גאנצע נעכט... (מארהוטס זיכ).

מאָטקע (נייט צו צו דאווידקע, ציט אויס די האנט און כאזערט בעשאט-מאָטקע גראמאטיקע). אימע-יטעלגי — דיענגי, נעב, דאווידקא, אביסל בעלט, ראָדיטעלגי — דיענגע, כ'רארט האָב אפ פאפיר, דאטעלגי — דיענגאמ, אונ אפ פענעז איב אפ טינט, ווייטעלגי — דיענגי...

דאווידקא, דיענגי, דיענגי, דוקט אימ ארעב א מאטבייע) אלע איב איינ קאָל — דיענגי...

גראליע, מינע ווערטער. נאָר דאנקענ גאָט, וואָס איך דארף קייג בעלט גיט האָבן, איך קאָב מיכ שוין באגיב אזוי, אונ שטעל דער גאנצער וועלט ארויט א פֿיג: דאווידקא, מאמע! שיק גאָב בראָנפֿן מיט געוואלדנס צו מארבייטס, דארע קישקעס, פיפקעס, העלדולעכ אונ עפּשער טאקע לעקעכ אויב.

כאוועלע, לעקעכ? אפ וואָס איז לעקעכ?

גראליע, א לעקעכ אונ בראָנפֿן לעקאָווער וואָס?

דאווידקא, גלאט אזוי, פריילעכ אלב הארצן, כני בעלעכט... אונ עפּשער...

ווארט אביסל... א? מארקושא? (לאָזט זיכ גיין צו דער שוועסטער אונ צו מארקושע).

כאוועלע (צו זיכ אלייב), וואָס איז פאר א בעדולע פלוצים? וואָס זאָל דאָס באטייט?

גראליע, ס'א שירעכ: זעסט דאָך, אז מארקושא רעדט מיט קלארעג, שטילע ווערטער...

כאוועלע, דעריבער גייען קאטשקעס באָרוועס? מע רעדט דאָך גיט צו דיר, וואָס

שטופסטו ארעב די צונג?

גראליע, וואָס קעג איך טונ, אז גאָט האָט מיכ געשטראָפֿט? צוגענומען די אויגן

אונ איבערגעלאָזט די צונג...

כאוועלע, מיין הוטס אפ דיר!

גראליע, פארנוצ געוונט?

דאווידקא (צו מארקושע), ווי גייטס, מארקושע ברודער? אונ וואָס לאכט אזוי

מיין שוועסטער?

מארקושא, אפאָגעט, ס'איז איר פריילעכ, אונ עפּשער לאכט זי גאָר פונ שיר:

דאווידקא, פונ דיר? איך פארשטיי גיט וואָס דו מיינסט... נישט געווען דאָ גאָב

מאטווי?

מארקושא, ער דארף דעג זינג? וואָס עפעס פלוצלינג הינט?

קלארע, (רופט אָפֿ דאווידקע אפ א זינט, רעדט שטיל, ציטערט מיטן גאנצן לויב).

גו, דאווידקא, וואָס הערט זיכ עפעס גיט? ... געווען בא אימ? ... נעטראָפֿט? ... וואָס האָט איר דאָרט גערעדט?

דא ווירקא. בעווען, געטראָסן און גערעדט... ער דארף דאָ זיין אינבריינג... זאָלסטו
וויסן, קלאדע, וואָס רױ האָסט צו טון...
קלארע. וואָסזשע דארף איך טון?
דא ווירקא. רעדן... רעדן, זאָגן, אלצרינג אימ זאָגן: מע דארף נישט זיין קיין ווייכע
קוואשע. מע דארף נישט וויינען, קלאָנג, — רעגן דארף מען: רעדן ווערטער!
קלארע. ווי קאָן איך רעדן, דאָוויר? דו וויסט אליין מױ אומגליק, בעטערער
ברורער (פאלט דאווידקען אפן האלדז און וויינט).
מאָרקושע (צו זיך אליין). דאָס מיידל איז גערייט, נישט אנערש, מעשוגע און
גענוג! זי וויינט און לאכט און נאָכאמאָל געוויינט. (עס עפנט זיך די טיר, עס קומט
אריין מאטווי מיט אַ וועלפֿטיקער אינ די הענט).

V-טע סצענע

מאטווי (אויסגעפוצט, מיט אַ גרינעם הוט, מיט לאנגע שטייגל, מיט וואָנצעס
שטארק פארדרייט ארום, מיט אַ בױטשעל אינ דער האנט). א? מאַרקשא איז אויך דאָ?
דאווירקא, אַ פרעפערענץ?
דא ווירקא. אפ קיין נישטערן הארצן גייט קיין טאנצן נישט, ווייסטו? (צו מאַרק-
שען). קומ, יאקימ, איך דארף דיר עפעס זאָגן... (דאווירקא און מאַרקשא גייען ביידע
ארויס פונעם בייזער, לאָזן איבער מאטוויינען מיט קלארען אליין).
מאטווי (גייט צו צו קלארען, נישט איר אַ קוש אינ האנט). נוט מאָרגן, קלארע,
וואָס ביסטו אזוי פארזאָרגט?
קלארע. איך האָב ווייניק וואָס צו זאָרגן מינאסטאמ?
מאטווי. אוארע, יערער האָט זיך זינגען דינעס, בלויב מיר, איטלעכער האָט גענוג.
אַט האָב איך געהאט ערשט היינט פון מױן פאפאשע.
קלארע. וואָס איז שוין ווידער?
מאטווי. איך זאָל אימ זאָגן, ווהיין איך גי.
קלארע. נו? און דו וואָס האָסט געזאָגט?
מאטווי. איך, וואָס האָב געזאָגט? איך האָב אימ דערציילט דעם רעכטן פאָסעק.
קלארע. צום ביישפּיל?
מאטווי. אז איך גי אהיין, ווו מיר געפֿעלט, און רער מיט דעם, וואָס מיר
איז ליב.
קלארע. וועמען האָסטו דערמיט געמיינט, מאטווי?
מאטווי. דייך, געוויינטלעך.
קלארע. ליבער, טייערער מאטווי!
מאטווי. וואָס דען? איך הער זיי אלע מיטן קאָטער! ס׳איז היינט אַן אנדער
וועלט געוואָרן! פרייהייט, פרייהייט טייערער פון אלץ! אָט ווייט איך וויל מױן שווע-
סטער פלאָרא שפּילט אַ ליבע מיט אַ רעכטן שפּילטעק, אַ פראָוויזער איז ער, נישט היינט
איז מאָרגן, אַ וואַנזערע וועט מען מױן מאכט.
קלארע. וואָס הייסט דאָס אַ „וואַנזערע“?
מאטווי. מע וועט אנטלויפן... און די אנדערע שוועסטער מױנע, כאנע, די איז
גאָר צו אַלדע שוואַרצע יאָר מאַרקשאָנג — אפּ די „קורסני“, זאָגט זי, וויל זי מאָרגן.
קלארע. נו, מע לאָזט זי?

מאט וויי. וועמען הערט זי? גאָר רער פרווער מלנער, כאָט, דער איז גלאט א
שופעש! מיט די שווימדיגן ציטונג האָט ער זיך צוגעפגעקאָמפאָנירט און וויל די יידן קיין
ערעצייסראָעל איבערפּעקלען. ער זאָגט, אז...
קלאַרע. מאטוויי, פארצי, איך שלאָג דיר איבער, וואָס האָט מיט דיר גערעדט
מיין פרווער הינט?

מאט וויי. דאווירקאָ? געהייס, איך זאָל קומען. וואָס איז דען?
קלאַרע (ברעכט די הענט, זוכט דאווירקענ). און וויטער גאָרניט?
מאט וויי. און וויטער גאָרניט. און פון מיין אומגליק האָבן מיר גערעדט.
קלאַרע. פון וואָסער אומגליק?
מאט וויי. פונעם אלטן אומגליק. וויאזוי און ווי ארומ איך זאָל מיך אויסרעסן
אפונעם וויסטן שידעכ... ס'איז אפּ מיר אן אומגליק. אן אָנשטעל און גענוג.

קלאַרע. אן אָנשטעל? א שיינער אָנשטעל!
מאט וויי. אן אָנשטעל, א קאָמערע ביז א צייט.
קלאַרע. ביז א צייט? ביז וואָסער צייט?
מאט וויי. איך דארף, פארשטייטו מיך, זיי פירן פאָר רער גאָ. מיטאמע ווייס איך,
וואָס איך האָב צו טון... מיטאמע האָב. איך ראָכ א כעשונג...

קלאַרע. א כעשונג? נא, און גאָרעם וואָס?
מאט וויי. און גאָרעם? גאָרעם באפליעוואס! איך שיק זי אָפּ די טנאָל און
קום צו גיין אהיים און זאָג זיי גלייכ: איך האָב א קאלדע, טוט מיר וואָס איר ווילט, איך
האָב א קאלדע (נעמט זי פאר די הענט), קלאַרע רופט מען זי.
קלאַרע. זיסער, טייערער מאטוויי!

מאט וויי. דו מיינסט, איך זאָג ראָס גלאט אזוי? איך שווער דיר פאָר מיין לעבן!
(קושט איר די הענט).

קלאַרע. לייכער, טייערער, געטרייער! מוז ראָס זיין וואָס פריער... (קוקט זיך
ארומ אפּ אלע זייטן) און עפּשער טאקע הינט...

מאט וויי. וואָס איז? נארעלע! וואָס האָבן מיר קיין צייט נישט?
קלאַרע (שטארק צעטראָגן). מאטוויי! טייערער מאטוויי! האָסט מיר געשווירן
אמאָל — גערענקלטו ווען? — אז איך מעג דיר אלעס זאָגן.

מאט וויי. אלעס, וואָס דו ווילסט. אָט האָסטו דיר מיין האנט, מיין וואָרט, דאָס
ערנוואָרט פון מאטוויי מיראָנאָוויטש שאַלאַנט (גיט איר די האנט).
קלאַרע (וויל אָנהייבן עפעס זאָגן, פאלט אימ אפּ האַלדז און וויינט). מאטוויי!
מאטוויי!...

מאט וויי. קלאַרעס, דו וויינסט? וואָס באטייטט דיינע טרערן? (גלעט זי ווי
א קינד).

קלאַרע (ברעכט די הענט, ווארפט זיך אפּ אלע זייטן). וויפּל מאָל איך קלויב
מיר זאָגן, נישט קיין ווערטער, כּיָאָגן גיט ברענגען פארן מויל! עס פאָלנט מיך נישט די
צונג... און ווי אומגליקלעך איך בין!...

מאט וויי. אומ גאָטעס ווילן, קלאַרע, האלבע ווערטער, זאָג, גיט וויי, נישט רייס
מיין הארץ אפּ צוויי!

קלאַרע. אוי, וויי, מאטוויי, זיסער, הארציקער מאטוויי!... (זי פאלט אימ אפּ
האלדז, רוימט אימ אַיַן א סאָר אפּ אייער... מאטוויי לאָזט אָפּ הענט און פיס,

קוקט אפ קלארענ, עס עפנט זיך די טיר און עס קומען אָן דאוורקאָ מיט מאַרקושענ...).

VI - טע סצענע

מאַרקושאַ. כאַ-כאַ-כאַ! איך הייב ערשט אָן צעקלענע, איך הייב שוין אָן פאַרשטיין!...

דאָויד קאָ (שטיל). קוים געשטויסן, אז דאָ שמועסט זיך פונ א שידעכ... (הויכ) מאַלסטאָו דיר, שוועסטער! שעם זיך נישט, מאַטוויי, נישטאָ מיט וואָס צו שעמען זיך!... מאַמע, הייס רערלאַנגען בראַנפּ און פאַרבלייבן! קלאַרע, ווערט א קאלע און נעמט א פּיז נעם כאַסב...)

כאַרנעלע (צו קלאַרענ). קומ אהער, מיין טאָכטער, לאָמיר זיך צעקושן (קלאַרע גייט צו צו דער מוטערס בעט, פאלט איר אפן האַלדז און וויינט). וואָס וויינסטו, טאָכטער?

גדאָלע. די מוטער כאַווע האָט שוין פאַרגעסן, אז זי אליין האָט אויך אַמאָל געוויינט, בעשאַט מע האָט איר אָנגעזאָגט די גוטע בסורע, אז נראַליע קאָטשער איז איר כאַסב...)

מאַרקושאַ. אזוי, מאַטוויי! און איך, בעהלימע, איך זאָל דאָס אָנהייבן צו וויינסן? מע דארף מיר נעבן קלענע שטרוי... שוין לאַנג באַ דיר דערדאָזיקער ראָמאַנ? מאַטוויי (צעטרענגן). שוין לאַנג? אָהאָ! אַן אָפּגערישע זאך כאַ אונדז פונ ווייט איך ווען!...

מאַרקושאַ. נו, און מיט דער קאלע וואָס וועסטו טון? דו האָסט דאָך שוין אַ קלע, ביז הונדערט צוואַנציק יאָר.

מאַטוויי. א קאלע? איך שענק זי דיר אוועק מיט ר' מוישעלענ אינינעם (שפּאַ-צירג ארום ביידע אונטער די הענט, רעדן שטילערהייט).

כאַרנעלע (צום מאַנ). שטום שוין, שטום! מיין הוסט אפ דיר! (הוסט).

גדאָלע. פאַרנוצ געוונט!... נו? וואָס האָב איך דיר געזאָגט, איך א שירעכ? כאַוועלע. ווער ס'איז שיינ, דו ביסט ביידע! קלאַרעטשקע, לאָז גאָט נעבן, ס'זאָל זיין מיט גליק... (דרייט אויס דעם קאָפּ צו דער טיר). סאָרע-פיינע, וווּ ביסטו ערנעצ אינ דער ערד? (נעם קומט אריין סאָרע-פיינע. די קארנאָסע, כאַוועלע גיט איר געלט און זי ברענגט צו טראָגן בראַנפּ און פאַרבלייבן).

דאָויד קאָ (ניסט אָן אלעמען צו גלעזלעכ). לעכאָמ, שוועסטער! לעכאָמ, ברודער! מאַרקושאַ, וואָרפ אַראָפּ די נעלע הענטשקעלעך און קומ אקאָרשט צו טיש.

מאַרקושאַ. נו, קלאַרע, אָט דאָס הייסט געפריצעוועט אַ גוטן ברודער... מאַטוויי, מיין האַרצ, איך קען דיר זאָגן נאָר איין וואָרט אצינד: דעם ערגסטן הונט קומט אָן דער בעסטער ביסג...)

דאָויד קאָ. פאַרניגסט אימ נישט, נאכאל? זאלצ דיר אינ די אייגן, שטיינער דיר אינ האַרצן!... מאַטוויי, גיב אהער די מאָרדע דיינע, לאָמיר זיך צעקושן (קושט זיך). מיקויעכ כוּפּע שטעלן וועלן מיר נאָך שמועסן (צום פאָטער). טאטע, קומ צום טיש! (מאָטקע פירט צו דעם בלינדן גדאָלע צום טיש, דאוורדקאָ דערלאַנגט אימ אַ גלעזל בראַנפּ און אויך דער מוטער טראָגט ער צו צום בעט לעקעך און בראַנפּ און רערט עפעס שטי-לערהייט. מיט איר אינ בעט).

נ ד א ל י ע. לעכאָנאָם, קינדער! לעכאָנאָם, קלאַרע, גאָט זאָל געבן ס'זאָל זיין מיט מאַזל! וווּ איז דער כאָטש? קיין אהער, מאַרקוואַ, ווייז אהער דעם האַנט, איך האָב שוין לאַנג אפּ דיר און אויג געוואָרפֿן. איך האָב נאָך געקענט דעם טאטן, א ליכטיקן גאנצער, געווען א ווילדער ייד, פון יענע אלטע ווילדע יידן, וואָס האָבן נישט געוואוסט נאָך פון קיין קאָרטן. הערט איר — עכ, נישט שוין היינט אַזעלכע יידן! (אלע לאכן; קלאַרע שלאָגט אים איבער עטלעכע מאָל און קאָן אים נישט איבערדענן). מע שמועסט שוין נישט פון יוכעס און פון קענען לערנען! געווען א ווילדער מאכניס-אירעכ און א פארשוין א גרויסער...

ק ל א ר ע (שלעפט דעם אלטן פארן ארבעל). טאטע! טאטע! דו האָסט א טאָעס! ג ד א ל י ע. איך? איך האָב קיינמאָל נישט קיין טאָעס! איך האָב נישט געקענט זיין טאטן! איך האָב נישט געקענט זיין מאמע און איר פרוידער נישט. ער לעבט נאָך, דער פעטער נישט? געווען א ווילדער ייד, א קלוגער, נאָר איין כּיסאַרן; ער האָט ליב געהאט אפיסל בראָנשן... (אלע לאכן; דאווידקאָ גייט צו, רופט אָפּ קלאַרע אפּ א זיסן, רעדט שטילערהייט).

ד א ו ו י ד ק אָ (צו קלאַרע). גערענק-זשע, שוועסטער, וואָס דו האָסט צו טון. נישט געמאכט קיין לאַנגע שוועס און פאליר מיט אים געפאָרן אפּ דער הייטער שאַ, און גע-שטעלט א כּופּע (צו די איבעריקע). זע נאָר, וואָס איז דער געלעכטער? מ א ר ק ו ש א. דער אלטער מיינט, אז איך בין דאָס דער כאָטש... ג ד א ל י ע. נישט שוין היינט אַזעלכע יידן! אָט נעמט, אשטייגער, די בענידימ, נישט אויסגערעדט זאָל זיין. איך מיינ מאטווייטשיקס טאטן, רעב מיערל שאלאנט; וואָס איז מיט אים דער יוכעס אזוי גרויס געוואָרן? געווען אַמאָל א פראַסטער ייד, און טאקע נאָר א פראַסטער, איך גערענק אים נאָך, נישט היינט געדאכט, אָן שטיוול... מיערל טשאַ-לנט האָט מען אים אַמאָל גערופֿן...

ד א ו ו י ד ק אָ (שלאָגט אים איבער). טאטע! דו האָסט א גרויסן טאָעס! זיך פאר-פּיטן מיט די יאָצערעס, נישט מאַרקוואַ איז דער כאָטש.

ג ד א ל י ע. ווער דעם איז דאָ דער כאָטש?

ד א ו ו י ד ק אָ. מאטוויי, מאטוויי מיראַנאוויטש שאלאנט.

ג ד א ל י ע (בלעכט שטייב א מינוט מיטן גלעזל אין דער האנט, דרייט זיך אויס מיטן פאָנעם צו כאַוועלענ). נישט, ווער האָט געטראָפֿן — איך צי דו?

כ א ו ו ע ל י ע. פארשטייט זיך, דו, פונקט ווי א פלינדער אין גרוב אריין געטראָפֿן. ג ד א ל י ע. וואָס דעם? איך האָב שוין לאַנג געוואוסט, אז ס'איז א שידעכ... מאטוויי איז מיר פון טאָמיר אָן געפֿעלן... און א טאטן האָט ער אויך א פֿינעם, המ... מאכטייטע. איך האָב קעגן דעם כאַלילע גאָרגישט וואָס צו זאָגן... לעכאָנאָם, קינדער! לעכאָנאָם, אלע ד א ו ו י ד ק אָ (כאפּט א טעלער, טוט אים א וואָרפֿ אינ דער ערר ארליין און צע-ברעכט אים). מאַלטאָוו! מאַלטאָוו! מאַלטאָוו! מאַלטאָוו! מאַלטאָוו!

א ל ע (סאָרע-פייגע און בלוימקע אויך איבמיטן). מאַלטאָוו! מאַלטאָוו! מאַלטאָוו!

שאלעמ-אלייכעמס בריוו וועגן דער פיעסע „דער לעצטער קארבן“

קיעוו, 23-טן נאָװאָבער, 1905

פילגעזעטער פריינט דר. מ. פישבערג:

האָט קיין פארייבל נישט, וואָס איך רעדלויב מיך צו שרייבן אייך היינט אפּ דער שפראך פון יענעם פאָלק, וואָס האָט אזוי אומגעשטעלט, אזוי אומבעראכטאָנעק זיך אָפגערעכנט מיטן יידישן פאָלק דערפאר, וואָס ער, און קליין, נישטיק פעלקל, האָט גע- האט די האָזע צו געבן אימ, דעם הערקולעס, א קאָנסטיטוציע. נאָך די רוסישע שפראך, כלעבן, איז רץ גאָט די געשאַמע שולריק (1).

גלויבנדיק דערמיט שיק איך אייך ארויס מיין נאָר-וואָס אָנגעשריבענע דראמע, וואָס איז אפּ מיר אָנגעהויכט געוואָרן פון דיראָזיקע בלוטיקע געשעענישן. איך האָב דער דראמע געגעבן צוויי נעמען: „דער לעצטער קארבן“ אָדער „די בלוטיקע טעג“. קלייבט אייך אויס וואָסער נאָמען איר ווילט, אָדער נוצט ביי דעם, די דראמע באשטייט פון פינף אקטן, נישט קיין גרויסע. אינעם שפיל וועלן זיי קיין סאט צייט נישט פארנעמען. פאר- ראנא ראל א טראגיקאמישע מיט זייער א טראגישע סאָם — פאר רעמ הער דזשעק אדלער. רָאָס איז די ראל פונעם פריילעכע שוויגערל יידל קאָטויבט. פאראן א ראל פאר א גוטער אקטריסע. א ראל מונ א פרוי א העלד. רָאָס איז — דאָזע זיסער מאַג. פאראן נאָכ א קארוינאלע ראל פונעם יונגן שוסטער, דעם סאָציאַל-רעמאָקראַט יידל קראָטווע — זייער א ראנקבארע פאר א גוטן טראגיקער. האקלאל, מע האָט באוואָרנט (נישט איך, נאָך סאמע רָאָס לעבן) אלעמען. וואָס ס'איז שניצט דער סצענישקייט פון דער פיעסע, איז בא א פינקטלעכער אופיוונג און מיט ריכטע דעקאָראציעס וועט זי מאכן א פוראָר. א שאָר, וואָס איך וועל נישט זיין אינ ניו-יאָרק אפּ דער פרעמיערע פון דערדאָזיקער ציטלעכער פיעסע. איך וואָלט אינ איר אויסגעשטעלט די כצענע מונ רעם פאָגראַם און די סצענע פון די מאניפעסטאציעס אינ זייער גאנצער רעאליטעט. נאָך וואָס זאָל מען טון? איך פאר- לאָז מיך אפּ אַמערע ארטיסטן, אז זיי וועלן זיך באמלען אדעקאָזששעלעב אלצדינג ווי עס באדארף צו זיין, ביכדי עס זאָל זיך באקומען אזא איליוויע, אז יעדער איינער פון די צושיערס, זיצנדיק אינ ניו-יאָרק, זאָל האָבן רָאָס רעכט צו זאָגן: „איך בין געווען אינ רוטלאנד אינ דיראָזיקע בלוטיקע טעג“...

איך רייק אײַנער האנט

שאלעמ-אלייכעמ

(1) דער בריוו איז, ווי עס ווייזט אָן י. ד. בערקאוויטש אינ „שאלעמ-אלייכעמ-בוך“ (ז. 210), געשריבן אפּ רוסיש — ג. א.

שאלעמאלייכעמס בריוו וועג וינ אפמאכ

מיטן יידישן טעאטער¹

ווארשע, 30-טן יוני, 1905

פריינט טיטל:

ענדלעך האב איך א פרייע האלבע שאָ צו שמועסן מיט דיר.

פריער פונ אלץ און רעריקער פונ אלץ — וועגן ציטונגען, ציטונגען, ציטונגען. הונדערט טויזנט ציטונגען! אכט דער היגער ציטונג. דער וועג, איז דערלויבט, די יידישע ציטונג איז אדעס און עס ארדנט זיך איינ. דער טאָג איז ווילנע. אויסער דעם רעדט מען וועגן א צווייטער ציטונג. דער טענעלאפ, וואָס איז שוין יאקפי דערלויבט איז ווארשע. מע ווארט נאָך אפ פאָרמאליטעטן אונדזרימע. — — — דערווייל האָב איך מיך אָפגעקעטן פאם „וועג“ ביז שאפעס, ביז עס וועט קומען די מאמע, ווער מען איך האָב ארויסגערופן אפ א באראטונג וועגן נאָך אן איינע, א טעאטראלישע.

דערדאָזיקער צווייטער איינע כאשטייט איז דעם, וואָס איך האָב שוין אָפגעמאכט מיט דער דירעקציע פונ ספיוואקאָווסקי און אדלער, וועלכע האָבן געדונגען דאָס גרויסע טעאטער איז אדעס סארט ווינטערדיקן סעזאָן. איך האָב נענומען אפ זיך, ערשטנס, א פארפליכטונג איבערגעגעבן איז זייער אויסשליסלעכע רעשוס מינע פיעסעס אפ א גאנצ יאָר; פיעסעס, וואָס זינען שוין אָנגעשריבן און וואָס דארפן אָנגעשריבן ווערן פונ מיר. צווייטנס, רעדאקטיר איך פיעסעס, וואָס זינען געשריבן פונ אנדערע מעכאניק. איך דארף ביינזיגן אפ די רעפערטיזיעס און פרעמיעדעס פונ מינע פיעסעס. עס וועלן אומגען פירט ווערן גאָר מינע פיעסעס, אָדער אועלכע, וואָס איך וועל גוט-הייט. האקלא, זיי האָבן זיך גענומען מיט מיין הילף וויכטיק אונדזשטעלן די זאך פונעם יידישן טעאטער, אומצוברינגען א מיין יידיש-ליטעראריש קונסט-טעאטער. — — — פארן ערשטן סעזאָן האָב איך צוגענויט (און ארבעט נאָך איצט) צוויי גרויסע און פיר איינאקטיקע פיעסעס (עס זינען געבוירן געוואָרן איז קאָפּ נאָך א צוויי-דרעם גרויסע, פיר- און פינפאקטיקע פיעסעס). און וואָס ס'איז שטעק דער ארבעט, ביז איך גאָרניט מעכטיק צו ויצן איז ארעס, נאָך איך קאָן זיי שרייבן אינדערהייט. איך וועל נאָך דארפן, לעטוועס האָנגיען, ביינזיגן אפ די רעפערטיזיעס און פרעמיעדעס.

אפ אזא אויפן האָט זיך די טעאטראלישע זאך פא מיר נישט שטעקט איינעשטעלן. אדלערס דירעקציע איז א ריכטע און די סאמע אָנשטענדיקע איז רוסלאנד. מיט דער פארקעטונג פונ דעם רעפערטואר וועט אויך פארבעסערט ווערן דער צוזאמענשטעל פונ דער טרופע. ווינטער וועלן זיי שפילן איז אדעס, און זומער — גאסטדאָלירן איז רוסלאנד און איז פוילן.

עס וואָלט זייער גוט געווען, ווען צו דעם ארעסער טעאטער וואָל נאָך זיין א ציטונג איז ארעס — דאָס וואָלט געווען שוין איינפאל גוט! מיר וואָלטן דעמאָלט גאָר איכערגע-וואנדערט קיין אדעס.

נו, טיטיוניא, איך האָב דיר שוין אלצדינג וועגן אלץ אָנגעשריבן. דאכט זיך, אלץ שטעלט זיך גוט איינ. דערווייל אָבער איז נישט אזוי פויגלדיק. מיר לעבן, היינט עס, מיטן מאָרגן. שרייב מיר אויך אלצדינג וועגן אלץ. איך קוש דיר.

א גרוס דייג גאנצער קאָלעניע.

(1) לויט „שאלעמאלייכעמס-ז", ז. 64.

ווערטער-דערקלערונגען צו „דראמאטישע שריפטן“ 1 ב.

„א דאָקטער“

- (1) „מאסקיל“ — אן אויסגעקלערטער.
- (2) בלתי (ביילטי) — נאָר.
- (3) לכבוד ידידי היקר הנכבד והמופלג הנגיד והקצין איש חסיד וירא שמים כש"ת מוחריר שלום נשי (ליכוויר יערידי האַיִקאָר האַניכבֿד וועהאמופלעג האַנאָגיר וועהא-קאָצינ איש כאָסיר וועיעריי שאַמאָי קישמוי טיפארטוי מויריינו האַראו רעב שאַלעם ניי-רוי יאָיר) — צו מיין טייערנ פרענט, דעם נעאכטנ און וויללערנער, דעם נאָגיר און דעם פרוםענ גאַספאָרטיקן מאַן מיט זיין גערימטנ גאַמעב דעם שאַלעם, זיין שניין זאָל לייכטנ. (סקארפאָווע עליצערליקע ווענדונג-פאָרמ אין אמאָליקע ברייט).
- (4) ראשית אודיעכם (ריישיס אוריאכעם) — ערשטנס קום איכ איינ צו מעלדנ.
- (5) בקו החיים והשלום (בעקאו האכאָם וועהאשאַלעם) — לעב אינ ביג געזונט.
- (6) השרוך עם הגביר שלכם (האשידעכ אימ האגויר שַעלאַכעם) — דער שידעכ מיט אייער נוויר.
- (7) ועם הגביר שלנו (וועימ האגויר שַעלאַנ) — און מיט אונדזער גויר.
- (8) יראכטאָנע לייצאָנ — גאָט זאָל אויסהיטנ.
- (9) בעבוד הנביר שלכם (באאוור האגויר שַעלאַכעם) — פאר אייער גויר.
- (10) מרת ביילע שתחיה (מאָראס ביילע שַעטיכיע) — פרוי ביילע, זאָל לעבנ.
- (11) בכל קצוי ארץ (בעכאָל קאצווי ערעצ) — אינ אלע עקן לאנד.
- (12) אלפי דיקרעק — לויט דער גראמאטיקע.
- (13) מושלעם — א קענער, געבילדעטער.

„דער געט“

- (1) „אשת חיל“ (איישעס כאיל) — א בראווע פרוי, א בעריע.
- (2) יודע ספר (יוירייע סיפער) — א ווילגעלערנטער.
- (3) מאסקיל — זע „א דאָקטער“ נומ. 1.
- (4) מהירות (מעהירעס) — געשווינדקייט.
- (5) געניידעם — שפאָט-אויסדרוק אפ „אידעם“.
- (6) סאָנע ציענ — פיינט פונ ציענ. (ריידארס, וואָס ווענט אָפ אינ געשפרעכ א קלאָלע פונ זיכ אפ ייריטע פיינט).
- (7) געפּעש אכאס — איין געשפּעש; נאָענט באפריינדעט.

- (8) באַסאַך ווערען — פארשפרייטע פארקרייט פונעם ריווארט „א באַסאַך ווערען“ — פלייש און בלוט; א מענטש, נישט מער ווי א מענטש.
- (9) פּרעמיע (אוקר.) — פון מינעטוועג.
- (10) פּיזמויגעס — אויסגעטראכטע זאכן, באַבע-מיסעס.
- (11) פּרעסטארעז (אוקר.) — אלט-קלוגער, דערפארענער מענטש (איראַניש).
- (12) זיוועג — פאָר, באשערטער.
- (13) מזווג זיוונים (מעזאוועג זיוונימ) — צונויפירער, שאדכן.
- (14) שמינית שבשמינית (שמינים שעבשמינים) — אן אכטל פון אן אכטל. א מינדס-טער טייל.
- (15) מראה כהן (מאדע קויהען) — דאָס אויסזען פונעם קויהען. מע זאָגט דאָס אפ א מענטש, וואָס איז רויטלעך נאָך אביסל בראָנפן. (די ווערטער „מאדע קויהען“ זינען פון א יאָמקופערדיקער טפילע, ווי ס'איז באשידען, ווי פֿייערלעכ-פארפלאמט דער קויהען-נאָדל האָט אויסגעזען בעייס יאָמקופערדיקן גאָט-דינסט).
- (16) שיווע מערורי גענעם — זיבן אָפטיילונגען פון גענעם; געברענטע צאָרעס.
- (17) קאָליסטראַי — פונעם רוסיש „сквозь строй“ — שווערע ליבשטראָפּ.
- (18) אישע צוץ — א פרומע, באשיידענע פרוי.
- (19) אשמערט — א מינ שער.
- (20) „יורה דעה“, „אבן העזר“ (יורע דייע, עוועג-האַעזער) — ראבאָנישע ספאָרים; זאמלונגען פון רינימ.
- (21) סאָרע-כאנזי באנוצט די העברעישע ווערטער (גענומען פונעם סידער) לויט אירע אייגענע „אויסטעטשן“, וואָס שטימען נישט מיט זייער ווירקלעכן באטייט.
- (22) דוירעס — צערמיסט, הארגעט.
- (23) אווירע-זאָרע — אן אָפּנאָט.
- (24) איז זיב מיכנ צום סידער האנעט — מאכט זיכ נרייט צו דער פראָצעדור פונ-געט נעט.
- (25) בר (באר) — דער זון.
- (26) סימן מובהק (סימען מוזהעק) — א גענויער צייכען.
- (27) פעל (באאל) — דער מאנ.
- (28) ערים (אירימ) — אידעס.
- (29) לשמו ולשמה ולשם נירושין (לישמוי אולישמאָ אולעשעם גערושין) — צוליב געט אליי. האָבן אינזיגען נאָר דעם געט, אָן שום זינטיקע קאוואָנעס.
- (30) מגרש (מענארעש) — דער וואָס געט אָפּ (דער מאנ).
- (31) מויסער געווען — איבערגעגעבן.
- (32) פאס — די טאָכטער.
- (33) אָן אונס (אָן אוינעס) — נישט געצוונגען, מיטל נוסט ווילד.
- (34) מעולם (מעוילעם) — חעב עס איז.
- (35) קסובע — א כאטענע-קאנטראקט; אויכ די היסביוועס (וואָס זינען אויסגעדעכנט איב אָט דעם דאָקומענט) פונעם מאנ גענעגייט דער פרוי אינ פאל פון געט א. א. וו.
- (36) חציצה (באציצע) — צווישנשייר.

(37) הרי זה גיטך והתקבלי גיטך רבו תהיי מגורשת ממני מעכשיו והרי את (האריי זע גיטאך, ודעיסקאבלי גיטאך, אוווי טעחי מענורעשעס, מימעני מעאכשאח, וועאהריי אט...) — טעקסט, וואָס רער מאַן זאָגט, בעייס ער גיט איבער דער פרוי דעם געט.
 (38) מיין האשקאמאָם — פון הימל (פון גאָט).
 (39) רחיש (רעכאש) — אברעוואָציע (קירצונג) פונ די ווערשער: ראָו, כאָזנ, שאַמעס — : געלט, וואָס מע פלעג געבן די קליידידעש בא א סימבע-געלעגנהייט. דאָ — שאדכאָנעס געלט.

„די אסיפּע“

- (1) באל האלואָע — רער, וואָס טארלייט געלט אפ פראָצענט.
- (2) מאסקיל — זע „א דאָקטער“ נומ. 1.
- (3) ריישיס כאָכמע — צומ אלעם ערשט.
- (4) העיריס... 'קעפי אזויי — (טאוטאָלאָגיע) העיריס און קעפי איז דאָסזעלבע, וואָס אזויי.
- (5) בראָש — שטענדיק אָבער ; כוידעם.
- (6) האסקאָלע — אופקלערונג-באוועגונג בא יידן.
- (7) מאָעס כיטימ — ווייז-געלט, געלט פאר אַרעמעלייט אפ מאצע.
- (8) טאקסע — אָפצאל אפ קאָשער פלייש.
- (9) קאטניעס — א קלייגיקייט.
- (10) מאסע-אימאטנס — געשעפט.
- (11) נעמאָן — קאסיר.
- (12) מי ומי ההלכים ? (מי וואָמי האהילכימ) — ווער זינגען די גייערס ? דאָ : וועמען זאָל מען קלייבן פאר טשילענעס ?
- (13) „הגידר“ (האמאגיד) — ערשטע העברעישע וואָכנבלאט (1856—1890).
- (14) שלשה דברים (שלוש דאָרימ) — דרש זאכן. (דוואָרימ איז אויך רייד).
- (15) שבעה רברים בגולם (שיוואָ רואָרימ בעגולעם) — (פון טאלמוד) זיבן אייגנ-שאפטן זינגען פאראן בא א נאר (די אייגנשאפטן ווייזג זיך ארויס, בעייס מע פירט מיטן נאר א שמועס).
- (16) רואה חשבון (רויע בעשבג) — כעשבנ-פירער, בובהאלטער.
- (17) „יעמוד עם כל הנערים“ (יאמוד אימ קאל חאנאָרימ) — (איז קאָנטעקסט) צוזאמען מיט אלע יונגלעך.
- (18) מעסאקו ווייג — אופטאָג.
- (19) מי ומי הטשילענעס ? (מי וואָמי האטשילענעס ?) — ווער זינגען דאָס די טשילענעס ?
- (20) רואָרימ בעטיילימ — פוסטע רייד, נארישקייט.
- (21) מי ומי ? (מי וואָמי ?) — ווער זינגען זיי ?
- (22) פינקעס (פון א כעורע) — פראָטאָקאָל-בוכ פון א כעורע, ווי ס'ווערט פאר-שריבן וועגן דער גרינדונג פון דער כעורע, רי טאקאָנעס, די נעמען פון די גאנצ'ימ א. אז. וו.
- (23) מי ומי המאכערס ? (מי וואָמי האמאכערס ?) — ווער זינגען די מאכערס ?
- (24) פראט ; א פאָסעק פארג פראט — פראט — דאטע-פארציכעניש לויט דער יידישער צייט-רעכענונג. די יידישע דאטע פלעג מען געוויינלעך שרייבן דורב אויסזעס (יערער אָס

פון אלעפניו באטרעפט א באזונדער צאָל. דערביי פלעג מען זיך פלייסן צוצוואנד פארן „ראט“ א כראָנאָגראַמע — א פאָסעק, וואָס רעד אינהאלט זינער סימאָליזירט דעם אינ-יען, וועגן וועלכע עס רעדט זיך, און די אויסזען זינע באטרעפט די נייטיקע צאָל פארן בעגעפענעם יאָר.

„יאקנהאז“

- (1) „מאָלקעג“ — מילך-קור אין געוויסע אויסלענדישע קוראָרטן.
- (2) וואַכלו (וואַויכילר) — און זיי האָבן געגעסן.
- (3) „לעמאָג“ — פארגריזט פון „לימאָג“. אָרעסער קוראָרט.
- (4) „ניטצ“ — פארגריזט פון ניצע. פראנצויזישער קוראָרט.
- (5) „נאטאליע“ — פארגריזט פון „נאטאליע“.
- (6) אל תפל דר (אל טאפיל דאָוואָר) — (פון פורעמדיקער מעגלע) זאָלט גיט מינערן קיין זאך. עס קאָג אָבער אויך באטעמט: „זאָלט גיט לאָזן פאלן קיין דיר“ — פאָסטערנאק טיטשט „נאטאליע-פאָקרישקא“ (שא-שטיל).
- (7) זבין ותחרט (ותחרט) (זאבין וועטיטכאָרעט) (וועסע כאָרעס) — (פון טאלמוד) קאָג טטו פארקויפן און רעגנאָג כאַראָטע האָבן. פאָסטערנאק טיטשט: א וואָרט און צוויי און א מאהריטש.
- (8) שקאָנטיט — פראָצענטיק.
- (9) בואי בשלום (בוין בעשלאָעם) — א פאָסעק (און ערשטע ווערטער) פון א טפילע פריי-טיק צונאכטס. בא רעם פאָסעק (וואָס איז געווענט צו דער „קעניגן שאבעס“) קערעוועט זיך אויס רעד כאַזן מיטן פאָנעם צום אוילעם, טרעט אָפּ אייניקע טריט אפ צוריק און נויגט זיך אפ רעכטס און אפ לינקס. „מאכט א בוין בעשלאָעם“ — מאכט א מיין רעוועראנס.
- (10) שאַרע — א שאָר.
- (11) אויווער קרישמע — פארשפעיטקן די ציט פון קרישמע (א טפילע); פארשפעיטקן.
- (12) אמור אל הנהנים (עמויר על האקויהאנימ) — (פון כומעס) זאָג צו די קויהאנימ. פאָסטערנאק טראָגט פרייזאָליש אריבער דעם כומעס-אָנאָג צו די קויהאנימ מיטן ראשע-אויסטטיטש אפ די קאָרטנ-שפילער: זיי „זאָלן גיט רוימלען בא דער האַגאָרע“ (ר. ה. בא קאָרט).
- (13) למנצח על הגחית (לאמנאצייעכ אל האגיטיס) — (פון טילימ) וואָרטשפיל, וואָס איז געבויט אפ רעד קלאנגען-גלעכקייט בא די ווערטער „גחית“ (גיטיס) — „גיט עס“. בא פאָסטערנאק: גיט ראָט — גיט ראָס, ווען גיט — שטייט ראָס.
- (14) ווערקמיריק — פארגריזט פון „מערקוויריק“.
- (15) האָס (פראנצ.) — ווען דער קורס פון ווערט-פאפירג שטימט אפ רעד בירושע.
- (16) ביום ההוא ארו עשתונותיו (באיוימ האהו אָוורו עשטיוניטאָו) — (פון טילימ) איז יענעם טאָג (נאָכן טויט) ווערן פארלירט זינע בעראנקען (האָפענונגען). „עשטיוניטאָו“ דערמאָנט קלאנגלעכ ראָס וואָרט „שטאנעס“ (הויזן — штаны). פאָסטערנאק טיטשט: מען איז רעמאָלט געבליבן אָן הויזן.
- (17) ווייזידקאָסכאָ — א פאלש-פרומער, א צוואק.
- (18) פיזמען — זע „געט“ נומ. 10.
- (19) גשים דעתן קלות (נאָשימ דאטאָן קאלויס) — פרויען זינען למכשיוניק; בא פאָס-טערגאקן: חייבער זינען גענרז.

- (20) פנפ יבוא, בנפ יבא (בענאפוי יאָווי, בענאפוי יעציי) — אליין (אָנ פאמיליע) איז ער געקומען, אליין (אָנ פאמיליע) זאָל ער ארויסגיין. (פונ' כומעש; עס רעדט זיך פונ' א קנעכט, וואָס ווערט באפרייט). כא פאָסטערנאקן אסאָצירט זיך דער „ארויסגיין“ (פרנ) — ארויסגיין מיט א וואָסערדער קאָרט דער שפילער וויל, עד טייטשט: איטלעכער שפילט זיך, ווי ער פארשטייט זיך.
- (21) מערינג — געמיינט: מיר יידן.
- (22) שעקאל — א בראַכע אפ וואָסער און אפ אנדערע געטראנקען.
- (23) אחרי רבים להטות (אכריי ראפיום לעהאטות) — באשטימט לויט דער מערהייט. ראָ: טונ, ווי אלע טוען.
- (24) פעס (פראנצ.) — ווען דער קורס פונ' ווערט-פאפירן פאלט אפ דער בירזשע.
- (25) יום רביעי (יום רעזי?) — דער פערטער טאָג, מיטוואָך (ניט דינסטיק).
- (26) פלאו (רנטש.) — שוואכ, שלאבעריק.
- (27) סטעלאזש (פראנצ.) — בירזשע-פאמאכ, נאָך וועלכען איינער פונ' די צדאָרימ האָט דעכט צו קויפן אָדער פארקויפן ווערט-פאפירן לויט א פריער-איינגעשטעלטע קורס.
- (28) אייז האדאס — בוים פונ' וויסן. דאָ: „פארזוכט פונעם אייז-האדאס“ — פאר-זוכט דעם טאם פונ' א קערבל.
- (29) צעד און רפוי און שבת און בושט (צאר און ריפוי און שעוועס און בוישעס) — (נאָך דער ביבל. ווען איינער צעמאזיקט דעם צווייטן, דארפ ער אים באצאָלן) פארן ווייטעק, פארן הייליג זיך, פארן לייריקגיין און פארן פיזיקען. דאָ: צאָלן פאר אלצדינג, פאר יעדעס פיזעלע.
- (30) גרעצק — גרעטשעסקע, גריכישע נאם אינ' אָדעס.
- (31) עפרות זחכ (אפריס זאָהאָו) — גאָלדענע ערד. דאָ: ראיעל, ווי גאָלד.
- (32) וואריאציאָנען — פארשיידענע פירזשע-קאָנינקטורן.
- (33) נותן בצימבל. הולץ פטענצל (נויסן בעצימבל הוילעכ בעטענצל) — (שפריכוואָרט) אז מע גיט אינ' צימבל אריין (אז מע באצאָלט די קלעזמער), נייט מען א טענצל; אז מע שמירט, פאָרט עס.
- (34) קורטאזש (פראנצ.) — קאָמיסיאָן, מעקלעריי-נעלט.
- (35) שמיטע — זיפערטער יאָד. איינמאָל אינ' א שמיטע — איינמאָל אינ' זיבן יאָר; זייער זעלטן.
- (36) פראָש — זע „אסיפע“ נומ. 5.
- (37) „יחידיו“ (יאכדאָו) — צוזאמען; שוטפעס.
- (38) מאלאָסוי — זיין קאָווער, זיין כשיוועס. א העפלעכע ווענונג-פאָרמ.
- (39) לכבוד בעלי הנגיד המפורסם החכם מופלג מהור"ר מנחם מענדל נ"י (ליכוויד באלוי האנגאָיד האמעפורסעם האכאָכעם מופלעג מויריינו האראו רעב מענאכעם טענדל נידוי יאָר) — צום כאָשעוונ מאַן מנגעם, דעם באוויסטן, דעם בארימטן כאָכעם דעם מענאכעם-מענדל, זיין שיינ זאָל לייכלטן (זע „דאָקטער“ נומ. 3).
- (40) זוגתי הצנוע (זוגאָסי האצנוע) — מיין פרום (ערלעכ) ווייב.
- (41) זכר צדיק לכרכה (זייכער צאדיק ליווראָכאָ) — געבענטשט זאָל זיין דער אָנדענק פונעם צאדיק. (א פראזע, וואָס רעליגיעזע יידן פלעגן זאָגן פנייטן דערמאָנען א געשטאָרבענעם).

- (42) ר"ן (ראב"ן) 250 — ר' (200 — 1, 250 = 50).
- (43) ת"ק (טאק) — 500 (ת — 400, ק — 100 = 500).
- (44) מקום פורענויות (מקצת פורענויות) — אן קרט פון אומגליק, א פארשטאלטן קרט.
- (45) לעוילעם וואָרד — אים אייפיק.
- (46) מאמאן. (פראנצ.) — מאמע.
- (47) הוב — אויסשטייער; קאלעקטירער.
- (48) ערוקאציע — רערציונג, דערעכערעצ.
- (49) קוימעמיוס — באנקראט. (אברעוואציע פון א נעוויסער גראַדער פראזע, וואָס אמאָליקע טאָכרים פלעגן זאָגן אים א באנקראט).
- (50) חצי שלי, חצי שדך (כאָצי שעלי, כאָצי שעלעך) — א העלפט מינוט, א העלפט דע-נע; אים העלפט.
- (51) כי לאָך אים א לאָך, כי לו נאה כי לו יאה" (קי לאָך אים א לאָך, קי לוי נאָע, קי לוי יאָע) — ווערטער פון דער פייסעכריקער האגאָדע. אינ טעקסט פון האגאָדע איז ניש: "קי לאָך אים א לאָך", ווי פאָסטערנאק "ציטירט", נאָר: "קי לעכאָ אים לעכאָ".
- (52) האָלאַב לעוילאָמיו — אוועק אינ זיין וועלט, אינ זיין רוי ארענ; געשטאָרבען.
- (53) גר גור יגורנו (גאָר געויר יעגורענו) א פראזע פונעם כומעש. גר (גאָר) דערמאָנט אינעם העברעישן וואָרט "גרי" — א ציגעלע. פאָסטערנאק טייטשט: אז מע שערט די שאַם ציטערן די לעמעלעכ.
- (54) אין עצה ואין חכמה ואין תבונה נגר... (איינ איינצ, וועיג כאָכע, וועיג טווינגע נעגער...) — נישט (ס'העלפט ניש) קיין איינצ, קיין כאָכע און קיין פארשטאנד קעגן...
- (55) כולם ברורים (קולאָם ברורים) — (פון דאווענע) אלע זינגען זיי צוגעקליבענע, איינס אינ איינס. פאָסטערנאק טייטשט צום נראם: ריינע דיבורים.
- (56) רבר שאי-אפשר (ראַדאָר שען עפּשער) — אן אומענדלעכע זאכ.
- (57) מייטיוו זינג — פארגיטיקן, רורקומענ.
- (58) באָקי — קלאָר, געניט.
- (59) וידבר על העצים ועל האכנים (וואיעראבער אל האַיינצים וועאל האַוואָנימ) — און ער האָט גערעדט אים ביימער און אים שטיינער. פאָסטערנאק טייטשט מיט א ווערטל, קלוימערשט, ראשע (קאָמענטאטער אים טאנאכ) טייטשט אזוי: רער צו רער לאָמפ.
- (60) לא היה ולא נברא (לוי האַיג וועלוי ניוואָ) — דאָסזעלבע, וואָס: נישט געשטייגן, נישט געפליגן.
- (61) "אני לרור ורורי לי" (אני לערוירי ווערוירי לי) — (פון דער ביבלי) איכ נע-הער צו מיין פריינט (צו מיין בעליבט), אינ מיין פריינט געהער מיר. אינ קאָנטעקסט: נאָענטע מעכטאָנימ איינער מיטן אנדערן.
- (62) פקול רם (בעקויל ראָם) — אינ דער הויכ.
- (63) "לכבוד מחותני הנביר המפורסם החכם המופלג המשכיל..." (ליכוויר מעכטאָני האנוויר האמעטורסעם האכאָכעם האמופלעג האמאסקיל...) — צו מיין מעכטאָני, רעם באוויסט גויר, רעם קלוג מאל, רעם מאסקיל... (זע "א דאָקטער" נומ. 3).
- (64) "החכם המופלג מוהר"ד שמועל פאָסטערנאק נ"י (האכאָכעם המופלעג מויריינו הא-ראור ר' שמועל פאָסטערנאק ניירוי יאָיר) — רעם קלוג מאל, רעם מאסקיל רעם שמועל פאָסטערנאק, זינג שינג זאָל ליכטע. (זע "א דאָקטער" נומ. 3).

- (65) החילות לנסול במול תפול (האבילויטא ליגפול, נאפול טיפול) — (פיג דע' כעגילע
האסטו אונגעהויבן מאלע, וועסטו שויג מאלע און מאלע.
- (66) שאפט-צוויגיק — א צוואק, א מאלשער מענטש.
- (67) בשבכו ונפיצקיינו (בעשעכויינו אוועפציצקיינו) — די ריכטיקע פראזע (אינעם
דאוונען) איז: בעשעכויינו אוועקומייג — וועג מיר לייגג זיב אונ וועג מיר שטייענ
אום. פאסטערנאק אנדערשט איבער די פראזע און טיטשט: אנדערנעלייגט און
אפגעשמיט.
- (68) אל תטחו בגריבים (אל טיוטעכו בינדיוימ) — (סונעם דאוונען) פארלאזט זיכ
ניט אפ די גוטערציקע. פאסטערנאק טיטשט: קריכ ניט אינ פייער אריין.
- (69) „הבא להרגך, שמרגייהו נאזאר“ (האבא לעהארגעכא שמרגייהו נאזאר) — די ריב-
טיקע פראזע איז: האבא לעהארגעכא, האשקיים לעהיירגוי — קומט עמעצ ריב הארגענעג,
הארגע דו אימ פרייער. פאסטערנאק פאראפראזירט דעם „פאסטעק“ און טיטשט:
האסטו נעכאפט א פאטש, שטעק אפ צוויי צוויק.
- (70) בור ברה ויחפרהו (בויר קארץ וואיאכפערריהו) — אנהייב מונ א פאסטעק אינ טיילע.
דער פאסטעק איז ריכטיק געטיטשט, גאר ניט שלוימע האמעלעב האט דאס געלאזט, און
דאס איז ניט מונ „ברכי גפשי“ („ברכי גפשי“ — גאמען מונ א קאפטייל טיילע).
- (71) טוביה חטא — אינ דער באמערקונג ברענגט שאלעם-אליינעם דעם ריכטיקן
טעקסט פונעם טאלמורישן אפאריזם: „טוביה חטא וויגור מיננר (טווייטע באטא וועיגאד
מינגער) — טווייע האט געזינדיקט און שלאגט שלאגט מען זינארג. בא פאסטערנאק ווערט
מון זיגאד מינגער — זונטיק, מאנטיק.
- (72) „קדירה דבי שותפא“ — א שוטפעסדיקער טאפ... פאסטערנאק מישט רא צווייט
שטיקלעך מונ צוויי באזונדערע טאלמורישע אפאריזמען, וואס ענדיקט זיב מיט עגלעכע ווער-
טער „קירא“ און „קאריא“, נאך זיי האבן ניט קיין שום טיטשעס צווישן זיכ. ער נעמט
מון איינ אפאריזם די קלאנגענ-ווערטער „קיש-קיש“, וואס זינען עגלעכ צום וואלדער איינ-
שפּרוך „קיש-קיש“ (קוש), און שטעלט זיי אריין אינ א צווייטן אפאריזם. ס'באקומט זיב
בא אימ: „קדיירא רעבי שוטפא“ — אז מע הערט גיט ראס ווייב, איז קיש-קיש ווו די יידן
האבן גערט.
- (73) זינעג — זע „געט“ נומ. 12.
- (74) „אם אין קמח אין לאקשנ“ (אימ איינ קעמעכ, איינ לאקשנ) — אז ס'איז נישטא
קיינ מעל, איז נישטא קיינ לאקשנ. פאסטערנאקס א פאראפראזע מונעם טאלמורישן אפא-
ריזם: „אימ איינ קעמעכ, איינ טוירע“ — אז ס'איז נישטא קיינ מעל, איז נישטא קיינ
טוירע.
- (75) נם לי גמ לך (גאמ לי גאמ לאב) — א נישט-פארענדיקטע פראזע מונ ביבל. די
פולע פראזע: „גאמ לי גאמ לאב לוי יייע“ — גיט מיר, גיט דיר.
- (76) מויסער מוידאע — מעלדעט.
- (77) ראבויסי — מיניע הערג.
- (78) „איוב לא היה ולא נברא“ (איעוו לוי האץ וועלוי ניוורע) — איעוו איז אפ רער
וועלט ניט געווען; די גאנצע מיטע איז אג אויסגעטראכטע. (איעוו — נאמען פונ א ביב-
לישן העלד, וועלכע גאט האט געשטראפט מיט פארלוסט און מיט מיושע לייז, קעדי
אויסצופרוווג זיינ פרומקייט).
- (79) פארכא נישמאסוי — די נעשעמע איז אימ ארויסגעפלייגט (פאר שרעק).

„מאולטאור“

- (1) שטיקראטן — פארנרייזט פון „אריסטאקראטן“.
- (2) קאפער סיג — דאָזעלבע וואָס: בעסטער סאָרט, אג אנטיק.
- (3) צומ בלייטשפּיט — פארנרייזט פון „צומ ביישפּיל“.
- (4) מע אָנ, מאָ כאַיענו? — וואָס זינענ מיר און וואָס איז אונדזער לעבן? וואָס פאר א ווערט האָבן מיר?
- (5) קאָפּלשמוינעריקע — אנטפאכיקע; זייער גרויסע, „נעשוואָלענע“.
- (6) „לישועתך קוית“ (לישוואַכאָ קיוויסי) — ווערטער, וואָס פרומע ייִדן פלעגן זאָגן בעייסן נעבן א גיס.
- (7) שטרימפ — זאָקן.
- (8) מאַריי, יאָמיט ווענאָשימ זיג — די ריכטיקע ווינטש-פראזע איז: מאַריי יאָמיט ווענאָשימ זיג — האָבן לאנגע טעג אינ יאָרי, לאנג לעבן. רעב אלטער זאָגט פארנרייזט (ווייל אונטער אַפּיטל בראָנזש, אָרער ער פארדירט) אַנשטאָט שאַנימ (יאָרג) — נאָשימ (וויבער).
- (9) זיוועג — זע „נעט“ נומ. 12.
- (10) מינ האַשאָמאָמ — זע „נעט“ נומ. 47.

„פארביטן די יאָצערעס“

- (1) שמיטע — זע „יאקוועהאָן“ נומ. 35.
- (2) פארביטן די יאָצערעס — פארביטן איינ זאכ אפ דער אנדערער. (יאָצערעס — נעוויסע טפילעס, וואָס מען פלעגט זאָגן בלויז אינ באשטימטע שאַפּאָסימ און יאָנטוויחיס, און יעדעס מאָל אן אנדערע. עס פלעגט רעריבער אָפּט טרעפן, אז דאוונער האָבן געפלאָנטערט און פארביטן ריראָויקע טפילעס).
- (3) סליוועק — שפּאַט-אויסדרוק אפ זיוועג (זיוועג — זע „נעט“ נומ. 12).
- (4) קעסעס טאָהיר — ריינע זילבער; גוטע נעלט.

„צעזייט און צעשפרייט“

- (1) כיבעט-האקייזער — (אינ קאָנטעקסט) געברענגט צאָרעס.
- (2) „פענידע-סיקל“ (פראנצ.) — סאָפּ (אונטערגאנג) פון יאָרהונדערט. מיט אָט רעם טערמינ באצייכנט מען געוויינלעך די צייט סאָפּ 19-טן יאָרהונדערט. „א גרושע פענידע-סיקל“ — א גרושע (א נענעטע) מיט זיטן פון א היינטוועלטליקער פרוי; א לעבע-פרוי, וואָס האָט א פרייע קוק אפ פאמיליע-לעבן.
- (3) פעטשענע-ווארענע — שפּאַט-אויסדרוק אפן ווייבערשן רעליגיעזן סימפער „צענע-ארענע“.
- (4) „טאָנטע-קארל“ — פארגרייזט פון „מאָנטע-קארל“.
- (5) ריישיס-כאָכמע — צומ אלעם ערשטן.
- (6) פוסטעקראט — פארנרייזט פון „אריסטאקראט“.
- (7) ראמבאמ (רמב"ם) — אברעוואַציע פון ראבי מרישע בען מיימאָן — א ייִדישער פילאָסאָפּ און מעדיצינ-וויסער אינ 12-טן יאָרהונדערט.
- (8) ארבעה יסורות (ארבאָאָ יעסוידעס) — פיר עלעמענטן.

9 (רוח, מים, אש, עפר — (ראב, מאימ, איש, אפאָר) — לופט, וואסער, פייער .

(10) אריכאס יאָמימ — לאנגע יאָר.

(11) זייכער צאָניק ליוראָכאָ — זע „יאקנעהאָז“ נומ. 41.

(12) „באל האשור שענאָנאכ“ — מעכאבער פונעם סייפער „האשור שענאָנאכ“.

(13) מיר זענען ניט נידעס — מיר אנערקענען ניט.

(14) מסית ומדיח (מייסיס אומאדניק) — רערט־צו צו שלעכטס, פירט אראָפּ פון גוט.

וועג.

(15) דוהק את השעה זינג (דויכעק עס האשע זינג) — אפילג, אונטערטרייבן.

(16) זכסוי יאָגיוו אָליינו — זינגע גוטע מייסיס זאלב אונדז פישטיינ. (א פראזע, וואָס

רעליגיעזע יידן פלעגן זאָגן בעיסן דערמאָנען א געשטאָרבענעם).

(17) טארנעגויל — האָג.

(18) אריינ ווי קוירעכ — אפגעוואקען ווערן אינ דר'ערד.

(19) שאָלעמ־באָיס — הויז־פריינד, רויק פאמיליעג־לעבן.

(20) בואי בשלום (בוי? בעשאָלעם) — מאכט א „בוי? בעשאָלעם“ — פאָרנויגט זיכ

(זע „יאקנעהאָז“ נומ. 9).

(21) איעוס צאָרעס — צאָרעס, וואָס קומעט איינע נאָכ דער אנדערער. (אנעו — זע

יאקנעהאָז“ נומ. 73).

א י ב ה א ל ט

דליט

דועגן דער סעריע „דראמאטישע שריפטן“ (ג. אויסלענדער) X—I .

5 א דאָקטער

דער געט 19

די אסימפל 3

59 יאספענזא

מאזלסאור: 139

פארביטן די יאצקעס , 165

187 צעזיט און צעשפרייט

קאמענטאר (ג. אויסלעגער). 227

295 צוגאבן

318 ווערט נד-דערקלערונגען

